9
3-A
11

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

9 - 3. A. 11
76 - A - 90
9 - 5. A. 2.
76 A 34

Digitized by Google

Collegij Rom. Soc. Iesu
Cat. miscell.

AMMIANVS MARCELLINVS

A. MARIANGELO ACCVRSIO

mendis quinque millibus

purgatus, &

Libris quinque auctus ultimis,

nunc primum ab eodem

inuentis

Bibliotheca Ver. Coll. Rom. Soc. Iesu
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ne cuiquam omnino liceat, per totum quinquennium
hoſce Ammiani Marcell. XVIII. libros excudere,
Cautum eſt
Clementis. VII. Pont. Maximi, &
Caroli. V. Imperatoris Aug. &
Inclytæ Venetorum Reip.
Interdictis

MARIANGELVS . ACCVRSIVS ANTONIO . FVGGERO

IN ſtudiis humanioribus nulla creditur iactura inſignior, q̃ eorum, qui res geſtas continent, librorum interitus. Non perinde, q̃ hiſtoriæ maieſtas ac prærogatiua quędam ſemper fuerit, q̃ q̃ monimenta cæterorum rediuiua quodam modo eſſe, iterumq; condi, ac renaſci poſſe uideantur. Neq; enim fieri nō poteſt, ut Homeri Maronisq; pereuntibus inuentis, alii contingant uates, qui nouo & inſigni argumento æque proſint, æque animos deliniant. Mundi ſiderumq; rationem ipſam obſeruatio, Terræ ſitus ambitumq; peragratio aperiet. Naturas rerum experimenta quoq; prodent. Vitę mores atq; inſtituta quiſpiam paulō ſeuerior & grauior tradet. Quicquid deniq; inuentum olim proditumq; hominum ſolertia caſusue tulit, cum tandem interciderit (ut fluxa conſtat eſſe omnia) nihil prohibet, quo minus rurſum, ac plerunq; etiam felicius inueniatur. Sola eſt hiſtoria, quę libris ſemel morientibus, æternum moriatur. Hinc quantum aliorum uoluminibus emaculandis formandisq; apud Veteres pleriq;, & uel in Homero ipſo Zenodotus atq; Ariſtarchus meruere? Quantum tempeſtate quoq; noſtra alii dum emendarunt, alii dum reppererunt? Nobis autem, qui euentum operamq; aliorum ſupergreſſi, ſimul omnia præſtitimus (quippe & inuenimus, & emendauimus, & non quenlibet ſed hiſtoriarum ſcriptorem) ſi quid iure optimo deberi cenſeatur, tibi uni præſtantiſſime Antoni deferendum, laudi nominiq; dandum poſtulamus. Cuius auctoritate in primis Ammianum Marcellinum pene nouum iterumq; natum exhibemus. Cum enim cętera exeſus, primis autem ſui partibus imisq; prorſus lacer mutilusq; temporis iniuria (qua nihil immedicabilius) iaceret, ulceribus prope quinq; millibus exterſimus, poſtremosq; libros quinq; primi omnium in lucem dedimus. Vt iam tantum dici poſſit (quod falſō prius credebatur) acephalus. Quám aūt auſpicato, ſi unius tuo nomine in uulgus proderet, futurum arbitrarer, hinc nimirum noſtri homines intelligent, q̃ cum tam magnis animi fortunęq; ornamentis cenſearis, ea mihi prope unus Germanorum conſecutus uideris, quę proximos diis ipſis reddere mortales perhibentur, manſuetudinem, beneficentiam, & loquendi tacendiq; rationem. Vt non hercule iniuria Terrarum arbiter idemq; princeps optimus, hac indole uirtutum adductus, tantum tibi ſemper tribuendum iudicarit, ut & a conſiliis quanlibet abſentem eſſe iuſſerit. Rarus honos, placere principibus, rarior, gentium in eo conſenſus. De te nulla tam ſepoſita gens eſt, quę non audierit. nulla propior, quę non heroa ſupráq; mortalem eſſe ſentiat, penéq; ſideribus diuisq; aſcribendum (Antiquorum more) cenſeat. Quæ enim merita non unus ipſe confers, quæ multi olim Veterum contulerint?

Digitized by Google

Quid unq̃ à te dictum aut factum, quod uel unum læderet, uel non omnibus probaretur? Quàm porró citra ostentationem, citra fucum oñia? Vt cũ maxime feceris, fecisse tamen nec uideri cupias, nec tibi quidem ipsi persuadeas.

Proinde affirmare ausim, tot sacras tot priuatas ædes tam multis locis, domos quoq; centum & sex, egenoꝝ languentiumq; usui Augustę structas, tuas tibi uix uideri, q̃ in iis laboris glorięque partem fratres Maioresq; tui sibi uendicent. Iam quod ad ipsam, unde orsi sumus, studiorum partem attinet, gratulandum ei arbitramur, pręsagientes animo futurum, ut quę conclamata extorrisq; ab his finibus metueretur, incolumitatem tandem postliminiũq; per te cum primis unum receptura uideatur. non puocatorem modo, dum uel meditaris semper ipse aliquid uel scribis, sed dum meditantes ac scribentes alios (modo uitam ac perennitatem meritura) laudibus, honore, patrocinio, prosequeris.

AVGVSTÆ . VINDELIC . CAL . APRIL
AN. SAL. MILLESIMO. QVINGENTESIMO
TRIGESIMO . TERTIO

Digitized by Google

AMMIANI·MARCELLINI
RERVM·GESTARVM LIBER·QVARTVS DECIMVS

POST emensos insuperabilis expeditionis euentus, languentibus partium animis, quas periculorum uarietas fregerat & laborum: nõdum tubarum cessante clangore, uel milite locato per stationes hybernas, fortunæ sæuientis procellæ tempestates alias rebus infudere communibus. per multa illa & dira facinora Cęsaris Galli. qui ex squalore imò miseriarum in ętatis adultæ primitiis, ad principale culmen insperato cultu prouectus, ultro terminos potestatis delatę procurrẽs, asperitate nimia cuncta fœdabat. Propinquitate enim regiæ stirpis, gentilitatéq; etiamnum Constantini nominis efferebatur in fastus. si plus ualuisset, ausurus hostilia in auctorem suæ felicitatis, ut uidebatur. Cuius acerbitati uxor graue accesserat incentiuum, germanitate Augusti turgida supra modum. Quam Hanniballiano Regi, fratris filio, antehac Constantinus iunxerat pater. Megæra quædam mortalis, inflammatrix sæuientis adsidue, humani cruoris auida nihil mitius q̃ maritus. Qui paulatim eruditiores facti, processu temporis ad nocendum per clandestinos uersutósq; rumigerulos, compertis leuiter addere quædam male suetos, falsa & placentia sibi dicẽtes, affectati regni, uel artium nefandarum calumnias insontibus adfigebant. Minuit autem, inter humilia supergressa iam potentia, fines mediocrium delictorum, nefanda Clematii cuiusdam alexandrini nobilis mors repentina. cuius socrus cõmisceri sibi generum flagrans, eius amore non impetrato, ut ferebatur, per palatii pseudotyrũ introducta, oblato precioso reginæ monili id adsequuta est, ut ad Honoratũ Comitem Orientis formula missa, letali odio scelere nullo contactus idem Clematius, nec hiscere, nec loqui permissus, occideretur. Post hoc impie perpetratum, quod in aliis quoq; iam timebatur, tanq̃ licentia crudelitati indulta, per suspitionum nebulas æstimati quidam noxii damnabantur. Quorum pars necati, alii puniti bonorũ mulctatione, actíq; laribus suis extorres, nullo sibi relicto præter querelas & lachrymas, stipe collatitia uictitabãt. & ciuili iustóq; imperio ad uoluntatem conuerso cruentam, claudebantur opulentæ domus & claræ. Nec uox accusatoris ulla, licet subditi, & in his malorum querebatur aceruis. ut saltem specietenus crimina præscriptis legum cõmitterentur. quod aliquoties fecere principes sæui. sed quicquid Cæsaris implacabilitati sedisset, id uelut fas iúsq; perpensum confestim urgebatur impleri. Excogi-

Digitized by Google

tatum est super his, ut homines quidam ignoti, uilitate ipsa parum cauendi, ad colligendos rumores per Antiochiæ latera cuncta destinarentur, relaturi quæ audirent. Hi peragranter & dissimulanter honoratorum circulis adsistendo, peruadendóq; diuites domus, egentiũ habitu, quicquid noscere poterant uel audire, latenter intromissi per posticas in regiam, nuntiabant. id obseruantes conspiratione concordi, ut fingerent quædam, & cognita duplicarent in peius. laudes uero supprimerent Cæsaris, quas inuitis compluribus formido malorum impendentium exprimebat. Et interdum acciderat, ut si quid in penetrali secreto, nullo citeriore eius uitæ ministro præsente, paterfamilias uxori susurrasset in aurem, uelut Amphiarao referente aut Martio, quondam uatibus inclytis, postridie disceret imperator. Ideóq; etiã parietes, arcanorum soli conscii, timebantur. Adolescebat autem obstinatum propositũ erga hæc & similia multa scrutandi, stimulos admouente regina. quæ abrupta è mariti fortuna, stridebat in exitium præceps. cum eum potius lenitate fœminea ad ueritatis humanitatísq; uiam reducere utilia suadendo deberet. ut in Gordianorum actibus factitasse Maximini truculenti illius imperatoris rettulimus coniugem. Nouo denique pernicioſóq; exemplo idem Gallus ausus est inire flagitium graue. qđ Romæ cum ultimo dedecore tentasse aliquando dicitur Gallienus. et adhibitis paucis clam ferro succinctis, uesperi per tabernas palabatur & compita, quæritando græco sermone (cuius erat impendio gnarus) quid de Cæsare quisque sentiret. & hæc confidẽter agebat in Vrbe, ubi pernoctantium luminũ claritudo dierum solet imitari fulgorem. Postremo agnitus sæpe, iãq; si prodisset, conspicuum fore se contemplans, non nisi luce palàm egrediens ad agenda quæ putabat seria cernebatur. & hęc quidem medullitus multũ gementibus agebantur. Thalassius uero ea tempestate præfectus prætorio præsens, ipse quoq; arrogantis ingenii, consyderans incitationẽ eius ad multorum augeri discrimina, nõ maturitate, uel consiliis mitigabat (aliquoties celsæ potestates iras principũ molliuerunt) sed aduersando, iurgandóq;, cum pax congrueret, eũ ad rabiem potius euibrabat: Augustum, actus eius exaggerando, creberrime dicens. Idq; incertũ qua mente ne lateret affectans. Quibus ut mox Cæsar acrius efferatus, uelut contumaciæ quoddã uexillum altius erigens, sine respectu salutis alienæ uel suæ, ad uerrenda suppositа instar rapidi fluminis irreuocabili impetu ferebatur. Nec sanè hęc pernicies sola Orientem diuersis cladibus affligebat. Nãq; & Isauri, quibus usitatũ est sæpe pacari, sæpéq; inopinis excursibus cuncta miscere & latrociniis occultis & raris, alente impunitate adolescentem in peius audaciã, ad bella grauia perruperũt. Diu quidẽ perduelles spiritus inrequietis motibus erigentes, hac tamen indignitate perciti uehementer, ut iactitabant, quòd eorum capti quidã consortes apud Iconium Pisidiæ oppidum in amphitheatrali spectaculo feris prædatricibus obiecti sunt, præter morem: Atque ut Tullius ait, ut etiã fame monitæ plerũque ad eum locum, ubi aliquando pastę sunt, reuertantur. Ita omnes instar turbinis digressi montibus impeditis & arduis, loca petiuere mari confinia,

finia,pérquæ,uiis latebrosis sese,conuallibúsq; occultantes, cum appeterent, noctis luna etiam tum cornuta, ideóq; nondum solido splendore fulgente, nauticos obseruabant. quos cum in somnũ sentirent effusos, per anchoralia quadrupedo gradu repentes,seséq; suspensis passibus iniectantes in scaphas, eisdem enim nihil opinantibus adsistebant, & incendente auiditate sæuitiam, nec cedentium quidem ulli parcendo, obtruncatis omnibus,merces opimas uel utiles nullis repugnantibus auertebant. hæcq; non diu sunt perpetrata. cognitis enim pilatorum cæsorúmq; funeribus,nemo deinde ad has stationes adpulit nauem. sed ut Scironis prærupta letalia declinantes,litoribus cypriis contigui nauigabant,quà Isauriæ scopulis sunt controuersa. Procedente igitur mox tempore,cum aduentitium nihil inueniretur, relicta ora maritima in Lycaoniam adnexá Isauriæ se contulerunt.ibíq; densis interea sepientes itinera prætenturis,prouincialium & uiatorum opibus pascebantur.Excitauit hic ardor milites per municipia plurima,quæ iisdem conterminant,dispositos, & castella. & quisq; serpentes latius pro uiribus repellere moliens, nunc globis confertos,aliquoties & dispersos, multitudine superabatur ingenti,quæ nata & educata inter æditos recuruósq; ambitus montium, eos ut loca plana persultat & mollia,missilibus obuios eminus lacessens,& ululatu truci perterrẽs. Coactíq; aliquoties nostri pedites ad eos persequendos scandere cliuos sublimes,etiam si lapsantibus plantis fruticeta prensando uel dumos ad uertices uenerint summos, inter arcta tamen & inuia nullas acies explicare permissi, nec firmare nisu ualido gressus, hoste discursatore rupium abscisa uoluente super ne periculose per prona,discedunt. aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes,ruinis ponderum immanium consternuntur. Quamobrem circũspecta cautela obseruatum est deinceps, & cum ædita montium petere cœperint grassatores, loci iniquitate milites cædunt. ubi aũt in planicie potuerint reperiri, quod contingit assidue, nec exertare lacertos, nec crispare permissi tela (quæ uehunt bina uel terna) pecudũ ritu inertiũ trucidantur. Metuentes igitur iidem latrones Lycaoniam magna parte cãpestrem, cũ se impares nostris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent, tramitibus deuiis petiuere Pamphiliam,diu quidem intactam,sed timore populationum & cædium, milite per omnia diffuso propinqua, magnis undique præsidiis communitam.Raptim igitur properãtes, ut motus sui rumorem celeritate nimia præuenirent,uigore corporũ ac leuitate confisi,per flexuosas semitas ad summitates collium tardius euadebant. Et cum superatis difficultatibus arduis, ad supercilia uenissent fluuii Melanis alti & uerticosi,qui pro muro tuetur accolas circũfusus, augente nocte adulta, teporéq; quieuere paulisper lucem operientes. Arbitrabantur enim nullo impediente transgressi inopino accursu oppositа quæque uastare. Sed incassum labores pertulere grauissimos, Nam sole orto magnitudine angusti gurgitis sed profundi à transitu arcebantur. & dum piscatorios quærunt lenunculos, uel innare temere contextis ratibus parant effuse, legiones, quæ hyemabant tunc apud Sideniſten

impetu occurrere ueloci. & ſignis prope ripam locatis ad manus comminus conſerendas, denſas ſcutorum compages & ſcientiſſime præſtruebant. auſos quoque aliquos fiducia nandi, uel cauatis arborum truncis amnem permeare latenter, facillime trucidarunt. Vnde tentatis ad diſcrimen ultimum artibus multum, cum nihil impetraretur, pauore uíq; repellente extruſi, & quo tenderent ambigentes, uenere prope oppidum Laranda. Ibi uictu recreati & quiete, poſtq̃ abierat timor, uicos opulentos adorti equeſtrium adiumento cohortium, quæ caſu propinquabant, nec reſiſtere planicie porrecta conati digreſſi ſunt, retróq; concedentes, omne iuuentutis robur relictum in ſedibus acciuerunt. Et quoniam inedia graui adflictabantur, locũ petiuere Palcas nomine, uergentem in mare, ualido muro firmatum, ubi conduntur nunc uſque commeatus, diſtribui militibus omne latus Iſauriæ defendentibus adſueti. Circũſtetere igitur hoc munimentũ per triduum & trinoctium. & cum neque adcliuitas ipſa ſine diſcrimine adiri letali, nec cuniculis quicq̃ geri poſſet, nec procedebat ullum obſidionale cõmentum, mœſti excedunt: poſtrema ui ſubigente maiora uiribus adgreſſuri. Proinde concepta rabie ſæuiore, quam deſperatio incendebat & fames, amplificatis uiribus ardore incohibili in excidiũ urbiũ matris Seleuciæ efferebantur. quã Comes tuebantur Caſtritius, trésq; legiones bellicis ſudoribus induratæ. Horum aduentũ prædocti ſpeculationibus fidis rectores militum teſſera data ſolẽni, armatos omnes celeri eduxere procurſu, & agiliter præterito Calycadni fluminis ponte, cuius undarum magnitudo murorũ adluit turres, in ſpeciem locauere pugnandi. Neque tamen exiliuit quiſq̃, nec permiſſus eſt congredi. Formidabatur enim flagrans ueſania manus, & ſuperior numero, & ruitura ſine reſpectu ſalutis in ferrum. Viſo itaque exercitu procul, auditóq; liticinum cantu, repreſſo gradu parum perſtitere prædones, excitantésq; minaces gladios poſtea lentius incedebant. quibus occúrrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, haſtísq; feriẽs ſcuta, qui habitus iram pugnantium concitat, & dolorem, proximo iam geſtu terrebat. Sed eum in certamen alacriter conſurgentem reuocauere ductores, rati intempeſtiuum anceps ſubire certamen, cum haud longe muri diſtarent, quorum tutela, ſecuritas poterat in ſolido locari cunctorum. Hac icti perſuaſione, reducti intra mœnia bellatores, obſeratis undique portarũ aditibus, propugnaculis inſiſtebãt, & pinnis. congeſta undique ſaxa teláq; habentes in promptu. ut ſi quis ſeſe proripuiſſet ulterius, multitudine miſſiliũ ſterneretur & lapidum. Illud tamen clauſos uehementer angebat, quod captis nauigiis, quæ frumenta uehebant per flumen, Iſauri quidem alimentorũ copiis adfluebant, ipſi uero ſolitarum rerum cibos iam conſumendo, inediq; propinquantis erumnas exitiales horrebant. Hæc ubi latius fama uulgaſſet, miſſæq; relationes aſſiduæ Gallum Cæſarem permouiſſent: quoniam Magiſter equitum longius ea tempeſtate diſtinebatur: iuſſus Comes Orientis Nebridius, contractis undique militaribus copiis ad eximendam periculo ciuitatem amplam & opportunam ſtudio properabat ingenti. Quo cognito abſceſſere latrones,

nulla

nulla re amplius memorabili gesta. disperſiq; ut solent, auia montium petiere celsorũ. Eo adducta re per Isauriam, Rege Persarum bellis finitimis illigato, repellentéq; à conlimitiis suis ferocissimas gentes (quę mente quadam uersabili hostiliter eũ sæpe incessunt, & in nos arma mouentem aliquoties iuuant) Nooda res quidam nomine, è numero optimatũ, incursare Mesopotamiam quoties copia dederit ordinatus, explorabat nostra solicite, si reperisset usq; locum, ui subita perrupturus. Et quia Mesopotamię tractus omnes, crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrariis, leuorsum flexo itinere Osdroenæ subfederat. æstimans partes, nouũ partũmq; aliquando tentatum cõmentum aggressus. quod si impetrasset, fulminis modo cuncta uastaret. Erat autẽ, quod agitabat, huiusmodi. Batnæ municipiũ, in Anthemusia conditum Macedonum manu priscorum, ab Eufrate flumine breui spatio disparatur, refertũ mercatoribus opulentis. ubi annua solennitate prope Septembris initium mensis ad nundinas magna promiscuę fortunæ conuenit multitudo, ad cõmercanda quæ Indi mittunt & Seres, alia q; plurima uehi terra mariq; consueta. Hanc regionem pręstitutis celebritati diebus inuadere parans Dux antedictus, per solitudines Aboreq; amnis herbidas ripas, suorũ indicio proditus (qui admissi flagitii metu exagitati ad pręsidia discurrere Romana) absq; ullo egressus effectu, deinde tabescebat immobilis. Sarraceni tñ, nec amici nobis unq̃, nec hostes optandi, ultro citróq; discursantes, quicquid inueniri poterat, momento temporis parui uastabant. miluorũ rapaci uitæ similes. qui si prędam despexerint celsius uolatu rapiunt celeri, aut si impetrarint, non immorantur. Super quorũ moribus, licet in actibus principis Marci, & postea aliquoties meminerim retulisse, tamen nunc quoque pauca de iisdem expediam carptim. Apud has gentes, quaq; exordiens initiũ ab Assyriis ad Nili cataractas porrigitur & continia Blemmyarũ, omnes pari sorte sunt bellatores, seminudi, coloratis sagulis pubetenus amicti, equoq; adiumento perniciũ, graciliúmq; camelorum per diuersa reptantes in tranquillis uel turbidis rebus. Nec eorum quisquã aliquando stiuam apprehendit, uel arborem colit, aut arua subigendo quæritant uictũ. sed errant semper spacia longe latéq; distenta, sine lare, sine sedibus fixis aut legibus. Nec idem perferunt diutius cælũ, aut tractus unius soli illis unquã placet. uita est illis semper in fuga, uxorésq; mercenariæ, conductæ ad tempus ex pacto. atque ut sit species matrimonii, dotis nomine futura coniux hastam & tabernaculũ offert marito, post statũ diem, si id elegerit, discessura. Et incredibile est, quo ardore apud eos in Venerẽ uterque soluitur sexus. Ita aũt, quoad uixerint, late palantur, ut alibi mulier nubat, in loco pariat alio, liberósq; procul deducat, nulla copia quiescendi pmissa. Victus uniuersis caro ferina est, lactísq; abundãs copia, qua sustentantur, & herbæ multiplices, & si quæ alites capi per aucupiũ possint. & pleroſque nos uidimus frumenti usum & uini penitus ignorantes. Hactenus de natione pernitiosa. Nunc ad textum propositum reuertamur. Dum hæc in Oriente aguntur, Arelate hyemem agens Constantius, post theatrales ludos

atque

atq; Circenſes ambitioſo editos apparatu, diem ſextum idus Octobris, quí imperii eius annũ triceſimũ terminabat, inſolentia pondera grauius librans, ſi quid dubium deferebat aut falſum, pro liquido accipiens & comperto, inter alia excarnificatũ Gerontiũ, Magnentianæ comitem partis, exulari mœrore mulctauit. Vtque ægrum corpus quaſſari etiam leuibus ſolet offenſis, ita animus eius anguſtus & tener, quicquid increpuiſſet, ad ſalutis ſuæ diſpendium exiſtimans factum, aut cogitatum, inſontiũ cædibus fecit victoriã luctuoſam. Si quis enim militarium, uel honoratorũ, aut nobilis inter ſuos rumoretenus eſſet inſimulatus fouiſſe partes hoſtiles, iniecto onere cathenarũ in modum beluæ trahebatur. Et inimico urgente, uel nullo, quaſi ſufficiente hoc ſolo q; nominatus eſſet, aut delatus, aut poſtulatus, capite uel mulctatione bonorũ, aut inſulari ſolitudine damnabatur. Accendebant eius aſperitatem iactata uulgo crimina, quibus imminui amplitudo imperii dicebatur. Et iracundiæ ſuſpitionũ proximor; cruentæ blanditiæ exaggerantiũ incidentia, & dolere impendio ſimulantium, ſi principis perditur uita, á cuius ſalute uelut filo pendere ſtatum Orbis terrarum fictis uocibus exclamabant. Idcóq; fertur neminem aliquãdo ob hæc uel ſimilia pœnæ addictum, oblato de more elogio reuocari iuſſiſſe, quod inexorabiles quoq; principes factitarunt. & exitiale hoc uitium, quod in aliis nonnunquã intepeſcit, in illo ætatis progreſſu efferueſcebat, obſtinatum eius ꝓpoſitum accendente adulatorum cohorte. inter quos Paulus eminebat notarius, ortus in Hiſpania, glaber quidam ſub uultu latens odorandi uias periculor; occultas perquã ſagax. Is in Britanniam miſſus ut militares quoſdam perduceret auſos conſpiraſſe Magnentio cum reniti non poſſent his ſe licentius ſupergreſſus fluminis modo fortunis compluriũ ſeſe repentinus infudit. & ferebatur per ſtrages multiplices, ac ruinas, uinculis membra ingenuor; adfligens, & quoſdam obterens manicis, crimina ſcilicet multa conſarcinando á ueritate longe diſcreta. unde admiſſum eſt facinus impium, quod Conſtantii temporibus notam inuſſerat ſempiternam. Martinus agens illas ꝓuincias pro præfectis, erumnas innocentiũ grauiter gemens, ſæpeq; obſecrans, ut ab omni culpa immunibus parceretur. cũ nõ impetraret, minabatur ſe diſceſſurũ, ut ſaltem id metuens perquiſitor maleuolus, tandem deſineret quieti coalitos homines in apta pericula prolectare. Per hoc minui ſtudium ſuum exiſtimans Paulus (ut erat in complicandis negociis artifex dirus, unde & Cathene inditum eſt cognomentũ) uicarium ipſum, eos quibus parſerat, adhuc defenſantem, ad ſortem periculor; cõmunium traxit. Et inſtabat, ut eum quoq; cum tribunis & aliis pluribus ad comitatum Imperatoris uinctum perduceret. quo percitus ille exitio urgente, abrepto ferro eundem adoritur Paulum. Et quia languente dextera letaliter ferire nõ potuit, iam diſtrictũ mucronem in ꝓprium latus impegit. Hocq; deformi genere mortis exceſſit é uita, iuſtiſſimus remora auſus miſerabiles caſus leuare multor;. Quibus ita ſceleſte patratis, Paulus cruore perfuſus, reuerſusq; ad principis caſtra, multos coopertos pene cathenis adductis, in ſqualorem deie-

ctos

ctos atq; mœstitiam, quorum aduentu intendebantur ecúlei, uncosq; parabat carnifex. et tormenta exteris proscripta sunt, pluresq; acti in exilium alii, non nullos gladii consumpsere pœnales. Nec enim quisq̃ facile meminit sub Constantio, ubi susurrotenus hæc mouebantur, quenq̃ absolutum. Inter hæc Orphitus Præfecti potestate regebat Vrbem æternam, ultra modum delatæ dignitatis sese efferens insolenter, uir quidem prudens & forensium negotiorum oppido gnarus, sed splendore liberalium doctrinarũ minus q̃ nobilem decuerat institutus. Quo ministrante, seditiones sunt cõcitatæ graues ob inopiam uini. cuius auidis usibus uulgus intentum, ad motus asperos excitatur & crebros. Et quoniam mirari posse quosdam peregrinos existimo hæc lecturos, forsitan si contigerit, Quam ob rem (cum oratio ad ea monstranda deflexerit, quæ Romæ gererentur) nihil præter seditiones narratur, & tabernas, & uilitates. harum similes aliàs summatim causas præstringam, nusq̃ à ueritate sponte propria digressurus. Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret uictura dum erunt homines Roma, ut augeretur sublimibus incrementis, fœdere pacis æternæ Virtus conuenit atque Fortuna, plerúque dissidentes. quarum si altera defuisset, ad perfectam non uenerat summitatem. Eius populus ab incunabulis primis adusque pueritiæ tempus extremum, quod annis circũcluditur ferè trecentis, circummurana pertulit bella. deinde ætatem ingressus adultam, post multiplices bellorum erumnas, alpes transcendit & fretum. in iuuenem erectus & uirum ex omni plaga, quam Orbis ambit immensus, reportauit laureç triũphos. iamq; uergens in senium, & nomine solo aliquoties uincens, ad tranquilliora uitæ discessit. Ideo urbs uenerabilis post superbas efferatarum gentium ceruices oppressas, latasq; leges, fundamenta libertatis & retinacula sempiterna, uelut frugi parens & prudens & dies, Cæsaribus tanq̃ liberis suis regenda patrimonii iure permisit. & olim, licet ociosæ sint Tribus, pacatæq; Centuriæ, & nulla suffragiorum certamina, sed pompiliani redierit securitas temporis, per omnes tamen quotquot sunt partes terrarum ut domina suscipitur & regina. & ubique Patrum reuerenda cum auctoritate canicies, populiq; Romani nomen circũspectum & uerendum. Sed læditur hic cœtuum magnificus splendor leuitate paucorum incondita, ubi nati sint non reputantium, sed tanq̃ indulta licentia uitiis ad errores lapsorum & lasciuiam. Vt enim Symonides Lyricus docet, Beate perfecta ratione uicturo ante alia patriam esse conuenit gloriosam. Ex his quidam æternitati se commendari posse per statuas æstimantes, eas ardenter affectant. quasi plus præmii ex figmentis æreis sensibus carentibus adepturi, quàm ex conscientia honeste rectęq; factorum. easq; auro curant imbracteari. quod Acilio Glabrioni delatum est primo, cum cõsiliis armisq; Regem superasset Antiochum. Quàm autem sit pulchrum, exigua hæc spernentem & minima ad ascensus ueræ gloriæ tendere longos & arduos, ut memorat uates ascræus, Censorius Cato monstrauit. qui interrogatus, quamobrem inter multos nobiles statuam

tuam non haberet? Malo, inquit, ambigere bonos, quam ob rem id non meruerim, q̃ quod est grauius, cur impetrauerim, mussitare. Alii summum decus in carrucis solito altioribus, & ambiti uestiũ cultu, ponentes, sudant sub ponderibus lacernarum, quas in colli exerta singulis ipsis annectant, ne una subtegminũ tenuitate peruia filis extantes crebris, à locis omnibus maximeq; sinistra ut longioris simbrię, tunicę perspicua luceant uarietate licioꝝ, effigiatę in species animalium multiformes. Alii nullo querente, uultus seueritate assimulata, patrimonia sua in immensum extollunt, cultorum (ut putant) feracium multiplicantes annuos fructus, quæ à primo ad ultimum solum se abunde iactitant possidere. ignorantes profecto, Maiores suos, per quos ita magnitudo Romana porrigitur, non diuitiis eluxisse, sed per bella sæuissima: nec opibus, nec uictu, nec indumentorum uilitate à gregariis militibus discrepantes, opposita cuncta superasse uirtute. Hinc ex collatitia stipe Valerius humatur ille Publicola. & subsidiis amicorum mariti, inops cum liberis uxor alitur Reguli. & dotatur ex ærario filia Scipions, cum nobilitas florem adultæ uirginis diuturnam absentiam pauperis erubescceret patris. At nunc si ad aliquem bene nummatũ, tumentemq; loculis, honestus aduena salutatũ introieris, primitus tanq̃ exoptatus susciperis, & interrogatus multa, coactusq; mentiri, miraberis nunq̃ antea uisus, summatem uirũ tenuem desisse, nixius obseruantem ut prę te feras, ut hęc bona tanq̃ pęcipua non uidisse ante decennium Romæ. Hac quoque affabilitate confisus, cũ eadem postridie feceris, ut incognitus hęrebis & repentinus hortator, illo hesterno dies numerando, qui sis, uel unde uenias diutius ambigente. Agnitus uero tandem & ascitus in amicitiam, si te salutãdi assiduitate dederis triennio indiscretus & per totidem defueris, reuerteris ad paria perferenda, nec ubi esses interrogatus, & non è medio didiceris, ætatem omnem frustra in stipite conteres summittẽdo. Cum autem commotus interuallata temporibus conuiuia longa & noxia cœperint apparari, uel distributio solennium Sportularum anxia deliberatione tractatur, an exceptis his, quibus uicissitudo debetur, peregrinũ inuitari conueniet, & si digesto plene consilio id placuerit fieri, is adhibetur, qui pro domibus excubat, aurigarum aut artem tesserariam profitetur, aut secretiora quædam se nosse cõfingit. Homines enim eruditos & sobrios, ut infaustos & inutiles uitant, quoque accedente, qd̃ & nomenclatores assueti hæc & talia uenditare mercede accepta, cœnis quosdam & prandiis inferunt subdititicios ignobiles & obscuros. Mensarum enim uoragines, & uarias uoluptatũ illecebras, ne longius progrediar, prætermitto. illud transiturus, qd̃ quidam per ampla spatia urbis, subuersasq; silices, sine periculi metu ptoperanter equos uelut publicos signatis, quod dicitur, calcis agitant. familiariũ agmina, tanq̃ prædatorios globos, post terga trahentes, ne Sãnione quidem (ut ait Comicus) domi relicto. Quo comitatu matronæ complures opertis capitibus & basternis per latera ciuitatis cuncta discurrunt. Vtq; prælioꝝ periti Rectores primo cateruas densas opponunt & fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores, ultimasq;

masq; subsidiales acies, si fors adegerit, inuasuras. ita præpositis urbanę familiæ suspensæ digerentibus solicite, quos insignes faciunt uirgę dextris aptatę, uelut tessera data castrensi iuxta uehiculi frontem omnem & externum incedit. Huic atratum coquinę adiungitur ministerium, deinde totũ promiscue seruitium, cum ociosæ plebis de uicinitate coniunctis. Postrema mulitudo spadonum, à senibus in pueros desinens, oblurida distortaq; liniamentorum compage deformis. Vt quaqua incesserit quisq̃, cernens mutilorum hominum agmina, detestetur memoriam Semiramidis Reginæ illius ueteris, quæ teneros mares castrauit omnium prima, uelut uim iniectans naturæ, eandemq; ab instituto cursu retorquens, quæ inter ipsa oriundi crepundia per primigenios feminis fontes, tacita quodammodo lege, uias propagandæ posteritatis ostendit. Qd̃ cum ita sit, paucæ domus studiorum seriis cultibus antea celebratæ, nunc ludibriis ignauiæ torrentes exundant, uocali sono perflabili tinnitu fidiũ resultantes. Denique pro philosopho cantor, & in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur. & bibliothecis, sepulcrorum ritu, in perpetuum clausis, organa fabricantur hidraulica, & lyræ ad speciem carpentorum ingentes, tibiæq;, & histrionici gestus instrumenta non leuia. Postremo ad id indignitatis est uentum, ut cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorũ inopiam pellerentur ab urbe præcipites, sectatoribus disciplinarum liberalium impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerentur Mimmarum assectæ ueri, quiue id simularunt ad tempus. et tria millia saltatricum cum ne interpellata quidem cum choris totidemq; remanerent magistris. Et licet, quocũq; oculos flexeris, fœminas affatim multas spectare cirratas (quibus, si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum) adusque tædium pedibus pauimenta terentes, iactari uolubilibus gyris, dum exprimunt inhumera simulacra, quæ finxere fabulæ theatrales. Illud autem non dubitatur, q; cum esset aliquando uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique nobilium (ut homerici baccarum suauitate Lotophagi) humanitatis multiformibus officiis retendabant. Nunc uero inanes flatus quorundam uile esse quicquid extra Vrbis pomerium nascitur æstimant, præter orbos & cęlibes. Nec credi potest, qua obsequiorum diuersitate coluntur homines sine liberis Romæ, & qui patres sunt his ut in capita mendicorum acerbius cælibes dominantur. Ad quos uel sedandos omnis professio medendi torpescit. Excogitatum est adminiculum sospitale, ne quis amicum perferentem similia uideat. additumq; est cautionibus paucis remedium aliud satis ualidum, famulos per concitatum missos, quemadmodum ualeant non hac ægritudine colligati, non ante recipiant domum q̃ lauacro purgauerint corpus. Ita etiam alienis oculis uisa metuitur labes. Sed tamen hæc cum ita tutius obseruentur, quidam uigore artuum imminuto rogati ad nuptias ubi aurum dextris manibus cauatis offertur impiger uel usque Spoletium pergunt. Hæc nobilium instituta. Ex turba uero mimæ sortes, & paupertinæ in tabernis ali-

quæ pernoctantes atriis nonnullis, uelabris umbraculorum theatralium latent. quæ, campanam imitatus lasciuiam, Catulus in ædilitate sua suspendit omnium primus. aut pugnaciter aleis certant turpisono fragosis naribus introrsum reducto spiritu concrepantes. aut, quod est studiorũ omnium maximum, ab ortu ad uesperam sole fatiscunt uel pluuiis, prœmia aurigarũ equorumq; præcipua uel delicta scrutantes. Et est admodum mirum, uidere plebem innumeram, mentibus ardore quodam infuso, cum dimicationum Curilium euentu pendentem. Hæc & similia memorabile nihil, uel serium agi Romæ permittunt. Ergo redeundum ad textum. Latius iam dissimulata licentia onerosus bonis omnibus Cæsar, nullum post hæc adhibens modum, Orientis latera cuncta uexabat, nec Honoratis parcens, nec urbium primatibus, nec plebeis. denique Antiochię ordinis uerendi duces sub uno elogio iussit occidi. ideo efferatus, q; ei celebrari uilitatem intempestiuam urgenti, cum impenderet inopia grauius rationabili responderunt. & periissent ad unũ, ni Comes Orientis tunc Honoratus fixa constantia restitisset. Erat aũt diritatis eius hoc quoque indicium, nec obscurum, nec latens, q; ludicris cruentis delectabatur, & in circo sex uel septem aliquoties uetitis certaminibus pugilum uicissim se concidentium, perfusorumq; sanguine, specie, ut lucratus ingentia, lętabatur. Accendebat super his incitatum propositum ad nocendum, aliqua mulier uilis, quæ, ad palatium (ut popposcerit) intromissa, insidias ei latenter obtendi prodiderat ab militibus obscurissimis. Quã Constantina, exultans, ut in tuto iam locata mariti salute, muneratam uehiculoq; impositam, per regiæ ianuas emisit in publicũ. ut iis illecebris alios quoq; ad indicanda proliceret paria uel maiora. Post hæc Gallus Hierapolim profecturus, ut expeditioni specietenus adesset, Antiochiensi plebi suppliciter obsecranti, ut inediæ dispelleret metum, quæ per multas difficilesq; causas affore iam sperabatur, non (ut mos est principibus quorum diffusa potestas locabilis subinde medetur erumnis) disponi quicq̃ statuit, uel ex prouinciis alimenta transferri conterminis. sed consularem Syriæ Theophilum propè adstantem, ultima metuenti multitudini deditum, assidue replicando, q; inuito rectore nullus egere poterit uictu. Auxerunt hæc uulgi sordidioris audaciam. et cum ingraueſceret penuria cõmeatuum, famis & furoris impulsu, Eubuli cuiusdam, inter suos clari, domum ambitiosam ignibus subditis inflammauit, rectoremq; ut sibi iudicio imperiali addictum calcibus incessens, & pugnis conculcans, femineccm laniatu miserando discerpsit. Post cuius lacrymosum interitum in unius exitio quisque imaginem periculi sui considerans, documento recenti similia formidabat. Eodem tempore Serenianus ex Dacis, cuius ignauia populatam in Phœnice Cœlen ante rettulimus, pulsatæ maiestatis Imperii reus iure postulatus à lege, incertum qua potuit suffragatione absolui, aperte conuictus, familiarem suum cum pileo, quo caput operiebat, incantato uetitis artibus, ad templum misisse fatidicum, quæritatum expresse, an ei firmum protenderetur imperium, ut cupiebat.

& cunctum

& cunctum, duplexq; iisdem diebus acciderat malum, quod & Theophilum insontem atrox intercepit casus, et Serenianus dignus execratione cunctos, innoxius modo non reclamante publico uigore discessit. Hæc subinde Constantius audiens, & quædam referente Thalassio doctus, quæ mouisse iam compererat lege communi, scribens ad Cæsarem blandius adiumenta paulatim illi subtraxit. solicitari se simulans, ne quod militare ocium ferè tumultuosum in eius perniciem conspiraret, solisq; Scholis iussit esse contentũ Palatinis, & protectorem cum scutariis & gentilibus. & mandabat Domitiano Ex comite Largitionum Præfecto, ut cum in Syriam uenerit, Gallum, quem crebro acceperat ad Italiam properare, blande hortaretur & uerecunde. Qui cum uenisset ob hæc festinatis itineribus Antiochiam, prestrictis palatii ianuis, contempto Cæsare, quem uereri decuerat, ad prætorium cum pompa solẽni perrexit, morbosq; diu causatus, nec regiam introiit, nec processit in publicum. sed abditus multa in eius moliebatur exitium, addens quædam relationibus superuacua, quę subinde dimittebat ad principem. Rogatus ad ultimum, admissusq; in consistorium, ambage nulla prægressa inconsyderate & leuiter, proficiscere inquit, ut præceptum est Cæsar. sciens q; si cessaueris, & tuas & palatii tui auferri iubebo prope diẽ annonas. Hocq; solo contumaciter dicto, subiratus abscessit, nec in conspectum eius postea uenit sæpius accersitus. Hinc ille cõmotus, ut iniusta perferens & indigna, præfecti custodiam protectoribus mandauerat fidis. Quo cõperto, Montius tunc quęstor, asper quidem, sed ad lenitatem propensior, consulens in cõmune aduocatos Palatinarum primos Scholarum alloquutus est mollius, dicens, nec decere hæc fieri, nec prodesse. addensq; uoces obiurgatorio sono, q; si placeret, post statuas Constantini deiectas super adimenda uita præfecto conueniet securius cogitari. His cognitis, Gallus ut serpẽs appetitus telo uel saxo, iamq; spes extremas operiens, & succurrens saluti suæ quauis ratione, colligi omnes iussit armatos. & cũ starẽt attoniti, districta dentiũ acie stridens, Adeste, inquit, uiri fortes mihi periclitanti uobiscũ. Montius nos rumore inusitato quodã & nouo, ut rebelles & maiestati recalcitrãtes Augustæ, per hęc quæ strepit, incusat. iratus nimirum, q; contumacem prefectum quid rerum ordo postulat, ignorare dissimulantem, formidinetenus iusserim custodiri. Nihil morati post hęc militares auidi spe turbarũ adorti sunt Montium primum, qui diuertebat in proximo, leui corpore senem, ad quem onerosum hirsutis resticulis cruribus eius innexis, diuaricatũ sine spiramento ullo adusque prætorium traxere præfecti. Et eodem impetu Domitianum præcipitem per scalas itidem funibus constrinxerunt. eosq; coniunctos per ampla spacia ciuitatis acri parauere discursu. Iamq; artuum & mẽbrorum diuulsa compage, superscandentes corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformitatem, uelut exaturati mox abiecerunt in flumen. Incenderat autem audaces usq; ad insaniam homines ad hæc, quæ nefariis egere conatibus, Luscus quidam Curator Vrbis subito uisus, cumq; eo Vtenilaus Baiulorum Præcentor, ad expediendum, quod orsi

ſunt, incitans uocibus crebris. qui haud longe poſtea ideo uiuus exuſtus eſt. Et quia Montius inter dilaniantium manus ſpiritum efflaturus, Epigonum & Euſebium, nec profeſſionem, nec dignitatem oſtendens, aliquoties increpabat. qui ſint hi, magna quęrebatur induſtria. & nequid intepeſceret, Epigonus è Lycia Philoſophus ducitur, Et Euſebius è Myſia Pietatis cognomẽto, concitatus orator. cum quæſtor non hos, ſed Tribunos Fabricarum infimu laſſet, promittẽtes armorum, ſi nouas res agitari comperiſſent. liſdem diebus Apollinaris Domitiani gener, paulo ante agens Palatii Cæſaris curam, ad Meſopotamiam miſſus, à ſocero per militares numeros immodice ſcrutaba tur, an quædam altiora meditantis iam Galli ſecreta ſuſceperit ſcripta. qui cõpertis Antiochiæ geſtis, per Minorem Armeniam lapſus, Conſtantinopolim petit. Exinde per protectores retractus arctiſſime tenebatur. Quę dũ ita ſtruuntur, indicatum eſt apud Tyrum indumentũ regale textũ occulte, incertum quo locante, uel cuius uſibus apparatum. Ideoq; rector Prouincię tunc Patet Apollinaris eiuſdem nominis ut conſcius ductus eſt. Aliiq; congregati ſunt ex diuerſis ciuitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urgebantur. Iamq; litibus cladum concrepantibus internarũ concelate, ut antea turbidũ fæuiebant ingenium à ueri conſyderatione detortum, & nullo impoſitorum uel compoſitorum fidem ſolẽniter inquirente, nec diſcernente à ſocietate noxiorum inſontes, uelut exturbatum è iudiciis fas omne diſceſſit. & cauſarum legitimas ſilens defenſiones, carnifex rapinarum ſequeſter, & obductio capitum, & bonorum ubique mulctatio uerſabatur per orientales Prouincias. quas recenſere, puto nunc opportunũ. utq; Meſopotamia digeſta, cum bella Parthica inſtent, & Ægyptus, quæ neceſſaria huic rei referam ad tempus. Superatis Thauri montis uerticibus, qui ad Solis ortum ſublimius attolluntur, Cilicia ſpaciis porrigitur late diſtentis, diues bonis omnibus terra. eiuſq; lateri dextro adnexa Iſauria. pari ſorte uberi palmite uiret & frugibus multis. quã mediam nauigabile flumen Calycadnus interſcindit. Et hanc quidem præter oppida multa, duæ ciuitates exornant, Seleucia, opus Seleuci Regis. & Claudiopolis, quam eduxit coloniam Claudius Cæſar. Iſauria enim antehac nimium potens olim ſubuerſa, ut rebellatrix interneciua, ægre ueſtigia claritudinis priſtinæ monſtrat admodum pauca. Ciliciam uero, quę Cydno amne exultat, Tarſus nobilitat, urbs perſpicabilis. hanc condidiſſe Perſeus memoratur, Iouis filius & Danaes. uel certe ex Æthiopia profectus, Sandan quidam nomine, uir opulentus & nobilis. & Anazarbus, auctoris uocabulũ refe rens. & Mopſuheſtia, uatis illius domiciliũ Mopſi, quem à cõmilitio Argonautarum cũ aureo uellere direptore diem terrore abſtractũ, delatum ad Africæ litus, mors repentina conſumpſit. & ex eo ceſpite punico tecti manes eius Herotici dolorum uarietatum odentur plerũq; ſoſpitales. Hæ duæ Prouinciæ bello quondam Pyratico cæteruis mixtæ prædonum, à Seruilio Proconſule miſſæ ſub iugum, facte ſunt uectigales. Et hę quidem Regiones uelut in prominenti terrarũ lingua poſitæ, ab urbe & monte Amano diſparantur.

Orientis

Orientis uero limes in longũ protentus & rectũ, ab Euphratis fluminis ripis aduſque ſupercilia porrigitur Nili, leua Sarracenis conterminans gentibus, dextra pelagi fragoribus patens. Quã plagam Nicanor Seleucus occupatam auxit magnum in modum, cum poſt Alexandri Macedonis obitũ ſucceſſorio iure teneret regna Perſidis efficaciæ impenetrabilis Rex, ut indicat cognomentum. Abuſus enim multitudine hominum, quam tranquillis in rebus diutius rexit, ex agreſtibus habitaculis urbes conſtruxit, multis opibus firmas & uiribus. Quarũ ad præſens pleręq; licet græcis nominibus appellentur, quæ iiſdem ad arbitrium impoſita ſunt conditoris, primigenia tamen nomina nõ amittunt, quæ eis aſſyria lingua inſtitutores ueteres indiderũt. Et prima, poſt Oſdroenam (quam, ut dictum eſt, ab hac diſcretione diſcreuimus) Cõmagena, nunc Euphratenſis clementer aſſurgit, Hierapoli uetertimo, & Samoſata ciuitatibus amplis, illuſtris. Dein Syria per ſpacioſam interpatet diffuſa planiciem. Hanc nobilitat Antiochia, mundo cognita ciuitas, cui non certauerit alia aduecticiis ita adfluere copiis & internis. & Laodicea, & Apamia, itidémq; Seleucia, inde à primis auſpiciis florentiſſimæ. Poſt hanc accliuis Libano monti Phœnice regio plena gratiarum & uenuſtatis, urbibus decorata magnis & pulchris. in quibus amœnitate, celebritatéq; nominum Tyrus excellit, Sydon, & Berytus. iiſdéq; pares, Emiſa & Damaſcus ſeculis condita priſcis. Has autem prouincias (quas Orontes ambiens amnis, imósq; pedes Caſſii montis illius celſi prætermeans, funditur Parthenium mare) CN. Pompeius ſuperato Tigrane, regnis Armeniorum abſtractas, ditioni Romanæ coniunxit. Vltima Syriarũ eſt Paleſtina, per interualla magna protenta, cultis abundans terris & nitidis, & ciuitates habens quaſdam egregias, nullam ulli cedentem, ſed ſibi uiciſſim uelut ad perpendiculum æmulas, Cęſaream, quam ad honorem Octauiani principis exædificauit Herodes, & Eleutheropolim, & Neapolim. itidemq; Aſcalonem, Gazam, & Iuliam æuo ſuperiore extructas. In his tractibus nauigerum nuſq; uiſitur flumen. & in locis plurimis aquæ ſuapte natura calentes emergunt, ad uſus aptæ multiplicium medelarum. Verum has quoq; regiones pari ſorte Pompeius, Iudæis domitis, & Hieroſolimis captis, in Prouinciarum ſpeciem, rectori delata iuriſdictione, formauit. Huic Arabia eſt conſerta, ex alio latere Nabatheis contigua, opima uarietate cõmerciorum, caſtríſq; oppleta ualidis & caſtellis. quæ ad repellendos gentium uicinarum excurſus, ſollicitudo peruigil Veterũ per opportunos ſaltus erexit & cautos. Hæc quoque ciuitates habet inter oppida quædam ingentes, Boſtram, & Gerazam, atque Philadelphiam, murorũ firmitate cautiſſimas. Hãc, Prouinciæ impoſito nomine, rectoreq; attributo, obtemperare legibus noſtris Traianus compulit Imperator, incolarum tumore ſæpe contuſo, cum glorioſo marte Mediam urgeret & Parthos. Cyprum itidem inſulam procul à continenti quietam & portuoſam, inter municipia creebra, urbes duæ faciũt claram, Salamis & Paphus. altera Iouis delubris, altera Veneris templo inſignis. Tanta támq; multiplici fertilitate abundat rerum

omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi indigenis uiribus, à fundamẽto ipso carinæ ad supremos usque carbasos ędificet onerariam nauem, omnibusq; armamentis instructam mari committat. Nec piget dicere, auide magis hanc insulam populum Roman uinuasisse, q̃ iuste. Ptolemæo enim Rege fœderato nobis & socio, ob ærarii nostri angustias iusso sine ulla culpa proscribi. ideoq; hausto ueneno uoluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & uelut hostiles eius exuuiæ classi impositæ, in Vrbem aduectæ sunt per Catonem. Nunc repetetur ordo gestorum. Inter has ruinarum uarietates auis ibi quam tuebatur acrius, cui nos obsecuturos iunxerat imperiale præceptum, despicere edicta imperatorum cogebat, lucem adimens, & reclamans adulatorum oblatrantibus turmis, bellicosus sanè milesq; semper, & militum ductor, sed forensibus iurgiis longe discretus. qui metu sui discriminis anxius, cum accusatores quæsitoresq; subdititios sibi consociatos ex isdem foueis cerneret emergentes, quæ clàm palamue agitabantur, occultis Constantium literis edocebat, implorans subsidia, quorum metu tumor notissimus Cæsaris exalaret. Sed cautela nimia in peiores hęserat plagas, ut narrabimus. Postea ęmulis consarcinátibus insidias graues apud Constantium, cætera medium principem, sed si quid auribus eius huiusmodi quiuis infudisset ignotus, acerbum & implacabilem, & in hoc causarum titulo similem sui. Proinde die funestis interrogationibus præstituto, imaginarius iudex Equitũ resedit Magister, adhibitis aliis in quæ essent agenda prædoctis. & assistebant hincinde notarii, quid quæsitum esse, quidue responsum, cursim ad Cæsarem perferentes. cuius imperio, trucis cum stimulis reginę expectantis aure subinde per aulcum, nec diluere obiecta permissi, nec defensi periere complures. Primi igitur omnium statuuntur Epigonus & Eusebius ob nominum gentilitatem oppressi. Prædiximus enim Montium sub ipso uiuendi termino his uocabulis appellatos Fabricarũ culpasse Tribunos, ut adminicula futuræ inditioni pollicitos. & Epigonus quidem, amictutenus philosophus, ut apparuit, prece frustra tentata, sulcatis lateribus, mortisq; metu admoto, turpi confessione cogitatorum socium, quę nulla erant, fuisse firmauit. cum nec uidisset quicq̃, nec audisset, penitus expers forensium rerum. Eusebius uero obiecta fidentius negans, suspensus in eodem gradu cunctatus extitit, latrocinium illud esse non iudicium, clamans. Cumq; pertinacius, ut legum gnarus, accusatorem flagitaret, atq; solẽnia: doctus id Cæsar, libertatemq; superbiam ratus, tanq̃ obtrectatorẽ audacem excarnificari præcepit. Qui ita cuisceratus, ut cruciatibus mẽbra deessent, implorans cęlo lustricam, toruum renidens, fundato pectore mansit immobilis, nec se incusare, nec quenq̃ alium passus. & tandem nec confessus, nec confutatus, cum abiecto consorte pœnali est morte mulctatus. & ducebatur intrepidus, temporũ iniquitati insultans. Imitatus Zenonem illũ ueterem Stoicum. qui ut mentiretur quędam, laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam cũ cruento sputamine in oculos interroganti Cypri Regis impegit. Post hęc indumẽtum regale quęrebatur, & ministris

fucandę

fucandę purpurę tortis conſeſſisq; pectoralem tuniculam ſine manicis textam. Maras quidam nomine indutus eſt (ut appellant Chriſtiani) diaconus, cuius pro latere ſcriptę Greco ſermone, Ar Tyrii textrini prępoſitum celari ſpeciem perurgebat. quam autem non indicabat. Denique etiam idem uſque ad diſcrimen uitę uexatus, nihil fateri compulſus eſt. Quęſtione igitur per multiplices dilatata fortunas, cum ambigerentur quędam, nonnulla leuius actitata conſtaret, poſt multorum clades, Apollinares ambo pater & filius in exilium acti, cum ad locum Crateras nomine peruenisſent, uillam ſcilicet ſuam, quę ab Antiochia uicesimo & quarto diſtitigitur lapide, ut mandatum eſt; fractis cruribus occiduntur. Poſt quorum necem nihilo lenius ferociens Gallus, ut leo cadaueribus paſtus, multa huiuſmodi ſcrutabatur. quæ ſingula narrare non refert, ne profeſſionis modum, quod euitandum eſt, excedamus. Hęc dum Oriens diu perferret, cęli reſerato tepore, Conſtantius conſulatu ſuo ſepties & Cęſaris iterum, egreſſus Arelate Valentiam petit, in Gundomadum & Vadomarium fratres Alamannorum Reges arma moturus. quorum crebris excurſibus uaſtabantur confines limitibus terrę Gallorum. Dumq; ibi diu moratur, cōmeatus operiens, quorum tranſlationem ex Aquitania aerei imbres ſolito crebriores prohibebant auidiq; torrentes, Hirculanus aduenit Protector Domeſticus, Hermogenis ex magiſtro equitum filius apud Conſtantinopolim (ut ſupra retulimus) populari ut quondam turbela diſcreti. Quo uerſſime referēte quę Gallus egerat, damnis ſuper præteritis mœrens, & futurorum timore ſuſpenſus, angorem animi q̄diu potuit emēdabat. Miles tamen interea omnis apud Cabillona collectus, morarum impatiens ſęuiebat, hoc irritatior, quod nec ſubſidia uiuendi ſuppeterēt, alimentis nondum ex uſu tranſlatis. Vnde Rufinus, ea tempeſtate Prætectus Prætorio, ad diſcrimen truſus eſt ultimum. ire enim ipſe cōpellebatur ad militem, quem exagitabat inopia ſimul & feritas, & alioqui coalito more in ordinarias dignitates aſperum ſemper & ſęuum, ut ſatisfaceret atq; monſtraret, quam ob cauſam annonæ conuectio ſit impedita. quod opera conſulta cogitabatur aſtute, ut hoc inſidiarum genere talis periret auunculus, ne eum ut præpotens acueret in fiduciam exitioſe ceptantem. Verum nauata eſt opera diligēs, hocq; delato Euſebius Præpoſitus Cubiculi miſſus eſt Cabillona auxſecum perferens. quo per turbulentos ſeditionum concitatores occultius diſtributo, & tumor conſenuit militum, & ſalus eſt in tuto locata præfecti. Deinde cito abunde perlato, caſtra die prædicto ſunt mota. Emenſis itaque difficultatibus multis, & niue obrutis callibus pluribus, ubi prope Rauracū uentum eſt ad ſupercilia fluminis Rheni, reſiſtente multitudine Alamanna, pontem ſuſpenderunt nauiū compage. Romani ui nimia necabātur, ritu grandinis undiq; conuolātibus telis. Et cū id impoſſibile uideretur, Imperator cogitationibus magnis attonitus, quid capeſſeret ambigebat. Ecce autē ex improuiſo index quidam regionum gnarus aduenit, & mercede accepta uadoſum locum nocte monſtrauit, unde ſuperari potuit flumen. & potuiſſet (alioſum

intentis hostibus) exercitus deinde transgressus, nullo id opinante, cuncta uastare, ni pauci ex eadem gente, quibus erat honoratioris militis cura commissa, populares suos hæc per nuncios docuissent occultos, ut quidam existimabant. Infamabat autem hæc suspicio Latinum Domesticorũ Comitem, & Agilonem Tribunum Stabuli, atque Scudilonem Scutariorũ Rectorem, qui tunc, ut dextris suis gestantes rempublicam, colebantur. At barbari susceptæ instantium rerum ratione, consilia dirimentibus forte auspicibus, uel congredi prohibentibus auctoritate sacrorũ, meliori augurio fidentibus resistebant, opinantes misère delictorum ueniam petituros & pacem. Tentis igitur Regis utriusq; Legatis, & negocio rectius diu pensato, cum pacem oportere tribui, quæ iustis conditionibus petebatur, eamq; ex re tum fore, sententiarũ uia concinens approbasset. aduocato in concionem exercitu, Imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali assistens, circũdatus Potestatum cœtu celsarum, ad hunc disseruit modum. Nemo quæso miretur, si post exudatos labores itinerum longos, congestosq; affatim cõmeatus, fiducia uestri ductante Barbaricos pagos aduentans, uelut mutato repente consilio ad placidiora diuerti. Pro suo enim loco & animo quisq; uestrum reputans, id inueniet uerum, quod miles ubique, licet mẽbris uigentibus, firmius se solum uitámq; propriam circũspicit & defendit. Imperator uero officiorum, dum æquus omnibus alienæ custos salutis, nihil non ad sui spectare tutelam rationes populorum cognoscit, & remedia cuncta status negociorum admittit, arripere debet alacriter secũda, numinis uoluntate, delata. Id in breue igitur conferam, & ostẽdam qua ex causa omnes uos simul adesse uolui, cõmilitones mei fidissimi. accipite æquis auribus, quæ succinctius explicabo. Veritatis em̃ sermo est simplex. Arduos uestræ gloriæ gradus (quos fama per plagarum quoque accolas extimarum diffundit excellenter adcrescens) Alamannorum Reges, & populi formidantes, per oratores (quos uidetis) summissis ceruicibus concessionem præteritorum poscunt, & pacem. quam ut cunctator, & cautus, utiliumq; monitor (si uestra uoluntas adest) tribui debere censeo. multa contemplans. Primo, ut martis ambigua declinentur. dein, ut auxiliatores pro aduersariis adsciscamus, quod pollicentur. tum autem, ut incruenti mitigemus ferociæ flatus, pernicioſos sæpe prouinciis. postremo id reputantes, q̃ non ille hostis uincitur solus, qui cadit in acie pondere armorum oppressus & uirium. sed multo tutius etiam tuba tacente, sub iugo mittitur uoluntarius qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec leuitatem in supplices animos adesse dignoscit. In summa, tanq̃ arbitros uos quid suadetis operior, ut princeps tranquillus temperanter adhibere modum adlapsa felicitate decernens. Non enim inertiæ, sed modestiæ humanitatiq; (mihi credite) hoc, quod recte consultum est, assignabitur. Mox dicta finierat. multitudo omnis ad quæ Imperator uoluit promptior, laudato consilio, consensit in pacem. ea ratione maxime percita, q̃ norat expeditionibus crebris, Fortunam eius in malis tantum ciuilibus uigilasse. cum autem bella mouerentur externa, acci-

disse

disse plerũque luctuosa. Iɔto post hæc fœdere gentium ritu, perfectaq; solẽnitate, Imperator Mediolanum ad hyberna discessit. ubi curarum abiectis ponderibus aliis, tanq̃ nodum & odium difficillimum Cæsarem conuellere nisu ualido cogitabat. eiq; deliberanti cum proximis, clandestinis colloquiis & nocturnis, qua ui, quibusue cõmentis id fieret, anteq̃ diffundendis rebus pertinacius incumberet confidentia, acciri mollioribus scriptis per simulationem tractatus publici nimis arguentis, eundem placuerat Gallum. ut auxilio destitutus, sine ullo interiret obstaculo. Huic sententiq uersabilium adulatorum refragantibus globis. inter quos erat Arbetio ad insidiandum acer & flagrans, & Eusebius tunc Præpositus Cubiculi, effusior ad nocendum non occurrendum, occurrebat, Cæsare discedente, Vrsicinum in Oriente pernicioſe reliquendum. si nullus esset qui prohiberet, altiora meditaturum. Iisdemq; residui regii accessere Spadones. quorum ea tempestate plus habendi cupiditas ultra mortalem modum adolescebat inter ministeria uitæ secretioris, per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes. qui ponderibus inuidiæ grauioris uirum fortissimum opprimebant. suboleſcere Imperio adultos eius filios, mussitantes, decore corporum fauorabiles & ætate, per multiplicem armaturæ scientiam agilitatemq; mẽbrorum, inter quotidiana preludia exercitos, consulto consilio cognitos, Gallum suopte ingenio trucem per suppositos quosdam ad sęua facinora ideo animatũ, ut eo digna omniũ ordinũ detestatione exoso, ad Magistri Equitũ liberos principatus insignia transferantur. Cum hæc taliaq; sollicitas eius aures euerberarent, expositas semper huiusmodi rumoribus & patentes, uario animo tumescente, consilia tandem dat, optimum factu elegit, & Vrsicinum primum ad se uenire summo cũ honore mandauit. ea specie, ut pro rerum tunc urgentiũ captu disponoretur concordi consilio, quibus uirium incrementis Parthicarum gentiũ, arma minantium, impetus frangerentur. Et ne quid suspicaretur aduersi uenturus, uicarius eius, dum redit, Prosper missus est Comes. acceptisq; literis, & copia rei uehiculariæ data, Mediolanum itineribus properauit magnis. Restabat ut Cæsar post hæc properaret accitus. & abstergendæ causa suspitionis, sororem suam, eius Vxorem, Constantius ad se tandem desyderatam uenire multis fictisq; blanditiis hortabatur. Quæ, licet ambigeret, metuens sæpe cruentum, spe tamen (q; eum lenire poterat ut germanum) profecta, cum Bithiniam introisset, in statione, quæ Cenos Gallicanos appellatur, absumpta est ui febrium repentina. Cuius post obitũ maritus contemplans cecidisse fiduciam, qua se fultũ existimabat, anxia cogitatione quid moliretur hærebat. Inter res enim impeditas & turbidas ad hoc unum mentem solicitam dirigebat, q; Constantius cuncta ad suam sententiam conferens, nec satisfactionem susciɔiet aliquam, nec erratis ignoscet. sed ut erat in propinquitatis perniciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens, si cepisset incautum morte mulctaret. Eò necessitatis adductus, ultimaq; ui, iugulasset operiens Principem, locum si copia patuisset quam affectabat. sed perfidiam proximorum

ratione.

ratione bifaria uerebatur, q̃ eum ut truculentum horrebant & leuem, q̃q; altiorem Conſtantii fortunam in diſcordiis ciuilibus formidabant. Inter has curarum moles immenſas, Imperatoris ſcripta ſuſcipiebat aſſidua, monentis orantisq; ut ad ſe ueniret, & mente monſtrantis obliqua, rempublicam nec poſſe diuidi, nec debere, ſed pro uiribus quẽque ei ferre ſuppetias fluctuanti. nimirum Galliarum indicans uaſtitatem. quibus ſubſerebat non adeo uetus exemplum, q̃ Diocletiano & eius collegæ, ut Apparitores Cæſaris, non reſides, ſed ultro citroq; diſcurrentes obtemperabant. Et in Syria Auguſti uehiculum iraſcentis per ſpacium mille paſſuum ferè pedes ingreſſus eſt Galerius purpuratus. Aduenit poſt multos Cubiculo Scutariorum Tribunus, uelamento ſubagreſtis ingenii perſuaſionis opifex callidus. qui eum adulabili ſermone ſeriis admixto, ſolus omnium proficiſci pellexit uultu aſſimulato. ſæpius replicando, q̃ flagrantibus uotis eum uidere frater cuperet patruelis. qđ per imprudentiam geſtum eſt, remiſſurus ut mitis & clemens, participemq; eum ſuæ maieſtatis adſcitum, & futurum laborum quoque ſocium, quos Arctoæ prouinciæ diu feſſę poſcebant. Vtq; ſolent, manum iniectantibus Fatis, hebetari ſenſus hominum & obtundi, his illecebris ad meliorum expectationem erectus, egreſſusq; Antiochia numine lęuo ductante, prorſus ire tendebat, De fumo (ut prouerbium loquitur uetus) ad flãmam. & ingreſſus Conſtantinopolim, tanq̃ in rebus proſperis & ſecuris æditis Equeſtribus ludis, capiti Coracis aurigæ coronã impoſuit ut uictoris. Quo cognito, Conſtantius ultra mortalem modum exarſit. Ac ne quo caſu idem Gallus de futuris incertus, agitare quędam conducentia ſaluti ſuæ per itinera conaretur, remoti ſunt omnes de induſtria milites, agentes in ciuitatibus peruiis. Eoq; tempore Taurus quæſtor ad Armeniam miſſus, confidenter nec appellato eo, nec uiſo tranſiuit. Venêre tamen aliqui iuſſu Imperatoris adminiſtrationum ſpecie diuerſarum, eundem, ne commouere ſe poſſet, nęue tentaret aliquid, occulte cuſtodituri. Inter quos Leontius erat poſtea Vrbi Præfectus, ut quæſtor & Lucillianus quaſi Domeſticorum Comes, & Scutariorum Tribunus nomine Bainobaudes. Emenſis itaq; longis interuallis & planis, cum Hadrianopolim introiſſet urbem, Hemmontanam, Vſcudumam antehac appellatã, feſſaſq; labore diebus duodecim recreans uires, comperit Thebeas legiones, in uicinis oppidis hyemantes, conſortes ſuos miſiſſe quoſdam, eum ut remaneret promiſſis fidis hortaturos & firmis, fiducia ſui abunde per ſtationes locat confines. ſed obſeruante cura peruigili proximorum, nullam dicendi, uel audiendi, quæ ferebant, furari potuit facultatem. Inde aliis ſuper alias urgentibus literis exire, & decem uehiculis publicis, ut præceptum eſt uſus, relicto Palatio omni, præter paucos thori miniſtros & menſę, quos aduexerat ſecũ, ſqualore concretus celerare gradum compellebatur, adigẽtibus multis, Temeritati ſubinde flebiliter imprecatus, Quæ eum iam deſpectum & uilem arbitrio ſubdiderat infirmorum. Inter hæc tamen, per inducias naturæ conquieſcentis ſauciebantur eius ſenſus circumſtridentium terrore laruarum interfectorum,

terfectorum, Quę cateruæ (Domitiano & Montio præuiis) correptum eum (ut exiſtimabat) in ſomnis, uncis furialibus obiectabant. Solutus enim corporeis nexibus animus ſemper uigens motibus indefeſſis, & cogitationibus ſubiectus & curis, quæ mortalium ſollicitant mentes, colligit Viſa nocturna, quas Fantaſias nos appellamus. Pandente itaque uiam fatorum ſorte triſtiſſima, qua præſtitutum erat, cum uita & imperio ſpoliari, itineribus interiectis permutatione iumentorum emenſis, uenit Petobionem, oppidum Noricorum. ubi reſeratæ ſunt inſidiarum latebræ omnes. & Barbatio repente apparuit Comes (qui ſub eo domeſticis præfuit cum Apodemio agente in rebus) milites ducens, quos beneficiis ſuis oppigneratos elegerat Imperator, certus nec præmiis, nec miſeratione ulla poſſe deflecti. Iamq; non adumbratis fallaciis res agebatur. ſed qua palatium eſt extra muros, armatis omne circunſedit. Ingreſſusq; obſcuro iam die, ablatis regiis indumentis, Cæſarem tunica texit & paludamento communi, cum poſt hæc nihil paſſurum uelut mandato principis iurandi crebritate confirmans, ut ſtatim inquit, exurgeret inopinum carpento priuato impoſitum, ad Iſtriam duxit prope oppidum Polam. ubi quondam peremptum Conſtantini filium accepimus Criſpum. Et cum ibi ſeruaretur arctiſſime terrore propinquantis exitus iam prę-ſepultus, accurrit Euſebius Cubiculi tunc præpoſitus, Pentadiusq; notarius, & Mallobaudes armaturarum Tribunus, iuſſu Imperatoris cōpulſi cum ſingillatim docere, quam ob cauſam quenque apud Antiochiam necatorū iuſſerat trucidari. Atq; adraſteo pallore perfuſus hactenus uoluit loqui, q; pleroſq; incitante coniuge iugulauerit Conſtantina. ignorans profecto, Alexandrum Magnum urgenti matri ut occideret quendam inſontem, & dictitanti (ſpe impetrandi poſtea quæ uellet) cum ſe per nouem menſes utero portaſſe prægnantem, ita reſpondiſſe prudenter, Aliam parens optima poſce mercedem. hominis enim ſalus beneficio nullo penſatur. Quo comperto, irreuocabili ira princeps percitus & dolore, fiduciam omnem fundandę ſecuritatis in eodem poſuit abolendo. Et miſſo Sereniano, quem in crimen maieſtatis uocatū præſtigiis quibuſdam abſolutum eſſe monſtrauimus, Pentadio quinetiam notario, & Apodemio agente in rebus, cum capitali ſupplicio deſtinauit. & ita colligatis manibus in modum noxii cuiuſdam latronis, ceruice abſciſſa, ereptaq; uultus & capitis dignitate, cadauer eſt relictum informe, pauloante urbibus & prouinciis formidatum. Sed uigilauit utrobique ſuperni numinis æquitas. Nam & Gallum obitu oppreſſit crudeli, & non diu poſtea ambo cruciabili morte abſumpti ſunt, qui eū (licet nocentem) & blanditiis palpantes & periuriis aduſque plagas perduxere letales. Quorū Scudilo diſtillatione iecoris & pulmonis uomitans interiit. Barbatio, qui in eū diu falſa cōpoſuerat crimina, cum ex magiſterio peditum altius niti quorundam ſuſurris incuſaretur, damnatus, extincti per fallacias Cæſaris manibus animā in ludibrioſo obitu parentauit. Hæc & huiuſmodi quædam innumerabilia ultrix facinorum impiorum, bonorūq; præmiatrix, aliquoties operatur Adraſtia

(atque

(atque utinam ſemper) quam uocabulo duplici etiam Nemeſim appellamus. ius quoddam ſublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo ſuperpoſitum, uel (ut definiunt alii) ſubſtantialis tutela generali potentia partilibus preſidens Fatis. Quam Theologi ueteres, fingentes Iuſtitię filiam, ex abdita quadam ęternitate tradunt omnia deſpectare terrena. Hæc ut Regina cauſarum & arbitra rerum, hæc diſceptatrix, urnam ſortium temperat accidentium, uicès alternãs, uoluntatumq; noſtrarum exorſa interdum alio, q̃ quo contendebant, exitu terminans, multiplices actus permutando conuoluit. Eademq; neceſſitatis inſolubili retinaculo mortalitatis uinciens faſtus tumentes, in caſuum & incrementorũq; momenta uerſabilis, ut nouit, nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat, nunc bonos ab imo ſuſcitans ad bene uiuendum extollit. Pennas autem ideo illi fabuloſa uetuſtas aptauit, ut adeſſe uelocitate uolucri cunctis exiſtimetur, & prætendere gubernaculum dedit, eiq; ſubdidit rotam, ut uniuerſitatem regere per Elementa diſcurrens omnia, non ignoretur. Hoc immaturo interitu ipſe quoque ſui pertesus, exceſſit è uita ætatis nono anno atque uigeſimo, cum quadriennio imperaſſet. Natus apud Thuſcos in Maſſa Veternenſi, patre Conſtantio, Conſtantini fratre Imperatoris, matreq; Galla ſorore Rufini & Cærealis, quos trabeæ conſulares nobilitarunt, & præfecturæ prouinciarum. Fuit autem forma conſpicuus bona, decente filo corporis, membrorũq; recta compage, flauo capillo, & molli barba, licet recens emergente lanugine teneras per genas, Ita tamen ut maturius auctoritas emineret. Tantum à temperatis moribus Iuliani differens fratris, quantũ inter Veſpaſiani filios fuit Domitianum & Titum. Aſſumptus autem in ampliſſimũ Fortunę faſtigium, uerſabiles eius motus expertus eſt. qui ludunt mortalitatem, nunc euehentes quoſdam in ſydera, nunc ad Cocyti profunda mergentes. Cuius rei cum innumera ſint exempla, pauca tactu ſummo tranſcurram. Hæc Fortuna mutabilis & inconſtans fecit Agathoclem ſiculum ex figulo Regem. & Dionyſium, gentium quondam terrorem, Corynthi literario ludo præfecit. Hæc adramytenum Andriſcum, in fullonio natũ, ad Pſeudophilippi nomen euexit. & Perſei legitimum filium artem ferrariam, ob quærendum docuit uictum. Eadem, Mancinum populi imperio Numantinis emiſſum, ſumma atrocitate, Veturium & Claudium, Corſis ſubſtrauit. Quid feritati Carthaginis Regulum iſtius iniquitate. Pompeius poſt quæſitum Magni ex rerum geſtarum amplitudine cognomentum, ad ſpadonũ libidinem in Ægypto trucidatur. Et Eunus quidã ergaſtularius ſeruus ductauit in Sicilia fugitiuos. Quàm multi ſplendido loco nati, eadem rerum domina conniuente, Viriathi genua ſunt amplexi, uel Spartaci? Quot capita, quæ horruere gẽtes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in uincula ducitur. alter inſperatæ præficitur poteſtati. alius à ſummo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia, ſi ſcire quiſq̃ uelit, q̃ uaria ſint & aſſidua, harenarum numerum idem iam deſipiens, & montium pondera ſcrutari poterit.

AMMIANI.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM
LIBER DECIMVS QVINTVS.

QVÆ licuit in acie scrutari, quæq; uidere per ætatem, uel perplexe interrogando uersatos in medio, scire, narrauimus ordine casuum exposito diuersorum. residua, quæ sequuturus aperiet textus, pro uirium captu limatius absoluemus. nihil obtrectatores longi (ut putant) operis formidantes. Tunc enim laudanda est breuitas, cum moram rumpens intempestiuam, nihil subtrahit cognitioni iustorũ. Nondum apud Noricum exuto pœnituit Gallo Apodemius, quoad uixerat igneus turbarum incentor, raptos eius calceos uehens, equorum permutatione ueloci, ut nimietate cogendi quosdam extingueret, præcursorius index Mediolanum aduenit. ingressusq; regiam ante pedes proiecit Constantii, uelut spolia regis occisi Parthorum. & perlato nuntio repentino, docente rem insperatam & arduam, ad sententiam totam facilitate completam, hi qui summam aulam tenebant, omni placendi studio in adulationem ex more collato, uirtutem felicitatemq; Imperatoris extollebant in cælum. Cuius nutu in modum gregariorum militum, licet diuersis temporibus, duo exauctorati sunt principes, Veteranio nimirum & Gallus. Quo ille studio blanditiasq; exquisito sublatus, immunẽq; se deinde fore ab omni immortalitatis incommodo fidenter existimãs, confestim à iusticia declinauit ita intẽperanter, ut ÆTERNITATEM MEAM aliquoties subsereret ipse dictando, scribendoq; propria manu, Orbis totius se dominum appellaret. Quod dicentibus aliis, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad æmulationem ciuilium principum uitam formare moresq; suos, & predicabat, ut ingentes & laboris enixi. Nãq; etiam si Mundorum infinitates essent, eos gloria & armorum inuicto robore se repleturum, & domiturum sperabat. Et tanq̃ ad Democriti exemplum, quos Anaxarcho incitante Magnus somniabat Alexander, id repetisset legens uel audiens, q; (ut docent mathematici) continentes ambitus terræ totius, quæ nobis uidetur, immensam magnitudinem uniuersitatis, instar breuis obtinet puncti. Iamq; post horrendam deleti Cæsaris cladem, sonante periculorum iudicialium tuba, in crimen læsæ maiestatis arcessebatur Vrsicinus, adolescente magis magisq; contra eius salutem liuore, omnibus bonis infesto. Hac

BIBLIOTECA ... VITTORIO EMANUELE

enim ſuperatur difficultate, q̃ ad ſuſcipiendas defenſiones æquas & probabiles Imperatoris aures occluſæ, patebant ſuſurris inſidiantium clandeſtinis. qui Conſtantii nomine per Orientis tractus omnes abolito, antedictum ducem domi foriſq̃ deſyderari, ut formidoloſum Perſicæ genti, fingebant. Sed contra accidentia uir magnanimus ſtabat immobilis, ne ſe proiiceret abiectus cauens, parum tuto loco innocentiam ſtare medullitus gemens. hocq̃ uno triſtior, q̃ amici ante hæc frequentes ad potiores deſciuerant. & ad ſucceſſores officiorum more poſcentes ſolent tranſire lictores. Impugnabat autem eum per fictæ benignitatis illecebras collega, & uirum fortem propalàm ſæpe appellans Arbetio, ad innectendas letales inſidias uitæ ſimplici perq̃ callens & ea tempeſtate nimium potens. Vt enim ſubterraneus ſerpens, foramen ſubſidens occultum, adſultu ſubito ſingulos tranſitores obſeruans inceſſit, ita ille addens etiam poſt lædendi militiæ munus, nec læſus aliquando nec laceſſitus, inexplebili quodam lædendi propoſito conſcientiam polluebat. Cogitur paucis arcanorum præfectis conſciis latenter cum Imperatore ſententiam retegere. Id ſederat, ut nocte uentura procul à conſpectu Militarium raptus Vrſicinus, indemnatus occideretur. ut quondam Domitius Corbulo dicitur cæſus in colluuione illa Neroniani ſeculi, prouinciarum fidus defenſor & cautus. Quibus ita compoſitis, cum ad hoc deſtinati prædictum tempus operirentur, conſilio in lenitudinem flexo, facinus impium ad liberationem ſecundam deferri præceptum eſt. Indeq̃ ad Iulianum recens perductum calumniarum uertitur machina, memorabilem poſtea principem gemino crimine, ut iniquitas eſtimabat, implicitum, qđ à Marcelli fundo in Cappadocia poſito ad Aſiam demigrarat liberaliũ deſyderio doctrinarum, per Conſtantinopolim tranſeuntem uiderat fratrem. Qui cum obiecta dilueret, oſtenderetq̃ neutrum ſine iuſſu feciſſe, nefando aſſentatorum cœtu periſſe urgentium, aſpiratione ſuperni numinis, Euſebia ſufragante Regina ductus ad Comum oppidum Mediolano uicinum. ibiq̃ pauliſper moratus pro eadem ingenti cauſa ut cupidine flagrauit, ad Græciam ire permiſſus eſt. Nec defuere deinceps ex his emergentia caſibus, quæ diſpiceret ſecundis auribus contigiſſe. Tum punirentur ex iure, uel tanq̃ irrita defluebant & uana. ſed accidebat nonnunq̃ ut opulenti pulſantes præſidia potiorum, iiſdemq̃ tanquam hæderæ celſis arboribus adhærentes, abſolutionem preciis mercarentur emenſis. Tenues autem, quibus exiguæ uires erant ad redimendam ſalutem, aut nullæ, damnabãtur abrupte. Ideoq̃ & ueritas mendaciis uelabat, & ualuere pro ueris aliquoties falſa. Perductus eſt iiſdem diebus & Gorgonius, cui erat thalami Cæſariani cura cõmiſſa, cũq̃ cum auſorũ fuiſſe participem concitoremq̃ interdum ex confeſſo pateret, conſpiratione ſpadonum, iuſtitia concinnatis mendaciis obumbrata, periculo euolutus abſceſſit. Hęc dum Mediolani aguntur, Militarium cateruæ ab Oriente perductæ ſunt Aquileiam, cum aulicis pluribus, mẽbris inter cathenas fluentibus, ſpiritũ trahentes exiguũ, uiuendiq̃ moras per crumnas deteſtati multiplices.

Arceſſebantur

Arcessebantur enim ministri fuisse Galli ferocientis Pathenius & Stephanus. perq; eos Domitianus discerptus credebatur & Montius, & alii post eos acti in exitium præceps. Ad quos Auodos Arbora missus est, & Eusebius Cubicu li tunc Præpositus. ambo inconsyderatę iactantiæ, iniusti pariter & cruenti. qui nulla perspicacitate, sine innocentium sontiúq; differentia, alios uerberi bus uel tormentis afflictos exulari pœna damnarunt, quosdam ad infimã tru sere militiã, residuos capitalibus addixere suppliciis. Impletisq; funer; bustis, reuersi uelut ouantes, gesta retulerunt ad principem, erga hæc & similia palã obstinatũ & grauem. Vehementius hinc & deinde Constantius quasi prę scri ptum fator; ordinem conuulsurus, recluso pectore patebat insidiantibus mul tis. Vnde rumorum aucupes subito extitere cõplures, bonorũ uertices ipsos ferinis morsibus appetentes. posteaq; pauperes & diuites indiscrete. non ut Cybiratæ illi Verrini Tribunalium ius legati lambentes, sed reipublicæ mẽ bra totius per incidentia mala uexantes. Inter quos facile Paulus & Mercuri us eminebant. hic origine persa, natus in Dacia notarius. ille à ministro tricli nii rationalis. Et Paulo quidem (ut relatum est supra) Cathenæ inditum est cognomentũ, eo q; in cõplicandis calumniarũ nexibus erat indissolubilis, te tra uenena ferens, uarieq; dispergens. ut in colluctationibus calce tenere quidã solent artifices palestritæ. Mercurius Soléniorum appellatus Comes, q; ut clã mordax canis interna uitia submissius agitans, caudam epulis cœtibusq; se crebris inferens, si per quietem quisq̃, ubi fusius naturali agatur, uidisse ali quid amico narrasset, id uenenatis artibus coloratũ in peius, patulis Impera toris auribus infundebat. Et ob hoc homo, tanq̃ inexplicabili obnoxius cul pæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente uulgatius fama, tantũ ab erat, ut proderet quisq̃ uisa nocturna, ut ęgre homines dormisse sese, prę senti bus faterẽtur externis. Mœrebãtq; docti quidã q; apud Atlanteos nati nõ es sent, ubi memorãtur somnia nõ uideri. Quod unde euenerit, rerũ scientissimis relinquamus. Inter has quęstionũ suppliciorũq; species diras, in Illyrico exori tur alia clades, ad multorũ pericula ex uerborũ inanitate progressa. In conui uio Africani Pannonię Secundę rectoris apud Sirmium poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adesse nullum existimantes, licenter Imperium per se molestissimũ incusabant. E quibus alii optatam permutationem tem porũ, aduentante uelut die, præsagiis affirmabant. Nonnulli maiorũ aui sibi portendi incogitabili dementia appromittebant. E quorum numero Gauden tius magnis in rebus mente precipiti stolidus, rem ut seriam detulerat ad Ru finum, Apparitionis præfecturę prætorianæ tunc principem, multimor; sem per auidũ hominem, & collata prauitate famosum. Qui confestim, quasi pen nis elatus, ad Comitatum principis aduolauit. eumq; ad suspitiones huius modi mollem & penetrabilem ita acriter inflammauit, ut sine deliberatione ulla Africanus, & omnes letalis mensæ participes, iuberentur sublimes tolli. Quo facto delator funestus uetita, ex more humano, ualidius cupiens, bien nio id, quod agebat ut postularat, continuare præceptus est. Missus igitur

ad eos corripiendos Teutomeres Protector Domesticus cum collega, onustos omnes cathenis, ut mandatum est, perducebat. Sed ubi uentum est Aquileiam, Marinus intellexit ex Campiductore eo tempore uacante auctoribus pernicioſi ſermonis, & alioqui natura feruentis in taberna relictus, dum parantur itineri neceſſaria, lateri cultrum caſu repertum carceri impegit, ſtatimq; extractis uitalibus interiit. Reſidui ducti Mediolanum, excruciatiq; tormentis, & confeſſi ui quæſtionis inter epulas petulanter ſe quædam loquutos, iuſſi ſunt retineri penalibus clauſtris ſub abſolutionis aliqua ſpe, licet incerta. Protectores uero prouinciæ uertere ſolum exilio, ut Marino iiſdem conſciis mori permiſſo ueniam Arbetione meruere precante. Re hoc modo finita, paulopoſt diſſentientibus alamannicis pagis indictum eſt bellum, collimitia ſæpe Romana latius irrumpentibus. Ad quem procinctum Imperator egreſſus, in Rhetias camposq; uenit Caninos. & digeſtis diu conſiliis, id uiſum eſt honeſtũ & utile omnibus, ut cò cum militiis Pater Arbetio Magiſter equitum cum ualidiore exercitu mane relegens margines lacus Brigantiæ pergeret, protinus Barbaris congreſſurus. Cuius loci figuram breuiter, quantum ratio patitur, deſignabo. Inter montium celſorum anfractus, impulſu immani Rheni diſcurrentis, extenditur penes Alepontios (ut deciduas cataractas inclinatione pernici funditur Nilus) torrente ab ortu protinus primigenio copiis aquarum propriis irruenti curſu ſimplici. iamq; adiutus niuibus liquatis ac ſolutis, alta diuortia riparum adradens lacum inuadit rotundum & uaſtum, quem Murgantiam accola Rhetius appellat, perq; quadraginta & ſexaginta ſtadia longum, pariq; penè ſpacio late diffuſum, horrore ſyluarum ſqualentium inacceſſum (Niſi qua uetus illa Romana uirtus & ſobria iter compoſuit latum) Barbaris, & natura locorum & cæli inclementia refragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſternendo uerticibus amnis irrumpens, & undarũ quietem permeans pigram, mediam uelut finali interſecat libramento. & tanq̃ elementum perenni diſcordia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto agmine quod intulit, uocabulo & uiribus abſoluitur integris. nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgitibus intimatur. Quodq; eſt impendio mirũ, nec ſtagnum aquarũ rapido tranſcurſu mouetur, nec limoſa ſub colluuie tardatur properás flumen, & confuſum miſceri nõ poteſt corpus. Qđ ni ita agi ipſe doceret aſpectus, nulla ui credebat poſſe diſcerni. Sic Alpheus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethuſæ captus, ſcindens Ionium mare (ut fabulæ ferunt) aduſq; amatæ confinia proruit nymphæ.

Arbetio, qui aduentus Barbarorum nuntiarent, nõ expectans dum adeſſent, licet ſciret aſpera orſa bellorum, in occultas delatus inſidias, ueluti immobilis malo repentino perculſus. Interea uiſi è latebris hoſtes exiliunt, & ſine aliqua intermiſſione quicquid offendi poterat, telorũ genere multiplici configebant.

Nec enim

Nec enim reſiſtere noſtrorum quiſq̃ potuit, nec aliud uitæ ſubſidium, niſi diſceſſu ſperare ueloci. Quocirca uulneribus declinandis intenti, incompoſito agmine milites huc & illuc diſpalantes terga ferienda dederunt. Plerique tamen per anguſtas ſemitas ſparſi, periculoq; præſidio tenebroſæ noctis extracti, reuoluta iam luce redintegratis uiribus, agmini quiſque proprio ſeſe conſociauit. In quo caſu ita triſti & inopino abundans numerus armatorum & Tribuni deſyderati ſunt decem. Ob quæ Alamanni ſublatis animis ferocius incedentes, ſe quottidie prope munimenta Romana, adimente matutina nebula lucem, ſtrictis mucronibus diſcurrebant frendendo, minas tumidas intentantes. Egreſſiq; repente Scutarii, cum obiectu turmarum hoſtilium repercuſſi ſtetiſſent, omnes ſuos conſpiratis mentibus ciebant ad pugnam. Verum cum pleroſque recentis crumnæ documenta terrerent, & totam ferè reſiduam manum credens hærere Arbetio, tres ſimul exiluere Tribuni, Arintheus agens ſecum armatum, & Rectores grauis armaturæ, & qui equeſtrem turmam comitum tuebatur Eutropius. & duces promotorum miſſis ſibi à principe ruebant auxiliis. Vrgebat cauſa communis uelut propnam uiri cunctis arcentibus ueterum exemplo accolarum fluminis hoſtibus ſuperfuſi nõ iuſto prælio, ſed diſcurſionibus prædatoriis uniuerſos in fugam coegere fœdiſſimam. Qui diſperſi laxatis ordinibus, dũq; elabi properant impeti, corpora nudãtes intecta, gladiorum haſtarũq; denſis ictibus truncabantur. Multiq; cum equis interfecti iacentes, etiam cum eorum dorſibus uidebantur innexi. Quo uiſo omnes è caſtris effuſi, qui prodire in prælium cum ſociis ambigebant, cauèndi immemores proterebant barbaram plebem, qui ſe poſt fuga exemerant morte calcantes cadauerum ſtrues, perfuſi ſanie peremptorum. Hoćq; exitu prælio terminato, Imperator Mediolanum ad hyberna ouans reuertit & lętus. Exoritur iam hinc rebus afflictis haud diſpari prouinciarum malo calamitatum turbo nouarum, deſtructurus omnia ſimul, ni Fortuna moderatrix humanorum caſuum, motum euentu celeri conſumaſſet impendio formidatum. Cum diuturna incuria, Galliæ cædes acerbas, rapinasq;, & incendia, Barbaris licenter graſſantibus, nullo iuuante, perferrent, Siluanus pedeſtris militię Rector iratus & efficax ad hęc corrigenda primũ ipſis ſupuenit, Arbetione id matũrari, modis qbus poterat, adigente. ut abſenti çmulo, quem quietũ ſupereſſe adhuc grauabatur, periculoſę molis onus impingeret.

Actuarius farcinalium principis iumentorum magiſter, commendatitias ab eo petierat ad amicos. ut quaſi familiaris eiuſdem eſſet notiſſimus. Hoc impetrato, cum ille nihil ſuſpicans ſimpliciter preſtitiſſet, ſeruabat epiſtolas, ut pernicioſum aliquid in tempore moliretur. Memorato itaq; duce Gallias ex republica diſcurſante, Barbarosq; propellente iam ſibi diffidentes & trepidantes, idem Dynamius inquietius agens, ut uerſutus & in fallendo exercitatus,

fraudem cõminiſcitur impiam, ſubornatore & conſcio iactatore rumoris incerti Lampadio prefecto, & Euſebio ex Comite Rei Priuatę, cui cognomentum erat inditum Mattiocobæ, atque Edeſio Magiſtro Memoriæ (quos ad conſulatum ut amicos unitiſſimos idem curarat ſubrogari præfectus) & periculo ſeric literaꝝ abſterſa, ſola incolumi relicta ſubſcriptione, alter multũ à uero illo diſſonans ſuperſcribitur textus. uelut Siluano rogante uerbis obliquis, hortanteq; amicos agentes intra palatium, uel priuatos (inter quos & Thuſcus erat Albinus, aliiq; plures) ut ſe Alboram captantem, & prope diem ſolium principis aditurũ iuuarent. Hunc faſcem ad arbitrium figmenti commiſit, uitam pulſaturus inſontis, Dynamius præfectus eſt, ut hæc pro Imperatore ſcrutaretur. Hæc & ſimilia cum aſtu texeret, conſiſtorium ſolus ingreſſus intimum, captato tempore uincire ſperans peruigilem ſalutis imperatorię cuſtodem. Lectaq; in conſiſtorio aſtu callido conſarcinata materia, Tribuni iuſſi ſunt cuſtodiri, & de prouinciis duci priuatos, quorum epiſtolæ nomina deſignabant. Confeſtimq; iniquitate rei percitus Malarichus Gentilium Rector, collegis adhibitis ſtrepebat immaniter, circunuentiri homines dicatos Imperio per factiones & dolos minime debere, proclamãs. petebatq; ut ipſe, relictis obſidum loco neceſſitudinibus ſuis, Mallobaudę Armaturarum tribuno ſpondente, q̃ remearet uelocius, iuberetur ire ducturus Siluanum, aggredi nihil tale conatum, qualem inſidiatores acerrimi concitarunt. nec contra ſe paria promittente Mallobaude morabatur properare permitti hęc, quę ipſe pollicitus eſt impleturum. Teſtabatur enim id ſe proculdubio ſcire, q̃ ſi quis mitteretur externus, ſuopte ingenio Siluanus etiam nulla re perterrente timidior, compoſita forte turbauit. Et quanq̃ utilia moneret & neceſſaria, uentis tamen loquebatur incaſſum. Nãq; Arbetione auctore, Apodemius ad eũ uocandum cum literis mittitur, inimicus bonorum omniũ diuturnus & grauis. qui incidens principi in Galliis diſſidens à mandatis conuentis, quæ proficiſcenti ſunt data, nec uiſo Siluuano, nec oblatis ſcriptis ut ueniret admonito remanſit, adſcitaq; ratione, qua pro capti erant iamq; necandi magiſtri peditum, clientes & ſeruos hoſtili tumore uexabat. Inter hæc tamen dum præſentia Siluani ſperatur, & Apodemius quieta perturbat, Dynamius ut argumento ualidiore impie ſtructorũ aſſereret fidem, compoſitas literas, his concinentes quas obtulerant principi, per præfectum ad Tribunum miſerat Fabricæ Cremonenſis nomine Siluani & Malarichi. à quibus ut arcanorũ conſcius monebatur parare propè cuncta. Qui cum hæc legiſſet, hærens & ambiens diu quid nam id eſſet (nec enim memmerat ſecum aliquando ſuper negocio ullo interiore hos, quorũ literas acceperat, colloquutos) epiſtolas ipſas per baiulũ qui portarat, iuncto milite ad Malarichum miſit, obſecrans ut doceret aperte quę uellet, nõ ita perplexe. nec enim intellexiſſe firmabat, ut ſubagreſtem & ſimplicem, quid ſignificatũ eſſet obſcurius. Hæc Malarichus ſubito nactus etiam tunc ſqualens & mœſtus, ſuãq; & popularis Siluani uicem grauiter ingemiſcens, adhibitis Francis, quorũ ea tempeſtate in palatio multitudo

titudo florebat, erectius iam loquebatur tumultua factis insidiis
rese q; iam fallacia, per quam & confessio plus eorum appetebatur. Hisq;
cognitis statuit Imperator, despicientibus consistorianis & militaribus uni-
uersis, in negocium præter inquiri. Cũq; iudices fastidissent, Florentius Ni-
griniani filius, agens tunc pro magistro Officiorũ, contemplans diligentius
scripta apicũq; pristinorum, quæ quondã reperiens animaduertit, tum factũ
est priore textu interpollato longe aliter q̃ dictaret Siluanus ex libidine con-
sarcinate falsitatis ascripta. Proinde fallaciarũ nube discussa, Imperator do-
ctus gestorum latione fideli, abrogata potestate, præfectum statui sub quæ-
stione præcepit. sed absolutus est enixa conspiratione multorũ. suspensus au-
tem Eusebius, qui ex Comite Priuatarũ se conscio hęc dixerat concitata. Ede-
sius enim, minus scisse quid actũ sit pertinaci inficiatione contendens, abiit
innoxius. Et ita finito negocio, omnes sunt absoluti, quos exhiberi delatio
cõpulit criminis. Dynamius uero, ut prȩclaris artibus illustratus, cum corre-
ctoris dignitate abiit, necnon corrigere iussus est Tuscus reliquam principis
credulitatem militiã. Agens inter hæc apud Agrippinam Siluanus, assiduisq; suo-
compertis nuntiis, quæ Apodemius in labem suarum ageret fortunarum, &
sciens animum tenerum uersabilis principis indicta causa, timens ne absens,
& indemnatus perageretur reus, in difficultate positus maxima, barbaricæ
se fidei committere cogitabat. Sed Lauio Gaiso uetante tunc tribuno, quem
dum militaret candidatus, solum adfuisse morituro Constanti supra retuli-
mus, docenteq; Francos, unde oriebatur, interfecturos eum, aut accepto præ
mio prodituros. nihil tutum ex præsentibus ratus, in consilia cogebatur ex-
trema, & sensim eum principiorũ uerticibus erectus collocutus, usdéq; ma-
gnitudinem promissæ mercedis amissis cultu purpureo draconum & uexil-
lorum insignibus ad tempus abstracto, ad culmen imperiale surrexit. Dũq;
hæc ãguntur in Galliis, ad occasum inclinato iam die, perfertur Mediolanum
insperabilis nuntius, aperte Siluanum demonstrans, dum ex Magistro Pe-
ditum altius nititur, sollicitato exercitu ad augustum culmen euectum. Hac
mole casus inopini Constantius, ipso quasi fulmine Fati permotus, concilio
secunda uigilia conuocato properarunt omnes in regiam. Cũq; nulli ad eli-
gendum quid agi deberet mens suppettere posset, aut lingua submissis uer-
bis præstringebatur, sic Mimentio, ut consiliis rei bellicæ prestantissimo, fru-
straq; graui iniuria lacessito, & per Admissionum Magistrũ (qui mos est ho-
noratior) accito, eodem ingresso consistorium offertur purpura multa. quã
ante principis pedes explicitã strauerunt, externorũ regum ritu instituit ado-
rari. cũ semp antea, ad similitudinem iudicis, salutatos principes legeremus.
Ira is, qui paulo antea cum infestatione malcuola Orientis uoraginis, ut inua
dendæ summæ rei per filios affectator, cõpellebatur. tunc dux prudentissi-
mus & Constantini Magni fuerat cõmilito, solusq; ad extinguendum pro-
bis quidem, sed insidiosis rationibus petebatur. Diligens enim opera naua-
batur Siluanum extingui, ut fortissimum perduellem, aut si secus accidisset,

Vrsicinum exulceratum iam penitus aboleri debere, ne supereſſet ſcrupulus impendio formidandus. Igitur cum de profectione celeranda diſponeretur, propulſationem obiectorum criminum eundem ducem parantem, prægreſſius oratione leni prohibet Imperator. non id eſſe memorans tempus, ut controuerſia defenſio cauſæ ſuſciperetur, cum uiciſſim reſtitui in priſtinam concordiam partes, neceſſitas ſubigeret urgentium rerum, anteq̃ creſceret molliendo. Habita igitur deliberatione multiplici potiſſimũ tractabatur, quo commento Siluanus geſto etiam cum Imperatore rem ignoraret. exiſtimaret probabili argumento firmandam fidem reperto. monetur honorificis ſcriptis, ut accepto Vrſicino ſucceſſore cum poteſtate rediret intacta. Poſt hæc ita digeſta, protinus iubetur exire, Tribunis, & Protectoribus Domeſticis decem, ut poſtulârat, ad iuuandas neceſſitates publicas & coniunctis. Inter quos ego quoque eram cum Veriniano collega. reſidui omnes propinqui & familiares. Iamq; eum egreſſum ſolum de ſe metu quiſque per longa ſpacia deducebat. Et quanq̃ ut beſtiarii obiiceremur intractabilibus feris, perpendentes tamen hoc bonum habere triſtia recidiua, q̃ illico fluunt ſecunda Fortunæ, mirabamur illam ſententiam tullianam ex internis Veritatis ipſius adytis promulgatam, quæ eſt talis, Et quanq̃ optatiſſimum eſt perpetuo fortunam q̃ florentiſſimam permanere, Illa tamen qualitas uitæ non tantum habet ſenſum, quantum cum ex ſæuis & perditis rebus ad meliorem ſtatum fortunæ reuocatur. Feſtinamus itaque itineribus magnis, ut ambitioſus magiſter Armorum. ante allapſum per italicos de tyrannide ullum rumorem in ſuſpectis finibus appareret. Verum curſim nos properantes erratica quædam anteuolans prodierat fama. & Agrippinam ingreſſi inuenimus cuncta noſtris conatibus altiora. Nãq; conuena undique multitudine ttepide cœpta fundante, coactisq; copiis multis proſtratur ei præſentibus is actoribus, ut ad imperatoris nouelli per ludibria auſpicia uirium acceſſu firmandi ſenſũm ac uoluntatem dux flebilis uerteretur, quo uariis aſſentandi figmentis in molliꝰ urgente ſecuritate nihil metuens hoſtile deciperetur. Cuius rei finis arduus uidebatur. Erat enim cautius obſeruandum ut appetitus opportunitati obtemperarent. nec præcurrentes eam, nec deſerentes qui eluxiſſent intempeſtiue. conſtabat nos omnes ſub elogio uno morte mulctandos. Suſcepit tamen idem dux leniter adactus, inclinanteq; negocio ipſo ceruices. adorare ſolẽniter anhelantem celſius purpuram, ut ſpectabilis colebatur. & intimus facilitate aditus, honoreq; menſæ regalis adeo antepoſitus aliis, ut iam ſecretiꝰ de rerum ſumma conſultaretur. Ægre ferebat Siluanus, ad conſulatum poteſtatesq; ſublimes elatis indignis, ſe & Vrſicinum ſolos, poſt exudatos magnos pro republica labores & crebros, ita fuiſſe deſpectos, ut ipſe quidem per queſtiones familiariũ ſub diſcrepatione ignobili crudeliter agitatis, cõmiſiſſe in maieſtatem arceſſeretur. alter uero ab Oriente raptus, odiis inimicorum adduceretur. & hoc aſſidue clam querebatur & palam. Terrebant nos tamen, cum dicerentur hæc & ſimilia, circũfrementia undique murmura cauſantis

inopiam

inopiam militis, & rapida celeritate ardentis anguſtias Alpium perrumpere Cottiarum. In hoc æſtu mentis ancipiti ad effectum tendens conſilium, occulta ſcrutabamur indagine, ſederatq; tandem mutatis præ timore ſapæ ſententiis, ut quæſitis magna induſtria cautis miniſtris, obſtricto religionum conſecratione colloquio, Brachati ſollicitarentur, atq; Cornuti, fluxioris ingenii ubertate mercedis ad momentum omne uerſabiles. Firmato itaque negocio, per ſequeſtres quoſdam gregarios obſcuritate ipſa ad id patrandũ idoneos præmiorum expectatione accenſos, Solis ortu iam rutilo ſubitus armatorum globus erupit. atque, ut ſolet in dubiis rebus, audentior cæſis cuſtodibus regia penetrata Signiorium extractum ędicula, qua exanimatus confugerat, ad conuenticulum ritus Chriſtiani tendentem, denſis gladiorum ictibus trucidarant. Ita dux ad exilium meritorum hoc genere oppetit mortis, metu calumniarum, quibus factione iniquorum irretitus eſt abſens, ut tueri poſſit ſalutem, ad præſidia progreſſus extrema. licet enim ob tempeſtiuam illam cum armaturis proditionem ante Murſenſe prędium obligatum gratia retineret Conſtantium, ut dubium tamen & mutabilem uerebatur. licet patris quoq; Poniti prætenderet fortia facta frangi quidem, ſed pro Coſtantini partibus in bello ciuili acriter contra Licinianos ſæpe uerſati. Euenerat autem, anteq̃ huiuſmodi aliquid agitaretur in Galliis, Romæ in Circo Maximo populus (incertum ratione quadam percitus, an præſagio) ut, SILVANVS DEVIVS, magnis uocibus exclamaret. Igitur Siluano Agrippinam, ut relatum eſt, interfecto, inæſtimabili gaudio, re cognita, princeps inſolentia coalitus & tumore, hoc quoq; felicitatis ſuæ proſperis curſibus aſſignabat. eo more, quo ſemper oderat fortiter facientes (ut quondam Domitianus) ſuperare tamen quacũq; arte contraria cupiebat. Tantũq; affuit laudare induſtriæ geſta, ut etiam quædam ſcriberet de Gallicanis intercepta theſauris, quos nemo attigerat. Idq; ſcrutari iuſſerat arctius. Interrogato Remigio etiã tum Rationario Apparitionis armorũ Magiſtri, cui multo poſtea Valentiniani temporibus laqueus uitam in cauſa Tripolitanæ legationis eripuit. Poſt quæ ita completa Conſtantius, ut iam celo contiguus, caſibusq; imperaturus humanis, magniloquentia, faſtuq; ſufflabatur adulatorum. quos augebat ipſe ſuperando, proiiciendoq; id genus parũ callentes. ut Creſum legimus ideo regno ſuo Solonem expuliſſe præcipitem, quia blandiri neſciebat, Et Dionyſium intentaſſe poete Philoxeno mortem, cũ eum recitantem proprios uerſus abſurdos & inconcinnos, laudãtibus cunctis, ſolus audiret immobilis. Quæ res pernicioſa uitiorum eſt altrix. Ea demum enim laus grata eſſe poteſtati debet excelſæ, cum interdum & uituperationi ſecus geſtorum pateat locus. Iãq; poſt ſecuritatem queſtiones agitabantur de more ex uinculis, & cathenisq; plures, ut noxi petebãtur. Exurgebat enim efferuens lætitia Paulus, tartareus ille delator, ad uenenatas artes ſuas licentius exercendas, & inquirẽtibus in negociũ Cõſiſtorianis, atq; Militaribus, ut præceptũ eſt, Proculus admouetur eculeo, Siluani domeſticus, homo gracilis & morboſus, metuentibus cunctis, ne ui

nimia tormentorum leui corpore fatigato, reos atrocium criminum promiscue citari faceret multos. Verum contra q̄ sperat̄ū est contigit. Memor enim somnii, quo uetitus erat per quietem (ut ipse firmauit) pulsare quenq̄ insontem, usque ad confinia mortis uexatus, nec nominauit, nec prodidit aliquem. sed asserebat factum Siluani constanter. ideo cogitasse q; inuit non cupiditate, sed necessitate cōpulsum, argumento euidenti demonstrans. Causam enim probabilem ponebat in medio, multorum testimoniis claram, q; die quinto anteq̄ insulas susciperet, & principatus donatum stipendio militem constanti nomine loquutus est fortis etiam & fidus. Vnde apparebat, q; si præsumeret fortunæ superioris insignia, conaretur auri tā graue pondus repetere ut suū. Post hunc, damnatorum sorte Pemenius raptus ad supplicium interiit. qui (ut supra retulimus) cum Treueri ciuitatem Cæsari clausissent Decentio, ad defendendam plebem electus est. Tum Ascleopiodotus, & Luto, & Maudio Comites interempti sunt, aliiq; plures. Hęc & similia perplexe temporis Obstinatione scrutante. Dum has exitiorum communium clades suscitat turbo feralis, Vrbem æternam Leontius regens, multa spectati iudicis documenta prebebat. in audiendo celer, in disceptando iustissimus, natura beneuolus. licet auctoritatis causa seruandæ acer quibusdam uidebatur, & inclinatior ad amandum. Prima igitur ars seditionis in eum concitandæ uilissima fuit, & leuis. Philoronium enim aurigam rapi præceptum, sequuta plebs omnis uelut defensura proprium pignus, terribili impetu præfectum incessebat, ut timidum. sed ille stabilis & erectus immissis apparitoribus correptos aliquos, uexatosq; tormentis, nec strepente ullo nec obsistente, insulari pœna mulctati sunt. Diebusq; paucis sequutis cum ad idem plebs, excita calore, quo consuescit, uini causando inopiam, ad Septenzonium conuenisset celebrem locum, ubi operis ambitiosi Nympheum Marcus condidit Imperator, illuc de industria pergens præfectus, à Dominicoga apparitore rogabatur enixius, ne in multitudinem se arrogantem immitteret, & minacem ex cōmotione pristina fœuientem. difficilis ad pauorem recti tetendit, adeo ut eum obsequentem facile defereret, licet in periculum festinantem abruptum. Insidens itaq; uehiculo cum speciosa fiducia contuebatur acribus oculis tumultuantium undique cuneorum uelut inserpentium uultus. perpessusq; multa dicta probrosa, agnitum quendam inter alios eminentem, uasti corporis, rutilisq; capilli, interrogauit an ipse esset Petrus Valuomeres: ut audierat cognomento. cumq; esse, sono respondisset obiurgatorio, ut seditiosum antesignanum olim sibi compertum, reclamantibus multis, post terga manibus uinctis suspendi præcepit. Quo uiso sublimi, tribuliumq; adiumentum nequicq̄ implorante, uulgus omne pauloante confertum, per uaria urbis mēbra diffusum ita euanuit, ut turbarum acerrimus concitor tanq̄ in iudicialia secreto exaratis lateribus ad Picenum eiiceretur. Vbi postea ausus eripere uirgines, necnon obscurare pudorem patrui, in consulari sententia supplicio ob id capitali addictus. Hoc administrante Leontio, Liberius Christianæ legis antistes à Constantio ad comitatum

mitatum mitti præceptus est, tanq̃ Imperatoris iussui, & plurimorum scitis, per consortium decretis, obsistens, in re, quam breui textu percurram. Athanasium episcopũ eo tempore apud Alexandriam ultra professionem altius se efferentem, scisciatiq; conatum externa (ut prodidere rumores assidui) cœtus in unum quæsiti eiusdem loci multorum, synodus (ut appellant) remouit à sacramento qd̃ obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quæ uel augurales portenderent alites, scientissime callens, aliquoties prædixisse futura. Super his intendebantur ei alia quoq;, à proposito legis abhorrentia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abiicere sede sacerdotali paria sentiens cæteris iubente principe Liberius monitus, perseueranter renitebatur. nec uisum hominem, nec auditum damnare, nefas ultimum, sæpe exclamans. aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. Id enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret impletũ. tamen auctoritate qua potiũtur æternæ Vrbis episcopi firmari, desyderio nitebatur ardenti. Quo non impetrato, Liberius ægre, populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari. Et hæc quidem Romæ, ut ostendit textus superior, agebantur. Constantium uero exagitabant assidui nuncii, deplorata iam Gallias indicantes, nullo renitente ad internitionem barbaris uastantibus uniuersa. æstuansq; diu qua ui propulsaret erumnas, ipse in Italia residens, ut cupiebat (periculosum em̃ existimabat se in partem contrudere longe dimotã) reperit tandem consiliũ rectum. & Iulianum patruelem fratrem haud ita dudum ab Achaia contractum, ac ritu etiam tum palliatum, in societatem Imperii asciscere cogitabat. Id ubi urgente malorũ impendentiũ mole est confessus proximis, succumbere tot necessitatibus tãq; crebris unum se (qd̃ nunq̃ fecerat) aperte demonstrans. illi in assentationem nimiã eruditi infatuabãt hominẽ, nihil esse his ica aspey dictitantes, quod prepotẽs ei uirtus, fortunaq; tam uicina syderibus non superaret ex more. Addebantq;, noxarũ conscientia stimulante cõplures, deinceps caueri debere Cæsaris nomen. Replicãtes gesta sub Gallo. quis adnitentibus obstinate obtinebat se solia regia, incertũ migrationem ad longinqua pertimescens, an pro natiua prudẽtia consulens in cõmune, omnibusq; memorans anteponi debere propinquũ. Post multa quę per deliberationes ambiguas actitarat, ut fixa sententia, adiectisq; disputationibus irritis, ad imperium placuit Iulianum assumere, Cum uenisset accitus prædicto die, aduocato omni qd̃ aderat cõmilitio, tribunali ad altiorem suggestum erecto, qd̃ Aquilæ circũdederunt & Signa, Augustus insigniter manu retinens dextera, hæc sermone placido peroranit. Assistimus apud uos optimi Reipublicę defensores, causę cõmuni uno penè omnium spiritu uindicandæ. Quam acturus, q̃ potero, uos iudices succinctius edocebo. Post interitum rebellium tyrannorum, quos ad hæc tentanda, quæ mouerunt, rabies egit & furor, uelut impiis eorum manibus Romano sanguine parentantes, insultant Barbari Gallias, rupta limitum pace. hac animati fiducia, q̃ nos per disiunctissimas terras arduæ necessitates adstringunt.

Huic igitur

Huic igitur malo ultor appoſitus iam proſerpenti, dum patitur tempus, ſi occurrerit noſtri ueſtriq; conſulti ſuffragium, & colla ſuperbarum gentium detumeſcent, & imperii fines erunt intacti, reſtituturum ſpecie, quam gero, ſecundo roboretis effectu. Iulianum hunc fratrem meum patruelem, ut noſtis, uerecundia qua nobis ita ut neceſſitudine carus eſt, recte ſpectatum, iāq; ualenti euoluens induſtria iuuenem, in Cæſaris adhibere poteſtatem exopto. cœptis (ſi uidentur utilia) etiam ueſtra conceſſione firmandis. Dicere ſuper his plura conantem interpellans concio lenius prohibebat, arbitrium ſummi numinis id eſſe, nō mentis humanæ, uelut prȩſcia uenturi prædicans. Stansq; Imperator immobilis, dum ſilerent, reſidua fidentius explicauit. Quia igitur ueſtrum quoque fauorem adeſſe fremitus indicat lætus, adoleſcens uigoris tranquilli, cuius temperati mores imitandi ſunt, potius q̄ prȩdicandi, ad honorem properatum exurgat. Cuius præclaram indolem bonis artibus inſtitutam hoc ipſo plene uideor expoſuiſſe, quod elegi. Ego eum, præſente nutu dei cæleſtis, amictu principali uelabo. Dixit, moxq; indutum auita purpura Iulianum, & Cæſarem cum exercitus gaudio declaratum, his alloquitur contractiore uultu ſubmœſtum. Recepiſti primæuus originis tuæ ſplendidum florem, amantiſſime mihi omnium frater. aucta gloria mea confiteor, qui iuſtus in deferenda ſuper hac re poteſtate, nobilitate mihi propinque. qua ipſa poteſtate uideor eſſe ſublimis. Adeſto igitur laborum periculorumq; particeps, & tutelam miniſterii ſuſcipe Galliarum, omni beneficentia partes leuaturus afflictas. & ſi hoſtibus congredi ſit neceſſe, fixo gradu conſiſte inter ſigniferos ipſos, audendi in tempore conſyderatus hortator, pugnantes accendens prȩeundo cautiſſime, turbatosq; ſubſidiis fulciens modeſte, increpans deſides, ueriſſimus teſtis affuturus induſtriis & ignauis. Proin urgente rei magnitudine, perge uir fortis ducturus uiros itidem fortes. aderimus uobis, uiciſſim amoris robuſta conſtantia militabimus ſimul. unà Orbem pacatū (deus modo uelit, qd̄ oramus) pari moderatione, pietateq; recturi. Mecum ubique uideberis præſens, & ego tibi quodcūq; acturo non deero. Ad ſummam mihi propera ſociis omnium uotis, uelut aſſignatam tibi ab ipſa republica ſtationem cura peruigili defenſurus. Nemo poſt hæc finita reticuit. ſed militares omnes horrendo fragore ſcuta genibus illidentes (qd̄ eſt proſperitatis indicium plenum. Nam contra cum haſtis clypei feriuntur, iræ documentum eſt, & doloris immane) quo quantoq; gaudio, præter paucos, Auguſti probauere iudicium? Cæſaremq; admiratione digna ſuſcipiebant, imperatorii muricis fulgore flagrantem. Cuius oculos cum uenuſtate terribiles, uultumq; exci tatius gratum, diu multūq; contuentes, qui futurus ſit colligebant, uelut ſcru tatis ueteribus libris. quorum lectio per corporum ſigna pandit animarum interna. Eūq; (ut potiori reuerentia ſeruaretur) nec ſupra modū laudabant, nec infra q̄ decebat, atque ueluti cenſorum uoces ſint & diacagmata, nō militū. Suſceptus deniq; ad conceſſum uehiculi, receptusq; in regiā, hūc uerſum ex homerico carmine ſuſurrabat, Ἄλλοι μὲν ῥ' ἔφυγον θάνατον, καὶ μοῖρα κραταιή.

Hæc die

Hæc die octauo Iduum Nouembrium gesta sunt, cũ Arbetionem consulem annus haberet & Lollianum. Deinde diebus paucis Helena uirgine Constantii sorore, eidem Cæsari iugali fœdere copulata, paratisq; uniuersis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto, Calendis Decembribus egressus est, deductusq; ab Augusto adusque locum duabus columnis insignem, qui Laomellum interiacet & Ticinum, itineribus rectis Taurinos peruenit. Vbi nuntio perculitur graui. qui nuper in Comitatum Augusti perlatus de industria silebatur, ne parata diffluerent. Indicabat autem, Coloniam Agrippinam, ampli nominis urbem in Secunda Germania, pertinaci Barbarorum obsidione relaxatam magnis uiribus & deletam. Quo mœrore perculsus, uelut primo aduentantium malorum auspicio, murmurans querulis uocibus sæpe audiebatur, nihil se plus assecutum, q̃ ut occupatior interiret. Cumq; Viennam uenisset, ingredientem optatum quidem, & imperabilem honorifice susceptura omnis ætas concurrebat & dignitas. proculq; uisum plebs uniuersa cum uicinitate finitima Imperatorem clementem appellans & faustum, prævia consonis laudibus celebrabat. auidius pompam regiam in principe legitimo cernens, communiumq; remedium erumnarum in eius locabat aduentu, salutarem quendam Genium affulsisse conclamans. Nec secius arbitrata tunc anus quædam orba luminibus, cum perconctando qui nam esset ingressus? Iulianum Cæsarem comperisset. exclamauit, Hunc deorum templa reparaturum. Proinde quoniam (ut mantuanus uates prædixit excelsus) Maius opus moueo, maiorq; mihi rerum nascitur ordo, Galliarum tractus & situm ostendere, puto nunc tempestiuum. Ne inter procinctus ardentes, præliorumq; uarios casus ignota quibusdam expediens, imitari uidear desides nauticos, attrita lintea cum rudentibus, quę licuit parari securius, inter fluctus refarcire coactos & tempestates. Ambigentes super origine prima Gallorum scriptores ueteres, notitiá reliquere negocii semiplenam. Sed postea Timagenes diligentia græcus & lingua, hæc quæ diu sunt ignorata, collegit ex multiplicibus libris. Cuius fidem secuti, obscuritate dimota, eadem distincte docebimus & aperte. Aborigines primos in his regionibus quidam uisos esse firmarunt Celtas, nomine Regis amabilis, & matris eius uocabulo, Galatas dictos, ita enim Gallos sermo græcus appellat. Alii Dorienses, antiquiorem sequutos Herculem, Oceani locos inhabitasse confines Drasidæ memorant. reuera fuisse populi partem indigenam, Sed alios quoq; ab insulis extimis confluxisse ex tractibus transrhenanis, crebritate bellorum & alluuione feruidi maris sedibus suis expulsos. Aiunt quidam paucos post excidium Troiæ & fugitantes Græcos ubiq; dispersos loca hæc occupasse, tunc uacua. Regionum autem incolæ id magis omnibus asseuerant (quod etiá nos legimus in monumentis eorum incisum) Amphytrionis filium Herculem ad Gerionis & Tauriscí sæuorũ tyrannorum perniciem festinasse. quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat, Superatisq; ambobus, coisse cum generosis fœminis, suscepisseq; liberos plures, & eos

partes,quibus imperitabant,ſuis nominibus appellaſſe. A Phocea uero Aſiaticus populus,Harpali inclementiam uitans Cyri regis præfecti,Italiam nauigio petit. Cuius pars in Lucania Veliam,alia cõdidit in Viennenſi Maſſiliã. Dein ſecutis ętatibus oppida,aucta uirium copia,inſtituere non pauca,& declinanda uarietas ſpe ſocietatis coniuncta. Per hæc loca hominibus paulatim excultis,uiguere ſtudia laudabiliũ doctrinarum,inchoata per Bardos,& Euages,& Tectoſages. & Bardi quidem fortia uirorum illuſtrium facta, heroicis cõpoſita uerſibus, cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt. Euages uero ſcrutantes ſumma & ſublimia Naturę pandere conabantur. Inter hos Druidæ ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythagoræ decreuit, ſodalitiis aſtricti conſortiis, quæſtionibus occultarum rerum altarumq; erecti ſunt. & deſpectantes humana,pronunciarunt animas immortales. Hanc Galliarum plagam, ob ſuggeſtus montium arduos,& horrore niuali ſemper obductos, orbis reſidui incolis antehac penè ignotam, niſi qua litoribus eſt uicina, munimina claudunt undique natura,uelut arte,circundata. Et à latere quidem auſtrali Tyrrheno alluitur,& Gallico mari. quæ cęleſte ſuſcipit Plauſtrum à feris gentibus fluentis diſtinguitur Rheni. ubi Occidẽtali ſubiecta eſt ſideri, Oceano & altitudine Pyrenei ſurgit. unde ad Solis ortus attollitur,aggeribus cedit Alpium Cottiarum,quas Rex Cottius perdomitis Galliis, ſolus in anguſtiis latens, inuiaq; locorum aſperitate confiſus, lenito tandem tumore, in amicitiam Octauiani receptus principis,molibus magnis extruxit ad uicem memorabilis muneris compendiarias, & uiantibus opportunas, medias inter alias Alpes uetuſtas. Super quibus comperta paulo poſtea referemus. In his Alpibus Cottiis,quarum initium à Seguſione oppido eſt, præcelſum erigitur iugum, nulli ferè ſine diſcrimine penetrabile. eſt enim è Galliis uenientibus prona humilitate deuexum pendentium ſaxorum altrinſecus uiſu terribile. præſertim uerno tempore, cum liquente gelu, niuibuſque ſolutis, flatu calidiore uentorum,per diruptas utrinque anguſtias,& lacunas pruinarum congerie latebroſas, deſcendentes cunctãtibus plantis homines, & iumenta procidunt, & carpenta. idq; remedium ad arcendum exitium repertum eſt ſolum,q; pleraque uehicula uaſtis funibus illigata,ponę cohibente uirorum uel boum niſu ualido,uix greſſu reptante paulo tutius deuoluuntur. Et hæc,ut diximus,anni uerno contingunt. Hyeme uero humus cruſtata frigoribus,& tanq̃ leuigata,ideoq; labilis, inceſſum præcipitantem impellit. & patulæ ualles per ſpatia plana glacie perfidæ uorant nonnunq̃ tranſeuntes. Ob quæ locorum callidi, eminentes ligneos ſtilos per cautiora loca defigunt. ut eorum ſeries uiatorem ducat innoxiũ. Qui ſi niuibus operti latuerint, montanis defluentibus riuis euerſi, graues agreſtibus preuiis difficile peruadũtur. A ſummitate autem huius Italici cliui planicies aduſque ſtationem nomine Martis, per ſeptem extenditur millia. & hinc alia celſitudo erectior,egreq; ſuperabilis, ad Matronæ porrigitur uerticẽ. cuius uocabulũ caſus fœminæ nobilis dedit. Vnde decliue quidem iter,ſed expeditius aduſq; caſtellum Virgantiam patet.

Huius

Huius ſepulcrum reguli, quem itinera ſtruxiſſe rettulimus Seguſione, eſt mœnibus proximum. manesq; eius ratione gemina religione coluntur, q; iuſto moderamine rexerat ſuos, & aſcitus in ſocietatem rei Romanæ, quietem genti præſtitit ſempiternam. Et licet hæc (quam diximus) uia media ſit & compendiaria, magisq; celebris, tamen etiam aliæ multo antea temporibus ſunt conſtructæ diuerſis. & primam Thebeus Hercules, ad Gerionem extinguendum (ut relatum eſt) & Tauriſcum lenius gradiens, propè maritimas compoſuit Alpes. Hicq; harum nomen indidit. Monœci ſimiliter arcem, & portum ad perennem ſui memoriam conſecrauit. Deinde emenſis poſtea ſeculis multis, hac ex cauſa ſunt Alpes excogitatæ Penninæ. Superioris Africani pater. P. Cornelius Scipio Saguntinis, memorabilibus erumnis, & pertinaci fide deſtinatione Afrorum obſeſſis, iturus auxilio in Hiſpaniam, traduxit onuſtam manu ualida claſſem. ſed ciuitate potiore Marte delata, Hannibalem aſſequi nequiens, triduo ante tranſito Rhodano ad Italiæ partes contendentem nauigatione ueloci, intercurſo ſpacio maris haud longo, digreſſurum montibus apud Genuam obſeruabat Liguriæ oppidum. ut cum eo, ſi copiam fors dediſſet, uiarum aſperitate fatigato decerneret in planicie. Conſulens tamen rei communi CN. Scipionem fratrem ire monuit in Hiſpanias. ut Haſdrubalem, exinde ſimiliter erupturum, arceret. Quæ Hannibal doctus à perfugis, ut erat expeditę mentis & callidæ, Taurinis ducentibus accolis per Tricaſtinos & oram Vocontiorum extremam ad ſaltus Tricorios uenit. indeq; exorſus aliud iter, ante hac inſuperabile, fecit. exciſaq; rupe in immenſum elata, quā cremando ui magna flāmarum, acetoq; infuſo, diſſoluit, per Druentiam flumen gurgitibus uagis intortum, regiones occupauit Hetruſcas. Hactenus ſuper alpibus. nunc ad reſtantia ueniamus. Temporibus priſcis cum laterent hæ partes, ut barbaræ, tripartite fuiſſe creduntur in Celtas eoſdēq; Gallos diuiſæ, & Aquitanos, & Belgas, lingua inſtitutis legibusq; diſcrepantes. Et Gallos quidem, qui Celtæ ſunt, ab Aquitanis Garumna diſterminat flumen, à Pyrenęis oriens collibus, poſtq; oppida multa tranſcurſa in Oceano deliteſcens. A Belgis uero eandem gentem Matrona diſtendit & Sequana, amnes magnitudinis geminæ, qui fluentes per Lugdunenſem, poſt circumclauſum ambitu inſulari Pariſiorum caſtellum, Lutetiam nomine, conſociatim meant. meantesq; protinus prope Caſtra Conſtantia funduntur in mare. Horum omnium apud ueteres Belgæ dicebantur eſſe fortiſſimi, ea propter, q; ab humaniore cultu longe diſcreti, nec aduenticiis effœminati deliciis, diu cum Transrhenanis certauere Germanis. Aquitani enim, ad quorum litora ut proxima placidaq; merces aduentitiæ conuehuntur, moribus ad molliciem lapſis, facile in ditionem uenere Romanam. Regebantur autem Galliæ omnes, iam inde uti crebritate bellorum urgenti ceſſere Iulio dictatori, poteſtate in partes diuiſa quatuor. Quarū Narbonenſis una Vienenſem intra ſe continebat, & Lugdunenſem. Altera Aquitanis præerat uniuerſis. Superiorem & Inferiorem Germaniam, Belgasq;, duæ iuriſditiones

iisdem rexere temporibus. At nunc numerantur prouinciæ per omnem ambitum Galliarum Secũda Germania. primum ab Occidentali exoriens cardine Agrippina & Tungri, munita ciuitatibus amplis & copiosis. Dein Prima Germania. ubi præter alia municipia Mogontiacus, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoratus, barbaricis cladibus nota. Post has Belgica Prima Mediomatricos prætendit, & Treueros domicilium principum clarum. Huic adnexa Secunda est Belgica. qua Ambiani sunt urbs inter alias eminens, & Catheiauni, & Remi apud Sequanos Bisontios uidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis. Lugdunensem Primam Lugdunus ornat, & Cabillonas, & Senones, & Biturigas, & mænium Augustoduni magnitudo uetusta. Secundam enim Lugdunensem Rothomagi & Turini, Mediolanum ostendunt, & Tricastini alpes Cottias, & Penninas exceptis obscurioribus incolunt. Habent & Agendicum, desertam quidem ciuitatem, sed nõ ignobilem quondam, ut ædificia semiruta nunc quoque demonstrant. Hæ prouinciæ, urbesq; sunt splendidæ Galliarum. In Aquitania, quæ Pyreneos montes & eam partem spectat Oceani, quæ pertinet ad Hispanos, prima Prouincia est Aquitanica, amplitudine ciuitatum admodum culta (omissis aliis multis) Burdegala, & Aruerni excellunt, & Sãtones & Pictaui nouus populus Auſci cõmendant, & Vasate. In Narbonensi Elusa, & Narbona, & Tolosa, quę principarum urbium tenent. Viennensis ciuitatum exultat decore multarũ, quibus priores sunt Vienna ipsa, & Arelate, & Valentia, quibus Massilia iungitur. cuius societate & uiribus in discriminibus arduis fultam aliquoties legimus Romam. His propè Salluuii sunt, & Nicea & Antipolis, insulæq; Strechades. Et quoniam ad has partes opere contexto peruenimus, silere super Rhodano, maximi nominis flumine, incongruum est & absurdum. A Penninis alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens, & procliui impetu ad planiora digrediens, proprio agmine ripas occultat, & paludi sese ingurgitat, nomine Lemano. eamq; intermeans nusq̃ aquis miscetur externis, sed altrinsecus summitates undæ præterlabens, segniores quæritans exitus uiam sibi impetu ueloci molitur. Vnde sine iactura rerum per densa paludium fertur & Sequanos. lõgeq; progressus Viennensem latere sinistro perstringit, dextero, Lugdunensem. & emensus spatio flexuoso Ararim, quem Sauconnam appellant, inter Germaniam Primam fluentem, suum in nomen ascisat. qui locus exordium est Galliarum. Exindeq; nõ millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur. ubi auctus Rhodanus aquis aduenis locupletior, uehit grandissimas naues, uentorum flatu iactari sæpius assuetas. finitusq; inter ualles, quæ ei natura præscripsit, spumeus Gallico mari concorporatur per patulum sinum, quem uocãt Ad gradus, ab Arelate octauo decimo fermè lapide disparatum. Sit satis de situ locorum. Nũc figuras & mores hominũ designabo. Celsioris staturæ, & candidi, penè Galli sunt omnes, & rutili, luminũq; toruitate terribiles, auidi iurgiorum, & sublatius insolescentes. Nec enim eorum quenq̃, adhibita uxore, rixantem multo fortior & grauior peregrinorum ferre poterit globus,

rit globus, tum maxime cum illa inflata ceruice ſuffrendens, ponderansq; niueas ulnas & uaſtas, admixtis calcibus emittere cœperit pugnos, ut catapultas tortilibus neruis excuſſos. Metuendæ uoces complurium, & minaces, placatorum iuxta & iraſcentium. Terſi tamen pari diligentia cuncti & mundi. Nec in tractibus illis, maximeq; apud Aquitaniam, poterit aliquis uideri, uel fœmina, licet perq̃ pauper (ut alibi) fruſtra ſqualore pannoſus. Ad militandum omnis ætas aptiſſima, & pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur & adultus, gelu duratis artubus & labore aſſiduo multa contempturus, & formidanda. Nec eorum aliquando quiſq̃ (ut in Italia) munus martium pertimeſcens, pollicem ſibi præcidit, quos iocaliter Murcos appellant. Vini auidum genus, affectans ad uini ſimilitudinem multiplices potus. & inter eos humiles quidam obtuſis ebrietate continua ſenſibus (quam furoris uoluntariã ſpeciem eſſe catoniana ſententia definiuit) raptantur diſcurſibus uagis. Vt uerũ illud uideatur, qđ ait defendens Fonteium Tullius, Gallos poſt hæc dilutius eſſe poturos, q̃ illi uenenum eſſe arbitrabantur. Hæ regiones, præcipueq; confines Italicis, paulatim letius odere ſub imperium uenire Romanum, primo tentatæ per Fuluium, deinde præliis paruis quaſſatæ per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitę. cui negotii plenus effectus, aſperiore Allobrogum gente deuicta, hoc indidit cognomentũ. Nam omnes Gallias (niſi quæ paludibus inuiæ fuere) Salluſtio docetur auctore, poſt decẽnalis belli mutuas clades perpeſſas, ſocietatiq; noſtræ fœderibus iunxit æternis. Euectus ſum longius, ſed remeabo tandem ad cœpta. Domitiano crudeli morte conſumpto, Muſonianus eius ſucceſſor in Oriente prætoriam regebat poteſtatem Præfecti, facundia ſermonis utriuſque clarus, unde ſublimius q̃ ſperabatur eluxit. Conſtãtinus em̃ cum limatius ſuperſtitionum quæreret ſectas Manicheorum & ſimiliũ, nec interpres inueniretur idoneus, hunc ſibi cõmendatum ut ſufficientem elegit. quem officio functum perite Muſonianum uoluit appellari, ante Strategium dictitatum. & ex eo percurſis honorum gradibus multis, aſcendit ad præfecturam, prudens alia, tolerabilisq; prouinciis, & mitis, & blandus, ex qualibet occaſione, maximeq; ex controuerſiis litibus, quod nefandum eſt, & in totum, lucrãdi auiditate ſordeſcens. ut inter alia multa euidenter apparuit in quæſtionibus agitatis ſuper morte Theophili Syriæ conſularis, ob proditionem Cæſaris Galli impetu plebis promiſcue diſcerpti. ubi damnatis pauperibus, quos cum hæc agerentur peregre conſtabat fuiſſe auctores diri facinoris, exutis patrimoniis abſoluti ſunt diuites. Huc Proſper adequitabat pro Magiſtro Equitũ agente, etiam tum in Galliis militem regens abiecte ignauus, & ut ait Comicus, Arte deſpecta furtoq; rapiens propalam. Quis concordantibus mutuaq; cõmercia uiciſſim ſibi conciliando locupletatis, Perſici duces uicini fluminibus, Rege in ultimis terraq; ſuarũ terminis occupato, per prædatorios globos noſtra uexabãt, Nunc Armeniam, aliquot Meſopotamiam confidentius incurſantes, Romanis ductoribus ad colligendas obeuntium exuuias occupatis.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . SEXTVS DECIMVS

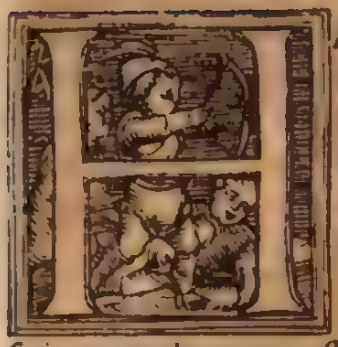

Hæc per Orbem Romanum Fatoq; ordine contexto uersante, Cæsar apud Viennam in Collegium Fastorum à consule octies Augusto ascitus urgente gemino uigore pugnarum, fragores cædesq; barbaricas somniabat, colligere prouinciæ fragmenta iam parás se, affuit face tandem secunda. Quia igitur res magnæ, quas per Gallias uirtute felicitateq; correxit, multus Veteq; factis fortibusq; præstant, singula serie progrediente monstrabo. instrumenta omnia mediocris ingenii, si sufficerint, cómoturus. Quicquid autem narrabitur (qđ non falsitas arguta concinnat, sed fides integra rerum absoluit, documentis euidentibus fulta) ad laudatiuam penè materiam pertinebit. Videtur enim lex quædam uitæ melioris hunc iuuenem à nobilibus cunis adusque spiritum comitata supremum. Náq; incrementis uelocibus ita domi forisq; colluxit, ut prudentia Vespasiani filius Titus alter æstimaretur, bellorum glorioſis curibus Traiani simillimus, clemens ut Antoninus, rectæ perfectæq; rationis indagine congruens Marco, ad cuius æmulationem actus effingebat & mores. Et quoniam, ut tulliana docet auctoritas, Omnium magnarum artiú, sicut arborum, altitudo nos delectat, radices stirpesq; non item. sic pręclaræ huius indolis rudimenta tunc multis obnubilantibus tegebantur, quæ anteferri gestis eius postea multis & miris hac ratione deberent, q̃ adolescens primæuus, ut Erechtheus in secessu Mineruæ nutritus, ex Academiæ quietis umbraculis, non è militari tabernaculo, in puluerem martium tractus, strata Germania, pacatisq; rigentis Rheni motibus, cruenta spirantiú Regum hic sanguinem fudit, alibi manibus cathenas affixit. Agens itaque negocioſam hyemem apud oppidum antedictum, inter rumores qui uolitabant assidui, comperit Augustuduni ciuitatis antiquę muros, spacioſi quidem ambitus, sed carie uetustatis inualidos, Barbarorum impetu repentino infestos, torrente præsentium militum manu, ueteranos concussatione peruigili defendisse. ut solet abrupta sæpe discrimina salutis ultima desperatio propulsare. Nihil itaque remittentibus curis, ancillari adulatione posthabita, qua cum proximi ad amœnitatem flectebant & luxum, satis omnibus comparatis VIII. Cal. Iul. Augustudunum peruenit. uelut dux diuturnus uiribus eminens & consiliis, per diuersa palantes Barbaros, ubi dedisset Fors copiam, aggressurus. Habita itaque deliberatione,

tione,assistentibus locorum peritis,quodnam iter eligeretur, ut tutum, multa ultro citroq; dicebantur. paludem per arborosam quibusdam de lacu & corbitis iri debere firmantibus.sed cum subsererent quidam, Siluanum paulo ante Magistrum peditum,per cõpendiosas uias uerum suspectas, qui ante in umbris multis umbrantur,cum VIII auxiliarium millibus ægre transisse, fidentius Cæsar audaciam uiri fortis imitari magnopere nitebatur cunctis uiribus. Et ne qua interueniret mora, adhibitis cataphractariis solis, & balistariis parum ad tuendum rectorem idoneis,percurso eodem itinere ad arua Succorum petuenit. Vbi breui, sicut solebat, ocio cum milite recreatus, ad Tricastinos tendebat. & Barbaros in se cateruatim ruentes, partim cum timeret ut ampliores,confertis lateribus obseruabat.alios occupatis habilibus locis decursu facili proterens. nonnullos pauore traditos cœpit. residuos,in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, qui sequi non ualebant grauitate præpeditos armorum,innocuos abire perpessus est. Proinde certiori iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina uenerat Tricastum adeo insperatus, ut eo portas penè pulsante, diffusæ multitudinis barbaræ metu aditus urbis non sine anxia panderetur ambage. & paulisper moratus,dum fatigato consulit militi, ciuitatem Remos nihil prolatandum existimans petit.ubi in unum congregatum exercitum Vesunti iusserat operiri præsentiam suam, cui præsidebat Vrsicini successor Marcellus,& ipse Vrsicinus adusque expeditionis finem agere præceptus iisdem in locis.Post uariatas itaque sententias plures,cum placuisset,per Decempagos Alamãniam aggredi plebem densatis agminibus tendebat illuc solito alacrior miles. Et quia dies humectus, & decolor uel contiguum eripiebat aspectum, iuuante locorum gnaritate hostes tramite obliquo discurso post Cæsaris terga,legiones duas arma cogentes adorti penè delessent,ni subito concitus clamor socioꝝ auxilio coegisset.Hinc & deinde,nec itinera,nec flumina transire posse sine insidiis putans,erat prouidus,& cunctator. præcipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre solet exercitibus & salutem. Audiens itaque Argentoratum,Brotomagum,Tarbellos,Sebusianos,& Nemetes, & Vangionas,& Moguntiacum ciuitates Barbaros possidentes territoria corũ habitare (nam ipsa opida,ut circũdata retibus Lustra,declinant) primam omniũ Brotomagum occupauit.eiq; iam aduentanti Germanorũ pugnã intentans occurrit. Cũq; in bicornem figuram acie diuisa collato pede res agi cœpisset, exitioq; hostes urgerentur ancipiti, captis nonnullis, aliis in ipso prælii furore truncatis,residui discessere celeritatis præsidio tecti.Nullo itaq; post hac repugnante,ad recuperandam ire placuit Agrippinam,ante Cęsaris in Gallias aduentum excisam.Per quos tractus nec ciuitas ulla uisitur nec castellum,nisi q; apud Confluentes,locum ita cognominatũ ubi amnis Mosella confunditur Rheno,Rigomagum oppidũ est,& una prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus,non ante motus est exinde,q̃ Francorum Regibus furore mitescente perterritis, pacem firmaret,Reipublicæ interim profuturam,

& urbem reciperet munitissimam. Quibus uincendi primitiis lætus, per Treueros hyematurus apud Senonas oppidum tũc opportunum abscessit. Vbi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, uehens scindebatur in multiplices curas. ut Militares, qui à solitis desciuere præsidiis, reducerentur ad loca suspecta, & conspiratas gentes in noxam Romani nominis dissiectaret, ac præuideret ne alimenta deessent exercitui per uaria discursuro. Hæc solicite perpensantem hostilis aggreditur multitudo, oppidi capiundi spe in maius accensa. ideo confidentes, qꝺ & nec scutarios adesse, & qꝺ de multis perfugis didicerant, ire gentiles per municipia distributos, ut commodius uescerentur. Cum autem

Clausa ergo urbe, murorumqꝫ in tuta parte firmata, ipse cum armatis die noctuqꝫ inter propugnacula uisebatur & pinnas, ira exundante substridens cum erumpere sæpe conatus, paucitate præsentis manus impediretur. Post tricesimum denique diem abiere Barbari tristes, inaniter stulteqꝫ cogitasse ciuitati subsidium mussitantes. & qꝺ indignitati rerum est assignandum, periclitanti Cæsari distulit suppetias ferre Marcellus, quietem agens in stationibus proximis. cum etiam si ciuitas absque principe uexaretur, opposita multitudine malis obsidionalibus expediri deberet. Hoc metu solutus efficacissimus Cæsar, prouidebat constanti solicitudine, ut militum diuturno labori quies succederet aliqua, licet breuis, ad recreandas tamen sufficiens uires, quanq̃ ultima squalentes inopia, terræ sæpe uastitate, exigua quædam uictui congrua aggerebant. Verum hoc diligenti quoque accurato peruigili adfusa lætiores per prosperum sublato animo exequenda plurima consurgebant. Primum igitur, factuqꝫ difficile, temperantiam ipse sibi indixit, atqꝫ retinuit, tanq̃ adstrictus Sũptuariis legibus uiueret. quas ex Rhetris Lycurgi, id est Axonibus, Romã translatas, diuqꝫ obseruatas, & senescentes paulatim, reparauit Sylla dictator. reputãs ex prędictis Democriti, qꝺ Ambitiosam mensam fortuna, parcã uirtus apponit. Id enĩ etiã Tusculanus Cato prudẽter definiens, cui Censorii cognomentũ castior uitæ indidit cultus, Magna, inquit, cura cibi, magna uirtutis incuria. Denique cũ legeret libellũ assidue, quẽ Constantius ut priuignũ ad studiũ mittens, manu sua conscripserat, præliceñter disponens quid in conuiuio Cęsaris impendi deberet, phasianũ, & uuluam, & sumen exigi uetuit, & inferri, munificis militis uili & fortuito cibo contentus. Hinc contingebat ut noctes ad officia diuideret tripartita, quietis, & publicæ rei, & musaꝝ. quod factitasse Alexandrũ legimus Magnũ. sed multo hic fortius. Ille nãqꝫ ænea concha supposita, brachio extra cubile protento pilam tenebat argenteam. ut cum neruorum uigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum. Iulianus uero absque instrumento quoties uoluit euigilauit. & nocte dimidiata semper exurgens, non è plumis uel stragulis sericis ambiguo fulgore nitentibus, sed ex tapete, & ξιντεα. quam uulgaris simplicitas Susurnã appellat, occulte Mercurio supplicabat. quem mundi uelociorem sensum esse, motum mentium suscitantem, theologicæ

prodidere

prodidere doctrinæ. Atq; in tanto rerꝫ defectu exploranter ei
curabat poſtq̃ ut ardua & ſeria terminata ad procudendum ingenium uertebatur. & incredibile quo quantoq; ardore rerum principalium noticiam celſam indagans, & quaſi pabula quædam animo ad ſublimiora ſcandenti conquirens, per omnia philoſophiæ mẽbra prudenter diſputando currebat. Sed tamen cum hæc effecte, plenecq; colligeret, nec humiliora deſpexit. Poeticam mediocriter, & rhetoricam, ut oſtendit orationum epiſtolarũq; eius cum grauitate comitas incorrupta, & noſtrarum externarũq; rerum hiſtoriam multiformẽ. Super his aderat latine quoque diſſerendi ſufficiens ſermo. Si itaque uerum eſt, quod ſcriptores uarii memorant, Cyrum regem, & Simonidem Lyricum, & Hippiam Hellium ſophiſtarum acerrimum, ideo ualuiſſe memoria, q; epotis quibuſdam remediis id impetrarunt, credendum eſt hunc etiam tum adultũ totum memoriæ dolium, ſi uſq̃ reperiri potuit, exhauſiſſe. Et hæc quidem pudicitiæ uirtutumq; ſunt ſigna nocturna. Diebus uero quæ ornate dixerit & facete, quæue in apparatu uel in ipſis egerit congreſſibus pliorum, aut in re ciuili magnanimitate correxerit & libertate, ſuo quæq; loco ſingula demonſtrabunt. Cum exercere præludia diſciplinæ Caſtrenſis philoſophus cogeretur ut princeps, artẽq; modulatius incedendi per Pyrrhicam concinentibus diſſereret fiſtulis, aut illud prouerbium, Clitellæ boui impoſitæ ſunt. plane non eſt noſtrum onus. Platonem crebro nominans exclamabat, Tu duces. & eius quædam ſolẽnia τὰ ἐξ ἔθους agens, irruit in conſiſtoriũ. ut auꝫ acciperet inter alios quidam ex eoꝝ conſortio, non ut moris eſt, panſa chlamyde, ſed utraq; manu cauata ſuſcepit. & Imperator, Rapere, inquit, non accipere ſciunt Agentes in rebus. Audito à parentibus uirgines raptas, cum qui uiolarat conuictum relegari decreuit. Hisq; indigna pati querentibus, q; non ſit morte mulctatus, reſponderat, Hactenus incuſent iura clementiam, ſed Imperatorem mitiſſimi animi, legibus præſtare cæteris decet. Egreſſurum eum ad expeditionem plures interpellabant, ut læſi. quos audiendos prouinciarum rectoribus cõmendabat. Et reuerſus, quid egerint ſinguli quærens, delictorum uindictas genuina lenitudine mitigabat. Ad ultimũ exceptis uictoriis, per quas cadentes ſæpe incolumi contumacia Barbaros fudit, q; profuerit anhelãtibus extrema penuria Gallis, hinc maxime claret, q; primitus partes eas ingreſſus, pro capitibus ſingulis tributi nomine uicænos quinos aureos reperit flagitari. diſcedens uero, ſeptenos tm̃ munera uniuerſa complentes. Ob quę tanq̃ ſolem ſibi ſerenũ poſt ſqualentes tenebras affulſiſſe cũ alacritate & tripudiis lætabantur. Deniq; id eũ aduſq; imperii finem & uitę ſcimus utiliter obſeruaſſe, ne per indulgentias, quas appellant, tributarię rei concederet reliqua. Norat em̃ hoc facto ſe aliquid locupletibus additurꝫ. cũ conſtet ubiq; pauperes inter ipſa dictoꝝ exordia ſoluere uniuerſa ſine laxamento cõpelli. Inter has tm̃ regendi moderandiq; uias, bonis principibus æmulandas, barbarica rabies exarſerat in maius. utq; beſtiæ cuſtodum negligentia raptu uiuere ſolitæ, ne his quidem remotis, appoſitisque ſortioribus abſceſſerunt,
ſed tumeſcentes

ſed tumeſcentes inedia ſine reſpectu ſalutis armenta uel greges incurſant, Ita etiam illi, cunctis quæ diripuere conſumptis, fame urgente tegebant aliquoties prædas. interdum antequam contingerent aliquid, oppetebant. Hæc per eum annum ſpe dubia, euentu tamen ſecundo, per Gallias agebantur. In Comitatu uero Auguſti circúlatrabat Arbetionem inuidia, uelut ſumma mox adepturum decora cultus imperatorii præſtruxiſſe. inſtabatq; ei ſtrepens immania Comes Veriſſimus nomine, arguens coràm, quòd a gregario ad magnum militiæ culmen euectus. Hoc quoque non contentus, & paruulo cum appeteret principalem. ſed ſpecialiter eum inſectabatur Dorus quidam ex medico Scutariorum, quem Nitentium rerum centurionem ſub Magnetio Romę prouectum retulimus, accuſaſſe Adelphium urbi præfectum ut altiora cœptantem. Cũq; res in inquiſitionẽ ueniret, neceſſariisq; negocio tentis, obiectorum probatio ſperaretur, tanq̃ per ſatyram ſubito cubicullariis ſuffragantibus, ut loquebatur pertinax rumor, & uinculis ſunt exutæ perſonæ, quę ſtringebantur ut conſciæ, & Dorus euanuit, & Veriſſimus ilico tacuit, uelut aulco depoſito ſcenæ. Iiſdem diebus allapſorum ore Conſtantius doctus, obſeſſo apud Senonas Cæſari auxilium non tuliſſe Marcellum, eum ſacramento ſolutum abire iuſſit in larem. Qui tanq̃ iniuria graui perculſus, quædã in Iulianum molichatur, auribus Auguſti confiſus in omne patentibus crimen. ideoq; cum diſcederet, Eutherius prępoſitus Cubiculi mittitur ſtatim poſt eum, ſi quid finxerit, conuicturus. Verũ ille hoc neſciens, mox uenit Mediolanum ſtrepens & tumultuans, ut erat uanidicus, & amenti propior, admiſſus in conſiſtorium Iulianum ut procacem infimulat. Iãq; ad euagandum altius, ualidiores ſibi pennas aptare. Ita enim cum motu quodam corporis loquebatur ingenti. Hæc eo fingente licentius, Eutherius ut poſtulauit inductus, iuſſuſq; loqui quod uellet, uerecunde & modice docet uelari ueritatem mendaciis. Magiſtro enim armorum (ut credebatur) ceſſante, conſulto induſtria uigili, Cæſarem diu obſeſſum apud Senonas Barbaros repuliſſe, apparitoremq; fidum auctori ſuo, quoad uixerit, fore obligata ceruice ſua ſpondebat. Res monuit ſuper hoc eodem Eutherio pauca ſubſerere forſitan non credenda, ea re, q; ſi Numa Pompilius uel Socrates bona quædam dicerent de ſpadone, dictisq; religionum adderent fidem, à ueritate deſciuiſſe argueren tur. Sed inter uepres roſæ naſcuntur, & inter feras nonnullæ miteſcunt. Itaq; carptim præcipua quæ ſunt comperta, monſtrabo. Natus in Armenia ſanguine libero, captusq; à finitimis hoſtibus, etiã tum paruulus, abſtractus geminis Romanis mercatoribus uenundatus, ad palatium Conſtantini deducitur. ubi paulatim arte curaq; rationem recte uiuendi, ſolertiãq; oſtendebat. literis, quantum tali fortunæ ſatis eſſe poterat, eruditius. cogitandi, inueniendiq; dubia & ſcrupuloſa, acumine nimio præſtans. immenſum, quantum memoria uigens. bene faciendi auidus, plenusq; iuſti conſilii. Quem ſi Conſtans Imperator olim ex adulto ſpectaſſet, pluraq; tanq̃ maturum audiret honeſta ſuadentem & recta, nulla, uel uenia certe digna, peccaſſet, Is Prępoſitus

Cubiculi

Cubiculi etiam Iulianum aliquoties corrigebat, Asiaticis coalitum moribus, ideoq; leuem. Denique digressus ad otium, ascitusq; postea in palatium, sem per sobrius, & in primis consistens, ita fidem continentiamq; uirtutes coluit amplas, ut nec prodidisse aliquando arcanum, nisi tuendæ causa alienæ salutis, nec exarsisse cupidine plus habendi, arcesseretur ut cæteri. Vnde factum est, ut subinde Romam secedens, ibiq; fixo domicilio consenescens, comitem circũferens conscientiam bonam, colatur à cunctis ordinibus, & ametur, cum soleant id genus homines post partas ex iniquitate diuitias, latebras captare secretas, ut lucifugæ, uitantes multitudinis læsæ conspectus. Cui spadonum ueterum hunc comparare debeam, Antiquitatem replicando compluries inuenire non potui. Fuerunt enim apud ueteres, licet oppido pauci, fideles & frugi, sed ob quædam uitia maculosi. Inter præcipua enim, quæ eorum quisque studio possederat uel ingenio, aut rapax, aut feritate contentior fuit, aut propensior ad lædendum. ut Ligendimus nimium blandus, aut potentiæ fastu superbior. Ex omni latere autem ita peritum, neque legisse me, neque audisse confiteor, ætatis nostræ testimonio locupleti confisus. Verum si forte scrupulosus quidam lector Antiquitatum, Menophilum Mithridatis Pontici regis eunuchum nobis opponat, hoc monitu recordetur, nihil superiore lætum, preter id solum, qđ in supremo discrimine glorioſe monstrauit. Ingenti prælio superatus à Romanis & Pompeio rex prædictus, fugiensq; ad regna Colchorum, aduectam filiam nomine Direptim, nam uexatam asperitate armorum, in castello Sinhorio huic Menophilo commissam reliquit. Quibus originem omni remediorũ solatio plene curatam patri tutissime seruans, cum à Manlio Prisco Imperatoris legato, monimentum quo claudebatur, obsideri cœpisset, defensoresq; eius deditionem meditari sentiret, ueritus ne parentis opprobrio puella nubilis captiua superesset & uiolata, interfecta illa, mox gladium in uiscera sua compegit. Nunc redeam unde diuerti. Superato (ut dixi) Marcello, euersaq; Serdica, unde oriebatur, in castris Augusti per simulationem tuendæ maiestatis imperatoriæ multa & nefanda perpetrabant. Nam si super occentu soricis, uel occursu mustelæ, uel similis signi gratia consuluisset quenq̃ peritum, aut anile incantamentum ad leniendum adhibuisset dolorem, qđ medicinæ quoque admittit auctoritas, reus unde non poterat opinari delatus, raptusq; in iudicium pœnaliter interibat. Per id tempus fertur fuisse uirg quendã nomine Danum, quẽ tergotenus uxor regis leuiũ incusarat, certũ an incertũ reũ non libet affirmare, indefensum inde Rufinus eluserat, quo iudicãte quædã cognita per Gaudentiũ Agentem in rebus consularem Pannonię tunc Africanum, cũ retulissent Prefectũ Apparitionis prefecturæ Prætorianæ. dum etiã princeps ob deuotionem bis ut loquebantur, iactantius uersabilem fœminã post nefandum concubitũ periculosam in fraudem illexit, suasitq; consarcinatis mendaciis læsæ maiestatis arcessere maritum insontem, & fingere, q̃ uelamen purpureum à Diocletiani sepulcro furatus, quibusdam conscijs occultabat. Hisq; ad multorum exitium ita formatis,

formatis,ipſe ſpe potiorum ad Imperatoris peruolat caſtra, excitaturus calumnias conſuetas. req; cõperta iubetur Mauortius tunc Præfectus prætorio,uir ſublimis conſtantiæ,crimen acri inquiſitione ſpectare,iuncto ad audiendi ſocietatem Vrſulo Largitionum Comite,ſæueritatis itidem non impro bandæ. Exaggerato itaque negocio ad arbitrium temporum, cum nihil poſt tormenta multorum inueniretur, iudicesq; hærerent ambigui, tandem ueritas reſpirauit oppreſſa, & in abrupto neceſſitatis mulier Rufinum totius machinę confitetur auctorem,nec adulterii fœditate ſuppreſſa. ſtatimq; legibus contemptis, multa ultro citroq; diſcuſſa, tandem ordo & iuſtitia ambo ſententia damnauere letali. Quo cognito Conſtantius fremens, & tanq̃ uindicem ſalutis ſuæ lugens extinctum,miſſis equitibus citis, Vrſulum redire ad Comitatum minaciter iuſſit,territatis & ſuppeditatis qui prohibebant, perrupit intrepidus. ingreſſusq; conſiſtorium, ore & pectore libero docuit geſta. hacq; fiducia linguis adulatorum occluſis, & perfectum & ſe diſcrimine graui ſubtraxit. Tunc illud apud Aquitanos euenit, qd̃ latior fama uulgarat. Veterator quidam ad lautum conuiuium rogatus, & nondum qualia ſunt in his regionibus, plurima cum uidiſſet linteorum toralium per duos clauos ita latiſſimos, ut ſibi uiciſſim arte miniſtrantium cohærerent, menſamq; operimentis paribus tectam, anteriorem chlamydis partem utraq; manu uehens. intrinſecus autem ſtructuram omnem ut amictus adornauerat, principalesq; res patrimonium diues euertit. Malignitate ſimili quidam Agens in rebus in Hiſpania, ad cœnam itidem inuitatus, cum inferentes ueſpertina lumina pueros exclamaſſe audiſſet, ex uſu, Vincamus perun lem ne interpretatum, atrociter deleuit nobilem domum. Hæc aliaq; ideo magis magisq; creſcebant,q̃ Conſtantius,cum impendio timidus eſſet, ſemper ſe feriri ſperabat. ut Dionyſius tyrannus ille Siciliæ,qui ob hoc idem uitium & tonſtrices docuit filias,ne cui alieno ora cõmitteret leuiganda. ędemq; breuem,ubi cubitare ſueuerat,alta circũdedit foſſa,eamq; ponte ſolubili ſuperſtrauit.cuius diſiectos aſſeres et axiculos ſecum in ſomnum abiens transferebat. eoſdemq; cõpaginabat lucis initio proceſſurus. Inflabant itidem has malorum ciuilium buccinas potentes in regia. ea re, ut damnatorum petita bona ſuis adcorporarent, eſſetq; materia peruicacitati eorum late craſſandi. Náq; ut documenta liquida prodiderunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Conſtantinus.ſed eos medullis prouinciarum ſaginauit Conſtantius.Sub hoc eñ ordinum ſingulorum auctores infinita cupidine diuitiarum arſerunt ſine iuſtitiæ diſtinctiõe, uel recti.inter ordinarios iudices Rufinus primus Pręfectus prætorio,& inter militares equitum Magiſter Arbetio, Prepoſitusq; Cubiculi,& Vrſicinus equeſtris ordinis Pręfectus.quæſtor & in Vrbe Anitius, qui in regiam æmulationem poſteritate tendens, ſatiari nunq̃ potuit cum poſſeſſione multo maiore. At Perſæ in Oriente per furta & latrocinia potiuſq̃,ut ſolebant

ſolebant antea,per concurſatorias pugnas hominum prædas agitabant & pecorum. quis nonnunq̃ lucrabatur,ut repente aliquoties ſuperati multitudine militum amittebant.Interdum nihil proſpicere,prorſus quod poterat rapi, procul mittebant.Muſonianus tñ Præfectus prætorio, multis (ut ante diximus) bonis artibus eruditus,ſed uenalis & flecti à ueritate pecunia facilis, per emiſſarios quoſdã, fallendi perſtringendiq; gnarus, Perſaꝝ ſciſcitabatur conſilia,aſſumpto in deliberationes huiuſmodi Caſſioto Meſopotamiæ duce,ſtipendiis & diſcriminibus indurato diuerſis.Qui cũ,fide concinẽte ſpeculatoꝝ,aperte cognoſcerent,Saporem in extremis regni limitibus ſuorum ſanguine fuſo multiplici ægre propulſare gentes infeſtas, Tanſaporem ducẽ parti noſtrę contiguum occultis per ignotos milites tentauere colloquiis.ut ſi copiam fors dediſſet,ſuaderet Regi per literas pacem tandem aliquando cũ principe Romano firmare.ut hoc facto latere,ad omnes ſecurus perduelles aduolaret aſſiduus.Paruit Tanſapor, hiſq; fretus refert ad Regem,q; bellis acerrimis Conſtantius implicatus poſtulat pacem p̃cantium. Dumq; ad Chionitas & Halanos hæc ſcripta mittuntur,in quorum confiniis agebat hyemem Sapor, tempus interceſſit longum. Hæc dum per eoas partes & Gallias pro captu temporum diſponuntur,Conſtantius quidem clauſo Iani templo, ſtratiſq; hoſtibus cunctis,Romam uiſere geſtiebat. poſt Magnentii exitiũ abſq; nomine & ſanguine Romano triumphaturus. Nec enim gentem ullam bella cientem per ſe ſuperauit, aut uitam fortitudine ſuorum comperit ducum, uel addidit quædam imperio, aut uſq̃ in neceſſitatibus ſummis primus, uel inter primos eſt uiſus.& ut pompam nimis extentam,rigentiaq; auro uexilla, & pulchritudinem ſtipatorum oſtenderet, agenti tranquillius populo hæc uel ſimile quicquam uidere, nec ſperanti unq̃,nec optanti. ignorans fortaſſe quoſdam ueterum principum in pace quidem lictoribus tuiſſe contentos, ubi uero præliorum ardor nihil perpeti poterat ſegne. alium anhelanter auido flatu uentorũ lenunculo ſe commiſiſſe piſcantis.alium, ad Deciorum exempla,uouiſſe pro Republica ſpiritum. alium hoſtilia caſtra per ſemetipſum cum militibus infimis exploraſſe. diuerſos denique actibus inclaruiſſe magnificis, ut glorioſas ſuas res poſteritati celebri memoria commendarent. Vt igitur multa quæq; conſumpta ſunt in apparatu regio, pro meritis cuilibet munera reddita,ſecunda Orphiti præfectura tranſcurſo Ocriculo elatus honoribus magnis, ſtipatusq; agminibus formidandis,tanq̃ acie ducebatur inſtructa, omnium oculis in eo contuitu pertinaci intentis. Cumq; urbi propinquaret, Senatus officia, reuerendasq; patritiæ ſtirpis effigies ore ſereno contemplans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus in unum coactam multitudinem Regum,ſed aſylum Mundi totius adeſſe æſtimabat. Vnde cum ſe uertiſſet ad plebem, ſtupebat qua celeritate omne quod ubiq; eſt hominum genus confluxerit Romam. & tanq̃ Euphratem armorum ſpecie territurus aut Rhenum, alterinſecus præcuntibus ſignis inſidebat aureo ſolus ipſe carpento,fulgenti claritudine lapidum uariorum. Quo micante, lux quædã miſceri

uidebatur, alternũq; poteſtatis greſſus multiplices. alios purpureis ſubtegminibus texti circũdedere dracones, haſtarum aureis gemmatisq; ſummitatibus illigati, hiatu uaſto perflatiles, & ideo uelut ira perciti ſibilantes, caudarũq; uolumina relinquentes in uentum. Et incedebat hincinde ordo gemmus armatorũ clypeatus atque criſtatus, coruſco lumine radians, nitidis loricis indutus, ſparſiq; cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant, perſonatim thoracũ muniti ligaminibus, & lumbis ferro cinctis, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulacra, nõ uiros. quos laminarũ circuli tenues apti corporis luſibus ambiebant, per omnia mẽbra deducti ad quoſcũq; artus receſſim actus cõmouiſſet ueſtitus, congrueret iunctura cohærenter apta ſinus per anguſtos. Itaq; fauſtis uocibus appellari uocũ lictorũq; intonante fragore cohorruit, talem ſe, tãq; immobilẽ, qualis in puinciis ſuis uiſebatur, oſtendens. Nam & corpus perhumile curuabat portas ingrediens celſas, & uelut collo munito rectã aciem luminũ tendens, nec dextra uultũ, nec leua flectebat, tanq̃ figmentũ hominis, non cum rota concuteret, nutans. nec ſpuens, aut os aut naſum tergens, uel fricans, manũue agitans, eſt uiſus unq̃. Quæ licet affectabat, erant tamen hæc & alia quædã in citeriore uita patientiæ non mediocris indicia, ut exiſtimari dabatur, uni illi conceſſa. Quòd aũt per omne tempus imperii, nec in conſeſſum uehiculi quenq̃ ſuſcepit, nec in trabea ſociũ priuatũ aſciuit, ut facere principes cõſueuere, & ſimilia multa, elatus in arduũ ſupercilium tanq̃ leges æquiſſimas obſeruauit, prætereo. meminerea me retuliſſe quæ incidiſſent. Proinde Romam ingreſſus, imperii uirtutũq; omnium larem, cum ueniſſet ad Roſtra, perſpectiſſimũ priſcę potentiæ Forum, obſtupuit. perq; omne latus quo ſe oculi contuliſſent, miraculorũ denſitate prẽſtrictus, alloquutus nobilitatem in curia, populũq; pro tribunali, in palatium receptus fauore multiplici, lẽtitia fruebatur petita. Et ſæpe cũ Equeſtres æderet ludos, dicacitate plebis oblectabatur, nec ſuperbę, nec libertate coalita diſciſſentis, reuerenter modum ipſe quoque debitum ſeruans. Non enĩ, ut per ciuitates alias, ad arbitriũ ſuum certamina finiri patiebatur. ſed, ut mos eſt, uariis caſibus permittebat. Deinde intra ſeptem montiũ culmina peraccliuitates, planitiemq; poſita Vrbis mẽbra colluſtrans & ſuburbana, quicquid primum id eminere inter alia cuncta ſpectabat Iouis Tarpei delubra, quantum terrenis diuina præcellunt, Lauacra in modũ prouinciarũ extructa, Amphitheatri molem ſolidatam lapidis tyburtini compage, ad cuius ſummitatem ægre uiſio humana conſcendit, Pantheon uelut regionem teretem tã ſpecioſa celſitudine fornicatam, elatosq; uertices raſili ſuggeſtu conſurgunt, priorum principum imitamenta portantes & Vrbis, Forum Templumq; Pacis, & Pompei Theatrum, & Odæum, & Stadium, aliaq; inter hæc decora Vrbis æternæ. Verum cum ad Traiani forum ueniſſet, ſingularem ſub omni cælo ſtructuram, ut opinamur, etiam numinũ aſſenſione mirabilem, hærebat attonitus per giganteos contextus circũferens mentem, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos. Omni itaq; ſpe huiuſmodi quicquã conandi

depulſa,

depulsa, Traiani equum solum, locatum in atrii medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat, & posse. Cui propè astans regalis Hormisda, cuius è Perside discessum supra monstrauimus, Ante, inquit, Imperator stabulum tale condi iubeto, si uales. equus, quem fabricare disponis, ita late succedat, ut iste, quem uidemus. Is ipse interrogatus, quid de Roma sentiret? id tm̃ sibi placuisse aiebat, q; didicisset ibi quoque homines mori. Multis igitur cum stupore uisis horrendo, Imperator de Fama quærebatur ut inualida uel maligna, qd̃ augens omnia semper in maius, erga hæc explicanda, quæ Romæ sunt, obsolescit. Deliberásq; diu quid ageretur, his addere statuit ornamentis, ut in proximo Circo erigeret obeliscum. Cuius originem formamq; loco con decenti monstrabo. Inter hæc Helenæ, sorori Constantii, Iuliani coniugi Cæsaris Romani, successionis specie ductæ, Regina tũc insidiabatur Eusebia, ipsa quoad uixerat sterilis, quæsitumq; uenenum bibere per fraudem illexit. ut quotiescũque concepisset, immaturum abiiceret partum. Nam & pridem in Galliis cum marem genuisset infantem, hoc perdidit dolo, q; obstetrix corrupta mercede, mox natum præsecto plusq̃ conuenerat umbilico necauit. tanta tamq; diligens opera nauabatur, ne fortissimi uiri soboles appareret. Cupiens itaq; augustissima omnium sede morari diutius Imperator, ut ocio puriore frueretur & uoluptate, assiduis nunciis terrebatur & certis, indicantibus Sueuos Rhetias incursare. Quadosq; Valeriã. & Sarmatas latrocinandi peritissimum genus Superiorem Mæsiam, & Secundam populari Pannoniam. Quibus percitus XXX postq̃ ingressus est die IIII Cal. Iunias ab Vrbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum festinauit. Vnde misso in locum Marcelli Seuero, bellorum usu & maturitate firmato, Vrsicinum ad se uenire præcepit. Et ille literis grataanter acceptis, Syrmium uenit, comitantibus sociis. libratisq; diu super pace consiliis, quam fundari posse cum Persis Musonius retulerat, in Oriente cum Magisterii remittitur potestate. profectis à consortio nostro ad regendos milites natu maioribus, adolescentes eum sequi iubemur quicquid pro Rep. mandauerit impleturi. At Cæsar exacta apud Senonas hyeme, re turbulenta, Augusto nouies, seq; iterum, consule, germanicis undiq; circũfrementibus minis, secundis ominibus motus Remos properauit alacrior, magisq; lætus quod exercitum regebat Seuerus, nec discors, nec arrogans, sed longa militiæ frugalitate compertus, & eum recta præeuntem sequuturus, ut ductorem morigerum, miles. Parte alia Barbatio post Siluani interitum promotus ad peditum Magisterium ex Italia iussu principis cum XXV millibus armatorum Rauracos uenit. cogitatum est enim, solicite q; præstructum, ut sæuientes ultra solitum Alamanni, uagantesq; fusius multitudine geminata nostrorum forcipis specie trusi in angustias cæderentur. Dum hæc tamen rite dispositа celerantur, læti Barbari ad tempestiua furta solertes inter utriusq; exercitus castra occulte transgressi. inuasere Lugdunum incautam. camq; populatam nisu auido concremassent, ni clausis aditibus repercussi, quicquid extra oppidum potuit inueniri, uastassent.

Qua clade cognita agili ſtudio Cęſar miſſis Cuneis tribus equitum expeditorum & fortium, tria obſeruauit itinera, ſciens per ea irrupturos proculdubio craſſatores. Nec conatus deſtinanti irritus fuit. Cunctis enim, qui per eos tramites exiere truncatis, præceptaq; præda omni intacta, hi ſolum innoxii abſoluti ſunt, qui per uallum Barbationis tranſiere ſecuri. ideo labi permiſſi, q; Bainobaudes tribunus, & Valentinianus poſtea Imperator, cum equeſtribus turmis, quas regebant, ad exequendum id ordinati à Cella tribuno Scutariorum, qui Barbationi ſociatus uenerat, ad procinctum iter obſeruare ſunt ueriti, unde redituros didicere Germanos. Quo non contentus Magiſter peditum ignauus, & gloriarum Iuliani peruicax obtrectator, ſciens ſe id contra utilitatem eius Romam iſſe. Hoc enim cum argueretur, Cella confeſſus eſt relatione fefelliſſe Conſtătium, finxitq; hos eoſdem tribunos ad ſolicitandos milites quos duxerat, per ſpeciem uenille negocii publici. qua cauſa abrogata poteſtate ad lares rediere priuati. Hiſdem diebus exercituum aduentu perterriti barbari, qui domicilia fixere cis Rhenum, partim difficiles uias, & ſuapte natura cliuoſas concedibus clauſere ſolerter, arboribus immenſi roboris cæſis. alii occupatis inſulis ſparſi, crebro per flumen Rhenum ululantes lugubre, & conuiciis Romanos inceſſebant & Cæſarem. qui grauiori motu animi percitus, ad corripiendos aliquos, ſeptem à Barbatione petierat naues, ex his quas uelut tranſiturus amnem, ad compaginandos parauerat pontes. qui ne quid per eum impetraretur, omnes incendit. Doctus denique exploratorum delatione recens captorum, æſtate iam torrida fluuium uado poſſe tranſiri, hortatus auxiliares uelites cum Bainobaude Cornutorum tribuno miſit. facinus memorabile (iuſſiſſet Fors) patraturos. qui núc incedendo per breuia, aliquoties ſcutis in modum alueorum ſuppoſitis nando, ad inſulam uenere propinquam. egreſſiq; promiſcue uirile & muliebre ſexus ſine ætatis ullo diſcrimine trucidabantur ut pecudes. nactiq; uacuas lintres, per eas licet uacillantes euecti, huiuſmodi loca plurima perruperunt. & ubi cædendi ſatias cœpit, opimitate prædarum onuſti, cuius partem ui fluminis amiſerunt, rediere omnes incolumes. Hoc quoque comperto reſidui Germani, ut infido præſidio inſularum relicto, ad ulteriora neceſſitudines & fruges opesq; barbaricas contulerunt. Conuerſus hinc Iulianus ad reparandas Tres Tabernas, munimentum ita cognominatum, haud ita dudum obſtinatione ſubuerſum hoſtili (quo ædificato conſtabat ad intima Galliarum, ut conſueuerant adire, Germanos arceri) & opus ſpe celerius conſumauit, & uictũ defenſoribus ibi locandis ex barbaricis meſſibus non ſine diſcriminis metu collectum militis manu condidit in uſus anni totius. Nec ſanè hoc ſolo contentus, ſibi quoque XX dierum alimenta parata collegit. Libentius enim bellatores quæſito dexteris propriis utebantur. admodum indignati, quoniam ex commeatu qui eis recens aduectus eſt, ideo nihil ſumere potuerunt, quòd partem eius Barbatio cum tranſiret iuxta ſuperbe preſumpſit. reſiduum quod ſuperfuit, congeſtum in aceruum exuſſit. Quæ utrum ut uanus gerebat, & demenſum

mandatum

mandatum principis confidenter nefandi multi tentabant, quæ in id temporis latuit. Illud tamen rumoretenus ubique iactabatur, q; Iulianus non leuaturus incommoda Galliarum electus est, sed ut possit per bella deleri sæuissima. rudis etiam tum, ut æstimabatur, ac ne ad sonitum quidem duraturus armorum. dum castrorum opera mature consurgit, militisq; pars stationes prætendit agrarias, illa frumenta insidiarum metu, colligit, caute multitudo Barbarica rumorem nimia uelocitate præuertit, Barbationem cum exercitu quem regebat (ut dictum est) Gallico uallo discretum, impetu repentino aggressa, sequẽsq; fugientes adusque Rauracos & ultra, quoad potuit, rapta sarcinarum & iumentorum cum calonibus parte maxima, redit ad sua, Et ille, tanq̃ expeditione euentu prospero terminata, milite dispersо per stationes hybernas, ad comitatum Imperatoris reuertit, crimen compositurus in Cęsarem, ut solebat, grauiter semper incessens. Quo dispalato fœdo terrore Alamannorum reges Chonodomarius, & Vestralpus, Vrius quinetiam & Vrsicinus cum Serapione, & Suomario, & Hortario in unum robore uirium suarum omni collecto belli. Cumq; sederet prope urbem Argentoratum, extrema metuentem Cæsarem arbitrati retrocessisse, cum ille etiam perficiendi munimenti studio stringeretur. Erexit autem confidentiam caput altius attollentum scutarius perfuga. qui cõmissi criminis metuens pœnam, transgressus ad eos, post ducis fugati discessum, armatorum XIII milliũ tantum remansisse cum Iuliano. maior enim numerus eum sequebatur, barbara feritate certaminum rabiem undiq; concitante. Cuius assueratione eadem subinde replicantis ad maiora stimulati fiducia, missis legatis satis pro imperio Cæsari mandauerunt, ut terris abscederet uirtute sibi quæsitis & ferro. Qui ignarus pauendi, nec ira nec dolore perculsus, sed fastus barbaricos ridẽs, retentis Legatis adusque perfectum opus castrorum, in eodem gradu constantiæ stetit immobilis. Agitabat autem, miscebatq; omnia, sine modo ubiq; se se diffunditans, & princeps audendi periculosa Rex Chonodomarius, ardua subrigens supercilia, ut sæpe secundis rebus elatus. Nam & Decentium Cæsarem superauit æquo marte congressus, & ciuitates erutas multas uastauit & opulentas, licentiusq; diu nullo refragante Gallias perstultauit. Ad cuius roborandam fiduciam recens quoque fuga ducis accessit numero pręstantis & uiribus. Alamanni enĩ scutorũ insignia contuentes, norant eos milites permississe paucis suoq; latronibus terrã, quoq; metu aliquoties in aliquem gradum conferrent, amissis pluribus abiere dispersi. quas anxie ferebat sollicitus Cæsar, q; trudente ipsa necessitate digressus periculis, cũ paucis licet fortibus, populosis gentibus occurrere cogebatur. Iáq; Solis radiis rutilãtibus, tubarũq; concinente clangore, pedestres copie lentis incessibus educuntur. earũq; lateri equestres coniunctæ sunt turmæ. inter quas cataphractarii erant, & sagittarii formidabile genus armatorum. Et cum à loco unde Romana promota sunt signa, adusq; uallum Barbaricum quarta leuca signabatur & decima, id est unũ & uiginti millia passuum, utilitati securitatiq; recte consulens Cæsar,

reuocatis præcursatoribus iam ante egressis, indictaq; solitis uocibus quiete, cuneatim circúsistentes alloquitur genuina placiditate sermonis. Vrget ratio salutis tuendæ communis, ut parcissime dicam, non iacentis animi Cæsarem uos hortari, & orare conmilitones mei, ut adulta robustaq; uirtute confisi, cautiorem uiam potius eligamus ad toleranda uel ad depellenda quæ speran tur, q̃ præproperam & ancipitem. Vt enim in periculis uirtutem impigram esse conuenit & audacem, ita cum res postulat regibilem, & consultã. Quod igitur censeo (si arbitrium affuerit uestrum) iustaq; sustinet indignatio, pau cis absoluam. Iam dies in meridiem uergit, lassitudine nos in itinere fatigatos scrupulosi tramites excipient & obscuri, nox senescente luna nullis syderibus adiuuanda, terræ protinus æstu flagrantes nullis aquarum subsidiis fultæ. quas si dederit quisq̃ cõmode posse transire ruentibus hostium examinibus, post ocium cibiq; refectionem & potus, quid nos agimus? quin uigore, ino dia, siti, laboreq; mẽbris marcentibus occurramus usquequ? Ego quoniam ne gociis difficillimis sæpe dispositione tempestiua prospexi, & statum nutantiũ rerum, recto consilio in bonam partem accepto, aliquoties diuina remedia re pararunt. Hic quæso uallo fossaq; circũdati, diuisis uigiliis quiescamus. so mnoq; & uictu congruis potiti pro tempore (pace dei sit dictum) triũpha turas aquilas & uexilla uictricia, primo lucis moueamus exordio. Nec finiri perpessi quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardoremq; pugnan di, hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci iam conspicuũ exora bant. Quippe qui dei fauore, fiduciaq; sui, & fortunati rectoris exptis uirtuti bus freti, atq; (ut exitus docuit) salutaris quidã Genius præsens ad dimican dũ eos, dũ adesse potuit, incitabat. Accessit huic alacritati plenus Celsaq; Po testatũ assensus, maximeq; Florenti prẽfecti Prętorio, periculose quidem, sed ratione secunda pugnandũ esse consentientis, dum instarent Barbari conglo bati. qui si deflexissent, motũ militis in seditiones natiuo calore propensioris ferri non posse aiebat exortã sibi uictoriã, ut putauit, non sine ultimoq; cona tu grauiter toleratur. Addiderat aũt fiduciã nostris consyderatio gemina, re cordantibus, q̃ anno nuper emenso Romanis per transrhenana spacia fusius uolitantibus, nec uisus est quisq̃ laris sui defensor, nec obuius stetit, sed conce de ramorum densa undiq; semitis clausis, sydere urente brumali ægre uixere Barbari longius amandati. q̃que Imperatore terras eorum ingresso, nec resi stere ausi, nec apparere, pacem impetrarunt suppliciter obsecrantes. Sed nul lus mutatam rationem temporis aduertebat. q̃ tunc tripertito exitio preme bantur. Imperatore urgente per Rhetias Cæsare proximo nusq̃ elabi permit tente finitimis, quos hostes fecere discordiæ, modo non occipitia conculcan tibus. Hinc indeq; cinctorum. Postea uero pace data, discesserat Imperator. & sedata iurgiorum materia, uicinæ gentes iam concordabant, & turpissi mus ducis Romani digressus ferociam natura conceptã auxit in maius. Alio itidem modo res est aggrauata Romana, ex negocio tali. Reges duo fratres uinculo pacis astricti, quã anno præterito impetrauerãt à Constantio, nec tu

multuare

multuare nec commoueri sunt ausi. Sed paulo postea uno ex his Gundomado, qui potior erat fidei q; firmioris, per insidias interempto, omnis eius populus cum nostris hostibus conspirauit. & confestim Vadomarii plebs subinde, ut asserebat, agminibus bella cientiũ Barbaroꝝ sese coniunxit. Cunctis igitur summis infimisq; approbantibus tunc oportune cõgrediendũ, nec dengore animorũ quicq̃ remittentibus, exclamauit subito signifer, Perge felicissime omniũ Cæsar quò te Fortuna ꝓsperior ducit, tandem per te uirtutem & consilia militaria sentimus. præuius, ut faustus antesignanus & fortis, experieris quid miles sub conspectu bellicosi ductoris, testisq; indiuidui gerendoꝝ (modo adsit Superũ numen) in rebus efficiet excitatis. His auditis, cum nullæ laxarentur induciæ, permotus exercitus prope collem aduenit molliter æditũ, opertum segetibus iam maturis, à supercilijs Rheni haud longo interuallo distantem. E cuius summitate speculatores hostium tres equites exciti, subito nunciaturi Romanum exercitum aduentare, festinarunt ad sua. unus uero pedes, qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum, indicauit, per triduum & trinoctium flumen transisse Germanos. Quos cum iam propè densantes semet in cuneos nostrorum conspexere ductores, steterũt uestigiis fixis, antepilanis hastatisq; & ordinum primis ueluti insolubili muro fundatis. & pari cautela hostes stetere cunctati. Cumq; ita, ut antedictus docuerat perfuga, equitatum omnem à dextero latere sibi uidissent oppositum, quicquid apud eos per equestres copias præpollebat, in læuo Cornu locauere confertum. Iisdemq; sparsim pedites miscuere discursatores & leues, profecto ratione tuta poscente. Norant enim, licet prudentem ex equo bellatorem cum clibanario nostro congressum, frena retinentem & scutũ, hastæ una manu uibratæ, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. Peditem uero inter ipsos discriminum uertices, cum nihil caueri solet præter id quod occurrit humiliter, occulte tentantem latere forato sumenti incautum rectorem præcipitem agere leui negocio trucidandum. Hoc itaque dispositio, dexterum sui latus struxere clandestinis insidiis & obscuris. Ductabat autem populos omnes pugnaces & sæuos Chonodomarius & Serapio potestate excelsiore ante alios Reges. Et Chonodomarius quidem nefarius belli totius incentor, cuius uertici fulmen horrebat, anteibat cornu sinistrum audax & fidus ingenti robore lacertorum. ubi ardor prælii sperabatur immanis, equo spumante sublimior, erectus in iaculum formidandæ uastitatis, armorumq; nitore conspicuus, antea strenuus & miles, & utilis prætor cæteros ductor. Latus uero dextrum Serapio agebat etiam tum adultæ laninginis iuuenis, efficacia præcurrens ætatem, Mederici fratris Chonodomarii filius, hominis quoad uixerat perfidissimi. ideo sic appellatus, quòd pater eius diu obsidatus pignore tentus in Galliis, doctusq; græca quædam arcana, hunc filium suum Agenarichum genitali uocabulo dictitatum, ad Serapionis transtulit nomen. Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque, Regalesq; decem, & Optimatum series magna, armatorũq;

millia triginta & quinque ex uariis nationibus, partim mercede, partim pacto uicissitudinis reddendæ, quęsita. Iamq; toruum concrepantibus tubis, Seuerus dux Romanorum aciem dirigens læuam, cum prope fossas armatorum refertas uenisset, unde dispositum erat ut abditi repente exorti cuncta turbarent, stetit impauidus, suspectiorq; de obscuris, nec referre gradũ, nec ulterius ire tentauit. Quo uiso, animosus contra labores maximos Cæsar, ducentis equitibus septus, ut ardor negocii flagitabat, agmina peditum impetu ueloci discurrerent, uerbis hortabatur. Et cũ alloqui pariter omnes, nec longitudo spatioꝝ extenta, nec in unũ coactæ multitudinis pmitteret crebritas (& alioqui uitabat grauioris inuidię pondus, ne uideretur id affectasse, quod sibi soli deberi Augustus existimabat) cautior sui hostiũ tela præteruolans, his & similibus notos pariter & ignotos ad faciendũ fortiter accendebat, Aduenit ò socii iustũ pugnandi iam tempus, olim exoptatũ mihi uobiscũ, quod antehac arcessentes arma inquietis motibus poscebat. Is itẽ cũ ad alios postsignanos, in acie locatos extrema, uenisset, En, inquit, cõmilitones diu speratus præsto est dies, cõpellens nos omnes eluris pristinis maculis Romanę maiestatis reddere propriũ decus. Hi sunt Barbari, quos rabies & immodicus furor ad perniciem rerũ suaꝝ coëgit occurrere, nostris uiribus opprimendos. Alios item, bellandi usu diutino callentes, aptius ordinans, his exhortationibus adiuuabat, Exurgamus uiri fortes, propellamus fortitudine congrua, illisa nostris partibus probra, quę contẽplans, Cæsaris nomen cunctando suscepi. Quoscũq; aũt pugnæ signum inconsulte poscentes, rupturosq; imperiũ irrequietis motibus pręuideret, Quęso, inquit, ne hostes uertendos in fugã sequentes auidius, futuræ uictoriæ gloriã uioletis, neu quis ante necessitatem ultimã cedat. Nam fugituros proculdubio deserã, hostiũ terga cæsuris adero indiscretus, si hoc pensatione moderata fiat & cauta. Hæc aliaq; in eundem modũ sæpius replicando, maiorem exercitus partem primæ Barbaroꝝ opposuit fronti. & subito Alamannoꝝ peditũ fremitus indignationi mixtus auditus est, unanimi conspiratione uociferantiũ, relictis equis secũ oportere uersari Regales. ne si quid contigisset aduersum, deserta miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperirent. Hoc cõperto, Chonodomarius iumento actutum desiluit, & secuti eum residui idem facere nihil morati. nec enim eoꝝ quisq̃ ambigebat, partem suam fore uictricem. Dato igitur æneatorum occentu solẽniter signo ad pugnandum, utrinque magnis concursum est uiribus. præpilabantur missilia, & promentes scuta q̃ conglyderato cursu Germani, telaq; dextris explicantes, inuoluere nostroꝝ equitum turmas frendentes immania, eorumq; ultra solitum sæuientium comę fluentes horrebant, & elucebat ex oculis quidam furor. Quos contra pertinax miles scutorum obicibus uertices tegens, iectansq; gladios, uel tela concrispans mortem minantia perterrebat. Cũq; in ipso prælioꝝ articulo eques se fortiter conturmaret, & muniret latera sua firmius pedes frontem artissimis conferens parmis, erigebantur crassi pulueris nubes, uariiq; fuere discursus, nunc resistentibus, nunc cędentibns nostris,

& obnixi

& obnixi genibus quidam Barbari peritiſſimi bellatores hoſtem repellere laborabant. ſed deſtinatione nimia dexteræ dexteris miſcebantur, & umbo trudebat umbonem, Cælumq; exultantium cadentiumq; reſonabat uocibus magnis. & cum Cornu Siniſtrum altius gradiens, urgentium tot agmina Germanorum ui nimia propuliſſet, iretq; in Barbaros fremens, equites noſtri Cornu tenentes Dextrum, præter ſpem inconditæ diſceſſerunt. Dumq; primi fugientium poſtremos impediunt, gremio legionum protecti, fixerunt integrato prælio gradum. Hoc autem exinde acciderat, q̃ dum ordinum reſtituitur ſeries, Cataphracti equites uiſo rectore ſuo leuiter uulnerato, & con ſorte quodam per ceruicem equi labentis pondere armorum oppreſſi, dilapſi qua quiſque poterat, peditesq; calcando cuncta turbaſſent, ni conferti illi ſibiq; uiciſſim innixi ſtetiſſent immobiles. Igitur cum equites, nihil præter fugę circũſpectantes præſidia, uidiſſet longius Cæſar, concito equo eos uelut repagulum quoddam cohibuit. Quo agnito, purpureum ſignum Draconis ſummitati haſtæ longioris aptatum, uelut ſenectutis pandentis exuuias, ſtetit unius turmę tribunus, & pallore timoreq; perculſus, ad aciem integrandã recurrit. Vtq; in rebus amat fieri dubiis, coſdẽ lenius increpans Cæſar, Quo, inquit, cedimus uiri fortiſſimi? an ignoratis fugam, quæ ſalutem nunq̃ reperit, irriti conatus ſtultitiam indicare? Redeamus ad noſtros, ſaltem gloriæ futuri participes, ſi eos pro Repu. dimicantes non relinquimus inconſulte. Hæc reuerenter dicendo, reduxit omnes ad munia ſubeunda bellandi. imitatus ueterem Syllam. Qui contra Archelaum Mithridatis ducẽ educta acie, prælio fatigabatur ardenti, relictus à militibus cunctis, cucurrit in ordinẽ primum. raptoq; & coniecto uexillo in partẽ hoſtilem, Ite, dixerat, ſocii periculorum electi, & ſcitãtibus ubi relictus ſim Imperator, reſpondete nihil fallentes, ſolus in Bœotia pro omnibus nobis cũ diſpendio ſanguinis ſui decernẽs. Proinde Alamanni pulſis diſiectisq; equitibus noſtris, primã aciem peditum inceſſerunt, eam abiecta reſiſtendi animoſitate pulſuri. & poſtq̃ cominus uentum eſt, pugnabatur paribus diu momentis. Cornuti enim & Brachati, uſu præliorum diuturno firmati, eos iam geſtu terrentes barritum cire uel maximum. qui clamor ipſo feruore certaminum à tenui ſuſurro exoriens, paulatimq; adoleſcens, ritu extollitur fluctuũ cautibus illiſorum. iaculorum deinde ſtridentium crebritate hinc indeq; conuolante, puluis æquali motu aſſurgens, & proſpectũ eripiens, arma armis, corporaq; corporibus obtrudebant. Sed uiolentia iraq; incõpoſiti Barbari in modum exarſere flãmarũ. nexãq; ſcutorum compagem, quæ noſtros in modum teſtudinis tuebatur, ſcindebãt ictibus gladiorũ aſſiduis. Quo cognito, opitulatũ conturmalibus ſuis celeri curſu Bataui uenere cũ regibus formidabilis manus, extremæ neceſſitatis articulo circũuentos, ſi iuuiſſet Fors, eraptura. toruũq; canẽtibus claſſicis, adultis uiribus certabatur. Verũ Alamãni bellũ acriter incuntes, altius anhelabãt, uelut quodã furoris affectu oppoſita omnia deleturi. Spicula tamen uerutaq; miſſilia nõ ceſſabant, ferratæq; arundines fundebantur.

quanq̃ enim

quanq̃ enim cominus mucro feriebat contra mucronem,& loricę gladiis findebantur,& uulnerati nondum effuso cruore ad audendum consurgebant. Pares enim quodámodo coiere cum paribus. Alamanni robusti & celsiores, milites usu nimio dociles. illi feri & turbidi, hi quieti & cauti. animis isti fidentes, grandissimis illi corporibus freti. Resurgebat tamen aliquoties armorum pondere pulsus loco Romanus, lassatis atque impressis genibus lęuum reflectens poplitem. barbarus subsidebat hostem ultro lacessens, quod indicium est obstinationis extremæ. Exiliuit itaque subito ardens optimatium globus (inter quos decernebant & Reges) & sequente uulgo ante alios agmina nostrorum irrupit, & iter sibi aperiendo adusque Primariorum Legionem peruenit locatam, in medioq; confirmatio castra prætoria, dictitator ubi densior, & ordinibus frequens miles, instar turrium fixa firmitate consistés, prælium maiore spiritu repetiuit. & uulneribus declinandis intentus, seq; in modum mirmillonis operiens hostium latera, quæ nudabat ira flagrantior, districtis gladiis perforabat. At illi, prodere uitam pro uictoria contendentes, tentabant agminis nostri laxare compagem. sed continuata serie peremptorum, quos Romanus iam fidentior strauit, succedebant Barbari superstites interfectis, auditoq; occumbentium gemitu crebro, pauore perfusi torpebant. Fessi denique tot erumnis, & ad solam deinceps strenui fugam, per diuersos tramites tota celeritate aggredi festinabant, ut è mediis sęuientis pelagi fluctibus quocúq; auexerit uentus, deiici nautici properant uectores, quod magis q̃ spei fuisse fatebitur quilibet. tunc præsens aderat propiciati numinis arbitrium clemens & secans terga cædétium miles, cum interdum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis Barbaris tela eorum uitalibus immergebat, nec quisq̃ uulnerantium sanguine iram expleuit, nec satiauit cæde multiplici dexteram, uel miseratus supplicantem abscessit. lacebant itaq; plurimi transfixi letaliter, remedia mortis compendio postulantes. alii semineces labente iam spiritu lucis usuram oculis morientibus inquirebant. quorundam capita discissa trabalibus telis, & pendentia iugulis cohærebant. pars lutosum & lubricum solum sociorum cruore lapsi, intectis ferro corporibus, aceruis superruentium obruti necabantur. Quę ubi satis euenere prosperrime, ualidius instante uictore, acumina densis ictibus hebescebāt, splendentesq; galeæ sub pedibus uoluebantur & scuta. Vltimo deniq; trudente discrimine Barbari, cum elati cadauerum aggeres exitus impedirent, ad subsidia fluminis petiuere, quæ sola restabant. eorum terga iam perstringentes, & qua cursu sub armis concito fugientes, miles indefessus urgebat. Quidam nandi peritia eximi se posse discriminibus arbitrati, animas fluctibus cōmiserunt. Qua causa celeri corde futura prætuidens Cæsar, cum Tribunis, & ducibus, clamore obiurgatorio prohibebat, ne hostem auidius sequens nostrorum quisq̃ se gurgitibus committeret uerticosis. Vnde id obseruatum est, ut marginibus insistentes confoderent telorum uarietate Germanos. quorum si quem morti uelocitas subtraxisset, icti corporis pondere ad ima fluminis subsidebat.

subsidebat, & uelut in quodam theatrali spectaculo auleis miranda monstrantibus, multa licebat iam sine metu uidere. nandi strenuis quosdam nescios adherere. fluitantes alios cū expeditioribus linquerētur, ut stipites cuoluti luctāte amnis uiolētia uocari. quosdā fluctibus inuolutos. nōnullos clypeis uectos, præruptas undarū occursantiū moles obliquatis meatibus declinantes, ad ripas ulteriores post multa discrimina peruenire. Spumans denique cruore barbarico decolor alueus insueta stupebat augumenta. Dum hac Rex Chonodomarius reperta copia discedendi, lapsus per funem strues cū satellitibus paucis celeritate rapida properabat ad castra, quę propè Tribuncos & Concordiam, munimenta Romana, fixit intrepidus, ut accensis nauigiis dudū paratis ad casus ancipites in secretis secessibus emendaret. et quia non nisi Rheno transito ad tentoria sua poterat peruenire, uultū ne agnosceretur operiens, sensim retulit pedem. Cūq; propinquaret iam ripis, lacunā palustribus aquis interfusam circūgrediens, ut transiret, calcata mollitiæ glutinosa, equo est euolutus. & confestim, licet obeso corpore grauior, ad subsidiū uicini collis euasit. Quem agnitū (nec ēm potuit celari, qui fuerat fortunæ prioris magnitudine proditus) statim anhelo cursu cohors cum tribunō secuta armis circūdatum aggerem nemorosum cautius subsidebat, perrumpere uerita, ne fraude latēti inter ramorū tenebras exciperetur occultas. Quibus uisis compulsus ad ultimos metus, ultro se dedit, solus egressus. Comitesq; eius ducenti numero, & tres amici iunctissimi, flagitiū arbitrati post Regem uiuere, uel pro Rege non mori, si ita tulerit casus, tradidere uinciendos. Vtq; natiuo more sunt Barbari humiles in aduersis, disparesq; in secundis, seruus alienæ uoluntatis trahebatur pallore confusus, claudente noxarū conscientia linguā, immensum quantum ab eo differens, qui posteros lugubresq; terrores cineribus Galliarum insultans, multa minabatur & sæua. Quibus ita fauore superni numinis terminatis, post exactum iam diem occinente liticine, reuocatus inuictissimus miles prope supercilia Rheni tendebat. scutorumq; ordine multiplicato uallatus, uictu fruebatur & somno. Ceciderunt autem in hac pugna Romani quidem CCXLIII. Rectores uero quatuor, Bainobaudes Cornutorum tribunus, Adæquelaipso, & Innocentius Cataphractarios ducens, & uacans quidem tribunus, cuius non suppetit nomen. ex Alamannis uero sex, ex aliis millia corporum sunt inuenta in campo constrata, & inæstimabiles mortuorum acerui per undas fluminis ferebantur. Tunc Iulianus, ut erat fortuna suis spectatior, meritisq; magis q̄ imperio potens, Augustus acclamatione concordi totius exercitus appellatus, ut agentes petulantius milites increpabat. id se nec sperare, nec adipisci uelle iurando confirmans, nec ut augeret euentus secundos lætitia cōciliabili cōtendebat. Chonodomarium iussit offerri. qui primo curuatus, deinde humi suppliciter fusus, gentiliq; pace ueniā poscens, bono animo esse est iussus. Et diebus postea paucis ductus ad Comitatum Imperatoris, missusq; exinde Romam, in Castris Peregrinis, quæ in monte sunt Cælio, morbo ueterni consumptus est.

His tot ac

His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatio Constantii quidam Iulianum culpantes, ut princeps ipse delectaretur uictoria sine uictore, non ideo nominabant, quod uerecunde referens quoties imperaret, superatos indicabat sæpe Germanos. Inter quæ exaggerationem inanium laudum, obtestationemq; aperte lucentium inflabant ex usu, Imperatorem suopte ingenio nimium, quicquid per omnem terræ ambitum agebatur felicibus eius auspiciis assignantes, prosperaq; fortuna. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis arroganter satis multa mentiebatur, se solum (cum gestis non affuisset) & dimicasse, & uicisse, & supplices Reges gentium erexisse, aliquoties scribens. & si, uerbi gratia, eo agente tunc in Italia dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla eius mentione per textum longissimum facta, laureatas literas ad prouinciarum signa mittebat, se inter primores uersatum cum odiosa sui iactatione significans. Extant denique eius edicta in tabulariis principis publicis condigne scriptis, memoria delata narrandi, extollendiq; semet in cælum. ab Argentorato cum pugnaretur mansione quadragesima disparatus, describens prælium, aciem ordinasse, & stetisse inter signiferos, & Barbaros fugasse præcipites, sibiq; oblatum falso indicat Chonodomarium. proh rerum indignitas, super Iuliani glorioſis actibus conticescens. quos sepelierat penitus, ni Fama res maximas, uel obumbrantibus plurimis, silere nesciret.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . DECIMVS SEPTIMVS

HANC rerum quis uarietatem iam digessimus, ita conclusam iuuet artius, Rheno post argentoratensem pugnam ociose fluente, securus, solicitusq; ne dirę uolucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandauit. Absolutisq; Legatis, quos ante certamen superba quædã portasse prædiximus, ad Tres Tabernas reuertit. Vnde cum captiuis omnibus prædam, Mediomatricos seruandam adreditum usque suum, duci præcepit. & petiturus ipse Mogontiacum, ut ponte compacto transgressus in suis requireret Barba-

ros, cum

ros, cum nullum reliquisset, & in nostris refragante uetabatur exercitu. uerum facundia iucunditateq; sermonũ allectum, in uoluntatem traduxerat suam. Amor enim, post documenta flagrantior, sequi libenter hortatus est omnis operæ conturmalem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere sibi q̃ militi (sicut perspicue contigit) assuetũ. Mox ut ad locum prędictum est uentũ, flumine pontibus constratis transmisso, occupauere terras hostiles. At Barbari præstricti negocii magnitudine, qui se in tranquillo positos socios, tunc parũ inquietari posse sperabant, aliorũ exitio quid fortunis suis immineret anxie cogitantes, simulata pacis petitione, ut primę uertiginis impetum declinarent, miserunt Legatos cum uerbis compositis, quæ denunciarent concordem fœderum firmitatem. incertúq; quo consilio stat institutos, mutata uoluntate per alios, cursu celeri uenire compulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent. Quibus clara fide cõpertis, Cæsar prima noctis quiete nauigiis modicis & uelocibus octingentos imposuit milites. eorum uiginti sursum uersum decursi egressiq;, quic quid inuenire potuerunt ferro uiolarunt & flãmis. Quo ita disposito, Solis primo exortu, uisis per montium uertices Barbaris, ad celsiora ducebatur alacrior miles. nemineq; inuento (hoc siquidem opinati discessiere cõfestim) eminus ingentia fumi uolumina uisebantur, indicantia nostros perruptas populari terras hostiles. Quæ res Germanorum perculit animos. atque desertis insidiis, quas per arcta loca & latebrosa struxerant nostris, trans Menum nomine fluuium ad opitulandum suis necessitudinibus auolarunt. Ve enim rebus amat fieri dubiis & turbatis, hinc equitum nostrorum accursu, inde nauigiis uectorum militum impetu repentino perterrefacti, euadendi subsidium uelox locorum inuenere prudentes. Quorum digressu miles libere gradiens, opulentas pecore uillas & frugibus rapiebat, nulli parcendo. Extractisq; captiuis, domicilia cuncta curatius ritu Romano constructa, flammis subditis exurebat. Emensiq; æstimatione decimi lapidis, cum prope syluam uenisset squalore tenebrarum horrendam, stetit diu cunctando, indicio perfugę edoctus per subterranea quædam occulta, fossasq; multifidas latere plurimos, ubi habile uisum fuerit erupturos. Ausi tamen omnes accedere fidentissime, ilicibus incisis & fraxinis, roboreq; abiecto magno, semitas inuenêre constratas. Ideoq; gradientes cautius retro non nisi per anfractus longos & asperos ultra progredi posse, uix indignationem capientibus animis, aduertebant. Et quoniam aeris urente sæuitia, cum discriminibus ultimis laborabat incassum (Æquinoctio quippe Autumnali exacto per eos tractus superfusæ niues oppleuere montes simul & campos) opus arreptum est memorabile. et dum nullus obsisteret, Monumentum, quod in Alamannorũ solo conditum Traianus suo nomine uoluit appellari, dudum uiolentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. Locatisq; ibi pro tempore defensoribus ex Barbarorum uisceribus alimenta congesta sunt. Quæ illi maturata ad suam perniciem contemplantes, metuq; rei peractę uolucriter con-

gregari, precibus & humilitate suprema petiere missis Oratoribus pacem. Quam cæsar omni consiliorum uia firmatam causatus uerisimilia plurima per decem mensium tribuit interuallum. Id nimirum solerti colligens mente, q̃ castra supraq̃ aptari potuit occupata sine obstaculo, tormentis muralibus & apparatu deberent ualido communiri. Hac fiducia tres immanissimi Reges uenerunt, tandem aliquando iam trepidi ex his, qui misere uictis apud Argentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio uerbis, linquentiũ actutos se fœdera ad præstitutũ usque diem. quia id nostris placuerat cum munimento seruaturos intacto, frugesq̃ portaturos humeris, si defuisset, si decuerit defensores. quod utrũque metu perfidiam frenante fecerunt. Hoc memorabile bello, comparando quidem Punicis & Teutonicis, sed dispendio rei Romanæ pacto leuissimis, ut faustus Cæsar exultabat & felix. Crediq̃ obtrectatoribus potuit, ideo fortiter eum ubique fecisse fingentibus, q̃ oppetere dimicando gloriose magis optabat, q̃ damnatorum sorte (sicut sperabant) ut frater Gallus, occidi. ni pari proposito, post excessum quoq̃ Constantii, actibus mirandis inclaruisset. Quibus ut in tali re compositis firmiter, ad sedes reuertens hybernas, sudorũ reliquias repperit tales. Remos Seuerus Magister equitum per Agrippinam petens & Iuliacum, Francorum ualidissimos cuneos sexcentis uelitibus, ut postea claruit, uacua præsidiis loca uastantes, offendit. hac oportunitate in scelus audaciam erigente, q̃ Cæsare in Alamannorum secessibus occupato, nulloq̃ uetante, expleri se posse prædaq̃ opimitate sunt arbitrati. Sed metu iam reuersi exercitus, munimentis duobus, quę olim exinanita sunt occupatis, se quoad fieri poterat, tuebantur. Hac Iulianus rei nouitate perculsus, & coniiciens quorsum erumperet, si iisdem transisset intactis, retento milite circũuallare disposuit Castellum oppidũ, quod Mosa fluuius præterlambit. Et aduſque quartum & quingesimũ diem, Decembri scilicet & Ianuario mense, obsidionales tractæ sunt moræ, destinatis Barbarorum animis incredibili pertinacia reluctatis. Tunc pertimescens solertissimus Cæsar, ne obseruata nocte illuni, Barbari gelu uinctum amnem peruaderent, quotidie à Sole in uesperam flexo aduſque lucis principium luforiis nauibus discurrere flumen ultro citroq̃ milites ordinauit. ut crustis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facile perueniret. Hocq̃ commentato, inedia & uigiliis & desperatione postrema lassati, sponte se propria dederunt. statimq̃ ad Comitatum Augusti sunt missi aliquot eximendo periculo. Multitudo Francorum egressa, cum captos comperisset & asportatos, nihil amplius ausa, repedauit ad sua. Hisq̃ perfectis acturus hyemem reuertit Parisios Cæsar. Quia igitur plurimæ gentes ui maiore collaturæ capita sperabantur, dolum bellorum coniectans sobrius rector, magnis curarum molibus stringebatur. Dumq̃ per inducias, licet negocioſas & breues, erumnosis possessoꝝ dãnis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensauit. Cũq̃ Florentius pręfectus Pretorio cuncta ꝑmensus, ut contendebat, quicquid in captatione deesset ex conquisitis se supplere firmaret,

Et talium

Et talium gnarus, animam prius amittere, q̃ hoc ſinere fieri memorabat. Norat enim huiuſmodi prouiſionum, immo euerſionum, ut uerius dixerim, inſanabilia uulnera ſæpe ad ultimam egeſtatem prouincias contraxiſſe. Quæ res, ut docebitur poſtea, penitus euertit Illyricum. Ob quæ præfecto prætorio fieri non poſſe clamante, ſe repente factum infidum, cui Auguſtus ſummam commiſerit rerum, Iulianus eum ſedatus leniens ſcrupuloſe computando & uere, docuit non ſufficere ſolum, uerumetiam exuberare captationes calculum ad cõmeatuum neceſſarios apparatus. Nihilominus tñ diu poſtea Indictionale augumentum oblatum ſibi, nec recitare nec ſubnotare perpeſſus, humi proiecit. literisq; Auguſti monitus, ex relatione præfecti, non agere ita perplexe, ut uideretur parum Florentio credi, reſcripſit, Gratandum eſſe, ſi prouincialis hincinde uaſtatus, ſaltem ſolẽnia præbeat nedum incrementa, quæ nulla egenis ſupplicia poſſent hominibus extorquere. factum eſt tunc & deinde unius animi firmitate, ut præter ſolita nemo Gallis quicq̃ exprimere conaretur Camelaſii nomine inique inuſitato exemplo id petendo, Cæſar impetrauerat à præfecto, ut Secundæ Belgicæ multiformibus malis oppreſſæ diſpoſitio ſibi committeretur. ea uidelicet lege, ut nec præfectianus, nec præſidialis apparitor ad ſoluendum quenq̃ urgeret. Quo leuati ſolatio cuncti, quos in curam æs alienum ſeparat ſuam, nec interpellati ante præſtitum tempus debita contulerunt. Inter hæc recreandarum exordia Galliarum, adminiſtrante ſecundam adhuc Orphito præfecturam, obeliſcus Romæ in Circo erectus eſt Maximo. Super quo nũc, quia tempeſtiuum eſt, pauca diſcurram. Vrbem priſcis ſęculis conditam, ambitioſa mœnium ſtrue, & portarum centum quondam aditibus celebrem, Hecatompylos Thebas inſtitutores ex facto cognominarunt. cuius uocabulo prouincia nunc uſque Thebas appellatur. Hanc inter exordia pandentis ſe late Carthaginis ex improuiſo occurſu duces oppreſſere Pœnorum. poſteaq; reparatam Perſarum Rex ille Cambyſes, quoad uixerat alieni cupidus & immanis, Ægypto perrupta aggreſſus eſt, ut opes exinde raperet inuidendas, ne deorum quidem donariis parcens. Qui dum inter prædatores turbulenter concurſat, laxitate præpeditus indumentorum, concidit pronus, ac ſuomet pugione, quem aptatum fœmori dextro geſtabat, ſubita ui ruinæ nudato uulneratus penè letaliter interiſſet. Longe autem poſtea Cornelius Gallus, Octauiano res tenente Romanas Ægypti procurator, exhauſit ciuitatem plurimis interceptis. reuerſusq; cum furtorum arceſſeretur & depopulatæ prouinciæ, metu nobilitatis acriter indignatæ, cui negocium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. Is eſt, ſi recte exiſtimo, Gallus poeta, quem flens quodãmodo in poſtrema Bucolicorum parte Virgilius carmine leni decantat. Inter hæc in hac urbe inter labra ingentia, diuerſasq; moles, figmenta Ægyptiorum numinum exprimentes Obeliſcos uidimus plures, aliosq; iacentes & comminutos. quos antiqui Reges bello domitis gentibus, aut proſperitatibus ſummarũ rerum elati, montium uenis uel apud extremos Orbis incolas perſcrutatis exciſos

erectosq; Diis Superis in religione dicarunt. Est autem obeliscus asperrimus lapis in figuram metæ cuiusdam, sensim ad proceritatem consurgens excelsam, utq; radium imitetur gracilescens paulisper, specie quadrata in uerticem productus angustum, manu leuigatus artifici. Formarum aût innumeras notas Hieroglyphicas appellatas, quas ei undique uidemus incisas, initialis sapientiæ uetus insigniuit auctoritas. Volucrum enim ferarumq;, etiam alieni mundi, genera multa sculpentes. ad æui quoq; sequentis ætates Imperatorum uulgatius peruenire memoria, prõmissa uel soluta Regum uota monstrabant. Non enim, ut nunc literarum numerus præstitutus & facilis exprimit quicquid humana mens concipere potest, ita prisci quoque scriptitarunt Ægyptii. sed singulæ literæ singulis nominibus seruiebant & uerbis. nonnunq̃ significabant integros sensus. Cuius rei scientia, in his inferam duobus exemplum. per uulturem, Naturę uocabulum pandunt. quia mares nullos posse inter has alites inueniri rationes memorant physicę. perq; speciem apis mella conficientis indicant Regem moderari cum iucunditate, Aculeos quoq; innasci debere his significant ostendentes, & similia plurima. Et quia sufflantes adulatores ex more Constantium, id sine modo strepebant, q̃ cum Octauianus Augustus obeliscos duos ab Heliopolitana ciuitate transtulisset Ægyptia (quorum unus in Circo Maximo, alter in Campo locatus est Martio) hunc recens aductum difficultate magnitudinis territus, nec contrectare ausus est, nec mouere. Discant qui ignorãt, ueterem principem translatis aliquibus hunc intactum ideo præteriisse, quòd deo Soli speciali munere dedicatus, fixusq; intra ambitiosi templi delubra, quæ contingi non poterant, tanq̃ apex omnium eminebat. Verum Constantinus id parui ducens, auulsam hanc molem sedibus suis, nihilq; committere in religionem recte existimans, si ablatum uno templo miraculum Romæ sacraret, id est in templo Mundi totius, iacere diu perpessus est, dum translationi pararentur utilia. Quo conuecto per alueum Nili proiectoque Alexandriæ nauis amplitudinis ante hac inusitatæ ædificata est sub trecentis remigibus agitanda. Quibus ita prouisis, digressoq; uita principe memorato, urgens effectus intepuit. tandemq; sero impositus naui per maria fluentaq; Libridis uelut pauentis, ne quod penè ignotus miserat Nilus, ipse parum suo meatu sine discrimine mœnibus alumnis inferret, defertur in Vicum Alexandri, tertio lapide ab Vrbe seiunctum. unde carrucis impositus tractusq; lenius per Ostiensem portam, Piscinamq; Publicam Circo illatus est Maximo. Sola post hæc restabat erectio. quæ uix, aut ne uix quidem sperabatur posse compleri, id est absque periculo. Altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur uasti funes & longi, ad speciem multiplicium liciorum cælum densitate nimia subtexentes. quibus colligatus mons ipse effigiatus scriptilibus elementis, paulatimq; id per arduum inane protentus, diuq; pensilis, hominum millibus multis tanquam molendarias rotantibus metas, cauea locatus in media, æque sphera superponitur ænea, aureis laminis nitens.

Qua confestim

Qua confestim ui ignis diuini contacta. ideoq; sublata facis imitamentum in figura æreum, itidem auro imbracteatum uelut abundanti flamma cauentis. Sequutæq; ætates alios transtulerunt. quorum unus in Vaticano, alter in Hortis Sallustii, duo in Augusti Monumento erecti sunt. Qui autem notarum textus obelisco incisus est uetteri, quem uidemus in Circo, Hermapionis librum sequuti interpretatum literis subiecimus Græcis. ΑΡΧΗΝΑΤΙΟ ΤΟΥΝΟΜΟΥΔΙΕΡΜΗΝΕΜΕΝΑΕΧΕΙΣΤΕΧΟΣΤΙΡΩΤΟΣΤΑΔΕΒΑΣΤΕΤΝΑΙΟΣ ΒΑΣΙΑΤΡΑΝΑΒΣ ΤΗΔΕΔΩΡΗΜΕΑΣΟΙΝΑΣΟΝΟΝΣΟ

& reliqua.

Datiano & Cereali consulibus, cum uniuersa per Gallias studio cautiore disponerentur, formidoq; præteritorum barbaricos hebetaret excursus, Rex

Perſarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, iamq; cum Chionitis & Halanis omnium acerrimis bellatoribus, pignore icto ſocietatis, rediturus ad ſua, Tanſaporis ſcripta ſuſcepit, pacem romanum principem nunciantis poſcere præcatiuam. Ideoq; non niſi firmato imperii robore tentari talia ſuſpicatus, latius ſemet oſtentans pacis amplectitur nomen, & conditiones propoſuit graues. miſſoq; cum muneribus Narſeo quodam Legato, literas ad Conſtantium dedit, nuſq̃ à genuino faſtu declinans. Quarum hunc fuiſſe accepimus ſenſum. Rex regum Sapor, particeps ſiderum, frater Solis & Lunæ, Conſtantio Cæſari fratri meo ſalutem plurimam dico. Gaudeo quod tandem mihi placet ad optimam te uiam reuertiſſe, & incorruptum æquitatis agnouiſſe ſuffragium, rebus ipſis expertum pertinax alieni cupiditas quas aliquoties ædiderit ſtrages. Quia igitur ueritatis oratio ſoluta eſſe debet & libera, & celſiores fortunas idem loqui decet atque ſentire, propoſitum meum in pauca conferam, reminiſcens hæc quæ dicturus ſum, me ſæpius replicaſſe. Aduſque Strymona flumen, & Macedonicos fines tenuiſſe Maiores meos, antiquitates quoque ueſtræ teſtantur. Hæc me conuenit flagitare, ne ſit arrogans, quod affirmo ſplendore uirtutum, qui inſigni ſerie ueteſtis Regibus anteſtans duceſcit. Sed ubique mihi cordi eſt recordatio, cui coalitus ab adoleſcentia prima, nihil unq̃ pœnitendum admiſi. Ideoq; Armeniam recuperare cum Meſopotamia debeo, auo meo compoſita fraude præreptam. Illud apud nos nunq̃ inacceptum frætus qd̃ aſſeritis uos exultantes, nullo diſcrimine uirtutis ac doli, proſperos omnes laudari debere bellorum euentus. Poſtremo, ſi morem gerere ſuadenti uolueris recte, contemne partem exiguam ſemper luctificam & cruentam, ut cætera regas ſecurus. ac prudenter reputans, medelarum quoque artifices urere nonnunq̃ & ſecare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris. hocq; beſtias factitare, quæ cum aduertant cur maximo opere capiantur, illud propria ſponte amittant, ut uiuere deinde poſſint impauide. Id ſanè pronuntio, q; ſi hæc mea legatio redierit irrita, poſt tempus hyemalis quietis exemptum, uiribus totis accinctus, fortuna conditionumq; ætate, æquitate ſpem ſucceſſus ſecundi fundante uenire, quoad ratio ſiuerit, feſtinabo. His literis diu libratis, recto pectore (qd̃ dicitur) conſyderateq; reſponſum eſt hoc modo. Victor terra mariq; Conſtantius ſemper auguſtus fratri meo Sapori Regi ſalutem plurimam dico. Soſpitati quidem tuæ gratulor, ut futurus (ſi uelis) amicus. Cupiditatem uero, ſemper indeflexa fuſiusq; uagantem, uehementer inſimulo. Meſopotamiam poſcis ut tuam, perindeq; Armeniam. & ſuades integro corpore adimere mẽbra quædam, ut eius ſalus deinde locetur in ſolido. qd̃ infundendum eſt potius q̃ ulla conſenſione firmandum. Accipe igitur ueritatem, non obtectam præſtigiis, ſed perſpicuam, nullisq; minis inanibus perterrendam. Præfectus Prætorio meus, opinatus aggredi negocium publicę utilitati conducens, cum duce tuo per quoſdam ignobiles, me inconſulto, ſermones conſeruit ſuper pace. Non refu-

tamus hanc;

tamus hanc, nec repellimus, adsit modo cum decore & honestate, nihil pudori nostro præreptura uel maiestati. Est enim absonum & inuidens, cum gestarum rerum ordine non placatæ sint aures, quas inuidiæ nobis multipliciter incluserunt, cum deletis tyrannis totus Orbis Romanus nobis obtemperet, ea prodere, quæ contra si in Orientales angustias diu seruiamus illibata. Cessent autem quæso formidines, quæ nobis intentantur ex more, cum ambigi nequeat, non inertia nos, sed modestia pugnas interdum excepisse potiusq̃ intulisse, & nostra quoties lacessimur fortissimo beneuolentiæ spiritu defensare. id experiendo legendoq; scientes, in præliis quibusdam raro rem titubasse Romanam, in summa uero bellorum nunq̃ ad deteriorem prolapsam. Hanc legationem nullo impetratore missam (nec enim effrenatæ Regis cupiditati responderi amplius quicq̃ potuit) post pauciss imos dies secutus est Prosper Comes, & Spectatus tribunus & notarius, itemq; Eustathius Musoniano suggerente philosophus ut opifex suadendi, Imperatoris scripta perferentes & munera. enisuri apparatum interim Saporis arte quadam suspendere, ut supra humanũ modum prouinciæ munirentur Arctoæ. Inter quæ ita ambigua, et Thiutungi Alamannorum pars Italicis contermi nans tractibus, obliti pacis & fœderum, quæ adepti sunt obsecrando, Rhetias turbulente uastabant, adeo ut etiam oppidorum tentarent obsidia præter solitum. Ad quos repellendos cum ualida manu missus Barbatio in locum Siluani, peditum promotus magister, ignauus, sed uerbis effusior, alacritate militum uehementer erecta, prostrauit acerrime multos. ita ut exigua portio, quæ periculi metu ædidit fugam, ægre dilapsa res suas non sine lachrymis reuiseret & lamentis. Huic pugnæ Neuitta, postea consul, equestris præpositus turmæ, & affuisse & fortiter fecisse firmatur. Iisdem diebus terræmotus horrendi per Macedoniam, Asiamq;, & Pontum assiduis pulsibus oppida multa concusserunt & montes. Inter monumenta tamen multiformium erumnarum eminuere Nicomediæ clades, Bithyniæ urbium matris. Cuius ruinarum euentum uere breuiterq; absoluam. Primo lucis exortu, diem nonum Cal. septembrium, concreti nubium globi nigrantium, lætam pauloante cæli speciem confuderunt. & amandato Solis splendore, nec contigua uel apposita cernebantur. ita oculorum obtutu præstricto, humo inuolutus crassæ caliginis squalor insedit. Dein, uelut numine summo fatales contorquente manubias uentosq; ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentiũ incubuit procellarum. Cuius impetu pulsorum auditus est montium gemitus, & elisi litoris fragor. Hæcq; secuti Typhones, atque Præsteres cum horrifico tremore terrarũ, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt. Et quoniam ad ciuitatem collium ædes pleræque uehebãtur, aliæ super alias concidebant, relanguentibus cunctis sonitu ruinarum immenso. Interimq; clamoribus uariis excelsa culmina resultabant, quæritantiũ coniugum, liberosq;, & si quid necessitudinis arte constringunt. Post horã denique secundã, multo ante tertiã, aër iam sudus & liquidus latentes retexit funereas strages.

Nonnulli cũ ſuperruentium ruderum ui nimia conſtipati, ſub ipſis interiere ponderibus. Quidã collotenus aggeribus obruti, cũ ſupereſſe poſſent ſi qui iuuiſſent, auxilio & inopia necabantur. Alii lignorum extantium à culminibus fixi pendebant. Vno ictu cæſi complures pauloante homines, tunc promiſcue ſtrages cadauerum cernebantur. Quoſdam domorum inclinata faſtigia intrinſecus ferebãt intactos, angore & inedia conſumendos. Inter quos Ariſtenetus affectatã regens dioceſim, curans uicaria poteſtate, quam Conſtantius ad honorem uxoris Euſebiæ Pietatis cò cognominarat, animam hoc caſu cruciatam diutius, exhalauit. Alii ſubita magnitudine oppreſſi, iiſdem adhuc molibus conteguntur. Colliſis quidam capitibus, uel humeris præfectis aut cruribus, inter uitæ mortisq; confinia, aliorum adiumenta pauia perferentium implorantes, cum obteſtatione magna deſerebantur. Et ſupereſſe potuit ædium ſacrarum & priuatarum, hominumq; pars maior, ni palantes abrupti flãmas & ardores per quinquaginta dies & noctes, quicquid conſumi poterat, exuſſiſſent. Adeſſe tempus exiſtimo pauca dicere, quæ de terræ pulſibus conie ctura Veteres collegerunt. Ad ipſius cñ ueritatis arcana non modo hæc noſtra uulgaris inſcitia, ſed ne ſempiterna quidem, lucubrationibus longis nondum exhauſta, phyſicorum ingenia penetrarunt. Vnde & in ritualibus, & pontificiis obtemperantibus ſacerdotiis, cauetur ne, alio deo pro alio nominato (cum qui eorum terram concutiat, ſit in obſtruſo) piacula committantur. Accidunt autem (ut opiniones æſtimant, inter quas Ariſtoteles çſtuat & laborat) aut in cauernis minutis terrarum, quas Syringas appellamus, impulſu crebriori aquis undabundis. aut certe, ut Anaxagoras affirmat, uentorũ ui ſubeuntium ima terrarum. Qui cum ſolidatibus concruſtatis incidentes, eruptiones nullas reperientes, eas partes ſoli conuibrant, quas ſubrepſerint humidi. Vnde plerũq; obſeruatur, terra tremente uentorum apud nos ſpiramina nulla ſentiri, quòd in ultimis eius ſeceſſibus occupantur. Anaximenes ait, areſcentem nimia æſtuum ſiccitate, aut poſt madores imbrium, terram rimas pandere grandiores, quas penetrat ſupernus aer uiolentus & nimius, ac per eas uehementi ſpiritu quaſſatã cieri propriis ſedibus. Qua de cauſa terrores huiuſmodi uaporatis temporibus, aut nimia aquarum cæleſtium ſuperfuſione contingunt. Ideoq; Neptunum humentis ſubſtantiæ poteſtatem Ennoſigæon & Siſichthona poëtæ ueteres & theologi nuncuparunt. Fiunt autem terrarũ motus modis quatuor. Aut enim Bralmatiæ ſunt, qui humũ moleſtius ſuſcitantes, ſurſum propelluntim maniſſimas moles, ut in Aſia Delos emerſit, & Hiera, & Anaphe, & Rhodus, Ophiuſa, & Pelagia prioribus ſæculis dictitata, aureo quondã imbri profuſa, & Eleuſina in Bœotia, & apud Tyrrhenos Vulcanus, inſulæq; plures. aut Climatiæ, qui limes ruentes & obliqui, urbes edificia montesq; complanant. aut Chaſmatiæ, qui grandiori motu patefactis ſubito uoratrinis terrarum partes abſorbent, ut in Atlantico mari, Europeo orbe Potior inſula, & in Chriſeo ſinu Helice, & Bura, & in Ciminia Italiæ parte apud oppidũ

Succunium

Succunium esse profundos hiatus terræ, qui æternis tenebris occultantur. Inter hæc tria genera terræmotuũ Mycematię sonitu audiuntur minaci, cum dissolutis elementa compagibus ultra assiliunt uel relabuntur considentibus terris. Tunc eñ necesse est uelut taurinis reboare mugitibus, fragores fremitusq; terrenos. Sed hinc ad exorsa. At Cęsar hyemem apud Parisios agens, Alamannos prœuenire studio maturabat ingenti, nondum in unum coactos, sed ad insaniã post Argentoratũ audaces omnes & sæuos. operiensq; Iulium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus exordia, diutius angebatur. Nec enim egredi poterat, anteq̃ ex Aquitania çstatis remissione solutis frigoribus & pruinis, ueheret annona. Sed ut est difficultatũ penè omniũ diligens ratio uictrix, multa mente uersans & uaria, id tandem reperit solum, ut anni maturitate non expectata, Barbaris occurreret insperatus. firmatoq; consilio XX dierum frumentũ ex eo quod erat in sedibus consumendũ, ad usus diuturnitatem excoctũ, bucellatũ, ut uulgo appellant, humeris imposuit libentium militum. Hocq; subsidio fretus secundis ut ante auspiciis profectus est, intra mensem quintum uel sextum duas expeditiones consumari posse urgentes & necessarias, arbitratus. Quibus paratis, petit primos omniũ Francos, eos uidelicet, quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locũ habitacula sibi figere prælicenter. Cui, cum Tungros uenisset, occurrit legatio prædictorũ, opinantium reperiri Imperatorem etiam tũ in hybernis, pacẽ sub hac lege prętendentes, ut quiescẽtes eos tanq̃ in suis, nec lacesseret quisq̃ nec uexaret. Hos Legatos, negocio plene digesto, oppositaq; conditionũ perplexitate, ut in iisdem tractibus moraturus, dum redeunt, muneratos absoluit. dictoq; citius sequutus, Præfecto Seuero duce misso per ripam subito cunctos aggressus, tanq̃ fulminis turbo perculsit, iamq; precantes potiusq̃ resistentes in opportunam clementiæ partem effectu uictoriæ flexo, dedentes se cum opibus liberisque susceptit. Chamauos itidem ausos similia adortus, eadem celeritate partim cecidit, partim acriter repugnantes, uinosq; captos compegit in uincula. alios præcipiti fuga trepidantes, ad sua, ne militem spacio longo defatigaret, abire interim permisit innocuos. Quorum Legatis, paulo postea missis precatum consultumq; rebus suis, humi prostratis sub obtutibus eius, pacem hoc tribuit pacto, ut ad sua redirent incolumes. Cunctis igitur ex uoto currentibus studio peruigili properans modis omnibus utilitatem fundare prouinciarum, munimenta tria recta serie supercilijs imposita fluminis Mosæ, subuersa dudum obstinatione barbarica, reparare pro tempore cogitabat. & ilico sunt instaurata, procinctu paulisper omisso. atq; ut consiliũ prudens celeritas faceret tutũ, ex annona decem dierũ & septem, quã ad expeditionem pergens uehebat ceruicibus miles, portionem subtractam in iisdem condidit castris. sperans ex Chamauorum segetibus id suppleri posse, quod ablatum est. Longe autem aliter accidit. Frugibus enim nondum etiam maturis miles expensis, quæ portabat, nusquam reperiens uictus, extrema minitans, Iulianum compellationibus

incessebat

inceſſebat & probris, Aſianum appellans, Græculum, & fallacem, & ſpecie ſapientiæ ſtolidum. utq; inueniri ſolent quidam inter armatos uerborum uolubilitate conſpicui, hæc & ſimilia multa ſtrepebant, Quò trahimur ſpe meliorum, abolita olim quidem dura & perpeſſu aſperrima, per niues tolerantes & acumina crudelium pruinarum? Sed nunc, proh nephas, cum ultimis hoſtium factis inſtamus, fame ignauiſſimo mortis genere tabeſcentes. & ne quis nos turbarum exiſtimet concitores prouincia, qui ſola teſtamur non aurum, neque argentum potentis, quæ olim nec contrectare potuimus, nec uidere. ita nobis negata uelut contra Rempublicam tot ſuſcepiſſe labores & pericula confutatis? Et erat ratio iuſta querelarum. Inter tot enim rerum probabilium curſus, articulosq; neceſſitatum ancipites, ſudoribus gallicanis miles exhauſtus, nec donatiuum meruit, nec ſtipendium, iam inde, ut illo eſt miſſus. ea re, q; nec ipſi qđ daret ſuppetere poterat uſq̃, nec Conſtantius erogari more ſolito permittebat. Hocq; exinde claruit fraude potiuſq̃ tenacitate committi, q; cum idem Cæſar petenti ex uſu gregario cuidam, ut barbas detonderet, dediſſet aliquid uile, contumelioſis calumniis appetitus eſt à Gaudentio, tunc notario ad explorandos eius actus diu morato per Gallias. quem poſtea ipſe interfici iuſſerat, loco monſtrabitur competenti. Lenito tandem tumultu non ſine blandiciarum genere uario, contextoq; nauali ponte Rheno tranſito, terris Alamannorum calcatis, Seuerus Magiſter equitum, bellicoſus ante hæc & induſtrius, repente cõmarcuit. Et qui ſæpe uniuerſos ad fortiter faciendũ hortabatur & ſingulos, tunc diſſuaſor pugnandi contẽptus uidebatur & timidus (mortem fortaſſe metuens aduentantem. ut in Tagetis thuſci libris legitur Vegonicis, fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitrum nec maiores aliquos poſſint audire fragores) & iter ignauiter rexerat præter ſolitum. ut ductores uiarum præcuntes alacri gradu ultima minitando terreret, ni omnes conſpirantes in unum ſe loca penitus ignorare firmarent. Qui, interdicti metuentes auctoritatem, nuſq̃ deinde ſunt progreſſi. Inter has tamen moras Alamannorum Rex Suomarius ultro cũ ſuis improuiſus occurrit, ferox ante ſæuiensq; in damna romana, & tum lucrum exiſtimans inſperatum, ſi propria retinere permitteretur. Et quia uultus inceſſusq; ſupplicem indicabat, ſuſceptus bonoq; animo eſſe iuſſus & placido, nihil arbitrio ſuo relinquens, pacem genibus curuatis orabat. Et eam cum conceſſione præteritorum ſub hac meruit lege, ut captiuos redderet noſtros, & quoties ſit neceſſe militibus alimenta præberet, ſuſceptorum uilium more ſecuritates accipiens pro illatis. quas ſi non oſtendiſſet in tempore, ſciret ſe rurſus ea defatigandum. Quod ita recte diſpoſitum eſt, impræpedite completũ, Hortarii nomine petendus erit Regis alterius pagus. & quia nihil uidebatur deeſſe præter ductores, Neſticæ tribuno Scutariorum, & Cariettoni uiro fortitudinis miræ imperauerat Cæſar, ut magna quæſitum induſtria comprehenſumq; offerrent ſibi captiuũ. Et correptus uelociter adoleſcens ducitur, Alamannis pacto obtinendæ ſalutis pollicitus itinera ſe monſtraturum.

Hoc progreſſo

hoc progreſſo ſequutus exercitus, celſarum arborum obſiſtente cõcedc ire protinus uetabatur. Verum per circuitus longos, & flexus diſſonos uentum eſt tandem ad loca. & ita quiſque percitus armorum uiebat agros, pecora diripiebat & homines, reſiſtentesq; ſine ulla parſimonia contruncabat. His malis perculſus Rex, cum multiplices regiones, uicorumq; reliquias cerneret exuſtorum, ultimas fortunarum iacturas adeſſe iam contemplatus, orauit ipſe quoque ueniam. facturum ſe imperanda, iurandi execratione, reſtituere uniuerſos promiſit. id enim cura agebatur impenſiore. detentisq; plurimis, reddidit paucos. Quo cognito ad indignationem iuſtam Iulianus erectus, cum munerandus ueniſſet ex more quatuor Comites eius, quorum ope & fide maxime nitebatur, non ante abſoluit, dum omnes rediere captiui. Ad colloquium tamen accitus à Cæſare, trementibus oculis adorato, uictorisq; ſuperatus aſpectu, conditione difficili premebatur. hac ſcilicet, ut quomodo conſentaneum erat, poſt tot ſecundos euentus, ciuitates quoque reparari, ui Barbarorum exciſas, carpenta & materias ex opibus ſuis ſuorumq; præberet. & hæc pollicitus, imprecatusq;, ſi perfidum quicq̃ egiſſet, iubenda ſibi cruore ſupplicia, ad propria remeare permiſſus eſt. Annonam enim tranſferre, ita ut Suomarius, ea re compelli non potuit, q; ad internitionem regione eius uaſtata nihil inueniri poterat quod daretur. Ita Reges illi, tumentes quondam immaniter, rapinisq; diteſcere aſueti noſtrorum, Romanæ potentiæ iugo ſubdidere colla iam domita. & uelut inter tributarios nati & educati obſecundabant imperio ingrauate. Quibus hoc modo peractis, diſperſo per ſtationes milite conſuetas, ad hyberna egreſſus eſt Cæſar. Hæc cum in Comitatu Conſtantii ſubinde noſcerentur (erat enim neceſſe tanquàm apparitorem Cæſarem ſuper omnibus geſtis ad Auguſti referre ſcientiam) omnes qui plus poterant, in palatio adulandi profeſſores iam docti, recte conſulta proſpereq; completa uertebant in deridiculum. talia ſine modo ſtrepentes inſulſe, In odium uenit cum uictoriis ſuis capella, non homo. ut hirſutum Iulianum carpentes, appellantesq; loquacem talpam, & purpuratam ſimiam, & literionem græcum. & his congruentia plurima, atque uernacula, principi reſonantes (audire hæc, taliaq; geſtienti) uirtutes eius obruere uerbis impudentibus conabantur, ut ſegnem inceſſentes & timidum & umbratilem, geſtaq; ſecus uerbis comptionibus exornantem. Quod non tunc primitus accidit. namq; (ut ſolet ampliſſimi gloria obiecta eſſe ſemper inuidiæ) legimus in Veteres quoque magnificos duces uitia criminaq;, etiam ſi inueniri non poterant, finxiſſe Malignitatem, ſpectatiſſimis actibus eorum offenſam. Vt Cimonem Milciadis filium inſimulatũ ſæpe ante, qui propè Eurymedonta pamphilium flumen, Perſarum populum deleuit innumerum. coegitq; gentem inſolentia Regis elatam, obſecrare ſuppliciter pacem. Æmilianum itidem Scipionem, ut ſomniculoſum æmulorũ incuſari maleuolentia. cuius impenetrabili uigilãtia, obſtinatæ in pniciem Romę, duę ſunt potentiſſimę urbes exciſæ. Necnon etiam in Pompeium obtrectatores

iniqui multa

iniqui multa ſcrutantes, cum nihil unde uituperari deberet, inueniretur, duo hæc obſeruarunt ludibrioſa & irrita. q̃ genuino quodam more caput digito uno ſcalpebat. q̃que aliquandiu, tegendi ulceris cauſa deformis, faſciola candida crus colligarat. quorum alterum factitare ut diſſolutum, alterum ut nouarum rerum cupidum aſſerebant. nihil intereſſe, oblatrantes argumento ſubfrigido, quam partem corporis redimiret regiæ maieſtatis inſigni, in cuius uirum, quo nec fortior, nec cautior quiſq̃ patriæ fuit. ut documenta præclara teſtantur. Dum hæc ita aguntur, Romæ Artemius curans uicariam præfecturam pro Baſſo quoque agebat, qui recens promotus Vrbi præfectus, fatali deceſſerat ſorte. Cuius adminiſtratio ſeditiones perpeſſa eſt turbulentas, nec memorabile quicq̃ habuit, qd̃ narrari ſit dignum. Auguſto inter hæc quiescenti per hyemem, apud Sirmium indicabant nuntii graues & crebri, permixtos Sarmatas & Quados, uicinitate & ſimilitudine morum armaturæq; concordes, Pannonias Mœſiarũq; alteram cuneis incurſare diſperſis. Quibus ad latrocinia, magis q̃ aperto habilibus marti, haſtæ ſunt longiores, & loricæ ex cornibus raſis & leuigatis, plumarum ſpecie linteis indumentis innexæ. Equorũq; plurimi ex uſu caſtrati, ne aut fœminarum uiſu exagitati capiantur, aut in ſubſidiis ferocientes prodant hinnitu denſiore uectores, & per ſpacia diſcurrant ampliſſima ſequentes alios, uel ipſi terga uertentes inſidendo uelocibus equis & morigeris, trahentesq; ſingulos, interdum & binos, uti permutatio uires foueat iumentorũ, uigorq; ocio integretur alterno. Æquinoctio itaque temporis uerni confecto, Imperator coacta militum ualida manu, ductu lætioris Fortunæ profectus, cum ad locum aptiſſimum peruenisſet, flumen Iſtrum exundantem pruinarum iam reſoluta congerie, ſuper nauium foros ponte contexto tranſgreſſus, populandis Barbarorum incubuit terris. qui itinere feſtinato præuenti, cateruasq; bellatoris exercitus iugulis ſuis imminere cernentes, quem nondum per anni tempus colligi poſſe rebantur nec ſpirare auſi nec ſtare, ſed uitantes exitium inſperatum ſemet omnes effuderunt in fugam. ſtratisq; plurimis, quorum greſſus uinxerat timor, hi quos exemit celeritas morti, inter latebroſas conualles montium occultati, uidebant patriam ferro pereuntem. quam uindicaſſent profecto, ſi uigore quo diſceſſerant, reſtitiſſent. Gerebantur hæc in ea parte Sarmatiæ, quæ Secundam proſpectat Pannoniam. pàriq; fortitudine etiam Valeriam, opes barbaricas urendo rapiendo occurrentia, militaris turbo uaſtabat. Cuius cladis immenſitate permoti, poſthabito concilio latenter arma petendo, ſpecie pacis agmine tripertito agentes, ſecurius noſtros aggredi cogitarunt. ut nec expedire tela, nec uim uulnerum declinare, nec qd̃ eſt in rebus arctiſſimis ultimũ, uerti poſſent in fugam. Aderant auxilio Sarmatis, periculorũ quoq; participes, qui noxarũ ſæpe ſocii fuerant indiſcreti. Sed ne eos quidem prompta iuuit audacia in diſcrimina ruentes aperta. Cæſis em̃ compluribus, pars quę potuit ſupereſſe, per notos colles euaſit. Quo euentu uires & animos incitante, iunctis denſius cuneis, ad Quadorum regna properabat exercitus,

qui ex

qui ex præterito casu impendentia formidantes, rogaturi suppliciter pacem, sidentes ad principis uenere conspectum. Ergo hæc similia leniter dictoq; die statuendis conditionibus, modo Zizais quoque etiam tum regalis prope ui corporis iuuenis, ordine Sarmatarum more certaminis instruxit ad preces. uisoq; Imperatore abiectis armis pectore toto procubuit exanimis stratus. et amisso uocis officio præ timore, tum cum orare deberet, maiorem misericordiam mouit, conatus aliquoties parumq; impediente singultu, permissus explicare quę poscebat. Recreatus deniq; tamen, iussusq; exurgere, genibus nixus usu linguæ recuperato, concessionem delictorum sibi tribui suppli cauit & ueniam. eoq; ad precandum admissa multitudo, cuius ora formido muta claudebat periculo adhuc prestantioris ambiguo. ubi ille solo iussus attolli, orandi signũ expectantibus diu monstrauit, omnes clypeis telisq; proiectis manus precibus dederunt. plura excogitantes, ut uincerent humilitate supplicandi regalem. Duxerat potior cum cæteris armatis etiam Rumonem & Zinaphrum & Fragiledum subregulos, plurimosq; optimates, cum impetrandi spe cosimilia petituros. Qui licet elati gaudio salutis indultę conditionum sarcina compensare inimice facta pollicebantur, seq; cum facultatibus & liberis & coniugibus terrarumq; suarum ambitu Romanæ potentiæ libenter efferrent. prævaluit tamen æquitati iuncta benignitas. iussiq; ab itinere secedere impauidi nostros reddidere captiuos, duxeruntq; obsides postulatos, & obedire præceptis deinde promptissime spoponderunt. Hortante hoc exemplo clementiæ aduolarunt Regales cũ suis omnibus Arabarius & Vsafer, inter optimates excellentes agminum gentilium duces. Quorũ alter Transtigritanorum, Quadorumq; parti. alter quibusdam Sarmatis præerat, locorum confiniis & feritate iunctissimis. Quorum plebem acrius Imperator (ne ferire fœdera simulans in arma repente consurgeret) discreto consortio, pro Sarmatis obsecrantes iussit paulisper abscedere, dum Transtigritanorum & Quadorum negotium spectaretur. Qui cum eorum ritu oblati stantes curuatis corporibus, facinora grauia purgare non possent, ultimæ sortis infortunia metuentes, dederunt obsides imperatos, nunq̃ antea pignora fœderis exhibere compulsi. His ex æquo bonoq; compositis, Vsafer in præces admissus est, Arabario pertinaciter obstrepente, firmanteq; pacem, quam ipse meruit, ei quoque debere proficere ut participi, licet inferiori & obtemperare suis imperiis consueto. Verum quæstione discussa, aliena potestate eripi Sarmatæ iussi, ut semper Romanorum clientes, offerre obsides, quietis uincula conseruandæ, gratanter amplexi sunt. Ingerebat autem se post hæc maximus numerus cateruarum confluentium nationum & Regum, suspendi à iugulis suis gladios obsecrantium, postq̃ Arabarium impune comperirent abscessisse. Et pari modo ipsi quoque adepti pacem quam poscebant, accitos ex intimis regni procerum filios, obsidatus sorte, opinione celerius, obtulerunt, itidemq; captiuos (ut placuerat) nostros. quos haud minori gemitu perdidere q̃ suos. Quibus ordinatis, translata est in Sarmatas commi-

ſeratione dignos potius q̄ ſimultate. Quibus incredibile quantum inde proſperitatis hæc attulit cauſa. ut uerum illud æſtimaretur, quod opinatur quidam, Fatum uinci principis poteſtate, uel fieri. Potentes olim ignobiles erant huius indigenæ regni, ſed coniuratio clandeſtina ſeruos armauit in facinus. atque ut barbaris eſſe omne ius in uiribus aſſueuit, uicerunt dominos ferocia pares, & numero præeminentes. qui, confundente metu conſilia, ad Victobalos diſcretos longius confugerunt. obſequi defenſoribus ut in malis optabile, q̄ ſeruire mancipiis, arbitrati. Quæ deplorantes poſt impetratā ueniam recepti in fidem, poſcebant præſidia libertati. eosq; iniquitate rei permotus, inſpectante omni exercitu conuocatos, allocutus uerbis mollioribus Imperator, nulli niſi ſibi ducibusq; Romanis parere præcepit. Atque ut reſtitutio libertatis haberet dignitatis augumentū, Zizain Regem iiſdem præfecit conſpicuæ fortunæ, tum inſignibus aptum profecto, ut res docuit, & fidelem. Nec diſcedere quiſq̄ poſt hæc glorioſa geſta permiſſus eſt, anteq̄ (ut placuerat) remearent noſtri captiui. His in Barbarico geſtis, Bregetionem caſtra commota ſunt. Vt etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lachrymæ uel ſanguis extingueret. quorum regalis Iutrodorus Viduarii filius Regis, & Agilimundus ſubregulus, aliiq; optimates & iudices uariis populis præſidentes, uiſo exercitu in gremio regni ſoliq; genitalis, ſub greſſibus iacuere militum, & adepti ueniam, iuſſa fecerunt, ſobolemq; ſuam obſidatus pignore, ut obſequuturi conditionibus impoſitis, tradiderunt. eductisq; mucronibus, quos pro numinibus colunt, iurauere ſe permanſuros in fide. His (ut narratum eſt) ſecundo finitis euentu, ad limitantes Sarmatas ſeruos ocyus ſigna tranſferri utilitas publica flagitabat. quos erat admodum nefas impune multa & nefaria perpetraſſe. Nam uelut obliti proprium tunc erumpentibus Liberis, ipſi quoq; tempus aptiſſimum nacti, limitem perrupere Romanum, ad hanc ſolam fraudem dominis ſuis hoſtibusq; concordes. deliberatum eſt tàmen, id quoque lenius uindicari, q̄ criminum magnitudo poſcebat. hactenus ultione perrecta, ut ad longinqua tranſlati amitterent copiam noſtra uexandi. quos pericula formidare monebat ſcelerum conſcientia diutius commiſſorum. Ideoq; in ſe pugnæ molem ſuſpicati uertendam, dolos parabant & ferrum & preces. Verum aſpectu primo exercitus tanq̄ fulminis ictu perculſi, ultimaq; cogitantes, uitam precati, tributum annuum, delectumq; ualidæ iuuentutis, & ſeruitium ſpoponderunt. annuere parati, ſi iuberentur aliorſum migrare, ut geſtibus indicabant & uultibus, locorum confiſi præſidio. ubi lares, poſt exactos inde dominos, fixere ſecuri. Has enim terras Parthiſcus irruens obliquatis meatibus Iſtro miſcetur. ſed dum ſolus licentius fluit, ſpacia longa & lata ſenſim præterlabens, & ea coarctans prope exitum in anguſtias, accolas ab impetu Romanorum alueo Danubii defendit, à barbaricis uero excurſibus ſuo tutos præſtat obſtaculo. ubi pleraq;, humidioris ſoli natura & incrementis fluminum redundantia, ſtagnoſa ſunt & referta ſalicibus, ideoq; inuia,

niſi perq̄

nisi perq̃ gnaris. & super his insularem anfractum aditu Parthisci penè contiguum amnis potius ambiens, terræ consortio separauit. Hortante igitur principe, cum genuino fastu ad citeriorem uenêre fluminis ripam, ut exitus docuit, non iussa facturi, sed ne uiderentur militis præsentiam formidasse. stabantq; contumaciter, ideoq; propinquasse monstrantes, ut iubenda repudiarent. Quæ Imperator accidere posse contẽplans, in agmina plurima clàm distributo exercitu, celeritate uolucri migrantes, intra suorum acies clausit. stansq; in aggere celsiore cum paucis, & stipatorum præsidio tectus, eos ne ferocirent, lenius admonebat. Sed fluctuantes ambiguitate mentium in diuersa rapiebantur, & furori mixta uersutia tentabant cum precibus prælium. uicinumq; sibi in nostros parantes excursum, proiecêre consulto longius scuta. ut ad ea recuperanda sensim progressi, sine ullo fraudis indicio spacia furarentur. Iamq; uergente in uesperum die, cum moras rumpere lux moneret, excedens erectis uexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur. qui conferti, acieq; densiore contracta, aduersus ipsum principem stantem (ut dictum est) altius omnem impetum contulerant, cum oculis incessentibus & uocibus truculentis. Cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit. eosq; Imperatori, ut dictum est, acriter imminentes, desinente in angustum fronte, quem habitum Caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disiecit ardenti. & dextra pedites cateruas peditum obtruncabant, equites læua equitum se turmis agilibus infuderunt. cohors Prætoria ex aduerso angustum cautius stipans resistentium pectora, moxq; terga fugientium incidebat. Et cadentes insuperabili contumacia Barbari, non tam mortem dolere, q̃ nostrorum lætitiam, horrendo stridore monstrabant. & iacentes absque mortuis plurimi succisis poplitibus, ideoq; adempto fugiendi subsidio, alii dexteris amputatis, nonnulli ferro quidem intacti, sed superruentium collisi ponderibus, cruciatus alto silentio perferebant. Nec eorum quisq̃ inter diuersa supplicia ueniam petiit, aut ferrum proiecit, aut exorauit celerem mortem. sed arma iugiter retinentes, licet afflicti, minus criminis æstimabant alienis uiribus, q̃ conscientiæ suæ iudicio uinci. Mussantesq; audiebantur interdum, fortunæ non meriti fuisse, quod euenit. Ita in semihorę curriculo, discrimine præliorum emenso, tot procubuere subito Barbari, ut pugnam fuisse sola uictoria declararet. Vix dum populis hostilibus stratis, gregatim peremptorum necessitudines ducebantur, humilibus extracti è tuguriis, ætatis sexusq; promiscui. & fastu uitæ prioris abolito, ad infimitatem obsequiorum uenere seruilium. & exiguo temporis interuallo decurso, cæsorum aggeres & captiuorum agmina cernebantur. Incitante itaque feruore certaminum fructuq; uincendi, consurrectum est in perniciem eorum, qui deseruere prælia, uel in tuguriis latitantes occultabantur. Hos cum ad loca uenisset auidus barbarici sanguinis miles, disiectis culmis lenibus obtruncabat. nec quenq̃ casa uel trabibus compacta firmissimis periculo mortis extrusit. Denique cum inflammarentur omnia,

nullusq; latere iam posset cunctis uitæ præsidiis circũcisis, aut obstinate igni peribat absumptus, aut incendium uitans egressusq;, uno supplicio declinato ferro sternebatur hostili. Fugientes tamen aliqui tela, incendiorũq; magnitudinem, amnis uicini se commisere gurgitibus, peritia nandi ripas ulteriores occupare posse sperantes. quorum plerique submersi necati sunt, alii iaculis periere confixis. adeo ut abunde cruore diffuso, meatus fluminis spumaret tumens. Ita per elementum utrúque armatos uincentium ira uirtusq; deleuit. Placuerat igitur post hunc rerum ordinem cunctis adimi spem omnem, uitæq; solatium. & post lares incensos, raptasq; familias, nauigia iussa sunt colligi ad indagandos, quos à nostrorum acie ulterior discreuerat ripa. Statimq;, ne alacritas intepesceret pugnatorum, impositi lintribus per abdita ducti, uelites expediti occuparunt latibula Sarmatarum. quos repentinus fefellit aspectus, gentiles lembos & nota remigia conspicantes. Vbi uero procul micantibus telis, quod uerebantur, propinquare senserunt, ad suffugia locorum palustrium contulerunt. Eosq; secutus infestius miles cæsis plurimis, ibi uictoriã repperit, ubi nec caute posse consistere, nec audere aliquid credebatur. Post absumptos penè diffusosq; Amicenses, petiti sunt sine mora Picenses. ita ex regionibus appellati conterminis. quos tutiores fecère sociorum erumnæ, rumorum assiduitate compertæ. Ad quos opprimendos (erat enim arduum sequi per diuersa consperſos, imprudentia uiaq; arcente) Taifalorum auxilium & Liberorum atque Sarmatarum assumptum est. Cumq; auxiliorum agmina locorum ratio separaret, tractus contiguos Moesie sibi miles elegit, Taifali proxima suis sedibus obtinebant, Liberi terras occupauerant è regione sibi oppositas. Limigantes territi recentibus subactorum exemplis & prostratorum, diu hæsitabant ambiguis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cũ utriusque rei suppeterent documenta non leuia. Vicit tamen ad ultimum cœtu seniorum urgente dedendi se consilium. uariæq; palmę uictoriarum accessit eorum quoque supplicatio, qui armis libertatem inuaserant. & reliquere cũ præcibus, ut superatos & imbelles dominos aspernati, fortioribus uiis inclinauere ceruices. Accepta itaque publica fide, deserto montium propugnaculo, ad castra Romana conuolauit eorum pars maior, diffusa per spatia ampla camporũ cum parentibus, & natis, atque coniugibus, opumq; uilitate, quam eis celeritatis ratio furari permisit. & qui animas amittere potiusq̃ cogi solum uertere putabantur, dũ licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperiis, & sedes alias suscipere sunt assensi tranquillas & fidas. ut nec bellis uexari nec mutari seditionibus possint. Iisdemq; ex sententia, ut credebatur, acceptis, quieuere paulisper, post feritate natiua in exitiale scelus erecti. ut congruo docebitur textu. Hoc req; prospero currente successu, tutela Illyrico cõpetens gemina est ratione firmata. Cuius negocii duplicem magnitudinem Imperator aggressus, utráq; perfecit infidis exules populos licet mobilitate supra res acturos, tamen paulo uerecundius tandem reductos, in auitis sedibus collocauit. iisdemq; ad gratiæ cumulum,

non ignobilem

non ignobilem quẽpiam Regem, ſed quem ipſi antea ſibi præfecere, Regalem impoſuit, bonis animi corporisq; præſtantem. Tali textu recte factorũ Conſtantius iam metuente ſublimior, militariq; conſenſu ſecundo Sarmaticus appellatus ex uocabulo ſubactorꝝ. iamq; diſceſſurus conuocatis cohortibus, & centuriis, & manipulis omnibus, tribunal inſiſtens, ſignisq; ambitus, & aquilis, & agmine multipliciũ poteſtatum, his exercitũ allocutus eſt ore omniũ fauorabilis, ut ſolebat. Hortatur recordatio rerꝝ glorioſe geſtarꝝ, omni iucunditate uiris fortibus gratior, admodũ uerecunde replicare, quæ diuinitus delata ſorte uincendi, & ante prælia & ipſo correximus feruore pugnarũ, Romanæ rei fidiſſimi defenſores. Quid eñ tam pulchrũ, tãq; poſteritatis memoria iuſta ratione mandandum, q̃ ut miles ſtrenue factis, ductor prudenter conſultis exultet? Perſultabat Illyricum furor hoſtilis, abſentiam noſtram inanitate tumenti deſpiciens, dum Italos tueremur & Gallos. uariiſq; diſcurſibus uaſtabat extima limitũ. nuncq; cauatis roboribus, aliquoties peragrãs pedibus flumina, non congreſſibus, nec armis fretus aut uiribus, ſed latrociniis aſſuetus occultis, aſtu & ludificandi uarietate iam inde ab inſtituta gente, noſtris quoque Maioribus formidatus. Longiusq; diſparati, quę ferri poterant, tulimus leuiores iacturas, efficacia ducũ uetari poſſe ſperantes. Vbi uero per licentiã ſcandens in maius, ad funeſtas prouinciarũ clades crepſit & crebras. cõmunitis aditibus Rheticis, tutelaq; peruigili Galliarũ ſecuritate fundata, terrore nullo relicto poſt terga, uenire in Pannonias placuit, nomine ſempiterno labentia firmaturi. cunctisq; paratis (ut noſtis) Vere adulto egreſſi arripuimus negocioꝝ maximas moles. primum ne ſtruendo textis cõpagibus ponti telorꝝ officeret multitudo. Quo opera leui pfecto, uiſis terris hoſtilibus & calcatis, obſtinatis ad mortem animis conatos reſiſtere Sarmatas abſque noſtrorũ diſpendio ſtrauimus. pariq; petulantia ruentes in agmina nobiliũ legionũ Quados, Sarmatis adiumenta ferentes, attriuimus. Qui poſt erumnoſa diſpendia inter diſcurſus, & repugnandi minaces anhelitus, quid noſtra ualeat uirtus experti, manus, ad dimicandũ aptatas, armorꝝ abiecto munimine, ponè terga uinxerunt, reſtareq; ſolã ſalutem contemplantes in pcibus, affuſi ſunt ueſtigiis Auguſti clementis. cuius prę̃lia ſæpe cõpererant exitus habuiſſe felices. His ſequeſtratis, Limigantes quoque fortitudine ſuperauimus pari. Interfectisq; pluribus, alios piculi declinatio adegit ſuffugia petere latebrarꝝ paluſtriũ. Hisq; ſecundo finitis euentu, lenitatis tempus aderat, tempeſtiue Limigantes ad loca migrare cõpulimus longe diſcreta, ne in pniciem noſtrorꝝ ſe cõmouere poſſent ulterius. Et pepercimus plurimis, & Zizain pręfecimus Liberis, dicatũ nobis futurꝝ & fidũ. plus æſtimantes creare, q̃ afferre Barbaris Regem. Hoc decore augente ſolẽnitatem, qꝑ iiſdem quoque rector Tributus ante hoc electus eſt & acceptus. Quadruplex igitur præmiũ, qꝑ unus procinctus abſoluit, nos quæ ſciuimus, & Respub. primo ultione parta de graſſatoribus noxiis, deinde qꝑ uobis abunde ſufficient ex hoſtibus captiuis. His enim uirtutem oportet eſſe contentam, quæ ſudore quęſiuit & dextris. nobis

amplæ facultates opum, quæ ſunt magni theſauri, integra omnium patrimonia noſtri laboris & fortitudinis ſeruarint. Hoc enim boni principis menti, hoc ſucceſſibus congruit proſperis. Poſtremo ego quoque hoſtilis uocabuli ſpoliũ præ me fero ſecundi Sarmatici cognomentum. quod uos umũ idemq; ſentientes mihi, ne ſit arrogans dicere, merito tribuiſtis. Poſt hunc dicendi finem, concio omnis alacrior ſolito, aucta ſpe potiorum & lucris, uocibus feſtis in laudes Imperatoris aſſurgens, demumq; ex uſu teſtata nõ poſſe Conſtantium uinci, tentoria repetit lęta. Et reductus Imperator ad regiam, ocioq; bidui recreatus, Sirmium cũ pompa triũphali regreſſus eſt. & militares Numeri deſtinatas remearunt ſedes. Hiſce hiſdem diebus Proſper & Spectatus atq; Euſtathius, legati ad Perſas (ut ſupra docuimus) miſſi, Cteſiphonta reuerſum Regem adiere, literas præferentes Imperatoris & munera. poſcebãtq; rebus integris pacẽ. & mandatoq; memores nuſq; ab utilitate Romanę rei maieſtateq; diſcedebant. amicitiæ fœdus ſub hac lege firmari debere aſſeuerantes, ne ſuper turbando Armeniæ, uel Meſopotamiæ ſtatu, quicq; moueretur. Diu igitur ibi morati, cum obſtinatiſſimũ Regem, niſi haq; regionũ dominio ſibi adiudicato obdureſcentem ad ſuſcipiendã cernerent pacem, negocio redierunt infecto. Poſt quod idipſum conditionum robore pari impetraturi Lucillianus miſſus Comes, & Procopius tunc Notarius, qui poſtea nodo quodam uiolentæ neceſſitatis aſtrictus, ad res conſurrexit nouas.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM · GESTARVM
LIBER · DECIMVS OCTAVVS

HEC per Orbis uarias partes uno eodẽmque anno ſunt geſta. At in Galliis cũ in meliore ſtatu res eſſet, & Euſebium atq; Hipatium fratres ſublimarent uocabula conſulum, Iulianus contextis ſucceſſibus clarus, apud hyberna ſequeſtratis interim ſollicitudinibus bellicis, haud minore cura prouinciarum fortunis multa conducentia diſponebat. diligenter obſeruans, ne quem tributorũ ſarcina prægrauaret, néue potentia præſumeret aliena. aut hi uerſarentur in medio, quorum patrimonia publicæ clades augebant. uel iudicum quiſq; ab æquitate deuiaret impune. Idq;

pune. Idq; ea re leui labore correxit, q; ipſe iurgia dirimens, ubi cauſarum cogebat magnitudo uel perſonarum, erat indeclinabilis iuſtorum iniuſtorumq; diſtinctor. Et licet multa ſint eius laudanda in huiuſmodi controuerſiis, unũ tamen ſufficiet poni, ad cuius ſimilitudinem acta uel dicta ſunt. Numerium Narbonenſis pauloante Rectorem accuſatum ut furem, inuſitato cenſorio rigore pro tribunali palàm admiſſis uolentibus audiebat. Qui cum inficiatione defenderet obiecta, nec poſſet in quoq; confutari, Delphidius orator acerrimus uehementer eum impugnans, documentorum inopia percitus exclamauit, Ecquis florentiſſime Cæſar nocens eſſe poterit uſq;, ſi negare ſuffecerit? Circa quem Iulianus prudenter motus ex tempore, Ecquis, ait, innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet? Et hæc quidem & huiuſmodi multa ciuilia. Egreſſurus autem ad procinctum urgentem, cum Alamannorum pagos aliquos eſſe reputaret hoſtiles, & auſuros immania ni ipſi quoque ad cæterorum ſternerentur exempla, hærebat anxius qua ui, qua celeritate, cum primum ratio copiam tribuiſſet, rumore præcurſo terras eorum inuaderet repentinus. Seditq; tandem multa & uaria cogitanti id temtare, quod utile probauit euentus. Hariobaudem uacantem tribunum, fidei fortitudinisq; notæ, nullo conſcio legationis ſpecie ad Hortarium miſerat Regem iam patatum. ut exinde facile ad collimitia progreſſus eorum, in quos erant arma protinus commouenda, ſcitari poſſit quid molirentur, ſermonis barbarici perq; gnarus. Quo fidenter ad hæc patranda digreſſo ipſe anni tempore opportuno, ad expeditionem undiq; milite conuocato profectus, id inter potiſſima mature duxit implendum, ut ante præliorũ feruorem ciuitates multo ante exciſas, quas introiret, receptaq; cõmuniret horrea. Quinetiã extrueret, pro incenſis, ubi condi poſſet annona, à Britannis ſueta tranſferri. Et utrũq; perfectum eſt ſpe omnium citius. Nam & horrea ueloci opera ſurrexerunt, alimentorumq; in hiſdem ſatias condita, & ciuitates occupatæ ſunt ſeptem, Caſtra Herculis, Quadriburgũ, Triceſimę, Niueſio, Bonna, Antennacum, & Bingio. Vbi læto quodam euentu etiam Florentius præfectus apparuit ſubito, partem militum ducens, & commeatuum præferens copiam ſufficientem uſibus longis. Poſt hæc impetrata reſtabat, adigente neceſſitatum articulo, receptarum urbium mœnia reparari, nullo etiam tum interturbante, & quæ claris indiciis, aſpera tempeſtate, utilitatis publicæ metu Barbaros obediſſe rectoris amore Romanos Reges, ex pacto ſuperioris anni, ædificiis habilia multa ſuis miſêre carpentis. & auxiliarii milites, ſemper munia ſpernentes huiuſmodi, ad obſequendi ſedulitatem, Iuliani blanditiis deflexi, Quinquagenarias, longioresq; materias uexere ceruicibus ingrauate, & fabricandi miniſteriis opem maximam contulerunt. Quæ dum diligenti maturantur effectu, Hariobaudes exploratis omnibus rediit, docuitq; comperta. Poſt cuius aduentum incitatis uiribus omnes uenere Mogontiacum, ubi Florentio & Lupicino Seueri ſucceſſore deſtinato, certantibus per pontem illic conſtitutum tranſiri debere, renitebatur firmiſſime Cæſar, aſſerens

pacatorum terras non debere calcari. ne, ut ſæpe contingit, per inciuilitatem militi occurrenti uaſtitatis abrupte fœdera frangerentur. Alamanni tamen omnes, quos petebat exercitus, confinc periculum cogitantes, Suomarium Regem amicum nobis ex pactione præterita, monuerunt minaciter, ut à tran ſitu Romanos arceret. Eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhærebant. Quo teſtante reſiſtere ſolum non poſſe, in unum coacta barbarica multitudo uenit propè Mogontiacum, prohibitura uiribus magnis exercitum, ne tranſmitterent flumen. Gemina itaque ratione uiſum eſt habile quod ſuaſerat Cæſar, ne pacatorum terræ corrumperentur, néue renitente pugnaciſſima gente, plebs cum multorum diſcrimine iungeretur in locum ad compagi nandũ pontem aptiſſimum. Quod hoſtes ſolertiſſime contemplati, per contrarias ripas leniter incedentes, ubi noſtros figere tentoria procul cernebant, ipſi quoque noctes agebant exſomnes. cuſtodientes peruigili ſtudio ne tranſitus temptaretur. Verum cum noſtri locum aduentarent prouiſum, uallo foſſaq; quieuere circũdati, & aſcito Lupicino in conſilium, Cæſar certis imperauit tribunis, ut trecentenos pararent cũ ſudibus milites expeditos, quid agi, quóue iri deberet, penitus ignorantes. Et collecti nocte prouecta, impoſi tiq; omnes (quos luſoriæ naues quadraginta, quæ tunc aderant, ſolæ cœperunt) decurrere iubentur per flumen adeo taciti, ut etiam remi ſuſpenderentur. ne barbaros ſonitus excitaret undarum. atque mentis agilitate & corporum, dum hoſtes noſtrorum ignes obſeruant, aduerſus perrumpere milites ripas, celeri conatu contendunt. Dum hæc celerantur, Hortarius Rex nobis antea fœderatus, non nouaturus quædam, ſed amicus finitimis quoque ſuis Reges omnes & Regales & Regulos ad conuiuiũ conrogatos retinuit epulis aduſque uigiliam tertiam gentili more extentis. Quos diſcedentes inde caſu noſtri ex improuiſo adorti, nec interficere, nec corripere ullo modo potuerũt, tenebrarum equorumq; adiumento, quo dubius impetus truſit, abreptos. Lixas uero uel ſeruos, qui eos pedibus ſequebantur, niſi quos exemit diſcrimine temporis obſcuritas, occiderunt. Cognito denique Romanorum tranſitu, qui tunc, perq; expeditiones præteritas, ibi leuamen ſumere labor; opinabantur, ubi hoſtem contingeret inueniri, perculſi Reges, eorumq; populi, qui pontem ne ſtrueretur, ſtudio ſeruabant intento, metu exhorreſcentes diffuſe uertunt in pedes. & indomito furore ſedato, neceſſitudines opesq; ſuas trãſferre longius feſtinabant. Statimq; difficultate omni depulſa, ponte conſtrato, ſolicitarum gentiũ opinione præuenta, uiſus in Barbarico miles, per Hortarii regna tranſibat intacta. ubi uero terras infeſtorum etiam tum tetigit Regum, urens omnia, rapinisq; per medium rebellium ſolũ graſſabatur intrepidus. Poſtq; ſepimenta fragilium penatium inflammata, & obtruncatam hominũ multitudinem, uiſosq; cadentes multos, aliosq; ſupplicantes, cum uentum fuiſſet ad regionem, cui Capellatii, uel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides Romanorum & Burgundorum confinia diſtinguebant, caſtra ſunt poſita, ea propter, ut Macrianus & Hariobaudes germani fratres &

Reges ſuſciperentur

Reges ſuſciperentur impauidi, qui propinquare ſibi perniciem ſentientes, uenerant pacem anxiis animis precaturi. Poſt quos ſtatim Rex quoq; Vadomarius uenit, cuius erat domicilium contra Rauracos. ſcriptisq; Conſtantii principis, quibus commendatus eſt arctius allegatis, leniter ſuſceptus eſt, olim ab Auguſto in clientelam rei Romanę ſuſceptus. & Macrianus quidem cum fratre inter aquilas admiſſius & ſigna, ſtupebat armorum uiriumq; uarium decus, uiſa tunc primitus, proq; ſuis orabat. Vadomarius uero noſtris coalitus, utpote uicinus limiti, mirabatur quidem apparatum ambitioſi procinctus, ſed uidiſſe ſe talia ſæpe ab adoleſcentia meminerat prima. Libratis denique diu conſiliis, concordi aſſenſione cunctorum, Macriano quidem & Hariobaude pax eſt attributa. Vadomario uero, qui ſuam locaturus ſecuritatem in tuto, & legationis nomine precator uenerat pro Vrio, & Vrſicino, & Veſtralpo Regibus, pacem itidem obſecrans, interim reſponderi non poterat. ne ut ſunt fluxioris fidei Barbari, poſt abitum recordati noſtrorum, parum acquieſcerent per alios impetratis. Sed cum ipſi quoque miſſis Legatis poſt meſſes incenſas & habitacula, captosq; plures & interfectos, ita ſupplicarent, tanq̃ ipſi hæc deliquiſſent in noſtros, pacem conditionum ſimilitudine meruerunt. Inter quas id feſtinatum eſt maxime, ut captiuos reſtituerent omnes, quos rapuerant excurſibus crebris. Hæc dum in Galliis cæleſtis corrigit cura, in Comitatu Auguſti turbo nouarũ exoritur rerum, à primordiis leuibus ad luctus & lamenta progreſſus. In domo Barbationis, pedeſtris militiæ tunc Rectoris, examen apes texere perſpicuum. Superq; hoc ei prodigioꝛ gnaros ſolicite conſulenti, diſcrimen magnum portendi, reſponſum eſt. coniectura uidelicet tali, q; hę uolucres poſt compoſitas ſedes, opesq; cõgeſtas, fumo pelluntur & turbulento ſonitu cymbalorũ. Huic uxor erat Aſſyria nomine, nec taciturna nec prudens. quæ eo ad expeditionem profecto & multiplici metu ſuſpenſo, ob ea quæ meminerat ſibi prædicta, perculſa uanitate muliebri, ancilla aſcita notarum perita, quã è patrimonio Siluani poſſederat, ad maritum ſcripſit intempeſtiue, uelut flens, obteſtans ne poſt obitum Conſtantii propinquantem, in imperium ipſe (ut ſperabat) admiſſius deſpecta ſe, anteponeret Euſebiæ matrimonium, tunc Reginę, decore corporis inter multas fœminas excellentis. Quibus literis occulte, quantum fieri potuit, miſſis, ancilla quæ domina dictante perſcripſerat, reuerſis omnibus è procinctu, exemplum ferens ad Barbationem noctis prima quiete confugit, auideq; ſuſcepta chartulam prodidit. Hocq; indicio ille conſiſus, ut erat ad criminandum aptiſſimus, principi detulit, atque ex uſu, nec mora ulla negocio tributa nec quiete, Barbatio epiſtolam ſuſcepiſſe confeſſus, & mulier ſcripſiſſe documento conuicta non leui, ceruicibus interiere præciſis. Hisq; punitis quæſtiones longę ſerpebãt, uexatiq; multi nocentes ſunt, & innocentes. Inter quos etiam Valentinus ex Primicerio protectoꝛ tribunus, ut conſcius inter complures alios tortus aliquoties ſuperuixit, penitus quid erat geſtum ignorans. Ideoq; ad iniuriæ periculiq; cõpenſationem, ducis in Illyrico meruit poteſtatem.

Erat autem

Erat autem idem Barbatio ſubagreſtis arrogãtisq; propoſiti, ea re multis exoſus, q; & dum Domeſticos Protectores ſub Gallo regeret Cæſare, proditor erat & perfidus. et poſt eius exceſſum nobilioris militiæ faſtu elatus, in Iulianum itidem Cæſarem paria confingebat, crebroq; deteſtantibus bonis ſub Auguſti patulis auribus multa garriebat & ſæua. ignorans profecto uetus Ariſtotelis ſapiens dictum, qui Calliſthenem ſectatorem & propinquum ſuum ad Regem Alexandrum mittens, ei ſæpe mandabat, ut q̃rariſſime & iucunde apud hominem loqueretur, uitæ poteſtatem & necis in acie linguæ portantem. Ne ſit hoc mirum, homines profutura diſcernere nonnunquam & decentia, quorum mentes cognatas cæleſtibus arbitramur, animalia ratione carentia ſalutem ſuam interdum alto tueri ſilentio ſolent. Vt exemplum eſt hoc perq̃ notum. linquentes Orientem grues ob calorem, plagamq; petentes occiduam, cum montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortiſſimas uolucres, roſtra lapillis occludunt, ne eis eliciat uel neceſſitas extrema clangorem. hiſdemq; collibus agiliore uolatu tranſcurſis proiiciunt calculos, atque ita ſecurius pergunt. Dum apud Sirmium hæc diligentia quæruntur impenſa, Orientis Fortunam periculorum terribilis tuba inflabat. Rex enim Perſidis, ferarum gentiũ quas placarat adiumentis accinctus, augendiq; regni cupiditate ſupra homines flagrans, arma uiresq; parabat & cõmeatus, conſilia tartareis Manibus miſcens, & præſcitionis omnes cõſulens de futuris. Hisq; ſatis collectis, puadere cuncta prima uerni temperie cogitabat. Et cum hæc primo rumores, dein nuncii certi perferrent, omnesq; ſuſpenſos aduentantium calamitatum complicaret magna formido, Comitenſis Fabrica, eandem incudem (ut dicitur) diu noctuq; tundendo, ad ſpadonum arbitrium, Imperatori ſuſpicaci ac timido intendebat Vrſicinum uelut uultus gorgonei toruitatem. hæc ſæpe taliaq; replicans, q; interempto Siluano, quaſi penuria meliorum ad tuendas partes Eoas denuo miſſus, altius anhelabat. Hac autem aſſentandi nimia fœditate mercari complures nitebãtur Euſebii fauorem Cubiculi tunc Præpoſiti. apud quem ſui reditus debebat multa Conſtantius. poſt id antedicti Magiſtri equitum ſalutem acriter impugnantis, ratione biſaria, q; omnium ſolus nec opus eius agebat ut cęteri, & demũ ſe non crederet Antiochiæ, quam moleſtiſſime flagitabat. qui, ut coluber copia uirus exuberans, natorum multitudinem etiam tum ægre ſerpentium excitans ad nocendum, emittebat cubicularios iam adultos, ut inter miniſteria uitæ ſecretioris, gracilitate uocis ſemper puerilis & blandæ, apud principis aures nimium patulas, exiſtimationem uiri fortis inuidia graui pulſarent. Et breui iuſſa fecerunt. Horum & ſimilium tædio, iuuat ueterem laudare Domitianum. Qui licet patris fratriſq; diſſimilis, memoriam nominis ſui inexpiabili deteſtatione perfudit, tamen receptiſſima inclaruit lege. qua minaciter interdixerat, ne intra terminos iuriſdictionis Romanæ caſtraret quiſq̃ puerum. Quod ni contigiſſet, quis eorum ferret examina, quorum paucitas difficile toleratur? Actum eſt tamen cautius, ne ut fingebat, rurſus

gebat, rursus accitus idem Vrsicinus metu cuncta turbaret, sed cum fors copiam detulisset, raperetur ad mortem. Hæc operientibus illis & ancipiti cogitatione districtis, nobis apud Samosatam Comageni quondam regni clarissimam sedem parumper morantibus, repente noui motus rumoribus densis audiuntur & concretis, quos docebit orationis progrediens textus. Antonius quidam ex mercatore opulento Rationarius Apparitor, Mesopotamiæ ducis tunc Protector, exercitatus & prudens, perq; omnes illas notissimus terras, auiditate quorundam nexus ingentibus damnis, cum iurgando contra potentes se magis magisq; iniustitia frangi contemplaretur, ad deferendam potioribus gratiam, qui spectabant negocium inclinatis, ne contra acumina calcitraret, flexit se in blandicias molliores. confessusq; debitum per colludia in nomen fisci translatum, iamq; ausurus immania rimabatur tectius Reip. mẽbra totius, & utriusq; linguæ literas sciens, circa ratiocinia uersabatur. qui, uel quarẽ uirium milites, ubi agant, uel procinctus tempore quos intueretur describens, itidem armorũ & cõmeatuum copiæ, aliaq; usui bello futura, an abunde suppetant, indefessa scisitatione percontans. Et dum totius Orientis didicisset interna uirorum, stipendiiq; parte maxima per Illyricũ distributa, ubi destinabatur ex negociis seriis Imperator, allapsura iam præstituto die soluendæ pecuniæ, quam per syngrapham debere se confiteri ui metuq; compulsus est, cum omnibus se prospiceret undique periculis opprimendum, Largitionum comite ad alterius gratiam infestius perurgente, fugam ad Persas cum coniuge, liberisq;, & omni uinculo caritatum ingenti motu limine conabatur. atque ut lateret stationarios milites, fundum in Hiaspide, qui locus Tigridis fluentis alluitur, precio non magno mercatur. Hocq; cõmento cum nullus causam ueniendi ad extremas Romani limitis partes iam possessorem cũ plurimis, auderet exigere, per familiares fidos peritosq; nandi, occultis sæpe colloquiis cum Sapore habitis, qui tractus omnes aduersus duces potestate tunc tuebatur, & antea cognitus, misso à Persicis castris auxilio uirorum pernicium lembis impositus, cum omni penatum dulcedine nocte concubia transfretat, res contraria spe Zopyri illius similis Babyloniæ proditoris. Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis, Palatina cohors palinodiam in exitium concinens nostrum, inuenit tandem amplã nocendi fortissimo uiro, auctore & incitatore cœtu spadonũ. qui feri & auidi semper, carentesq; necessitudinibus cæteris, diuitias solas ut filiolas iucundissimas amplectuntur. Stetitq; sententia, ut Sabinianus uir quidem senex & bene nũmatus, sed imbellis & ignauus, & ab impetrãda Magisterii dignitate per obscuritatem adhuc lõge discretus, proficiendis Eois partibus mitteretur. Vrsicinus uero curaturus pedestrem militiã, & successurus Barbationi ad Comitatũ reuerteretur, quò presens rerũ nouarẽ auidus concitor, ut iactabant, à grauibus inimicis & metuẽdis incesseretur. Dũ hęc in castris Constantii quasi per lustra aguntur & scenã & diribitores uenundatæ subito potestatis, preciũ per potiores diffundit, indomos Antonius ad Regis hyberna perductus

ductus auenter ſuſcipitur,& apicis nobilitatus auctoritate(quo honore participantur menſæ regales, & meritorum apud Perſas ad ſuadendum, ferendasq; ſententias in concionibus ora panduntur) nō contis,nec remulco (ut aiunt) id eſt,non flexiloquis ambagibus,uel obſcuris,ſed uelificatione plena in Remp. ferebatur. eundemq; incitans Regem (ut quondam Maharbal lentitudinis increpans Hannibalem) poſſe eum uincere, ſed uictoria uti neſcire,aſſidue prædicabat. Educatus enim in medio, ut rerū omnium gnarus, auditorum nactus uigilias, eius ſenſus & aurium delinimenta captantes, nec laudantium,ſed ſecundum homericos Phæacas cum ſilentio admirantium, iam inde quadringenti ferè anni memoria replicabat, poſt bellorum aſſiduos caſus,& maxime apud Helæam & Synadā, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatum eſt,noſtrorum copiis ingenti ſtrage confoſſis, quaſi dirimenta quodam medio fœciali Perſas nondū Ædiſſam,nec pontes Euphratis tetigiſſe uictores, quos armipotentia fretos, ſucceſſibusq; magnificis ita dilataſſe decuerat. arent eo maxime tempore, quo diuturnis bellorum ciuilium motibus ſanguis utrinq; Romani roboris fundebatur. His ac talibus ſubinde inter epulas habitis, perfuga ubi de apparatu bellorum & ſeriis rebus apud eos Graiorum more ueterum conſultatur, Regem incendebat ardentem,ut exacta hyeme ſtatim arma,fretus fortunæ ſuę magnitudine, concitaret. ipſe quoque in multis ac neceſſariis operam ſuam fidenter promittens. Sub hiſdem ferè diebus Sabinianus adepta repentina poteſtate ſufflatus,& Ciliciæ fines ingreſſus, deceſſori ſuo principis literas dedit, hortantis ut ad Comitatū, dignitate afficiendus ſuperiore, citius properaret, eo neceſſitatum articulo, quo etiam ſi apud Thulem moraretur, Vrſicinus acciri eum magnitudine rerum ratione probabili flagitabat, utputa diſciplinæ ueteris,& longe uſu bellandi artis perſicæ ſcientiſſimum. Quo rumore prouinciis percitis, ordine ciuitatum, & populi decretis & acclamationibus denſis, iniecta manu detinebāt penes ſe publicū defenſorem. memores,q; relictus ad ſui tutelā, cū inerti & umbratili milite nihil amiſerat per decenniū. ſimul mētuentes ſaluti,quo tempore dubio remoto illo aduenisſe hominem comperirent inertiſſimum,credimus. Neque enim dubiū eſt, per uarios aëriosq; tramites Famam prępetem uolitare. cuius indicio hęc geſta pandente,conſilioq; apud Perſas ſumma præponebat. & multis ultro citroq; deliberatis placuit, Antonio ſuadente,ut Vrſicino procul amoto,deſpectoq; nouello duce,poſthabitis ciuitatū perniciosis obſidiis,perrumperetur Euphrates, ireturq; prorſus, ut occupari poſſit prouincia (fama celeritate præuenta) omnibus ante bellis, niſi temporibus Gallieni, intacta, paceq; longiſſima locupletis. cuius rei, proſperante deo, ductorem commodiſſimum fore ſpondebat. Laudato firmatoq; concordi omnium uoluntate conſilio, conuerſus ad ea quæ erant citius congerenda,commeatus,milites,arma,cæteraq; inſtrumenta,quæ poſcebat procinctus aduentans,perpetua hyeme parabantur. Nos interea pauliſper eis Taurum morati, ex imperio ad partes Italiæ feſtinantes, prope flumen uenimus

men uenimus Hebrum ex Odryſarum montibus decurrentem. ibiq; principis ſcripta ſuſcepimus, iubentia omni cautione poſthabita reuerti Meſopotamiam ſine apparitione, nullã expeditionem curaturi periculoſam, ad alium omni poteſtate trãſlata. Quod ideo per moleſtos formatores imperii ſtruebatur, ut ſi Perſæ fruſtra habiti rediſſent ad ſua, ducis noui uirtuti facinus aſſignaretur egregium. ſi fortuna ſequior ingruiſſet, Vrſicinus reus proditor Reip. deferretur. Agitata itaque ſumma rationis diu contati, reuerſiq;, faſtidii plenum Sabinianum inuenimus, hominem mediocris ſtaturæ, & parui anguſtiq; animi, uix ſine turpi metu ſufficientem ad leuem conuiuii, nedum prælii ſtrepitum perferendum. Tamen cum ſpeculatores, apparatus omnes apud hoſtes feruere Conſtantii, aduerſatiõe perfugis concinentibus affirmabant, oſcitante homunculo, Niſi bin prope uenimus utilia paraturi, ne diſſimulantes obſidium Perſæ ciuitati ſuperuenirent incautæ. Dumq; intra muros maturanda perurgerentur, fumus micantesq; ignes aſſidue tacita per caſtra Maurorum & Sifara & conlitia reliqua aduſque ciuitatem continui perlucebant ſolito crebriores, erupiſſe hoſtium uaſtatorias manus ſuperato flumine permonſtrantes. Qua cauſa ne occuparentur itinera, celeri curſu prægreſſi, cum ad ſecundum lapidem ueniſſemus, liberali forma puerum Torquatum, ut coniectabamus, octennem, in aggeris medio uidimus ciulantem, ingenui cuiuſdam filium, ut aiebat. quem mater dum imminentium hoſtium terrore percita fugeret, impeditior trepidando reliquerat ſolum. Hunc dum imperatu ducis miſerati cõmotiq;, impoſitum equo præ me ferens, ad ciuitatem reduco, circũuallato murorum ambitu, prædatores latius uagabant. Et quia me obſidionales erumnæ terrebant, intra ſeniclauſam poſticã expoſito puero, noſtrorum agmen agilitate uolucri repetebam exanimis. nec multum fuit quin caperer. Nam eram abditus, dum quendam tribunum fugientem cum calone ala ſequeretur hoſtilis. lapſoq; per fugam domino ſeruum deprehenſum. Cum ergo rapido ictu Tranſtem interrogaſſent, quis nam profectus ſit iudex? audiſſentq; Vrſicinum pauloante urbem ingreſſum, montem Izalam petere, inuicem in unum coacti complures, nos irrequietis curſibus ſectabantur. Quos cum iumenti agilitate progreſſus, apud Amudum munimentum infirmum diſperſis per pabulum equis recubantes nos ſecurius inueniſſet, porrecto extenſius brachio, & ſummitatibus ſagi contortis clatius, adeſſe hoſtes ſigno ſolito demonſtrabam. iiſdemq; iunctis impetu cõmuni ferebar, equo iam fatiſcente. Terrebat autem nos plenilunium noctis, & planicies ſupina camporũ, nulla, ſi occupaſſet arctior caſus, latibula præbere ſufficiens. ubi nec arbores, nec fruteta, nec quicq̃ præter herbas humiles uiſebat. Excogitatũ eſt ergo, ut ardente ſuperpoſita lãpade, & circũligata, ne rueret, iumentum ſolum, quod eam uehebat, ſolutum ſine rectore leuorſus ire permitteretur. cum nos ad montanos exceſſus dextera poſitos tenderemus. Vt prælucere ſerbaſem facem duci lenius gradienti Perſæ credentes, cum tenerent potiſſimum curſum. Quod niſi fuiſſet præuiſum, circũuenti & capti ſub diti-

onem ueniſſemus hoſtilem. Hoc extracti periculo, cũ ad nemoroſum quendam locum uineis arbuſtisq; pomiferis conſitũ Meiacarire nomine ueniſſemus, cui fontes dedere uocabulũ gelidi, lapſis accolis omnibus, ſolum in remoto receſſu latentem inuenimus militem. qui oblatus duci & loquutus uaria præ timore, ideoq; ſuſpectus, adigente metu qui intentabatur, pandit rerum integram fidem, docetq; q̃ apud Pariſios natus in Galliis & equeſtri militans turma uindictam quondam cõmiſſi facinoris timens, ad Perſas abierat profugus. exindeq; morum probitate ſpectata, ſortitus coniugem, liberisq; ſuſceptis, ſpeculatorem ſe miſſum ad noſtra ſæpe ueros nuncios reportaſſe. At nunc ſe à Tanſapore & Hobodario optimatibus miſſum, qui cateruas ductauerant prædatorum, ad eos redire quæ didicerat perlaturum. Poſt hæc adiectis, quæ agi in parte diuerſa norat, occiditur. Proinde curarum creſcente ſolicitudine, inde paſſibus citis Amidam pro temporis copia uenimus ciuitatem, poſtea ſecutis cladibus inclytam. quo reuerſis exploratoribus noſtris in uaginæ internis figuris notarum membranam repperimus ſcriptam à Procopio ad nos perferri mandata, tanq̃ Legatum ad Perſas antea miſſum cum Comite Lucilliano, prædici hæc conſulto obſcurius indicantem, ne captis baiulis, ſenſuq; intellecto ſcriptorum, excitaretur materia funeſtiſſima. amandatis procul Graiorum Legatis, forſitan & necandis Rex Flongeuus nõ cõtentus Helleſponto, iũctis Granici & Rhyndaci pontibus, Aſiam cum numeroſis populis peruaſurus aduenier ſuopte ingenio irritabilis & aſperrimus, auctore & incenſore Hadria quondam Romani principis ſucceſſore, actum & conclamatum eſt, ni cauerit Græcia. qui textus ſignificabat Perſarũ Regem, tranſitis fluminibus Anzaba & Tigride, Antonio hortante dominium Orientis affectare totius. His ob perplexitatem nimiam ęgerrime lectis, conſilium ſuſcipitur prudens. Erat eo tempore Satrapa Cordubenæ, qui obtemperabat poteſtati Perſarum, Iouinianus nomine appellatus, in ſolo Romano adoleſcens, nobiſcum occulte ſentiens, ea gratia, q̃ obſidatus ſorte in Syria detentus, & dulcedine liberalium ſtudiorum illectus, remeare ad noſtra ardenti deſiderio geſtiebat. Ad hunc miſſus ego cum centurione quodam fidiſſimo, exploratius noſcendi gratia quæ gerebãtur, per auios montes anguſtiasq; præcipites ueni. Viſusq; & agnitus, comiterq; ſuſceptus, cauſam præſentiæ meæ, uni illi confeſſus, adiuncto taciturno aliquo locorũ perito, mittor ad præcelſas rupes exinde longe diſtantes. unde, niſi oculorum deficeret acies, ad quinquageſimũ uſque lapidem, quod ſuis etiã munitiſſimũ apparebat. Ibi morati integrum biduũ, cum ſol tertius affulſiſſet, cernebamus terrarum omnes ambitus ſubiectos, quos Orizontas appellamus, agminibus oppletos innumeris, & antegreſſum Regẽ ueſtis claritudine rutilantem, quem iuxta leuus incedebat Grambates Chionitarum Rex nobilis, ætate quidem media, rugoſisq; mẽbris, ſed mente quadã grandifica, multisq; uictoriarum inſignibus nobilis. dextera Rex Albanorum, pari loco atque honore ſublimis. poſt hunc uarii auctoritate & poteſtate eminentes erant.

quos

quos ordinum omnium multitudo sequebatur, ex uicinarum gentium roboribus lecta, ad tolerandam rerum asperitatem diuturnis casibus erudita. quosq; nobis Doriscum Thracię oppidum, & agminatim intra consepta exercitus recensitos Græcia fabulosa narrabit. cum nos cauti, uel ut uerius dixerim, timidi, nihil exaggeremus, præterita fidei testimonia neque dubia neq; incerta monstraturi. Postq̃ Reges Niniuenæ Hadiabenę ingenti ciuitate transmissa, in medio pontis Anzabæ hostiis cæsis, extisq; prosperantibus transiere lectissimi, coniectantes nos residua plebem omnem ægræ penetrare post triduum posse, citius exinde ad Satrapen reuersi quieuimus, hospitalibus officiis recreati. Vnde per loca itidem deserta & sola, magno necessitatis ducente solatio, celerius q̃ potuit sperari reuersi, confirmauimus animos hæsitantium, unum è naualibus pontem transisse Reges, absque ulla circuitione perdoctos. Extemplo igitur equites citi mittuntur tum ad Cassianum Mesopotamiæ ducem, rectoremq; prouinciæ, tum Euphronium, compulsuri agrestes cum familiis & pecoribus uniuersis ad tutiora transire, compelli & agiliter deseri Carras oppidum inualidis circúdatum muris. super his campos omnes incendi, ne pabulorum suppeteret copia. His imperatis sine mora completis, iniecto igne furentis elementi uis maxima frumenta omnia cum iam stipula flauenti turgerent, herbasq; pubentes ita contorruit, ut aduſque Euphraten ab ipsis marginibus Tigridis nihil uiride cerneretur. Tunc exultæ sunt feræ complures, maximeq; leones per ea loca sæuientes immaniter, consumi uel cæcari sueti paulatim, hoc modo. inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & fruteta leones uagantur innumeri. clementia hyemis ibi mollissimæ semper innocui. at ubi Solis radiis exarserit tempus in regionibus æstu ambustis, uapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia mẽbra eedem appetunt uolucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, iidem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ rẽmedii causa confugiunt, aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius efferescunt. Quod ni fieret, uniuersus Oriens huiusmodi bestiis abundaret. Dum campi cremantur (ut dictum est) Tribuni cum Protectoribus missi, citerioris ripas Euphratis castellis & præacutis sudibus, omniq; præsidiorũ genere cõmunibant, tormenta quæ erant non multũ difficilia, locis opportunis aptantes. Dum hæc celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum cõmuniũ electissimus moderator belli interneciui, pedũ senũ sepulcra quasi fundata, cũ mortui pace nihil formidãs more uitę remissioris, fluxius agens militari pyrrhico, sonãtibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio summo delectabatur, ominoso sanè & incepto & in loco. Cum hæc & huiusmodi factu dictuq; tristia futuros pronunciant motus, uitare optimum quęque debere sæculi progressione discamus. Interea Reges Nisibi prostratione uili transmissa, incendiis arida nutrimentorum uarietate crescentibus, fugitantes inopiam pabuli,

ſub montium pedibus per ualles gramineas incedebãt. Cũq; Babaſen uillam ueniſſent, unde ad Conſtantiam uſque oppidum, quod centeſimo lapide diſparatur, areſcunt omnia ſiti perpetua, niſi q; in puteis aqua reperitur, ex illis quid agerent diu cunctati, iamq; ſuorum duritia fiduciaq; tranſituri, exploratore fido docente, cognoſcũt Euphraten niuibus tabefactis inflatum, late fuſis gurgitibus euagari, ideoq; uado nequaq̃ poſſe tranſiri. Conuertuntur ergo ad ea quæ amplectenda fortuita daret occaſio, ſpe concepta præter opinionem excluſi ac propoſito pro abrupto rei; præſentium ſtatu urgenti conſilio Antonius dicere quid ſentiat iuſſus, orditur. flecti iter ſuadens in dexterum latus, ut per longiorem circuitum, ac omnem rerum uſu regionem inferat ſuos, & conſideratione ea qua rectus pergeret hoſtis, adhuc intactarum caſtra duo præſidiaria Brigantes Ligios peterent ſeſe ductante, ubi tenuis fluui us prope originem & anguſtus, nulliſq; adhuc aquis aduenis adoleſcens facile penetrari poterit ut uadoſus. His auditis, laudatoq; ſuaſore & iuſſo ducere qua norat agmina cuncta, ab inſtituto itinere conuerſa per auium ſequeban tur. Quo certis ſpeculationibus cognito, nos diſpoſuimus properare Samoſatam. ut ſuperato exinde flumine, pontemq; apud Zeugmã & Caperſanam iuncturi, his abſciſis hoſtiles impetus, ſi iuuiſſet fors ulla, repelleremus. Sed contigit atrox & ſilentio omni dedecus obruendum. nãq; duarum turmarũ equites circiter ſeptingenti, ad ſubſidium Meſopotamiæ recens ex Illyrico miſſi, enerues & timidi, præſidium per eos traductum agentes, nocturnasq; pauentes inſidias, ab aggeribus publicis ueſperi quodã cuſtodiri magis oẽs tramites conuenirent, longius diſcedebant. Hocq; obſeruato, eos uino oppreſſos & ſomno, XX millia ferè Perſarum Tanſapore & Nobodare ductan tibus, nullo proſpiciente tranſgreſſa, poſt tumulos celſos uicinos Amidæ occultabantur armata. Moxq; (ut dictum eſt) cum abituri Samoſatam Luce etiã tum dubia pergeremus, oblata quædã ſpecula radiantium armoꝝ ſplendore præſtricti, hoſtesq; adeſſe excitatius clamitantes, ſigno dato, quod ad prelium ſolet hortari, reſtitimus conglobati. nec fugã capeſſere, cũ eſſent iam in contuitu qui ſectarentur, nec congredi cũ hoſte, equitatu & numero præualente, & ui indubitate mortis, cautũ æſtimantes. Deniq; ex ultima neceſſitate manibus iã conſerendis, cum quid agi oporteat cuntaremur, occiduntur quidam noſtrorum temere procurſantes, & urgente utraq; parte Antonius ambitioſe pregrediens agmina, ab Vrſicino agnitus & obiurgatorio ſono uocis increpitus, proditorq; & nefarius appellatus, ſublata tiara quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne, deſiluit equo, curuatisq; mẽbris humum uultu pene contingens ſalutauit, patronum appellans & dominum, manus poſt terga connectens, quod apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam. Et ignoſce mihi, inquit, ampliſſime Comes, neceſſitate non uoluntate ad hæc quæ noui ſceleſta prolapſus. egere me præcipitem flagitatores, ut noſti. quorum auaritiæ ne tua quidem excelſa illa fortuna, propugnans miſeriis meis, potuit refragari. Simul hoc dicens, è medio proſpectu abſceſſit, non auerſus,

ſed dum

ſed dum euaneſceret, uerecunde retrogradiens, & pectus oſtentãs. Quæ dum in curriculo ſemihoræ aguntur, poſtſignani noſtri qui tenebant æditiora collis, exclamant, aliam cataphractorum multitudinem equitum ponè uiſam celeritate q̃ maxima propinquare. Atque, ut in rebus ſolet afflictis, ambigentes cui nã deberet aut poſſit occurri, trudente pondere plebis immenſæ, paſſim qua cuiq; proximum uidebatur, diffundimur uniuerſi. Dumq; ſe quiſq; expedire diſcrimine magno conatur, ſparſim diſiecti hoſti concurſatori miſcemur. Itaque ſpreta iam uiuendi cupiditate fortiter decernentes, ad ripas pellimur Tigridis alte exciſas. Vnde quidam præcipites pulſi, implicantibus armis hæſerunt ubi uadoſus eſt amnis. alii lacunarum hauſti uertigine uorabantur. nonnulli cum hoſte congreſſi uario euentu certabant. quidam cuneorum denſitate perterriti, petebant proximos Tauri montis exceſſus. Inter quos dux ipſe agnitus, pugnatorumq; mole circũdatus, cum Aiadalthe tribuno, caloneq; uno, equi celeritate ereptus abſceſſit. Mihi, dum aurius abitinere comitum quid agerem circũſpicio, Verinianus Domeſticus Protector occurrit, femur ſagitta confixus. quam dum auellere obteſtante collega conarer, cinctus undiq; antecedentibus Perſis, ciuitatem petebam anhelo curſu, rependo ex eo latere quo inceſſebamur in arduo ſitam, unoq; aſcenſu perangusto meabilem, quem ſciſſis cautibus molinæ ad calles arctandas ędificatæ denſius conſtringebant. Hic mixti cum Perſis, eodem ictu procurrentibus ad ſuperiora nobiſcum, aduſq; ortũ alterius Solis immobiles ſtetimus, ita conferti, ut cæſorum cadauera multitudine fulta reperire ruendi ſpacium nuſq̃ poſſent, utq; miles ante me quidam diſcriminato capite, qđ in æquas partes ictus gladii fiderat ualidiſſimus, in ſtipitis modum undiq; coarctatus hæreret. Et licet multiplicia tela per tormentorum omnia genera uolarent è propugnaculis, hoc tamen periculo murorum nos proprinquitas eximebat. Tandemq; per poſticam ingreſſus, refertam inueni confluente ex finitimis uirile & muliebre ſexu. nam & caſu illis ipſis diebus in ſuburbanis peregrina commercia, circumacto anno ſolita celebrari, multitudo conuenarum augebat agreſtium. Interea ſonitu uario cuncta miſcentur, partim amiſſa gementibus, aliis cũ exitio ſauciis, multis caritates diuerſas, quas præ anguſtiis uidere non poterant, inuocantibus. Hanc ciuitatem, olim perq̃ breuem, Cæſar etiam tum Conſtantius (ut accolæ ſuffugiũ poſſint habere tutiſſimum) eo tempore quo Antoninupolim oppidum aliud ſtruxit, turribus citcũdedit amplis & mœnibus. locatoq; ibi conditorio muralium tormentorum, fecit hoſtibus formidatam, ſuoq; nomine uoluit appellari. et látere quidem auſtrali geniculato Tigridis meatu ſubluitur, propius emergentis. quá Euri opponitur flatibus, Meſopotamiæ plana deſpectat. unde Aquiloni obnoxia eſt, Nympheo amni uicina, uerticibus Taurinis umbra turgentes Tranſtigritana dirimentibus & Armeniam. ſpiranti Zephyro controuerſa, Gumathena contingit regionem uberem, & cultu iuxta fœcundam. in qua uicus eſt Abarne nomine, ſoſpitalium aquarum lauacris calentibus notus. In ipſo au-

tem Amidæ meditullio ſub arce fons diues exudat, potabilis quidem, ſed uaporatis æſtibus nonnunq̃ fœtens. Cuius oppidi præſidio erat ſemper quinta Parthica legio deſtinata, cum indigenarum turma non contemnenda. Sed tunc ingruentem Perſarum multitudinem ſex legiones raptim percurſis itineribus antegreſſæ muris altitere firmiſſimis, Magnentiaci, & Decentiaci (quos poſt conſumatos ciuiles procinctus, ut fallaces & turbidos, ad Orientem uenire cõpulit Imperator, ubi nihil præter bella timetur externa) et Tricenſimani, Decimaniq̃, Fortenſes, & Superuentores, atque Præuentores cum Eliano iam Comite. Quos tyrones dum etiã nouellos hortantem, memorato adhuc protectore erupiſſe Singara fuſos, Perſasq; in ſomnum retulimus trucidaſſe complures. Aderat Comitum quoque Sagittariorum pars maior, equeſtres uidelicet turmæ ita cognominatæ. ubi merent omnes ingenui Barbari, armorum uiriumq; fortitudine inter alios eminentes. Hæc dum primi impetus conatibus agminatim ſuperatis, Rex cum populo ſuo gentibusq;, quas ductabat, aberraſſe loco itinere flexo dextrorſus, ut monuerat Antonius per Hermunduros in Ceracates, & Charchaten inde tranſiturus Amidam, cum propè caſtella Romana ueniſſet, quorum unum Reman, alterum Buſan appellatur, perfugarum indicio didicit multorum opes illuc tranſlatas ſeruari, ut in monumentis præcelſis & fidis. additumq; eſt, ibi cum ſupellectili præcioſa inueniri fœminam pulchram cum filia paruula, Craucaſi niſibeni cuiuſdam uxorem, municipali ordine, genere, fama, potentiaq; circũſpecti. Auiditate itaque rapiendi aliena feſtinans, petit impetu fidenti caſtella. unde ſubita animi conſternatione defenſores armorumq; uarietate preſtricti, cunctos prodidere qui ad præſidia confugerunt, & degredi iuſſi, confeſtim claues obtulere portarum. patefactisq; aditibus, quicquid ibi congeſtum erat, eruitur. Et productæ ſunt atronitæ metu mulieres, & infantes matribus implicati, graues erumnas interniti tenerioris ætatis experti. Cumq; Rex percontando, cuius nam coniux eſſet? Craucaſi comperiſſet, uim in ſe metuentem propè uenire permiſit intrepidam, & uiſam opertamq; abſque ornatu, ipſa atro uelamine certiore iam ſpe mariti recipiendi, & pudoris inuiolati manſuri benignius confirmauit. Audiens enim, coniugem miro eius amore flagrare, hoc præmio niſibenam ſe proditionem mercari poſſe arbitrabatur. Inuentas tamen alias uirgines Chriſtiano ritu cultui diuino ſacratas, cuſtodiri intactas, & religioni ſeruire ſolito more nullo uetante præcepit, lenitudinem profecto in tempore ſimulans, ut omnes quos antehac diritate crudelitateq; terrebat, ſponte ſua metu remoto uenirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum & moribus iam placidis magnitudinem temperaſſe Fortunæ.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM · GESTARVM
LIBER · DECIMVS
NONVS

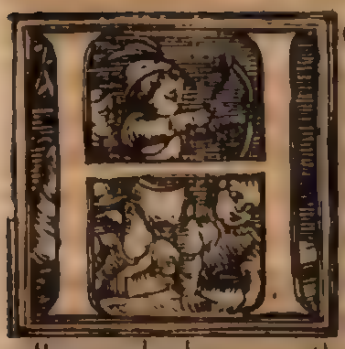

HOC miseræ nostrorum captiuitatis euentu Rex lætus, successusq; operiēs similes, egressus exinde paulatimq; incedens, Amidam die tertio uenit. Cumq; primum aurora fulgeret, uniuersa quæ uideri poterant, armis stellantibus coruscabāt, ac ferreus equitatus campos oppleuit & colles. Insidens aūt equo, ante alios celsior ipse præibat agminibus cunctis, aureum capitis arietini figmentum interstinctum lapillis pro diademate gestans, multiplici uertice dignitatum & gentium diuersarum comitatu sublimis. Satisq; cum constabat colloquiotenus defensores mœnium tentaturum, aliorsum Antonii consilio festinantem. Verum cæleste nomen ut Romanæ rei totius erumnas unius regionis concluderet, ambitum adegerat, in immensum se extollentem, credentemq; q uiso statim obsessi omnes metu exanimati supplices uenirent in preces, portis obequitabat, comitante cohorte regali. Qui dum se propè confidentius inserit, ut etiam uultus eius possit aperte cognosci, sagittis missilibusq; cæteris ob decora petitus insignia corruisset, ni puluere iaculantium adimente conspectum, parte indumenti tragulę ictu discissa, ęditurus postea strages innumeras, euasisset. Hinc quasi in sacrilegos uiolati sæuiens templi, temeratumq; tot Regum & gentium dominum prædicans, eruendæ urbis apparatu nisibus magnis instabat. & orantibus potentissimis ducibus, ne profusus in iram à gloriosis desciscceret cœptis, lenissima tum petitione placatus, postridie quoq; sup deditione moneri decreuerat defensores. Ideoq; cū prima lux aduenisset, Rex Chionitaꝝ Grambates fidenter operā nauaturus tendebat ad mœnia, Cum Romanoꝝ manu promptissima stipatoꝝ. Quem ubi uenientem iā telo forte contiguū contemplator peritissimus aduertisset, contorta balista filiū eius primæ pubis adolescentem, lateri paterno hærentem, torace cū pectore perforato profudit, proceritate & decore corporis æqualibus antestantem. Cuius occasu in fugam dilapsi populares eius omnes, moxq; ne raperetur ratione instā regressi, numerosas gentes ad arma clamoribus dissonis cōcitarūt. Quaꝝ concursu ritu grandinis hincinde conuolantibus telis atrox cōmittit pugna. & post interneciua certamina aduscq; finem diei protenta, cum iam noctis esset initium, per aceruos cæsorum & featurigines sanguinis ægre defensum

caligine tenebrarum extrahitur corpus. ut apud Troiam quondam ſuper comite theſſali ducis exanime acies marte acerrimo conflixerunt. Quo funere regia mœſta,& optimatibus uniuerſis cum parente ſubita clade perculſis,indicto iuſtitio iuuenis nobilitate commendabilis & dilectus, ritu nationis propriæ lugebatur. Itaque ut armari ſolebat, elatus in amplo quodam ſuggeſtu locatur & celſo,circaq; eum lectuli decẽ ſternuntur figmenta uehentes hominum mortuorum, ita curate polita, ut imagines eſſent corporibus ſimiles iam ſepultis. Ac per dierum ſpacium ſeptem, uiri quidem omnes per contubernia & manipulos epulis indulgebant ſaltando, & cantando triſtia quædam genera neniarum,regium iuuenem lamentantes. Fœminę uero miſerabili planctu in primæuo flore ſucciſam ſpem gentis,ſolitis fletibus conclamabant. ut lachrymare cultrices Veneris ſæpe ſpectantur in ſolennibus Adonidis ſacris.quod ſimulacrum aliquod eſſe Phrygum adultarum religiones myſticæ docent. Poſt incenſum corpus oſſaq; in argenteam urnam contecta,quæ ad gentem humo mandanda portari ſtatuerat pater,agitata ſumma conſiliorum,placuerat buſto urbis ſubuerſę expiare perempti iuuenis manes.Nec enim Grambates inulta unici pignoris umbra,ire ultra patiebatur. biduoq; ad ocium dato,ac miſſis abunde qui pacis modo patentes agros pingues cultosq; uaſtarent, quinquies ordine multiplicato ſcutorum cingitur ciuitas. ac tertiæ principio lucis coruſci globi turmarum impleuerunt cuncta,quæ proſpectus humanus potuit undique contueri.Et forte loca diuiſa clementi gradu incedentes ordines occuparunt. Perſæ,omnes murorum ambitus obſidebant. pars quæ Orientem aſpectabat, Chionitis cucnit, qua funeſtus nobis ceciderat adoleſcens.cuius meridiano lateri ſunt deſtinati. tractum ſeruabant Septentrionis Albani. occidentali portæ oppoſiti ſunt Segeſtani, acerrimi omnium bellatores.Cum quibus elata in arduum ſpecie elephantorum agmina, rugoſis horrenda corporibus, leniter incedebant armatis onuſta, ultra omnem diritatem tetri ſpectaculi formidanda,ut retulimus ſæpe.Cernentes populos tã indomitos,ad Vrbis Romanæ incendium diu quæſitos, in noſtrum conuerſos exitium, ſalutis rara deſperatione glorioſos uitæ exitus,deinde turbamus,iamq; omnibus nobis optatos.A ſolis itaque ortu uſque ad diei ultimum acies immobiles ſtabant ut fixæ,nullo uariato ueſtigio, nec ſonitu uel equorum audito hinnitu. eademq; figura digreſſi qua uenerant,cibo recreati & ſomno, cum ſupereſſet exiguum noctis, æneatorum clangore ductante, urbem ut mox caſuram terribli corona cinxerunt. Vixq; ubi Grambates haſtã infectam ſanguine, ritu patrio, noſtriq; more coniecerat fæcialis, armis exercitus concrepans inuolat in muros. confeſtimq; lachrymabilis belli turbo crudeſcit, rapido turmarum proceſſu in procinctũ alacritate omni tendentium, & contra acri intentaq; occurſatione noſtrorum. Proinde diffractis capitibus multos hoſtium ſcorpionum iactu moles ſaxeæ colliſerunt. Alii traiecti ſagittis,pars confixi tragulis humum corporibus obſtruebant uulnerati. Alii ſocios fuga præcipiti repetebant. Nec

minores

ſuinores in ciuitate luctus aut mortes, ſagittaq; creberrima nube aũras ſpiſſa multitudine obumbrante, tormentorũq; machinis (quas direptas in Gaza poſſederant Perſæ) uulnera inferentibus plura. náq; uiribus collectis propugnator omiſſa uiciſſim certamina repetens, in maximo defendendi ardore ſaucii pernicioſe cadebant, aut laniati uoluendo ſtantes, pxime ſubuertebãt, aut certe ſpicula mẽbris infixa uiuentes adhuc, uellendi pentos q̃ritabant. Ita ſtrages ſtragibus implicatas, & ad extremũ uſq; diei productas, ne ueſpertinę quidem hebetauerant tenebræ. ea re, q̃ obſtinatione utrinq; magna decernebatur. Agitatis itaque ſub onere armoq; uigiliis, reſultabant altrinſecus exortis clamoribus colles. noſtris uirtutes Conſtantii Cæſaris extollentibus. ut omniũ regq; & mundi Perſis Saporem & achẽmenem appellantibus & artoxerxen, qđ Rex Regibus imperans, & belloq; uictor, interpretatur. Ac priuſq̃ lux occiperet, ſigno per lituos dato, ad fortiorem ſimiliũ prælioq; excitæ undiq; inæſtimabiles copiæ in modũ alituũ ferebantur. Vnde longe & late proſpici poterat, campis & conuallibus nihil præter arma micantia ferarũ gentiũ demonſtrantibus. Moxq; clamore ſublato, cunctis temere prorumpentibus, telorum uis ingens uolabat è muris. utq; opinari dabatur, nulla fruſtra mittebantur inter hominũ cadentia denſitatem. Tot enim nos circũſtantibus malis, non obtinendæ cauſa ſalutis (ut dixi) ſed fortiter moriendi ſtudio flagrabamus. Et à diei principio aduſque lucem obſcuram neutrobi prælio inclinato, ferocius q̃ conſultius pugnabatur. Exurgebãt enim terrentiũq; clamores, ut præ alacritate conſiſtere ſine uulnere quiſq̃ uix poſſit. Tandemq; nox finem cædibus fecit, & ſatias erumnarum inducias partibus dederat longiores. Vbi enim quieſcendi nobis tempus eſt datum, exiguas, quæ ſupererant, uires, continuus cum inſomnio labor aſſumpſit, ſanguine & pallente expirantium facie perterrente. quibus ne ſuprema quidem humandi ſolatia tribui ſinebant anguſtiæ ſpaciorum intra ciuitatis ambitum, non nimium amplæ legionibus ſeptem, & promiſcuæ aduenarum ciuiumq; ſexus utriuſque plebi, & militibus aliis paucis aduſque numerũ millium XX concitis incluſis. Medebatur ergo ſuis quiſque uulneribus pro poſſibilitate, uel curantium copia. cum quidã grauiter ſaucii cruore exhauſto ſpiritus reluctantes efflarent. alii confoſſi mucronibus proſtrati, animis in uentum ſolutis proiiciebantur extincti. aliquorum foratis undique mẽbris mederi periti uetabant, ne offenſionibus caſſis animæ uexarentur afflictæ. Nonnulli uellendis ſagittis in anciſiti curatione grauiora morte ſupplicia perferebãt. Dum apud Amidam hac partium deſtinatione pugnatur, Vrſicinus mœrens q; ex alterius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo milite potioris, Sabinianum etiã tum ſeſulcris hærentem crebro monebat, ut compoſitis uelitaribus cunctis, per imos pedes montium occultis itineribus properaret, quo leuium armorum auxilio (qua fors iuuiſſet) ſtationibus interceptis nocturnas hoſtium aggrederentur excubias, quas ingenti circuitu uallauerant, aut laceſſitionibus crebris occuparent, obſidioni fortiter adhærentes. Quibus Sabinianus

renitebatur

renitebatur ut noxius, palàm quidem literas imperiales prætendens, intacto ubique milite, quicquid geri potuisset, impleri debere aperte iubentes. clam uero corde altissimo retinens, sæpe in Comitatu sibi mandatum, ut amplam omnem adipiscendæ laudis decessori suo ardenti studio gloriam circũcideret. etiam ex Rep. processuram. adeo uel cum exitio prouinciarum festinabatur, ne bellicosus homo memorabilis alicuius facinoris auctor nunciaretur, aut socius. Ideoq; his attonitus malis, exploratores ad nos sæpe mittendo (licet ob custodias arctas nullus facile oppidum poterat introire) & utilia agitando complura, nihil proficiens, ui sæuiebat, ut leo magnitudine corporis & toruitate terribilis inclusos intra retia catulos periculo ereptum ire non audens. Sanguinibus ademptis & parentibus in ciuitate, ubi sparsorũ per uias cadauerum multitudo humandi officia superaret, pestilentia tot malis accessit, uerminantium corporum lue tabifica, uaporatis æstibus, uarioq; plebis languore nutrita. Quæ genera morborũ unde oriri soleant, breuiter explicabo. Nimietatem frigoris, aut caloris, uel humoris, uel siccitatis, pestilentias gignere philpsophi & illustres medici tradiderunt. Vnde accolentes loca palustria uel humectata, est iocularis casus & similia perferunt. contra, confines caloribus tempore febrium arescentes. sed quanto ignis materies cæteris est efficatior, tanto ad perimendum celerior siccitas. Hinc cum decẽnali bello Græcia desudaret, ne peregrinus pœnas dissociati regalis matrimonii luctaretur, huiusmodi grassata pernicie telis Apollinis periere complures, qui Sol æstimatur. atque, ut Thucydides exponit, clades illa quæ in Peloponnesiaci belli principiis Athenienses acerbo genere morbi uexauit. abusq; feruenti Æthiopię plaga paulatim proserpens, Atticam occupauit. Aliis placet, auras ut solent, aqua uitiata fœtore cadauerum uel similibus, salubritatis uiolare maximam partem uel certe aeris permutationem subitam ægritudines parere leuiores. Affirmant etiam aliqui terrarum alitu densiore crassatum aera, emitendis corporis spiraminibus resistentem, necare nonnullos. qua causa animalia præter homines cætera iugiter prona (Homero auctore & experimentis deinceps multis) cum talis incesserit labes, ante nouimus interire. & prima species luis Pandemos appellatur, quæ efficit in aridioribus locis agentes caloribus crebris interpellari. secunda Pidemos, quo tempore ingruens aciem hebetat luminum, & concitat periculosos humores. tertia Loemodes, quæ itidem temporaria est, sed uolucri uelocitate letabilis. Hac exitiali peste quassati, paucis intẽperanti æstu consumptis, quos multitudo augebat, tandem nocte quæ diem consequuta est decimum, exiguis imbribus disiecto concreto spiritu & crassato, sospitas retenta est corporum firma. Verum inter hæc, inquies Persa uimineis ciuitatem pluteis circũdabat. & erigi aggeres cæpti. turresq; fabricabantur frontibus ferratis excelsæ. quarum fastigiis balistæ locatæ sunt singulæ, ut à propugnaculis propellerent defensores. Leuia tamen per funditores & sagittarios prælia ne puncto quidem cessabant. Erant nobiscum duæ legiones Magnesiæ receptæ ex Galliis tute (ut præ-

diximus)

diximus) uirorum fortium & pernicium, ad palmarios conflictus aptorum, ad eas uero belli artes, quibus ſtringebamur, non modo inhabiles, ſed contra nimii turbatores. Qui cum neq; machinis, neq; in operum conſtructione iuuarent aliquem, ſtationibus erumpentes dimicantesq; fidentiſſime minuto numero reuertebant. tantũ proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incendio aqua unius hominis manu aggeſta. Poſtremo obſeratis portis, precantibusq; Tribunis egredi nequeuntes, frendebant ut beſtiæ. Ver; ſequutis diebus efficacia eorum eminuit, ut docebimus. In ſemoto loco partis meridianæ murisq;, deſpectans fluuium Tigrim, turris fuit in ſublimitatem exurgens. ſub qua hiabant rupes abſciſę, ut diſpici ſine uertigine horrenda nõ poſſent. unde uacantes formicibus ſubterraneis per radices montis ſcalas aduſq; ciuitatis ducebant planiciem. quò ex amnis alueo auriuntur aquæ furtim. ut in omnibus per eas regiones munimentis, quæ contingunt flumina, uidimus affabre polita per has tenebras rupes neglectas oppidano tranſſuga quodam ductante qui ad diuerſam partem deſciuerat, LXX ſagittarii Perſæ ex agmine regio, arte fiduciaq; præſtantes, ſilentio ſubmoti, defenſiq; ſubito ſinguli, nocte media ad contignationem turris tertiam aſcenderunt. ibiq; occultati, mane ſago punici coloris elato, quod erat ſubeundæ indicium pugnæ, cum ex omni parte circũueniri urbem ſuis copiis inundantibus aduertiſſent, exinanitis proiectisq; ante pedes pharetris, clamoſis ululatibus incendio tela ſumma peritia diſpergebant. Moxq; acies omnes tenſæ terrebant multo infeſtius q̃ antea ciuitatem, incertos nos & ancipites quibus occurri deberet, inſtantibus ſupra multitudini tranſcenſus alaq; iã propugnacula ipſa prenſanti, diuiditur opera, & tranſlatæ leuiores quinque baliſtæ contra turrim locantur. quæ ocyus lignea tela fundentes, nonnunq̃ binos forabant. è quibus pars grauiter uulnerati ruebant. alii machinarum metu ſtridentium præcipites acti, laniatis corporibus interibant. Quibus hac celeritate confectis, relatisq; ad loca ſueta tormentis, paulo ſecurius mœnia omnia concurſu defendebantur. Et quoniã augebat curas militum ſceleſtũ facinus perfugæ, quaſi decurrentes in planum, ita iaculantes diuerſa miſſilia lacertis fortioribus incũbebant, ut uergentem meridiem degentes uulneq; acri repulſu diſiectabãt lacrymantes cum plurimum mortes tentoria repeterent metu. Aſpirauit auram quandã ſalutis fortuna innoxia die cum hoſtili clade immenſo, cuius reliquo tempore ad quietem reficiendis corporibus dato, poſteræ lucis initio ex arce innumeram cernimus plebem, quæ Ziata capto caſtello ad Hoſticum ducebatur. ad quem, ut in locum capaciſſimum & munitum (ſpacio quippe decem ſtadiorum ambitur) promiſcua confugerat multitudo. Nam etiam alia munimenta iiſdem diebus capta ſunt & incenſa. unde hominũ millia extracta complura, ſeruitura ſequebantur. inter quos multi ſenecta infirmi, & mulieres iam grandæuæ cum ex uariis deficerent cauſis, itineris longinquitate offenſæ, abiecta uiuendi cupiditate, ſuris uel ſuffraginibus relinquebantur exectis. Has miſerabiles turmas Galli milites cũtuentes rationabili quidem,

ſed intem-

ſed intempeſtiuo motu, conſerendæ cum hoſtibus manus, copiam ſibi dari poſcebant. mortem tribunis uetantibus, primisq; ordinibus minitantes, ſi deinceps prohiberent. Vtq; tentatæ in caueis beſtiæ, tetro pedore acerbius efferatæ, euadendi ſpe repagulis uerſatilibus illuduntur, ita gladiis portas cedebant, quas ſupra diximus obſeratas, admodum anxii ne urbe exciſa ipſi quoque ſine ullo ſpecioſo facinore deleantur, aut exuta periculis nihil egiſſe operepretium pro magnanimitate gallica memorentur. Licet antea ſæpe egreſſi, ſtructoresq; aggerum (conniſi quibuſdam) impedire conati, paria pertulerunt. Inopes nos conſilii, & quid opponi deberet ſæuientibus ambigentes, id potiſſimum (ægre eiſdem aſſentientibus) tandem elegimus, ut quomodo ultra ferri non poterant pauliſper morati, cuſtodias aggredi permitterentur hoſtiles, quæ non procul erant à coniectu locati telorum, ut eis perruptis pergerent prorſus. Apparebat enim eos, ſi impetraſſent, ſtrages maximas ædituros. Quæ dum parantur, per uaria certaminum genera defenſabantur acriter muri, laboribus & uigiliis & tormentis ad mittenda undiq; ſaxa telaq; diſpoſitis. duo tamen aggeres celſi, Perſarum peditum manu erecti, & expugnatio ciuitatis ſtruebatur operibus lentis. Contra quos noſtrorum quoque impenſiore cura moles excitabantur altiſſimæ, faſtigio aduerſæ celſitudinis æquatæ, propugnatorum uel nimio pondere duraturæ. Inter hæc Galli morarum impatientes, ſecuribus gladiisq; ſuccincti, patefacta ſunt egreſſi poſtica, obſeruata nocte ſqualida, & interim uocantes cęleſte præſidium, ut propitium adeſſet & libens, atque ipſum ſpiritum reprimentes, cum propè ueniſſent conferti ualido curſu quibuſdam ſtationariis interfectis, exteriores caſtrorum uigiles, qui in nullo tali metu ſopiti, obtruncarunt, ſuperuenire ipſum ad Regem, ſi proſperior iſſet euentus, occulte meditabantur. Verum audito lixarum ruentium ſonitu, gemituq; cæſorum diſcuſſi omnes, excitatis multis, ad arma pro ſe quique clamitantes, ſteterunt milites ueſtigiis fixis, progredi ultra non auſi. nec enim cautũ. deinde expergefactis, quos petebant inſidiis, in apertum properauere diſcrimen. cum iam undiq; frendentium cateruæ Perſarum in prælia uenirent accenſæ. contra Galli corporum robore, audaciaq; quoad poterant, inconcuſſis gladiis ſectantes aduerſas partes, quorum ſtrata uel ſagittarum undique uolantium crebritate confixa, cum unum in locum totam periculi molem conuerſam, & concurrentium hoſtium agmina aduertiſſent, nullo terga uertente, euadere feſtinabant. & uelut repedantes ſub modulis ſenſim extra uallum protruſi, cum manipulos confertius inuadentes ſuſtinere non poſſent, tubarum perciti clangore caſtrenſium diſcedebant. & reſultantibus è ciuitate lituis multis portæ panduntur receptura noſtros, ſi peruenire illuc uſque ualuiſſent. tormentorumq; machinæ ſtridebant ſine iaculatione ulla telorum, ut ſtationibus præſidentes, poſt interemptos ſocios ponè agerentur, ignari urbis oppoſiti mœnibus nudatis ut uiri fortes ſuſciperentur innoxii. Hac itaque arte Galli portam prope confinia lucis introiere minuto numero, quidam perniciosæ

partis

partis leuiter uulnerati, quadringentis ea nocte desideratis. Qui nõ Rhesum, nec cubitantes pro muris Iliacis Thracas, sed Persarꝝ Regem armatorꝝ centũ millibus circũseptũ (ni obstitisset uiolentior casus) in ipsis tentoriis obtruncarant. Horꝝ campiductoribus, ut fortiũ factorꝝ antesignanis, post ciuitatis excidiũ armatas statuas apud Ædissam in regione celebri locari iusserat Imperator. quæ ad præsens seruant' intactę. Retectis seqnti luce funeribus, cũ inter cæsorꝝ cadauera optimates inuenirentur & satrapæ, clamoresqꝫ dissoni fortunã aliã alibi cũ lachrymis indicabant. luctus ubiqꝫ & indignatio Regũ audiebatur, arbitrãtiũ per stationes muris obiectas irrupisse Romanos. induciisqꝫ ob hoc tridui datis assensu cõmuni, nos quoqꝫ spaciũ ad respirandũ accepimus. Perculsæ deinde nouitate rei, efferatæqꝫ gentes, omissa omni cunctatione operibus quomodo ius minime procedebat, decernere iã cessabãt, & concito extremo belli ardore omnes oppetere gloriose iã properabant, aut ruina urbis animis litare cæsorꝝ. Iãqꝫ apparatu cunctorꝝ alacritate perfecto, exiliente lucifero, operꝝ uarię species cũ turribus ferratis admouebantur. quorũ in uerticibus celsis aptatę balistæ propugnatores agitantes humilius dissecabant, & albescente iã die ferrea munimenta membrorꝝ cælũ omne subtexunt densitate, acies nõ inordinatim (ut antea) sed tubarũ sonitu leuiter ductante, nullis procursantibus, incedebant machinarũ operti tegminibus, cratesqꝫ uiminеas prætendentes. Cũqꝫ propinquantes ad coniectũ uenêre telorũ oppositis scutis, Persæ pedites sagittas tormentis excussas è muris ægrius euitantes laxarunt aciem, nullo penè iaculi genere inuanũ cadente, etiã cataphracti hebetati & cedentes, animos auxere nostrorũ. Tamen quia hostiles balistę ferratis impositę turribus, in humiliora ex supernis ualentes, ut loco dispari, ita euentu dissimili, nostri multo cruore fouebantur. ingruente iã uespera cum requiescerent, cum pars noctis spacium maius consumptũ est, ut excogitari possit quicquid exitio ita atroci obiectaretur. & tandem multa uersantibus nobis sedit consiliũ, qd' tutius celeritas fecit, quatuor iisdem balistis scorpiones opponi quidem translatos è regione caute, q; artis difficillimæ collocantur. lux nobis aduenit mœstissima, Persarum inaniter populos formidatos ostentãs, adiectis elephantorũ agminibus, quoꝝ stridore, immanitateqꝫ corporꝝ nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Cũqꝫ omni ex latere armorum & operum beluarũqꝫ molibus urgeremur, per scorpionum ferreas fundas è propugnaculis subinde rotundi lapides acti, dissolutis turriũ coagmentis, balistas earũqꝫ tortores ita fudere præcipites, ut quidã citra uulnerꝝ noxas, alii obtriti magnitudine ponderũ interirent. elephantes ui magna propulsi, quos flammis coniectis undique circũnexos iam corporibus tactis, gradientesqꝫ retrorsus, retinere magistri non poterant. postqꝫ exustis corporibus nulla quies certaminibus. Rex enim ipse Persarum, qui nunq̃ ea de certaminibus cogitauit, his turbinum infortuniis percitus, nouo & nusq̃ ante cognito more, præliatoris militis ritu prosiliuit in confertos. Et quia conspectior tegentium multitudine procul speculantibus uisebatur, petitus breuitate telorum multis sti-

patoribus ſtratis abſceſſit alternatim bello regens acies,& ad extremum dici, nec morientium truci uiſu nec uulnerum territus, tandem tempus exiguum tribui quieti permiſit. Verum nocte prælia dirimente,ſomno per breue ociũ capto, niteſcente iam luce ad potiunda ſperata ira & dolore exundans,nec fas ullum præ oculis habiturus, gentes in nos excitabat. Cũq; crematis operibus, ut docueram, pugna per aggeres celſos muris proximos tentaretur,ex aggeſtis erectis intrinſecus, quantum facere nitiq; poterant noſtri, æquis uiribus per ardua reſiſtebant. & diu cruentum prælium ſtetit, nec metu mortis quiſq; ex aliqua parte à ſtudio propugnandi remouebatur.coq; producta contentione, cum ſors partium euentu regeretur indeclinabili, diu laborata moles illa noſtrorum uelut terræ quodam tremore quaſſa procubuit,& tanq; itinerario aggere, uel ſuperpoſito ponte cõplanatum ſpatium, quod inter murorum congeſtamq; forinſecus ſtruem hiabat,præfecit hoſtibus tranſitum, nullis obicibus impeditum. & pars pleraque militum obiectorum oppreſſa uel debilitata ceſſabat. Concurſum eſt tamen undiq; ad propulſationem periculi tam abrupti. & feſtinandi ſtudio, aliis irretientibus alios,audacia hoſtium ipſo ſucceſſu creſcebat. Actis igitur Regis imperio prędatoribus uniuerſis, ſtrictoq; cominus ferro,cum ſanguis utrobiq; immenſis cædibus funderetur,repletę ſunt corporibus foſſę. latiorq; uia inde pandebatur.& concurſu copiarum ardenti iam ciuitate oppleta, cum omnis defendendi uel fugiendi ſpes eſſet abſciſa,pecorum ritu armati & imbelles ſine ſexus diſcrimine truncabantur. Itaque ueſpera tenebrante,cum adhuc,licet iniqua reluctante fortuna,multitudo noſtrorũ manu conferta diſtingueretur, in abſtruſa quadam parte oppidi cum duobus aliis latens obſcuræ præſidio noctis poſtica, per quam nihil ſeruabatur, euado.& ſqualentium peritia locorum, comitúq; adductus celeritate, ad decimum lapidem tandem perueni.In qua ſtatione lenius recreati,cum ire protinus pergeremus, & incedendi nimietate iam ſuperarer ut inſuetus,ingenuus oſtendit tetrũ aſpectũ, ſed laſſitudine graui leuamen impendio tempeſtiuum. Fugaci equo nudo & infreni calonum quidam ſedens,ne labi poſſet,ex more habenã qua ductabat ſiniſtra manu arctius illigauit.Moxq; decuſſis uinculis,nodoue,neq; ſemper auia ſaltusq; membratim diſcerptus,iumentum exhauſtum curſu,pondere cadaueris detinebatur. cuius dorſuatis comprehenſis ſeruitio uſus in tempore, cum iiſdem ſociis ad fontes ſulfureos, aquarum arte naturæ calentium,ægre perueni.Et quia per æſtum arida ſiti reputantes aquã diu quæritando,profundum penè uidimus puteum,& neq; deſcendendi pro altitudine reſtiũ aderat copia,neceſſitate docente poſtrema,indumenta lintea quibus tegebamur,in oblõgos diſcidimus pannulos.unde explicato fune,ingenti centone,quem ſub galea unus ferebat e noſtris, ultimæ aptauimus ſummitati funis. coniectus aquas hauriens ad periculi modum, facile ſitim qua hauriebamur extinxit. unde citi ferebamur ad flumen Euphraten, ulteriorem ripam petituri per nauem, quem tranſire nandi cauſa iumenta & homines in extractu diu ibi conſuetudo locarat.

Ecuius

E cuius autem manu agmen cum equeſtribus ſignis diſiectum eminus cerni-
mus.qđ perſequebatur multitudo Perſarum,incertum unde impetu tam re-
pentino terga uiantum aggreſſa. Quo exemplo Terrigenas illos non finibus
terræ emerſos,ſed exuberatim pernicitate credimus natos. Qui quoniam in-
opini per uaria uiſebantur ſparſi uocitati,humo exiluiſſe uetuſta matre,fabu
loſius extollentes ſunt æſtimati. Hoc conciti, cum omne iam eſſet in celeri-
tate ſalutis præſidium, per dumeta & ſyluas montes petimus celſiores, ex-
indeq; Melitinam minoris Armeniæ opidũ uenimus, nos repertum ducem,
Comitatuq; iã profecturum Antiochiam reuiſimus.iam Imperator & Perſę,
quia tendere tum introrſus,præcipiti hædorum ſydere exorto prohibeban-
tur,captiuos agentes & prædas,remeare cogitabant ad ſua.Inter hæc tamen
funera direptionis ciuitati exciſę Eliano Comite & Tribuno,quorum effectu
diu defenſa ſunt mœnia, ſtragesq; multiplicatæ Perſarum, patibulis Leſtes
infixis,Iacobus & Ceſius Numerarię apparitionis Magiſtri equitum, aliiq;
protectores poſt terga uinctis manibus ducebantur, Tranſtigritanis,qui ſo-
licita quærebantur indũſtria,ut infimi ſineq; diſcrimine ad unum omnes con
truncatis. Vxor uero Craucaſi,quæ retinens pudorem inuiolatum,ut matro
na nobilis colebatur, mœrebat uelut Orbem aliũ ſine marito uiſura, quanq̃
ſperabat documentis præſentibus altiora. In rem itaque conſulens ſuam,
& accidentia longe ante proſpiciens, anxietate bifaria ſtringebatur, uiduita-
tem deteſtans & nuptias. ideo familiarem ſuum perq̃ fidum, regionumq;
Meſopotamiæ gnarum,per Zagrum montem inter caſtella præſidiaria duo
Maride & Lorne, introiturum Niſibin occulte dimiſit. mandatis, arcanisq;
uitę ſecretioris maritum exhorans,ut auditis quæ contigerint,ueniret ſecum
beate uicturus. Quibus contentus expeditus uiator per ſaltuoſos tramites &
fruteta Niſibin paſſibus citis ingreſſus, cauſatusq; ſibi dominam nuſq̃ ui-
ſam & forſitan interemptã,data euadendi copia,caſtris hoſtilibus abſceſſiſſe,
& ideo utilis neglectus docet Craucaſum geſta.moxq; accepta fide, q̃, ſi tuto
licuerit, ſequetur coniugem, libens euaſit exoptatum mulieri nuncium fe-
rens. Hoc cognito,per Tanſaporem ducem ſupplicauerat Regi,ut ſi daretur
facultas anteq̃ Romanis excederet finibus, in poteſtatem ſuam iuberet pro-
pitius maritum aſciſci. Præter ſpem itaq; omnium digreſſo aduena repenti-
no,qui poſtliminio reuerſus ſtatim.ſine ullius euanuit conſcientia, perculſus
pernicione dux Caſſianus,præſidentesq; ibi proceres,alii minitantes ultimas
anguſtias inceſſebant, non ſine eius uoluntate uel ueniſſe uel abiſſe homi-
nem clamitantes. Qui ueri proditoris metuens crimen, impendioq; ſolici-
tus,ne tranſitione perfugæ uxor eius ſupereſſe doceretur, & tractari piſſime,
per ſimulationem matrimonium alterius ſplendidæ uirginis affectauit. &
uelut paraturus neceſſario conuiuia nuptialia, egreſſus ad uillam,octauo la-
pide ab urbe diſtantem, concito equo ad Perſarum uaſtatoriũ globũ,quem
didicerat aduentare,confugit. ſuſceptusq; auenter,qui eſſet ex his cognitus,
quæ loquebatur, Tanſapori poſt diem traditur quintum, perq; eum Regi

oblatus,opibus & neceſſitudine omni recuperata cum coniuge, quam paucos poſt menſes amiſerat, ſecundi loci poſt Antonium,ut ait poeta præclarus, longo proximus interuallo. Ille enim ingenio & uſu rerum diuturno firmatus, conſiliis ualidis ſufficiebat in cuncta quæ conabatur.hic natura ſimplicior,nominis tamen & idem peruulgati. Et hæc quidem haud diu poſtea contigerunt. Rex uero licet ſecuritatem referens uultu,exultansq; ſpecie tenus urbis excidio uidebatur, profundo tamen animo grauiter æſtuabat, reputans in obſidionalibus malis ſæpe luctuoſas ſe pertuliſſe iacturas, multoq; ampliores ſeipſum populos perdidiſſe, q̃ è noſtris cœperit uiuos,uel certe per diuerſas fuderit pugnas. ut apud Niſibin aliquoties euenit & Singara. pariq; modo cũ ſeptuaginta tresq; dies Amidam multitudine circũſedit,ſet armatorum, XXX millia perdidit bellatorum. quæ paulo poſtea per Diſcenem tribunum & notarium numerata ſunt, hac diſcretione facilius,q; noſtrorum cadauera mox cæſorum fatiſcunt & defluunt. adeo ut nullius mortui facies poſt quadriduum agnoſcatur. interfectorum uero Perſarum inareſcunt in modum ſtipitum corpora, ut nec relinquentibus mẽbris, nec ſanie perfuſa madeſcant. quod uita parcior facit, &, ubi naſcuntur, exuſtæ caloribus terræ. Dum hæc per uarios turbines in Orientis extimo feſtinantur, difficultatem aduentantis inopiæ frumentorum Vrbs uerebatur æterna. uiq; minaciſſimæ plebis, famem ultimum malorũ omnium expectantis, ſubinde Tertullus uexabatur,ea tempeſtate Præfectus. irrationabiliter planè.nec em̃ per eum ſteterat, quo minus tempore congruo alimenta nauibus ueherentur,quas æſtus aſperiores ſolitis, uentorumq; procellæ reflantium delatas in proximos ſinus introire portum Auguſti diſcriminum magnitudine perterrebant. Quocirca idem ſæpe præfectus ſeditionibus agitatus,ac plebe iam ſęuiente immanius q̃ uerebatur impendens exitium ab omni ſpe tuendæ ſalutis excluſus, ut exiſtimabat tumultuanti acriter populo, ſed accidentia conſiderare ſucto prudenter,obiecit paruulos filios. & lachrimans,en,inquit,ciues ueſtri(procul omen dii cęleſtes auertant)eadem perlaturi uobiſcũ,ni Fortuna affulſerit lętior. Si itaq; his abolitis,nihil triſte accidere poſſe exiſtimatis, præſto in poteſtate ſunt ueſtra. Qua miſeratione uulgus, ad dementiã ſuapte natura ꝓcliue,lenitũ cõticuit, ęquanimiter uenturã operiens ſortem. Moxq; diuini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romã, perpetuãq; fore reſpondit, dum Tertullus apud oſtia in æde ſacrificat Caſtorũ,tranquillitas mare molliuit.mutatoq; in Auſtrũ placidũ uento,uelificatione plena portum naues ingreſſæ, frumentis horrea referſerunt. Inter hæc ita ambigua Conſtantium Sirmi etiam tum hyberna quiete cubantem permouebant nuncii metuendi & graues.indicantes id quod tunc magnopere formidabant,Limigantes Sarmatasq; (quos expuliſſe paternis auitisq; ſedibus dominos ſuos,ante monſtrauimus)paulatim poſthabitis locis,quæ eis anno præterito utiliter ſunt deſtinata, ne ut ſunt uerſabiles, aliquid molirentur in eum, regiones confines limitibus occupaſſe, uagariq; licentius genuino more, ni

pellerentur

pellerentur omnia turbaturos. Quæ ſuperbius incitanda propediem Impe-
rator dilato negocio credens, coacta undique multitudine milites ad bella
promptiſſimos, nec tum adhortari egeat procinctũ egreſſus eſt, gemina con-
ſideratione alacrior. q̃ expletus prædarum opimitate exercitus æſtate nu-
per emenſa, ſimili in ſpe fidenter in effectus animabatur proſperos, q̃que
Anatolio regente tunc per Illyricum Præfecturam, neceſſaria cuncta uel ante
tempus coacta, ſine ullius diſpendiis affluebant. Nec enim diſpoſitionibus
unq̃ alterius præfecturæ (ut inter omnes conſtat) ad præſens Arctoæ pro-
uinciæ bonis omnibus floruerunt, correctione titubantium beneuola & ſo-
lerti, uehicularia rei iacturis, ingentibus q̃ clauſuræ domus innumeras & cen
ſuali profeſſione ſpecioſa fiducia releuatæ, indemnesq̃ deinde & innoxii ea-
rum incolæ partium quærelarum ſopitis materiis uiuerent, ut poſtea exqui-
ſitorum deteſtando nomine titulorũ per offerentes, ſuſcipientesq̃ crimino-
ſe in maius exaggerata his propugnari ſibi nitentibus illis, attenuatis omni-
bus opibus ſe fore ſperantibus uictos, aduſque proſcriptiones, miſerorumq̃
ſuſpendia peruenerunt. Rem igitur emendaturus urgentem, profectus cum
inſtrumentis ambitioſus Imperator, ut dictum eſt, Valeriam uenit partem
quondam Pannoniæ, ſed ad honorem Valeriæ Diocletiani filiæ & inſtitutam
& ita cognominatam. ſub pellibusq̃ exercitu diffuſo per Iſtri fluminis mar-
gines, barbaros obſeruabãt, ante aduentum ſuum amicitiæ uelamento Pan-
nonias furtim uaſtandas inuadere hyeme duriſſimo cogitãtes, cum nec dum
ſolutæ uernis caloribus niues amnem undiq̃ peruium faciunt, noſtriq̃ pru-
nas ſubdiualesq̃ moras difficile tolerabant. Confeſtim itaque miſſis ad Li-
migantes duobus tribunis cum interpretibus ſingulis explorabant, mode-
ſtius percontando, quãobrem relictis laribus poſt pacem & fœdera peteti-
bus attributa ita palarentur uarii, limitesq̃ contra interdicta pulſarent? Qui
uana quædam cauſantes & irrita, pauore adigente mentiri, principem exora-
bant ueniam, obſecrantes ut ſimultate abolita, tranſmiſſo flumine ad eum
uenire permitterentur, docturi quæ ſuſtinerent incommoda. paratiq̃ intra
ſpacia Orbis Romani, ſi id placuerit, terras ſuſcipere lõge diſcretas, ut diutur
no ocio inuoluti, & quietem colentes tanq̃ ſalutarem deam, tributariorum
onera ſubirent & nomen. His poſt reditum tribunorum compertis, Impera-
tor exultans, ut negocio quod rebatur inexplicabile, ſine ullo puluere conſu-
mando, cunctos admiſit. cupiditate plus habendi incenſus. quã adulatorum
cohors augebat, id ſine modo ſtrepentium, qd̃ externis ſopitis & ubique pa-
ce compoſita, prolaterios lucrabitur plures, & tyrocinia cogere poterit uali-
diſſima. aurum quippe gratanter prouinciales corporibus dabunt, quæ ſpes
rem Romanam aliquoties aggrauabat. Proinde uallo prope Acimincum lo-
cato, celſoq̃ aggere in ſpeciem tribunalis erecto, naues uehentes quoſdam
legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſeruare iuſ-
ſæ, cum Innocentio quodam agrimenſore huius auctore conſilii. ut ſi Barba-
ros tumultuare ſenſiſſent, aliorſum intentos poſt terga peruaderent. Impro-

uiſiq; Limigantes licet properari ſentirent, nihil tamen periculi fingentes ſtabant in curdo, longe alia q̄ quæ geſtu præferebant & uerbis, altis mentibus perpenſantes. Viſoq; Imperatore, ex alto ſuggeſtu iam ſermonem parare leniſſimum meditante, & alloqui uelut morigeros iam futuros, quidam ex illis furore percitus truci, calceo ſuo in tribunal contorto, marha marha, qđ eſt ſignum apud eos bellicum, exclamauit. eumq; ſequuta incondita multitudo uexillo elato repente barbarico, ululãs ferum, in ipſum principem ferebatur. Qui cum ex alto deſpiciens plena omnia diſcurrentis turbæ, cum miſſilibus uidiſſet retectisq; gladiis & uerutis, iam propinqua pernicie externis mixtus, & ſuis ignotus eduxit ſe. Tum miles, quia neque cõtandi aderat tempus, neq; craſſandi, equo ucloci impoſitus, curſu effuſo euaſit. ſtipatores tamen pauci, dum ignis moles inundantes conabantur arcere aut uulnerati interierunt, aut ponderibus ſuperruentiũ ſolis afflicti. ſellaq; regalis cũ aureo puluinari, nullo uetante, direpta eſt. Mox aũt audito quoad ultimũ pœnæ tractos exitiũ in abrupto ſtaret adhuc Imperator, antiquiſſimum omniũ exercitus ratus cũ iubare. Nondũ enĩ exemptũ periculis exiſtimauit ſalutis faſtu fidentior, licet ob procurſionem ſubitá ſemitectus, ſonoq; & martiũ frendens Barbaroq; more obſtinatorum cateruis ſemet immerſit. Et quia uirtute dedecus purgatura ardens copia noſtrorũ erupit, iras in hoſtem perfidum parans, obuia quæq; obtruncabat ſine parſimonia uiuos conculcans, & ſemineces, & peremptos. anteq̄ exatiaret cædibus barbaricis manus, acerui conſtipati ſunt mortuorũ. Vrgebantur enim rebelles, aliis trucidatis, aliis terrore deiectis. quorum pars ſpem uitæ caſſis precibus uſurpando, multiplicatis ictibus cædebant. Poſtq; deletos omnes, in receptum canentibus lituis, noſtri quoq; licet rari uidebantur exanimes, quos impetus conculcauerat uehemens, aut furori reſiſtentes hoſtili, lateraq; nudantes intecta, ordo fatalis abſumpſit. Mors tamen eminuit inter alios Cellæ Scutariorum tribuni, qui inter confligendi exordia primus omnium in medios Sarmatarum globos immiſit. Poſt quæ tam ſæue ab illis geſta, pro ſecuritate, militumq; ratione mouebantur gentes. Conſtantius Sirmium redit, ferens de hoſte fallaci uindictam, & maturati quæ neceſſitates temporis poſcebant inſtantes greſſus. Exinde Conſtantinopolim petit, ut Orienti iam proximus, cladibus apud Amidam mederetur acceptis, & reintegrato ſupplementis exercitu, impetus Regis Perſarum pari uirium robore cohiberet. quem conſtabat (ni cæleſtis ratio, impenſiorq; repelleret cura multorum) Meſopotamia relicta poſt terga, per extenta ſpacia ſigna moturum. Inter has tamen ſolicitudines, uelut ex recepto quodam antiquitus more, ad uicem bellorum ciuilium inflabant litui, quædam colorata læſæ crimina maieſtatis, quorum exequutor & adminiſter ſæpe Dictaneus ille notarius miſſus eſt Paulus. Qui peritus artium cruentarum, ut laniſta ex commertiis Libitinę uel ludii, ipſe quoque ex eculeo uel carnifice quæſtum fructumq; captabat. Vt enim erat obſtinatum fixumq; eius propoſitum ad lædendum, ita nec furtis abſtinuit innocentibus, exitiales cauſas ad ſtringendum in

dum in calamitosis stipendiis uersaretur. Materiam autem in infinitum quæstionibus extentis dedit occasio uilis & pura. oppidum est Abydum, in Thebaidis parte situm extrema. hic Besę dei, localiter appellati, oraculum quondam futura pandebat. priscis circũiacentium regionum ceremoniis solitum coli. & quoniam quidam præsentes, pars per alios, desideriorum indice missa scriptura, supplicationibus expresse conceptis, consulta nimium scitabantur, chartulæ seu menbranæ, continentes quæ petebantur, post data quoque responsa interdum remeabant in fano. Ex his aliqua ad Imperatorem maligne sunt missa. qui ut erat Augusti rectoris obsurdescens, in aliis etiam nimium serus, in hoc titulo ima (quod aiunt) auricula mollior, & suspicax, & minutus, acri felle concaluit. statimq; ab Oriente ocyus remouit. ad Paulũ potestate delata, ut instar ducis rerum experientia clari, ad arbitrium suum audiri efficeret causas. Dumq; est negocium modeste etiam tum per Orientem comiti apto ad hæc & similia. Hermogenes enim Ponticus ea tempestate præfectus prætorio, ut leuioris ingenii spernebatur, perrexit, ut præceptum est, Paulus funesti mœroris, & anhelitus plenus. dataq; calumnia, indiligenter plurimi ducebantur ab urbe, propter terrarum uicinitatem iuxta nobiles & obscuri. quorum aliquos uinculo; afflixerant nexus, alios claustra pœnalia consumpserunt. Et electa est spectatrix supplicio; feraliũ ciuitas palæstina Scythopolis, gemina ratione uisa magis oñibus opportuna, quòd secretior, quòd inter Antiochiam Alexandriáq; media. unde multi plerũq; ad crimina trahebantur. Ductus est itaque inter primos Simplicius Philippi filius ex præfecto & consule, reus hac gratia postulatus, q; super adipiscendo interrogasse dicebatur imperio. perq; elogium principis torqueri præceptus, qui in his casibus nec peccatum aliquando pietati dederat, nec erratum fato quodam arcente, corpore immaculato lata fuga damnatus est. Dein Pernasius ex præfecto Ægypti homo simplicium morum deductus periculi ut pronunciaretur capitis reus itidem pulsus est in exitiale exilium, sæpe auditus multo antehac retulisse, q; cum Patras Achaicum oppidum, ubi genitus habuit larem, impetrandæ causa cuiusdam relinqueret potestatis, per quietem deducentia se habitus tragici figmenta uiderat multa. Andronicus post, à studiis liberalibus & claritudine carminum notus, in iudicium introductus, cum secura mente nullis suspitionibus urgeretur, purgando semper & fidentius, absolutus est. Demetrius item Cythras cognomento philosophus, grandæuus quidem, & corpore durus & animo, sacrificasse aliquoties confutatus, inficiari non potuit. asserens propiciandi causa numinis hæc à prima adolescentia factitasse, non tentandi sublimiora scrutatus. nec enim quenq̃ id nouerat affectare. Diu itaque adhærens eculeo, cum fiducia gratui fundatus, nequaq̃ uarians eadem oraret intrepidus, Alexandriam, unde oriebatur, innoxius abire permissus est. Et hos quidem, aliosq; paucos æqua fors ueritatis adiutrix, periculis exemit abruptis. Criminibus uero serpentibus latius per implicatos nexus sine fine distentos, quidam corporibus

laniatis extinguebantur. alii pœnis ulterioribus damnati sunt bonis ereptis, Paulo succentore fabularũ crudelium, quas è promptuaria cella fallaciarum extulit nocendi specie, egitq; complures, cuius ex nutu (propè dixerim) pendebat incedentium omnium salus. Nam siqui remedia quartanæ uel doloris alterius collo gestarent, siue per monumentum transisse uesperum, maliuolorum argueretur indiciis, ut ueneficus sepulcrorumq; horrores & errantium item animarum ludibria colligens uana, pronunciatus reus capitis interibat. & prorsus ita res agebatur, quasi clarum Dodoneas arbores & efflata delphorum olim solēnia in Imperatoris exitium solicitauerint multi. Vnde blanditiarum tetra commenta palatina cohors exquisite confingens, immunem eum fore malorum communium deferebat, Fatum eius ingens semper & præsens in abolendis aduersa conantibus eluxisse, uocibus magnis exclamans. Et inquisitum in hæc negocia fortius nemo, qui quidem recte sapiat, reprehendit. nec enim abnuimus salutem legitimi principis propugnatoris bonorum & defensoris, unde salus quæritur aliis, consociato studio muniri debere cunctorum. cuius redimendæ causæ ualidius ubi maiestas pulsata defenditur à quæstionibus cruentis, nullam Corneliæ legis eximeres fortunam. Sed exultare mœstis casibus effrenate non decet, ne uideantur licentia regi subiecti, non potestate. imitandus sit Tullius, cum parcere uelle de re potuisset, ut ipse affirmat, ignoscendi quærens causas, non puniendi occasiones. quod iudicis lenti & considerati est proprium. Tunc apud Daphnen amœnum illud & ambitiosum Antiochiæ suburbanum, uisu relatuq; horrendum natum est monstrum. infans ore gemino, cum dentibus binis & barba, quatuorq; oculis, & breuissimis duabus auriculis. Qui partus ita distortus permonebat, Rempublicam in statũ uerti deformem. Nascuntur hiusce modi sæpe portenta indicantia rerum uariarum euentus. Quę quoniam non expiantur, ut apud ueteres, publice inaudita prætereunt & incognita. His temporibus Isauri diu quieti, post gesta quæ superior continet textus, tentatumq; Seleuciæ ciuitatis obsidium, paulatim reuiuiscentes (ut solent uerno tempore foueis exilire serpentes) saltibus digressi scrupulosis & inuiis, confertiq; in cuneos densos per furta & latrocinia finitimos afflictabant, & eo prætendentes milites, ut montani fallentes, perq; rupes & dumeta ex usu facile discurrentes. Ad quos ui uel ratione sedandos Lauricius adiecta Comitis dignitate, missus est Rector, homo ciuilis prudentiæ. Qui minis potius q̃ acerbitate pleraq; correxit. adeo, ut eo diu prouinciam obtinente nihil accideret quod animaduersione dignum æstimaretur.

AMMIANI

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM. GESTARVM
LIBER. VIGESIMVS

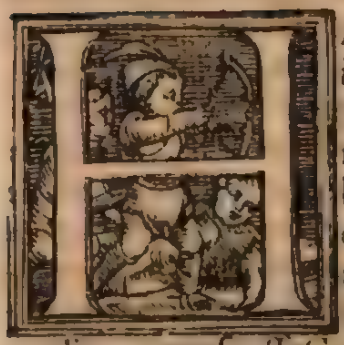

HÆC per Illyricum, perq; Orientem rerum series fuit. Consulatu uero Constantii decies, terq; Iuliani, in Britannis cum Scotorum Pictorumq; gentium ferarum excursu, rupta quiete, condicta loca limitibus uicina uastarent, & implicaret formido prouincias pręteritarum cladium congerie fessas, hyemem agens apud Parisios Cæsar, distractusq; in solicitudines uarias, uerebatur ire subsidio transmarinis (ut retulimus ante fecisse Constantem) ne rectore uacuas relinqueret Gallias, Alamannis ad sæuitiã etiã tum incitatis & bella. Mittere igitur ad hæc loca ad rationes componendas Lupicinum placuit, ea tempestate Magistrũ Armorum, bellicosum sanè & castrensis rei peritum, sed supercilia erigentem ut cornua, & de tragico (quod aiunt) cothurno strepentem. super quo diu ambigebatur, auarus esset potius, an crudelis. Moto igit' uelitari auxilio, Herulis scilicet & Batauis, numerisq; Mœsiacorum pluribus, adulta hyeme dux antedictus Bononiam uenit. quæsitisq; nauigiis, & omni imposito milite, obseruato flatu secundo uentorum, ad Rutupias sitas exaduerso defertur, petitq; Londinium. ut exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocyus ad procinctum. Quæ cum ita geruntur. post Amidæ oppugnationem, Vrsicinum ad cõmilitium principis & peditum Magistrum reuersum (successisse enim cum Barbationi prædiximus) obtrectatores excipiunt. primo disseminantes mordaces susurros, dein propalam ficta crimina subnectentes. Quibus Imperator assensus ex opinione pleraque æstimans, insidiantibus patens, Arbetionem & Florentium Officiorũ magistrum quæsitores dederat, spectaturos, quas ob res oppidum sit excisum. Quibus apertas probabilesq; refutantibus causas, ueritisq; ne offenderetur Eusebius Cubiculi tunc prępositus, si documenta suscepissent perspicue demonstrantia, Sabiniani pertinaci ignauia hæc accidisse, quę contigerunt, à ueritate detorti, inania quædam longeq; à negocio distantia scrutabantur. Qua iniquitate percitus qui audiebat, Et si me, inquit, despicit Imperator, negocii est tamen magnitudo, ut non nisi indicio principis nosci possit & uindicari. sciat tamen uelut quodã præsagio, qd' cum mœret super his quæ apud Amidam gesta, emendata didicit fide, dũq; ad spadonum arbitrium trahitur, defrustandæ Mesopotamiæ

potamiæ proximo Vere, ne ipſe quidem cum exercitus robore omni opitulari poterit præſens, relatis adiectis cum interpretatione maligna compluribus, iratus ultra modum Conſtantius, nec diſcuſſo negocio, nec patefieri, quæ ſcientiam eius latebant, permiſſis, appetitū calumniis depoſita militia digredi iuſſit ad ocium, Agilone ad eius locum immodico ſaltu promoto, ex gentilium Scutariorū tribuno. Eodem tempore per Eoos tractus cęlū ſubtextum caligine cernebatur obſcura, & à primo auroræ exortu aduſque meridiem intermicabant iugiter ſtellæ. hisq; terroribus accedebat, q; cum lux cæleſtis operiretur, è mundi conſpectu penitus luce abrepta, defeciſſe diutius Solem pauidæ mentes hominum æſtimabant, primo attenuatum in Lunæ corniculantis effigiem, deinde in ſpeciem auctum ſemeſtrem, poſteaq; in integrum reſtitutū. Quod aliâs non euenit ita perſpicue, niſi cum poſt inęquales curſus intermenſtruum Lunæ ad id reuocatur initium certis temporum interuallis. id eſt, cū in domicilio eiuſdem Signi tota reperitur Luna ſub Sole liniamentis obiecta rectiſſimis, atque in his pauliſper conſiſtat minutis, quas geometrica ratio partium partes appellat. Ac licet utriuſque ſideris conuerſiones & motus (ut ſcrutatores cauſarum intelligibilium aduerterant) in unum eundemq; finem lunari curſu impleto, perenni diſtinctione conueniunt, tamen Sol non ſemper his diebus obducitur. ſed cum Luna è regione, uelut libramento quodam, igneo orbi & aſpectui noſtro opponitur media ad ſummam, tum Sol occultatur ſplendore ſuppreſſo. & cum ipſe & lunaris globus aſtrorum omnium infimi parili comitatu obtinentes circulos proprios, ſaluaq; ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ut ſcienter & decore Ptolemæus exponit, ad dimenſiones uenerint. quos ANABIBAZONTAS & KATABIBAZONTAS EIKAIPTIKOYSSYNAESMOYSSO agmenta uidelicet defectiua græco dictitata ſermone. Et ſi contigua iiſdem iuncturis preſtrinxerunt ſpacia, dilutior erit defectus. ſi uero articulis ipſis inhæſerint, qui coactius aſcenſus uinciunt & deſcenſus, offunditur denſioribus tenebris cælum, ut craſſato aere, ne proxima quidem & appoſita cernere queamus. Sol autem geminus ita uideri exiſtimatur, ſi erecta celſius ſolito nubes, æternorumq; ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tanq; è ſpeculo puriore formauerit. Nunc ueniamus ad Lunam. Apertum & cuidentem ita demum ſuſtinet Luna defectum, cum pleno lumine rotunda, Soliq; contraria, ab eius orbe centum octoginta partibus, id eſt, Signo ſeptimo diſparatur. Et quanq; hoc per omne plenilunium ſemper eueniat, non ſemper deficit tamen. Sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, & à cælo totius pulcritudinis extima, nonnunq; ferienti ſe ſubſerit, luci obiectum & è noctis in conum deſinentis anguſte latet parumper umbrata. cumq; nigrantibus inuoluitur globis, ſi Sol ferè inferioris curuamine circūfuſus mole obſiſtente terrena, radiis eam ſuis illuſtrare non poſſit, quā nunq; habere proprium lumen opiniones uarię collegerunt. Et cum ad idem Signū æquis partibus Soli concurrerit, obſcuratur (ut dictum eſt) penitus hebetato candore

tato candore Mene græce ſynodos naſci autem putatur cum parua declinatione uelut à perpendiculo ſuper erectum gerit Solem. Exortus uero eius adhuc gracileſcens primitus mortalitati uidetur, cum ad ſecundum relicto Sole migrauerit Signum. Progreſſus itaque porrectius, iamq; abunde nitens cornutæ habitum μηνοειδὲς eſt appellata. Cum autem Sol longo cœperit interſtitio ſubmoueri, & ad quintum peruenerit Signum, radiis eius ad ſe conuerſis, maius concipit lumen, & fit græco ſermone διχόμηνος. quæ forma ſemiorbem oſtendit. Procedens deinde iam diſiunctiſſimo quintoq; Signo arrepto figurã monſtrat Amphicyrti, utrinque prominentibus gibbis. E regione uero cum normaliter ſteterit contra, lumine pleno fulgebit, domiciliũ ſeptimi retinens ſigni, & in eodem tum etiã agens paululũq; progreſſa minuitur, quã habitu inuocamus πανσέληνον. Atque eaſdem formas repetit ſeneſcendo, graditurq; doctrina multiplici congruente, nõ ſine tempore intermenſtrui deficere inſanius q̃ Lunam. Qd autem Solem nunc in æthere, nunc in mundo interiore curſari prædiximus. ſciendũ eſt, ſiderea corpora, quantũ ad uniuerſitatem pertinet, nec occidere nec oriri. ſed ita uideri noſtris obtutibus conſtitutis in terra, ſpiritus cuiuſdã interni motu ſuſpenſa, rerũq; magnitudini inſtar exigui ſubdita puncti, nunc cælo infixas ſuſpicere ſtellas, quarũ ordo eſt ſempiternus, aliquoties humana uiſione languente diſcedere ſuis ſedibus arbitrari. Verum ad inſtituta iã reuertamur. Properantem Conſtãtium Orienti ferre ſuppetias, turbando propediem excurſibus Perſicis, ut perfugæ concinentes exploratoribus indicabant, urebant Iuliani uirtutes. quas per ora gentium diuerſarum Fama celebrior effundebat, magnorum eius laborum, factorumq; uehens adoreas celſas, poſt Alamanniæ quædam regna proſtrata, receptaq; oppida gallicana ante direpta à Barbaris & exciſa, quos tributarios ipſe fecit & uectigales. Ob hæc & ſimilia percitus, metuensq; ne augerentur in maius, ſtimulante (ut ferebatur) præfecto Florentio, Decentium tribunum & notarium miſit, auxiliares milites exinde protinus abſtractũq; Herulos & Batauos, cũq; Petulantibus Celtas & Leucios ex innumeris aliis tricenos, hac ſpecie miſſos accelerare, ut adeſſe poſſint armis primo Vere mouendis in Parthos, & ſuper ex auxiliariis quidam & Tenchtheris cogendis ocyus proficiſci, Lupicinus contentus eſt ſolus tranſiſſe ad Britannias nondum compertas. De Scutariis autem gentibus excerpere quenq; promptiſſimum, & ipſe perducere ſingulos iubetur. Cęſaris ſtabuli tunc tribunus conticuit. hiſq; acquieuerat Iulianus, potioris arbitrio cuncta concludens. Illud tamen nec diſſimulare potuit nec ſilere, ut illi nullas paterentur moleſtias, qui, relictis laribus tranſrhenanis, ſub hoc uenerant pacto, ne ducerentur ad partes unq̃ tranſalpinas. uerendum eſſe affirmans, ne, uoluntarii Barbari militare ſæpe ſub ciuſmodi legibus aſſueti, tranſire ad noſtra (hoc cognito) deinceps arcerentur. Sed loquebatur incaſſum. Tribunus enim parui querelas Cæſaris ducens, Auguſti iuſſis obtemperabat. & lecta expeditiore manu, uigore corporumq; leuitate præſtanti, cum iiſdem profectus eſt, ſpe potiorum erectus.

Et quia

Et quia ſolicitus Cæſar, quid de reſiduis mitti præceptis agi deberet, perq; uarias curas animum uerſans, attente negocium tractari oportere cenſebat, cum hinc barbara feritas, inde uictorum urgeret auctoritas, maximeq; abſentia Magiſtri Equitum ſuggerente dubietatem, redire ad ſe Prefectum hortatus eſt, olim Viennam ſpecie annonę parandę digreſſum, ut ſe militari eximeret turba. Perpendebant enim ad relationem, quam olim putabatur miſiſſe, abſtrahendos è Galliarum defenſione pugnaces numeros, Barbarisq; iam formidatos. Qui cum ſuſcepiſſet Cæſaris literas, monentis petentisq; ut uenire acceleraret, Remp. conſiliis iuuaturus, obſtinatiſſime detrectabat, ea ratione pauore mentis confuſæ. quòd aperta ſcripta ſignificabant, ab Imperatore nuſq̃ diiungi debere præfectum in ardore terribilium rerum. adiectumq; eſt, q, ſi procurare diſſimulaſſet, ipſe propria ſponte proiiceret inſignia principatus. glorioſius eſſe exiſtimans iuſſa morte oppetere, q̃ prouinciarum interitum aſſignari. ſed uicit Præfecti propoſitum pertinax, his, quæ rationabiliter poſcebantur, parere contentione maxime reluctantis. Inter has tamen moras abſentis Lupicini, motusq; militares tumentis Præfecti Iuliano conſiliorum adminiculo deſtitutus, ancipitiq; ſententia fluctuans, id optimum factu exiſtimauit, uita ſolẽni cunctos ex ſtationibus egreſſos, in quibus hyemabant, maturare diſpoſuit. Hocq; cõperto, apud Petulantium ſigna famoſum quidem libellum humi proiecit, occulta inter alia multa etiam id continentem, Nos quidem ad Orbis terrarum extrema ut noxii pellimur & damnati, caritates uero ueſtræ Alamannis denuo ſeruient, quas captiuitate prima poſt interneciuas liberauimus pugnas. Quo textu ad Comitatum perlato, Iulianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad Orientem proficiſci præcepit, clanculari curſu facultateq; permiſſa. & cum ambigeretur diutius qua pergerent uia, placuit, notario ſuggerente Decentio, per Panſios homines tranſire, ubi morabatur adhuc Cæſar nuſq̃ motus. Et ita factum eſt. iiſdemq; aduentantibus in ſuburbanis princeps occurrit, ex more laudans quos agnoſcebat, factorumq; fortium ſingulos monens animabat lenibus uerbis, ut ad Auguſtum alacri gradu pergerent, ubi poteſtas eſt ample patens & larga, præmia laborum adepturi digniſſima. Vtq; honoratius procul abituros tractaret, ad conuiuium proceribus conrogatis, petere, iure ſi quid in promptu eſſet, edixit. Qui liberaliter ita ſuſcepti, dolore duplici ſuſpenſi diſceſſerunt & mœſti, q, eos fortuna quædam inclemens, & moderato rectore, & terris genitalibus diſpararet. Hocq; angore impliciti, ut in ſtatiuis olim ceſſarunt. nocte uero cœptante in apertum erupere diſſidium. incitatisq; animis, ut quenque inſperata res afflictabat, ad tela conuertuntur & manus, fremituq; ingenti omnes petiuerant palatium. & ſpaciis eius ambitis, ne ad euadendi copiam quiſq̃ perueniret, Auguſtum Iulianum horrendis clamoribus concrepabant, cum ad ſe prodire feſtinatius adigentes. expectareq; coacti, dum lux promicaret, tandem progredi compulerunt. Quo uiſo iterata magnitudine ſonus Auguſtũ appellauere confeſſione firmiſſima.

& ille

& ille mente fundata uniuersis resistebat & singulis, nunc indignari, sed metum ostendens, nunc manus tendens, oransq; & obsecrans, ne post multas felicissimasq; victorias agatur aliquid indecorum, néue intempestiua temeritas & prolapsio discordiarum materias excitaret. Hæcq; adiiciebat uidens sedatos leniter alloquutus. Cesset ira, quæso, paulisper. absque dissensione, uel rerum appetitu nouarum impetrabitur facile, quod postulatis. quoniam dulcedo uos patria retinet, & insueta peregrinaq; metuitis loca, redite iã nunc ad sedes nihil uisuri (quia displicet) transalpinum. hocq; apud Augustum compotem rationis & prudentissimum ego competenti satisfactione purgabo. Conclamabatur post hæc ex omni parte nihilominus uno pariq; ardore nitentibus uniuersis, maximoq; contentionis fragore, probro conuitiis mixto, Cæsar assentire coactus est. Impositusq; scuto pedestri, & sublatius eminens, nullo silente Augustus renunciatus, iubetur diadema proferre, negansq; unq̃ se habuisse uxoris collo uel capiti positum. Eoq; affirmante primis auspiciis non congruere aptari muliebri mundo, equi phalera quærebatur, uti congrua ornatus speciem saltem obscuram superioris prætenderet potestatis. Sed cum id quoque turpe esse asseueraret, Maurus nomine quidam, postea Comes, qui rem male gessit apud Succorum angustias, Speculantium tunc hastatus, abstractum sibi torquem, quo ut draconarius utebatur, capiti Iuliani imposuit confidenter. Qui trusus ad necessitatem extremam, iãq; periculum præsens uitare non posse aduertens, si reniti perseuerasset, quinos omnibus aureos, argentiq; singula pondo promisit. Hisq; gestis haud minori q̃ antea cura constrictus, futuraque celeri prouidens corde, nec diadema gestauit, nec procedere ausus usq̃, nec agere seria quæ nimis urgebant. Sed cum ad latebras successisset occultas, accidentium uarietate perterritus Iulianus, aliquis palatii decurio, qui ordo est dignitatis, pleniore gradu signa Petulantium ingressus atq; Celtarum, Facinus indignum, turbulente exclamat, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum clam interemptum. Hocq; comperto, milites quos ignota pari solicitudine mouebant & nota, pars crispantes missilia, alii minitantes nudatis gladiis, diuerso uagoq;, ut in repentino solet excursu, occupauere uolucriter regiam. strepituq; immani excubitores perculsi, & tribuni, & domesticorũ Comes Excubitor nomine, ueritiq; uersabilem perfidiam militis, euanuere metu mortis subitæ dispalati. Viso tamen ocio summo, quieti stetere paulisper armati. & interrogati quæ causa esset inconsulti motus & repentini? diu tacendo hæsitantes super salute principis, non antea discesserunt, q̃ acciti in consistoriũ fulgentem eum augusto habitu conspexissent. His tamen auditis, etiam illi quos ante egressos retulimus duces, simul cum eo iam securi Parisios reuerterunt. edictoq; ut futura luce cuncti conuenirent in campo, progressus princeps ambitiosius solito, tribunal ascendit, signis aquilisq; circũdatus & uexillis, septusq; totus armatarum cohortium globis. Cũq; interquicuisset paululum, dum alte contemplatur præsentium uultus, alacres omnes uisos & lætos, quasi lenius uerbis

(ut intelligi poſſit) ſimplicibus incedebat. Res ardua poſcit & flagitat propugnatores mei, Reiq; publicę fortes & fidi, qui mecum pro ſtatu prouinciarum uitam ſępius obieciſtis. quoniam Cæſarem ueſtrum firmo iudicio ad poteſtatum omnium culmen ſuſtuliſtis. Præſtringam pauca caute & ſummatim, ut remedia permutatæ terræ nō ſruſtra colligantur. Vix dum adoleſcens ſpecietenus purpuratus (ut noſtis) ueſtræ tutelæ nutu cæleſti commiſſus, nunq; à propoſito recte uiuendi deiectus ſum. uobiſcum in omni labore perſpicuus, cum diſperſa gentium confidentia poſt ciuitatū excidia, peremptaq; innumera hominum millia, paucaq; ſemi integra ſunt relicta, cladis immenſitas perſultaret. & retexere ſuperfluum puto, quoties hyeme cruda, rigentiq; cælo, quo tempore terrę ac maria opere martio uacant, indomitos antea cum iactura uirium ſuarum repulimus Alamannos. Id ſanè nec prætermitti nec taceri, q; cum prope Argentoratum illuxiſſet ille beatiſſimus dies, uehens quodam modo Gallis perpetuam libertatem, inter confertiſſima tela medio currente, uos uigore uſusq; diuturnitate fundati, uelut incitatos torrentes hoſtes abruptius inundantes, ſuperaſtis ferro proſtratos, uel fluminis profundo ſubmerſos, paucis relictis noſtrorum, quorum exequias honeſtauimus celebri potius laude q̄ luctu. Poſt quæ, opinor, tanta & talia nec poſteritatem tacituram de ueſtris in Remp. meritis q; gentibus cunctis plene, quam altiore faſtigio maieſtatis ornaſtis uirtute grauitateq; ſi quid aduerſum ingruerit, defendatis. Vt autem rerum integer ordo ſeruetur, præmiaq; uirorum fortium maneāt incorrupta, nec honores ambitio prępropiat clandeſtina, id ſub reuerenda conſilii ueſtri facie ſtatuo. ut neque ciuilis quiſq̄ iudex, nec militiæ Rector, alio quoquā præter merita ſuffragante ad potiorem ueniat gradum. non ſine detrimento pudoris eo, qui pro quolibet petere tentauerit, diſceſſuro. Hac fiducia ſpei maioris animatus inferior miles, dignitatum iam diu expers & pręmiorum, haſtis feriendo clypeos ſonitu aſſurgens ingenti, uno propemodum ore dictis faucbat & cœptis. ſtatimq; turbandæ diſpoſitioni conſultæ tempus ſaltem breue concederetur, pro actuariis obſeruare Petulantes & Celtæ recturi, quas placuiſſet prouincias mitterentur. quo nō impetrato abiere nec offenſi, nec triſtes. Nocte tamen quæ declarationis auguſtæ præceſſerat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator per quietem aliquem uiſum, ut formari Genius publicus ſolet, hæc obiurgando dixiſſe, Olim Iuliane ueſtibulum ædium tuarum obſeruo, latenter augere tuam geſtiens dignitatem. & aliquoties tanq̄ repudiatus abſceſſi, ſi ne nunc quidem recipior, ſententia concordante multorum, ibo demiſſus & mœſtus. Id tamen retineo in imo corde, q; tecum diutius non habitabo. Hæc dum per Gallias agerentur, intente truculentus Rex ille Perſarum incentiuo Antonii, & aduentu Craucaſi duplicato ardore obtinendæ Meſopotamiæ flagrans, dum ageret cū exercitu procul Conſtantius, armis multiplicatis & uinbus tranſmiſſo ſolēniter Tigride, oppugnandam adoritur Singaram, milite uſuiq; congruis omnibus (exiſtimauere qui regionibus præerant) abunde munitam.

Cuius

Cuius propugnatores uiſo hoſte longiſſime clauſis ocyus portis, ingentibus animis per turres diſcurrebant & minas, ſaxa tormentaq; bellica congerentes. cunctisq; præſtructis ſtabant omnes armati, multitudinem parati propellere, ſi mœnia ſubire tentaſſet. Aduentans itaque Rex, cum per optimates ſuos propius admiſſos, pacatiore colloquio flectere defenſores ad ſuum non potuiſſet arbitrium, quibus diem integrum dedit, inde matutinæ lucis exordio, ſigno per flãmeum erecto uexillum, circũaditur ciuitas à quibuſdam uehentibus ſcalas, aliis componentibus machinas, pleriſque obiectu uinearum pluteorũq; tectis, iter ad fundamenta parietum quærentibus ſubuertenda. Contra hæc oppidani ſuperſtantes propugnaculis celſis, lapidibus eminus telorumq; genere omni ad interiora ferocius ſe proripientes arcebant. Et pugnabatur cuentu ancipiti diebus aliquot, hincinde multis amiſſis & uulneratis. poſtremo feruente certaminum mole, & propinquante iam ueſpera, inter machinas plures admotus aries robuſtiſſimus, corbiculatam turrim feriebat ictibus denſis, unde referatam urbem obſidio ſuperiore docuimus. ad quam conuerſa plebe, dimicabatur arctiſſime, faceſq; cum tedis ardentibus & mal leolis ad exurendum imminens malum undique conuolabant, nec ſagittarũ crebritate, nec glandis, hincinde ceſſante. Vicit tamen omne prohibendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum recens ſtructorum, madoreq; etiam tum infirmum. dũq; adhuc ferro certatur & ignibus, turris collapſa, cum patuiſſet ad iter in urbem nudato propugnatoribus loco, quos periculi diſiecerat magnitudo, Perſarum agmina undiq; ululabili clamore ſublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra compleuit. cęſisq; promiſcue pauciſſimis, reſidui omnes mandato Saporis uiui comprehenſi, ad regiones Perſidis ultimas ſunt aſportati. Tuebantur autem hanc ciuitatem legiones duę, Prima Flauia, Primaq; Parthica, & indigenę plures, cum auxilio equitum illico ob repentinum malum incluſorum. qui omnes, ut dixi, uinctis manibus ducebantur, nullo iuuante noſtrorum. Niſibin enim, ſub pellibus agens pars maior exercitus cuſtodiebat, interuallo perq̃ longo diſcretam, alioqui nunq̃ labentes in Gange, uel temporibus priſcis quiſq̃ ferre auxilium potuit, aquarum penuria cunctis circumarentibus locis. Et licet ad præſciſcendos aduerſos ſubitosq; motus, id monumentum opportune locauit antiquitas, diſpendio tamen fuit rei Romanæ, cum defenſorum iactura aliquoties interceptum. Exciſo itaque oppido, Rex Niſibin prudenti conſilio uitans (memor nimirum, quæ ſæpius ibi pertulerat) dextrum latus itineribus petit obliquis, Bezabden, quam Phinicham inſtitutores ueteres appellarunt, ut uel promiſſorum dulcedine illectis defenſoribus retenturus, monumentum impendio ualidum in colle mediocriter ædito poſitum, uergensq; in Marcenis Tigridis aquæ. ubi loca ſuſpecta ſunt & humilia, duplici muro uallata. ad cuius tutelam tres legiones ſunt deputatæ, Secunda Flauia, Secundaq; Armeniaca, & Parthica item Secũda, cum ſagittariis pluribus Zabdicenis, in quorum tunc ſolo nobis obtemperantium hoc eſt municipium poſitum. Primo

igitur impetu cum agmine cataphractorum fulgentium, Rex ipſe ſublimior cæteris caſtrorum ambitum circũcurſans, prope labra ipſa foſſarum uenit au dentius, peritusq; baliſtarum ictibus certis, & ſagittarum denſitate opertus, armorum in modum teſtudinis contextorum abſceſſit innoxius. ira tamen tum ſequeſtrata, caduceatoribus miſſis ex more clauſos blandius hortaba tur, ut uitæ ſpeiq; conſulturi obſidium deditione ſoluerent opportuna, re ſeratisq; portis egreſſi ſupplices, uictori gentium ſemet offerrẽt. Quibus ad ire propius auſis defenſores mœnium ideo pepercerunt, q; cohærenter ſibi uinctos duxerat iſte innocuos ingenuos, Singaræ captos. Eorum enim miſe ratione telum nemo contorſit, nec ſuper pace reſpondit. Deinde datis indu ciis diei totius & noctis, ante alterius lucis initium Perſarum populus omnis adortus auide uallum, acriterq; minans ac fremens, ubi ad ipſa mœnia con fidenter acceſſit, dimicabat, Vi magna reſiſtentibus oppidanis. ex qua re fau ciebantur plerique Parthorum, q; pars ſcalas uchentes, alii opponentes ui mineas crates, uelut cæci pergebant introrſus, nec noſtris innocui. ſagitta rum enim nimbi crebrius uolitantes, ſtantes confertius perforabant. parti busq; poſt Solis occaſum æqua iactura digreſſis, appetente poſtridie luce, ardentius multò q̃ antea pugnabatur. Hincinde concinentibus tubis, nec minores ſtrages utrobique uiſæ ſunt, ambobus obſtinatiſſime colluctatis. Verum ſecuto die, ocio communi aſſenſu poſt erumnas multiplices attribu to, cum magnus terror circũſiſteret muros, Perſæq; paria formidarent, Chri ſtianæ legis antiſtes exire ſe uelle geſtibus oſtendebat & nutu. acceptaq; fide, q; redire permitteretur incolumis, uſque ad tentoria Regis acceſſit. ubi data copia dicendi quæ uellet, ſuadebat placido ſermone, diſcedere Perſas ad ſua. poſt cõmunes partis utriuſque luctus formidari etiam maiores affirmans, forſitan aduentu poſſe perſtabat incaſſum. Hæc multaq; ſimilia differendo, efferata ueſania Regis obſtante, caſtrorum excidium digredi pertinaciter ad iurantis. Perſtrinxit tamen ſuſpicio uana quædam epiſcopum, ut opinor, li cet aſſeueratione uulgata multorum, q; clandeſtino colloquio Saporem do cuerat, quæ mœnium appeteret membra, ut fragilia intrinſecus & inuali da. Hocq; exinde ueriſimile uiſum eſt, q; poſtea inutilis carieq; nutantia cum exultatione magna uelut regentibus penetralium callidis, contemplabiliter machinæ feriebant hoſtiles. Et quanq̃ anguſtæ clades difficiliorem aditum dabant ad muros, aptatiq; arietes ægre promouebantur, manualium ſaxo rum, ſagittarumq; metu arcente, nec baliſtę tamen ceſſauere, nec ſcorpiones, illę tela torquẽtes, hi lapides crebros, qualiq; ſimul ardentes pice & bitumine illiti, quos; aſſiduitate per prodiue labentiũ machinarum hærebant, uelut al tis radicibus fixæ, easq; malleoli & faces iactæ deſtinatius, exurebant. Sed cũ hęc ita eſſent, caderentq; altrinſecus multi, ardebant magis oppugnatores na turali ſitu & ingenti opere munitũ oppidũ, ante brumales Idus excindere, ra biẽ Regis nõ ante ſedari poſſe credentes. Quo circa nec multa cruoris effuſio, nec cõfixi mortiferis uulneribus plurimi, cęteros ab audacia parili reuocabãt.

ſed diu

Sed diu cum exitio decernentes postremo periculis obiectauere se met abruptis. & agitantes arietes, denso saxorum molarium pondere, fomentisq; ignium uaris ire protinus uetabantur. Verum unus aries residuis celsior, humectis taurinis opertus exuuiis, ideoq; minus casus flammeos pertimescens aut tela, antegressus omnes repsit nisibus magnis ad murum. uastoq; acúmine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxatam euertit. qua sonitu lapsa ingenti, superstantes quoque repentina ruina deiecti, diffractiq; uel obruti, mortibus interiere diuersis & insperatis. inuentoq; tutiore ascensu armata irruit multitudo. Trepidis deinde superatorum auribus ululantium undiq; Persarum intonante fragore, arctius prælium intra muros exarsit. hostiú nostrorumq; cateruis certantibus cominus, cum confertis inter se corporibus, hincindeq; stricto mucrone nulli occurrentium parceretur. Magna denique mole ancipiti diu exitio renitentes obsessi, postremo plebis immensæ ponderibus effuse disiecti sunt. & post hæc iratorum hostium gladii, quicquid inueniri poterat concidebant, abreptiq; sinibus matrum paruuli, ipsæ quoque matres trucidabantur, nullo quid ageret, respectante. Interea tam funesta gens rapiendi cupidior onusta spoliorum genere omni, captiuorumq; examen maximum ducens, tentoria repetiuit exultans. Rex tamen gaudio insolenti elatus diu desiderio capiendæ Phœniciæ flagrans, munimenti perq̃ tempestiui, non ante discessit, q̃ labefacta murorum parte reparata firmissime, alimentisq; affatim conditis, armatos ibi locaret insignes origine, belliq; artibus claros. Verebatur enim, quod accidit, ne amissione castrorum ingentium ferentes ægre Romani, ad eadem obsidenda uiribus magnis accingerentur. Latius se proinde iactans, additaq; spe, quicquid aggredi posset, adipiscendi, interceptis castellis aliis uilioribus, Iurtam adoriri disposuit munimentum ualde uetustum, ut ædificatum credatur à Macedone Alexandro, in extremo quidem Mesopotamiæ situm, sed muris uelut sinuosis circũdatum & cornutis, instructioneq; uaria inaccessum. Qđ cum omni tentaret arte, núc promissis defensores alliciens, nunc pœnas cruciabiles minitans, aliquoties struere aggeres parás, obsidionalesq; admouens machinas, multis acceptis uulneribus q̃ illatis, omisso uano incepto tandem abscessit. Hæc eo anno inter Tigrim gesta sunt & Euphraten. Quę cum frequentibus nunciis didicisset Constantius, metuens expeditiones Parthicas, hyemem apud Constantinopolim agens, impensiore cura limitem instruebat cum omni apparatu bellorum, arma quoque & tyrocinia cogens, legionesq; augens iuuentutis ualidæ suplementis, quarum statariæ pugnæ per Orientales sæpius ernicuere procinctus. auxilia super his Scytharum poscebat mercede uel gratia. ut adulto uere profectus, & hortatus loca suspecta protinus occuparet. Inter quæ Iulianus apud Parisios hybernis locatis, summa cœptorum quorsum euaderet pertimescens, erat anxius, nusq̃ assensurum Constantium factis multa uoluendo considerans, apud quem sordebat ut infimus & contemptus. Circũspectis itaque trepidis rerum nouarum exordiis, legatos ad eum mittere statuit

gesta docturos, eisq; concinentes literas dedit. quid actum sit, quidue fieri posterat, deinceps monens apertius & demonstrans. quanq; eum hæc dudum comperisse opinabatur, relatu Decentii olim reuersi, & Cubiculariorum recens de Gallis progressorum, qui ad Cæsarem aliqua portauere solennia. & quanq; non repugnanter, tamen nec arrogantibus uerbis quicq; scripsit, ne uideretur subito declinasse. Erat autem literarū sensus huiusmodi, Ego quidem propositi mei fidem, non minus moribus q; fœderum pactis, quoad fuit, unum semper atque idem sentiens, conseruaui ut effectu multiplici claresceret euidenter. Iamq; inde uti me creatum Cæsarem pugnarum horrendis fragoribus obiecisti, potestate delata contentus, currentium ex uoto prosperitatum nunciis crebris (ut apparitor fidus) tuas aures impleui, nihil usq; periculis meis assignans. cum documentis assiduis constet, diffusis permixtisq; passim Germanis, in laboribus me semper uisum omnium primum, in laborum refectione postremum. Sed bona tua uenia dixerim, si quid nouatū est nunc, ut æstimas, in multis bellis & asperis, ætatem sine fructu conterens miles, olim decretum impleuit fremens, fœcundiq; impatiens loci rectorem. cum nullas sibi uices à Cæsare diuturni sudoris & uictoriarum frequentium rependi posse contemplaretur, cuius iracundiæ nec dignitatum augumenta, nec annuum merentis stipendium. Id quoque inopinum accessit, quod ad partes Orbis Eoi postremas uenire homines iussi, assueti glacialibus terris, sperandíque liberis & coniugibus, egentes trahebantur & nudi. Vnde solito sæuius efferati nocte in unum collecti palatium obsedere, Augustum Iulianum uocibus magnis appellantes & crebris. Cohorrui, fateor, & secessi amandatus, quod potui, salutem cum latibulo quæritabam & latebris. Cumq; nullæ darentur induciæ, libero pectoris muro, ut ita dixerim, septus, progressus ante conspectum omnium steti, molliri posse tumultum auctoritate ratus, uel sermonibus blandis. Exarsere mirumimmodum, cousque prouecti, ut cum precibus uincere pertinaciam conabar, instanter mortem contiguis assultibus intentarent. Victus deniq; mecū ipseq; contestans, quod alter confuso me forsan libens declarabitur princeps, assensus sum uim lenire superatus armatam. Gestorum hic textus est. quem mente, quæso, accipito placida. Nec actum quicq; secus existimes, uel susurrantes pernicioſa malignos admittas ad compendia sua excitare secessiones principum assuetos. sed Adulatione uitiorum altrice depulsa, excellentissimam uirtutum omnium aduerte Iustitiam. & conditionum æquitatem, quam propono, bona fide suscipito, cum animo disputans. Hæc Romano statui prodesse nobis, qui caritate sanguinis, fortunæ superioris culmine sociamur. Ignosce enim, quæ cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, q; à te utilia probari & recta. Auide tua præcepta deinde quoque susceperturus, quæ necesse fieri, in compendium redigam breue. equos præbebo curules. Sparnos & miscendos gentilibus atq; scutariis adolescentes lectos quosdā, cis Rhenum ædità, barbarorūq; progeniem, uel certe ex dediticiis qui ad nostra desciscunt.

Ex hac

Ex hac aduſque exitum uitæ me ſpondeo, non modo gratia, uerum cupio quoque facturum. Præfectos Prætorio, æquitate & mentis notos, tua nobis dabit clemẽtia. reſiduos Ordinarios Iudices, militiæq; moderatores, promouendos arbitrio meo, concedi eſt conſentaneum, itidemq; ſtipatores. Stultum enim, cũ ante caueri poſſit ne fiat, eos ad latus Imperatoris aſciſci, quorum mores ignorantur & uoluntates. Hoc ſanè ſine ulla dubitatione firmauerim, tyrones ad peregrina & longinqua Galli mittere, diuturna perturbatione caſibusq; uexati grauiſſimis, nec ſponte ſua poterunt, nec coacti. ne conſumpta penitus iuuentute affligantur, præterita recordantes ita deſperatione pereant impendentium. nec Parthicis gentibus opponenda auxilia hinc acciri conueniret. cum adhuc nec barbarici ſunt impetus intercluſi. & ſi dici, quod uerum eſt, pateris, hæ prouintiæ malis iactatæ continuis, externis indigent adiumentis & fortibus. Hæc hortando, ut æſtimo, ſalutariter ſcripſi poſcens & rogans. Scio enim, ſcio (ne quid ſublatius dicam cum imperio congruens) quas rerum acerbitates iam conclamatas & perditas concordia uiciſſim ſibi cedentium principum, meliorem reuocauit in ſtatũ. Cum appareat maiorum exemplo noſtrorum, moderatorẽs hæc & ſimilia cogitantes, fortunate beateq; uiuendi reperire quodãmodo uiam, & ultimo tempori poſteritatiq; iucundam ſui memoriam cõmendare. His literis iunctas ſecretiores alias, Conſtantio offerendas, clanculo miſit obiurgatorias & mordaces. quarũ ſeriem nec ſcrutari licuit, nec ſi licuiſſet, proferre decebat in publicũ. Ad id munus implendum electi uiri ſunt graues, Pentadius Officiorum Magiſter, & Eutherius Cubiculi tunc Præpoſitus. poſt oblatas literas relaturi, nullo ſuppreſſo, quę uiderunt, & ſuper ordine futurorum fidenter acturi. Auxerat inter hæc cœptorum inuidiam Florentii fuga præfecti. qui, uelut præſagiens concitãdos motus, & militẽ (ut ſermonetenus iactabat) accitũ, conſulto diſceſſerat Viennã, alimentariæ rei gratia diuelli cauſatus à Cæſare. quẽ ſæpe tractatũ aſperius formidabat. Dein cũ cõperiſſet eũ ad auguſtũ culmen euectũ, exigua ac propè nulla uiuendi ſpe uerſus in metũ ut longe diſiunctis malis ſecq; ſuſpicabatur, exemit, & neceſſitudine omni relicta digreſſus, uenit ad Conſtantiũ itineribus lentis. utq; ſe nulli obnoxiũ culpę monſtraret, Iulianũ ut perduellem multis criminibus appetebat. Cuius poſt abitũ bene Iulianus cogitans & prudenter, ſciriq; uolens qđ præſenti quoque pepercĩſſet caritati eius, eũ re familiari intacta publico curſu uſu permiſſo ad Orientem redi tutius impetrauit, nec minori ſtudio ſecuti legati hæc ſecũ ferentes quæ prædiximus, intentiq; ad uiandũ. Cũ uenirent ad Iudices celſiores, oblique tenebantur. morasq; per Italiam & Illyricũ perpeſſi diuturnas & graues, tandem tranſfretati Boſphorum, itineribus lentis progreſſi, apud Cæſaream Cappadociæ etiã tum degentem inuenere Conſtantium, Mazacam antehac nominatam, opportunã urbem & celebrem, ſub argumentis euidentibus ſitam. Qui intromiſſi data poteſtate offerunt ſcripta. Hiſq; recitatis, ultra modum ſolitæ indignationis excanduit Imperator, limiſq; oculis eos aduſq; metum

contuens mortis egredi iussit, nihil post hæc percontatus uel audire perpessus. perculsus tamen ardenter contatione stringebatur ambigua, utrum in Persas, an contra Iulianum moueri iuberet acies, quibus ualebat. hesitansq; diu perpensis consilijs, flexus est quorundam sententia utilia suadentium. & iter Orientem uersus edixit. Statim tamen & Legatos absoluit, & Leonam quæstorem suum in Gallias cum literis datis ad Iulianum pergere celeri statuit gradu, nihil nouatorum se adserens suscepisse, sed cum (si saluti suæ, proximorumq; consulit) tumenti flatu deposito, intra Cæsaris se potestatem continere præcipiens. Vtq; id facile formido intentatorum efficeret, uelut magnis uiribus fretus, in locum Florentii præfecti Prætorio Nebridium tum Quæstorem eiusdem Cæsaris promouerat, & Felicem notarium Officiorum Magistrum, & quosdam alios. Gumobarium enim successorem Lupicini, anteq̃ sciretur huiusmodi quicq̃, Magistrum prouexit armorum. Ingressus itaq; Parisios Leonas, susceptus ut honoratus & prudens, postridie principe progresso in campum cum multitudine armata pariter & plebeia, quam de industria conuocarat, & tribunali ut emineret altius superstanti, scripta iubetur offerre. Replicatoq; uolumine edicti, quod missum est, & legi ab exordio cœpto, cum uentum fuisset ad locum, id continentemq; gesta omnia Constantius improbans, Cæsaris potestatem sufficere Iuliano censebat. exclamabatur undique uocum terribilium sonis, Auguste Iuliane, ut prouincialis & miles & Reip. decreuit auctoritas. recreatæ quidem, sed adhuc metuentes rediui uos Barbarorum excursus. Quibus auditis Leonas cum Iuliani literis hęc eadem inuocantibus reuerti in loco misso, solusq; admissus est ad præfecturam Nebridius. id enim Cæsar quoque scribens ex sententia sua fore aperte prædixit. Magistrum enim Officiorum iampridem ipse Anatolium ordinauit, libellis antea respondentem, & quosdá alios, ut sibi utile uidebatur & tutum. Et quoniam cum hæc ita procederent, timebatur Lupicinus, licet absens, agensq; etiam tum apud Britannos, homo superbę mentis & turgidæ. eratq; suspicio, q̃ si hæc trans mare didicisset, nouarum rerum materias excitaret. notarius Bononiam mittitur, obseruaturus solicite ne quisq̃ fretum Oceani transire permitteretur. Quo uetito reuersus Lupicinus, anteq̃ hoc quicq̃ sciret, nullas ciere potuit turbas. Iulianus tamen iam celsiore fortuna, militisq; fiducia lætior, ne intepesceret, néue ut remissus argueretur & deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniæ Secundæ est egressus, omniq; apparatu quem flagitabat instans negocium comonitus. Obtricensimæ oppido propinquabat. Rheno deinde transmisso, regionem subito peruasit Francorum, quos Atthuarios uocant, inquietorum hominum licentius etiá tum perscrutantium extima Galliarum. Quos adortus subito nihil metuentes hostile, nimiúq; securos (quod scruposa uiarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerant principem) superauit negocio leui. captisq; plurimis & occisis, orantibus aliis, qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. unde reuersus pari celeritate

per flumen,

per flumen, præſidiaq; limites explorans diligenter & corrigens, aduſq; Rauracos uenit. locisq; recuperatis, quæ olim barbari intercepta retinebant ut propria, iiſdemq; pleniore cura firmatis, per Beſantionem Viennam hyematurus abſceſſit. Hic per Gallias erat ordo geſtorũ. Quæ dũ ita proſpere ſuccedunt & caute, Conſtantius accitũ Arſacen Armeniæ Regem, ſummaq; liberalitate ſuſceptũ, prẽmonebat & hortabatur, ut nobis amicus eſſe perſeueraret & fidus. audiebat enim ſæpius eum tentatũ a Rege Perſarũ fallaciis & minis & dolis, ut Romanorũ ſocietate poſthabita, ſuis rationibus conſtringeretur. Qui crebro adiurans, animã prius poſſe amittere q̃ ſententiam, muneratus cum comitibus quos duxerat redit ad regnum, certus non temerare fœdus. poſtea præmiſſorum oblitus, gratiarũ multiplici nexu Conſtantio, inter quas illud potius excellebat, q̃ Olympiada Ablabi filiam Præfecti quondam Prætorio, eiq; copularat coniugem ſponſam fratris ſui Conſtantis. qd̃ miſſo à Capadocia ipſa per Melitinam Minoris Armeniæ oppidum, & Lacotena, & Samoſata, tranſmiſſo Euphrate Edeſſam uenit. ibiq; dum agmina undique conuenientium militum & rei cibariæ abundantes copias opperitur diu moratus, poſt æquinoctium egreditur Autumnale, Amidam petens. Cuius cum prope ueniſſet mœnia fauillis oppleta colluſtrans, flebat cum gemitu, reputans quales miſeranda ciuitas pertulerat clades. ibi tunc forte Vrſulus præſens, qui ærarium tuebatur, dolore percitus exclamauit, En quibus animis urbes à milite defenduntur, cui ut abundare ſtipendium poſſet, imperii opes iam fatiſcunt. Quod dictum ita amarum militaris multitudo poſtea apud Calcedona recordata, ad eius exitium conſurrexit. Exinde cuneis conſertis incedens, cum Bezabden aduentaret, fixis tentoriis, uallo foſſarumq; altitudine circunſeptis, obequitans caſtrorum ambitu longius, docebatur relatione multorum inſtaurata eſſe firmius loca. quæ antehac incuria corruperat, uirtute correxit. & ne quid omitteret, quod ante feruorem certaminum erat neceſſario præſtruendum, uiris prudentibus miſſis conditione poſita dupla, cogebat mœnium defenſorem. redire ad ſuos alienis ſine cruore conceſſit, ut in ditionem uenire Romanã dignitatibus augendis præmio. atq; cũ illi deſtinatione natiua remitteretur ut dãnati, periculisq; laboribus cuncta obſidioni congrua parabantur. Denſis itaque ordinibus cum tubarum incitamentis latera oppidi cuncta adortus alacris miles, legionibus in teſtudines uarias conglobatis, paulatim tuto progrediens, ſubruere mœnia conabatur. & quia telorum omne genus in ſubeuntes effundebatur, nexu clypeorum ſoluto diſceſſum eſt, in receptum canentibus ſignis. Laxatis deinde ad diem unum animis, tertia luce curioſius retro elatis paſſim clamoribus, aſcenſus undique tentabatur. Et licet defenſores obtentis ciliciis ne conſpicerentur ab hoſtibus, latebant interim, tamen quotiens flagitabat neceſſitas lacerti fortiter exertantes, lapidibus ſubiectos inceſſebant & telis. & uimineæ crates cum procederent confidenter, eſſentq; parietibus contiguæ, dolia deſuper cadebant molares & columnarũ fragmenta. quorum ponderibus nimiis

obruebantur

obruebantur pugnatores, hiatuq; uiolento diſiectis operimentis cum periculis ultimis euadebant. Decimo itaque poſtq̃ oppugnari die cœptum eſt, cum ſpes noſtrorum interior cuncta mœrore compleret, tranſferri placuerat molem arietis magnam, quam Perſę quondam (Antiochia pulſibus eius exciſa) relatam reliquerant apud Carras. Quæ ſubito uiſa, arctataq; faberrime, clauſorum hebetaucrat mentes aduſque deditionis remedia penè prolapſas, ni reſumptis uiribus opponendas machinas hyeme præparaſſent. Nec temeritas poſt hæc ceſſauerat, nec conſilium. nãq; dum inſtrueretur aries uetuſtus & diſſolutus, ut facile ueheretur, omni argenteo, omniq; uirium niſu & oppugnaturum ueniet, firmitudine ſumma defenſabantur. Tormenta nihilominus & lapidum crebritas atque fundarum ex utraq; parte plurimos conſumebant. & aggerum moles incrementis celeribus conſurgebant, acriorq; indies adoleſcebat obſidio, multis noſtrorum iccirco cadentibus, quòd decernentes ſub Imperatoris conſpectu præmiorum, ut poſſint facile qui eſſent agnoſci, nudantes galeis capita, ſagittariorum hoſtilium peritia fundebantur. Proin dies & noctes intente uigiliis cautiores ſtantes utrobique faciebãt, & pro ſe aggerum altitudine iam in ſublime porrecta, machinæq; ingentes horrore perculſos, qui minores quaſque ſequebantur, omnes exurere, quis maxime nitebantur. & aſſidue malleolos atque incendiaria tela torquentes laborabant incaſſum arcere, quod humectis ſcortis & centonibus erant operta materiæ plures, aliæ unctæ alumine diligenter, ignis ut eas lamberet innoxius. Verum has & mouente fortitudine magnam Romani licet difficile defenſabant, tamen cupiditate potiundi oppidi, ne prompta quidem pericula contemnebant. & contra, propugnatores cum iam diſcuſſurus turrim oppoſitam aries maximus attentaret, prominentem eius ferream frontem, qua reuera formam efficit arietis, arte ſubtili illaqueatam altrinſecus laticiniis retinuere longiſſimis. ne retrogradiens reſumeret uires, nęue ferire muros aſſultibus denſis contemplabiliter poſſet. fundentesq; feruentiſſimam picem & diu promotæ machinę ſtabant, ſaxa muralia perferentes & tela. Iamq; aggeribus cumulatius excitatis defenſores, ni uigilaſſent, exitium ad fortia ſperantes in audaciam ruere præcipitem, & repentino decurſu portis effuſi, primosq; adorti noſtrorũ, faces ſitelasq; ferreas onuſtas ignibus in arietem magnis uiribus iaciebant. Verum poſt ambiguam prælii uirtutem plurimi nihil impetratũ intra mœnia repelluntur. moxq; ex aggeribus quos erexerant Romani, iidem Perſæ propugnaculis inſiſtentes ſagittis inceſſebantur, & fundis, teliſq; igniferis. quę per tegumenta turrium uolitantia, paratis qui reſtinguerent, plerũque irrita labebantur. Cumq; pauciores utrobique fierent bellatores, & Perſæ truderentur ad ultima, ni potior ratio ſuccurriſſet, impenſiore opera procurſus tentabatur ex caſtris. & eruptione ſubita multitudinis facta, inter armatos qui portabant ignes ampliores ordinariis, iaciebantur corbes in materias ferreæ plenæ flammarum, & ſarmenta, aliaq; ad ignes concipiendos aptiſſima. Et quia conſpectum abſtulerant fumi nigerrimæ nubes, claſ-

ſico exci-

ſico excitante in pugnam, legiones procinctæ celeri gradu uenerunt. & ſubcreſcente paulatim ardore bellandi, cum uentum fuiſſet ad manus, repente machinæ omnes effuſis ignibus urebantur, præter maiorem, quam direptis reſtibus, quibus è muro iactis implicabatur, uirorum fortiũ acrior niſus ęgre ſemiuſtam extraxit. At ubi nocturnæ tenebræ finem prælijs attulerunt, non in longum militi quies data. cibo enim exiguo refectus & ſomno, rectorum monitu excitus, munitiones à muro longe dimouit, dimicare ſuccinctius parans per ſublimes aggeſtus, qui iam conſumati muris altius imminebãt. utq; facile defenſuri mœnia pellerentur, in ipſis aggerum ſummitatibus binæ ſunt locatæ baliſtæ. quarum metu ne proſpicere quidem poſſe hoſtium quiſq; crederetur. His ſatis prouiſis prope ipſum crepuſculum triplex acies noſtrorum inſtructa, coniſq; galearum minacius nutans, ſcalas uehentibus multis imperium conabantur inſilire. Iamq; reſultantibus armis & tubis, uno pariq; ardore hincinde pugnabatur, audaci conflictu latiusq; ſeſe pandente, Romani cum Perſas occultari uiderent, pauore impoſitorum aggeribus tormentorum, pulſabantur inaniter, & cum ligonibus & dolabris & uectibus ſcalæq; propinquabant. utrinq; conuolante miſſilium crebritate aflictabantur, tamen multo uehementius Perſas rectius uarii baliſtarum tanq; per tranſennam à cliuis fructilibus decurrentes. Vnde fortunas ſuas ita in extremo iã cogitantes, deſtinatam ruebant in mortem. & partiti munera dimicandi inter neceſſitatis articulos, relictis qui mœnia tuerentur, reſerata latenter poſtica ſtrictis gladiis ualida manus erupit, ponè ſequentibus aliis, qui flammas occulte portabant. Dumq; Romani nunc inſtantes cædentibus, nunc ultro inceſſentes excipiunt, qui uehebant foculos, repentes incurui, prunas unius aggeſti inſeruere uictoris ramis arborum diuerſarum, & iunco, & manipulis conſtricti, cannarumq; conceptis incendiorum aridis nutrimentis iam cremabantur. militibus eũ intactis tormentis exinde periculoq; digreſſis. Vt uero certaminibus finem ueſper decedentes, partesq; diſceſſerunt ad ocium priuatũ, Imperator in uaria ſeſe conſilia deducens, & uerſans cum excidio Phœniciæ diriùs imminere neceſſariæ rationes ſuggererent, quod munimentũ uelut inſolubile clauſtrũ hoſtiũ excurſibus erat obiectũ, & ſeq; repellere tempus, certaturus leniter ibi ſtatuit immorari. alimentis deſtituendos, forſitan cedere exiſtimans Perſas. Quod ſecus atque rebatur euenit. Cum enim remiſſius pugnaretur, humente cælo, undantes nubes cũ tenebris aduenere minacibus. aſſiduiſq; imbribus ita immaduerat ſolum, ut luti glutinoſa mollities per eas regiones pinguiſſimi ceſpitis omnia perturbaret. Sed ſuper his iugi fragore tonitrua, fulguraq; mentes hominum pauidas perterrebant. Accedebat Arcus Celeſtis conſpectus, aſſiduæq; ſpecies undæ. itaque ignari à Solis oppoſitu colores oſtendi. Halitus terræ calidioris, & humoris ſpiramina conglobata in nubes, exindeq; diſiecta in aſperginis paruæ, ac radiorum fuſione ſplendida facta, ſupinantur uolubiliter contra ipſum ingneum orbem, Irimq; confirmant. Ideoq; ſpacioſo curuamine ſinuoſam, q; in noſtro panditur mundo.

quem

quem ſpheræ dimidiæ parti rationes phyſicæ ſuperponunt. Cuius ſpecies (quantum mortalis oculus contuetur) prima lutea uiſitur, ſecunda flaueſcens uel fulua, punicea tertia, quarta purpurea, poſtrema ceruleo concreta & uiridi. hac autem mixta pulcritudine temperatur. Id terrenæ exiſtimant mentes, q̃ prima eius pars dilucior cernitur, aeri concolor, circumfuſoq; infuſa eſt paulo excitatior q̃ lutea. punicea tertia, q̃ Solis obnoxia claritudini pro receptatione ſpiritus fulgoris eius puriſſimi è regione deflorat. quarta ideo purpurea, quòd intermicante aſperginum denſitate, per quas oritur radiorum ſplendor, conſpiciens offendit aſpectu flammeo propiorem, qui color quanto magis diffunditur, concedi in ceruleum & uirentem arbitratur. Alii tunc Iridis formam rebus apparere mundanis, cum altius dilatæ nubes craſſæ radiis Solis infuſi lucem iniecerint liquidam, non reperiens exitum in ſe conglobat, animoq; ſplendeſcit attrito, & proximos quidem albo colores Sole ſublimiore decerpit. ſubuirides uero nubis ſimilitudine ſuperiectę. ut in mari ſolet uſu uenire, ubi candidæ ſunt undæ quæ litoribus illiduntur, interiores ſine ulla concretione ceruleæ. Et qnoniam indicium eſt permutationis auræ (ut diximus) à ſudo aere nubium concitans globos, aut contra ex concreto mutans in ſerenã lætitiam cælũ. Ideo apud poetas legimus ſæpe Irim de cælo huc mitti, cum preſentium rerum uerti neceſſe ſit ſtatus. Suppetunt aliq; multæ opiniones & uariæ. quas dinumerare nunc eſt ſuperuacuum. narratione redire, unde digreſſa eſt, feſtinante. His ac talibus Imperator inter ſpem metumq; iactabatur. ingraueſcente hyemis magnitudine, ſuperatisq; per auictios tractus inſidiis. Inter quæ ęris inopia exaſperari milites uerebatur. ſuper his urebat eius anxiã mentem, q̃ uelut patefacta ianua diuitis domus, irritus propoſiti reuerteretur. Quas ob res omiſſo uano incepto, hyematurus Antiochiæ redit in Syriam, crumnoſam perpeſſus æſtatem & atrocem, diuq; deflendam. Euenerat enim hoc (quaſi fatali conſtellatione ita regente diuerſos euentus) ut ipſum Conſtantium dimicantem cum Perſis fortuna ſemper ſequeretur afflictior. unde uincere ſaltem per duces optabat. quod aliquoties meminimus contigiſſe.

AMMIANI

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM. GESTARVM
LIBER. VIGESIMVS PRIMVS

INTERCLVSO hac bellorum difficili sorte Constătio trans flumen Euphraten, Iulianus agens apud Viennam, formandis in futura consiliis dies impendebat & noctes, quantum opes patiebantur angustę. altius semet attollens, semperq; ambigens utrũ Constantium modis omnibus alliceret, priorq; solicite reputans in cõcordiã, an terroris incutiendi grãtia lacesseret. utrũq; formidabat, & amicum cruentum, & in erumnis ciuilibus sæpe uictorem. Maximeq; Galli fratris exemplum mentem eius anxiam suspendebat. quem inertia mixtæq; periuriis fraudes prodidere quorundam. Erigebat tamen aliquoties animum ad multa & urgentia. tutissimum ratus, inimicum se ex confesso monstrare ei, cuius ex præteritis motus coniectabat ut prudens. ne per amicitias fictas insidiis falleretur occultis. Paruit igitur, auditis quæ per Leonam Constantius scripserat. nülloq; arbitrio eius promoturum suscepto præter Nebridium, Quinquennalia Augustus iam ædidit, & ambitioso diademate utebatur lapidum fulgore distincto, cum inter exordia principatus assumpta uili corona, qua circũdatus erat xystarchæ similis purpurato. Inter quæ Helenæ coniugis defunctæ suprema miserat, Romæ in suburbano uiæ Nomentanæ condenda. ubi uxor quoque Galli quondam, soror eius, sepulta est Constantina. Accidebat autem, incendebatq; eius cupiditatem pacatis iam Galliis incessere ultro Constantium. Coniiciens eum per uaticinandi præsagia multa, quæ callebat, & somnia, è uita protinus excessurum. Et quoniam erudito & studioso cognitionum omniũ principi maleuoli prænoscendi futura prauas artes assignant, aduertendum est breuiter, unde sapienti uiro hoc quoque accidere poterit doctrinæ genus haud leue. Elementorum omnium spiritus, utpote perennium corporum præsentiendi motu semper & ubique uigens, ex his quæ per disciplinas uarias affectamus, participat nobiscum munera diuinãdi, & substantiales potestates ritu diuerso placatæ, uelut ex perpetuis fontium uenis uaticina mortalitatis suppeditant uerba, quibus numen præesse dicitur Themidis. quam ex eo q; fixa fatali lege decreta præscire fas sit in posterum, quæ thetimena sermo græcus appellat, ita cognominatam, in cubili solioq; Iouis uigoris uiuifici, theologi ueteres collocarunt. Auguria & auspicia non uolu-

crum arbitrio futura nescientium colliguntur (nec enim hoc uel insipiens quisq̃ dicet) sed uolatus auium dirigit deus, ut rostrum sonans, aut præter-uolans penna turbido meatu uel leni, futura præmonstret. Amat enim benignitas numinis (seu q̃ merentur homines, seu q̃ tangitur eorum affectione) his quoque artibus prodere, quæ impendent. Extis item pecudum attenti fatidicis, in species conuerti sueris innumeras, accidentia scrũt. Cuius disciplinę Tages nomine quidam monstratur (ut fabulantur) in Hetruriæ partibus emersisse subito, uisus è terra aperuisse nunc quoque uentura. cum existimant hominum corda, exta loquuntur diuina. Sol enim (ut aiunt physici) mens mundi, in nostras mentes ex sese uelut scintillas diffunditans, cũ eas incenderit uehementius, futuri conscias reddit. Vnde Sibyllas crebros edicunt ardore torrente, ui magna flammarum multa significant. Super his crepitus uocum, & occurrentia signa, tonitrua quinetiam, & fulgura, & fulmina, itidemq; siderũ sulci. Somniorum autem rata fides & indubitabilis foret, ni ratiocinantes coniectura fallerentur. interdumq; (ut Aristoteles affirmat) infixa sunt & stabilia, cum animantis altius quiescentis ocularis pupilla neutrobi inclinata rectissime cernit. & quia uanities aliquoties plebeia strepit, hæc imperite mussando, Si esset præsentiendi notitia quædam, cur ille se casurum in bello, uel alius hoc se passurum, ignorauit? illud sufficiet dici, q̃ & grammaticus locutus interdum est barbare, & absurde cecinit musicus, & ignorauit remedium medicus. at non ideo grammatica, nec musica, nec medicina subsistit. Vnde præclare hoc quoque, ut alia, Tullius, Signa ostenduntur, ait, ab his rerũ futurarũ. in his si quis errauerit, non deorũ natura, sed hominũ coniectura peccauit. Ne igitur extra calcem, quod dicitur, sermo decurrens lectoro fastidiũ ferat, ad explicanda prospecta reuertamur. Cum apud Parisios adhuc Cęsar Iulianus quatiens scutũ uariis motibus exerceretur in campo, assulis queis orbis erat compaginatus, è manu excussis, ochana remanserant sola. quæ retinens ualida manu stringebat. territisq;, ut omine diro, præsentibus cunctis, nemo (inquit) uereatur, habeo firmiter, quod tenebã. Item cũ apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore medio noctis imago quædam uisa splendidior, hos ei uersus heroos modo non uigilanti aperte dixit, eadem sæpius replicando, quibus fretus nihil asperũ sibi superesse existimabat.

ΖΕΤΣ ΟΤΑΝ ΕΙΣΙΤΙΑ ΑΤΥΤΕΡΜΑ ΗΙΟΑΝΚΙΤΟΥ ΤΑΡΟΧΟΟΙΟ ΠΑΡΘΕΝΙ
ΚΗΣΔΕ ΧΡΟΝΟΣ ΝΟΙΡΙΣΕΒΗΝΕΠΙΠΑΙΠΤΝΕΙΚΟΣΤΗΒΑΖΔΕΤΣ ΚΟΣΤΑΝ
ΤΙΟΣ ΑΣΙΔΟΣΕΒΣΤΕΡΜΑ ΦΙΟΛΥ ΒΙΟΤΟΕΤΥΓΕΡΟΝΚΑΙΕΡΩΔΙΝΟΝΕΖΕΙ.

Agebat itaq; nihil interim de statu reip; præsentium mutans, sed animo tranquillo & quieto incidentia cũcta disponens, paulatimq; sese corroborãs ut dignitatis augumẽto, uiriũ quoq; congruerent incrementa. utq; oñes nullo impediente ad sui fauorem illiceret, adherere cultui Christiano fingebat, à quo iam pridem occulte defciuerat, arcanorum participibus paucis, aruspicinæ auguriisq; intentus, & cæteris, quæ deorũ semp fecere cultores. Et ut hec interim celarentur, feriarũ die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani Epiphania dictitant, progressus in eorũ ecclesiam, solenniter numine orato, discessit.

Dum hæc

Dum hæc ita aguntur, propinquante iam uere, nuncio percitus inopino, ad triſtitiam uerſus eſt & mœrorem. Didicit enim Alamannos à Pago Vadomarii exorſos, unde nihil poſt ictum fœdus ſperabatur incómodum, uaſtare confines Rhetii tractus, nihilq; ſinere intentatum, manus prædiarias fuſius diſcurrentes. Quod ne diſſimulatum rediuiuas bellorũ materias excitaret, Libinonem quendam Comitem cum Celtis & Petulantibus miſit hyemantibus ſecum, negocium ut poſcebat ratio, correcturum. Qui cum mature prope oppidum Sanctionem ueniſſet, longe uiſus à Barbaris, qui iam certamina meditantes ſeſe per ualles abdiderant, hortatusq; milites licet numero impares, cupidine tamen pugnandi uehementius irritatos, aggreditur inconſulte Germanos. interq; dimicandi exordia ipſe concidit omniũ primus. Cuius interitu erecta Barbarorum fiducia, Romanisq; ad ducis uindictam accenſis, certamen cõmittitur obſtinatum. & urgente magnitudinis mole diſiecti ſunt noſtri, occiſis paucis & uulneratis. Cum hoc Vadomario & Gundomado eius fratre itidem Rege Conſtantius (ut iam relatum eſt) firmauerat pacem. poſtq; mortuo Gundomado, hunc ſibi fore exiſtimans fidum, ſecretorumq; taciturnum executorem, fecialem mandauerat (ſi famæ ſolius admittenda eſt fides) ſcribebatq; ut tanq̃ rupto ſanè concordiæ pacto ſubinde collimitia ſibi uicina uexaret. quò Iulianus id metuens, nuſq̃ à tutela diſcederet Galliarum. Quibus (ut dignum eſt credere) obtemperans Vadomarius, hæc & ſimilia perpetrabat, ad perſtringendum, fallendumq; miris modis ab ætatis primitiis callens. ut poſtea quoq; ducatum per Phœnicem Regens oſtendit. Sed re ipſa conuictus abſtinuit. Cãpto enim à ſtationariis militibus notario, quem miſerat ad Conſtantium, ſcrutatoq; ſi quid portaret, epiſtola eius reperta eſt. in qua præter alia multa id quoq; ſcripſerat, Cæſar tuus diſciplinam non habet. Iulianum autem aſſidue per literas dominum & auguſtum appellabat & deum. Hæc, ut erant periculoſa & dubia, Iulianus in exitiale malum eruptura conſiderans, in unum omni cogitatione intenta, eũ incautum rapere feſtinabat. ut ſecuritatem ſuam prouinciarumq; locaret in tuto. & iniit conſilium tale. Philagrium notarium, Orientis poſtea Comitem, ad eas miſerat partes, cuius prudentiæ fidebat olim ſibi comperti. eiq; inter multa, quæ pro captu inſtantium rerum erat acturus, ſignatam quoq; chartulam tradidit. mandauitq;, ne aperiret uel recitaret, niſi Vadomario uiſo cis Rhenum. Perrexit Philagrius, ut præceptum eſt, coq; præſente & negociis aſtricto diuerſis tranſgreſſus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace, nihilq; ſecus geſtorum ſimulans ſcire, uiſo Præpoſito militum ibi degentium, pauca locutus ex more, ultro ſemet (ut ſuſpitionis nihil relinq̃ret abiturus) ad conuiuium eius uenire promiſit, ad quod erat etiam Philagrius inuitatus. qui ſtatim ingreſſus, Rege conſpecto, Imperatoris recordatus eſt uerba. cauſatusq; rem ſeriam & urgentem, ad diuerſorium redit. ſcriptisq; lectis, doctus quid agi conueniret, confeſtim reuerſus diſcubuit inter cęteros. Finitisq; epulis Vadomarium fortiter apprehenſum Rectori militum arcte cuſtodiendum

apud ſigna commiſit, textu lecto iuſſorum. comitibus eius ad ſua redire compulſis, ſuper quibus nihil fuerat imperatum. Exhibitus tamen idem Rex ad principis caſtra, iamq; ſpe ueniæ omni præcluſa, cum interceptum notarium, & quæ ſcripſerat ad Conſtantium comperiſſet, iam publicato, ne conuicio quidem tenus compellatus miſſus eſt ad Hiſpanias. Id enim ſtudio curabatur ingenti, ne Iuliano diſcedente à Galliis, immaniſſimus homo prouinciarum ſtatum ægre compoſitum licentius conturbaret. hoc eo neglectior Iulianus Regis opinione citius intercepti, quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus curis barbaros adoriri diſpoſuit, quos peremiſſe Libinonem Comitem in congreſſu cum militibus docuimus paucis. Et ne rumor aduentus ſui eos ad remotiora traduceret, ſuperato Rheno, noctis alto ſilentio, cum auxiliorũ expeditiſſimis globis, nihil metuentes huiuſmodi circũuenit. excitatosq; hoſtilium fragore armorũ, dum gladios circũſpectant & tela, celeriter inuolauit. & quoſdam occidit orantes, alios prædam offerentes dedititios cepit. reliquis qui remanſere pacem precantibus dedit, quietem pollicitus firmam. Quæ dum mentibus aguntur erectis, coniectans quantas inteſtinæ cladis excitauerat moles, nihilq; tam conuenire conatibus ſubitis, quàm celeritatem ſagaci præuidens mente, profeſſa palam defectione ſecuriorem fore exiſtimauit. incertusq; de militum fide, placata ritu ſecretiore Bellona, claſſico ad concionem exercitu conuocato, ſaxeo ſuggeſtu inſiſtens, iamq; ut apparebat fidentior, hæc clarius ſolito diſſerebat. Iamdudum tacita deliberatione uos æſtimo magni commilitones rerum geſtarum exercitatiſſimi, amplitudinem huius operis conſulturos, ut euentus qui ſperantur perpendi poſſint & præcaueri. Plus enim audire q̃ loqui militem decet actibus coalitum gloriofis. nec alium ſpectatæ æquitatis ſentire Rectorem, q̃ quem mea laudare digne potuerunt & probare. Vt igitur quæ propoſui abiectis abſoluam, aduertite oro beneuole, quæ ſermone breui percurram. Arbitrio dei cæleſtis uobis inter ipſa iuuentæ rudimenta permixtus irruptiones Alamannorum aſſiduas & Francorum, populandiq; iugem licentiam fregi. & uigore communi Romanis agminibus, quoties libet, Rhenum peruium feci. contra rumorum fremitus, gentiumq; ualidarum uiolentos excurſus ſtando immobilis uirtutis ueſtrę nimirum firmamento confiſus. & hæc laborum quos exhauſimus Galliæ ſpectatrices, poſt funera multa, iacturasq; recreatæ diuturnas & graues, poſteritati per ætatum examina commendabunt. At nunc cum auctoritate ueſtri iudicii, rerumq; neceſſitate compulſus, ad auguſtum elatus ſum culmen, deo uobisq; fautoribus, ſi Fortuna cœptis affuerit, altius affecto maiora id præ me ferens, qd̃ exercitui, cuius æquitas armorũq; inclaruit magnitudo, domi moderatus uiſus ſum, & tranquilla luce in crebritate bellorũ contra ſperatas gentium copias conſideratus & cautus. Vt igitur aduerſa præueniamus mentiũ ſocietate iunctiſſima, ſequimini uiam, conſiliũq; ſalutare (ut puto) cum integritas reꝛ intentioni noſtræ uoluntatiq; reſpondeat. & dum maioribus uacant preſidiis regiones Illyricæ impræpedito curſu tendentes,

tendentes, Daciarum interim fines extimos occupemus. Exinde quid agi oporteat bonis ſucceſſibus inſtruendi. ut quos ex more fidentium ducum, iuramento quæſo concordiam ſpopondite manſuram, & fidem operum ſedulam & ſolitam, ne quid agatur inconſultum. & ſigna æque producturi, ſi quis exegerit incorruptam conſcientiam meam, q̃ nihil uoluntate prætereat, quæ in commune conducunt, aggrediar ubi tentabo. Illud ſanè obteſtor, & rogo obſeruare, ne impetu gliſcentis ardoris in priuatorum damna quiſq̃ ueſtrum exiliat. id cogitans, q̃ ita nos illuſtrarunt hoſtium innumeræ ſtrages, ut indemnitas prouinciarum & ſalus, exemplis uirtutum peruulgatæ. Hoc ſermone Imperatoris uice alicuius oraculi comprobato, mota eſt incitatius concio, & rerum cupida nouandarum, unanimi conſenſu uoces horrendas immani ſcutorum fragore miſcebat. magnum elatumq̃ ducem, &, ut experta eſt, fortunatum dominatorem gentiũ appellãs & Regum. Iuſſiq̃ uniuerſi in eius nomen iurare ſolenniter, gladiis ceruicibus ſuis admotis ſub execrationibus diris, uerbis iurauere conceptis, omnes pro eo caſus, quoad uitam profuderint, ſi id neceſſitas egerit, perlaturos. ſequuti rectores, omnesq̃ principes proximis fidem ſimili religione firmarunt. Solus omnium licet propoſito temerario, audacter tamen præfectus repugnauit Nebridius, iuſiurandi nexu contra Conſtantium nequaq̃ ſe conſtringi poſſe cõmemorans, cuius beneficiis obligatus erat crebris & multis. Quibus auditis conſtanter propius milites acriter inflammati cum appeterent trucidandum, ad genua ſua prolapſum Imperator paludamento protexit. Inde reuerſus in regiam cum antegreſſum cum uidiſſet, ſupplicemq̃ iacentem orare, ut leuandi cauſa timoris ei porrigeret dexteram, Et quid, ait, præcipuum amicis ſeruabitur, ſi tu manum tetigeris meam? Sed hinc quo libet abi ſecurus. Hocq̃ audito ille innoxius ad larem ſuum receſſit in Thuſciam. His Iulianus, ut poſcebat negocii magnitudo, præſtructis, expertus quid in rebus tumultuoſis anteuerſio ualeat & prægreſſus, per teſſeram edicto itinere in Pannonias, caſtris promotis & ſignis, temere ſe fortunæ commiſit ambiguæ. Replicare nunc conuenit tempora. & narrare ſummatim, quæ, dum aguntur in Galliis antedicta, Conſtantius hyemans Antiochiæ, domi militiæq̃ perfecit. Inter complures alios honore conſpicuos, oratores ad Imperatorem pergere uenientem ordinantur, etiã ex tribunis inſignibus. Cum igitur à Meſopotamia reuerſus Conſtantius hoc exciperetur officio, Amphilotius quidã ex tribuno Paphlagoniç (quem dudum ſub Conſtante militantem diſcordiarum ſeuiſſe cauſas inter priores fratres, ſuſpitiones contiguæ ueritati pulſabãt) auſus paulo petulantius ſtare, ut ipſe quoque ad panle obſequium mittendus agnitus ſit & prohibitus, ſtrepentibus multis, & intueri lucem ulterius nõ debere clamantibus, ut perduellem & obſtinatum, Conſtãtius circa hæc lenior ſolito, Deſinite ait arguere hominem, ut exiſtimo ſontem, ſed nondum aperte conuictum, Et mementote, q̃ ſi quid admiſit huiuſmodi ſub obtutibus meis, conſcientiæ ipſius ſententia punietur, quam latere non poterit. & ita diſceſſum eſt. Poſtridie ludis

Circenſibus idem ex aduerſo Imperatoris ubi conſueuerat ſpectans, repentino clamore ſublato, cum certamen inopinatum emitteretur, diffractis cancellis quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in unum excuſſis, læſis leuiter paucis, interna compage diſrupta efflaſſe ſpiritum repertus eſt ſolus. unde Conſtantius futurorum quoque præſcius exultabat. Eodem tempore Fauſtinam nomine ſortitus eſt coniugem, amiſſa iam pridem Euſebia (cuius fratres erant Euſebius & Hypatius conſularis) corporis, morúq; pulcritudine pluribus anteſtante, & in culmine tam celſo humana. cuius fauore iuſtiſſimo exemptum periculis declaratumq; Cæſarem retulimus Iulianum. Habita eſt iiſdem diebus etiam Florentii ratio, è Galliis nouitatis metu digreſſi. & Anatolio recens mortuo Præfecto Prætorio per Illyricum ad eius mittitur locum. cumq; Tauro itidem Præfecto Prætorio per Italiam ampliſſimi ſuſcepit inſignia magiſtratus. parabantur nihilominus externorum, atque ciuiliú inſtrumenta bellorum. & augebatur turmarum equeſtrium numerus. pariq; ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt, indictis per prouincias tyrocinus. omnisq; ordo & profeſſio uexabatur, ueſtem armaq; exhibens, & tormenta, aurum quinetiam & argentum, multiplicesq; rei cibariæ copias, & diuerſa genera iumentorum. Et quia Perſarum Rege ad difficultatem hyberni temporis ægre contruſo, reſerata Cæli temperie ualidior impetus timebatur, ad Tranſtigritanos Reges & ſatrapas Legati cum muneribus miſſi ſunt amplis, monituri cunctos & hortaturi noſtra ſentire, & nihil fallax tentare, uel fraudulentum. Ante omnia tamen Arſaces & Meribanes Armeniæ & Hiberiæ Reges cultu ambitioſo indumentorum emercabantur, & multiformibus donis. damna negociis Romanis illaturi, ſi rebus tum etiam dubiis deſciuiſſent ad Perſas. Inter tot urgentia Hermogene defuncto, ad Præfecturam promouetur Helpidius, ortus in Paphlagonia, aſpectu uilis & lingua. ſed ſimplicioris ingenii, incruentus & mitis. adeo ut cum ei corã innocentem quendam torquere Conſtantius præcepiſſet, æquo animo abrogari ſibi poteſtatem orabat, hæcq; potioribus aliis ex ſententia principis agenda permitti. Rigore itaque inſtantium negociorum anceps Conſtantius, quid capeſſeret ambigebat. diu multumq; anxius, utrum Iulianum peteret & longinqua, an Parthos repelleret iam tranſituros (ut minabantur) Euphraten. hærensq; tandem cum ducibus communicato ſæpe conſilio in id flexus eſt, ut finito propiore bello, uel certe mollito, nullo poſt terga relicto quem formidaret, Illyriis perculſis & Italia, ut rebatur, Iulianum inter exordia ipſa cœptorum tanq̃ uenaticam prædam caperet. hoc enim ad leniendum ſuorum metum ſubinde prædicabat, Tamen ne intepeſceret, aut commiſiſſe uelle uideretur aliud, late aduentus ſui terrorem ubique diſpergens, ueritusq; ne Africa abſente eo perrumperetur, ad omnes caſus principibus opportuna, uelut finibus Orientis egreſſus per mare notarium miſit Gaudentium, quem exploratorem actuum Iuliani per Gallias aliquádiu fuiſſe præſtrinximus. Hũc enim obſequio celeri cuncta conſideratione genuina efficere poſſe ſperabat,

ſperabat, q; aduerſam partem metueret offenſam. & properabat nactus hanc oportunitatem cõmendari Conſtantio. quem credebat proculdubio fore uictorem. nemo enim omniũ tunc ab hac conſtanti ſententia diſcrepabat. Qui cũ eò uenisſet, mãdatoq; principis memor, per literas Cretione Comite quid ageretur edocto, reliquisq; Rectoribus, lecto uindici militi fortiore, translatisq; ab utraq; Mauritania diſcurſatoribus expeditis, Aquitaniæ & Galliæ obiecta litora tuebatur arctiſſime. Neque id conſilium fefellit Conſtantium. Eo enim ſuperſtite nullus aduerſorum illas tetigit terras, licet oram Siciliensem à Lilybeo protentam & Pachyno multitudo ſeruabat armata, ſi patuiſſet facultas, ocyus tranſitura. His pro rerum ratione, ut ſibi prodeſſe exiſtimabat Conſtantius, aliisq; minutis leniter ordinatis, ducum nunciis docebatur & literis, Perſarum copias in unum coactas Rege turgido præeunte iam prope margines tendere Tigridis, incertum quonam erumpere cogitantes. Quibus percitus, ut propius agens futuros poſſit anteuenire conatus, q̃ primum hybernis egreſſus, accito undique equitatu, peditumq; robore, quo fidebat, per Capeſſanam Euphrate nauali ponte tranſcurſo, Ediſſam petit uberem cõmeatibus & munitam. ibi parumper operiens, dum exploratores aut perfugæ motum caſtrorum hoſtilium indicarent. Diſcedens inter hæc Iulianus à Rauracis, peractis quæ docuimus dudum, Salluſtium Prefectum promotum remiſit in Galliam, Germanico iuſſo uicem tueri Nebridii. Itidemq; Neuittę magiſtrum commiſit Armorum, Suomarium proditorem antiquum, timens quo eum ſcutarios ageret lætantem prodidiſſe Veteranionem ſuum principem audiebat. & Iouio quæſturam, cuius in actibus Magnentii meminimus, & Mamertino Largitiones curandas, & Dagalaiſum præfecit Domeſticis. aliosq; plures, ex arbitrio ſuo militibus regendis appoſuit, quorum merita norat & fidem. Profecturus itaque per Martianas ſyluas, uiasq; iunctas Iſtri fluminis ripis, inter ſubiecta uehementer incertus id uerebat', nẽ cõtemptus (ut comitantibus paucis) multitudinem offenderet repugnãtem. qd' ne fieret, cõſilio ſolerti p̃uidit. & agminibus diſtributis per itinera Italiæ nota quoſdã pręparaturos cũ Iouino miſit & Iouio. alios per mediterranea Rhetioꝝ, magiſtro Equitũ Neuittæ cõmiſſos. q; diffuſi per uariam opinionẽ numeri p̃berent animos, formidineq; cuncta cõplerent. Id em̃ & Alexander Magnus & deinde alii plures, negocio ita poſcente, periti fecere ductores. Mandabat tñ egreſſis, ut tanq̃ hoſte ꝓtinus occurſuro, tutius graderent', ſtationesq; nocturnas agerent & uigilias nemo ꝓuiſo ſuo, nemo nudaret' excurſu. Quibus ut uidebat' apte diſpoſitis, more quo tractus perruperat ſæpe barbaricos, contextis ſucceſſibus fidens, porrectius ire ꝓgebat. Cũq; ad locũ ueniſſet, unde nauigari poſſe didicit flumen, lembis aſcenſis, quos opportune fors dederat plurimos, per alueũ, quantũ fieri potuit, ferebat' occulte. ideo latens, q; toleranter & fortiter nullius cibi indigẽs mundioris, ſed paucis contentus & uilibus, oppida forinſecus tranſibat & caute. imitatus egregiũ illud Cyri ueteris dictũ. qui cũ delatus ad hoſpitem, interrogaretur ab eo,

quid ad conuiuium parari deberet, panem reſponderat ſolum. ſperare enim, aiebat, prope riuũ cœnaturũ. Fama uero, quæ mille (ut aiunt) linguis rerum míſere exaggerat fidem, per Illyrios omnes celebrior fundebatur, Iulianum ſtrata per Gallias multitudine Regum & gentium, numeroſo exercitu & ſucceſſibus tumidum uariis aduentare. Quo rumore perculſus Prætorio Taurus, ut hoſtem uitans externum iure diſceſſit. uectusq; motatione celeri, curſus publici tranſitus Alpibus Iuliis, eodem ictu Florentium itidem prefectum ſecum abduxit. Leuibus tamen indiciis ſuper Iuliani motu Lucillianus percitus Comes, qui per illas regiones rem curabat ea tempeſtate caſtrenſem, agensq; apud Sirmium, milites congregans, quos ex ſtationibus propriis acciri celeritatis ratio poſcebat permittebatq;, uenturo reſiſtere cogitabat. Sed ille ut fax uel incenſus malleolus uolucriter ad deſtinata feſtinãs, cum ueniſſet Bononiam, à Sirmio milliario nono diſparatã & decimo, ſeneſcente Luna, ideoq; obſcurante noctis maximam partem, è naui exiliuit improuiſus, ſtatimq; Dagalaifum miſit cum expeditis ad Lucillianum uocandum, trahendumq; ſi reniteretur. Qui tum etiam quieſcens cum ſtrepitu excitatus turbulento uidiſſet ignotorum hominum ſe circulo circũſeptum, concepto negocio, & imperatorii nominis metu preſtrictus, præceptis paruit inuitiſſimus. ſequutusq; alienum arbitrium Magiſter Equitum pauloante ſuperbus & ferox, iumentoq; impoſitus repentino, principi ut captiuus offertur ignobilis, oppreſſam terrore uix colligens mentem. Verum cum primitus uiſus, adorandæ purpuræ datam ſibi copiam aduertiſſet, recreatus tandem ſuiq; ſecurus, Incaute, inquit, Imperator & temere cum paucis alienis partibus te commiſiſti. Cui amarum Iulianus ſubridens, Hæc uerba prudentia ſerua, inquit, Conſtantio. maieſtatis enim inſigne, non ut conſiliario tibi, ſed ut deſinas pauere, porrexi. Nihil deinde amoto Lucilliano differendum, nec agendum ſegne ratus, ut erat in rebus trepidis audax & confidentior, ciuitatem ut præſumebat dedititiam petens, citis paſſibus incedebat. cumq; ſuburbanis propinquantem amplis nimiumq; protentis, militaris & omnis generis turba cum lumine multo, & floribus, uerbisq; fauſtis Auguſtum appellans & dominũ, duxit in regiam. Vbi euentu lætus, & omine firmata ſpe uenturorum, quod ad exemplum urbium matris populoſæ & celebris per alias quoque ciuitates ut ſidus ſalutare ſuſciperetur, edicto poſtridie Curuli certamine, cũ gaudio plebis, ubi lux excanduit ad tertiam horam impatiens percuſſis aggeribus publicis Sueconos, nemine auſo reſiſtere, præſidiis occupauit, iiſdemq; tuendis Neuittam præfecit ut fidum. Cuius loci ſitum nunc conueniet oſtendi. Conſertæ celſorum montium ſummitates Hemi & Rhodopes, quorum alter ex ipſis Iſtri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriori parte conſurgit, in anguſtias tumuloſis collibus deſinentes, per Illyrios interſcindunt & Thracas, hinccine mediterraneis uicis & Bebryces, inde Thracias deſpectantes & Philippopolim ciuitates amplas & nobiles & tanq; natura in ditionem Romanam redigendas nationes circũſitas prænoſcente, ita figuratę

conſulte,

conſulte.inter arctos colles quondam hiantes obſcurius ad magnitudinem ſplendoremq;,poſtea rebus elatis patefactæ ſunt & carpentis,aditibusq; aliquoties clauſis, magnorum ducum populorumq; repellere conatus. & pars quæ Illyricum ſpectat mollius ædita, uelut incauta ſubinde ſuperatur. latus uero è regione oppoſitum Thraciis prona humilitate diruptum,hincq; & inde fragoſis tramitibus impeditum, difficile ſcanditur,etiam nullo uetante. Sub hac altitudine aggerum utrobique ſpacioſa camporũ planicies iacet.ſuperior aduſq; Iulias Alpes extenta.inferior ita reſupina & panda,ut nullis habitetur obſtaculis aduſque Fretum & Propontidem. His,ut in re tali tamq; urgenti, cõpoſitis, magiſtro Equitum illic relicto, Imperator reuertitur Neſſum copioſum oppidum, quo inde præpedite cuncta diſponeret ſuis utilitatibus profutura.ubi Victorem apud Sirmium uiſum ſcriptorem hiſtoricum, exindeq; uenire præceptum,Pannoniæ Secundę Conſularem præfecit & honorauit ænea ſtatua.uirum ſobrietatis gratia multilaudum, multopoſt Vrbi Præfectum,iam altius extollens,& nunq̃ credens ad concordiam prouocari poſſe Conſtantium,orationem acrem & inuectiuã, probra quædam in eum explanantem & uitia,ſcripſerat ad Senatum. Quę cũ Tertullo adminiſtrante adhuc Præfecturam recitarentur in curia,eminuit nobilitatis cum ſpecioſa fiducia benignitas grata. exclamatum eſt enim in unum cunctorum ſententia congruente,Auctori tuo reuerentiã rogamus. Tunc & memoriam Conſtantini,ut nouatoris,turbatorisq; priſcarum legum & moris antiquitus recepti uexauit. eum aperte incuſans, q; Barbaros omnium primus aduſque falces auxerat & trabeas conſulares.inſulſe nimirum & leuiter,qui cum uitare deberet id quod infeſtiuſo biurgauit,breui poſtea Mamertinum ad conſulatum euexit, nec uita,nec ſplendore,nec uſu,nec gloria horũ cuiuſq̃ ſimilem, quibus magiſtratum detulerat ampliſſimum Conſtantinus,contra inconſumatũ & ſubagreſtem,& qd̃ minus erat ferendũ, celſa in poteſtate crudelem. Hæc & talia cogitanti, ſolicitoq; ſuper maximis rebus & ſeriis, nuncius metuendus intimatur & inſperatus, auſa indicans quorundam immania,impeditura curſus eius ardentes ac uigilantes,ni hæc quoque anteq̃ adoleſcerent hebetaſſet, quæ breuiter exponentur.Duas legiones Conſtantiacas, addita una Sagittariorum cohorte,quas inuenerat apud Sirmium, ut ſuſpectæ adhuc fidei, per ſpeciem neceſſitatum urgentium miſit in Gallias. quæ pigrius motæ per ſpatia itinerum longa,& Germanos hoſtes truces & aſſiduos formidantes,nouare quędam moliebantur,auctore & incitatore Nigrino,equitum turmæ Tribuno in Meſopotamia genito.Req; digeſta per ſecreta colloquia,& alto roborata ſilentio,cũ Aquileiam peruenisſent, urbem ſitu & opibus murisq; circũdatam ualidis, eam hoſtiliter repente clauſere, iuuante indigena plebe tumultũ horrore,cui Conſtantii nomen erat tum etiam initiũ. & obſeratis aditibus,turribusq; armatis ac propugnaculis,futuræ concertationi præparabant utilia. interim ſoluti & liberi.Hocq; facinore ita audacia ad fauendum Conſtantii partibus, ut ſuperſtitis, Italicos incolas excitabant.

Quibus

Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud Neſſum, nihil à tergo timens aduerſum, legensq; & audiens hanc ciuitatem circũſeſſam quidem aliquoties, nunq̃ tamen exciſam aut deditam, impenſiore ſtudio ſibi ſociare, uel fraude, uel diuerſis adulationum generibus, anteq̃ maius oriretur aliquid, properabat. Ideoq; Iouinum Magiſtrum Equitum uenientem per alpes, Noricosq; ingreſſum, ad id quod exarſerat quoquo modo corrigendum redire citius imperauit. Et ne quid deeſſet, milites omnes qui comitatum ſequebantur aut ſigna, retineri iuſſit per idem oppidum tranſeuntes pro uiribus laturos auxilium. Hisq; diſpoſitis ipſe, haud diu poſtea cognita morte Conſtantii, diſcurſis Thraciis Conſtantinopolim introiit. ac ſæpe doctus certius fore id obſidium q̃ uerendum, Immone cum comitibus aliis ad hoc deſtinato, remouit exinde Iouinum, alia, quę potiores flagitabant neceſſitates, acturum. Ordine itaque ſcutorum gemino Aquileia circũſepta, concinentibus ſententiis ducum, conueniens uiſum eſt ad deditionem allicere defenſores minacium blandorũq; uarietate ſermonum. & multis ultro citroq; dictitatis, in immenſum obſtinatione gliſcente, ex colloquio re infecta diſceditur. Et quia nihil præter pugnam iam ſpectabatur, curatis utrobiq; cibo ſomnoq; corporibus, aurora iam ſurgente, concrepante ſonitu buccinorum, partes accenſæ in clades mutuas, ferocientes magisq̃ conſultius, datis clamoribus, ferebantur. Pluteos igitur efferentes oppugnatores, cratesq; denſius tectas, ſenſim incedentes, cautes murorum imas effodere ferramentorũ multitudine conabantur. cattos plerique emittentes ad menſuram mœnium, pars clauſaq; parietibus uolutis in pronum colliſi, pars confixi ſtridentibus iaculis, retroq; gradientibus auerterunt ſecum omnes alios, metu ſimilium à propoſito pugnandi detortos. Hoc primo congreſſu erecti in audaciã clauſi, aſſumpta fiducia meliorum paruiducebant reſtantia, mentibusq; fundatis & compoſitis, oportuna torrentis indefeſſo labore, uigilias & cætera ſubſidia ſecuritatis implebant. Contra munitores, licet pauore diſcriminum anxii, pudore tamen ne ſocordes uiderentur & ſegnes, ubi parum uis procedebat marte aperto tentata, ad inſtrumenta obſidionalium artium tranſtulerunt. Et quia nec arietibus admouendis, nec intentandis machinis, uel ut poſſint forari cuniculi, inueniebatur quid habile, deſperatione breui ciuitatem Lyſimachiam amni præterlabente, commentum excogitatum eſt cum ueteribus admirandum. Conſtructas ueloci ſtudio ligneas turres, propugnaculis hoſtium celſiores, impoſuere trigeminis nauibus, ualide ſibi connexis. quibus inſiſtentes armati uno pariq; ardore prohibitores diſpellere, collatis ex propinquo uiribus, nitebantur. ſubterq; expediti uelites à turrium cauernis egreſſi, iniectis ponticulis, quos ante compaginarant, tranſgredi feſtinarunt indiuiſo negocio. ut dũ uiciſſim miſſilibus ſe petunt & ſaxis, utrinq; ſecus alte locati his qui tranſire per partes nullo interpellante, ædificii parte conuulſa aditus in penetrali

ſerarent iterum ſumma cœpti prudentes aliorſum euaſit. Cum enim aduentarent iam turres, contortis malleolis ma-

lis madentibus pice arundineq;, quin etiam ſarmentis, ac uario fomite flammarum inceſſebantur. quæ quoniam incendio celeri, ponderibusq; trepide ſuperſtantium inclinatę prociderunt in flumen, armatorum aliqui per earum faſtigia interibant, eminus confixi tormentis. Inter quæ deſtituti pedites poſt naualium ſociorum occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, præter paucos, quos morti ſcilicet per impedita ſuffugia uelocitas exemerat pedum. Ad ultimum certamine protracto in ueſpera, datoq; ſigno in receptũ, ex more ambo digreſſi, diei reſiduũ animis egere diſparibus. Munitoq; enim mœrores funera lugentiũ propria, prohibitores ſpe iam ſuperandi, firmabant. Licet ipſi quoq; paucos gemebant amiſſos. properabatur tamen nihilo minus, & quantum recreandis uiribus quiete & cibo ſatis fuit tributo per noctis integrę ſpatium, reparatur lucis exordio prælium incitato. tamen toxatarum & quidam clatis ſuper capita ſcutis, ut pugnaturi leuius, alii uehentes humeris interea ſcalas, feruentiq; impetu procurrentes ſpectatos multiformiũ telorum ictibus exponebant. Alii ferratos portarum obices effringendos adorti, ultro ignibus petebantur, uel ſaxis muralibus oppetebant. quidam foſſas fidentius tranſire conati, repentinus eorum aſſultibus, qui erumpebant clanculo per poſticas, ruentes incaute ſaucii diſcedebant. Recurſus enim ad mœnia tutior uallumq; murorum ceſpitibus fulctũ, inſidiantes ab omni diſcrimine defendebant. Et quanq̃ prohibitores peritia bellorumq; artibus anteſtarent, quibus nihil præter mœnium ſupereſt adiumentum, collectus tamen ex potioribus numeris miles diuturnas ferre nequiens moras, ſuburbana omnia circumibat, diligenter inquirens, qua ui uel machinis poſſet patefactam irrumpere ciuitatem. Quod ubi patrare nõ poterat magnitudine uetante difficultatum, obſideri remiſſius cœpta eſt, & excubiis ſtationibusq; relictis inſidiarum, mille uaſtantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabãt, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertientes. unde largiori potu, ſagi-nisq; admodum diſtenti marcebant. His relatione immuni conſortiumq; cognitus, Iulianus Conſtantinopoli etiam tum hybernans, ſolerti remedio turbatis conſuluit rebus. moxq; Agilonem magiſtrum peditum ea tempeſtate probe cognitum miſerat, ut uiſo honoratiſſimo uiro comperto, q; per eius mortem ſtatim ſolueretur obſidium. Inter quæ cum inceſſanter aquarum fiducia, reliqua opera contemnerentur incaſſum, placuit reſiſtentes acriter ad deditionem ſiti compelli. & ubi aquarũ ductibus interſectis, nihilo minus celſiore fiducia repugnarent, flumen laboribus auertitur magnis. Quod itidem fruſtra eſt factum. Attenuatis enim auidioribus bibendi ſubſidiis, hi quos temeritas clauſerat, contenti putealibus aquis parce uixerunt. Quæ dum agitantur caſibus antedictis, ſine mora hic (ut præceptum eſt) Agilo ſcutorum denſitate contectus, prope fidenter acceſſit, multaq; loquutus & uera, quibus Conſtantii obitum, firmatumq; Iuliani docebat imperium, ſine conuiciis computabatur ut fallax. nec ei quiſquam credidit geſta narranti, anteq̃ pacta ſalute ſuſceptus ad pugnaculum ſolus, fide religioſius reddita,

ea quæ

ea quæ docuerat, replicaret. His auditis ex diuturno angore portis reclusis, omnes effusius cepere læti pacificum ducem, seq; purgantes, Nigrinum totius furoris auctorem, paucosq; alios obtulerunt, eorum supplicio crimine læsæ maiestatis, & urbis erumnas expiari poscentes. Paucis denique post diebus iudicante Præfecto, dirum sceleribus expiandis demandatur negocium Mamertino. Præterea Nigrinus ut acerrimus belli instinctor exustus est uiuus. Romulus uero post eum & Saboſtius, currus axi uincti, fuere dispicati, ut proni in studia senis. alii rotarum pœna consumpti sunt. terrore dũtaxat alii, ut innoxii, quos ad certaminum rabiem necessitas egerat, non uoluntas. Id enim equitate pensata statuerat placabilis Imperator & clemens. Et hæc quidem postea gesta sunt. Iulianus uero agens etiam tum apud Nęssum, curis altioribus stringebatur, multa utrinq; permiscens. formidabat enim, ne clausorum militum apud Aquileiam repentino assultu, obseratis angustiis Alpium Iuliarum, prouincias & adminicula perderet, quę exinde sperabat indies. Itidemq; opes Orientis magnopere uerebatur, audiens dispersum per Thracias militem contra ui subita, cito coactum aduentare Succorum confinia Comite Marciano ducente. sed tamen congrua instantium solicitudinum mole ipse quoque agitans efficaciter, illyricum contrahebat exercitum, puluere coalitum martio, promptumq; in certaminibus bellicoso iungi Rectori. nec priuatorum utilitates in tempore afflagranti despiciens, litesq; audiens, controuersias maxime municipalium ordinum, ad quorum fauorem propensior iniuste plures muneribus publicis annectebat. ibi Symmachum repertum & Maximum senatores conspicuos à nobilitate Legatos ad Constantium missos, exinde reuersos, honorifice uidit. & potiore posthabito, in locum Tertulli Maximum, Vrbi Præfectum æternæ, ad Rufini Vulcaci gratiam. cuius sororis cum filium norat. hoc administrante, alimentaria res abundauit, & quærelæ plebis excitari crebro solitæ, cessauerunt. Tunc ut securitatem trepidis rebus afferret, & obedientium nutriret fiduciam, Mamertinum Promertinum Præfectũ Prætorio per Illyricum designauit consulem & Neuittam, qui nuper, ut primum augendę Barbaricę utilitatis auctorem, immoderate notauerat Constantium. His ac talibus, quæ noua negocia commouerant, Constantius apud Edessam exploratorum relationibus uariis anxius, in rationes deducebatur ancipites. nunc ad concursatorias pugnas militem struens. nunc, si copia patuisset, obsidione gemina Bezabden aggressurus. consultans prudenter, ne mox partes petiturus Arctoas, improtectum Mesopotamiæ relinqueret latus. Verum consiliorum ambiguum retinebant multiplices moræ, tardante Tigride Regem dum moueri permitterent sacra. nam si permeato flumine, nullum qui resisteret, inuenisset, absque difficultate penetraret Euphratem. alioqui ad ciuilia bella custodiens militem, timebat eum periculis obiectare circũmuranis, firmitatem mœnium munimento defensorum alacritatem expertus. ne quiescerent tamen, nęue contemneretur inertiæ, Arbetionem & Agilonem, equestrisq; militiæ ministros cum agminibus

nibus maximis properare coëgit. non ut lacesserent Persas in prælia, sed prætenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, & speculaturos quò nam Rex crũperet uiolentus. addebatq; monendo sæpius & scribendo, ut si multitudo transire cœpisset hostilis, referrent citius pedem. Dumq; cõllimitia iussa custodiunt duces, & occulta fallacissimæ gentis obseruantur, agens ipse cum parte ualidioris exercitus, curabat urgentia; uelut pugnaturus oppida quæ tuebatur excursu. Speculatores uero & transfugæ subinde uenientes repugnantia prodebant. Ideo futurorum incerti, q; apud Persas nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos. apud quos Silentii quoque colitur numen. Accersebatur autem à memoratis ducibus Imperator assidue, orantibus ferri sibi suppetias. Testabantur enim se non nisi coactis in unum uiribus cunctis, posse impetum Regis ardentissimi sustinere. Quæ dum aguntur ita solicite, nuncii percrebuere certissimi. quorum clara fide compertum est, Iulianũ Italiam & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Succos, accita undique præstolantem auxilia, ut multitudine stipatus armorum peruaderet Thracias. Quo cognito, mœrore offusus Constantius, solatio uno sustentabatur, quòd intestinos semper superauerit motus. rem tamen magnam & difficultatem ad capessendum consilium afferrent. ei delegit potissimum, ut uehiculis publicis impositum paulatim præmitteret militem, imminenti casus atrocitati uelocius occursurum. omniumq; consensu approbata sententia pergebant, ut præceptum est, expediti. Eiq; hæc disponenti, luce postera nunciatur Regem cum omni manu, quam duxerat, ad propria reuertisse, auspiciis dirimentibus, lenitoq; metu reuocatis omnibus, præter eos quos consuetudo præsidio Mesopotamiæ destinarat, reuersus est Nicopolim. Summa itaque cœptorum quorsum euaderet ambigens, cum in unum exercitus conuenisset, omnes centurias & manipulos & cohortes in concionem uocauit concinentibus tubis, oppletoq; multitudinis campo, ut ea affirmando, promptius adigeret impetranda, tribunali celso sistens stipatoq; solito densius, hęc prosequutus est, ad serenitatis speciem fiduciæ uultu formato. Solicitus semper, ne quid re leui uel uerbo committam, inculpatæ parum congruens honestati, utq; cautus nauigandi magister, clauos pro fluctuum motu erigens uel inclinans, compellor nunc apud uos amantissimi uiri confiteri meos errores, quin potius (si dici liceat uerum) humanitatem, quam credidi negociis cõmunibus profuturam. Proinde ut facilius sciri possit, quæ sit huius concilii conuocandi materia, accipite quæso æquis auribus & secundis. Gallum patruelem meum (tempore quo confundendis rebus pertinaciter Magnentius inhærebat, quem obruêre uestræ uirtutes) potestate Cæsaris sublimatũ, ad Orientis præsidium misi. cum iustitia permulta uisu relatuq; nefaria effecisset, arbitrio punitus est legum. atque utinam hoc contẽta extitisset inuidia, turbarum acerrima concitatrix. Et angebat nos una, sed secura doloris præteriti recordatio. At nunc aliud accidit, ausim dicere præteritis mœstius, quod per fortitudinem nobis ingenitã,

adiumenta cælestia coërcebunt. Iulianus, quem dum circunfrementes Illyricum nationes exteras oppugnatis tuendis præfecimus Galliis, leuium confidentia præliorum, quæ cum Germanis gessit semermibus, ut uecors elatus, ascitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feritate speq; postrema ad perniciosam audaciam promptis, in noxam publicam conspirauit, æquitate calcata parente nutriceq; orbis Romani. quam tumentes spiritus tanq̃ fauillas se facturam, deinde ut scelestę lesorũ ultricem & ipse expertus, & docente antiquitate facile credo. Quid igitur superest, nisi ut turbinibus excitis occurramus, subcrescentis rabiem belli, anteq̃ pubescat ualidius, celeritatis remediis oppressuri? Nec enim dubiũ, fauore numinis summi p̃sente (cuius perenni suffragio damnantur ingrati) ferrum impie præparatũ ad eorum interitum esse uertendum. qui non lacessiti, sed aucti beneficiis pluribus, ad insontiũ pericula surrexerunt. Vt enim mea mens auguratur, cælestia rectis consiliis affutura promitti spondeo. q; si uentum fuerit cominus, ita pauore torpescent, ut nec oculorum uestrorũ uibratæ lucis ardorem, nec barritus sonũ perferant primũ. Omnes post hæc dicta, in sententiã suam hastas uibrantes irati, post multa quæ beneuole responderant, petebant se duci protinus in rebellem. Qua gratia in lætitiam Imperator uersus ex metu, concione mox absoluta, Arbetionem ante alios faustum ad intestina bella sedanda ex anteactis iam sciens, iter suum prçire cum lanceariis, & mactiariis, & cateruis expeditorum, præcepit. & cum lætis itidem Gemoarium uenturi sunt Succorum angustiis opponendum, ea re aliis antelatum, q;, ut contemptus in Galliis, erat Iuliano infestus. In hoc rerum aduersarum tumultu hærens eius fortuna iam & subsistens, aduentare casum uitæ difficilem, modo non loquentibus signis aperte monstrabat. Nãque & nocturnis imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnum umbram uiderat patris obtulisse pulchrũ infantem, eumq; susceptum & locatum in gremio suo, excussam ibi proiecisse longius sphæram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat. licet interpretantes placentia responderent. Post hæc confessus est iunctioribus proximis, q; tanquàm desolatus secretum aliquid uidere defierit, quod interdum affuisse sibi squalidius æstimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis appositus, cum reliquisse mundo citius digressurum. Ferunt enim theologi, in lucem æditis hominibus cunctis (salua firmitate fatali) huiusmodi quædam uelut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis uisa, quos multiplices auxere uirtutes. Idq; & oracula & auctores docuerunt præclari. Inter quos est etiam Menander comicus. apud quem bi senarii duo leguntur, ΑΝΑΝΤΑΩΜΩΝ ΑΝΔΡΙΣΤΑΤΑ ΤΕΤΥΧΕΤΕΝΟΜΕΝΥΩΜΙΣΤΑΥ ΓΟΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ. Inde sempiternis Homeri carminibus intelligi datur, non deos cœlestes cum uiris fortibus colloquutos, nec affuisse pugnantibus uel iuuisse, sed familiares genios cũ hisdem uersatos. quos; adminiculis freti prçcipuis Pythagoras enituisse dicitur, & Socrates, Numaq; Pompilius, & superior Scipio, et (ut

Et (ut quidam existimant) Marius & Octauianus, cui Augusti uocabulum delatum est primo, Hermesq; ter maximus, & Tyaneus Apollonius, atque Plotinus, ausus quædam super hac re disserere mystica, alteq; monstrare, quibus primordiis hi Genii animis connexi mortalium castas mentes quas gremiis suis susceptas tuentur, quoad licitum est. docentq; maiora, si senserint puras, & à colluuione peccãdi immaculatas corporis societate discretas. Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciuilium (ut solebat) auide surrecturus, paratis omnibus exire properabat, immodice renitentibus plurimis murmuretenus, nec enim dissuadere palàm audebat quisq̃ uel uetare. Autumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum uenisset disiunctum exinde tertio lapide Hippocephalum nomine, lucente iam die, cadauer hominis interfecti dextra iacens capite auulso conspexit, contra occiduum latus extensum. territisq; omnibus, finem parantibus Fatis destinatius ipse tendebat. uenitq; Tarsum. Vbi leuiore febri contactus, ratusq; itinerario motu imminutæ ualitudinis excuti posse discrimẽ, petit per uias difficiles Mopsucrenẽ Ciliciæ ultimam hanc pergentibus stationem, sub Tauri montis radicibus positam. Egrediq; sequuto die conatus, illabente morbi grauitate detentus est. Paulatimq; urente calore nimio uenas, ut ne tangi quidem corpus eius possit in modum foculi feruens, cum usus deficeret medelarum, ultimum spirans deflebat exitium. Mentisq; sensu tum etiam integro, successorem suę potestatis statuisse dicitur Iulianum. Deinde anhelitu iam pulsante letali conticuit. diuq; cum anima colluctatus iam discessura, abiit è uita tertio Nonarum octobrium, imperii uitęq; anno quadragesimo & mensibus paucis. Post quæ, supremis cum gemitu conclamatis excitisq; lamentis & luctu, deliberabant locum obtinentes in aula regia primum, quid agerent, quidue moliri deberent. Paucisq; occulte super eligendo Imperatore temptatis incitante, ut ferebatur, Eusebio, quem noxarum conscientia stimulabat, cum nouandis rebus imminens obsisteret Iulianus, mittuntur ad eum Theolaiphus & Aligildus, tunc Comites, mortem indicantes propinqui. & oraturi, ut mora omni depulsa, ad obtinendum obtemperare sibi paratum tenderet Orientem. Fama tamen rumorq; loquebatur, interim Constantium uoluntatem ordinasse postremam. in qua Iulianum, ut prædiximus, scripsit heredem. & his quos diligebat, fideicommissa detulit & legata. Vxorem autem pregnantem reliquit. unde ædita posthuma, eiusq; nomine appellata, cum adoleuisset, matrimonii iure copulata, est Gratiano. Bonos; igitur uitiorumq; eius differentia uere seruata, præcipua primum conueniet expedire. Imperatoriæ auctoritatis cothurnũ ubiq; custodiens, popularitatem elato animo contemnebat & magno. Erga tribuendas celsiores dignitates impendio parcus. Nihil circa administrationum augumenta, præter pauca, nouari perpessus. Nunq̃ erigens cornua militarium. nec sub eo dux quisq̃ cum claritate prouectus est. erant enim, ut nos quoque meminimus, perfectissimi. Nec occurrebat magistro Equitum prouinciæ Rector, nec con-

tingi ab eo ciuile negocium permittebat. Sed cuncta Caſtrenſes & Ordinariæ poteſtates, ut honorum omnium apicem priſcæ reuerentiæ more Præfectos ſemper ſuſpexere Prætorianos. in conſeruando milite nimium cautus examinator. meritorũ nonnunq̃ ſcrupuloſus, Palatinas dignitates uelut ex quodam tribuens perpendiculo, & ſub eo nemo celſum aliquid acturus in regia repentinus adhibitus eſt, uel incognitus. Sed qui poſt decenniũ Officiorum magiſteriũ, uel Largitiones, uel ſimile quicq̃ eſſet recturus, apertiſſime noſcebatur. Valdeq; raro contigerat, ut militariũ aliquis ad ciuilia regenda tranſiret. contraq; non niſi puluere bellico indurati præficiebantur armatis. Doctrinarum diligens affectator. Sed cum à rhetorica per ingenium deſereretur obtuſum, ad uerſificandum tranſgreſſus, nihil operepreciũ fecit. In uita parca & ſobria edendi potandiq; moderatione, ualetudinem ita retinuit firmam, ut raros colligeret morbos, ſed eos non procul à uitæ periculis. Id enim euenire corporibus à laſciuia dimotis & luxu, diuturna experimenta & probationes medendi monſtrarunt. Somno contentus exiguo, cum id poſceret tempus & ratio. Perq; ſpacia ita longiſſima impendio caſtus, ut nec mare miniſtro ſaltem ſuſpitionetenus poſſet redargui. qd̃ crimen etiam ſi non inuenit malignitas, fingit in ſummarum licentia poteſtatum. Equitandi & iaculandi maxime peritus. dirigendi ſagittas, artiumq; armaturæ pedeſtris perq̃ ſcientiſſimus. Qd̃ autem terſiſſe cum nunq̃ nares in publico, nec ſpuiſſe, nec tranſtuliſſe in partem alterutram uultum aliquando uiſus eſt, nec pomorum quoad uixerat, guſtauerit (ut dicta ſæpius) prætermitto. Dinumeratis carptim bonis, quę ſcire potuimus, nunc ad explananda eius uitia ueniamus. Cum eſſet in negociis aliis principibus mediis comparandus, ſi affectatæ dominationis anſam quandam falſam reperiſſet aut leuem, hanc ſine fine ſcrutando, faſq; eodem loco ducens & nefas, Caligulæ & Domitiani & Commodi immanitatem facile ſuperabat. Quorũ ęmulatus fæuitiam inter imperandi exordia, cunctos ſanguine & genere ſe contingentes turpiter interemit. Addebatur miſerorum crumnis, qui rei maieſtatis imminutæ uel leſæ deferebantur acerbitas eius & iracundia, ſuſpitiones dein huiuſmodi cuncta diſcente, & ſi quid tale increpuiſſet, in quæſtiones acrius exurgens q̃ ciuiliter, ſpectatores apponebat his litibus truces, mortemq; longius in puniendis quibuſdã, q̃ natura permitteret, conabatur extendi. In huiuſmodi controuerſiaꝝ partibus etiá Gallieno ferocior. Ille enim perduellionũ crebris uerisq; appetitus infidiis, Aureoli, & Poſthumi, & Ingenui, & Valentis cognomento Theſſalonici, aliorumq; plurium mortem factura crimina quoties lenius uindicabat. Hic etiam facta uel dubia adigebat uideri certiſſima ui tormentorum. Tumq; in eiuſmodi titulis capitali opera, cum maxime id ageret ut pius æſtimaretur & clemens. & tanq̃ ex arida ſylua uolantes ſcintillæ, flatu leui uentorum aduſque diſcrimina uicinoꝝ agreſtium incohibili curſu perueniunt, ita ille quoque ex minimis cauſis malorum congeries excitabat, Marci illius diſſimilis principis uerecundi. qui cum ad imperiale culmen in Syria aſſurrexiſſet,

epiſtolarum

epiſtolarum faſcem ab eo ad conſcios miſſum pręliatore raptas, ſibi oblatum ilico ſignatũ, exuri p̃cepit, agens adhuc in Illyrico. ne inſidiatoribus cognitis, inuitus quoſdã habere poſſet offenſos. Vtq; recte ſentientes quidã arbitrabantur, uirtutis erat potius indiciũ magnæ, imperio eundem comitantiũ ſine cruore ceſſiſſe, q̃ uindicaſſe tã inclementer. ut Tullius quoq; docet, crudelitatis increpãs Cæſarem in quadã ad Nepotem epiſtola. Neq; enim quicq̃ aliud eſt Felicitas, inquit, niſi honeſtar; rerum proſperitas. uel ut alio modo definiã, Felicitas eſt fortuna adiutrix conſiliorũ bonorũ. quibus qui non utitur, felix nullo pacto eſſe poteſt. Ergo in perditis impiiſq; conſiliis quibus Cæſar uſus erat, nulla potuit eſſe felicitas. feliciorq; meo iudicio Camillus exulãs, q̃ temporibus iiſdem Mallius, etiã ſi, id quod cupierat, regnare potuiſſet. id Epheſius quoq; Heraclitus aſſerens monet, Et ab inertibus & ignauis (euentus uariãte Fortuna) ſuperatos aliquoties uiros fuiſſe præſtãtes. Illud uero emincre inter præcipuas laudes, cum poteſtas in gradu, uelut ſub iugũ miſſa nocendi ſçiendiq; cupiditate & iraſcendi, in arce uictoris animi tropheũ erexit glorioſum. Vt aũt in externis bellis hic princeps fuit faucius & afflictus, ita proſpere ſuccedẽtibus pugnis ciuilibus tumidus, & inteſtinis ulceribus Reip. ſanie p̃fuſus horrenda. Quo prauo propoſito, magiſq̃ recto uel uſitato, Triũphales Arcus ex clade prouinciarũ ſumptibus magnis erexit in Galliis & Pánoniis, titulis geſtorũ affixis ſe, quoad ſtare poterunt monumenta, lecturis uxoribus & Spadonũ gracilentis uocibus & Palatinis quibuſdã nimiũ quantũ addictus, ad ſingula eius uerba plaudentibus. & quid ille aiat uel neget, ut aſſentiri poſſit, obſeruantibus. Augebat etiã amaritudinẽ tempor; flagitior; rapacitas inexpleta, plus odior; ei, q̃ pecuniæ conferentiũ. Hocq; multis intolerantius uidebatur, q̃ nec cauſam aliquando audiuit, nec prouinciar; indemnitati ꝓſpexit, cũ multiplicatis tributis & uectigalibus uexarentur. Eratq; ſuper his adimere facilis quæ donabat. Chriſtianã religionem abſolutã & ſimplicem anili ſuperſtitione confundens. in qua ſcrutanda perplexus, quanq̃ cõponenda grauius excitauit diſcidia plurima. quæ progreſſa fuſius aluit concertatione uerborũ. ut cæteruis antiſtitũ iumentis publicis ultro citroq; diſcurrentibus, pars modos quos appellant, dum ritũ omnem ad ſuũ trahere conatur arbitriũ, rei uehicularię ſuccideret neruos. Figura tali ſituq; membrorum. ſubniger. luce oculor; clara. cernensq; acutũ. molli capillo. raſis aſſidue genis lucentibus ad decorem. aduſq; pubem ab ipſis colli confiniis longior. breuiſſimis cruribus & incuruis, unde ſaltu ualebat & curſu. Pollinctũ igitur corpus defuncti conditũq; in loculis, Iouianus etiam tum Protector Domeſticus cũ regia proſequi pompa Conſtantinopolim uſque iuſſus eſt, prope neceſſitudines eius hu mandum. eiq; uehiculo inſidenti, q̃ portabat reliquias, ut principibus ſolet, annonæ militaris offerebantur indicia (ut ipſi nominant) proba, & animalia publica monſtrabantur, & ex uſu crebreſcebant. occurſusq;, & alia horum ſimilia, eidem Iouiano imperium quidem, ſed & çaſſum & umbratile (ut miniſtro rerum funebrium) portendebant.

AMMIANI · MARCELLINI

RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVS SECVNDVS

DVM hęc in diuersa parte terrarum Fortunę struunt uolubiles casus, Iulianus inter multa, quæ per Illyricum agitabat, exta rimabatur assidue, auesq; suscipiens præscire festinabat accidentium finem. sed responsis ambiguis & obscuris hærebat futurorum incertus. Eiq; tandem aruspicinæ peritus Apruncu-lus Gallus orator promotus Rector, post ea uarios nunciauit euentus, inspectu iecoris (ut aiebat ipse) prædoctus, qđ operimento duplici uiderat tectum. Cumq; ille timeret cupiditatis suæ congruendi affringerentur, atque ideo mœstus, omen multo præsentius ipse conspexit, quod excessum Constantii clare monstrabat. Eodem enim puncto, quo idem obierat in Cilicia, lapso milite, qui se inscensurum equum, dextra manu erexit, humiq; prostrato, exclamauit ilico, audientibus multis, Cecidisse qui eum ad cultum euexit. Fixa tamen firmitate consistens, intra terminos Daciæ se continebat, sic quoque plurima pertimescens. nec enim cautum ducebat, coniecturis credere forsitan in contrarium erupturis. Inter quæ tam suspensa aduenere subito missi ad eum Legati, Theolaiphus atq; Aligildus, defunctum Constantium nunciantes. addentesq;, q eum uoce suprema successorem sue fecerit potestatis. Qua re cognita, post exemptos periculorum æstus, & bellicarum solicitudinum turbas imminentes, elatus iamq; uaticiniis credens, & celeritatem negociis suis aliquoties profuisse expertus, edixit iter in Thracias. motisq; prope signis, emensa decliuitate Succorũ, Philippopolim petit cũ Olympiada ueterem. alacri gradu sequentibus quos duxerat cunctis. aduertebant enim, imperium qđ ereptum ibant, cum ultim orum metu discriminum præter spem ordinario iure concessum. Vtq; solet Fama nouitates augere, properabat exemplo sublimiorum quondam, Triptolemi curru. quem, ob rapidos circumgressus aëris, serpentibus & pennigeris fabulosa uetustas imponit. Perq; terras & maria formidatus, nullis obstantibus muris, Heracleam ingressus est & Perinthum. Quo apud Constantinopolim mox comperto, effundebatur ętas omnis & sexus, tanq̃ demissum aliquem uisura de cælo. Exceptus igitur tertio Iduum Decembrium uerecundis Senatus officiis & popularium consonis plausibus, stipatusq; armatorum & togatorum agminibus, uelut acie ducebatur instructa. omnium oculis in

lis in eum non modo contuitu deſtinato, ſed cũ admiratione magna defixis. Omen enim propius uidebatur, adultum adhuc iuuenem, exiguo corpore, factis præſtantem ingentibus, poſt cruentum Regum & gentium, ab urbe in urbem inopina uelocitate tranſgreſſum, quaqua incederet acceſſione operum & uiriũ (flãmę inſtar) cuncta facilius occupaſſe, principatũ deniq; deferente nutu cæleſti abſque ulla publicæ rei ſuſcepiſſe iactura. Breui deinde Secundo Salutio promoto Præfecto Prætorio ſummam quæſtionũ agitandarum, ut fido cõmiſit, Mamertino, & Arbetione, & Agilone atque Neuitta adiunctis, itidemq; Iouino magiſtro Equitum per Illyricũ recens Præfecto. Qui omnes tranſgreſſi Calcedona præſentibus Iouianorum Herculianorumq; principibus & tribunis cauſas uehementius æquo bonoq; ſpectauerunt, præter paucas, ni uernitas reos nocentiſſimos offerebat. & Palladium primum ex magiſtro Officiorũ in Britannos exterminarunt, ſuſpitionetenus inſimulatum, quædam in Gallum compoſuiſſe apud Conſtantium, dum ſub eodem Cæſare Officiorum eſſet magiſter. Dein Taurum ex Præfecto Prætorio in exilium egere Vercellum. Cuius factum apud Iudices iuſtorum iniuſtorũq; diſtinctores uideri potuit uini plenum. Quid enim deliquit, ſi ortum turbinem ueritus ad tutelam principis ſui confugit? Et acta, ſuper eo geſta, nõ ſine magno legebantur horrore, cum id uoluminis publici contineret exordium, Conſulatus Tauri & Florentii inducto ſub prẽconibus Tauro. Ad exitiũ itidem tale Pentadius trahebatur, cui id obiectum eſt, q; à Conſtantino miſſus noctis excepi, qua propinquante, princeps ſuper multis interrogatus reſponderat Gallus. Sed cum ſe iuſte defenderet, tandem abiit innoxius. Iniquitate ſimili Florentius, tunc magiſter Officiorum, Nigriani filius, contruſus eſt in inſulam Dalmatiam Boas. alter enim Florentius ex Præfecto Prætorio conſul, etiam tum rerum mutatione territus ſubita, cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem potuit. capitis crimine tamen damnatus eſt abſens. Pari ſorte Euagrius Comes rei priuatę, & Saturninus ex cura palatii, & Cirinus ex notario, portati ſunt in exiliũ. Vrſuli uero necẽ Largitionũ Comitis ipſa mihi uidetur fleſſe Iuſtitia, Imperatorem arguens ut ingratũ. Cum enim Cæſar in partes mitteretur occiduas omni tenacitate ſtringendus, nullaq; poteſtate militi quicq̃ donandi delata, ut pateret admotus aſperior exercitus. hic idem Vrſulus datis literis ad eum, qui gallicanos tuebatur theſauros, quicquid poſceret Cæſar, proculdubio iuſſerat dari. Quo extincto, cũ maledictis execrationibusq; multoq; ſe Iulianus ſentiret expoſitũ, impurgabile crimen, excuſari poſſe exiſtimans, abſq; cõſcientia ſua hominem affirmabat occiſum, prętendens, q; eum militaris ira deleuit, memor quę dixerat (ut ante retulimus) cum Amidam uidiſſet exciſam. Ideoq; timidus uidebatur, uel parum intelligens, quid conueniret, cum Arbetionem ſemper ambiguũ & prætumidũ his quæſtionibus prẽfeciſſet, talis ſpecietenus cũ principiis legionum præſentibus, quem primum omnium ſalutis uenerat obiectum (ut decuit) uictoriarum ciuilium participem uictorem. Et quanq̃ hæc quæ rettulimus,

eius diſplicuere fautoribus. ſequentia tamen ſeueritatis recto uigore ſunt geſta. Apodemium enim exagente in rebus (quem in Syluani necem & Galli effrenatius arſiſſe docuimus) Paulumq; notarium cognomento Cathenam cum multorum gemitu nominandum, uiuos exuſtos, qui ſperari debuit, oppreſſit euentus. Euſebium ſuper his, cui erat Conſtantiniani thalami cura cõmiſſa, alte ſpirantem addixere, & dirum pœna lœtali. quem ab ima ſorte aduſque iubendum imperatoria, penè elatum, ideoq; intolerabilem, humanorum ſpectatrix Adraſtia, aurem (quod dicitur) uellens, monensq; ut caſtigatius uiueret, reluctantem præcipitem tanq̃ è rupe quadam egit excelſa. Conuerſus poſt hæc princeps ad Palatinos homines omnino qui ſunt, quiq; eſſe poſſunt, non ut philoſophus ueritatis indagandæ profeſſor. Laudari enim poterat, ſi ſaltem moderatos quoſdam licet paucos retinuiſſet, morũq; probitate cõpertos. Nãq; fatendum eſt, plerũq; eorum partem uitiorũ omnium ſeminarium effuſius aluiſſe. ita ut Remp. inficerent cupiditatibus prauis, pluſq; exemplis, q̃ peccandi licentia læderent multos. Pacti enim ex his quidam templorum ſpoliis & lucra ex omni odorantes occaſione, ab egeſtate infirma ad ſaltum ſublati diuitiarum ingentium, nec largiendi, nec rapiendi, nec abſumendi tenuere aliquem modum, aliena inuadere ſemper aſſuefacti. Vnde fluxiõris uitę initia pullularunt, & periuria, & nullus exiſtimationis reſpectus, demensq; ſuperbia fidem ſuam probroſis quæſtibus polluebat. Inter quæ eluuies & gurgites eruere prærupti conuiuiorũ, & pro uictorialibus epulares triumphi, uſusq; abundantis ſerici, & textiles auctæ ſunt artes, & culinarum ſolicitior cura, & ambitioſa ornatarum domorum exquiſita ſunt ſpatia. quorum menſurã ſi in agris conſul Quintius poſſediſſet, amiſerat etiam poſt Dictaturam gloriã paupertatis. Quibuſdam maculoſis acceſſere flagitiis diſciplinæ Caſtrenſes. cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo meliores. & non ſaxum erat (ut antehac) armato cubile, ſed pluma & flexiles lectuli, & grauiora gladiis pocula. teſta enim bibere iam pudebat. & quærebantur ędes marmoreæ. cum ſcriptum ſit in antiquitatibus, Spartanum militem coercitum acriter, q̃ procinctus tempore auſus ſit uideri ſub tecto. Adeo autem ferox erat in ſuos illius tẽporibus miles & rapax, ignauus uero in hoſtes & fractus, ut per ambitiones ociumq; opibus partis, auri & lapillorum uarietates diſcerneret ſcientiſſime. contra q̃ recens memoria tradidit. notum eſt enim ſub Maximiano Cæſare, uallo Regis Perſarum direpto, gregarium quendam ſacculum parthicum, in quo erant margaritæ, repertum, proiectis imperitia gemmis, abiſſe pellis nitore ſolo contentum. Euenerat iiſdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum tonſor uenire præceptus, introiret quidem ambitioſe ueſtitus. quo uiſo, Iulianus obſtupuit, Ego (inquit) nõ Rationalem iuſſi, ſed tonſorem acciri. Interrogatus tamen ille, quid haberet ex arte compendii? uicenas diurnas reſpondit annonas, totidemq; pabula iumentorum, quę uulgo dictitant Capita, & annuũ ſtipendium graue abſque fructuoſis petitionibus multis. Vnde motus, omnes huiuſmodi, cum cocis,

ſimilibusq;

similibusq; aliis eadem accipere penè consuctos, ut parũ sibi necessarios, data quò uelint eundi potestate, proiecit. Et quanq̃ à rudimentis pueritiæ primis inclinatior erat erga numinum cultum, paulatimq; adolescens desiderio rei flagrabat multa metuens, tamen agitabat quædã ad deũ, uel ad rem pertinentia, quantũ fieri poterat occultissime. Vbi uero abolitis quæ uerebatur, adesse sibi libere; tempus faciendi quę uellet aduertit, sui pectoris patefecit arcana, & planis absolutisq; decretis, operiri templa arisq; hostias admouere Deorũ statuit cultũ. Vtq; dispositos; roboraret effectũ, dissidentes Christianorũ antistites cum plebe discussa in palatiũ intromissos monebat, ut ciuilibus discordiis consopitis, quisque nullo uetante religioni suæ seruiret intrepidus. quod agebat adeo obstinate, ut dissensiones augente licentia nõ timeret unanimantem postea plebem, nullas infestas hominibus bestias sunt sibi feralibus plerique Christianorũ expertis. Sæpeq; dictitabat, Audite me, quem Alamanni audierunt & Franci. imitari putás Marci principis ueteris dictũ. Sed pas; aduertit hoc ab eo nimium discrepare. Ille enim cum Palestinam transiret, Ægyptum petens, fœtentium Iudeorum & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse, ó Marcomani, o Quadi, ó Sarmatæ, tandem alios uobis deteriores inueni. Per hoc idem tempus, rumoribus exciti uariis, Ægyptii uenere cõplures, genus hominũ controuersum & assuetudine perplexius litigandi semper lætissimum, maximeq; auidum multiplicatum reposcere, si compulsori quicq̃ dederit, ut leuari debito possit, uel certe commodius per dilationem interea dum flagitantur, aut criminis uitandi formidine, diuites pecuniarum repetundarum interrogare. Hic omnes densi
unum principem & Prefectos Prætorio graeculorum more strepentes interpellabant. incondite modo non ante septuagesimum annum extorquentes quæ dedisset, & iure uel secus plurimis affirmabant. Cumq; nihil aliud agi permitterent, edicto proposito, uniuersos iussit transire Calcedona. pollicitus, q; ipsi quoque protinus uenirent, tum & eorum negocia facturos. Quibus transgressis mandatum est nauigiorum magistris ultro citroq; discurrentium, ne quis transfretare auderet ægyptium. hocq; obseruato, cura propensiore euanuit pertinax calumniandi propositum, & omnes spe præsumpta frustrati redierunt ad lares. Vnde uelut æquitate ipsa dictante, lex est promulgata, qua cauetur nullum interpellari suffragatorem super his, quæ cum recte constiterit accepisse. Allapso itaque Calendas; Ianuarium die, cũ Mamertino & Neuitta nomina suscepissent paginæ consulares, humilior princeps uisus est in officio pedibus gradiendo cũ Honoratis. quod laudabant alii. quidã ut affectatũ & uile carpebant. Dein Mamertino ludos ędente Circenses, manumittendis ex more inductis, per admissionum proximum ipse lege agi ductus dixerat (ut solebat) statimq; admonitus iurisdictionem eo die ad alterum pertinere, ut iterato obnoxiam Decembris auroram & ipse mutauit. Frequentabant inter hæc curiam agere diuerso, diuersasq; diuisiones multiplices ingerebant. Et cum die quodam, causa eius spectandi,

uenisse

ueniſſe nunciatus eſſet ex Aſia philoſopus Maximus, exiliuit indecore. & qui eſſet oblitus, effuſo curſu, à ueſtibulo longe progreſſus, & oſculatum ſuſceptumq; reuerenter ſecum induxit. per oſtentationem intempeſtiuam nimius captator inanis gloriæ uiſus, præclariq; illius dicti immemor Tulliani. qđ, tales notando, ita relatum, Ipſi illi piloſophi etiam in his libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt. ut in eo ipſo, q; prædicationem nobilitatemq; deſpiciunt, prædicari de ſe, ac nominari uelint. At multo deinceps duo Agentes in rebus ex his, qui proiecti ſunt, eum adiere uehementius promittentes latebras monſtrare Florentii, ſi eis gradus militiæ rederetur. Quos inceſſens delatoresq; appellãs, addebat nõ eſſe imperatorium obliquis flecti indiciis ad retrahendũ hominem mortis metu abſconditum, qui forte non diu latitare citra ſpem uitæ permitteretur. Aderat his omnibus Prætextatus præclaræ indolis, grauitatisq; priſcæ ſenator, ex negocio proprio forte repertus apud Conſtantinopolim qui in arbitrio ſuo Achaiæ proconſulari præfuerat poteſtate. Nec tamen cum corrigendis ciuilibus ita diligenter inſtaret, omiſit caſtrenſia, Rectores militibus diu exploratos apponens. urbes quinetiam per Thracias omnes cum monimentis reparans eximis. curansq; ſollicite ne arma, uel indumenta, uel ſtipendium, uel alimenta, deeſſent his, quos per ſupercilia Iſtri diſperſos, excurſibusq; Barbarorum oppoſitos agere uigilanter angebat ferocior. Quæ cum ita diuideret, nihil ſegnius agi permittens, ſuadentibus proximis, ut aggrederetur propinquos Gothos ſæpe fallaces & perfidos, Hoſtes quærere ſe meliores, aiebat. illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos ubique ſine conditionis diſcrimine uenundantur. Hæc eum curantem & talia, commendabat externis nationibus (ut fama eſt) fortitudine ſobrietateq; rei militaris ſcientia, uirtutumq; omnium incrementis excelſum, paulatimq; progrediens ambitũ oppleuerat mundi. Proinde timore eius aduentus per finitimos longeq; diſtantes latius explicatæ legationes undique ſolicite ad eum concurrebant. hinc, Tranſtigritanis pacem obſecrantibus & Armeniis. inde, nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus, ante tempus aduſque diuiſiſſet ſerendi ius ab Auſtrali plaga, ut famulandũ rei Romanæ ſemet offerentibus Mauris. ab Aquilone & regionibus Solis, per quas in mare Phaſis accipitur, Boſphoranis aliisq; ante hac ignotis legationes uehementibus ſuppliciis, ut annua complentes ſolennia intra terrarum genitaliũ terminos ocioſe uiuere ſinerentur. Appoſitum eſt (ut exiſtimo) tempus, ad has partes nos occaſione magni principis deuolutos, ſuper Thraciarũ extimis, ſituq; Ponti, & in his uiſa uel lecta quædam, perſpicua fide monſtrare. Athos in Macedonia mons ille præceſſus nauibus quondam Medicis peruius, & Caphareus Euboicus ſcopulus, ubi Nauplius Palamedis pater claſſem concidit Argiuam, licet longo ſpacio controuerſam, Theſſamalitis cingitur Ægeum, quod paulatim fuſius adoleſcens dextra qua late protenditur per Sporadas eſt inſuloſum. atque Cycladas, ideo ſic appellatas, q; omnes ambiunt Delon patriã deorum inſignem.

Læua

Læua Imbrum & Tenedum circũluens, & Lemnum & Taxum quanto perflatur, Lesbo illiditur uiolentius. Vnde gurgitibus fluminis Apollinis Smynthii templum, & Troada perstringit, & Ilium heroicis casibus claram. efficitq; Melana sinum oppositum Zephyro. cuius apud principium Abdera uisitur Prothagoræ domicilium & Democriti, cruentaq; Diomedis thracii sedes, & conualles per quas Hebrus sibi miscetur, & Maronea, & Ænos, qua diris auspiciis cœpta moxq; relicta ad Ausoniam ueterem ductu numinum properauit Æneas. Hinc gracilescens paulatim, & uelut naturali quodam commercio ruens in Pontum, eiusq; partem assumens, in speciem φ literæ cæli & terræ formatur, & in Hellesponto Marodopa scindens Cynossema, ubi sepulta creditur Hecuba, & Coëlan præterlabitur & Seston, & Callipolin, cõtra per Achillis Aiacisq; sepulcra Dardanum contingit & Abydon, unde iunctis pontibus Xerxes maria pedibus peragrauit. Dein Lampsacum Themistocli dono datam à Rege Persarum, & Parion quam condidit Iasonis filius Parius. unde semiorbe turgescens altrinsecus, lataq; aperiens terrarum diuortia, circũfluis spaciis Propontidos respergit. Ex eo latere Cyzicum, & Dindyma religiosa Matris Magnæ delubro, & Apamiã, Ciumq;, ubi Hilam sequuto tempore Nicomediam à Rege cognominatã, qua in occasum procedit, Cherronesum pulsat & Ægos potamos. in quo loco lapides casuros ex cælo prædixit Anaxagoras. & Lysimachiã, & ciuitatem quã Hercules conditã Perinthũ Comitis sui memoriæ dedicauit. Et ut effecte pleneq; φ literæ figura seruetur, in meditullio ipsorũ undicatis Proconnesus insula est oblonga & Belbinicus. Post cuius summitatem in angustias rursus extenuatum, Europam & Bithyniam intercurrens per Calcedona & Chrysopolim & stationes transit obscuras. Nam supercilia eius sinistra Athyras portus despectat & Selymbria, & Constantinopolis uetus Byzantiũ Atticorum colonia, & promontorium Ceras præluentem nauibus uehens constructam celsius turrim, quapropter Pharos appellatur. Vetus inde fons Euripis prægelidus hoc modo fractum ex participatione maris utriusq; finitus, iamq; mitescens in æquoream panditur faciem, quantum potest cadere sub aspectum late diffusum & longe. Omnis autem eius uelut insularis circuitus litorea nauigatio uiginti tribus dimensa millibus stadiorum, ut Eratosthenes affirmat & Hecatæus & Ptolemæus, aliiq; huiusmodi cognitionũ munitissimi scitatores, speciem scybici arcus neruo coaugmentati geographiæ totius assensione firmatur. Et quà Sol Oceano exurgit Eoo, paludibus clauditur Mæotidos. quà declinante uespera, ultromanus prouinciis terminatur. unde suscipit sidus Arctoum, homines alii linguis & moribus dispares. latus eius Austrinum molli deuexitate subductum. Per hæc amplissima spacia oppida sunt dispersa Græcorum. quæ cuncta ætatibus uariis, præter pauca Athenienſiũ, coloni condidere Milesii inter Ionas, aliàs in Asia per Nileum multo ante locatæ, Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur Dorico deuouisse. Extremitates autem arcus utrinque tenues duo exprimunt Bosphori è regione sibi oppositi,

oppoſiti, Thracius & Cimmerius. hac cauſa Boſphori uocitati, q; per eos quondá Inachi filia mutata (ut poëtæ loquuntur) in bouem, ad mare Ioniũ permeauit. Dextrum igitur ad inflexionem Boſphori Thracii excipit Bithynię latus, quã ueteres dixere Mygdoniam, in qua Thynia & Meſembria ſunt regiones, & Amyci Bebrycia Bebrycis exempti uirtute Pollucis remota, quæ Thracia, in qua uolitantes minaciter harpyias Phineus uates horrebat. per quę litora in ſinus oblongos curuatus Sangarius, & Pſillis, Bizes, & Rhebas fluuii funduntur in maria. Quibus cõtrouerſæ extraneæ ſunt Symplegades, gemini ſcopuli in uertices undiq; porrecti diruptos, aſſueti priſcis ſæculis obuiam ſibi cum horrendo fragore colliſis molibus ferri, cedentesq; retrorſus acri aſſultu ad ea reuerti quæ pulſarant. Per has ſaxorum dehiſcentium concurſantiũq; crebritates ſi etiam ales interuolaſſet, nulla celeritate pennarum eripi poterat, quin interiret oppreſſa. Hi ſcopuli, cum eos Argo prima omniũ nauis, Colchos ad direptionem aurei properans uelleris præteriſſet innoxia, immobiles turbine circũfracto ſtetere torporati. Vt eos aliquando fuiſſe diremptos, nulli nunc conſpicantiũ credant, niſi ſuper hoc congruerent omnes priſcorum carminum cantus. Poſt Bithyniæ partem prouinciæ Pontus & Paphlagonia protenduntur. in quibus Heraclea, Sinope, & Polemonion, & Amyſos amplę ſunt ciuitates, Tios, & Amaſtris, omnes ab auſpicio diligẽtia fundatæ Græcorum. & Ceraſus, unde aduexit huiuſmodi poma Lucullus. inſulæq; arduæ, Trapezunta & Theodoſia, continentis oppida nõn obſcura. Vltra hæc loca Acheruſium ſpecus eſt, qd̃ accolæ ΝΥΧΟΠΟΝΤΙΟΝ appellãt, & portus Acone, fluuii Coralius Acheron qui Archadius, & Iris, & Thembrius, & iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. Thermodon his eſt proximus, ab Armonio defluens monte, & Themiſcyreos interlabens lucos. ad quos Amazonas quondam migrare neceſſitas ſubegerat talis, Attritis damnorum aſſiduitate finitimis, Amazonas ueteresq; eo cruentis populabantur incurſibus altiora ſpirabant, uiresq; ſuas circũſpectantes his, quæ propinqua ſæpius appetebant ualidiores, raptæ præcipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis manus Athenienſibus intulerunt. acriq; concertatione effuſæ diſiectæq; omnes, nudatis equitatus ſui lateribus, corruere. Harum interitu cognito, reſiduę ut imbelles domi relictę extrema peſtilentiæ uicinitatis, & repentes ſimilia, funeſtos impetus declinantes, ad pacatorum ſedem tranſiere Thermodontis. Quaq; progenies longe deinde propagata per numeroſam ſobolem manu firmiſſima ad loca reuerterat genitalia. ſequuto tempore populus diuerſaq; originum formidabilis. Haud procul inde attollitur Carambis placidi collis contra ſeptẽtrionem Elicen exurgens. Cuius è regione eſt Criumetopon Tauricę promontoriũ, duobus millibus & quingentis ſtadiis diſparatum. hocq; ex loco omnis ora maritima, cuius initium Halys eſt amnis, uelut longitudine lineali directa, nerui efficit ſpeciem, duabus arcus ſummitatibus complicati. His regionibus Dahę confines ſunt acerrimi omnium bellatores, & Chalybes, per quos erutum & domitum eſt

primitus

primitus ferrum. Post quos terras patentes Byzares obtinent, & Tapyres, & Tibareni, & Mossinœci, & Macrones & Phylires, populi nulla nobis assuetudine cogniti. a quibus breui spacio distant uirorũ monumenta nobilium, quibus Sthelenus est humatus, & Idmon, & Typhis. primus, Herculis socius amazonico bello letaliter uulneratus. alter, augur Argonautarũ. tertius, eiusdẽ nauis cautissimus rector. Prætercursis partibus memoratis, aliouorsum sunt fluenta Callichori ex facto cognominati, q; superatis post triennium Indicis nationibus, ad eos tractus Liber reuersus circa huius ripas uirides & opacas Orgia pristina reparauit & choros, Trieterica huiusmodi sacra quidam existimant appellari. Post hæc confinia Comaritarum pagi sunt celebres, & Phasis fremibundis cursibus Colchos attingit Ægyptiorum antiquam sobolem. ubi inter ciuitates alias Phasis est nomine fluuii dictitata, & Dioscurias, nunc usque nota. cuius auctores Amphitus & Telchius Spartani traduntur, aurigæ Castoris & Pollucis, quibus Heniochorum natio est instituta. Paulum ab his secernuntur Achęi, qui bello anteriore quondam apud Troiam consumato, non cum super Helena certaretur, ut auctores prodidere nonnulli, in Pontum reflantibus uentis errore delati, cunctisq; hostibus stabilem domiciliis sedem nusq̃ reperientes, uerticibus montium insidere semper niualium, & horrore cæli districti, annuum sibi uictum peculiis rapto parare assuefacti sunt. atque eo ultra omnem deinde ferociam sæuierunt. Super Cercetas, qui isdem annexi sunt, nihil memoratu traditur dignũ. Quorum post terga Cimmerici agitant incolæ Bosphori. ubi Milesiæ sunt ciuitates, harumq; uelut mater omnium Panticapęum, quam pertingit Panticapus fluuius, genuinis intumescens aquis & externis. Itineribus hinc extensis, Amazones adusque Caspium mare porrectæ circũcolunt Tanain. qui inter Caucasias oriens rupes, per sinuosos labitur circũflexus, Asiamq; dissterminans ab Europa in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius superciliis quædam uegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus multiplices medelarum. Vltra Tanain panduntur in latitudinem Sauromatæ. per quos amnes fluunt perpetui Marubius & Rhombitus, & Theophanius & Vardanus. Lagous & alia quoq; distant immanibus interuallis. Sauromatarum prætenditur natio litori iuncta, qd̃ Coracen suscipiens fluuium, in æquor eiectat extremum. Prope palus est Mæotis amplissima circũgressus, ex cuius uberrimis uenis per Patares angustias undarum magnitudo prorumpit in Pontum. cuius in dextro latere insulæ sunt Phanagorus & Hermonassa, studio constructę græcorum. Circa hæc stagna ultima extimaq; plures habitant gentes, sermonum institutorumq; uarietate dispariles, Iaxamatæ, & Mœotæ, & Iazyges, Rhoxolaniq;, & Halani, & Melanchlæni, & cum Gelonis Agathyrsi, apud quos adamantis est copia lapidis. aliiq; ultra latentes, q; sunt omnium penitissimi. Sed Mœotidos lateri læuo Cheronesus est propinqua, coloniarum plena græcarum. unde quieti sunt homines & sedati, adhibentes uomeri curam, & prouentibus fructua-

riis uictitantes. A quibus per uaria regna deducti itineribus modicis Tauri diſſociantur. Inter quos immani diritate terribiles Arinchi, & Zinchi, & Napei, intendente ſæuitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhoſpitale, & à contrario per cauillationē Pontus Euxinus appellatur, ut Euethen græci dicimus ſtultum, & noctem euphronen, & Furias Eumenidas. Deos enim hoſtiis litantes humanis & immolantes aduenas Dianæ (quæ apud eos dicitur Orſilodiæ) cæſorum capita fani parietibus præfigebant, uelut fortium perpetua monumenta facinorum. In hac Taurica, inſula Leuce ſine habitatoribus ullis Achilli eſt dedicata. In quam ſi fuerint quidam forte delati, uiſis antiquitatis ueſtigiis, temploq; & donariis eidem heroi conſecratis, ueſperi repetunt naues. aiunt enim non ſine diſcrimine uitæ illic quenq̄ pernoctare. Ibi & aquę ſunt, & candidę aues naſcuntur Halcyonibus ſimiles. ſuper quarum origine & helleſpontiacis prælliis ſuo tempore diſſeremus. Sunt autem quædam per Tauricam ciuitates. inter quas eminet Eupatoria, & Dandace, & Theodoſia, & minores aliæ nullis humanis hoſtiis impiatæ. Hactenus arcus apex protendi ęſtimatur. cius nunc reſidua leniter ſinuata, ſubiectaq; urſæ cæleſti aduſq; Caſpias Portas, articulatus ut ordo poſtulat, exequamur. id admonentes, q; cum arcus omnium gentium flexis curuentur haſtilibus, ſcythici ſoli uel parthici circūductis utrinque introrſus pedibus & patulis cornibus effigiem Lunæ decreſcentis oſtendunt, mediętatem recta & rotunda regula diuidente. Ergo in ipſo huius compagis exordio, ubi Riphei deficiunt, omnes habitant Arimaſpi, iuſti homines, placiditateq; cogniti. quos omnes Chronius & Biſula præterfluunt, iuxtaq; Maſſagetæ, Halani, & Sarmatæ, aliiq; plures obſcuri. quorum nec uocabula nobis ſunt nota nec mores. Interiectu deinde non mediocri Carcinites panditur ſinus, eiuſdemq; nominis fluuius, & religioſus per eas terras Triuiæ lucus. Dein Boryſthenes à montibus oriens Neurorum, primigeniis fontibus copioſus, concurſuq; multorum amnium adoleſcens mari præruptis undarum uerticibus intimatur. cuius in marginibus nemoroſis Boryſthenes eſt ciuitas, & Cephaloneſus, & aræ Alexandro Magno, Cæſariq; Auguſto ſacratæ. Longo exinde interuallo Peuce eſt inſula, quam incolunt Sindi ignobiles poſt heriles in Aſia caſus coniugiis potiri dominorum & rebus. quibus ſubiectum gracile litus Achillios uocant indigenæ dromon, exercitus ducis quondam Theſſali memorabilem. ciq; proxima eſt ciuitas Tyros colonia Phœnicum, quam præſtringit fluuius Tyras. In medio autem ſpacio arcus, q; prolixæ rotunditatis eſſe prædiximus, q; que expedito uiatori diebus conficitur quindecim, Europei ſunt Halani, & Coſtobocæ, gentesq; Scytharum innumeræ, quæ porriguntur aduſque terras ſine cognito fine diſtentas. quarum pars exigua frugibus alitur, reſiduæ omnes palantes per ſolitudines uaſtas, nec ſtiuam aliquando, nec ſementem expertas, ſed ſqualentes & pruinoſas, ferarum tetro ritu ueſcuntur. ciſq; caritates & habitacula, uileſq; ſupellectiles plauſtris impoſitæ ſunt corticibus tectis. & cum placuerit ſine obſtaculo migrant,

eodem

eodem carpenta,quo libuerit conuolentes.Cum autem ad alium portuosum ambitum fuerit uentum,qui arcus figuram determinat ultimam,Peuce promiuet insula. quam circũcolunt Troglodytæ,& Peuci, mitioresq; aliæ gentes, & Istros quondam potentissima ciuitas, & Tomi, & Apollonia,& Anchialos,& Odessos.aliæ prẽterea multæ,quas litora continent Thraciarum. Amnis uero Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Rheticis,per latiorem orbem protentus, ac sexaginta nauigabiles penè recipiens fluuios,septem ostiis per hoc scythicum latus erumpit in mare. Quorum primũ est Peuce,ab insula supradicta, ut interpretata sunt uocabula græco sermone.secundum Naracustoma,tertium Calostoma,quartum Pseudostoma. Nã Boreostoma ac deinde Stenostoma longe minora sunt cæteris. Septimum genus est palustri specie nigrum.Omnis autem circũfluo ambitu Pontus,& nebulosus est,& dulcior æquoribus cæteris,& uadosus, q; concrescat latex humorum spiramine sæpe tensus,& irruentium undarum multitudine temperatur,& consurgit in breuia tortuosa, limum, globosq; aggerente multitudine circũuenientium fluentorũ. Et constat, ab ultimis Nostri finibus maris agminatim ad hũc secessum pariendi gratia petere pisces.ut aquarũ suauitate salubrius fœtus educant,nec intercipiantur. amicula sunt ibi securi uoraciũ belluarũ truculentissima.nihil enim in Ponto huiusmodi aliquando est uisum,præter innoxios Delphinas & paruos. Quicquid autem eiusdem Ponti sinus Aquilone ceditur & pruinis,ita perstringitur gelu,ut nec amniũ cursus subteruolui credantur, nec per infidum & labile solum gressus hominis possit uel iumenti firmari.quod initiũ nunq̃ mare syncerũ, sed permixtum aquis amnicis tentat. Prolati aliquanto longius q̃ sperabamus, pergamus ad reliqua. Accesserat aliud ad gaudiorum præsentium cumulum,diu quidem speratum, sed dilationum ambage multiplici tractum. Nunciatum est enim per Agilonem & Iouium postea quæstorem,Aquileiæ defensores, longioris obsidii tedio cognitoq; Constantii excessu, patefactis portis egressos, auctores prodidisse turbarum. iisdemq; uiuis exustis (ut supra relatum est) omnes concessionem impetrasse delictorum & ueniam. At prosperis Iulianus elatior ultra homines iam spirabat.periculis expertus assiduis, q; ei orbem Romanum placite iam regente,uelut mundanam eorum copiam fortuna gestans propitia cuncta, glorioſa deferebat & prospera. antegressis uictoriarum titulis hæc quoque adiiciens, q; dum teneret Imperium solus, nec moribus internis est concitus, nec Barbarorum quisq̃ ultra suos exiliuit fines. populi omnes,auiditate semper insectandi præterita ut damnosa & noxia,in laudes eius studiis miris accendebantur. Omnibus igitur, quæ res diuersæ poscebant & tempora, perpensa deliberatione dispositis. & militibus orationibus crebris, stipendioq; competenti, ad ea expedienda incitent promptius animos cunctorum fauore sublimis,Antiochiam ire contendens, reliquit Constantinopolim, incrementis maximis fulctam.natus eũ illic diligebat eam, ut genitalem patriã,& colebat. Transgressus itaq; fretum prẽter

celſam Chalcedona & Libyſſam, ubi ſepultus eſt Hannibal Pœnus, Nicomediã uenit, urbem antehac inclytam. ita magnis retro principum amplificatam impenſis, ut ædium multitudine priuatarum & publicarum recte noſcentibus, regio quædam Vrbis æſtimaretur æternæ. Cuius mœnia cum uidiſſet in fauillas miſerabiles conſediſſe, angorem animi tacitis flentibus indicans, pigriori gradu pergebat ad regiam. hoc maxime erumnis eius illachrymans, ꝙ ordo ſqualens occurrit populi nimium quantum antehac florentiſſimus. & agnoſcebat quoſdã ibidem ab Euſebio ducatos epiſcopo, quem genere longius contingebat. Hic quoq; pari modo ad reparanda, quæ terræ ſubuerterat tremor, abunde pręſtito plurimis, per Niceam uenit ad Gallogręciæ fines. unde dextrorſus itinere declinato, Peſinunta conuertit, uiſurus uetuſta Matris Magnæ delubra. A quo oppido bello Punico ſecundo, carmine Cumano monente, per Scipionem Naſicam ſimulacrum tranſlatum eſt Romam. Cuius ſuper aduentum in Italiam, pauca cum aliis huic materiæ congruentibus, in actibus Cõmodi principis digeſſimus per exceſſum. Quamob rem autem hoc nomine oppidũ ſit appellatum, uariant reꝝ ſcriptores. Quidam enim, figmento Deæ cælitus lapſo, ἀπὸ τοῦ πίσαρ, qđ cadere nos dicimus, urbem aſſeruere cognominatam. Alii memorant, Ilum Trois filium Dardaniæ Regem, uel locum ſic appellaſſe. Theopompus non Ilum tetigiſſe, ſed Midam affirmat, Phrygiæ quondam potentiſſimum Regem. Venerato igitur numine, hoſtiiſq; litato & uotis, Anticyram rediit. eumq; exinde progredientem ulterius multitudo inquietabat, pars uiolenter erepta reddi ſibi poſcentiũ. alii querentes conſortiis ſe Curiaꝝ addictos iniuſte. nonnulli ſine reſpectu periculi agentes aduſque rabiem, ut aduerſarios ſuos læſæ maieſtatis criminibus illigarent. Veꝝ ille iudicans caſus triſtiores & litigia, cauſaꝝ momenta æquo iure perpendens, ſuũ cuique tribuebat, nuſq; a uero abductus. acrius in calumniatores exurgens, quos oderat, multoꝝ huiuſmodi petulantem ſæpe dementiã aduſq; diſcrimen expertus, dũ eſſet adhuc humilis & priuatus. Exemplũq; patientię eius in tali negocio, licet ſint alia plurima, id unũ ſufficiet poni. Inimicũ quidam ſuũ, cum quo diſcordabat aſperrime, dixiſſe in maieſtatem turbulentius, deferebat. Imperatoreq; diſſimulante, eadem diebus continuis replicans, Interrogatus ad ultimũ, qui eſſet, & quem argueret? reſpõdit, municipem locupletẽ. Quo audito, princeps renidens, Quibus indiciis, ait, ad hoc perueniſti? Et ille, purpureũ, inquit, ſibi indumentũ ex ſerico pallio parat. iuſſuſq; poſt hęc, ut uilis arduę rei uilem incuſans, abire tacitus & innoxius, nihilominus inſtabat. Quo tædio Iulianus defatigatus, ad Largitionũ Comitem uiſum propius, Iube, inquit, periculoſo garritu pedũ tegmina dari purpurea ad aduerſariũ perferenda, quem ut datur intelligi, chlamydem huius coloris memorat ſibi conſarcinaſſe. ut ſciri poſſit, ſine uiribus maximis quid pannuli proficiant leues. Sed ut hæc laudanda & bonis moderatoribus æmulanda, ita illud amaꝝ & notabile fuit, ꝙ ægre ſub eo à curialibus quiſq; appetitus, licet priuilegiis, & ſtipendiorum numero, & originis penitus alienæ

alienæ fortitudine communitus obtinebat æquissimum. adeo ut plerique territi emercarentur modestias pręciis clandestinis. Itineribus itaq; emensis cum ad Pylas uenisset, qui locus Cappadocas discernit & Cilicas, osculo susceptũ Rectorem prouinciæ, nomine Celsum, iam inde à studiis cognitum Atticis, ascitumq; in consessum uehiculi, Tarsum secum induxit. At hinc uidere properans Antiochiam, Orientis apicem pulchrũ, usus itineribus solitis uenit. urbiq; propinquans in speciem alicuius numinis uotis excipitur publicis, miratus uoces multitudinis magnę, salutare sidus illuxisse Eois partibus, acclamantis. Euenerat autem iisdem diebus annuo cursu completo Adonia ritu ueteri celebrari, amato Veneris (ut fabulæ fingunt) aprideute ferali deleto. qđ in adulto flore sectarum est indicium frugum. Et uisum est triste, q; amplam urbem principũq; domicilium introeunte Imperatore, & nunc primum, ululabiles undique planctus & lugubres sonitus audiebantur. Hic patientia eius & lenitudinis documentum, leue quidem apparuit, sed mirandũ. Thalassium quendam ex proximo libello; insidiatorem fratris ederat Galli. quo adorare adesseq; officium inter Honoratos prohibito, aduersarii cum quibus litigabat in Foro postridie turba congregata superflua, adito Imperatore, Thalassius (clamitabat) inimicus pietatis tuæ nostra uiolenter eripuit. Et ille, hac occasione hominem opprimi posse coniiciens, Agnosco, respõdit, quem dicitis offendisse me. iusta de causa & silere uos interim consentaneum est, dum mihi inimico potiori faciat satis. mandauitq; assidenti Præfecto, ne audiretur eorũ negocium anteq̃ ipse cum Thalassio rediret in gratiam. quod breui euenit. Ibi hyemans ex sententia nullis interim uoluptatum potiebatur illecebris, quibus abundant Syriæ omnes. uerum per speciem quietis iudicialibus causis intentus, nõ minus q̃ arduis bellicisq;, quibus distrahebatur, multiformibus curis exquisita docilitate librans, quibus modis suum cuique tribueret. Iustisq; sententiis & improbi modicis coercentur suppliciis fortunis defenderentur, erat intactus. Et quanq̃ in disceptando aliquoties intempestiuus, quid quisq; iurgantium coleret tempore alieno. interrogatus tamen nulla eius definitio litis à uero dissonans reperitur. nec argui unq̃ potuit, religionem, uel quodcũque aliud, ab æquitatis recto tramite deuiasse. Iudicium enim hoc est optandum & rectum. ubi per uaria negociorũ examina, iustum id est & iniustum. à quo ille ne aberraret, tanq̃ scopulos cauebat abruptos. Hoc autem ideo assequi potuit, q; leuitatem agnoscens cõmotionis ingenii, Præfectis proximisq; permittebat quæri, subinde se dolere delictis, & gaudere correctione. Cumq; eum defensores causarum, ut conscium rationis perfectæ, plausibus maximis celebrarent, fertur id dixisse promotus, Gaudebam planè, præ meq; efferebam, si ab his laudarer, quos & uituperare posse aduerterem, si quid secus factum sit aut dictum. Sufficiet autem pro multis, quæ clementer egit in litibus cognoscendis, hoc unum ponere, nec abhorrens à proposito, nec absurdum. Inducta in iudicium fœmina quædam, cum palatinum aduersarium suum in numero Protectorum cinctum præter spem con

ſpexiſſet,hoc factum inſolens tumultuando quærebatur. & Imperator,Proſequere ait mulier, ſi quid te iam exiſtimas. hic enim ſic cinctus eſt, ut expeditus per latum incedat.pasq; nocere tuis partibus poteſt. Et æſtimabatur per hæc & ſimilia (ut ipſe dicebat aſſidue) uctus illa iuſtitia, quā offenſam uitiis hominum Aratus extollit in cælū,imperante eo reuerſa ad terras.ni quædam ſuo ageret non legum arbitrio,erratisq; aliquoties obnubilaret gloriaq; multiplices curſus.Poſt multa enim etiā iura quędam correxit in melius ambagibus circūciſis,indicātia liquide quid iuberent fieri, uel uetarent. Illud aūt erat inclemens obruendum perenni ſilentio, qp arcebat docere magiſtros rhetoricos & grāmaticos,ritus Chriſtiani cultores. Iiſdem diebus Gaudentius ille notarius,quem opponendū per Africā miſſum ſupra diximus à Conſtantio, Iulianus quinetiā ex Vicario earūdē partiū nimius fauctor, retracti ſub uincu lis morte periēre pœnali. Tunc & Artemius ex duce Ægypti,Alexandrinis urgētibus atrociū criminū mole,ſupplicio capitali mulctatus eſt.Poſt quē Marcelli ex Magiſtro equitū & peditū filius,ut iniectans imperio manus,publica deletus eſt morte.Romanus quinetiam & Vincentius Scutarioq; ſcholæ Primæ Secundæq; tribuni,agitaſſe conuicti quædā ſuis uiribus altiora,acti ſunt in exilium. Cūq; tempus interſtetiſſet exiguum, Alexandrini Artemii comperto interitu,quem uerebantur,necum poteſtate reuerſus(id enim minatus eſt) multos læderet ut offenſus,iram in Georgium uerterunt epiſcopum,uipereis(ut ita dixerim)morſibus ab eo ſępius appetiti.qui in fullio natus,ut ferebatur,apud Epiphaniam Ciliciæ oppidum,auctusq; in damna compluriū, contra utilitatem ſuam reiq; cōmunis epiſcopus Alexandriæ eſt ordinatus.in ciuitate, quæ ſuopte motu,& ubi cauſæ non ſuppetunt, ſeditionibus crebris agitatur & turbulentis,ut oraculorum quoque loquitur fides. His efferatis hominum mentibus, Georgius quoq; ipſe graue acceſſerat incentiuū,apud patulas aures Conſtantii multos exinde cauſans, ut eius recalcitrantes imperiis.profeſſionisq; ſuę oblitus,quæ nihil niſi iuſtum ſuadet & lene,ad delatorum auſa feralia deſciſcebat. & inter cætera dicebatur id quoque maligne docuiſſe Conſtantium, qp in urbe prædicta ædificia cuncta ſolo cohærentia, a cōditore Alexandro magnitudine impenſaq; publicarū extructa, emolumentis ærarii ,pficere dicūt ex iure. ad hæc mala id quoque addiderat (unde paulopoſt eiectus eſt in exitium præceps) reuerſus ex comitatu principis, cum tranſiret per ſpecioſum Genii templū,multitudine ſtipatus ex more,flexis ad ædem ipſam luminibus, Quādiu,inquit,ſepulcrū hoc ſtabit? Quo audito,uelut fulmine multi perculſi, metuentesq; ne illud quoq; tentaret euertere,quicquid poterant in eius perniciem clandeſtini concitabāt.Ecce autem repente perlato letabili nuncio,indicante extinctū Artemium, plebs omnis elata gaudio inſperato, uocibus horrendis infrendens, Georgium petit. raptumq; diuerſis mulctandi generibus proterens & conculcans diuaricatis pedibus.cumq; eo Dracontius Monetæ Præpoſitus,& Diodorus quidam ueluti comes, iniectis per crura funibus, ſimul exanimati ſunt. ille, qp aream in

Moneta,

Moneta, quã regebat, recens locatam euertit. alter, q; dum ędificandæ præesset ecclesię, cirros puerorũ licentius detondebat. id quoq; ad deorum cultum existimans pertinere. Quo nõ contenta multitudo immanis, dilaniata cadauera peremptorum camelis imposita uexit ad lacus. iisdemq; subito igne crematis, cineres proiecit in mare. id metuens, ne collectis supremis, sedes illis extruerentur, ut reliquis, qui deuiare à religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas aduſq; gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nũc Martyres appellantur. Poterantq; miserandi homines, ad crudele suppliciũ ducti, Christianorũ adiumento defendi, ni Georgii odio omnes indiscrete flagrassent. Hoc cõperto, Imperator ad uindicandũ facinus nefandum erectus, iãq; expetiturus pœnas à noxiis ultimas, mitigatus est lenientibus proximis. missoq; edicto, acri oratione scelus detestebatur admissum. minatus extrema, si deinde tentatum fuerit aliquid, quod iustitia uetet & leges. Inter hęc expeditionem parans in Persas, quã dudum animi robore cõceperat celso, ad ultionem præteritorum uehementer elatus est. sciens & audiens gentem asperrimam per sexaginta fermè annos inussisse Orienti cædũ & direptionum monumenta sæuissima, ad interuitionem exercitibus nostris sæpe deletis. Vrebatur autem bellandi gemino desiderio. primo, q; impatiens ocii lituos sonabat & prælia. dein, q; in ætatis flore primæuo obiectus efferarum gentium recalentibus armis, etiam tum Regum precibus & Regalium, qui uinci magis possit, q̃ supplices manus tendere credebantur, ornamentis illustrium gloriarum inserere Parthici cognomentũ ardebat. Quæ maximis molibus festinari cernentes obtrectatores desides & maligni, unius corporis permutatione tot cieri turbas intempestiuas, indignum & pernicioſum esse strepebant, studium omne in differendo procinctu ponentes. & dictitabant his præsentibus, quos audita referre ad Imperatorem posse rebantur, cum (ni sedatius ageret) immodica rerum secundarũ prosperitate, uelut luxuriantes uberitate nimia fruges, bonis suis protinus occasurum. Et hæc diu multumq; agitantes, frustra uirum circũlatrabant immobilem occultis iniuriis, ut Pygmęi uel Thiodamas agrestis Homolidius cũ Hercule. Ille tamen ut maioris præter cęteros spiritus, nihilo lentius magnitudinem expeditionis secum cõmentans, in præparandis congruis operam nauabat enixam. Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebritate nimia perfundebat. tauros aliquoties immolando centenos, & innumeros uarii pecoris greges, ouesq; candidas terra quæsitas & mari. adeo, ut in dies penè singulos milites carnis distentiore sagina uictitantes incultius, potiusq; auiditate corrupti, humeris impositi transeuntium, per plateas ex publicis ædibus, ubi uindicandis potius q̃ cedendis conuiuiis indulgebant, ad sua diuersoria portarentur. Petulantes ante omnes & Celtæ. quorum ea tempestate confidentia creuerat ultra modum. Augebantur autem cerimoniarum ritus immodice, cum impensarum amplitudine antehac inusitata & graui. & quisque (cum impræpedite liceret) scientiam uaticinandi professus iuxta imperitus & docilis, sine fine,

uel præstitutis ordinibus, oraculorum permittebatur scitari responsa. & extispicia nonnunq̃ futura pandentia, oscinumq; & auguriorum & ominum fides (si reperiri usq̃ posset) affectata uarietate querebatur. Hæcq; dum ita procedũt, more pacis, multorum curiosior Iulianus nouam consilii uiam ingressus est, uenas fatidicas Castalii recludere cogitans fontis. quem obstruxisse cæsar dicitur Hadrianus mole saxorum ingenti. ueritus ne ut ipse præcinentibus aquis capessendam Remp. comperit, etiã alii similia docerentur, affatus circũhumata corpora, statuit exinde transferri. eo ritu, quo Atheniensis insulam purgauerant Delon. Eodem tempore, die XI. Calendarum Nouembrium, ampliſſimum Daphnei Apollinis fanum, q; Epiphanes Antiochus Rex ille condidit iracundus & sæuus, & simulacrum in eo, olympici Iouis imitamenti æquiparans magnitudinem, subita ui flammarum exustum est. Quo tam atroci casu repente consumpto ad id usq; Imperatorem ira prouexit, ut quæstiones agitari iuberet solito acriores, & maiorem ecclesiam Antiochiæ claudi. Suspicabatur enim id Christianos egisse, stimulatos inuidia, q; idem templum inuiti uidebant ambitioso circundari peristylio. Ferebatur autem, licet rumore leuissimo, hac ex causa conflagrasse delubrum, q; Asclepiades philosophus, cuius in actibus Magnentii meminimus, cum uisendi gratia Iuliani ad id suburbanum ueniſſet, deæ cælestis argenteum breue figmentum, quocunque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisq; cereis excussisset. unde medietate noctis emensa, cũ nec adesse quisq̃ potuit, nec iuuare, uolitantes scintillę adhæsere materiis uetustissimis, ignesq; aridis nutrimentis euecti, omne quicquid contingi potuit, licet discretũ celsitudine, concremarunt. Eo anno, sidere etiam tum instante brumali, aquarum incessit inopia metuenda. ut & riui cessarent quidam, & fontes antehac aquarum copiosis pulsibus abundantes. sed in integrum postea restituti sunt. Et quarto decembrium uergente in uesperam die, reliqua Nicomediæ collapsa est terræmotu, itidemq; Niceæ portio non mediocris. Quæ tametsi mœstitiam solicito incuterent principi, residua tamen non contemnebat urgentia, dum pugnandi tempus ei ueniret optatum. Inter præcipua tamen & seria illud agere superfluum uidebatur, q; nulla probabili ratione susceptа, popularitatis amore, uilitati studebat uenalium rerum. quæ nonnunq̃ secus q̃ conuenit ordinata, inopiam gignere solet & famem. Antiochensi ordine id tunc fieri, cum ille iuberet, non posse, aperte monstrante, nusq̃ à proposito declinabat, Galli similis fratris licet incruentus. Quocirca in eos deinceps sæuiens, ut obtrectatores & contumaces, uolumen composuit inuectiuum, qđ Antiochense uel Misopogonem appellauit. probra ciuitatis infensa mente annumerans, addensq; ueritati complura. Post quæ multa in se facete dicta comperiens, coactus dissimulare pro tempore, ira sufflabatur interius. Delator enim ut Cercops, homo breuis, humeros extentans angustos, & barbam præ se ferens hircinam, grandiaq; incedens tanq̃ Oti frater & Ephialtis (quorũ proceritatem Homerus in immensum tollit) itidẽq;

uictimarius

uictimarius pro sacricola, dicebatur. ad crebritatem hostiarum alludentibus multis. & culpabatur hic opportune, cũ ostentationis gratia uehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusq; mulierculis, lætabatur. Et quanq̃ his paribusq; de causis indignaretur, tacens tamen, motumq; in animi retinens potestate solennia celebrabat. Denique præstituto feriarum die Casium montem ascendit, nemorosum & tereti ambitu in sublime porrectum. unde secundis galliciniis uidetur primo Solis exortus. Cumq; Ioui faceret rem diuinam, repente conspexit quendam humi prostratum, supplici uoce uitam precantem & ueniam. Interrogantiq; ei quis esset, responsum est præsidialem esse Theodotum Hieropolitanum Præfectum à ciuitate sua Constantium inter honoratos deducentem adulando deformiter, tanq̃ futurum sine dubietate uictorem, orabat lachrymas fingens & gemitum, & ut Iuliani ad eos mitteret caput, perduellis ingrati specie illa q̃ mandenti circũlatum meminerat membrum. Quibus auditis, accepi, inquit, olim hoc dictum Imperator relatione multorum. sed abi securus ad lares, exutus omni metu clementia principis. qui ut prudens definiuit inimicorum minuere numerum, augereq; amicos sponte sua contendit ac libens. Exin uotorũ perfecto ritu, digresso offeruntur Rectores Ægypti, scripsit Apim bouem operosa quęsitũ industria, tamen post tempus inueniri potuisse firmantes. qd̃ (ut earũ regionum existimant incolæ) faustum, & ubertatem frugum, diuersaq; indicat bona. Super qua re pauca cõueniet expediri. Inter animalia, antiquis obseruationibus consecrata, Mneuis & Apis sunt notiora. Mneuis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile. sequens, Lunæ. Est enim Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximeq; omnium corniculantis Lunę specie latenti dextro insignis. Qui cum post uiuendi spacium præstitutum sacro fonte immersus è uita abierit (nec enim ultra eum trahere ętatem, quàm secreta librorum præscribit auctoritas mysticorum. nec nisi semel ei in anno bos fœmina inuenta cum notis certis offertur) alter cum publico quæritur luctu. & si omnibus signis cõsumatus reperiri potuerit, defertur Memphim, urbem prę stantem, frequentiaq; numinis Æsculapii claram. Cũq; initiante antistitum numero centum, inductus in thalamũ esse cœperit sacer, coniecturis apertis signa rerum futurarũ dicitur demonstrare. & adeuntes quosdã indiciis auerti uidetur obliquis, ut offerentem cibũ aliquando Germanicũ Cæsarem (sicut lectum est) auersatus, portenderat paulopost euentura. Strictim itaq;, cum tempus uidetur hoc flagitare, res Ægyptiacæ tangantur. quarũ noticiam in actibus Hadriani & Seueri principũ digessimus late, uisa pleraque narrantes. Ægyptum, gentem omnium uetustissimam (nisi q; super antiquitate certat cum Scythis) à Meridiali latere Syrtes Maiores, & Phycus promontorium, & Borion, & Garamantes, nationesq; uariæ claudunt. qua Orientem è regione prospicit, Elephantinen & Meroen urbes, Æthiopas & Catadupos, Rubrumq; pelagus, & Scenitas prætenditur Arabas quos Saracenos nunc appellamus. Septentrionis opposita terrarum situ cohæret immenso.

Vnde ex-

Vnde exordiũ Asia, Syriarumq; prouinciæ ſumunt. à ueſpera Iſiaco diſiungitur mari, quod quidam nominauere Parthenium. Pauca itaque ſuper beneuolo omnium flumine Nilo (quem Ægyptum Homerus appellat) præſtringi conueniet, mox oſtendendis aliis, quæ ſunt in his regionibus admiranda. Originem fontium Nili (ut mihi quidem uideri ſolet) ſicut adhuc factum eſt, poſteræ quoque ignorabunt ætates. Verum cum fabulantes poëtæ, uariantesq; geographi in diuerſa latentem notitiam ſcindãt, opiniones eorum, ueritati confines (ut arbitror) expediam paucis. Affirmant aliqui phyſicoꝝ, in ſubiectis Septentrioni ſpatiis, cum hyemes frigidæ cuncta conſtringunt, magnitudines niuium congelaſcere. easq; poſtea ui flagrantis ſideris reſolutas fluxis humoribus nubes efficere grauidas. quæ in Meridianam plagam Eteſiis flantibus pulſæ, expreſſæq; tepore nimio, incrementa ubertim ſuggerere Nilo creduntur. Ex Æthiopicis imbribus paludantes in tractibus illis per æſtus torridos cadere memorantur. Exundationes eius erigi anni temporibus aſſerunt alii præſtitutis. quod utrũque diſſonare uidetur à ueritate. Imbres enim apud Æthiopas, aut non unq̃, aut per interualla temporum longa cadere memorantur. Opinio eſt celebrior alia, q; ſpirantibus Prodromis, perq; dies quadraginta & quinque Eteſiarum continuis flatibus repellentibus, eius meatus uelocitate cohibita, ſuperfuſis fluctibus intumeſcunt. & reluctante ſpiritu controuerſo adoleſcens in maius hinc ui reuerberante uentorum, inde urgente curſu uenarum perennium, progrediens in ſublime tegit omnia. & humus oppreſſa per ſupina camporum ſpeciem exhibet maris. Rex autem Iuba, punicorum confiſus textu librorum, à monte quodam oriri eum exponit, qui ſitus in Mauritania deſpectat Oceanum. Hisq; indiciis hoc proditum ait, q; piſces & hærbæ & belluæ ſimiles per eas paludes gignuntur. Æthiopiæ autem partes prætermeans Nilus, nominum diuerſitate decurſa, quæ & Orbem peragrantia nationes indidere complures, & inundatione ditiſſima ad cataractas, id eſt præruptos ſcopulos uenit. è quibus præcipitans ruit, potiuſq̃ fluit. Vnde captos olim accolas uſu aurium, fragore aſſiduo diminuto, neceſſitas uertere ſolum atque ditiora coëgit. exinde lenius means per oſtia ſeptem (quoꝝ ſingula perpetuorũ amniũ uſum & faciem præbent) nullis per Ægyptum aquis externis adiutus, dilatatur. Eſt præter amnes plurimos ex aluco hoc auctore cadentes & ſuppares in eius obtenta iuga uillæ ſunt & undoſi canales. quibus ſubiecta uocabula ueteres indiderunt, Heracleoticus, Sebenniticus, Bolbiticus, Pathmiticus, Mendeſius, Taniticus, & Peluſiacus. Oriens autem inde (ut dictũ eſt) propellitur è paludibus aduſq; cataractas. inſulasq; efficit plures. quarum aliquæ ita porrectis aquis dicuntur extentæ, ut ſingulas ægre tertio die relinquat. Inter quas duæ ſunt claræ, Meroe, & Delta à triquetræ literæ forma hoc uocabulo ſignatius appellata. Cum autem Sol per Cancri ſidus cœperit uehi, augeſcens aduſque tranſitum eius in Libram, diebusq; centum ſublatius fluens, minuitur poſtea. & mitigatis ponderibus aquarũ, nauibus antea peruios, equitabiles cãpos oſtendit.

Abunde

Abunde itaque luxurians ita eſt noxius, ut infructuoſus ſi uenerit parcior. gurgitum enim nimietate humectans diutius terras culturas moratur agrorum, paruitate autem minatur ſteriles ſegetes. Eumq; nemo aliquando extolli cubitis altius ſexdecim poſſeſſor optauit. Et ſi inciderit moderatius aliquoties iactæ ſementes in loco quo te pinguius ceſpitis cum augumento ferè ſeptuageſimo renaſcuntur. ſolusq; fluminum auras nullas inſpirat. Exuberat Ægyptus etiam pecudibus multis. inter quæ terreſtres ſunt & aquatiles. aliaq; humi & in humoribus uiuunt, unde Amphibia nominantur. & in aridis quidem Capreoli ueſcuntur, & Bucali, & Piſturnitia omni deformitate ridicula, aliaq; monſtra quæ numerare non refert. Inter aquatiles autem beſtias Crocodilus ubiq; per eos tractus abundat exitiale quadrupes malũ, aſſuetum elementis ambobus, lingua carens, maxillã ſuperiorem cõmouens ſolã, ordine dentium pectinato pernicioſis morſibus quicquid tetigerit pertinaciter tenens, oua ẽdens fœtus anſerinis ſimilis. utq; armatus eſt unguibus, ſi haberet etiã pollices, ad euertendas quoq; naues ſufficeret uiribus magnis. ad cubitorum enim longitudinem XVIII interdũ extentus, noctibus quieſcens per undas, diebus humi ueſcitur, confidentia cutis. quam ita ualidam gerit, ut eius tergo cataphracta uix tormentorum ictibus perforetur. & ſæuientes ſemper eedem feræ, quaſi pacto fœdere quodam caſtrenſi per ſeptem cerimonioſos dies miteſcunt, ab omni ſæuitia deſciſcentes, quibus ſacerdotes Memphi natales celebrant Apis. Præter eos autem qui fortuita pereunt morte, alii diſrumpuntur ſuffoſſis aluis mollibus certis ferarum dorſualibus cruſtis, quas delphinis ſimiles nutrit fluuius antedictus. Alii exitio intereunt tali, Trochilos auicula breuis, dum eſcarum minutias captat, circa cubantem feram uolitans blande, gingiuasq; eius irritatius titilãdo peruenit aduſq; ipſam uiciniam gutturis. Quod factũ contuens Hydrus Ichneumonis genus, oris aditum penetrat alite præuia patefactum, & populato uentre uitalibus dilancinatis erumpit. Audax tamen crocodilus monſtrum fugax, ubi audacem ſenſerit timidiſſimũ, & in terra acrius cernens, per quatuor menſes hybernos nullo ueſci dicitur cibo. Hippopotami quoq; generantur in illis partibus, ultra animalia cũcta ratione carentia ſagaciſſimi, ad ſpeciem equorum, bifidas ungulas caudasq; breues. Quorum ſolertiæ duo interim oſtendere documenta ſufficiet. Inter arundines celſas, & ſqualentes nimia denſitate hęc belua cubilibus poſitis, ociũ peruigili ſtudio circũſpectat, laxaq; copia ad ſegetes depaſcendas egreditur. Cũq; iam cœperit redire diſtenta, auerſis ueſtigiis diſtinguit tramites multos. ne unius plani itineris lineas inſidiatores ſequuti, repertum ſine difficultate confodiant. item cũ auiditate nimia extuberato uentre pigreſcit, ſuper calamo recens execto femore conuoluit crura, ut pedibus uulneratis cruor egeſtus madeſcentũ faciat leuem, & carnes ſaucias cœno oblinit, q̃diu in cicatrices conueniant plagę. Has mõſtruoſas antehac raritates in beluis, in ædilitate Scauri uidit Romanus populus primitus. patris illius Scauri, quem defendens Tullius, Impera Sardis,

ut de

ut de familia nobili ipsi, quo locum Orbis terrarum auctoritate sentirent. & per ætates exinde plures sæpe huc ducti. nunc inuenire nusq̃ possunt, ut coniectantes regionum incolæ dicunt infectas multitudinis tædio ad Blemmias migrasse compulsi. Inter Ægyptias alites, quarum uarietas nullo comprehendi numero potest, Ibis sacra est & amabilis & innocua, ideo q; nidulis suis ad cibum suggerens oua serpentium, efficit ut rarescant mortiferæ pestes absumptæ. occurrunt eedem uolucres pennatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus uenena malignantes. cosq;, anteq̃ finibus suis excedunt prælus superatos aeriis, uorãt. quas aues per rostra ædere fœtus accepimus. Serpentes quoq; Ægyptus alit innumeras, ultra omnem perniciem sæuientes Basiliscos, & Amphisbenas, & Scytalas, & Acontias, & Dipsadas, & Viperas, aliasq; complures. quas omnes magnitudine & decore Aspis facile supereminens, nunq̃ sponte sua fluenta egreditur Nili.

multa in illis tractibus. precium est operæ maxima æger de quibus pauca conueniet explicari. Sunt Thermalutra, quæ Cythrus indigenæ uocant. Templa ubique molibus magnis extructa. Pyramides ad miracula septem prouectæ (quarum diuturna surgendi difficultas, scriptor Herodotus docet) ultra omnem montium altitudinem, quæ manibus confici potest, erectę sunt, turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes. quæ figura apud geometras ideo sic appellatur, q; ad ignis speciem, τοῦ πυρός, ut nos dicimus, extenuatur in conum. Quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens, gracilescit paulatim, umbras quoque mechanica ratione consumit. Sunt & Syringes, subterranei quidã & flexuosi secessus. quos (ut ferunt periti rituum uetustorum) aduentare diluuium præscii, metuentesq; ne cerimoniarum obliteraretur memoria, penitus operosis digestos fodinis per loca diuersa struxerunt, & excisis parietibus uolucrum ferarumq; genera multa sculpserunt, & animalium species innumeras multas, quas Hieroglyphicas literas appellarunt, Latini Ignorabiles. Syene, in qua solstitii tempore, quo Sol æstiuũ Austrinis cursum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipsius corporis umbras non sinunt. Inde stipitem quisq̃ fixerit rectum, uel hominem aut arborem uiderit stantem, circa lineamentorum ipsas extremitates contemplabitur umbras absumi. sicut apud Meroem, Æthiopiæ partem æquinoctiali circulo proximam, dicitur euenire. ubi per nonaginta dies umbræ nostræ in contrarium cadunt. unde Antiscios eius incolas uocant. Quæ quoniam miracula multa sunt, opusculi nostri propositum excedentia, ad ingenia celsa reiiciamus, pauca sup prouinciis narraturi. Tres prouincias Ægyptus fertur habuisse temporibus priscis, Ægyptum ipsam, & Thebaidam, & Libyam. Quibus duas adiecit posteritas, ab Ægypto Augustanicam, & Pentapolim à Libya ficciore dissitam. Igitur Thebais multas inter urbes, clariores aliis Hermopolim habet, & Copton, & Antinoon, quam Hadrianus in honorem Antinoi ephebi condidit sui. apud Hecatompylos enim Thebas Magnorum. in Augustanica Pelusium oppidum est nobile, qd̃ Peleus Achillis pater

lis pater dicitur condidisse, lustrari deorum monitu iussus in lacu, qui eiusdem ciuitatis alluit mœnia, cum post interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum imaginibus raptaretur. & Casium, ubi Pompeii sepulcrum est Magni, & Ostracine, & Rhinocorura. In Pentapoli Libya Cyrene posita est urbs antiqua, sed deserta. quam Spartanus condidit Battus, & Ptolemais, & Arsinoe eademq; Teuchira, & Darnis, & Berenice, quas Hesperidas appellant. In ficciore uero Libya Parætonion, & Cherecla, & Neapolis, inter municipia pauca & breuia. Ægyptus ipsa, quę iam inde uti Romano imperio iuncta est regio regitur à Præfectis, exceptis minoribus multis, Athribi, & Ozuri, Moetimi, & Memphi maximis urbibus nitet. Alexandria enim uertex omnium est ciuitatum. quam multa nobilitant, & magnifica, conditoris Alexandri, & architecti solertia Dinocratis. qui cum id monimentũ pararet, repente omnes ambitus lineales farina respersit. quod ciuitatẽ post hæc alimentorum uberi copia circũfluere fortuito monstrauit. Inibi auræ salubriter spirantes, aër tranquillus & clemens, atque (ut periculũ docuit, per uarias collectum ætates) nullo penè die incolentes hanc ciuitatem Solem serenum non uident. Hoc litus ne fallacibus & insidiosis accessibus affligeret antehac nauigantes discriminibus plurimis, excogitauit in portu Cleopatra turrim excelsam, quæ Pharos à loco ipso cognominatur, prælucendi nauibus nocturna suggerens ministeria. cum quondam ex Parætonio pelago uenientes, aut Libyco per pandas oras, & fretum Lasmontium, nullas speculas uel collium signa cernentes, harenarum infusa glutinosa mollicie frangerentur. Hęc eadem regina Eptastadium sicut uix credenda celeritate, ita magnitudine mira constituxit, ob causam notam & necessariam. insula Pharos, ubi Protea cum Phocarum gregibus diuersatum, Homerus fabulatur inflatius, à ciuitatis litore mille passibus disparata, Rhodiorum erat obnoxia uectigali. Qđ cum inde quidam nimium quantum petituri uenissent, fœmina callida semper in fraudes, solennium specie feriarum iisdem publicanis secum ad suburbana perductis, opus iusserat irrequietis laboribus cõsumari, & septem diebus, totidem stadia molibus iactis in mare solo propinquanti terræ sunt uindicatæ. Quocũque uehiculo ingressa erat Rhodios insularum non continentis portorium flagitantes. His accedunt altis suffulta fastigiis templa. Inter quæ eminet Serapium, qđ licet minuatur exilitate uerborum, atriis tamen & columnis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatũ, ut post Capitolium (quo se uenerabilis Roma in æternum attollit) nihil Orbis terrarum ambitiosius cernat. In quo uero bibliothecæ fuerunt inæstimabiles, ut loculi monimentorum ueterum, continentes ferè septingenta uoluminum millia. Ptolemæus regibus uigilis intentus, composito bello alexandrino, dum diripitur ciuitas sub dictatore Cęsare conflagrasse. Canopus inde duodecimo disiungitur lapide. quem (ut priscæ memoriæ tradunt) Menelai gubernator sepultus ibi cognominauit. Hactenus impendio locus & diuersoriis lętis extructus, auris, & salutari tem-

peramento perflatilis.ita,ut extra mundum noſtrum morari ſe quiſq̃ arbitre tur in illis tractibus agens,cum ſæpe aprico ſpiritu immurmurantes audierit uentos. Sed Alexandria ipſa non ſenſim, ut aliæ urbes, ſed inter initia prima aucta per ſpacioſos ambitus,internisq; ſeditionibus diu aſpere fatigata,ad ul timũ multis poſt annis Aureliano imperium agente, ciuilibus iurgiis ad certamina interneciua prolapſis, diruptisq; mœnibus, amiſit regionum maximam partem,quæ Buchion appellabatur. diuturnum præſtantium hominũ domiciliũ. unde Ariſtarchus, grammaticę rei donis excellens, & Herodianus artium munitiſſimus ſuſcitator, & Saccas Ammonius Plotini magiſter, aliiq; plurimi ſcriptores multorum in literis nobilium ſtudiorum. inter quos Calcenterus eminuit Didymus, multiplicis ſcientiæ cœpti memorabilis, qui in illis ſex libris, ubi nonnunq̃ imperfecte Tullium reprehendit, ſyllographos imitatus ſcriptores maledicos, iudicio doctarũ aurium incuſatur, ut immania frementem leonem putidulis uocibus uanus catulus longius circũlatrãs. Et quanq̃ ueteres cum his(quos memini)floruere complures,tamen ne nũc quidem in eadem urbe doctrinæ uariæ ſilent. nam & diſciplinarum magiſtri quodamodo ſpirant, & nudatur ibi geometrico radio quicquid reconditum latet. nondumq; apud eos penitus exaruit muſica, nec harmonia conticuit. & recalet apud quoſdam adhuc licet atrox conſideratio mundani motus, & ſiderum, doctiq; ſunt haud numero pauci. ſuper his ſcientiam callent, quæ Fatorum uias oſtendit. Medicinæ autem, cuius in hac uita noſtra nec parca nec ſobria deſiderantur adminicula, crebra iſta ſtudia augentur indies. ut licet opus ipſum redoleat, pro omni tamen experimento ſufficiat medico, ad commendandam artis auctoritatem, Alexandriæ ſi dixerit eruditum. Et hæc quidem hactenus. Sed intelligendi diuini aditionem multiplicem,& præſenſionum originem ante negatã quibusq; mortalium, replicata per mundum omnem inuentione matheſeos ab huiuſmodi Ægypto circũlata, primum homines longe ante alios ad uaria religionum incunabula (ut dicitur) peruenerunt. & initia prima ſacrorum caute tuentur condita ſcribis arcanis, ac inſtitutis prudentia. Pythagoras colens ſecretius deos, quicquid dixit,aut uoluit,auctoritatem eſſe inſtituit ratã,& femur ſuum ante aureum apud Olympiam ſæpe monſtrabat, & cum aquila colloquens ſubinde uiſebatur. Hinc Anaxagoras lapides è cęlo lapſuros,& putealem limum contrectans,tremores futuros prædixerat terræ. & Solon ſententiis adiutus Ægypti ſacerdotum,latis iuſto moderamine legibus,Romano quoque Iuri maximum addidit firmamentum. ex his fontibus per ſublimia gradiens ſermonum amplitudine Iouis æmulus non uiſa Ægypto, militauit ſapientia glorioſa. Homines autem Ægyptii plerique ſubfuſci ſunt,& atrati,magisq; mœſtiores, gracilenti,& aridi,ad ſingulos motus excandeſcentes,cõtrouerſi, & repoſcones acerrimi. Erubeſcit apud eos ſi quis non inficiando tributa, plurimas in corpore uibices oſtendat.& nulla tormentorũ uis inueniri adhuc potuit,quæ obduratum ullius pectus latrocinii inuitum elicere potuit, ut nomen propriũ dicat.

Id autem

Id autem notum eſt, ut annales ueteres monſtrant, q; Ægyptus omnis ſub amicis erat antea Regibus. ſed ſuperatis apud Actium bello nauali Antonio & Cleopatra, Prouinciæ nomen accepit, ab Octauiano Auguſto poſtilla. Aridiora Libyæ in ſupremo obitu Regis conſecuti ſumus arbitrio. Cyrenas cum reſiduis ciuitatibus Libyæ Pentapoleos, Ptolemæi liberalitate ſuſcepimus. Euectus longius, ad ordinem remeabo cœptorum.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM
LIBER VIGESIMVS TERTIVS

HÆC eo anno (ut prætereamus negociorum minutias) agebantur. Iulianus uero iam ter Conſul, aſcito in collegium trabeæ Salluſtio Præfecto per Gallias, quater ipſe ampliſſimum inierat magiſtratum. & uidebatur nouum, adiunctum eſſe Auguſto priuatum. qđ poſt Diocletianum & Ariſtobolum nullus meminerat geſtum. Et licet accidentium uarietatem ſolicita mente præcipiens, multiplicatos expeditionis apparatus flagranti ſtudio perurgeret, diligentiam tamen ubique diffidens, imperiiq; ſui memoriam magnitudine operum geſtiens propagare, ambitioſum quondam apud Hieroſolymam templum (qđ poſt multa & interneciua certamina, obſiſtente Veſpaſiano, poſteaq; Tito, ægre eſt oppugnatũ) inſtaurare ſumptibus cogitabat immodicis. negociũq; maturandum Alipio dederat Antiochienſi, qui olim Britannias curauerat pro Præfectis. Cum itaque rei idem fortiter inſtaret Alipius, iuuaretq; prouinciæ Rector, metuendi globi flámarum prope fundamenta crebris aſſultibus erumpentes fecere locum exuſtis aliquoties operantibus inacceſſum. hocq; modo, elemento deſtinatius repellente, ceſſauit inceptum. Iiſdem diebus Legatos Sardiniæ miſſos ab Vrbe æterna, clare natos, meritisq; probabilis uitæ compertos, Imperator honoribus diuerſis affecit. & Apronianũ Romæ decreuit eſſe Prefectũ, Octauianum Proconſulem Africæ, Venuſto Vicario cõmiſit Hiſpaniæ, Rufinum Aradium Comitem Orientis in locũ auunculi ſui Iuliani recens defuncti prouexit. Quibus ut conuenerat ordinatis, terrebatur omine quodam (ut docuit exitus) præſentiſſimo. Felice enim Largitionum Comite, profluuio

ſanguinis repente extincto, eumq; Comite Iuliano ſequuto, uulgus publícos contuens titulos, ſelicem Iulianũ, auguſtũq;, pronũciabat. Proceſſerat aliud ſæuum. náq; Calendis ipſis Ianuarus aſcendente eo gradile Genii templi, è ſacerdotum conſortio quidam cęteris diuturnior, nullo pulſante repente concidit, animamq; inſperato caſu efflauit. qđ aſtantes, incertum per imperitiam an adulandi cupiditate, memorabant conſulum ſeniori portendi, nimirum Salluſtio. & ut apparuit non ætati, ſed poteſtati maiori interitum propinquare, monſtrabatur. Super his alia quoque minora ſigna ſubinde, quod acciderat, oſtendebant. Inter ipſa enim exordia procinctus Parthici diſponendi, nunciatum eſt, Conſtantinopolim terræ pulſu uibratam. qđ horum periti minus lætum eſſe pronunciabant aliena peruadere molienti Rectori. ideoq; intempeſtiuo conatu deſiſtere ſuadebant. ita demum hæc & ſimilia contemni oportere firmantes, cum irruentibus armis externis lex una ſit & perpetua, ſalutem omni ratione defendere, nihil renitente ui moris. liſdem diebus nunciatum eſt ei per literas, Romæ ſuper hoc bello libros Sybillæ conſultos (ut iuſſerat) Imperatorem eo anno diſcedere à limitibus ſuis, aperto prohibuiſſe reſponſo. Inter hæc tamen Legationes gentium plurimarum, auxilia pollicentium, liberaliter ſuſceptæ remittebantur. ſpecioſa fiducia principe reſpondente, nequaq̃ decere aduentitiis adiumentis rem uindicari Romanam, cuius opibus fouere conueniret amicos & ſocios, ſi auxilium eos adegerit neceſſitas implorare. Solum Arſacem monuerat Armeniæ Regem, ut collectis copiis ualidis iubenda opperiretur. quo tenderet, quid deberet urgere, propere cogniturus. Proinde cum properandi conſultę rationes copiam prębuiſſent, rumore prærurſo hoſtiles occupare properans terras, nondum adulto uere miſſa per militares numeros expeditionali teſſera, cunctos tranſire iuſſit Euphraten. Quo comperto omnes euolant ex hybernis, tranſmiſſiq; (ut textus docebat ſcriptor) diſperſi per ſtationes uarias aduentum principis expectabant. Ipſe autem Antiochiam egreſſurus heliopoliten quendam Alexandrum Syriacæ Iuriſdictioni prębfecit, turbulentum & ſęuum. dicebatq; non illum meruiſſe, ſed Antiochenſibus auaris & contumelioſis huiuſmodi Iudicem conuenire. Cumq; eum profecturum deduceret multitudo, pronus quantum felicem reditumq; glorioſum exhortans, oransq; inde placabilis eſſet & lenior, nondum ira, quam ex compellationibus & probris conceperat, emollita loquebatur aſperius, ſe eſſe eos aſſerens poſtea non uiſurum. Diſpoſuiſſe enim aiebat hyemandi gratia per compendiariam uiam conſumato procinctu Tarſum Ciliciæ reuerſurum, ſcripſiſſeq; ad Memorium præfidem, ut in eadem urbe cuncta ſui congrua pararentur. & hoc haud diu poſtea contigit. Corpus náque eius illuc relatum, exequiarum humili pompa in ſuburbano ſepultum eſt, ut ipſe mandarat. Iamque apricante cœlo, tertium Nonas Maias profectus, Hierapolim ſolitis itineribus uenit. Vbi cum introierit ciuitatis capaciſſimæ portas, ſiniſtra porticus ſubito lapſa, ſubter tendentes quinquaginta milites exceptis plurimis uulneratis

tignorum

tignorum tegularũq; pondere magno collisit. Vnde contractis copiis omnibus Mesopotamiam iam propere signa commouit. ut fama de se nulla præuersa (id enim accuratius obseruarat) improuisus Assyrios occuparet. Denique cum exercitu, & Scytharum auxiliis Euphratem nauali ponte transmisso uenit ad Batnas municipium Osdroenæ. ibiq; illetabile portentum offendit. Cum enim colonorum frequens multitudo ad suscipiendum consuete pabulum prope aceruum palearum stetisset, impendio celsum (hoc enim modo per regiones illas tales species construuntur) rapientibus multis quassata congeries inclinata est, pariq; exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum. Mœstus exinde digressus uenit cursu propero Carrhas antiquum oppidum, Crassorum & Romani exercitus erumnis insigne. unde duæ ducentes Persidem uiæ regiæ distinguuntur. Iqua per Adiabenam & Tigridem, dextera per Assyrios & Euphraten. Ibi moratus aliquot dies dum necessaria parat, & Lunæ (quæ religiose per eos colitur tractus situ locorum) fert sacra, dicitur ante aras nullo arbitrorum admisso occulte paludamentum purpureum propinquo suo tradidisse Procopio, mandassecq; arripere fidentius principatum, si se interisse didicerit apud Parthos. Hic Iuliani quiescentis animus agitatus in somnis euenturum triste aliquid præsagiebat. Quocirca & ipse & uisorum interpretes præsentia contemplantes, diem secutum, qui erat quartumdecimũ Cal. Aprilis, obseruari debere pronunciabant. Verum (ut compertũ est postea) eadem nocte Palatini Apollinis templũ, Præfecturam regente Aproniano, in Vrbe conflagrauit æterna. ubi, ni multiplex iuuisset auxilium, etiam Cumana carmina consumpserat magnitudo flammarum. Post quæ ita digesta, agmina, & commeatus omnis generis disponendi, propero Cursatorum aduentu anhelantium, etiã tum indicatur, equestres hostium turmas uicino limite quodam perrupto auertisse subito prædas. Cuius atrocitate mali perculsus, illico ut ante cognita erant, triginta millia lectorum militum eidem cõmisit Procopio, iuncto ad parilem potestatem Sebastiano Comite ex duce Ægypti. iisdemq; præcepit, ut intra Tigridem interim agerent, uigilanter omnia seruaturi, ne quid inopinum ex incauto latere oriretur, qualia multa sæpe dixerat euenisse. mandabatq; eis, ut si fieri potius posset, Regi sociarentur Arsaci. Cũq; eo per Corduenam, & Moxoenam Chiliocomo uberi Mediæ tractu, partibusq; aliis præstricto cursu uastatis, apud Assyrios adhuc agente sibi concurrerent necessitatum articulis affuturi. His ita ordinatis, ipse exitu simulato per Tigrim, qd iter etiã regi uaria de industria iusserat instrui, flexit dextrorsus. & quieta nocte emensa, mane iumentum, quo ueheretur ex usu popposcit. oblatusq; ei equus Babylonius nomine, ictu torminis consternatus, dum dolorum impatiens uoluitur, auro lapillisq; ornamenta distincta conspersit. Quo ostento lætior clamauit, plaudentibus proximis, Babyloniam humi procidisse ornamentis omnibus spoliatam. & paulisper detentus, ut omen per hostias litando firmaret, Dauanã uenit castra præsidiaria, unde ortus Belias fluuius, funditur in Euphraten.

Hic corporibus cibo accurate refectis, postridie uentũ est ad Callinisum, munimentum robustum, & cõmercandi opimitate gratissimum. ubi diem sextũ Cal. quo Romæ Matri deorum pompæ celebrantur annales, & carpentum quo uehitur simulacrum Almonis undis ablui perhibetur, sacrorum solennitate prisco more completa, somno per ocium capto exultans pernoctauit & lætus. Luce uero sequuta profectus exinde per supercilia ripar; fluuialium, aquis adolescentibus undique cõuenis, cum armigera gradiens manu, in statione quadam sub pellibus mansit. ubi Sarracenorum reguli gentiũ, genibus supplices nixi, oblata ex auro corona, tanq; Mundi nationũq; suarum dominum adorarunt. susceptiq; gratanter, ut ad futura bellorum appositi. dũq; hos alloquitur, Xerxis illius potentissimi Regis instar classis aduenit, Tribuno Constantiano cum Comite Lucilliano ductante, quæ latissimũ flumen Euphraten arctabat. in qua mille erãt onerariæ naues ex diuersa trabe contectæ, cõmeatus abunde ferentes, & tela, & obsidionales machinas. quinquaginta aliæ bellatrices, totidẽq; ad cõpaginãdos necessariæ pontes. Re ipsa admoneor, breuiter (quantũ mediocre potest ingeniũ) hęc instrumẽtor; genera ignorantibus circũscripta monstrare. & Balistæ figura docebitur prima. Ferrũ inter axiculos duos firmum compaginatur & uastum, in modum regulę maioris extentum. cuius ex uolumine tereti, qd' in medio ars polita cõponit, quadratus eminet stilus, extẽsius recto canalis angusti meatu cauatus, & hac multiplice corda neruorum tortiliũ illigatus. eiq; cochleæ duæ ligneæ coniungũtur aptissime. quarum propè unam assistit artifex contemplabilis, & subtiliter apponit in temonis cauamine sagittam ligneam spiculo maiore conglutinatam. hocq; facto hincinde ualidi iuuenes uersant agiliter rotabilem flexũ. cum ad extremitatem neruorum acumen uenerit summum, percita interno pulsu à balista ex oculis auolat. interdũ nimio ardore scintillans. & euenit sæpius, ut anteq; telũ cernatur, dolor letale uulnus agnoscat. Scorpionis autem (quem appellant nũc Onagrum) huiusmodi forma est. Dolantur axes duo querni uel ilicei, curuãturq; mediocriter, ut prominere uideantur in gibbas. hiq; in modum serratoriæ machinæ connectuntur, ex utroque latere patentius perforati, quos inter cauernas funes colligantur robusti compagem, ne dissiliant, continentes. Ab hac medietate restium ligneus stilus exurgens obliquus & in modum iugalis temonis erectus, ita neruorum modulis implicatur, ut altius tolli possit & inclinari. summitatiq; eius unci ferrei copulantur, è quibus pendet stupea uel ferrea funda, cui ligno fulcimentum prosternitur ingens cilicium paleis confertum minutis, ualidis nexibus illigatum, & locatum super congestos cespites uel lateritios aggeres. nam muro saxeo huiusmodi moles imposita, dissectat quicquid inuenerit super, concussione uiolenta non pondere. Cum igitur ad concertationem uentum fuerit, lapide rotundo fundæ impositò, quaterni altrinsecus iuuenes repagula quibus incorporati sunt funes explicantes, retrorsus stilum penè uncinum inclinant. Itaque demum sublimis astans magister, claustrum qd' totius operis continet uincula, referat

cula, referat malleo forti perclausum. unde absolutus ictu uolucris stilus, & mollitudine offensus cilicii, saxum contorquet quicquid incurrerit collisurum. Et tormentum quidem appellatur, ex eo, q̃ omnis explicatio torquetur, Scorpio autem, q̃ aculeum desuper habet erectum. cui etiam Onagri uocabulum indidit ætas nouella. ea re, q̃ asini feri cum uenatibus agitantur ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora sequentium, aut per fractis ossibus capita ipsa displodant. Hinc ad Arietem ueniemus. Eligitur abies uel ornus excelsa, cuius summitas duro ferro concluditur & prolixo, arietis efficiens prominulam speciem. quæ forma hoc machinamento uocabulum indidit. & sic suspensa utrinq; transuersis asseribus & ferratis quasi ex lance uinculis trabes alternis continentur. eãq; quantum mensuræ ratio patitur altitudo retro repellens, rursus ad obuia quæq; rumpenda protrudit ictibus ualidissimis, instar assurgentis & cædentis armati. Qua crebritate, uelut reciproci fulminis impetu, ædificiis scissis in rimas, concidũt structuræ laxatæ murorum. Hoc genere operis si fuerit exerto uigore discussum, nudatis uallo defensoribus, ideoq; solutis obsidiis, ciuitates munitissimæ recluduntur. Pro his arietum machinamentis, iam crebritate despectis, conditur machina scriptoribus historicis nota. quam Helipolim græci cognominamus. Cuius opera diuturna Demetrius, Antigoni filius Regis, Rhodo aliisq; urbibus oppugnatis, Poliorcetes est appellatus. Ædificatur autem hoc modo, Testudo compaginatur immanis, axibus roborata longissimis, ferreisq; clauis aptata, & contegitur coriis bubulis, uirgarumq; recenti textura, atque limo asperguntur eius suprema, ut flammeos detrectet & missiles casus. Conseruntur autem eius frontalibus trisulcę cuspides, præacutæ, ponderibus ferreis graues, qualia nobis pictores ostendunt fulmina uel fictores. ut quicquid petierit aculeis exertis abrumpat. Hanc ita ualidam molem rotis & funibus regens numerosus intrinsecus miles, languidiori murorum parti uiribus admouet concitis. et nisi desuper propugnantium ualuerint uires, collisis parietibus aditus patefacit ingentes. Malleoli autem teli genus figuratur hac specie. Sagitta est cannea, inter spiculum & arundinem multifido ferro coagmentata, qua in muliebris coli formam, quo nentur lintea stamina, concauatur uenter subtiliter, & plurifariam patens, atque in alueo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento. Et si emissa lentius arcu inualido (ictu enim rapidiore extinguitur) hæserit usq; tenaciter, cremat quæq;. conspersa, acrior excitat æstus incendiorum, nec remedio ullo q̃ super iacto puluere, consopitur. Hactenus de instrumentis muralibus. è quibus pauca sunt dicta. Nunc ad rerum ordinem reuertamur. Accitis Sarracenorum auxiliis, quæ animis obtulere promptissimis, tendens Imperator agili gradu, Cercusium principio mensis Aprilis ingressus est, munimentum tutissimum, & fabre politum. Cuius mœnia Abora & Euphrates ambiunt flumina, uelut spacium insulare fingentes. Quod Diocletianus exiguum ante hac & suspectum, muris turribusq; circũdedit celsis, cum in ipsis

Barbarorum confiniis interiores limites ordinaret. est documento per Syriam, Persæ ita, ut paucis ante annis, cum magnis prouinciarum contigerat damnis. Nãque cum Antiochiæ in alto silentio scænicis ludis mimus cum uxore immissus in medium, sumpta quædam imitaretur, populo uenustate attonito, coniunx nisi somnus est (inquit) en Persæ. & retortis plebs uniuersa ceruicibus exacerbantia in se tela declinans spargit. passim ita ciuitate incensa, & obtruncatis plumbus, qui (pacis more) palabantur effusius, incensisq; locis finitimis & uastatis, onusti p̃da hostes ad sua remearunt innoxii, Maregade uiuo exusto, qui eos ad suoq; interitum ciuium duxerat inconsulte. Et hæc quidem Gallieni temporibus euenerunt. Iulianus uero dum moratur apud Cercusiũ, ut per naualem Abore pontem excercitus, & omnes sequelæ transirent, literas tristes Sallustii Galliaq; præfecti suscepit. orantis, suspendi expeditionem in Parthos. obtestantisq;, ne ita intempestiue, nondum pace numinum exorata, irreuocabile subiret exitium. Posthabito tamen suasore cautissimo, fidentius ultro tendebat. Cum nulla uis humana uel uirtus meruisse unq̃ potuerit, ut qd̃ præscripsit fatalis ordo, non fiat. Statimq; transgressus, pontem auelli præcepit. ne qua militum ab agminibus propris reuertendi fiducia remaneret. Pari forte hic quoq; omen illetabile uisum est, apparitoris cuiusdam cadauer extentum carnificis manu delecti. quem Præfectus Sallustius præsens ea re supplicio capitali damnarat, q; intra præstitutum diem alimentorum augumentum exhibere pollicitus, casu impediente frustratus est. Sed miserando homine trucidato postridie aduenit (ut ille promiserat) alia classis, abunde uehens annonam. Profecti exinde Zaitan uenimus locum, qui olea arbor interpretatur. Hic Gordiani Imperatoris longe conspicuum uidimus tumulum. cuius actus à pueritia prima, exercituũq; felicissimos ductus, & insidiosum interitum, digessimus tempore cõpetenti. ubi cum pro ingenita pietate consecrato principi parentasset, pergeretq; ad Duram desertũ oppidum, procul militarem cuneum conspicatus stetit immobilis. eiq; dubitanti quid ferrent, offertur ab eis immanissimi corporis leo, cum aciem peteret multiplici telorũ iactu confossus. Quo omine uelut certiore iam spectaculi prosperioris elatus, exultantius incedebat. Sed incerto fato fortunę aliorsum prorupit euentus. Obitus enim Regis portendebatur. sed cuius, erat incertũ. Nam & oracula dubia legimus, quæ nõ nisi casus descripsere postremi. ut fidem uaticinii Delphici, que post Halyn flumen transmissum, maximũ regnũ deiectuq; prędixerat Crœsum. & alia, quæ Athenienſibus ad certandum contra Medos oblique destinauerat mare. sortemq; his posteriorem, ueram quidem, sed nõ minus ambiguã, Aio te Æacida Romanos uincere posse. Ethrusci tamen aruspices qui comitabantur, gnari prodigialium rerũ, cum illis procinctum hũc sæpe arcentibus non crederetur, prolatis libris ritualibus ostendebant signum hoc esse prohibitoriũ, principiq; aliena (licet iuste) inuadenti contrarium. sed calcabantur philosophis refragantibus, quorum reuerenda tunc erat auctoritas, asserentium subinde, & in parum cognitis perseuerantium. diu

tium.diu etenim ut probabile argumentum ad fidem implendam ſcientię ſuę id prætendebant, q; & Maximiano antehac Cæſari cum Narſeo Perſarum Regeiam congreſſuro, itidem leo & aper ingens trucidati ſimul oblati ſunt, & ſuperata gente diſceſſit incolumis.illo minime contemplante, q; aliena petenti portendebatur exitium, Et Narſeus primus Armeniam Romano iuri obnoxiam occuparat. Sequuto itaq; die, qui erat ſeptimũ Idus Aprilis, Sole uergente iam in occaſum, ex parua nubecula ſubito aere craſſato uſus adimitur lucis.& poſt minacem tonitruum crebritatem & fulgurum, Iouianus nomine miles cælo tactus cum duobus equis concidit, quos potu ſatiatos à flumine reducebat. Eoq; uiſo, harum rerum interpretes accerſiti, interrogatiq;, etiam id uetare procinctum, fidentius affirmabãt. fulmen Conſiliarium eſſe monſtrantes (ita enim appellantur, quæ diſſuadent aliquid fieri, uel ſuadent) ideoq; hoc nimis cauendum, q; militem celſi nominis, cum bellatoriis iumentis extinxit. & hoc modo contacta loca, nec intueri, nec calcari debere, fulgurales pronunciant libri. Contra philoſophi, candorem ignis ſacri repente conſpecti, nihil ſignificare aiebant.ſed eſſe acrioris ſpiritus curſum ex æthere aliqua uia ad inferiora detruſum. aut ſi exinde prænoſcitur aliquid, incrementa claritudinis Imperatori portendi glorioſa cæptandi.cum conſtet, flammas ſuapte natura nullo optante ad ſublimia cõuolare. Peracto igitur (ut ante dictum eſt) ponte, cunctisq; tranſgreſſis, Imperator antiquiſſimum omnium ratus eſt, militem alloqui, ſui rectorisq; fidutia properantem intrepide. Signo itaque per lituos dato, cum Centuriæ omnes, & Cohortes, & Manipuli conueniſſent, ipſe aggere glebali aſſiſtens, coronaq; celſarum circũdatus poteſtatum, talia ore ſereno diſſeruit. Fauorabili ſtudio concordiam cunctorum contemplans, maximis uiribus & alacritate uos uigere, fortiſſimi milites, concionari diſpoſui.docturus ratione multiplici, non nunc primitus (ut maledici muſſitant) ſed antea Romanos penetraſſe regna Perſidis. Nãq;, ut Lucullum tranſeam, uel Pompeium, qui per Albanos, & Maſſagetas, quos Halanos nunc appellamus, hac quoque natione perrupta uidit Caſpios lacus, Ventidium nouimus Antonii Legatum ſtrages per hos tractus innumeras edidiſſe. Sed ut a uetuſtate diſcedam, hęc quæ tradidit recens memoria replicabo. Traianus & rurſus Seuerus hinc ſunt digreſſi uictores, & trophearti, rediſſetq; pari ſplendore Iunior Gordianus, cuius monumentum nunc uidimus honorate, apud Rheſænan ſuperato fugatoq; Rege Perſarũ, ni factione Philippi Præfecti Prætorio, ſceleſte iuuantibus paucis in hoc ubi ſepultus eſt loco, uulnere impio cecidiſſet. Nec errauere diu manes eius inulti, q; uelut illabente iuſtitia omnes, qui in eum conſpirauere, cruciabilibus interiere ſuppliciis. Et illos quidem uoluntas, ad altiora propenſior, ſubire impulit facinora memoranda.nos uero miſeranda recens captarum urbium, & inulta cæſorum exercituũ umbra, & damnorum magnitudines, carrorũq; amiſſiones, ad hæc quæ propoſuimus hortantur. ut ſolatium ſociis medeamur præteritis.& honorata huius lateris ſecuritate republica, quæ de nobis magnifice

loquatur

loquatur posteritas, relinquamus. Adero ubique uobis, adiumento numinis sempiterni, Imperator & antesignanus & conturmalis. omnibus secundis, ut reor. At si Fortuna uersabilis in pugna me usq; fuderit, mihi uero pro Romano Orbe memet uouisse sufficiet, ut Curtii, Mutiiq; Veteres, & clara prosapia Deciorum. Abolenda nobis natio molestissima, cuius in gladiis nondum nostræ propinquitatis exaruit cruor. Plures absumptæ sunt Maioribus nostris ætates, ut interirent radicitus, quæ uexabant. deuicta est perplexo & diuturno marte Carthago, sed eam dum inclytus timuit superesse uictoriæ. euertit funditus Numantiam Scipio, post multiplices casus obsidionis emensos. Fidenas (ne imperio subcrescerent æmulæ) Roma subuertit, & Falisços ita oppressit, & Veios. & suadere nobis laborat monumentorum ueterũ fides, ut has ciuitates aliquando ualuisse credamus. Hęc ut antiquitatũ peritus exposui. Sapere est, ut auiditate rapiendi posthabita (quæ insidiatrix sæpe Romani militis fuit) quisque agmini cohærens incedat, cum ad necessitatem congrediendi fuerit uentum. his signa propria sequuturus sciens quod remanserit usq;, exceptis funibus, relinquitur. nihil em̃ præter dolos & insidias hostium uereor, nimium callidos. Ad summã polliceor, uniuersis rebus post hæc prospere mitigatis, absque omni prærogatiua principum (qui qd̃ dixerint, uel censuerint pro potestate auctoritatis iustum esse existimant) rationem recte consultorum uel secus, si quis exegerit, redditurum. Quocirca erigite iam nunc, quæso, erigite animos uestros multa præsumentes & bona, æquata sorte nobiscum quicquid occurrerit difficilis subituri. & coniectantes æquitati semper solere iungi uictoriam. Concluſa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris gloria pręliator miles exultans, spesq; in prosperum elatior, sublatis altius scutis, nihil periculosum fore uel arduum, clamitabat, sub Imperatore plus sibi laboris, q̃ gregariis indicenti. maxime omniũ id numeri Gallicani fremitu lætiore monstrabant. memores aliquoties, eo ductante perq; ordines discurrente, cadentes uidisse gentes aliquas, alias supplicantes. Res adegit, ut prolapsa in excessu celeri, situm monstrare Persidis, à scriptoribus gentium curiose digestum. è quibus ægre uera dixere pauciſſimi. Quòd autem erit paulo prolixior textus, ad scientiam proficiet plenã. Quisquis enim affectat nimiam breuitatem ubi narrantur incognita, non quid ignatius explicet, & quid debeat præteriri, scrutatur. Hoc regnum quondam exiguum, multisq; antea nominibus appellatum ob causas quas sæpe retulimus, cum apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in uocabulum Parthi concessit Arsacis obscure geniti, latronũ inter adolescentiæ rudimenta ductoris, uerum paulatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti sublimius. qui post multa glorioſe & fortiter gesta, superato Nicanore Seleuco eiusdem Alexandri successore, cui uictoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum, præsidiisq; Macedonum pulsis ipse tranquillius agens, temperator obedientium fuit & arbiter lenis. Deniq; post finitima cuncta, ui uel æquitatis cosideratione uel metu subacta, ciuitatum &

castrorum

caſtrorum, caſtellorumq; munimentis oppleta Perſide, aſſuefactaq; timori eſſe accolis omnibus, quos antea formidabat, ipſe medium agens curſum ętatis, placida morte deceſſit. Certatimq; ſummatum & uulgi ſententiis concinentibus, aſtris (ut ipſi exiſtimant) ritus ſui conſecratione permixtus eſt omnium primus. Deinde ad id tempus Reges eiuſdem gentis prætumidi appellari ſe patiuntur Solis fratres & Lunæ. Vtq; Imperatoribus noſtris Auguſta nuncupatio amabilis eſt & optata, ita Regibus Parthicis, abiectis & ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arſacis auſpiciis acceſſere uel maxima. quamobrem numinis eum uice uenerantur & colunt, couſq; propagatis honoribus, ut ad noſtri memoriam non niſi Arſacides aſcitus, qui in ſuſcipiendo Regno cunctis anteponatur. & in qualibet ciuili concertatione, quæ aſſidue apud eos eueniunt, uelut ſacrilegium quiſque caueat, ne dextera ſua Arſacidem arma geſtantem feriat uel priuatum. Satisq; conſtat hanc gentem Regna populis ſuis, ſuperatis compluribus, dilataſſe aduſque Propontidem & Thracias. ſed alte ſpirantium Ducum ſuperbia, licenter graſſantium per longinqua, erumnis maximis imminutam. primo per Cyrum, quem Boſphori fretum cum multitudine fabuloſa tranſgreſſum ad internitionem deleuit Tomyris regina Scytharum, ultrix acerrima filiorum. deinde cum Dareus, poſteaq; Xerxes Græciam elementorum uſu, ut exhauſerit congreſſi, cunctis penè copiis terra mariq; conſumptis, uix ipſi tutũ inuenere diſceſſum. ut bella prætereamus Alexandri, teſtamento nationem omnem in ſucceſſoris unius iura tranſlatũ. Quibus peractis, tranſcurſisq; temporibus longis ſub conſulibus, & deinceps in poteſtatem Cæſarum redacta Rep. nobiſcum eæ nationes ſubinde dimicarunt, paribusq; momentis interdum, aliquoties ſuperatæ, nonnunq̃ abiere uictrices. Nunc locorum ſitum, quantum ratio ſinit, carptim breuiterq; abſoluã. Hæ regiones in amplitudines diffuſæ longas & latas, ex omni latere inſuloſum & celebre Perſicum ambiunt mare. Cuius oſtia adeo eſſe perhibentur anguſta, ut ex Armuzonta Carmaniæ promontorio contra oppoſitum aliud promontorium, quod appellant incolæ Maces ſine impedimento cernatur. Quibus anguſtiis permeatis, cum latitudo patuerit nimis extenſa, qua nauigatio aduſque urbem Teredona porrigitur, ubi poſt iacturas multiplices pelago miſcetur Euphrates. omnisq; ſinus dimenſione litorea in numerum uiginti millium ſtadiorum, uelut ſpacio detornato, finitur. Cuius per oras omnes oppidorum eſt denſitas, & uicorũ, nauiumq; crebri diſcurſus. Ergo permeatis anguſtiis antedictis, uenitur ad Armeniæ ſinum, Orienti obiectum, interuallo Cataonius nomine panditur ſinus Auſtralis, haud procul inde alius quem uocant Caliten Occiduo obnoxius ſideri. Hinc præſtrictis pluribus inſulis, è quibus paucę ſunt notę, Indorum mari iunguntur Oceano, qui feruentem Solis exortum ſuſcipit omnium primus, ipſe quoque nimium calens. utq; geographici ſtili formarunt, hac ſpecie diſtinguitur. Omnis circuitus antedictus ab Arctoo cardine adnſq; Caſpias portas Caduſeis conterminat, & Scytharum gentibus multis,

& Arimaſpis

& Arimaſpis omnibus lucis, & feris. ab Occidua plaga contingit Armenios, & Niphaten, & in Aſia ſitos Albanos, mare Rubꝝ, & Scenitas, Arabas quos Sarracenos poſteritas appellauit, Meſopotamiã ſub axe Meridiali deſpectat. Orienti à fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen, qđ Indorum interſecans terras, in pelagus eiectatur Auſtrale. Sunt autem in omni Perſide eæ regiones maximę, quas Vitaxæ, id eſt, magiſtri equitũ curant, & Reges, & Satrapæ (nam minores plurimas recenſere, difficile eſt & ſuperfluũ) Aſſyria, Suſiana, Media, Perſis, Parthia, Carmania Maior, Hyrcania, Margiana, Bactriani, Sogdiani, Sacæ, Scythia ultra eundem montem, Serica, Aria, Paropamiſſades, Drangiana, Arachoſia, & Gedroſia. Citra oms propinqua eſt nobilis Aſſyria, celebritate & magnitudine & multiformi feracitate ditiſſima. quæ per populos pagosq; amplos diffuſa quondã & copioſa, ad unum conceſſit uocabulum, & nunc omnis appellatur Aſſyria. ubi inter baccarum, uulgariumq; abundantiam frugum bitumen naſcitur, prope lacum nomine Soſingiten. cuius alueo Tigris uoratus, fluensq; ſubterraneus percurſis ſpaciis longis emergit. Hic & naphtha gignitur, picea ſpecie glutinoſa, ſimilis ipſa quoque bitumini. cui etiam ſi auicula inſederit breuis, præpedito uolatu ſubuerſa penitus euaneſcit. Et cum hoc liquoris ardere cœperit genus, nullum inueniet humana mens, præter puluerem, extinguendi cõmentum. In his pagis hiatus quoque conſpicitur terræ. unde halitus letalis exurgens, quodcũq; animal proxime ſteterit, odore graui conſumit. Quæ lues oriens à profundo quodam puteo, cum os eius exceſſerit latum, anteq; ſublimius uagaretur terras circũſitas inhabitabiles acerbitate feciſſet. Cuius ſimile foramen apud Hierapolim Phrygiæ antehac (ut aſſerunt aliqui) uidebatur. unde emergens itidem noxius ſpiritus perſeueranti odore quicquid prope uenerat corrumpebat, abſque ſpadonibus ſolis. qđ qua cauſa eueniat, rationibus phyſicis permittatur. Apud Aſbamei quoque Iouis templum in Cappadocia, ubi amniſſimus ille philoſophus Apollonius traditur natus, apud oppidũ Tyana, ſtagno effluens fons cernitur. qui magnitudine aquarum inflatus, ſeſeq; reſorbens, nunq; extra margines intumeſcit. Intra hunc circuitũ Adiabena eſt, Aſſyria priſcis temporibus uocitata, longaq; aſſuetudine ad hoc tranſlata uocabulum. ea re, q; inter Oenam & Tigridem ſita nauigeros fluuios, adiri uado nunq; potuit. tranſire enim, διαβαίνειν, dicimus græci. & ueteres quidem hoc arbitrantur. nos autem id dicimus, q; in his terris amnes ſunt duo perpetui, quos ſic tranſimus, Diabas & Adiabas, iuncti naualibus pontibus. ideoq; intelligi Adiabenam cognominatam. ut à fluminibus maximis Ægyptus, Homero auctore. & India. & Euphratenis, ante hac Commagena. Itidemq; Iberia ex Ibero, nunc Hiſpania. & à Beti amne inſignis prouincia Betica. In hac Adiabena Ninus eſt ciuitas, quæ olim Perſidis regna poſſederat, nomen Nini potentiſſimi Regis quondam Semiramidis mariti declarans. & Ecbatana, & Arbela, & Gaugamela, ubi Darium Alexander poſt diſcrimina uaria præliorum incitato marte proſtrauit. In omni autem Aſſyria

multæ

multæ ſunt urbes, inter quas Apamia eminet Meſene cognominata, & Teredon, & Apolonia, & Vologeſſia, hisq; ſimiles multæ. ſplendidiſſimæ uero & peruulgatæ eæ ſolæ ſunt tres, Babylon, cuius mœnia bitumine Semiramis ſtruxit, arcem enim antiquiſſimus Rex condidit Belus. & Cteſiphon, quam Vardanes priſcis temporibus inſtituit, poſteaq; Rex Pacorus incolarum uiribus amplificatam & mœnibus, græco indito nomine, Perſidis effecit ſpecimen ſummum. poſt hanc Seleucia, ambitioſum opus Nicanoris Seleuci. quæ per duces Veri Cæſaris (ut ante retulimus) exciſa, auulſum ſedibus ſimulachrum Cumei Apollinis, perlatúq; Romam, in æde Apollinis Palatini deorum antiſtites collocarunt. Fertur autem, q; poſt direptum hoc idem figmentum, incenſa ciuitate, milites fanum ſcrutantes inuenere foramen anguſtum. quo reſerato, ut precioſum aliquid inuenirent, ex aditu quodã concluſo à Chaldeorum arcanis, labes primordialis exiluit. quæ inſanabiliũ ui concepta morborum eiuſdem Veri, Marciq; Antonini temporibus ab ipſis Perſarum finibus aduſque Rehab per Gallias cunctos contagiis polluebat & mortibus. Hic prope Chaldeorum eſt regio, altrix philoſophiæ ueteris, ut memorant ipſi. apud quos ueridica uaticinãdi fides eluxit. Perfluunt autem has eaſdem terras potiores ante alios amnes hi quos prædiximus, & Marſias, & flumen Regium, & Euphrates cunctis excellens, qui tripartitus nauigabilis per omnes eſt riuos, inſulasq; circũfluens, & arua cultorum induſtria diligentius rigans, uómeri & gignendis arbuſtis habilia facit. His tractibus Suſiani iunguntur. apud quos non multa ſunt oppida. inter alia tamen eſt Suſa ſæpe domicilium Regum, & Ariana, & Sele, & Araca. Cætera breuia ſunt & obſcura. Fluuii uero multi per hæc loca diſcurrunt, quibus præſtantior Oroates, & Harax, & Moſæus, per arenoſas anguſtias, quæ à Rubro prohibent Caſpium mare, æquoream multitudinem inundantes. At in læua Media confinis Hyrcano panditur mari. quã, ante regnum Cyri ſuperioris & incrementa Perſidos, legimus Aſiæ regna totius Aſſyriis domitis, quorum plurimos pagos in Atropatenę uocabulum permutatos belli iure poſſedit. pugnatrix natio, & formidanda poſt Parthos, quibus uincitur ſolis. regiones inhabitans ad ſpeciem quadratæ figuræ formatas. Harum terrarum incolæ omnes ad latitudinem nimiã extendũtur, eisq; maxime celſitudines imminent montium, quos Zagrum, & Oronten, & Iaſonium uocant, Coroni quoque montes altiſſimi. partem habitantes occiduam frumentariis agris affluunt, & uinariis, pingui fœcunditate lætiſſimi, fluminibus, fontiumq; uenis liquidis locupletes ſunt. apud eos prata uirentia. fœtus equorum nobilium, quibus (ut ſcriptores antiqui docent, nosq; uidimus) incuntes prælia uiri ſumma ui exultantes ſoluunt, quos Neſæos appellant. abundantiaq; ciuitatibus, quibus Media & uicis in modum oppidorum extructis & multitudine incolarum. quæ ut abſolute dicatur, uberrimũ eſt habitaculum Regum. In his tractibus Magorum magiſtri ſunt fertiles. Super quorum ſecta, ſtudiisq; (cum huc incidimus) pauca conueniet expediri. Magiam, opinionum inſignium auctor

ampliſſimus Plato, Machegiſtiam eſſe uerbo myſtico docet diuinorum incorruptiſſimum cultum. cuius ſcientiis ſæculis priſcis multa ex Chaldęorũ arcanis bactrianus addidit Zoroaſtres. deinde Hyſtaſpes Rex prudentiſſimus Darei pater. qui cũ Superioris Indiæ ſecreta fidentius penetraret, ad nemoroſam quandã uenerat ſolitudinem, cuius tranquillis ſilentiis præcelſa Brachmanorum ingenia potiuntur. corũq; monitu rationes mundani motus & ſiderum, purosq; ſacrorũ ritus quantum colligere potuit eruditus, ex his quæ didicit, aliqua ſenſibus Magorũ infudit. quæ illi cum diſciplinis præſentiendi futura per ſuã quiſque progeniem poſteris ætatibus tradunt. Ex eo per ſęcula multa ad præſens una eademq; proſapia multitudo creata deorum cultibus dedicatur. Feruntq; etiam (ſi iuſtum eſt credi) ignem cœlitus lapſum apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri. cuius portionem exiguã ut fauſtã præiſſe quondam Aſiaticis Regibus dicunt. Huius originis apud ueteres numerus erat exilis, eiusq; myſteriis Perſicæ poteſtates in rebus faciendis diuinis ſoléniter utebãtur. eratq; piaculum aras adire, uel hoſtiam contrectare, anteq̃ Magus conceptis præcationibus libamenta diffunderet præcurſoria. Verum aucti paulatim, in amplitudinem gentis ſolidę conceſſerunt & nomen, uillasq; inhabitantes nulla murorum firmitudine communitas, & legibus ſuis uti permiſſi, religionis reſpectu ſunt honorati. Ex hoc Magorum ſemine ſeptem poſt mortem Cambyſis regnum iniſſe Perſidos, antiqui memorant libri, uacantes eos Darei factione oppreſſos, imperitandi initium equino hinnitu ſortiti. In hac regione oleum conficitur medicum. quo illitum telum ſi emiſſum lentius laxiore arcu (nam ictu extinguitur rapido) hæſerit uſq̃ tenaciter, cremat. & ſi aqua uoluerit abluere quiſq̃, æſtus excitat acriores incendiorum. nec remedio ullo, q̃ iactu puluueris, cõſopitur. paratur autem hoc modo, Oleum uſus cõmunis herba quadam infectum condiunt hanc rerum periti, ad diuturnitatem ſeruantes, & coaleſcens diu ex materia bene naturali. ſimilis oleo craſſiori ſpecies gignitur apud Perſas, quã (ut diximus) naphthtam uocabulo appellauêre gentili. Per hæc loca ciuitates diſperſæ ſunt plures, queis omnibus præſtant Zombis & Parigia & Grazaca. inter quas opibus & magnitudine mœnium conſpicuæ ſunt, Heraclia & Arſatia & Europos & Cyropolis & Ecbatana ſub laſonio monte in terris ſitæ Syromedorum. Amnes has regiones prætereunt multi, quorum maximi ſunt Choaſpes & Cyndes & Arriardus & Charinda & Cambyſes & Cyrus cui magno & ſpacioſo Cyrus ille ſuperior Rex amabilis, abolito uetere, id uocabulũ dedit, cum ereptũ ire Regna Scythica deſtinaret, q̃ & fortis eſſet (ut ipſe ferebat) & uias ſibi utiles impetu ingenti molitus in Caſpium dilabitur mare per tractus meridianos. Expanſa poſt hæc confinia litoribus proxima Perſis habitatur antiqua, minutis frugibus diues & palmite, aquarũq; copia iucundiſſima. amnes quippe multi per eum ante dictum fluunt ſinu. quorum maximi ſunt Vatrachites & Rhogomanis & Briſoana atque Bagrada. Oppida uero mediterranea ſunt ampliora, incertũ enim qua ratione per oras maritimas nihil con-

diderunt

diderunt insigne. Inter quæ Persepolis est clara, & Ardea, & Orobatis, atque Tragonice. Insulæ uero uisuntur ibi tres tantum, Cadiana, & Phara, & Alexandria. His propinquant Parthi, siti sub Aquilone, colentes niuales terras, & pruinosas. quorum regiones Choatres fluuius interscindit, cæteris abundantior. Et hęc potiora. residui sunt oppida Genonia, Mœsia, Charaxa, Apamia, Arthacana, & Hecatonpylos. à cuius finibus per Caspia litora aduſque Portarum angustias stadia quadraginta numerantur & mille. Feri sunt illic habitatores pagorum omnium, atque pugnaces. eosq; ita certamina iuuant & bella, ut iudicetur inter alios omnes beatus, qui in prælio profuderit animam. Excedentes enim è uita morte fortuita conuitiis insectantur, ut degeneres & ignauos. Quibus ab Orientali Australiq; plaga Arabes Beati conterminant. ideo sic appellati, q; frugibus iuxta, & fœtibus, & palmite, odorumq; suauitate multiplici, sunt locupletes. magnæq; eorum partes Rubrum mare à latere dextro contingunt. lęua, Persico mari collimitant. clementi utriusq; potiri bonis omnibus assueti. Vbi & stationes, & portus tranquilli sunt complures, & emporia densa, & diuersoria Regum ambitiosa nimium & decora, aquarumq; suapte natura calentium saluberrimi fontes, & riuorum fluminumq; multitudo perspicua, hospitalisq; temperies cæli & terræ, ut spectantibus nihil eis uideatur ad felicitatem deesse supremam. Ac licet abundet urbibus mediterraneis, atque maritimis, campisq; copiosis, & uallibus, has tamen ciuitates habet eximias, Hierapolim, & Naxum, & Babam, itidemq; Vangonam, & Maphram, & Taphren, & Dioscuriada. Insulas autem complures habet per utrũq; proximas mare, quas dinumerare non refert. insignior tamen aliis Turgana est. in qua Serapidis maximum esse dicitur templum. Post huius terminos gentis, Carmania Maior uerticibus celsis erigitur aduſque Indicum pertinens mare, fructuariis, arboreisq; fœtibus culta, sed obscurior Arabum terris multò & minor. fluminibus tamen ipsa quoque non minus abundans, cespitisq; ubere iuxta fœcunda. Amnes autem sunt hinc cæteris notiores Sagareus, & Saganis, & Hydriacus. Sunt etiam ciuitates, licet numero paucæ, uictu tamen & cultu perq̃ copiosæ. Inter quas nitet Carmana omnium mater, & Portospana, & Alexandria, & Hermupolis. Interius uero pergenti occurrunt Hyrcani. quos eiusdem nominis alluit mare. apud quos glebæ maximæ auro micãtes. Ruris colendi cura est leuior, sed uescunt uenatibus, quorum uarietate immane quantum exuberant. ubi etiam Tigridum millia multa cernuntur, feræq; bestiæ plures. quæ cuiusmodi solent capi commentis, dudum nos meminimus retulisse. Nec ideo tamen stiuam ignorant, sed seminibus teguntur, taliq; parte, ubi solum est pinguius. Nec arbusta desunt in locis habilibus ad plantandum. & marinis mercibus pleriq; sustentantur. Hic amnes duo peruulgati sunt nominis, Oxus, & Maxera. quos (urgente inedia) superantes natatu, aliquoties Tigres improuisæ finitima populantur. Habent etiam ciuitates, inter municipia minora, ualidas. duas quidem maritimas, Socunda, & Saramana. mediterraneas alias, Azi-

nornan, & Solen, & his nobiliorem Hyrcanam. Contra hanc gentem ſub Aquilone dicuntur Abiei uerſari genus piſſimum, calcare cuncta mortalia conſuetum. quos (ut Homerus fabuloſius canit) Iuppiter ab Idæis montibus contuetur. Sedes uicinas poſt Hyrcanos ſortiti ſunt Margiani, omnes penè collibus altis undiq; circúſepti. ideo a mari diſcreti. Et quanq; pleraque ſunt ibi deſerta aquarum penuria, ſed quidem Sena, Aſomon, & Antiochia, & Nicea, ſunt aliis notiora. Proximos his limites poſſident Bactriani, natio ante hac bellatrix, & potentiſſima, Perſisq; ſemper infeſta, anteq; circúſitos populos omnes ad ditionem gentilitatemq; traheret nominis ſui, quam rexére ueteribus ſeculis etiam Arſaci formidabiles Reges. Eius pleręque partes, ita ut Margiana, procul à litoribus ſunt diſparatæ, ſed humi gignentium fertiles. & pecus, quod illic per campeſtria loca ueſcitur & montana, membris eſt magnis compactum & ualidis, ut indicio ſunt cameli, à Mithridate exinde perducti, & primitus in obſidione Cyrnige à Romanis. iiſdem gentes Bactrianis obediunt plures, quæ arua plana arant, & ad Italiæ ſpeciem crebris fluminibus inundátur. è quibus Atarmes, & Zariaſpes ante ſibi conſociati. itidemq; Ochus, & Dargamanes iuncti conuenis aquis, augent immania Oxi fluenta. Sunt & hic ciuitates, quas amnes diuerſi perſtringunt, his cædentes ut melioribus, Charrachatra, & Alicodra, & Aſtacana, & Menapia, & Bactra, ipſius unde regnum & uocabulum nationis eſt inſtitutum ſub imis montium pedibus, quos appellant Sogdios. inter quos amnes duo fluunt nauium capaciſſimi, Araxates & Dyme, per iuga uallesq; præcipites in campeſtrem planitiem fluuii decurrentes, Oxiá nomine paludem efficiunt, longe lateq; diffuſam. Hinc inter alia oppida celebrant Alexandria, & Cyreſchata, & Drepſa metropolis. His contigui ſunt Sacæ, natio fera, ſqualentia incolés loca, ſolo pecori fructuoſa. ideo nec ciuitatibus culta. Cui Aſcatanca mons imminet, & Comedus. Præter quos radices, & uicum, quem Lithinon pyrgon appellant, per longiſſimum patet mercatoribus peruiú ad Seras ſubinde cómeantibus. Circa defectus & crepidines montiú, quos Imauos, & Taprros uocant, Scythæ ſunt Agra intra Perſicos fines, Aſianis contermini Sarmatis, Halanorumq; latus tangentes extremum. Qui uelut agentes quodá ſeceſſu, coalitiq; ſolitudine, & per interualla diſperſi ſunt longa, aſſueti uictu uili & paupertino. Et gentes quidem uarios incolunt tractus, quas nunc recenſere alio properantes, ſuperfluú puto. Illud tamen ſciendum eſt, inter has nationes, penè ob aſperitatem nimiã inacceſſas, homines eſſe quoſdam mites & pios. ut Iaxartæ ſunt, & Galactophagi, quorum meminit uates Homerus in hoc uerſu, γλακτοφάγων ἀβίων τε, δικαιοτάτων ανθρώπων. Inter flumina uero multa, quæ per has terras uel potioribus iungit Natura, uel lapſu poſt trahit in mare, Rhymmus celebris eſt, & Iaxartes, & Daicus. Ciuitates autem nõ niſi tres ſolas habere noſcuntur, Aſpabota, & Cauriana, & Saga. Vltra hęc ut prius quæ Scythiæ loca contra Orientalem plagam in urbis ſpeciem conſertæ celſorum aggerum ſummitates ambiunt Seras, ubertate regionum & amplitudine

tudine circũſpectos. ab Occidentali latere Scythis adnexos. à Septentrione & Orientali Voſæ ſolitudini cohęrentes. qua Meridiem ſpectant aduſq; Indiam porrectos & Ganges. Appellantur autem iidem montes Anniba, & Nazauitium, & Aſmira, & Emodo, Tapuros, Catha. Hanc itaque planiciem, undique prona decliuitate pręruptam, terrasq; lato ſitu diſtentas, duo famoſi nominis flumina, & Chartis, & Bantis, lentiore meatu percurrunt, & diſpares tractu, diuerſorum ingenium. Hic patulum alibi molli deuexitate ſubductum. Ideoq; ſatietate frugum, & pecoribus, & arbuſtis exuberant. Incolunt autem fęcundiſſimam glebam uariæ gentes. quibus Aliſtrophagiæ, Carambus, & Syzages, & Chardi Aquilonibus obiecti ſunt & pruinis. exortũ uero Solis ſuſpiciunt Rabannæ, & Aſmiræ, & Eſſedones omnium ſplendidiſſimi. quibus Athagorç ab occidentali parte cohærent, & Aſparata. Betæ uero Auſtrali celſitudine montium inclinati, urbibus licet non multis, magnis tamen celebrantur & opulentis. inter quas maximæ Aſmira, & Eſſedon, & Aſparata, & ferè nitidæ ſunt, & notiſſimæ. Agunt autem ipſi quietius Seres, armorum ſemper & pręliorum expertes. utq; hominibus ſedatis & placidis eſt ocium uoluptabile, nulli finitimorum moleſti. cœli apud eos iucunda ſalubrisq; temperies, aeris facies munda, leniumq; uentorum commodiſſimus flatus, & abunde ſiluæ ſublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, uelut quædam uellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt. nentesq; ſubtegmina, conficiunt ſericum, ad uſus antehac nobilium, nunc etiam infirmorum ſine ulla diſcretione proficiens. Ipſi præter alios frugaliſſimi, pacatioris uitæ cultores, uitantes reliquorũ mortalium cœtus. Cũq; ad coëmenda fila, uel quædam alia, fluuium tranſierint aduenæ, nulla ſermonum uice propoſitarum rerum precia ſolis oculis æſtimantur. Et ita ſunt abſtinentes, ut apud ſe tradentes gignentia, nihil ipſi comparent aduectitium. Africani uiuunt poſt Seras, Boreæ obnoxii flatibus. quorum terras amnis uehendis ſufficiens nauibus Arias perfluit nomine, faciens lacum ingentem, eodem uocabulo dictitatum. Abundat autem hæc eadem Area oppidis. inter quę ſunt celebria Bitaxa, Orbitana, & Sotera, & Niſibis, & Alexandria. Vnde nauiganti ad Caſpium mare quingenta ſtadia numerantur & mille. His locis Paropaniſiadæ ſunt proximi, Indos ab Oriente, Caucaſumq; ab Occidentali latere proſpectantes. ipſi quoque montium defectibus inclinati, quos reſiduis omnibus maior Ortogordomaris interluit fluuius, à Bactrianis exurgens. Habent autem etiã ciuitates aliquas, quibus clariores ſunt Gazaca, & Naulibis, & Ortoſpana, unde litorea nauigatio aduſque Mediç fines Portis proximos Caſpiis, ſtadiorum ſunt duo millia ducenta. Antedictis contigui ſunt Drangiani collibus cohærentes, Arabum nomine ideo appellatum, q; inde exoritur, interq; alia duobus municipiis exultãtes Prophthaſia, & Aria, Pſeudopolis & Cariga. Poſt quos ex aduerſo Arachoſia uiſitur, dextrum uergens in latus, Indis obiecta. quam ab Indo fluuiorum maximo, unde regiones cognominatæ ſunt, amnis multo minor exur-

gens aquarum alluit amplitudine, efficitq; paludem Arachotoſcrenen appellatam. Hic quoque ciuitates ſunt inter alias utiles Alexandria, & Arbaca, & Choaſpa. At in penitiſſima parte Perſidos Gerdoſia eſt, dextra terminos contingens Indorum. Inter minores alios Arthabius uberior fluuius, ubi montes deficiunt Barbitani. quorum ex pedibus imis emergentes alii fluuii Indo miſcentur, mittentes nomina magnitudine potiores. Ciuitates autem etiam hic ſunt præter inſulas, Sedratyra, & Carna, collimes meliores reſiduis æſtimantur. Ne igitur oræ maritimæ ſpacia alluentia Perſidis extremitates per minutias demonſtrantes, à propoſito longius aberremus, id ſufficiet dici, q; mare prætentum à Caſpiis montibus per Boreum latus aduſque memoratas anguſtias nouem millium ſtadiorum, Auſtrale uero ab oſtiis Nili fluminis aduſque principia Carmanorum, quatuordecim millium ſtadiorum numero definitur. Per has nationes diſſonas & multiplices, hominum quoque diuerſitates ſunt, ut locorum. Sed ut generaliter corpora deſcribamus & mores, graciles penè ſunt oīnes, ſubnigri, uel liuido colore pallentes, caprinis oculis torui, & ſuperciliis in ſemiorbium ſpeciem curuatis iunctisq;, non indecoribus barbis, capillisq; promiſſis, hirſuti, omnes tamen promiſcue uel inter epulas feſtosq; dies gladiis cincti cernuntur. quem græcorum ueterum morem abieciſſe primos Athenienſes, Thucidides eſt auctor ampliſſimus. effuſius pleriq; ſoluti in Venerem, ægreq; contenti multitudine pellicum. puerilium ſtuprorum expertes. pro opibus quiſque aſciſcens matrimonia plura, uel pauca. Vnde apud eos per libidines uarias caritas diſperſa torpeſcit. Mundicias conuiuiorū & luxum, maximeq; potandi auiditatem uitantes, ut luem. Nec apud eos, extra regales menſas, hora eſt præſtituta prandendi. ſed uenter unicuiq; uelut ſolariū eſt, coq; monente quod inciderit editur. nec quiſq; poſt ſatietatem ſuperfluos ſibi ingerit cibos. immane quantum reſtricti & cauti, ut inter hoſtiles ortos gradientes nonnunq; & uineta, nec cupiant aliquid, nec contingant, uenenorū & ſecretarum artium metu. Super his nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturę ſecedens, facile uiſitur Perſa. ita obſeruātius hæc aliaq; pudenda declinat. Adeo autem diſſoluti ſunt, & artuū laxitate, uagoq; inceſſu ſe iactitantes, ut effœminatos exiſtimes, cum ſint acerrimi bellatores, ſed magis artifices q; fortes, eminusq; terribiles, abundantes inanibus uerbis, inſanūq; loquentes & ferum, magnidici, & graues, ac tetri, minaces iuxta in aduerſis rebus & proſperis, callidi, ſuperbi, crudeles, uitæ necisq; poteſtatem & in ſeruos & plebeios uindicantes obſcuros. Cutes uiuis hominibus detrahunt particulatim uel ſolidas. Nec miniſtrāti apud eos famulo menſęq; aſtanti hiſcere uel loqui licet uel ſpuere. ita proſtratis pellibus, labra omnium uinciuntur. Leges apud eos impendio formidatæ. inter quas diritate exuperant latæ contra ingratos & deſertores. & abominandæ aliæ, per quas ob noxam unius omnis propinquitas perit. Ad iudicandum autem uſu rerum ſpectati deſtinantur & integri, parum alienis conſiliis indigentes. unde noſtrā conſuetudinem rident, quę interdum facundos, iuriſq; publici peritiſſimos, poſt indoctorum

doctorum collocat terga. nam, q̃ ſuperſedere corio damnati ob iniquitatem
ludicis iudex alius cogebatur, aut finxit uetuſtas, aut olim recepta conſuetu-
do ceſſauit. Militari cultu, ac diſciplina pro laudisq; cõtinuis rei caſtrenſis, &
armaturæ, quam ſepe formauimus metuendi uel exercitibus maximis, equi-
tatus uirtute confiſi, ubi deſudat nobilitas omnis & ſplendor. pedites enim
in ſpeciem mirmillonum contecti iuſſa faciunt, ut calones. ſequiturq; ſem-
per hæc turba, tanq̃ addicta perrenni ſeruitio, nec ſtipendiis aliquando fulta,
nec donis. Et gentes plurimas, præter eas quas abunde perdomuit, ſub iugũ
hæc natio miſerat, ita audax & ad pulueres martios erudita, ut bellis ciuilibus
externisq; aſſidue uexaretur. Indumentis plerique eorum ita operiuntur lu-
mine colorum fulgentibus uario, ut licet ſinus lateraq; diſſuta relinquant fla
tibus agitari uentorum, inter calceos tamen & uerticem nihil uideatur inte-
ctum. armillis uti, monilibusq; aureis, & gemmis, præcipue margaritis (qui-
bus abundant) aſſuefacti poſt Indiã uictam & Crœſum. Reſtat ut ſuper ortu
lapidis huius pauca ſuccinctius explicentur. Apud Indos & Perſas marga-
tæ reperiuntur in teſtis marinis robuſtis & candidis, permixtione roris anni
tempore præſtituto conceptæ. Cupientes enim uelut coitum quendam hu-
moris, ex lunari aſpergine capiunt denſius oſcitando. Exindeq; grauidæ ædũt
minutas binas aut ternas, uel uniones. ideo ſic appellatas, q̃ euiſceratæ ſin-
gulas aliquoties pariunt, ſed maiores. Idq; indicium eſt, ætheria potius de-
ruatione, q̃ ſaginis pelagi hos oriri fœtus & ueſci, q̃ guttæ matutini roris iiſ-
dem infuſæ claros efficiunt lapillos & teretes. ueſpertini uero flexuoſos con-
tra & rutilos, & maculoſos interdum. minima autem uel magna pro qua-
litate hauſtuum figuratur caſibus uariatis. Concluſæ uero ſæpiſſime metu
fulgurum inaneſcunt, aut debilia pariunt, aut certe uitiis defluunt abortiuis.

Capturas autem difficiles & periculoſas, & amplitudines pretiorum, illa
efficit ratio, q̃ frequentare ſueta litora propter piſcantium inſidias
declinantes (ut quidam coniiciunt) circa deuios ſcopulos, &
marinorum canum receptacula deliteſcunt. quod genus
gemmæ etiam in Britannici ſeceſſibus maris
gigni, legiq; (licet dignitate diſpari)
non ignoramus.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . VIGESIMVS QVARTVS .

POST exploratam alacritatem exercitus, uno paricq; ardore impenetrabilem principem ſuperari non poſſe, deum uſitato clamore teſtati, Iulianus ſummæ rei finem imponendū maturius credens, extracta quiete nocturna itinerarium ſonare lituos iubet, præſtructis omnibus, quæ difficultates arduæ belli poſcebant. candente iam luce Aſſyrios fines ingreſſus, celſo præter alios ſpiritu obequitans ordinibus, æmulationis ui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. Vtq; ductor uſu & docilitate firmatus, metuens ne per locorum inſolentiam inſidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorſus eſt. Excurſatores quidem quingentos & mille ſenſim præire diſpoſuit. qui cautius gradientes ex utroq; latere, itidemq; à fronte, ne quis repentinus irrueret, proſpectabant. Ipſe uero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas, cum ne iuxta ſupercilia fluminis perſtringere iuſſit Euphratis. Cornu uero læuum cum equitum copiis Arintheo tradidit & Ormizdæ, ducendum confertius per plana camporum & mollia. Agmina uero poſtrema Dagalaiphus cogebat & Victor. Vltimus omnium Oīdrocnę dux Secundimus. Deinde, ut hoſtibus, ſi erupiſſent uſq̄, uel cōſpicantibus procul, timorem multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit & homines, ut decimo penè lapide poſtremi diſpararentur à ſigniferis primis. Qđ arte mira feciſſe Pyrrhus ille Rex dicitur Epyrotes, opportunis in locis caſtrametandi, armorumq; ſpeciem diffundendi ex induſtria, uel attenuādi, perq̄ ſcientiſſimus. ut ubi ueniſſent, plures exiſtimarentur, aut pauci. Sarcinas uero, & calones per apparitionem imbellem, impedimentorumq; genus omne, inter utrūq; latus inſtituit procedentiū ordinatim. ne qua ui ſubita raperentur (ut ſæpe contigit) improtecta. Claſſis aūt, licet per flumen ferebatur aſſiduis flexibus tortuoſum, nec reſidere, nec præcurrere ſinebatur. Emenſo itaque itinere bidui, prope ciuitatem uenimus Doram defertam marginibus amnis impoſitam. In quo loco greges ceruorum plures inuenti ſunt. quorum alii confixi miſſilibus, alii ponderibus inſerti ramorum, ad ſacietatem omnes pauerunt. pars maxima natare aſſueta ueloci alueo penetrato incoibili curſu euaſit ad ſolitudines notas. Exin itinere dierum quatuor leui peracto, ueſpere intendente,

cum expe-

cum expeditis mille impositis nauibus Lucillianus Comes imperitia principis mittitur, Anathan munimentum expugnaturus, qđ (ut pleraq; alia) circúluitur fluentis Euphratis. & nauibus (ut præceptum est) per opportuna dispersis obsidebatur insula, nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum. Sed postq̃ aduenit lux certa, aquatũ quidam egressus, uisis subito hostibus ululabili clamore sublato, excitos tumultuosis uocibus propugnatores armauit. Et mox specula quadam altissima explorato situ castrorũ, q̃ ocyssime duarum præsidio nauium amnem supermeat Imperator, ponè sequentibus nauigiis multis, quę obsidionales machinas aduehebant. lãq; muris propinquans, cum non absque discriminibus multis consideraret esse certandũ, sermone cum leni, tum aspero & minaci, hortabatur ad deditionem defensores. quos ad colloquium petit Ormizda. promissis eius & iuramentis illecti, multa sibi de lenitudine romana spondebant. Denique prę se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptę pacis indicium, descendêre supplicíter. & statim omni munimento egit opus Seus eius Præfectus dux Ægypti, postea honore tribunatus affectus est. Reliqui uerò cũ caritatibus suis & supellectile humaniore cultu ad syriacam ciuitatem Chalcida transmissi sunt. Inter hos miles quidã, cum Maximianus perrupisset quondam Persicos fines, in his locis æger relictus, prima etiã tum lanugine iuuenis (ut aiebat) uxores sortitus, gentis ritu, complures, cum numerosa sobole tunc senex incuruus exultans proditionisq; auctor ducebatur ad nostra, testibus affirmans, & præscisse se olim & prædixisse, q̃ centenario iam contiguus sepelirétur in solo Romano. Post quæ Sarraceni procursatores Parthos quosdã hostium obtulere lætissimo principi, & iterum ad agenda similia sunt remissi. Acciderat aliud postridie dirum. uentorum enim turbo exortus, pluresq; uertigines concitans, ita confuderat omnia tecta, ut tabernacula multa concíderent, utq; supini pleriq; milites sternerentur uel proni, spiritu stabilitatem uestigiis subuertente. Nec minus eodem die aliud periculosum euenit. amne enim repente extra margines euagato, mersæ sunt quædam frumentariæ naues, cataractis auulsis, ad diffundendas reprimendasq;, quas ligare sueti operari saxo strictim. quod utrum per insidias an magnitudine acciderit fluentorum, sciri non potuit. Post præruptam incensamq; urbem omnium primam, & captiuos transmissos, certiore iam spe prouectus exercitus ad fiduciam elatis uocibus in fauores principis consurgebat, affore sibi etiã deinde cœlestem existimans curam. & qui per regiones ignotas de obscuris erat suspectio circa assurgentes, & ludificandi uarietas timebatur. Ideoq; Imperator nunc antesignanis, nunc agminibus cogendis insistens cum expeditis ueliti-
bus, ne quid lateret abstrusum, fruteta squalida, uallesq; scrutabatur, licentiores militum per longinqua discursus affabilitate natiua prohibendo uel minis. hostiles tamen agros, omni frugum genere diuites, cum segetibus & tuguriis inflammari permisit, ita demum cum usui necessaria abunde sibi quisque collegisset. & hoc modo sauciabatur salus hostium nescíorum.

Bellatores

Bellatores enim libenter quæsitis dextris propriis utebantur. alii uirtutis suæ horrea reperisse existimantes, & læti, ꝙ uitæ, ꝙ subsidiis affluentes alimenta seruabant, quæ nauigiis uehebãtur. Hic uino grauis quidam temerarius miles, & ad ulteriorem ripam nullo urgente transgressus, in conspectu nostro ab hostibus captus, occisus est. Quibus tali casu patratis, ad castra peruenimus nomine Thilutha, in medio fluminis sita loco, immenso quodã uertice tumescente, & potestate Naturæ, uelut manu circũseptum humana. Cuius ad deditionem incolæ temptati mollius (ut decebat) q̃ asperitas ædita uim superabat armorum intempestiuam, tunc defectionem esse firmabant. Sed hactenus responderunt, ꝙ cum interiora occupauerint protinus gradientes Romani, se quoq; (utpote regnorũ sequelas) uictoribus accessuros. & post hæc prætermeantes ipsa mœnia, naues nostras cum uerecundia quieti spectabãt, immobilesq; transitus. Cum ad munimentũ aliud, Achaiachalan nomine, ueniremus fluminis circuitione uallatum, arduumq; transcensu, confutati pari responso discessimus. Alia postridie castra ob muros inualidos derelicta prętereuntur Tensã. Postea uero & in sequenti die stadiis ducentis emensis, uentum est ad locum Baraxmalcha, unde amne transito, milliario septimo disparata Diacira inuaditur ciuitas habitatoribus uacua, frumento & salibus nitidis plena. in qua templũ alti culminis arci uidimus superpositum. qua incensa, cæsisq; mulieribus paucis quę repertę sunt, traiecto fonte scatente bitumine, Ozogardana occupauimus oppidũ, qd̃ formidine aduenientis exercitus itidem deseruêre cultores. in quo principis Traiani tribunal ostentabatur. Hac quoque exusta, biduo ad refectionem corporum dato, prope extremum noctis, quæ secundũ diem sequuta est, Surena post Regem apud Persas promeritæ dignitatis, & Malechus Podosacis nomine Phylarchus Sarracenorum Assanitarum famosi nominis latro, omni sæuitia per nostros limites diu grassatus, structis Ormisdæ insidiis, quem ad speculandum exiturum incertum unde præsens erat. Ideo sunt tentamenta frustrata, ꝙ angusta fluminis interluuies & prærupta transiri uado non potuit. & primo lucis exordio, cum essent hostes iam in contuitu trusi, tũc primitus coruisci galeis, & horrentes indutibus rigidis milites in procinctum impetu ueloci tendentes eos inuolauêre fortissime. Et q̃uis arcus ualidis uiribus flecterentur, & splendor ferri intermicans Romanos metũ augeret, ira tamen acuente uirtutem, clypeorum densitate contecti, ne possent emittere coegerunt. Animatus his uescendi primitiis miles, ad uicum Macebracta peruenit. in quo semiruta muri uestigia uidebantur, qui priscis temporibus in spacia longa protentus, munire ab externis incursibus Assyriam dicebatur. Hinc pars fluminis scinditur largis aquarum agminibus, ducens ad tractus Babylonios interiores, usui agris futura & ciuitatibus circũiectis. alia, Naarmalch nomine (qd̃ fluuius Regum interpretatur) Ctesiphonta prætermeat. Cuius in exordio turris in modũ phari celsior surgit. Hanc peditatus oñis, pontibus caute digestis, transiuit. equites uero cum iumentis armati, clementiores gurgites

obliquati

fluminis obliquati transnarunt. alii multitudine subita petiti telorum hostilium, quos egressi auxiliares ad cursuram leuissimam, fugientiumq; cruicibus insistentes, laniatu auium prostrauerunt. Quo negocio itidem glorioſe perfecto, ad ciuitatem Parisadoram uentũ est, amplam & populosam, ambitu insulari circũuallatam. Cuius obequitans mœnia Imperator, & sitũ & obsidium omni cautela captabat, quasi sola formidine oppidanos à propugnãdi studio summoturus. Quibus per colloquia sæpe tentatis, cum nec promissis quisq; flecteretur nec minis, suscipitur oppugnandi exordium, & armatorum triplici corona circũdatis muris, die primo adusque noctis initium missilibus certabatur. cum defensores animo præstantes & uiribus, propugnacula ciliciis undique laxius pansis, quæ telorum impetus cohiberent, obiecti scutis uimine firmissimo textis, & crudorum tergorum densitate uestitis, ualidissime resistebant. ferrea nimirũ facie omni, quia laminæ singulis membrorum lineamentis coërcenter aptatę fido operimento totã hominis speciem contegebãt. Et aliquoties rare & indigne & regalis colloquia petentes obnixe, propinquantem probris atque conuiciis, ut malefidum incessebant & desertorem. ac lenta cauillatione die maxima parte exempta, tenebras; silentio primo multiformes admotæ sunt machinæ, cœptaq; altitudo cõplanari fossarum. quæ uix dum ambigua luce defensores intentius contemplati (eo accedente, q; angularem turrim ictus forauit arietis uiolentior) relictis ciuitatis duplicibus muris, continentem occupant arcem, asperi montis interrupta planicie superpositam. cuius medietas in sublime consurgens tereti ambitu argolici scuti speciem ostendebat, nisi q; sub Septentrionem rotunditatis eidem quid erat. Momphatis fluenti ad proiecta caute eminentia tuebantur, in quæ excellebant minæ murorũ bituminc & coctilibus laterculis fabricatæ. quo ædificii genere nihil tutius esse constat. Iamq; ferocior miles, peruasa urbe quam uiderat uacuã, aduersus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri contentione pugnabat. Cum enim iidem prohibitores catapultis nostrorũ urgerentur atque balistis, ipsi quoq; ex ædito arcus erigebant, fortiter tensos. quibus panda utrinque surgentia cornua ita lentius flectebãtur, ut nerui digitorũ actis pulsibus uiolentis arundines ferratas emitterent. quæ corporibus illisæ contrariis letaliter figebantur. Dimicabatur nihilominus utrobiq; saxorum manualium nimbis, neutrobi inclinato momento prælium atrox à lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractum, pari sorte diremptum est. Proinde die sequuto, cum certaretur asperrime, multiq; funderentur altrinsecus, & æquę mortes gesta librarent, Imperator omnes aleæ casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneatim stipatus densatisque clypeis ab ictu sagittarum defensus, ueloci saltu, comitantibus cunctis prope portam uenit hostilem crasso ferro crustatam. Et licet saxis & glande cæterisq; telis cum periculis acrius premeretur, fodicare tamen paratus ualuarum latera, ut aditum patefaceret, uocibus increpans crebris, non ante discessit, q̃ telorum congeric, quę superiaciebantur se iam cerneret obruendũ,

cuasit cum

euasit cum omnibus, tamen paucis leuius uulneratis ipse innoxius uerecundo rubore suffusus. Legerat enim Æmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano arcade, & triginta millibus portam Carthaginis impetu simili subfodisse. sed fides recepta scriptorum ueterum recens factum defendit. Æmilianus enim testudine lapidea tectam successerat portam, sub qua tutus & latens dum moles saxeas retegunt hostes, urbem nudatam irrupit. Iulianus uero locum patentem aggressus, obumbrata cœli facie fragmentis montium & missilibus, ægre repulsus abscessit. His raptim ac tumultuarie agitatis, cum operositas uinearum, & aggerum impeditissima à ceteris urgentibus cerneretur, machinam quæ cognominatur Helipolis iussit expeditius fabricari. qua (ut supra docuimus) usus Demetrius, superatis oppidis pluribus, Poliorcetes appellatus est. Ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minas, prohibitores oculorum aciem intentius conferentes, itidemq; instantiã obsidentium perpensantes, subito uertuntur ad preces. circũfusiq; per turres, ac mœnium minas, & fidem Romanam pansis manibus protestantes, uitam cum uenia postulabant. Cũq; cessasse operam, & uinitores nihil tentare uiderent ulterius, quod quietis erat indicium certum, copiam sibi dari conferendi sermonis cum Ormizda poscebant. Hocq; impetrato, Mamersidis præsidiorum præfectus demissus per funem, ductusq; ad Imperatorem, ut obsecrauit, uita cum impunitate sibi cõsortibusq; suis firmiter pacta, redire est permissus. Gestisq; nũtiatis, plebs omnis utriusq; sexus ad sententiam suam cunctis acceptis, pace fœderata cum religionum consecrationibus fidis, patefactis egreditur portis, salutarẽ Genium affulsisse sibi clamitans Cæsarem, magnum, & lenem. Numerata sunt autem deditiorum duo millia & quingenti. nam cætera multitudo, obsidium ante suspectans, nauigiis paruis permeato amne decessit. In hac arce armorum alimentorũq; copia reperta est maxima. unde necessariis sumptis, reliqua cum loco ipso exussere uictores. Postera die q̃ hæc acta erant perfertur ad Imperatorem, cibos per ocium capientem, nuntius grauis, Surenam Persicum ducem, procursatorum partis nostræ tres turmas inopinũ aggressum, pauciss imos trucidasse. inter quos strato tribuno, unum rapuisse uexillum. Statimq; concitus ira immani cũ armigera manu festinatione ipsa tutissimus peruolauit, & grassatoribus fœda consternatione depulsis, residuos duos tribunos sacramento soluit, ut desides & ignauos. decem uero milites, ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, sequutus ueteres leges. Incensa denique urbe, ut memoratum est, constructo tribunali insistens, actis gratiis exercitui conuocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur. & argenteos nũmos centenos uiritim pollicitus, cum eos paruitate promissi percitos tumultuare sensisset, ad indignationem plenam grauitatis erectus, En, inquit, Perse circũfluentes rerum omnium copiis. ditare uos poterit opimitas gentis, si in unũ spirantibus animis fortiter fecerimus. ex emensis opibus egentissima est tandem credite Romana Respublica per eos, qui ut augerent diuitias,

rent diuitias,docuerunt principes auro quietem à Barbaris redemptam redire.impetitum ærarium est,urbes exinanitę,populatæ prouinciæ.mihi nec facultates,nec propinquitas generi suppetit,q̄uis ortus sim nobilis,præter pectus omni liberū metu. nec pudebit Imperatorem, cuncta bona in animi cultu ponentem,profiteri paupertatem honestam . nam & Fabritii,familiari re pauperes,rexere bella grauissima, gloria locupletes . Hæc nobis cuncta poterunt abundare, si imperterriti deo meq; (quantum humana ratio patitur) caute ductante, mitius egeritis. si ui resistitis, ad seditionū reuoluti dedecora pristinarum, pergite. ut Imperatorem decet, ego solus confecto tanto; munerum cursu moriar stando.contempturus animam, quā mihi febricula eripiet una . aut certe discedam . nec enim ita uixi, ut non possim aliquando esse priuatus.præq; me fero & lætor,ductores spectatissimos esse nobiscum,perfunctos bellicarum omni genere doctrinarum . Hac modesta Imperatoris oratione inter secunda & aspera medii, miles pro tempore delenitus assumpta cum meliorum expectatione fiducia, regibilem se fore pollicitus & morigerum, cunctorum aspirante consensu, auctoritatem eius , sublimitatemq; cordis extollebat in cœlum. qđ cum uere atque ex animo dicitur,solet armorum crepitu leui monstrari.Repetitis post hæc tentoriis,pro copia rei præsentis uictu se recreauit & quiete nocturna . Animabat autem Iulianus exercitū, cum non per caritates, sed per inchoatas negociorū magnitudines deieraret assidue,Sic sub iugum mitteret Persas,Ita quassatū recrearet Orbem Romanum . ut Traianus fertur aliquoties iurando dicta consuesse firmare, Sic in prouinciarum speciem redactas uideam Daciam,Sic pontibus Istrū & Euphratē superem.& similia plura.Post hæc,discursis millibus passuum quatuordecim, ad locum quendam est uentum, arua aquis abundantibus fœcundantem.quo itinere nos ituros Persæ prędocti,sublatis cataractis,undas euagari fusius permiserunt.itaq; humo late stagnante,altero die militi requie data,Imperator ipse prægressus, constratis ponticulis multis, & utribus,subliciisq;,nauibus itidemq; confectis palmarum trabibus, exercitum non sine difficultate traduxit. In his regionibus agri sunt plures, consiti uineis uarioq; pomorum genere, ubi oriri arbores assuetæ palmarum per spacia ampla aduſque Mesenen & mare pertinent magnum, instar ingentium nemorum, & quaqua incesserit quisq̄,termites & spadica cernit assidua . quorum ex fructu mellis & uini conficitur abundantia . & maritari palmæ ipsæ dicuntur, facileq; sexus posse discerni . additur etiam, generare fœminas seminibus illitas marium.feruntq; eas amore mutuo delectari . hocq; inde clarere, q; contra se uicissim nutantes, ne turgidis quidem flatibus auertuntur. & si ex more fœmina maris non illita fuerit semine, abortus uicio fœtus amittit intempestiuos.& siqua fœmina, cuius arboris amore perculsa sit, ignoretur, unguento ipsius inficitur truncus,& arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit. hisq; indiciis uelut coëundi quædam proditur fides. Qua cibi copia satur exercitus,plures prętergressus est insulas.& ubi formidabatur inopia, ibi timor

ſagine grauis inceſſit. Sagittariosq; denique hoſtilium impetu latenti tempta-
tus, neque inultus, prope locũ uenit, ubi pars maior Euphratis in riuos diui-
ditur multifidos. In hoc tractu ciuitas ob muros humiles ab incolis ludęis de-
ſerta, iratosq; manu militũ conflagrauit. Quibus actis pergebat ulterius Impe
rator, placida ope numinis (ut arbitrabatur) erectior. Cũq; Maozamalcha
ueniſſet, urbem magnã & ualidis circũdatam mœnibus, tentoriis fixis, pro-
uidit ſolicite, ne caſtra repentino equitatus Perſici turbarentur accurſu. cuius
fortitudo in locis patentibus immane quantũ gentibus eſt formidata. Et hoc
diſpoſito, ſtipatus uelitibus paucis, ipſe quoque pedes, ciuitatis ſitum diligen
ti inquiſitione exploraturus, in pernicioſas præcipitatus inſidias, ex ipſo uitæ
diſcrimine tandem emerſit. Nãque per latentem oppidi portam Perſę decem
armati digreſſi, imaq; cliuorum peruadentes poplitibus ſubſidendo, repen-
tino impetu noſtros aggreſſi ſunt. E quibus duo conſpectiorem habitu prin-
cipem gladiis petiere diſtrictis. ſed occurrit ictibus erectũ latius ſcutum. quo
cõtectus, magna lataq; fiducia unius lateri ferȝ infixit. alterȝ Stipatores mul
tiplicatis ictibus occiderũt. reſiduis equitibus uulnerati ſunt aliqui, diſiectis
in fugam, ſpoliatisq; ambobus, reducens incolumes ſocios cum exuuiis re-
meauit ad caſtra, omnium letitia magna ſuſceptus. Suſtulit ab hoſte proſtra-
to aureum colli monile Torquatus. ſudit confidentiſſimũ Gallum alitis pro-
pugnatione Valerius, poſtea cognomento Coruinus. hacq; gloria poſteritа-
ti ſunt cõmendati. nõ inuidemus. accedat hoc quoq; monumentis ueteribus
facinus pulchrũ. Conſtratis poſtridie pontibus, exercituq; traiecto, & meta-
tis alibi ſalubrius caſtris uallo duplici circũductis (quoniam, ut diximus, ti-
mebantur ſolitudines planę) oppidi ſuſcepit obſidium. periculoſum fore exi-
ſtimans, ſi gradiens prorſus à tergo relinqueret quos timeret. Hæc dum ma-
gno molimine comparantur, Surena hoſtium dux, iumenta adortus, quæ in
lucis palmaribus ueſcebantur, à cohortibus noſtris repulſoriis cum pauco-
rum exitio habitus fruſtra diſceſſit, & duarum incolæ ciuitatum, quas amnes
amplexi faciunt inſulam, pars ſui fiducia trepidi ad Cteſiphontis mœnia ſe
contulerunt, pars ſyluarum denſa, alii per paludes uicinas à lucis arborum ca
uatarum inuecti, ad unicum auxilium & potiſſimum itineris longi, qđ ſu-
pererat, dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. E quibus reſiſtentes aliquos
noſtri milites trucidabant. Ipſi quoque itineribus & cymbis per uaria diſcur-
rentes, captiuos alios ſubinde perducebant. Id enim erat librata ratione diſ-
poſitum, ut dum copiæ pedeſtres muros oppugnant, equeſtres turmæ diui-
ſæ per globos, abigendis inſiſterent prædis. Hocq; prouiſo, nullo prouincia-
lium damno miles uiſceribus hoſtium paſcebatur. Iamq; Imperator mu-
ris oppidum duplicibus circũdatum, ordine trino ſcutorum, ſpe patrandi in-
cepti, maximis uiribus oppugnabat. Sed ut erat neceſſarius appetitus, ita ef-
fectu res difficillima. nam acceſſus undique rupibus anfractu celſiore diſcif-
ſis, flexuoſisq; exceſſibus ob periculum anceps adeundi copiam denegabat,
maxime cum turres crebritate & altitudine formidandæ montem ſaxeum

arcis na-

arcis naturaliter æditum æquabant, & procliuis planicies flumini imminens propugnaculoꝝ firmitate muniebatur. Accedebat his haud leuius malum, q̃ lecta manus & copiosa, quæ obsidebatur, nullis ad deditionem illecebris flectebatur, sed tanq̃ superatura uel deuota cineribus patriæ resistebat. aduersus Samegren reuerebatur inferens se proteruius miles, & pugnã uel equo cãpo, iustoq; prælio poscens. cũq; receptui caneretur, assidue animosis hostem urgendi conatibus utebatur. Vicit tamen nostroꝝ consiliũ contentionem uiriũ maximã. diuisisq; operibus, officia quisque distributa capessit ocyssime. Hinc enim ardui suggestus erigebantur. inde fossaꝝ altitudines alii cõplanabant. terraꝝ latibula concaua oblongis tramitibus alibi struebãtur. Locabant etiã artifices torméta muralia, in funestos sonitus proruptura. Et cuniculos quidem cũ uineis Neuitta & Dagalaiphus curabant. incundis aũt conflictibus, & defendendis ab incendio uel eruptionibus machinis, præerat Imperator. Cũq; apparatu omni excindendæ urbis labore multiplici cõsumato pugna flagitaretur, uictus minime dux reuersus est adusque Ctesiphonta itineribus exploratis, nulla obstacula nuncians offendisse. Quo efferati gaudio milites omnes, elatiq; firmioribus animis, ad certandũ signũ operiebantur armati. Iãq; clangorem martiũ sonantibus tubis strepebant utrinque partes, & primi Romani hostem undique laminis ferreis in modũ tenuis plumæ conceptũ, fidentemq; q̃ tela rigentis ferri lapsibus impacta resiliebant, crebris procursationibus & minaci murmure lacessebant. nonnunq̃ cũ pace, scutorũq; uelut testudine infigurabiliũ fornicũ operiebantur, aptissime assiduis motibus laxius debiscente. contra Persæ muris obstinatius adhærentes, quantũ facere nitiq; poterant, claudere & frustrari exitiales impetus conabantur. Veꝝ ubi uimineas crates prę se ferentes oppugnatores iã mœnia perurgerent cũ sagittariis funditores, aliis quinetiã saxa uoluentes ingentia, cũ facibus & malleolis eos longius propulsabant. tum aptatæ ligneis sagittis baliſtæ flexus stridore torquebantur, creberrima spicula funditantes. & scorpiones quocũq; manus perite duxissent, rotundos lapides euibrabant. Iteꝝ deinde ac sæpe geminatis congressibus æstus in meridiem crescens, efferuescente uaporatius Sole, apparatu operꝝ & studio præliandi intentos cunctos reuocauerat fatigatos & sudore perfusos. eodem mentis proposito, sequuto quoque die per uaria certaminũ genera controuersæ partes dimicantes instanter, æquis manibus & pari fortuna discedunt. Veꝝ in omne discrimen armatis proximis princeps ciuitatis urgebat excidium. ne circa muros diu excubans omitteret maiora, quæ temptabat. Sed in districtis necessitatibus nihil tã leue est, quod non interdum etiã contra sperata rerum afferat momenta magnarum. Cum enim, ut sæpe discessuræ, partes leuius concertarent, abusiue incusso ariete, qui paulo ante erat admotus, sternitur residuis omnibus altior turris, latere coctili firmissime structa. Cuius ruina muri contiguum latus secũ immani fragore protraxit. Ibi tum uarietate casuum obsidentiũ labor, obsessorũq; industria uicissim facinoribus speciosis inclaruit. Nihil eñ aspeꝝ, ira & dolore succenso

militi uidebatur, nihil munitoribus erat pro salute currentibus metuendum aut dirũ. Nam cum anceps pugna diutius feruens, sanguine utrinque multis cædibus fuso, diei finis & occasus. dum fatigationi consulitur, dumq; hæc luce agerentur, hæc palma nunciatur Imperatori peruigili cura distento, Legionarios milites quibus cuniculorũ erant fodinæ mandatæ, cauatis tramitibus subterraneis, sublicisq; suspensissima penetrasse fundamentorũ, iã si ipse disposuerit euasuros. Cũ itaque noctis plerũque processisset, & æneatorũ occentu signo dato progrediendi ad pugnã, ad arma concursum est. & consulto murorum inuaduntur utrinque frontes. ut dũ propulsaturi pericula defensores ultro citroq; discurrunt, nec proxima fodientis audiretur ferri tinnitus, nec quoq; intrinsecus obsistente, cuniculariorum subita manus emergit. Quibus ita ut cõuenerat ordinatis & occupatis prohibitoribus, patefactisq; latebris, euolat ex superius deuictoq; numero miles, post quem Magnus Tribunus & Iouianus notarius. quos audax multitudo sequuta, his prius confossis, quos in æde, per quã in lucem prodierãt, inuenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarunt uigiles omnes, ex usu moris Getici iustitiã felicitatemq; Regis sui, canoris uocibus extollentes. Æstimabatur Mars ipse (si miscere hominibus numina, maiestatis iura permittunt) affuisse, castra Lucanorũ inuadentibus ultro. Hocq; ideo creditũ est, q; in congressu flagranti, scalas uehens uisus formidandæ uastitatis armatus, postridie cũ recenseretur exercitus, præcipuo studio quæsitus, reperiri non potuit, cũ se ultro offerret, si miles fuisset, memorabilis cõscius facti. sed ut tunc qui esset pulchri facinoris auctor, penitus est ignoratũ, ita nũc enituerũt hi qui fecêre fortissime, Obsidionalibus coronis donati, & pro concione laudati ueterũ more. Tandem nudata referatis aditibus multis, lapsura inuaditur ciuitas, & sine sexus discrimine uel ætatis, quicquid impetus repperit, potestas iratorũ assumpsit. alii exitii imminentis timore, cum hinc ignis inde mucrones urgerent, ultimũ flentes è muris acti sua sponte præcipites, membrisq; omnibus infirmati, uitam morte funestiorem, paulisper dum cæderentur, egerunt. Extractus est autem uiuus cum satellitibus LXXX. Nabdates Præsidiorũ magister. quem oblatum sibi cum aliis seruari iussit intactũ serenus Imperator & clemens. Diuisa itaque, perpensis meritis & laboribus, præda, ipse ut erat paruo contentus mutũ puerũ oblatum sibi suscepit gesticulariũ, multa quæ callebat nutibus uenustissimis explicantem, & tribus aureis nũmis parte uictoriæ præmiũ iucundũ, ut existimabat, & gratũ. Ex uirginibus autem, quę speciosæ sunt captę, ut in Perside, ubi fœminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquã uoluit, nec uidere, Alexandrũ imitatus & Africanũ, qui hæc declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui se inuictos à laboribus ubique præstiterunt. Inter hæc certamina, nostræ partis architectus, cuius nomen non suppetit, post machinã scorpionis forte assistens, reuerberato lapide, quem artifex titubanter aptauerat fundæ, obliso pectore supinatus, profudit animã disiecta cõpage membroq;. adeo ut ne signa quidem totius corporis noscerentur. Exin profecto Imperatori index

tori index nunciauerat certus, circa muros ſubuerſi oppidi fallaces foueas & obſcuras, quales in tractibus illis ſunt plurimę, ſubſediſſe manũ inſidiatricem latenter. ut improuiſo inde adorta, agminis noſtri terga feriret extrema. confeſtimq; ad extrahendam eam miſſi ſunt cõpertę fortitudinis pedites. Qui cum neque peruadere foraminũ aditus, nec amandatos intus prolicere poſſent ad decernendum, collectam ſtipulam & ſarmenta ſpecuũ faucibus aggeſſerunt. Vnde fumus anguſtius penetrans, ideoq; ſpiſſior, quoſdã uitalibus obſtructis necauit, alios igniũm afflatus emixtus prodire in perniciem coegit abruptam. & ita omnibus incendio ferroq; conſumptis, ad ſigna repedauit ocyus miles. Hoc modo ciuitas ampla & populoſa, uirtute roboris exciſa Romani, in puluerem concidit & ruinas. Poſt quæ tã glorioſa tranſitis pontibus, multorum amniũ concurſu continuatis, ad munimenta gemina uenimus, ædificiis cauatis extructa. ubi Victorem Comitem exercitus prætuium, à tranſitu fluminis Regis filius progreſſus eſt à Cteſiphonte cũ optimatibus & multitudine armata prohibere conatus, cateruis ſequentiũ militum uiſis abſceſſit. Pergentes itaque protinus, ad lucos uenimus agroſq; pube uariorũ ſeminum lætos. ubi reperta regia Romano more ædificata, quoniã id placuerat, manſit intacta. Erat etiã in hac eadem regione extentũ ſpacium & rotundum, loricæ ambitu circũclauſum, deſtinatas regiis uoluptatibus continens feras, ceruicibus iubatis leones armatisq;, hiſpidos apros, & urſos (ut ſunt perſici) ultra omnẽ rabiem ſæuientes, & alia lecta immania corpora beſtiarũ. Quas omnes, diffractis portarũ obicibus, equites noſtri uenatoriis lanceis & miſſiliũ multitudine confoderũt. Quo loco pinguis ſitus & culta, quem Equorũ ſepem etiã nominant, haud longius diſparatur. ubi uallatis opere tumultuario caſtris, & exercitu omni per aquarũ & pabuli opportuna biduo recreato, antegreſſus cum Procurſatoribus princeps & ciuitatem deſertã colluſtrans, ſacro principe quodam exciſam (in qua perpetuus fons ſtagnũ ingens eiectat, in Tigridem defluens) corpora uidit ſuffixa patibulis multa neceſſariorũ eius, quem prodidiſſe ciuitatem Pyriſabora, retulimus ſupra. Hic & Nabdates uiuus exuſtus eſt, quem extractũ cum LXXX latebris expugnatæ docui ciuitatis, eoq; inter exordia obſidii cœpti clàm pollicitus prodere, dimicauit acerrime, adeptusq; ueniã inſperatam, ad id proruperat inſolentiæ, ut cornua laceraret omnibus probris. Itaq; aliquantũ progreſſi, triſti percellimur facto. Dum enim tres Procurſatorũ Cohortes expeditius cũ Cuneo perſico decertarent (quem patefactis ſubito portis profuderat ciuitas) Proruptores alii ex contraria fluminis ripa iumenta nos ſequentia cũ Pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt & obtruncãt. Vnde profectus Imperator iratus & frendens, iãq; regionibus Cteſiphontis propinquans, celſum caſtellũ offendit & munitiſſimũ. Ad quod explorandũ auſus accedere, obſcurior (ut ipſe rebatur) cum paucis obequitans muros, pauloq; auidius intra iactum telorum repertus, latere non potuit. ſtatimq; diuerſorum miſſilium nube exagitatus oppetiſſet tormento murali, ni uulnerato armigero, qui lateri eius hærebat, ipſe ſcu-

torum denſitate contectus, euitato magno diſcrimine diſceſſiſſet. Qua cauſa concitus immane munimentum diſpoſuit obſidere, prohibitoribus acriter ad reſiſtendum intentis, q̃ loco fidebant propemodum inacceſſo, q̃q; Rex cum ambitioſis copiis paſſibus citis incedens propediem affore credebatur. Iamq; uineis, & reſiduis omnibus, quæ poſcebat obſidium, paratis, uigilia ſecunda præcipiti cum nox, caſu tunc lunari ſplendore nitens, his qui propugnaculis inſiſtebant aperte cuncta monſtraret, repente in unũ pondus coacta multitudo, patefactis ſubito portis erupit, cohortéq; nec opinantem adorta, noſtrorum cæcidit cõplures. inter quos etiã Tribunus peremptus eſt, periculũ propulſare conatus. Quæ dũ ita aguntur, pari modo, ut antea, Perſæ ex aduerſa fluminis ripa partem adorti noſtrorũ, interfectis quibuſdã, uiuos cœpere nõnullos. & timore, ſimul quia ueniſſe in maiorem numerũ copiæ putabantur hoſtiles, egere noſtri tunc ſegnius. Sed ubi animus in audaciam reſtitutus, armisq; raptis inter tumultũ exercitus cantu concitus buccinarũ, minaci murmure feſtinaret, Eruptores pterriti, reuerterũt intacti. Ita Imperator ira graui permotus, reliquos ex ea cohorte qui abiecte ſuſtinuerãt impetũ graſſatorũ, ad pedeſtrem compegit militiam, quę oneroſior eſt, dignitatibus imminutis. Flagrans poſt hæc, ad eruendũ caſtellum, ubi periclitatus eſt, operã conuertit & curam, nuſq̃ ab anteſignanis ipſe digrediens. ut inter primos dimicans militi ad fortiter faciendum eſſet exemplo, ſpectator probatorq; geſtorũ. quo inter diſcriminum uertices diu multúq; uerſato, uarietate munitionũ atque telorum, & conſpiratione oppugnatorũ, idem caſtellũ incenditur captũ. Poſt quæ, conſideratis aſperitatibus antegeſtarum rerũ & impendentium, requieuit exercitus labore nimio quaſſatus, multis uictui congruis affatim diſtributis. uallum tamen ſudibus denſis foſſarum altitudine cautius deinde ſtruebatur, cum à uicina iam Cteſiphonte repentini excurſus & alia formidarentur occulta. Ventũ eſt hinc profoſſile flumen Naarmalch nomine, qđ amnis Regum interpretatur, tunc aridum. Id antehac Traianus, poſteaq; Seuerus egeſto ſolo fodiri in modum canalis ampliſſimi, ſtudio curauerat ſummo. ut aquis illuc ab Euphrate tranſfuſis, naues ad Tigridem commigrarent. tutiſſimumq; ad omnia uiſum eſt eadem loca purgari, quæ quondã ſimilia Perſæ timentes mole ſaxorum obruêre multorum. hacq; ualle purgata, auulſis cataractis undarum magnitudine claſſis ſecura ſtadiis XXX depulſa, in alueum iecta eſt Tigridis. & contextis lico pontibus, congreſſus exercitus iter Cohen uerſus ꝓmouit. Vtq; laſſitudini ſuccederet quies opportuna, in agro conſedimus opulento, arbuſtis & uitibus & cupreſſorum uiriditate lætiſſimo. cuius in medio diuerſorium opacum eſt & amœnum, gentiles picturas per omnes ædium partes oſtendens, Regis beſtias uenatione multiplici trucidantis. nec enim apud eos pingitur uel fingitur aliud, præter uarias cædes & bella. Proinde cunctis ex ſententia terminatis, Auguſtus altius iam contra difficultates omnes incedens, tantumq; à fortuna ſperans, nondum afflictauit propius temeritatem multa, crebro audiret, ualidiores naues, ex his quæ

alimenta

alimenta portabant, & machinas deonerabant, octogenis impleuit armatis. Retentoq; secum classis robore firmiore, quam in tres diuiserat partes, unam cũ Victore Comite, quiete prima noctis emitti disposuit. ut flumine raptim transmisso ripæ occuparentur hostiles. Quod cũ acri metu territi duces cõcordi precatu fieri prohibere tentarent, neque destinationem flecterent principis, sublato uexillo, ut iussum est, euolant è conspectu quinque subito naues. & cum ripas iam aduentarent, facibus & omni materia qua alitur ignis petitæ, & assiduis iactibus, cum militibus iam conflagrassent, ni ueloci rigore pectoris excitus Imperator, signum sibi datum, nostros quod margines iam tenerent, ut mandatum est, erexisse proclamans, classem omnem properare citis remigiis, adegisset. Quo facto, & naues incolumes sunt receptæ, & residuus miles (quanq; saxis & uarietate telorũ ex ædito uexaretur) post concertationem acerrimã prærltas ripas & arduas supergressus, stabat immobilis. Et miratur historia, Rhodanum arma & loricã retinente Sertorio transnatatũ. cum eo momento turbati quidã milites, ueritiq; ne remanerent post signum erectum, scutis (quæ patula sunt & incurua) proni firmius adhærentes, eaq;, licet imperite regendo, per uoraginosum amnem uelocitatem comitati sunt nauium. Contra hæc Persæ obiecerunt instructas cataphractoq; equitũ turmas, sic confertas, ut laminis quæ optati corpoq; flexus splendore præstringerent occursantes obtutus, operimentis scorteis equorũ multitudine omni defensa, quorũ in subsidiis locati sunt manipuli peditũ contecti scutis oblongis & curuis, quæ recta uimine & coriis crudis gestantes, densius se cõmouebant. Post hos elephanti gradientiũ collium specie, motuq; immaniũ corporum propinquantibus exitium intentabant, documentis præteritis formidati. Hinc Imperator cateruis peditum firmis in medium inter acies spacium secundum homericam dispositionem præstituit. ne locati priores, cedentesq; deformiter cunctos auerterent secũ, aut postsignani penè omnes reiecti, centurias nullo renitente licentius uerterent terga. ipse cũ leuis armaturæ auxiliis per prima postremaq; discurrens. Ergo ubi uicissim contiguas esse cernerent partes, cristatis galeis coruscl Romani, uibrantesq; clypeos uelut pedis anapesti præcinentibus modulis, lenius procedebant. & præpilatis missilibus per procursatores principiis pugnæ tentatis, excita undique solito more cum clamaretur, uirorũq; alacritatem sonans classica iam iuuaret, hastis & mucronibus strictis hincinde cominus pugnabatur, sagittaq; periculo miles erat immunis, quantũ interiora festinatius occupabat. Inter quæ Iulianus pulsos fulcire subsidiis, incitareq; tardantes, quasi conturmalis strenuus properabat & rector. Laxata itaque acies prima Persarum, leni & inconcito gradu calefactis armis retrorsus gradiens, propinquam urbem petebat. quã sequebatur miles itidem festus, in campis torridis adusque diei finem à lucis ortu decernens. eiusq; occipitiis pertinacius hærens, omnem cũ Tigrane & Surena & Narte potissimis ducibus adusq; Ctesiphontis muros egit præcipitem. aduersoq; se riens suras & terga. perrupissetq; ciuitatis aditus lapsorũ agminibus mixtus,

ni dux Victor nomine, manibus erectis prohibuisset & uocibus, ipse humerum & sagitta præstrictus, & timens ne intra mœniũ ambitus rapidus miles inconsulte repertus, nullosq; inueniens exitus, multitudinis pondere circũueniretur. Sonent hectoreas poëtæ ueteres pugnas. fortitudinem Thessali ducis extollant. longæ loquantur ætates Sophanen & Aminiam & Callimachum & Cynegyrum, Medicorũ in græcia culmina illa bellorũ. non minus illo die quorundã ex nostris inclaruisse uirtutem, omnium confessione monstratur. Post timorem depositũ, calcatasq; ruinas hostilium corporũ, iusto sanguine miles etiã tum cruentus ad Imperatoris tentoria congregatus, laudes ei perhibebat & gratias, q; ubique ignoratus dux esset, an miles magis, tũ ita rem ꝓspere gessisset, ut cæsis Persarũ plus minusue duobus millibus & quingentis, L X X caderent soli nostrorũ. Qui appellãs plerosq; nominatim, quos stabili mente aliquid clarũ fecisse, ipse arbiter perspexit, Naualibus donauit coronis & Ciuicis & Castrensibus. Abunde ratus post hæc prosperitates similes aduentare cõplures, hostias Marti parabat Vltori. & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nõdũ aris admoti uoluntate sua nouem procubuere tristissimi. decimus uero, qui defractis uinculis lapsus ægre reductus est, mactatus ominosa signa monstrauit. Quibus uisis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouemq; testatus est, nulla Marti iã sacra facturũ. nec resecrauit, celeri morte præreptus. Digesto itaque consilio cum primatibus super Ctesiphontis obsidio, itũ est in uoluntatem quorundã, facinus audax & importunum esse noscentium id aggredi. q; & ciuitas situ ipso inexpugnabilis defendebatur, & cum metuenda multitudine protinus Rex affore credebatur. uicit sententia melior, cuius utilitate princeps solertissimus ad populandas regiones circũsitas misit armentis lætas & frugibus. Hostes pari persecutorũ industria, quos dispalatos nuper densi tramites & latebræ texere notissimę hinc opulenta, sed illæ auidæ semper ad ulteriora cupiditatis paruihabitis uetantium dictis & increpitis optimatibus, q; ob inertiam parta Regna Persidis flumine lęua relicto, infaustis ductoribus pręuiis mediterraneas uias irrepere cito posuit gradu. & tanq̃ funesta face Bellonæ subiectis ignibus exuri cunctas iusserat naues, pręter minores duodecim, quas ꝓfuturas pangendis põtibus dispositi uehi carpentis. idq; putabat utiliter ordinasse. ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe, ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum ferè uiginti millia in trahendis occuparentur iisdem nauibus & regendis. Dein cum metuens quisque mussaret, monstraretq; perspicua ueritas, q; repulsus forsitan ariditate uel altitudine montium, ad aquas redire non poterit miles, tortiq; perfugæ aperte faterentur se fefellisse concursum, maximę extingui iussæ sunt flammæ. Et quoniam ignis auctus immaniter pleraſque consumpsit, duodecim tantũmodo naues potuerunt intactę seruari. quę, ut possint custodiri, discretę sunt. Hoc casu classe (cum non oporteret) abolita, Iulianus consociato fretus exercitu, cum armatorũ nulli per diuersa distinguerentur, numero potior ad inferiora tendebat, alimenta affatim opulentis sug

gerentibus

gerentibus locis. Quo cognito, hostes ut inedia nos cruciarent, herbas cum adultis segetibus incenderunt, & conflagratione procedere uetiti statiuis castris, cum flamæ senescerent nitebamur. insultantesq; nobis longius Persæ, nunc de industria se diffundebant, aliquoties confertius resistentes. ut procul conspicantibus uiderentur aduenisse iam Regis auxilia, ideoq; eos æstimaremus erupisse ad audaces excursus, & insolita tentamenta. Mœrebat tamen ob hæc Imperator & miles, q̃ nec contabulandi pontis erat facultas amissis nauibus temere, nec occurri poterat hostis aduentitii motibus, quem adesse coruscus nitor indicabat armorũ, arte pro singulis membris inflexus. Hisq; accedebat aliud haud exiguum malum, q̃ nec adminicula, quæ præstolabamur cum Arsace & nostris ducibus, apparebant, ob causas impedita prædictas. Has ob res, ut solaret anxios milites princeps, captiuos graciles suapte natura, ut omnes penè sunt Persæ, & macie iam confectos, iussit in medium duci, nostrosq; respiciens, En (inquit) quos martia ista pectora uiros existimant, deformes illuuie capellas & tetras, utq; crebri docuerunt euentus, anteq̃ manus conserant abiectis armis uertentes semet in fugam. Quibus dictis, remotisq; captiuis, super rerum summa consultabatur. & multis ultro citroq; dictitatis, cum reuerti debere per loca quæ uenimus, plebs uociferaretur imprudens, resistebat intentius princeps, multis cum in eo nequaq̃ fieri posse monstrantibus, per effusam planiciem pabulo absumpto & frugibus, uicorumq; reliquiis exustorum inopia squalentibus ultima. q̃q; iam liquentibus brumæ pruinis omne maduerat solum, & raptis riparum terminis aucti inhorruere torrentes. Hoc etiam ad difficultatem accedente negocii, q̃ per eas terras, uapore sideris calescentes, muscarum & culicum multitudine referta sunt omnia, earumq; uolatu dies & astrorum noctu micantium facies obumbratur. Et cum nihil humani proficerent sensus, diis fluctuantes & dubii extructis aris, cæsisq; hostiis cõsulta numinũ scitabantur, utrum nos per Assyriam reuerti censerent, an præter radices montium leuius gradientes, Chiliocomum prope Corduenam sitam ex improuiso uastare. quorum neutrum extis inspectis confore dicebatur. Sedit tamen sententia, ut omni spe meliorum succisa, Corduenam arriperemus. & sextumdecimũ Cal. Iul. promotis iã signis progresso Imperatore cum lucis exordio fumus uel uis quædam turbinata pulueris apparebat, ut opinari daretur asinorum esse greges Agrestium, quorum multitudo in tractibus est illis innumera. ideo simul incedens, ut constipatione densa feroces leonum frustraretur assultus. Quidam arbitrabantur Sacenæ duces aduentare, iam nostris rumoribus percitos, q̃ Imperator Ctesiphonta magnis uiribus oppugnaret. nonnulli Persas nouis motibus incubuisse firmabant. Ideo inter hæc ita ambigua, ne quid aduersum accideret, reuocãtibus agmina classicis, in ualle graminea prope riuũ, multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figurã metatis conquieuimus castris. nec enim aduſque uesperam aere concreto discerni potuit, quid nam esset, quod his squalidius uidebatur.

AMMIANI

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . VIGESIMVS QVINTVS

T hanc quidem noctem nullo siderum fulgore splendentem, ut solet in arctis rebus & dubiis, exegimus. nec sedere quoq; ausо, nec flectere in quietem lumina præ timore. Vbi uero primum dies inclaruit, radiantes loricæ niueis limbis circũdatæ ferreis, & corusci thoraces lõge prospecti, adesse Regis copias indicabant. Hocq; uiso accensum proferentem congredi militem dirimẽte fluuio breui prohibuit Imperator. & non procul à uallo ipso inter excursatores nostros & persicos prælio acri conserto, Machameus cecidit, ductor unius agminis nostri. cui propugnaturus Maurus frater, dux postea Phœnices, cum germani trucidasset interfectorem, obuiũ quenq; perterrens, infirmatus & ipse humerũ telo, pallescentem morte propinqua Athameum extrahere pugna uiribus ualuit magnis. Et cũ fatiscerent uix toleranda çstuũ magnitudine crebrisq; congressibus, pares ad ultimũ hostiles turmæ graui sunt repulsa discussæ. Hinc recedentibus nobis longius, Saracem nostrorũ metu pedites repedare sunt compulsi, paulo post in ea innexi Persarum multitudine toti irrũbãt Romani impedimenta rapturi. Verũ uiso Imperatore ad alas subsidiarias reuerterunt. Qua ex regione profecti ad Hucumbram nomine uillã peruenimus. Vbi per biduum omnibus ad usum congruis, & satietate requisita frumenti ultra spem recreati discessimus. & confestim, absque his quę tempus uehi permisit, reliqua flãmis exusta sunt. Postridie exercitu sedatius procedente, extremos qui eo die forte cogendorum agminum officia sustinebant, nec opinantes Persæ adorti negocio leui interfecissent, ni proximus equitatus noster hoc acutius intellecto, per patulas ualles late diffusus, tantã molem discriminis, uulneratis qui superuenerãt, reppulisset. In hac cecidit pugna Adaces nobilis satrapa Legatus quondã ad Constantium principem missus, ac benigne susceptus. Cuius exuuiis interfector Juliano oblatis, remuneratus est ut decebat. Eodem die Tertiacorum equestris numerus à legionibus incusatus est, q; cũ ipsę hostiũ aduersæ irrumperent acies, illi paulatim dilapsi, alacritatem penè totius minuissent exercitus. Vnde ad indignationem iustã Imperator erectus, adeptisq; diffractis, omnes eos qui fugisse arguebantur, inter impedimenta & sarcinas & captiuos agere iter imposuit, auctore eorum, qui solus fortiter decertarat,

aliæ turmæ

alię Turmæ appoſito, cuius Tribunus turpiter prælium deſeruiſſe conuincebatur. Abiecti ſunt autem ſacramento etiam alii quatuor ob flagitium ſimile Vexillariorũ Tribuni. hoc enim correctionis moderamine leuiore, impendentium conſideratione difficultatum, contentus eſt Imperator. Progreſſi itaque ſtadia LXX. attenuata rerũ omnium copia, herbis frumentisq; crematis, ex flammis ipſis raptas fruges & pabula, ut quiſque uehere potuit, conſeruauit. Hoc etiam loco relicto, cum ad tractum Maranga appellatum, omnis ueniſſet exercitus, prope lucis confinia immenſa Perſarum apparuit multitudo, cum Merene Equeſtris magiſtro militiæ, filiiſq; Regis duobus, & optimatibus plurimis. Erant autem omnes cateruæ ferratæ ita per ſingula mẽbra deſis rectæ, ut iuncturæ rigentes compagibus artuum conuenirent, humanorumq; uultũ ſimulacra, ita capitibus diligenter aptauit imbracteatis corporibus ſolitis, ubi tantum incidentia tela poſſint hærere. quę per cauernas munitas, & orbibus oculorum affixa parcius uiſuntur, uel ſupremitates nariũ anguſti ſpiritus emittũtur. Quorum pars contis dimicatura ſtabat immobilis, ut retinaculis ęreis fixam exiſtimares. Iuxtaq; ſagittarii (cuius artis fiducia ab incunabulis ipſis gens prævaluit maxima) tendebãt diuaricatis brachiis flexiles arcus, ut nerui mãmas pręſtringerent dexteras, ſpicula ſiniſtris manibus cohærerent. ſummaq; peritia digitorum pulſibus argutũ ſonantes harundines euolabant, uulnera pernicioſa portantes. Poſt hos elephantorum fulgentium formidandam ſpeciem & truculentos hiatus uix mentes pauidæ perferebant. Ad quorum ſtridorem odoremq; & inſuetum aſpectum magis equi terrebantur. Quibus inſidentes magiſtri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos geſtabant, acceptæ apud Niſibin memores cladis. & ſi ferociens animal uires exuperaſſet regentis (ne reuerſum per ſuos, ut tunc acciderat, colliſam ſterneret plebem) uertebram, quæ caput à ceruice diſterminat, ictu maximo terebrabãt. Exploratũ eſt enim aliquando ab Haſdrubale Hannibalis fratre, ita citius uitam huiuſmodi adimi beluarum. Quibus non ſine magno terrore perſpectis, ſtipatus armatarum cohortium globis cum primatibus fidentiſſimus Imperator, ut flagitabat maior uis ita trucior, Lunari acie ſinuatisq; lateribus occurſuros hoſti Manipulos inſtruebat. Et ne ſagittariorũ procurſus noſtrorũ Cuneos diſiectaret, illatis concitatius ſignis ſpiculorum impetũ fregit. datoq; ad decernendũ ſolenniter ſigno, denſati Romani pedites, confertas hoſtium frontes niſu protruſerunt acerrimo. & feruente certaminum mole, clypeorum ſonitus & uirorum armorũq; lugubre ſibilantium fragore, nihil perpetiens iam remiſſum, campos cruore & corporũ ſtrage contexit, effuſius cadentibus Perſis. quibus ſæpe languidis in conflictu arctius pes pede collatus grauiter obſiſtebat, pugnare fortiter eminus conſuetis. & ſi inclinatas ſuorũ copias ſenſerint, cædendo in modũ imbriũ ponè uerſus directis ſagittis, hoſtes a perſequẽdi fiducia deterrere. Pulſis igitur pondere magnarum uirium Parthis, miles ſolus curſu flãmeo diu laſſatus, ſigno in receptum dato, tentoria repetit, ad audenda deinceps maiora ſublatus.

In hoc

In hoc prælio Perſarum maior (ut dictum eſt) apparuit ſtrages, noſtrorum admodum leuis eminuit. tamen inter uarios certaminũ caſus, Veteranionis mors uiri pugnacis animos aliquantiſper mouit, qui legionem Triariorum regebat. Poſtq; triduo induciis deſtinato, dum ſuo quiſque uulneri medetur uel proximis, cõmeatibus nos deſtitutos inedia cruciabat iam non ferenda. Et quoniã frugibus exuſtis & pabulis homines in diſcrimen ultimũ uenerant & iumenta, ex eo cibo quem animalia Tribunoꝝ uehebant & Comitũ, imæ quoque militum plebi penitus indigenti pars diſtributa eſt magna. Et Imperator, cui non cupediæ ciborum ex regio more, ſed ſub columellis tabernaculi paruis cœnaturo pultis portio parabatur exigua, etiam munifici faſtidienda gregario, quicquid ad miniſteria poſtulabatur, per contubernia paupertina, ſui ſecurus, egeſſit. Ipſe autem ad ſolicitam ſuſpenſamq; quietem pauliſper protractus, cũ ſomno (ut ſolebat) depulſo, ad æmulationem Cæſaris Iulii, quædam ſub pellibus ſcribens, obſcuræ noctis altitudine, ſententiis cuiuſdã philoſophi teneretur, uidit ſqualidius (ut confeſſus eſt) proximi ſpeciem illã Genii publici. quam, cum ad auguſtum ſurgeret culmen, conſpexit in Galliis, uelato capite, cũ Cornu Copiæ, per aulea triſtius diſcedentem. Et quanq; ad momentum hæſit ſtupore defixus, omni tamen ſuperior metu, uentura decretis cœleſtibus cõmendabat. Relictoq; humi ſtrato cubili, adulta iam excitus nocte, & numinibus per ſacra Depulſoria ſupplicans, flagrantiſſimã cadenti ſimilem ſtellam aeris parte ſulcata euanuiſſe exiſtimauit. horroreq; perfuſus eſt, ne ita aperte minax Martis apparuerit ſidus. Erat autem nitor igneus iſte, quem διαϊσσοντα nos appellamus, nec cadens unq;, nec terrã contingens. Corpora enim qui credit cœlitus poſſe labi, profanus merito iudicatur & demens. Fit autem hic habitus modis cõpluribus. è quibus ſufficiet pauca monſtrare. ſcintillas quidam putant ab ætherio cadentes uigore, parũq; porrectius tendere ſufficientes, extingui. uel certe radiorum flammas iniectas nubibus denſis ſacri ſcintillas, & contactu aut cũ lumen aliquod cohæſerit nubi. Id enim in ſtellæ ſpeciem figuratum decurrit, dum uiribus igniũ ſuſtentatur, amplitudine uero ſpaciorum exinanitum iners tum ſoluitur corpus, ad ſubſtantiam migrans, cuius attritu incaluit nimio. Confeſtim itaque ante lucis primitias ethruſci aruſpices accerſiti, cõſultiq; quid aſtri ſpecies portenderet noua? Vitandũ eſſe cautiſſime, reſponderũt, ne quid tunc tentaretur. ex Tarquinianis libris, in titulo De rebus diuinis, id relatum eſſe monſtrãtes, q; face in cœlo uiſa, cõmitti prælium, uel ſimile quicq; non oportebat. quo etiam id inter multa alia ſpernente, orabant aruſpices ſaltem aliquot horis profectionem differri. & ne hoc quidem ſunt adepti, Imperatori omni uaticinandi ſententia reluctantes. ſed exorto iam die promota ſunt caſtra. Hinc nos egreſſos Perſæ, cum ſæpe afflicti peditũ ſtabiles pugnas horrerent, ſtructis inſidiis occulte comitabãtur, altrinſecus uiantes cateruas à celſis collibus explorando, ut id ſuſpicans miles aduſque perpetuũ diem nec uallũ erigeret, nec ſudibus ſe cõmuniret, dumq; tegunt firmiter latera, & exercitus pro locoꝝ ſitu quadratis

dratis quidem, ſed laxis incedit agminibus, inuaſa ſubito terga ponè uerſus arma cogentium principi indicantur, etiam tum Meruma ad ſpeculanda anteriora progreſſo. Qua concitus clade, oblitus loricę, ſcuto inter tumultū abrepto properans ultimis ferre ſuppetias, reuocatur alio metu, qui etiam anteſignanos, unde deceſſerat, paria perpeti nunciabat. Quæ dū ſine reſpectu periculi ſui redintegrare feſtinat, ex alia parte cataphractorū Parthicus globus Centurias adorit medias à ſiniſtro cornu inclinato acriter ſuperfuſus, fœtorem Elephantorū, ſtridoremq; impatienter tolerātibus noſtris, contis & multiplicatis miſſilibus decernebant. Verū principe uolitante inter prima diſcrimina prælioru, exiliuit noſtra ſuccinctior armatura, auerſorūq; Perſarꝫ & beluarū ſuffragines concidebat & dorſa. Quos cū Iulianus cauendi immemor diffluxiſſe trepidos, elatis uociferando manibus aperte demonſtrans, irasq; ſequentiū excitans, audenter effunderet ſemet in pugnā, clamabant hincinde Canditati, quos diſiecerat terror, ut fugientiū molem tanq; ruinā male cōpoſiti culminis declinaret. & incertū, ſubit equeſtris haſta & brachio eius pręſtricto, coſtis perfoſſis hæſit in ima iecoris fibra. Quā dū auellere dextera manu conatur, acuto utrinque ferro digitorū neruos ſenſit exciſos. & prouolutus iumento, præſentiūq; ueloci concurſu relatus in caſtra, medicinæ miniſteriis fouebat. Moxq; ubi lenito pauliſper dolore timere deſiit, magno ſpiritu contra exitum certans, arma poſcebat & equū, ut reuiſo prælio ſuorū fiduciā repararet, ac uideretur ſui ſecurus alienę ſalutis ſolicitudine uehementer aſtringi, eo uigore, licet in negocio diſpari, quo Epaminundas ille dux inclytus letaliter apud Mantineā ſaucius & reuectus ex acie conquirebat ſolicite ſcutū. quod cū uidiſſet propius lætior ui uulneris interiit. & qui animā intrepidus amittebat, iacturā clypei formidauit. Sed cū uires parꝫ ſufficerent uoluntati, ſanguinisq; profluuio uexaretur, manſit immobilis. ideo ſpe deinceps uiuendi abſumpta, q; percontando, Phrygiā appellari locum ubi ceciderat; cōperit. hic enim obiturū ſe præſcripta audierat ſorte. Reducto ad tentoria principe, incredibile dictu eſt, quanto ardore miles ad uindictā ira & dolore feruentior inuolabat, hoſtes ad ſcuta increpans etiā ſe tuliſſet, mox obſtinatus. Et q̄uis effundebatur oculis altitudo pulueris, & æſtus caleſcens officeret alacritati membrorū, tamen uelut exauctoratus amiſſo ductore, ſine parſimonia ruebat in ferrū. Contra animoſius Perſæ ſagittarꝫ uolantiū crebritate conſpecta Solis rapiebant oppoſitus, quos elephanti tardius gradientes magnitudine corporꝫ, criſtarūq; horrore payorem iumentis incuciebant & uiris. Concurſus itaque armatorꝫ, & cadentiū gemitus, equorꝫ flatus, tinnitus ferri, procul audiebatur, q̄diu ſatietate uulnerꝫ partibus feſſis, nox diremit certamina iam tenebroſa. Quinquaginta tū Perſarꝫ optimates & ſatrapæ cū plebe maxima ceciderunt. Inter has turbas Murena & Nonobalare potiſſimis ducibus interfectis. Obſtupeſcat magniloquentia Vetuſtatis diuerſis in locis prælia uiginti Marcelli. Siciniū Dentatū adiiciat, ornatū Militariū multitudine coronarꝫ. miretur ſuper his Sergiū, qui uicies & ter uulneratus eſt in uariis pugnis,

ut fertur. cuius posteritatis ultimus Catilina claras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbrauit. Deformabat tamen tristitia lætiores euentus. Dum enim hæc per discessum ducis ubique aguntur, exercitus cornu dextro defatigato, & Anatolio interfecto, qui tunc erat Officiorum magister, Sallustius Præfectus actus in exitium præceps & opera sui apparitoris ereptus, Sfosforio amisso consiliario, qui ei aderat casu, euasit. & fugam quidam milites, quæ per multa discrimina occupato castelli uicini præsidio, post diem denique tertium iungi exercitui potuerunt. Quæ dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo iacens, circũstantes alloquutus est demissos & tristes. Aduenit ò socii nunc abeundi tempus è uita, impendio tempestiuum, quam reposcenti Naturæ, ut debitor bonę fidei, redditurus exulto, non (ut quidã opinantur) afflictus & mœrens. philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus, & contemplans quoties conditio melior à deteriore secernitur, lætandum esse potius q̃ dolendum. illud quoque aduertens, q; etiam dii cœlestes quibusdam piissimis mortem tanq̃ summum præmium persoluerunt. munus autem id mihi delatum in optio ne difficultatibus succumberem arduis, néue me proiiciam unq̃ postrema expertus, q; dolores omnes ut insultant ignauis, ita persistentibus cædũt. Nec me gestorum pœnitet, aut grauis flagitii recordatio stringit, uel cum in umbra & angulis emendarer, uel post principatum susceptum, tanq̃ à cognatione cœlitum defluentem, immaculatum (ut existimo) conseruaui, & ciuilia moderatius regens, & examinatis rationibus bella inferens & repellens, tametsi prosperitas simul, utilitasq; consultorum non ubique concordent. quoniam cœptorum euentus superę sibi uendicant potestates. Reputans autẽ, iusti esse finem Imperii obedientium cõmodum & salutem, & tranquilliora semper (ut nostis) ministrans, rerum corruptricem morumq; gaudens abolere inscitiam. Quare ubicũque, uelut imperiosa parens, consideratis periculis obiecit Resp. steti fundatus, turbines calcare fortuitorum assuefactus. Nec fateri pudebit, interiturum me ferro, dudum didici, fide fatidica præcinente. Ideoq; sempiternum ueneror numen, q; non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate, uel delicatorum fine decedo, sed in medio cursu florentium gloriarum hunc merui clarum è mundo digressum. Æquo enim iudicio iuxta timidus est & ignauus, qui cum non oporteat, mori desideret, & qui refugiat, cum sit oportunum. Hactenus loqui uigore uirium labente, sufficiat. Super Imperatore uero creando, caute reticeo. ne per imprudentiã dignum preteream. aut nominatum, quem habilem reor, antepositio forsitan alio, in discrimen ultimum trudam. Vt alumnus autem Reip. frugi, opto bonũ post me reperire Rectorem. Post hæc placide dicta, familiares opes iunctionibus uelut supremo distribuens studio, Anatolium quæsiuit Officiorum magistrum. Quem cum beatum fuisse cum Sallustio, Saluius respondisset Præfectus, intellexit occisum. acriterq; amici casum ingemuit, qui & lætanter contempserat suum. Et flentes inter hæc omnes qui aderant, auctores inter alia tunc increpabat,

pabat, humile esse, cœlo sideribusq; conciliatum lugeri principem, dicens. Quibus ideo iam silentibus, ipse cũ Maximo & Prisco philosopho super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius effossi lateris uulnere & spiritum tumore cohibente uenarũ, epota gelida aqua, quã petit medio noctis horrore, uita facilius est absolutus, anno ætatis altero & tricesimo natus, apud Constantinopolim à pueritia usque ad parentis obitũ destitutus Constantii, quem post fratris Constãtini excessum inter cõplures alios turba consumpsit imperii successurũ, & Basilina matre, iam inde a maioribus nobilis. Vir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine rerũ & coalita maiestate conspicuus. Cum enim sint, ut sapientes definiunt, uirtutes quatuor præcipuę, Temperãtia Prudentia Iustitia Fortitudo, eisq; accidentes extrinsecus aliæ, scientia rei militaris, auctoritas, felicitas, atque liberalitas, intẽto studio coluit omnes ut singulas. Et primũ ita inuiolata castitate enituit, ut post amissam coniugem, nihil unq̃ uenerium attingeret. illud aduertens, quod apud Platonem legitur, Sophoclem tragœdiarũ scriptorem, ætate grandęuũ, interrogatum, ecquid adhuc fœminis misceretur? negantem id adiecisse, q; gauderet harum rerũ amorem, ut rabiosum quendam effugisse dominum & crudelem. Item ut hoc propositum ualidius confirmaret, recolebat sæpe dictum lyrici Bacchilidis, quem legebat iucunde, id asserentis, q; ut egregius pictor uultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius consurgentem uitam exornat. Quã labem in adulto lubrico iuuentutis ita caute uitauit, ut ne suspitione quidem tenus libidinis ullius, uel deterioris uitæ ministris incursaretur, ut sæpe contingit. Hoc autem temperantiæ genus immanis iuuit parsimonia ciborum & somni, quibus domi forisq; tenacius utebatur. Náque in pace uictus eius mensarumq; tenuitas erat recte noscentibus admiranda, uelut ad penuriam mox reuersuri. Per uarios autem procinctus stans interdum more militiæ cibum breuem uilemq; sumere uisebatur. Vbi uero exigua dormiendi quiete recreasset corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat & ipsarum uigiliarum uices & stationum. post hæc serias ad artes confugiens doctrinarum. Et si nocturna lumina, inter quæ lucubrabat, potuissent uoces ullæ testari, profecto ostenderant, inter hunc & quosdã principes multum interesse, quem norant uoluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturę. Dein prudentię eius indicia fuere uel prima. quibus explicari sufficiet pauca. armatę rei scientissimus & togatæ. ciuilitati admodum studens. tantũ sibi arrogans, quantum à contemptu & insolentia distare existimabat. uirtute senior q̃ ætate. studiosus cognitionum omnium, & indeclinabilis aliquoties. iudex censoriis moribus regendis acerrimus. placidus opum contemptor, mortalia cuncta despiciens. Postremo id prædicabat, Turpe esse sapienti, cum habeat animum, captare gaudia ex corpore. Quibus autem iustitiæ inclaruit bonis, multa significant. primo, q; erat pro rerum omnium distinctione sine crudelitate terribilis. deinde, q; paucorum discrimine uitia cohibebat. tum autem, q; minabatur ferro potius q̃ utebatur. postremo, ut mul

ta prętercam, constat eũ in apertos aliquos inimicos insidiatores suos ita consurrexisse mitissime, ut pœnas asperitatem genuina lenitudine castigaret. Fortitudinem, certaminum crebritas, ususq; bellorũ ostendit, & patientia frigorũ immaniũ & feruores quoq;. Corporis munus a milite, ab Imperatore uero animi poscitur. ipse trucem hostem ictu confecit, audacter congressus, ac nostros cedentes subito pectore suo aliquoties cohibuit solus. regnaq; furentiũ Germanorum excindens, & in puluere uaporato Persidis, augebat fiduciam militis, dimicans inter primos. Castrensium negociorum scientiam plura declarant, & nota. ciuitatum oppugnationes & castellorum, inter ipsos discriminum uertices acies figura multiformi composite salubriter & caute, castramenta, prætenturæ, stationesq; agrariæ totis rationibus ordinatæ. Auctoritas adeo ualuit, ut dilectus arctissime dum timetur, ac si periculorum socius & laborum, & inter concertationes acerrimas animaduerti iuberet in desides, & Cæsar adhuc sine stipendio regeret militem feris oppositum gentibus, ut dudum est dictum, alloquutusq; tumentes Sarmatas discessiuq; ad uitam minaretur priuatã, ni tumultuari desisterent. Denique id pro multis nosse sufficiet, exhortatum eum supplici concione militem Gallicanum pruinis assuetũ & Rheno, peragratis spatiis regionũ extentis, per tepentem Assyriá aduſque confinia traxisse Medorum. Felicitas ita eminuit, ut ipse quodãmodo ceruicibus Fortunæ aliquandiu bonę gubernatricis aditus uictoriosis cursibus difficultates superaret immensas. Et postq; ex occidua plaga digressus est, quoad fuit in terris, quieuere nationes omnes immobiles, ac si quodá caduceo leniente mundano. Liberalitatis eius testimonia plurima sunt & uerissima. inter quæ indicta sunt tributorũ admodum leuia, coronarium indultum, remissa debita multa diuturnitate congesta, æquata fisci iurgia cum priuatis, uectigalia ciuitatibus restituta cũ fundis, absque his, quos uelut iure uendidere præteritæ potestates. ꝙꝙ nunq; augendæ pecuniæ cupidus fuit, quam cautius apud dominos seruari existimabat. id aliquoties prędicans, Alexandrum Magnum ubi haberet thesauros interrogatum? apud amicos, beneuole respondisse. Digestis bonis, quæ scire potuimus, nunc ad explicanda eius uitia ueniamus, licet dicta sint carptim. Lenioris ingenii, uerum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cum deuiaret à fruge bona, permittens. linguæ fusioris & admodum raro silentis. præfagiorum scisciationi nimiæ deditus, ut æquiparare uideretur in hac parte principem Hadrianum, superstitiosus magis quam sacrorum legitimus obseruator, innumeras sine parsimonia pecudes mactans. ut æstimaretur, si reuertisset de Parthis, boues iam defuturos. Marci illius similis Cæsaris, in quem id accepimus dictum οι λευκοὶ βόες Μαρκῷ τῷ καίσαρι τὴν νίκισιν μὴ καταπωλέμεθα. Vulgi plausibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appettior, popularitatis cupiditate cum indignis loqui sæpe affectans. Illud quoque itidem parum ferendum, ꝙ municipalium ordinum cœtibus patiebatur iniuste quosdam annecti, uel peregrinos, uel ab his consortiis priuilegio aut origine longe discretos.

Figura

Figura talis,utiq; membrorum,mediocris erat ſtaturæ, capillis tanq̃ pexiſſet mobilibus, hirſuta barba in acutum deſinente.uultus uenuſtate, oculoq; micantiũ flagrantius,qui mentis eius anguſtias indicabãt, ſuperciliis decoris,& naſo rectiſſimo,ore paulo maiore, labro inferiore demiſſo, opima & incurua ceruice,humeris uaſtis & latis,ab ipſo capite uſque ad unguiũ ſummitates liniamentoq; recta cõpage,unde uiribus ualebat & curſu. Et quoniã cũ obtrectatores nouos bellorq; tumultus ad perniciem rei cõmunis inſimulant concitaſſe, ſciant (docente ueritate perſpicue) non Iulianũ, ſed Conſtantiũ ardores Parthicos ſuccendiſſe,cũ Metrodori mendaciis auidius acquieſcit,ut dudũ retulimus plenæ uindictæ,ſi ad indignationem exercitus noſtri capti militares aliquoties numeri urbes exciſæ,rapta munimenta,uel diruta,prouinciæ grauibus impenſis exhauſtæ,& affectũ tendentibus minis cuncta petebantur a Perſis aduſque Bithynos & litora Propontidis. At in Galliis uerboq; tenore gliſcente,diffuſis per noſtra Germanis, iãq; alpibus ad uaſtandã Italiã perrũpendis,multa & nefanda perpeſſis hominibus,nihil præter lachrymas ſupererat & terrores.ubi & præteritoq; recordatio erat acerba, & expectatio triſtior impẽdentiũ. Quæ omnia iuuenis iſte ad occiduã plagã ſpecie Cęſaris miſſus, Regesq; pro mancipiis agitans ignobilibus,cuncta penè mira dictu celeritate correxit.Itaq; ut Orientem pari ſtudio recrearet, adortus eſt Perſas, triũphũ exinde relaturus & cognomentũ,ſi cõſiliis eius & factis illuſtribus decreta cœleſtia congruiſſent. Et cũ ſciamus experimento,adeo quoſdã ruere improuidos,ut bella interdũ uicti,& naufragi repetant maria, & ad difficultates redeant,quibus ſuccubuere ſæpiſſime,ſunt qui reprehendant paria repetiſſe principem,ubique uictorem. Nec fuit poſt hæc lamentis aut fletibus locus. Corpore enim curato pro copia reiq; & temporis, ubi olim ipſe ſtatuerat conderet principio lucis ſequutæ, quæ erat quintũ Cal. Iulias, hoſtibus ex omni latere circũfuſis. collecti duces exercitus,aduocatisq; legionũ principiis & turmaq; ſuper creando principe conſultabant.diſciſſi ſtudiis turbulentis,Arintheus & Victor & è palatio Conſtantii reſidui de parte ſua quendã habilem ſcrutabantur.contra Neuitta & Dagalaiphus, proceresq; Gallorq; uirũ talem ex cõmilitio ſuo quæritabant.qua dũ ambigitur,nulla uariante ſententia,itũ eſt uoluntate omniũ in Salluſtium. coq; cauſante morbos & ſenectutem, honorator aliquis miles aduertens deſtinatius reluctantem,Et quid ageretis (ait) ſi id bellũ nobis curandũ cõmiſiſſet abſens (ut ſæpe factũ eſt) Imperator? nonne poſthabitis cæteris militem inſtantibus erumnis eriperetis? id nunc agite.etſi Meſopotamiã uidere licuerit,utriuſque exercitus conſociata ſuffragia legitimum principem declarabũt.Inter has exiguas ad tantorq; moras nondũ penſatis ſententiis,tumultuantibus paucis,ut in rebus extremis eſt factũ ſæpe,Iouianus eligitur Imperator,Domeſticorq; ordinis primus,paternis meritis mediocriter cõmendabilis. erat enim Varroniani notiſſimi Comitis filius,haud dudum poſt depoſitum militiæ munus ad tranquilliora uitæ digreſſum. Et confeſtim indumentis circũdatus principalibus,ſubitoq; productus è taber-

naculo,per agmina iam diſcurrebat,proficiſci parantia. Et quoniam acies aduſque lapidem quartũ porrigebatur, antefignani clamare quoſdã Iouianum audientes Auguſtum,eadem multo magis ſonabant. gentilitate enim propè perciti nominis, qđ una litera diſcernebat,Iulianum recreatum arbitrati ſunt deduci magnis fauoribus, ut ſolebat. Verum cum incuruus ille uiſus & longior aduentaret, ſuſpicati qđ acciderat,in lachrymas effuſi ſunt omnes & luctum.qđ ſi grauis quidam æquitatis præuaricator in ultimo rerũ ſpiritu factum criminatur improuide,nauticos idem iuſtius incuſabit amiſſo perito naiuigandi magiſtro,ſæuientibus flabris & mari,q; clauos regendæ nauis cuilibet periculi ſocio cõmiſerunt. His ita cæco quodã iudicio Fortunę peractis, Iouianorum ſignifer,quos Varianus rexerat dudum,cũ nouo diſſidens principe,etiam tum priuato, ut partis eius obtrectator, cõmeatus periculum ex inimico metuens, iam cõmunia ſupergreſſus diſceſſit ad Perſas. data dicendi copia quę ſciret,docet Saporem iam propinquare,extincto quem uerebatur, prece concitato colonorum,ad umbram imperii Iouianum adhuc Protectorem aſcitum,inertem quendam & mollem. Hoc ille audito,q; ſemper trepidis uotis & inopina proſperitate elatus, multitudine ex regio equitatu adiuncta his,qui dimicauere nobiſcum celeri diſpoſuit gradu, agminis noſtri inuadit terga. Poſtremiq; dum ultro citroq; ordinantur, hoſtius pro Iouiano extisq; inſpectis,pronunciatum eſt,eum omnia perditurũ,ſi intra uallum remanſiſſet,ut cogitabat.ſuperiorem uero fore,profectũ. Proinde egredi iam cœptantes adoriuntur nos elephantis præuiis Perſæ.ad quorum fremitũ inceſſumq; terribilem equis inter initia turbatis & uiris Iouiani & Herculiani occiſis, uel his pauci ex cataphractis equitibus acriter reſtiterunt. Dein legiones Iouiorum atque Victorum laborantibus ſuis ferentes auxilium, elephantes duos ſtrauerunt cum hoſtium plebe non parua.& in læuo prælio uiri periêre fortiſſimi Iulianus & Macrobius & Maximus legionum Tribuni, quæ tunc primas exercitus obtinebant.Hisq; ſepultis ut rerum anguſtiæ permiſerunt, propè confinia noctis, cum ad caſtellũ Scenitæ nomine citis paſſibus tenderemus,iacens Anatolii corpus eſt agnitũ, qđ tumultuaria opera terrę mandatum eſt. Hic & milites ſexaginta cum Palatinis recepimus, quos in munimentum Vaccatum retulimus. Sequuto inde die pro captũ locorum reperta in ualle caſtra ponuntur, uelut murali ambitu circũclauſa, præter unum exitum eundemq; patẽtem undique in modum mucronum præacutis ſudibus fixis. Hocq; uiſo è ſaltibus nos hoſtes diuerſitate telorum, ac uerbis turpibus inceſſebant, ut perfidos & lectiſſimi principis peremptores. audierant enim, ipſis quoque referentibus tranſfugis rumore iactato incerto, Iulianum telo cecidiſſe romano. Auſi denique inter hæc equitũ cunei, porta perrupta prætoria, propè ipſum tabernaculum principis aduenire, occiſis multis ſuorum & uulneratis,ui repulſi ſunt magna. Egreſſi exinde proxima nocte, Charcam occupauimus, locum dirutum riparum aggeribus humana ui deſtructis, ne Saraceni deinceps Aſſyriam perſultarent. noſtrorum agmina nullus ut ante

uexabat.

uexabat. Cumq; his Cal. Iuliis ſtadiis triginta confectis, ciuitatem nomine Duram aduentaremus, fatigatis iumentis, uectores eorum nouiſſimi pedibus incedentes, à Saracena multitudine circũſepti, protinus concidiſſent, ni expeditiores turmæ noſtrorum opem laborantibus attuliſſent. Hos autem à Saracenis ideo patiebamur infeſtos, q; ſalaria muneraq; plurima Iuliano ad ſimilitudinem præteriti temporis accipere uetiti, queſtiq; apud eum, ſolùm audierant, Imperatorem, bellicoſum & uigilantem ferrum habere non aurũ. In hoc loco Perſarum obſtinatione tritum eſt quadriduum. nam progredientes nos ſequebantur, crebris laceſſitionibus retrahentes. cum ſtaremus, ut pugnaturi, gradum ſenſim referentes moris diuturnis excruciabant. Iamq; (ut ſolet extrema metuentibus etiam ficta placere fama) circũdata, fines haud procul limitum eſſe noſtrorum, exercitus uociferans inmodeſte, dari ſibi copiam tranſeundi Tigridis, flagitabat. Quibus oppoſitus cum Rectoribus Imperator, tumentemq; iam Canis exortu ſideris amnem oſtendens, ne ſe periculoſis cõmitterent gurgitibus, exorabat. nandi imperitos eſſe complures aſſerens, ſimulq; adiiciens hoſtiles manus hincinde margines ſuperfuſi fluminis occupaſſe. Sed cum hæc ſæpe congeminando refragaretur incaſſum, milesq; conclamans magno contentionis fragore minaretur extrema. edicit Imperator ut ſiſtatur agmen, & aſſueti nare Galli amnem primi omnium penetrarent, ut his magnitudine fluentorum abreptis reſiduorum pertinacia frangeretur. ut ſi id perfeciſſent, unus tranſitus fidentior tentaretur. Electiq; ſunt ad id negocium habiles, qui maxima præ cæteris flumina tranſmeare in regionibus genuinis à prima pueritia ſunt inſtituti. & cum latendi copiam nocturna quies daret, tanq; è tranſenna ſimul emiſſis peritis ripas occupauêre contrarias. Perſarumq; conculcatis pluribus & truncatis, quos loca ſeruare diſpoſitos, ſecuritas placido iunxerat ſomno, efficacis audaciæ ſignum elatis manibus contortisq; ſpiculis oſtendebant. Hinc longe conſpectus ardens ad tranſitum miles ea mora tantummodo tenebatur, q; utribus cæſorum animalium coriis coagmentare pontes, architecti promittebant. Quæ dum uanis conatibus agitantur, Rex Sapor & procul abſens & cum propè ueniſſet exploratorũ profugarum ueris uocibus docebatur, fortia facta noſtrorum, fœdas ſuorum ſtrages, & elephantes (q; nunq; regnantem meminerant) interfectos, exercitumq; Romanum continuis laboribus induratum, poſt caſum glorioſi Rectoris non ſaluti ſuæ, ut memorabat conſulere, ſed uindictæ, difficultatemq; rerum inſtantium, aut uictoria ſumma, aut morte memorabili finiturum. Ob quæ reputabat multa & formidanda, diffuſum abunde militem per prouinciales leui teſſera colligi poſſe. expertus & ſciens, populum ſuum poſt amiſſam maximam plebem ultimis terroribus deformatum. ſimul comperiens in Meſopotamia relictum haud multo minorem exercitum. quæ ſuper omnia hebetarunt eius anxiam mentem, uno pariq; natatu quingenti uiri tranſgreſſi tumidum flumen incolumes, cuſtodibusq; confoſſis, reliquos conſortes ſuos ad ſimilem fiduciam concitaſſe.

Hæc inter, cum neque pontes compaginari paterentur undę torrentes, & absumptis omnibus, quæ mandi poterãt utilibus ullis, acto miserabiliter biduo furebat inedia, iraq; percitus miles ferri properans, quã fame ignauissimo genere mortis absumeret. tamen pro nobis æternũ dei cœlestis numen, & Persæ præter sperata priore super fundanda pace oratores Surenã & optimatẽ alium mittunt, animos ipsi quoque despondentes, quos omnibus penè præliis pars Romana superior grauius quassabat indies. conditiones autem ferebãt difficiles & perplexas, fingentes humanoꝝ respectu reliquias exercitus redire finere clementissimũ Regem. quæ iubet, impleuerint cum primatibus Cęsar. Contra hos cũ Salutio Præfecto mittitur Arintheus, & deliberatur examinatius quid fieri deberet. dies quatuor sunt euoluti inedia, cruciabiles, & omni supplicio tristiores. quo temporis spacio, anteq̃ hi mitterentur, se eduxit princeps paulatim terris hostilibus excessis, sed profecto uenisset ad subsidia Corduenę & uberes regiones, & nostræ ex eo loco in quo hęc agebant, centesimo lapide disparatæ. Petebat autẽ Rex obstinatius, ut ipse aiebat, Susam dudũ à Maximiano ereptã. docebat autem negociũ pro redemptione nostra quinq; regiones transtigritanas, Arzamánam. nã & Mizeam, & Rhabdicenã, itidẽq; Rhesenam, & Corduenam cũ castellis quindecim, & Nisibin, & Singaram, & Castra Maurorũ munimentũ perq̃ oportunũ. & cũ pugnari decens expedierit, ne hoꝝ quicq̃ deberetur adultorũ globis instabat timido principi, Procopii metuendũ subserens nomen, eũq; affirmans si redit cognito Iuliani interitu Comato milite, quem regebat, nouas res nullo renitente facile moliturum. Hac perniciosa uerboꝝ ille assiduitate nimia succensus, sine cunctatione tradidit omnia quæ petebantur, difficile hoc adeptus Nisibis & Singara sine incolis transire iura Persarum, à munimentis uero alienandis reuerti ad nostra præsidia Romani permitterentur. Quibus exitiale aliud accessit & impium, ne post hæc ita composita Arsaci poscenti contra Persas ferretur auxilium amico nobis semper & fido. qd̃ ratione gemina cogitatum est, ut puniretur homo, qui Cilices cõmuni mandato uastauerat principis, & remaneret occasio, per quã subinde licenter inuaderetur Armenia. unde postea contigit, ut uiuus caperetur idem Arsaces, & Armeniæ maximum latus Medis conterminans, & Artaxatæ inter dissentiones & turbamenta raperent Parthi. Quo ignobili decreto firmato, ne quid cõmitteretur per inducias contrarium pactis, obsidatus specie uiri celebres altrinsecus dant̃ Nemora & Victor ex parte nostrorum & Bellonedius, insignium numerorum Tribuni. ex parte uero diuersa bini è numero nobiliũ optimatum, tresq; alii Satrapæ non obscuri. Fœderata itaque pace annorum triginta, eaq; iurisiurandi religionibus consecrata, reuersi itineribus aliis (quoniam loca contigua flumini, ut confragosa uitabãtur & aspera) potus inopia premebamur & cibi. Et pax, specie humanitatis indulta, in perniciem uersa est multorum, qui fame aduſque spiritum lacerati postremum, ideoq; latenter progressi, aut imperitia nandi gurgite fluminis absorbebantur, aut si undarum ui superata uenirent ad ripas,

rapti

rapti à Saracenis, uel per eum, quos ut diximus pauloante exturbauêre Germani, cædebant ut pecora, uel longius amandari sunt uenundandi. Vbi uero transeundi amnes aperte signum dedere buccinæ concrepantes immane, quo quantoq; ardore mature rapiendo momenta periculoꝝ, semet quisque reliquis omnibus anteponens, uitare multa & terribilia festinabat. & pars cratibus temere textis iumenta retinentes hincinde natantia, alii supersidentes utribus, ut ui dominante diuersa in necessitate abrupta uersante, undarũ occursantium fluctus obliquis meatibus penetrabant. Imperator ipse breuibus lembis, quos post exustam classem docuimus remansisse, cum paucis transuectus, eadem nauigia ultro citroq; discurrere statuit, dum onusti uehemur. Tandemq; uniuersi (præter mersos) ad ulteriores uenimus margines, fauore superi numinis, discrimine per difficiles casus extracti. Dum nos pendentium erumnarũ opprimit timor, compertum est Procursatorum indicio, Persas pontem iungere procul è nostro conspectu. ut post firmatam pacem & fœdera, sopitis belli turbinibus, incuriosius gradientes agros & animalia pererent diu fatigata. Verum cum se proditos aduertissent, a conatu nefario desliterunt. Hac etiam suspitione iam liberi, properatisq; itineribus magnis propè Acram uenimus, uetus oppidum in media solitudine positum, olimq; desertum. qđ eruendum adorti temporibus uariis Traianus & Seuerus principes bellicosi cum exercitibus pene deleti sunt. ut in eorũ actibus has quoque digessimus partes. Vnde cognito per porrectam planiciem aduſque lapidem septuagesimum in regionibus aridis nec aquam inueniri posse præter salsam & fœtidam, nec ad uictum aliquid nisi abrotanum & absynthium & dracontium, aliaq; herbarum genera, ut tristissima, uasa quæ portabantur, aquis impleta sunt dulcibus. & mactatis camelis, iumentisq; aliis alimenta quæsita sunt, licet noxia. Et uia sex dierum emensa, cum ne gramina quidem inuenirentur solatia necessitatis extremæ, dux Mesopotamiæ Cassianus & Tribunus Mauritius pridem ob hoc missus adiuit nomine Persicum uenire castellum, cibos ferentes ex his, quos relictos cum Procopio & Sebastiano exercitus parcius uictitans conseruarat. Hinc Procopius alter notarius, & Memoridus militaris & Tribunus, ad tractus Illyricos mittuntur & Galliarum. Nunciatur interea Iuliani mors, & Iouianum post eius obitũ ad culmen Augustum euectum. quibus ut mandauerat princeps, ut Lucillianum soceru suum, post depositum militiæ munus digressum ad ocium, morantemq; eo tempore apud Sirmium, oblatis magistris Equitum & Peditum codicillis, quos iisdem tradiderat, properare Mediolanum urgerent, res firmaturi anceps, & qđ magis metuebatur, si casus quidam noui exurgerent opponendũ. Quibus per secretiores addiderat literas, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratæ industriæ fideiq; duceret secum, adminiculis eorũ usurus pro incidentium captu negociorum, prudentiq; consilio Malaricum ex familiaribus negociis, agentem etiã tum in Italia missis insignibus, Iouino iussit succedere Armorum magistro per Gallias gemina utilitate perspecu-

lata, ut

lata,ut & dux meriti celsioris, uel eo q; suspectus adiret è medio, & homo inferioris spei ad sublimiora prouectus auctoris sui notantem adhuc statum studio fundaret ingenti. Visum est autem,ad implenda hæc perrecturos extollere seriem gestorum in melius,& rumores quoquo irent breui diffundere, continentes procinctum Parthicum exitu prospero terminatum. additisq; festinando itineri noctibus,prouinciarum militiæq; Rectoribus insinuarent noui principis scripta,omniúq; sententiis occultius scisciatis remearent uelociter cum responsis.ut comperto quid in longinquis agatur, principatus roborandi matura consilia quærantur & cauta.Hac tabellarius fama progrediens,index tristium casuú uelocissime per prouincias uolitabat.& gentes,maximeq; omnium Nisibenos,acerbo dolore perculsit,cum Abderam Sapori deditam comperissent.cuius iram metuebãt & simultates recolentes,quæ assidue pertulerit funereã sæpius oppugnare conatus. Constabat autem Orbem Eoum in ditionem potuisse transire Persidis, ni hæc ciuitas habili situ & mœnium magnitudine restitisset.miseri tum licet maiore uenturi pauore constringerentur,spe tamen sustentari potuerunt exigua,hac scilicet,q; uel suopte motu,uel exoratus eorum precibus Imperator eodem statu retinebit urbem,Orientis firmissimum claustrũ. Dum gestorum seriem ubique rumores diffunditant uarii,in exercitu absumptis cõmeatibus paucis, quos aduectos prædiximus, in corpora sua necessitas erat humana uertenda, ni iumentorum caro cæsorum aliquatenus perdurasset. Vnde effectum est, ut & armorũ pleraque proiicerentur & sarcinarum. Adeo enim atroci tabuimus fame,ut si usq; modius unus farinę fuisset repertus (quod raro contigerat)aureis decem mutaretur, ut minus. Profecti exinde Thisalphata uenimus.ubi Sebastianus atque Procopius cum Tribunis principiisq; militum sibi ad tuendam Mesopotamiam commissorum,ut poscebat solennitas, occurrerunt, & sequebantur benigne suscepti. Post quæ itinera festinationi sibi cupidæ uisa extra urbem statio,castra posuit princeps. rogatusq;,enixe precante multiplici plebe, ut ingressus palatium more succederet principum, pertinaciter reluctatus est erubescens, agentis se intra muros urbem inexpugnabilem iratis hostibus tradit. ibi tunc uespera tenebrante, raptus à cœna Iouianus primus inter Notarios omnes, quem obsidione ciuitatis Maozamalchæ per cuniculum docuimus euasisse cum aliis. ductusq; ad deuium locum, & præceps actus in puteũ siccum,obrutus est saxorum multitudine superiecta. hanc profecto ob causam,q; Iuliano perempto, ipse quoque nominatus à paucis imperio dignus,nec post creatum Iouianum egit modeste, sed susurrans super negocio quædam audiebat,muniebatq; ad cõmunia subinde militaris. Postridie Bineses unus ex Persis, quem inter alios excellere diximus, mandata Regis complere festinans, promissa flagitabat instanter,& principe permittente Romano ciuitatem ingressus,gentis suæ signum ab arce extulit, subinde migrationem patria ciuibus nunciantem luctuosam. & uertere solum extemplo omnes præcepti, manus tendentes orabant, ne imponeretur sibi necessitas abscedendi, ad defendendos

fendendos penates se solos sufficere sine alimentis publicis affirmantes & milite, satis confisi affuturã Iustitiam progenitali sede dimicaturis, ut experti sunt sæpe. Et hæc quidem suppliciter ordo & populus precabatur, sed uentis loquebat incassum. Imperatore, ut fingebat alia metuens, periurii piacula declinante. tum Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore uolubili replicabat, Constantium immani crudescente bello, materia, superatum à Persis interdum, deductũq; postremo per fugam cum paucis adhibitã stationem intutam, panis frusto uixisse precario ab anu quadam agresti porrecto, nihil tamen ad diem perdidisse supremum. & Iouianum inter exordia principatus prouinciæq; muro cessisse, cuius obice iam inde uetustate innoxia permanserunt. cũq; nihil promoueretur, iuris iurandi religionem principe destinatius prætendente, cum oblatam ei coronam aliquandiu recusans coactus denique suscepisset, Syluanus quidam causæq; defensor confidentius exclamans, Ita inquit, Imperator, à ciuitatibus residuis coroneris. Quo uerbo exasperatus, intra triduum omnes iussit excedere mœnibus, detestantes rerum præsentium statũ. Appositis itaque compulsoribus, mortem siqui distulerint egredi minitantibus, mœnia permixta sunt lamentis & luctu, & per omnia ciuitatis membra una uox cunctoq; erat gementiũ, cum lacerarent crines matrona exul fuganda laribus in quibus nata erat & educata, orbataq; mater liberis, uel coniuge uiduata procul ab eorũ manibus pelleretur, & turba flebilis postes penatũ amplexa uel limina lachrymabat. Exin uariæ complentur uiæ, qua quisq; poterat dilabentiũ. Properando enim multi furabantur opes proprias, quas uehi posse credebant, conclamata licet supellectili pretiosa & multa. hanc enim relinquebant penuria iumentorum. Tu hoc loco Fortuna Orbis Romani merito incusaris, quæ difflantibus procellis Remp. excussa regimenta præterito rei gerendæ ductori consumato, iuueni porrexisti, quem nullis ante actæ uitæ insignibus huiusmodi negociis cognita, nec uituperari est æquum, nec laudari. Illud tamen ad medullas usque bonorum peruenit, quod extimescit æmulum potestatis, dumq; in animo Gallias & Illyricum uersat. quas dum sæpe sublimiora cœptasse famam aduentus sui præuenire festinans, indignum Imperio facinus amictu periurii fugiendi cõmisit, Nisi ibi prodita, quæ iã inde à mithridatici regni temporibus, ne Oriens à Persis occuparetur, uiribus restitit maximis. Nunq; enim ab Vrbis ortu inueniri potest, annalibus replicatis, ut arbitror, terrarum partes ullas nostratum ab Imperatore uel Consule hosti concessas, & ne ob recepta quidem quę direpta sunt, uerũ ob amplificata regna triumphales glorias fuisse delatas. Vnde P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, Fuluio Capua post diuturna certamina superata, & Opimio post diuersos exitus prœliorum, Fregellanis tunc interneciuis hostibus ad deditionem compulsis, triumphi sunt denegati. Id etiam memoriæ nos ueteres docent, in extremis casibus icta cum dedecore fœdera, postq; partes uerbis iurauêre conceptis, repetitione bellorum ilico dissoluta, ut temporibus priscis apud Furcas Caudinas sub iugum legionibus missis in Samnio,

& per

& per Albinum in Numidia ſceleſte pax cogitata, & auctore turpiter pactionis feſtinatæ Mancino dedito Numantinis. Proinde extractis ciuibus, & urbe tradita, miſſoq; Tribuno Conſtantino, qui munimenta præſidiaria cum regionibus perſicis optimatibus aſſignaret, cum Iuliano ſupremus Procopius mittit, ea (ut ſuperſtes ille mandarat) humaturus in ſuburbano Tarſenſi. Qui ad exequendum profectus, confeſtim corpore ſepulto diſceſſit, nec inueniri uſq; potuit ſtudio quæſitus ingenti, niſi q; multo poſtea apud Conſtantinopolim uiſus eſt ſubito purpuratus. His hoc modo pactis, diſcurſisq; itineribus, Antiochiã uenimus. ubi per continuos dies uelut offenſo numine multa uiſebantur & dira. quorum euentus fore luctificos, gnari rerum prodigialium præcinebãt. Nam & Maximiani ſtatua Cęſaris, quę locata eſt in ueſtibulo regiæ, amiſit repente ſphæram æream, formatam in ſpeciem poli, quã geſtabat. & cum horrendo ſtridore ſonuerunt in Conſiſtorio trabes. & uiſa ſunt interdiu ſidera Cometarum. ſuper quorum natura ratiocinantes phyſici uariant. Quidam enim eos hoc nomine ideo exiſtimãt appellari, q; tortos ignes ſpargunt, ut crines in unum ſtellis multiplicibus congregatos. Alii eos arbitrantur ex halitu ſicciore terrarũ igneſcere paulatim in ſublimiora ſurgente. Quidã currentes radios Solis, denſiore nube obtecta digredi ad inferiora prohibitos, ſplendore infuſo corpori craſſo, lucem uelut ſtellas diſtinctas mortali conſpectu monſtrare. ſed quorundam opinione, hanc ſpeciem tunc apparere cum erecta ſolito celſius nubes æternoq; ignium uicinitate colluceat. uel certe ſtellas eſſe quaſdam cæteris ſimiles. quarum ortus obitusq;, quibus ſint temporibus pręſtituti, humanis mẽtibus ignorari. Plura alia de Cometis apud peritos mundanæ rationis ſunt lecta. quæ digerere nunc uetat aliorſum oratio properans. Moratum pauliſper Antiochiæ principem, curarũq; ponderibus diuerſis afflictũ, exeundi mira cupiditas agitabat; proinde nec iumento parcens, nec militi flagranti hyeme, die profectus, ſignis (ut dictum eſt) uetantibus plurimis, Tarſum urbem Cilicum nobilem introiit. cuius originem docuimus ſupra. Exindeq; egredi nimium properans, exornari ſepulcrum ſtatuit Iuliani, in pomerio ſitum itineris, quod ad Tauri montis anguſtias ducit. Cuius ſuprema & cineres, ſi qui tunc iuſte conſuleret, non Cydnus uidere deberet, q̃uis gratiſſimus amnis & liquidus, ſed ad perpetuandam gloriam recte factorum præterlabere Tiberis, interſecans Vrbem æternam, diuorũq; ueterum munimenta perſtringens. Deinde Tarſo profectus, extentis itineribus uenit oppidũ Cappadociæ Tyana. Vbi ei reuerſi Procopius notarius & Memoridus Tribunus occurrunt, geſtorũq; aperiunt textum, hinc ut ordo poſcebat exorſi, q; Lucillianus Mediolanum ingreſſus cum Sanianco & Valentiniano Tribunis, quos duxerat ſecum, cognito q; Malarichus recuſauit ſuſcipere magiſterium, effuſo curſu petierat Remos, & tanq̃ in alto geniti ſilentio extra calcem (ut dicitur) procurrebat, & intempeſtiue parum etiam tum firmatis omnibus exacturis ratiociniis ſcrutandis incubuit. qui fraudum conſcius & noxarum ad militaria ſigna confugit, finxitq; Iuliano ſuperſtite in res

nouas quendam medium ſurrexiſſe, cuius fallaciis turbo militaris acerrime concitus, Lucillianum & Saniaucum occidit. Valentinianum enim, paulo poſtea principem, trepidũ & quò confugeret ambigentem, primitus hoſpes tutius amandarat. His ita triſtibus lętum aliud addebatur, miſſo Iouio milites aduentare, quos Capita Scholarum ordo caſtrenſis appellat, nunciantes ęquo animo Iouiani imperium amplecti exercitum Gallicanum. Quibus cõpertis Valentiniano, qui cum his redierat, regenda Scutariorum Secunda cõmittitur ſchola, & Vitalianus conſortio Domeſticorũ iungitur, Herulorum è numero miles, qui multo poſtea auctus Comitis dignitate, male rem per Illyricum geſſit. confeſtimq; mittitur in Gallias Arintheus, ferens literas ad Iouianum, ut conſtanter ageret, ſuum obtinens locum. cuique mandatũ eſt, ut animaduerteret in concitorem tumultus, auctoresq; ſeditionis ad comitatum uincti tranſmitterentur. Poſt quæ ut uidebatur expedire diſpoſita, apud Agrizama Galatiæ municipium breue, Gallicani milites cũ principe ingreſſi conſiſtorium, poſt audita gratanter quæ pertulerant, munerati redire iubentur ad ſigna. & cũ introiiſſet Ancyram Imperator paratis ad pompã pro tempore neceſſariis conſulatum iniit, adhibito in ſocietatem trabeæ Varroniano filio ſuo admodum paruulo. cuius uagitus pertinaciter reluctans ne in Curuli ſella ueheretur ex more, id quod mox accidit, portendebat. Hinc quoque Iouianum celeri gradu præſcriptus uitæ finiendæ dies exegit. cum enim ueniſſet Dadaſtanam, qui locus Bithyniam diſtinguit & Galatas, exanimatus inuentus eſt nocte. Super cuius obitu dubietates emerſere cõplures. Fertur enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuiſſe, uel extuberato capite periſſe ſuccenſione prunarũ immenſa, aut certe ex colluuione ciborum auida cruditate diſtentus. Deceſſit autem anno triceſimo ætatis & tertio. Cũq; huic & Æmiliano Scipioni uitæ exitus ſimilis cueniſſet, ſuper neutri morte quęſtionem cõperimus agitatam. Incedebat autem motu corporis graui, uultu lætiſſimo, oculis cæſiis, uaſta proceritate & ardua, adeo ut diu nullum indumentum regium ad menſuram eius aptum inueniretur. & æmulari malebat Conſtantium, agens ſeria quædam aliquoties, poſt meridiem iocari palàm cum proximis aſſuetus. Chriſtianæ legis idem ſtudioſus, & nonnunquam honorificus, mediocriter eruditus, magisq; beneuolus, & perpenſius, ut apparebat ex paucis, quos promouerat iudices electurus. edax tamen, & uino ueneriq; indulgens. quæ uitia imperiali uerecundia forſitan correxiſſet. Dicebatur autem Varronianus pater eius monitu cuiuſdam ſomnii dudum præſciſſe quod euenit. idq; duobus amicis commiſiſſe fidiſſimis, illo adiecto q; ipſi quoque deferretur trabea conſularis. ſed impetrato uno, adipiſci non potuit aliud. Audita enim filii celſiore fortuna, anteq̃ eum uideret, fatali præuentus eſt morte. Et quia huic nomini ampliſſimum magiſtratum portendi per quietem prædictum eſt ſeni, Varronianus nepos eius, infans etiam tum, cum Iouiano patre declaratus eſt (ut ſupra rettulimus) conſ

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVS SEXTVS

DICTIS impensiore cura rerum ordinibus adusque Mediæ confinia propioris, conuenerat iam referre à notioribus pedem. ut & pericula declinent, ueritatis sæpe contigua, & examinatores contexendi operis. deinde ne perferamus intempestiuos, strepentes ut læsos, si præteritum sit, qđ locutus est Imperator in cœna. uel omissum, quâ ob causam gregarii milites coërciti sunt apud signa. & q̃ non docuerat in descriptione multiplici regionum super exiguis silere castellis. q̃q̃ cunctorum nomina, quę ad Vrbani Prætoris officium conuenirent, non sunt expressa. & similia plurima præceptis historiæ dissonantia discurrere per negociorum celsitudinis assuetæ, non humilium minutias indagare causa⁊. quas, si scitari uoluerit quispiâ, indiuidua illa corpuscula uolitantia per inane (atomos ut nos appellamus) numerari posse sperabit. Hæc quidâ ueterum formidantes cogitationes actuum uario⁊, stellis uberibus explicatis, non ædidêre superstites. ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistola Tullius quoque testis tcueren dus affirmat. Proinde inscitia uulgari contempta, ad residua narranda pergamus. Hac uolubilium casuũ diritate exitu luctuoso finita, obituq̃ interualla to breui tempore principis corpore curato defuncti, missoq̃ Constantinopolim, ut inter Augusto⁊ reliquias conderetur, progresso Niceam uersus exercitu, quæ in Bithynia mater est urbium, potestatem ciuiliũ militiæq̃ Rectores, magnitudineq̃ cura⁊ astricti cõmunium, interq̃ eos quidâ spe uana sufflati, moderatorẽ quæritabant diu exploratũ & grauem. & rumore tenus obscuris paucorũ susurris nomen perstringebatur Equitii, Scholæ Primæ Scutariorũ etiã tum Tribuni. Qui cũ potio⁊ auctoritate displicuisset, ut asper & subagrestis, translata est suffragatio leuis in Ianuariũ, Iouiani affinẽ, curantem summitatem necessitatũ castrensium per Illyricũ. Quo itidem spreto, quia procul iacebat, ut aptus ad id quod quærebatur atq̃ conueniens Valentinianus nulla discordante sententia numinis aspiratione cœlestis electus est, agens Scholam Scutariorum Secundam. relictusq̃ apud Ancyram, postea sequuturus ut ordinatum est. Et quia nullo renitente hoc è Republica uidebatur, missis qui eum uenire ocyus admonerent, diebus decem nullus Imperii tenuit gubernacula. qđ tunc uenisse extis Romæ inspectis, aruspex edu⁊rat Marcus.

Inter hæc

Inter hæc tamen, ne quid nouaretur contrarium placitis, nćue armatorum mobilitas ſępe uerſabilis ad pręſentium quendam inclinaret arbitrium, attente prouidebat Equitius, cum Caleo adhuc ſub Dagalaipho magiſtro Equitum, rationes numerorū militarium tractans exitiales. Poſtea magiſter Officiorum exercitus uniuerſi iudicium quantū facere nitiq; poterat, ut Pannonii fautoresq; principis deſignati formantes. Qui cum ueniſſet accitus, implendiq; negocii præſagiis, ut opinari dabatur, uel ſomniorum aſſiduitate, nec uideri die ſecundo, nec prodire in medium uoluit, biſſextum uitans Februarii menſis, tunc illuceſcens. qđ aliquoties rei Romanæ fuiſſe cognorat infaustū. cuius notitiam certā deſignabo. Spatium anni uertentis iidem periti mundani motus & ſideris definiunt ueteres (inter quos Victorinus, Hypparcus & Archimedes excellunt) cum Sol perenni rerū ſublimiū lege polo percurſo ſignifero, quem zodiacū ſermo græcus appellat, trecentis & ſexaginta quinq; diebus emenſis & noctibus ad eundem redierit cardinem. ut uerbotenus, ſi à ſecunda particula Arietis ad eā dimenſionem redierit terminata. Sed anni interuallū ueriſſimū, memoratis diebus & horis, aduſque meridiem concluditur plenū, anniq; ſequentis erit poſt horam ſextā initium porrectū ad ueſperā. Tertius à prima uigilia ſumens exordium, ad horā noctis extenditur ſextam. Quartus à media noctis aduſque claram trahitur lucem. Ne igitur hæc computatio uariantibus annorū principiis, & quodam poſt horā ſextam die, alio poſt ſextam excurſo nocturnā, ſcientiam omnem ſqualida diuiſione confundat, & autumnalis menſis inueniatur quandoque uernalis, placuit ſenas illas horas, quæ quadriennio uiginti colliguntur atque quatuor, in unius diei noctisq; adiectæ tranſire menſuram. Hocq; alte conſiderato, eruditis concinentibus multis, effectū eſt ad unum diſtinctūq; exitum cricūuerſio curſus anni reuoluta, nec uaga ſit, nec in ullo errore deinceps obumbrata ratio cœleſtis appareat, menſes tempora retineant præſtituta. Hæc, nondum extentis fuſius regnis, diu ignoraćre Romani. perque ſæcula multa obſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, cum in ſacerdotes poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi, diligentiā gratificantes publicanorum uel litigantium cōmodis ad arbitrium ſuum detrahebant tempora, uel augebant. Hocq; excepto, merſerunt alia plurima quæ fallebant. quorum meminiſſe nunc ſuperuacuū puto. Quibus abolitis, Octauianus Auguſtus græcos ſequutus, hanc inconſtantiam correcta turbatione compoſuit, ſpatiis duodecim menſium & ſex horarū magna deliberatione collectis. perq; duodecim ſiderum domicilia Sol diſcurrens motibus ſempiternis, anni totius interualla concludit. Quā rationem biſſexti probatā, etiam uictura cum ſęculis Roma adiumento numinis diuini fundauit. Proinde pergamus ad reliqua. Elapſo die, parum apto ad inchoandam rerū magnitudinem, ut quidam exiſtimant, propinquante iam ueſpera monitu Præfecti Salutii ſub exitu denunciatione, ſtatutū eſt prompta conſenſione cunctorū, ne potioris quiſq; auctoritatis uel ſuſpectus ab hora conaretur procedere, poſtridie mane. cúq;, mul-

torum tędio, quos uotorum inanitas cruciabat, tandem finita nocte, lux aduenisset, in unum quæsito milite omni progressus Valentinianus in campũ, permissusq; tribunal ascendere celsius tractum Comitiorum specie & uoluntate præsentium secundissima, ut uir serius Rector pronũciatur Imperii. mox principali habitu circũdatus & corona, Augustusq; nuncupatus cum laudibus amplis, quas nouitatis potuit excitare dulcedo, præmeditata dicere iam parabat. Eoq; ut expeditius loqueretur brachium exertante, obmurmuratio grauis exoritur, concrepantibus centuriis & manipulis, cohortiũq; omnium plebe urgentium destinante confestim Imperatorem alterũ declarari. Qđ licet nonnulli existimarunt paucis corruptis ad gratiam fieri despectorum, ex eo tamen ui sinistra creditum uidebatur, q; non emercati, sed consoni totius multitudinis, paria uolentis, clamores audiebantur, documento recenti fragilitatem pertimescentes sublimium fortunarũ. Dein ex susurris immaniter strepentis exercitus cieri tumultus uiolentior apparebat & confidentia militis erumpentes interdum ad pernicioſa facinora timebantur. q; Valentinianus magis præ cunctis ne fieret extimescens, elata prospere dextera in principis fiducia pleni, ausus increpare quosdam ut seditiosos & pertinaces, cogitata nullis interpellantibus absoluebat, Exulto prouinciarum fortissimi defensores, & prę me fero, semperq; laturus sum, nec speranti, nec appetenti moderamina Orbis Romani mihi, ut potissimo omnium, nostras detulisse uirtutes. Qđ erat igitur in manu positum uestra, nondũ electo Imperii formatore, utiliter & glorioſe cõplectis. ascito in honoꝝ uerticem eo, quem ab incunte adolescentia ad hanc usque ætatis maturitatem splendide integreq; uixisse experiundo cognostis. Proinde pacatis auribus accipite quęso simplicioribus uerbis, qđ conducere arbitror in cõmune. Adhiberi oportere in omnes casus socia potestate collegã, contemplatione poscente multiplici, nec ambigo nec repugno. curarũ aceruos & mutationes uarias accidentium ipse quoque, ut homo, formidans. sed studendũ est concordiæ uiribus totis, per quã res quoque minimę conualescunt. qđ impetrabitur facile, si patientia uestra cũ æquitate consentiens id mihi, qđ mearum est partium, concesserit libens. Dabit enim (ut spero) Fortuna consiliorum adiutrix bonorum, quantum efficere & consequi possum, diligenter perscrutari temperantiam. Vt enim sapientes definiunt, non modo Imperio, ubi pericula maxima sunt & creberrima, uerum etiã in priuatis quottidianisq; rationibus, alienum ad amicitiam cum iudicauerit, quisq; prudens adiungere sibi debebit. non cum adiunxerit, iudicare. Hęc cum spe lętiorum pollicor. uos firmitatem factorum retinentes & fidem, dum hyberna patitur quies, animoꝝ reparate uigorem atque membrorum, ob nuncupationem augustam debita protinus accepturi. Finita oratione, quã auctoritas erexerat inopina, flexit Imperator in suam sententiam uniuersos. Consiliiq; eius uiam sequuti, qui paulo ante flagrantissimis uocibus alium postulabant, circũseptum Aquilis & uexillis, agminibusq; diuersorum ordinum ambitioſe stipatum, iamq; terribilem, duxerunt in regiam.

Dum hæc

Dum hæc in Oriente uolubiles Fatorum explicãt sortes, Apronianus regens Vrbem æternam Iudex integer & seuerus inter curarũ præcipua, quibus hæc Præfectura sæpe solicitatur, id primum opera curabat enixa, ut ueneficos qui tunc rarescebant captos, postq; agitatas quæstiones, nocuisse quibusdã apertissime confutatos, indicatis conscíis morte mulctaret. atque ita paucorũ discrimine, reliquos si qui laterent, formidine pariũ exturbaret. Hæc egisse ideo efficaciter fertur, q; Iuliani promotus arbitrio, agentis etiam tum per Syrias, in itinere unum amiserat oculum. suspicatusq; artibus se nefariis appetitum, iusto quidem, sed inusitato dolore, hæc & alia magna irritabat industria. unde quibusdã atrox uisus est, in amphitheatrali curriculo undatim coeunte aliquoties plebe causas dispiciens terminum maximorum. Denique post huiusmodi uindicata complura, Hilarium aurigam conuictum atque confessum, uix dum pubescentem filiũ suũ uenefico tradidisse docendũ secretiora quædã legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis iuuaretur internis, capitali animaduersione damnauit. Qui laxius retinente carnifice subito lapsus, confugit ad ritus Christiani sacrarium, extractusq; exinde ilico abscisa ceruice consumptus est. Verum hæc similiaq; tum etiã ut coërcenda mox cauebantur, & nulli uel admodũ pauci in his uersati flagitiis, uigori publico insultarunt. sed tempore sequuto, longæua impunitas nutriuit immania, usque eo grassante licentia, ut emittat Hilarium quidam Senator, seruũq; suum modo non per syngrapham arcanis piacularibus inducendũ cõmissæ doctori malarum artium confutans supplicium, redimerent optima mercede, ut crebrior fama uulgarat. Isq; ipse hoc genere quo iactum est absolutus, cum uitæ pudere deberet & culpæ, non abolendæ incubuit maculæ, sed tanq̃ inter multos probrosos solus uacuus ab omni delicto, phalerato insidens, discurrensq; per silices, multa post se nunciisq; trahit agmina seruulorum per nouũ quoddam insigne curiosius spectari affectans. ut Duelliũ accepimus ueterem post gloriosa illa naualis rei certamina id sibi sumpsisse, ut tibicine lenius præcinente rediret ad sua post cœnam. Sub hoc tamen Approniano ita iugiter copia necessariorum exuperauit, ut nulla uel saltem leuia murmura super inopia uictui congruentium oriretur, qd̃ assidue Romæ contingit. At in Bithynia Valentinianus princeps (ut prædiximus) declaratus, dato in perendinum diem signo proficiscendi, conuocatis primoribus, quasi tota consilia quæ sibi placentia sequuturus, percũctabatur, quem nam ad Imperii consortiũ oporteret assumi? silentibusq; cunctis, Dagalaiphus tunc Equestris militiæ Rector respondit fidentius, Si tuos (inquit) amas, Imperator optime, habes fratrem. si Remp. quære quem uestigas. Quo dicto asperatus ille, sed tacitus & occultans quæ cogitabat, Nicomediã itineribus citis ingressus Calendis Martiis Valentem fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate præfecit. Indeq; cũ uenisset Constantinopolim, multa secum ipse deuoluens, & magnitudine ut gente negociorũ iam sese parari considerans, nihil morandũ ratus, quintum Cal. Aprilis productum, eundem Valentem in suburbanum uniuersorum

ſententiis concinentibus (nec enim audebat quiſq̃ refragari) Auguſtum pronunciauit, decoraq; imperatorii cultus ornatum, & tempora diademate redimitũ, in eodem uehiculo ſecum reduxit, participem quidem legitimum poteſtatis, ſed in modũ apparitoris morigeꝝ, ut progrediens aperiret textus. Quibus ita nullo iter turbante profectis, conſtricti rapidis febribus Imperatores ambo, diu ſpe uiuendi firmata, ut erant inquirendis rebus grauiores q̃ in componendis, ſuſpectas morborum cauſas inueſtigandas acerrime Vrſatio Officiorum magiſtro dalmate crudo, & Iuuentio Tuſciano queſtori, tunc commiſerũt. ut loquebatur pertinax rumor, inuidiã cientes Iuliani memorię principis, amicisq; eius tanq̃ clandeſtine præſtigiũ læſis. ſed hoc euanuit facile, ne uerbo quidem tenus inſidiaꝝ indicio ullo reperto. Hoc tempore uelut per uniuerſum Orbem Romanũ bellicũ canentibus buccinis excitæ gentes ſæuiſſimæ, limites ſibi proximos perſultabant. Gallias Rhetiasq; ſimul Alamanni populabantur. Sarmatæ, Pannones, & Quadi, Rheti, Saxonesq;, & Scoti, & Atacitti, Britannos erumnis uexare continuis. Auſtoriani Mauriceq; alię gentes Africã ſolito acrius incurſabant. & Thracias diripiebant prædatorii globi Gothorũ. Perſaꝝ Rex manus Armeniis iniectabat, eosq; in ſuã ditionem ex integro uocare ui nimia properans, ſed iniuſte cauſando, q; poſt Iouiani exceſſum, cũ quo fœdus firmarat & pacem, nihil obſtare debebat, quo minus ea recuperaret, quæ antea ad maiores ſuos pertinuiſſe monſtrabat. Acta igitur tranquillius hyeme concordiſſimo principe unus nuncupatione prælatus, alter honore ſpecietenus adiunctus, percurſis Thraciis Neſſum aduenerunt. ubi in ſuburbano, qd̃ appellatũ eſt Mediana, à ciuitate tertio lapide diſparatum, quaſi mox ſeparandi partiti ſunt Comites. & Valentiniano quidem, cuius arbitrio res gerebatur, Iouianus euenit, dudũ promotus à Iuliano per Gallias magiſter Armoꝝ, & Dagalaiphus, quem militię Rectorem peruexerat Iouianus. in Orientem uero ſequuturus Valentem, ordinatus eſt Victor. ipſe quoque iudicio principis, antedictis prouectus. cui iunctus eſt Arintheus. Lupicinus enim pridie à Iouiano pari modo promotus magiſter Equitũ, partes tuebatur eoas. tunc & Equitius illyriciano præponitur exercitui, nondũ Magiſter, ſed Comes. & Serenianus, olim ſacramento digreſſus, recinctus eſt ut pannonius, ſociatusq; Valenti Domeſticoꝝ præfuit ſcholę. Quibus ita digeſtis, & militares partiti numeri. et poſt hæc cum ambo fratres Sirmium introiſſent, diuiſo palatio, ut potiori placuerat, Valentinianus Mediolanum, Conſtantinopolim Valens diſceſſit. & Orientem quidem regebat poteſtate Præfecti Salutius, Italiã uero cum Africa & Illyrico Mamertinus. & Gallias prouincias, Germanianus. Agentes igitur in memoratis urbibus principes ſumpſere primitus Trabeas conſulares, omniſq; hic annus diſpendiis grauibus Rem Romanam afflixit. Alamanni enim perrupêre Germaniæ limites. hac ex cauſa ſolito infeſtius moti, cũ Legatis eoꝝ miſſis ad Comitatũ certa & præſtituta ex more munera preberi deberent, minora & uilia ſunt attributa. quæ illi ſuſpecta furenter agentes, ut indigniſſima proiecêre, actũq; aſperius

ab Vrſatio

ab Vrſatio, tunc magiſtro Officiorũ, iracundo quodam & ſæuo regreſſi, factũq; exaggerantes & contumelioſe deſpectas gentes immaniſſimas concitarunt. Et circa id tempus, aut nõ multo poſterius, in Oriente Procopius in res ſurrexerat nouas. quæ propè Cal. Nouembris, uenturo Valentiniano Pariſios eodemq; nunciata ſunt die. & Alamannis quidem occurſurũ Dagalaiphum pergere mature præcepit. qui uaſtatis propinquioribus locis, longius diſceſſerat incruentus. Super appetitu uero Procopii anteq; adoleſceret reprimendo, curis deducebatur ambiguis. ea potiſſimũ ratione ſolicitus, q̃ ignorabat, utrum Valente ſuperſtite an extincto memoratum Imperiũ affectarat. Equitius enim, relatione Antonii Tribuni accepta agentis in Daciam & mediterraneam, militem qui nihil præter negocium ipſum auditũ obſcure ſignificabat, ipſe quoque nondum liquida fide comperta ſimplicibus uerbis principem geſtorum conſcium fecit. His cognitis Valentinianus, eodem Equitio auc̃to Magiſterii dignitate, repedare ad Illyricum deſtinabat. ne perſultatis Thraciis perduellis iã formidatus inuaderet hoſtili excurſu Pannonias. Documento enim recenti impendio terrebatur, reputans paulo antea Iulianum contemptorem bellorum ciuilium ubique uictorem, nec ſperatum ante, nec expectatum ab urbe in urbem incredibili uelocitate tranſiſſe. Verum ardens ad redeundum eius impetus mouebatur conſiliis proximorum, uolentium & orantium, ne interneciua minantibus Barbaris exponeret Gallias. nec̃ue hac cauſatione prouincias deſereret, egentes adminiculis. in eiusq; legationes urbium acceſſere nobilium, precantes ne in rebus duris & dubiis impropugnatas eas relinqueret, quas præſens cripere poterit diſcriminibus maximis, metu ambitioſi nominis ſui Germanis incuſſo. Denique utilitate rei perpenſius excogitata, in multorum ſententias flexus, replicabat aliquoties, hoſtem ſuum fratriſq; ſolius eſſe Procopium, Alamannos uero totius orbis Romani. Statuitq; nuſq̃ interim extra confinia moueri Gallorum. & aduſque Remos progreſſus, ſolicitusq; ſuper Africa, ne repente perrumperetur, Vulterium poſtea Com. tunc notarium, ad eandem tuendum ire diſpoſuit, & Nauſationem Domeſticũ Protectorem, ea conſideratione, qua diuo ſub patre, Cretione quondam Comite educatus ſuſpecta nouerat loca. bisq; ſcutarium adiunxit Gaudentium, olim ſibi cognitum & fidelem. Quia igitur uno eodemq; tempore utrobique turbines exarſere mœſtiſſimi, competenti loco ſingula digeremus. nunc partem in Oriente geſtorum, deinde bella barbarica narraturi. quoniam pleraq; & in occidentali, & in eoo Orbe iiſdem menſibus ſunt actitata. ne dum ex loco ſubinde ſaltuatim redire feſtinamus in locum, omnia confudentes, ſqualiditate maxima rerũ ordinem implicemus. Inſigni genere Procopius in Cilicia natus & educatus, ea conſideratione, qua propinquitate Iulianũ poſtea principem contingebat, à primo gradu eluxit. & ut uita moribusq; caſtigatus, licet occultus erat & taciturnus notarius, diu perſpicaciter militaris & Tribunus, iãq; ſummatibus proximus, poſt Conſtantii obitũ in rerũ cõuerſione uelut Imperatoris cognatus, altius anhelabat,

adiunctus consortio Comitum. & apparebat eum, si unq̃ potuisset, fore quietis publicæ turbatorem. Hunc Iulianus Persidem ingrediens cum sociis compari potestatis iure Sebastiano in Mesopotamia cum manu militum reliquerat ualida. mandaratq; (ut susurrauit obscurior fama, nemo enim dicti auctor extitit uerus) per cognitorum agere textus, & subsidia rei Romanæ languisse sensissent, Imperatorem ipse se prouideret ocyus nuncupari. qui inuicta ciuiliter agens & caute, Iuliani letaliter uulnerati funus, & ad regenda communia cõperit Iouianum euectũ, falsoq; rumore dispersо inter obeuntis anhelitus animæ, eundem Iulianum uero mandasse, placere sibi Procopio clauos summæ rei gerendæ cõmitti. Quare ueritus ne hac ex causa indemnatus occideretur, è medio se conspectu dissoluit. maxime post Iouiani territus necem notariorum primi. quem Iuliano perempto ueluti dignum Imperio paucis militibus nominatum, nouaq; exinde cœptare suspectum, cruciabili nece interfectum. quia se quæri industria didicerat magna, uitans grauioris inuidię pondus, Ecbatana longiusq; remota discessit. Cũq; à Iouiano exploratius indagari latibula sua sentiret, formulæ uitæ iam fuisset pertesum (quippe à celsiore subsellio statim deiectus ad inferiora) etiã ædendi penuria in locis squalentibus stringebatur, hominũq; egebat colloquiis, postremæ necessitatis impulsu, dubiis itineribus ad Chalcedonos agrũ peruenit. Vbi quoniã & illud firmius uisum est receptaculum, apud fidissimũ amicorum delitescebat Strategum quendã ex Palatino milite Senatore, Constantinopolim, quantũ fieri poterat, clanculo sæpe intermeans, ut indicio eiusdẽ Strategi patuit, postq̃ sæpius in factionis conscios inquisitũ. Ritu itaq; solertissimi cuiusdã speculatoris ignotus multis, ob squalorem uultus & maciem, fumusculos colligebat tunc crebrescentes, ut sunt acerba semper instãtia, incusantiũ multorũ Valentem, quasi cupiditate aliena rapiendi succensum. Cuius diritati adiectum erat incentiuũ exitiale socer Petronius, ex Præposito Martensium militũ promotus repentino saltu patritius, animo deformis & habitu. qui ad nudandos sine discretione cunctos unanimiter flagrans, nocentes pariter & insontes post exquisita tormenta quadruplicibus nexibus uinciebat, debita iam inde à temporibus principis Aureliani perscrutans. & impendio mœrens, si quenq̃ absoluisset indemnem. Cuius morũ intolerantiæ hæc quoque pernicies accedebat, q̃ cum ditaretur luctibus alienis, erat inexorabilis & crudelis, & in rapido corde rudissimus, nec reddendæ, nec accipiendæ rationis unq̃ capax. inuisior Cleandro, quem agentem sub Imperatore Cõmodo Præfecturã, sublata uecordia diuersas legit uexasse fortunas. & onerosior Plautiano, qui Præfectus itidem sub Seuero, ultra mortale tumens, cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. Hæc lachrymosa incitante Petronio, sub Valente & Caro multas paupertinas & nobiles domos, impendentiũq; spes atrocior prouincialiũ & militum, paria gementiũ, sensibus imis hærebant. & uotis, licet obscuris & tacitis, permutatio status præsentis ope numinis summi cõcordi gemitu poscebatur. Quæ Procopius latenter accipiens, arbitratusq; ubi felicius assederit

Fatum,

Fatum,negocio leui ad apicem ſummæ poteſtatis aſſumi,ſubſidebat ut prædatrix beſtia,uiſo qđ capi poterat,protinus eruptura.cui hæc quę maturabat ardenti Fors hanc materiá dedit impendio tempeſtiuá.conſumpta hyeme,feſtinans ad Syriam Valens,iáq; fines Bithynorú ingreſſus,docetur relationibus ducum,gentem Gothorum ea tempeſtate intactá,ideoq; ſæuiſſime conſpirantem in unũ,ad peruadenda parari collimitia Thraciarum. Hocq; agnito,ut impræpedito ipſe pergeret quò tendebat,ſufficiens equitum adiumentum & peditum mitti iuſſit ad loca,in quibus barbarici timebantur excurſus. Dimoto itaque longius principe,Procopius erumnis diuturnis attritus,uel atrocem mortem clementiorem ratus malis quibus afflictabatur,aleá periculorum omnium iecit abrupte,extrema iam perpeti nequaq̃ timens,præeunte perdita ratione facinus adoritur audaciſſimum. Diuitenſes tunc Græcanosq; iuniores ad procinctum urgentem per Thracias inter Arzum & Cęlam diſpoſitos & Conſtantinopolim oraturos ſolenniter biduũ per quoſdam ex iiſdem numeris notos ſolicitare properãs (quia cũ omnibus loqui periculoſum erat & arduum) fidem paucorú elegit. qui pellecti per ſpem præmiorum ingentium,ſub conſecratione iuriſiurandi promiſere,ſe quæ uellet cuncta facturos,fauorem quoque polliciti conturmaliũ. inter quos ipſi potiorem locũ obtinebát in ſuadendo ſtipendiis excellentes & meritis. utq; condictũ,& ubi excanduit radiis dies,idem Procopius deductus in cogitationes uarias,Anaſtaſinas balneas petit, à ſorore Conſtantini cognominatas, ubi locata nouerat ſigna. doctusq; per arcanorum conſcios omnes in eius ſtudiũ conſenſiſſe, ſocietate coita nocturna fidelitatis data libenter admiſſus conſtipatione militum cum honore quidem,ſed in modum tenebatur obſeſſi. Qui ut Prætoriani quondam poſt Pertinacis uocem licitantem Imperii præmia Iulianum ſuſceperant,ipſi quoque Procopiũ infauſti dominatus exordia molientem attenti ad omen cõpendii deferunt. Stetit itaque ſubtabidus.excitum putares ab Inferis.nuſq̃ reperto paludamento, tunica auro diſtincta, ut regius miniſter,indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri ſpeciem, purpureis operatus tegminibus pedes,aſtatusq; purpureũ itidem pannulũ lęua manu geſtabat, ut in theatrali ſcęna ſimulachrum quoddã inſigne per auleum uel mimicam cauillationem ſubito putares emerſum. Ad hoc igitur dehoneſtamentũ honoꝝ omniũ ludibrioſe ſublatus,& ancillari adulatione beneficii alloquutus auctores, opesq; pollicitus amplas & dignitates ob principatus primitias. proceſſit in publicũ multitudine ſtipatus armoꝝ. ſignisq; ſublatis erectius, ire pergebat circũclauſo horrendo fragore ſcutoꝝ lugubre concrepantiũ.metuentes ne à celſioribus tectis ſaxis uel tegularum fragmentis conflictarentur,denſius ipſis galeaꝝ criſtis aptabant. Huic timidius incedenti nec reſiſtebat populus,nec fauebat. Accendebatur tamen inſita pleriſque uulgariũ nouitatis repentina iucunditate,ea re potius incitante,q; Petroniũ, ut prædiximus,diuitias uiolenter agentem,omnes eadẽ mente deteſtabãtur.qui ſepulta iá dudũ negocia,& rediuiuas tabulas debitorú in diuerſos ordines excitabat.

Cum itaq;

Cum itaque tribunali descendisset Procopius, & cunctis stupore defixis timeretur silentiũ triste, procliuiorem uitam ad mortem (ut sperabat) existimans aduenisse, per artus tremore diffuso implicatior ad loquendum diu tacitus stetit. pauca tamen interrupta & moribunda uoce dicere iam exorsus, quibus stirpis propinquitatem imperatoriæ prætendebat, leui paucorum susurro precio illectorũ, deinde tumultuariis succlamationibus plebis Imperator appellatus, incondite petit curiam raptim. ubi nullo clarissimorũ, sed ignobili paucitate inuenta, palatium pessimo pede festinaris passibus introiit. Mirantur quidam profecto irrisione digna principia incaute cœpta, temere ad ingemiscendas erupisse Reip. clades, ignari forsitan exemplorum, accidisse primitus arbitrantes. sic adramyttenus Andriscus, de gente quidem infima: fortis aduſque Pseudophilippi nomen euectus, bellis Macedonicis tertium addidit damnũ. sic Antiochiæ Macrino Imperatore agente ab Emesa Heliogabalus exiuit Antonius. ita inopino impetu Maximini Alexander cum Mammea matre confossus est. in Africa Superior Gordianus in Imperium raptus, aduentantium periculorum angoribus implicatus, uitam laqueo spiritu intercluso profudit. Igitur cupediarum uilium mercatores, & qui intra regiam apparebant aut patere desierant, quiq; cœtu militarium nexi ad pacatiora iã uitæ discesserant, insoluti casus ambigua partim mutari uolentes, assciscebantur nouiter omnia tutiora petentibus Ratia ciuitate occulte dilapsi, Imperatoris castra petiuere itineribus festinatis. Hos omnes Sophronius uiuacissimo cursu progressus tũc notarius, Præfectus postea Constantinopoleos Valentem à Cæsarea Cappadocũ profecturus, ut uaporatis æstibus Ciliciæ iam lenitis ad Antiochiæ percurreret sedes, prætextũ nactus æstuũ spe dubia, ut in talibus percitum & stupentem auertit Galatiam, res adhuc trepidas arreptur⁹. Qui dum itineribus properat magnis, attentissima cura Procopius indies agitabat noctes subditiuos quosdam ostentans. qui astutia confidenti, partim ab Oriente, alii è Galliis se uenisse, & Valentinianũ obisse fingentes, cuncta parere nouo & fauorabili principi memorabant. Et quia res nouæ petulanter arrepta celeritate muniri solent interdũ, ne quid formidandũ omitteretur, cum festinatione Vrsidius in locũ Salutii Præfectus Prætorio, factione Petronii recens promoti, & Cæsarius Constantinopolitanæ urbis Præfectus in uincula conpinguntur. & iubetur ciuitatem curare solita potestate Phronemius, essecq; magister Officior⁹ Euphrasius, ambo Galli, institutis bonar⁹ artiũ spectatissimi. & administratio negocior⁹ castrensiũ Gomoario & Agiloni, reuocatis in sacramentũ cõmittitur inconsulte, ut docuit rer⁹ exitus proditor. Quia igitur Iulius Comes per Thracias copiis militaribus præsidens oppressisset rebelles comperisse conata ex propinquis stationibus timebatur, commentũ excogitatũ est ualidũ, & quasi iussu Valentis sæua superbia super barbaricis motibus tractu uberi litor⁹ ab hoc clauso uiolenter oppressis accitus Constantinopolim strictius tenebat. hacq; callida fraude bellatrices Thraciæ gentes sine cruore acquisitæ, adminicula ausis tumultuariis maxima comparârunt.

rarunt. Post quæ ita euentu lætiore completa, Arasius ex ambita regia Prætorio Prefectus, accessit uelut Agilone genero suffragante. aliiq; plures ad aulæ uarios actus & administrandas prouincias sunt admissi. quidam inuitati, alii ultro semet offerentes, cum præmiis utiq; in certaminibus intestinis usu uenire contingit. emergebant ex uulgari fece nõnulli desperatione consiliisq; ductantibus cæcis. contraq; quidã orti splendide à culminibus summis ad usque mortes & exilia corruebant. Vbi hæc per similia facta firmiter uidebantur esse composita, restabat ut abundans cogeretur militum manus. & impetratum est facile, id qđ in publicis turbamentis aliquoties ausa ingentia, uel iustis exorsa primordiis impediuit. Transeuntes ad expeditionem per Thracias concitatæ equitum peditũq; turmæ, blandeq; acceptæ & liberaliter cum essent, in unũ sitę, iãq; exercitus species apparebant promissis uberrimis inhiantes sub execrationibus diris in uerba iurauêre Procopii. hãc pollicitipertinaciam, q; eum suis animis defensabunt. Inuenta est enim occasio ad allicicndos eos perq̃ oportuna, q; Constantii filiam paruulam, cuius recordatio colebat, sinu ipse circũferens, necessitudine prætendebat & uil Adeptusq; est aliud tempori congruũ quæ Faustina matre puellæ casu præsente, quædã acceperat habitus insignia principalis. Adiungit his aliud ueloci diligentia maturandum, & electi quidam stoliditate præcipites ad capessendum Illyricum missi sunt, nullo prẽter petulantiam adiumento confisi, aureos scilicet nũmos effigiatos in uultũ noui principis, aliaq; ad illecebras aptantes. Quos correptos Equitus per eas regiones miles legionis extinxit genere diuerso pœnarũ, pariaq; deinde metuens, obstruxit tres aditus angustissimos, per quos prouinciæ tentantur Arctoæ. unum per Ripensem Daciam. alterum per Succos notissimum. tertiũ per Macedonas, quem appellant Acontisma. Hacq; cautela, uana persuasione rapiendi Illyrici destitutus usurpator indebitæ potestatis, magna perdidit instrumenta bellorum. Dum hæc ita aguntur, atrocitate nuntii Valens perculsus, iãq; reuertens per Gallogręciam, auditis apud Constantinopolim gestis, diffidenter incedebat & trepide. ac repentino pauore uias prouidendi turbante, eousque desponderat animũ, ut augustos amictus abiicere, tanq̃ grauem sarcinam, cogitaret. feciſſetq; profecto, ni uetantibus proximis, detractus à deformi proposito, firmatusq; melioꝝ sententiis, agmina duo præire iussisset, quibus nomina sunt Iouii atque Victores, castra perduellium irruptura. His iam propinquantibus ipse Procopius à Nicea regressus, quo nuper aduenerat cum Diuitensibus desertoꝝ plebe premissis quanquam dierum breui spatio congregarat, Mygdũ accelerauit. qui locus Sangario alluitur flumini. Vbi cũ legiones iam pugnature congrederent, inter reciprocantes missilia quasi procursatione hostem lacessens, solus prorupit in medium. & secundioris ductu fortunæ ex contraria acie uelut agnitum quendam Vitalianũ, quem si norat ambigitur, latine salute data, blande produxit. cumq; porrecta dextera suauiatus, omnibus hinc inde attonitis, en, inquit, cana Romanorum exercituũ fides, & religionibus firmis iuramenta constricta,

ſtricta.placet,fortiſſimi uiri,pro ignotis tot ſuorum conſurrexiſſe mucrones, utq; Pannonius degener alię factas cunctas & proterens Imperio, q; ne uotis quidem concipere auſus eſt unq̃, potiatur. ingemiſcere nos ueſtris noſtrisq; uulneribus,quin potius ſequimini culminis ſummi proſapiam.non reſtituatur arma iuſtiſſima cõmouentem. Hac ſermonis placiditate molliti omnes, qui acriter uenerant pugnaturi,ſignorum apicibus aquilisq; ſubmiſſis, deſciuere libenter ad eum.& pro terrifico fremitu,quem Barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem,ſtipatumq; de more,ſentientes in unum,reduxerunt ad caſtra.teſtati(more militię)Iouem,inuictum Procopium fore. Huic perductium proſperitati lætior acceſſit rumor etenim Tribunus in ſocietate Procopianorum aſcitus,& ſuſcepta cura palatii, digeſto mature conſilio permixtoq; cũ militibus,mari ad Drepanum ante eum Celenopolim uenit. Exindeq; Niceam ſpe celerius occupauit. Ad quã obſidendam cũ huiuſmodi pugnarum peritis Vadomario miſſo, ex duce & Rege Alamannoꝝ, Valens Nicomediã pergit.Exindeq; profectus oppugnationi Chalcedonis magnis uiribus inſiſtebat. cuius è muris probra in eum iaciebantur, & iniurioſe cõpellabatur ut Sabaiarius. Eſt autem Sabaia ex hordeo uel frumento in liquorem conuerſus paupertinus in Illyrico potus.Feſſus denique inopia cõmeatuũ,& obſtinatione nimia defenſorum, diſcedere iam parabat. cum inter hæc clauſi apud Niceam,patefactis ſubito portis egreſſi,inimicoꝝ magna parte proſtrata, ductorem uidentes arte Italica properabant ardentes, circũuenturi Valentem à tergo,nondum à Chalcedonos ſuburbano digreſſum. & patraſſent conata,ni rumore quodam præuerſo imminens exitiũ ille perdoctus,inſtantem ueſtigiis hoſtem per Sunonenſem lacũ, & fluminis Callis niuoſos anfractus propere diſcedendo fruſtra ſequentem luſiſſet.Et hoc caſu Bithynia quoque in Procopii ditionem redacta eſt.Vnde cũ Ancyram Valens citis itineribus reuertiſſet, comperiſſetq; Lupicinum ab Oriente cũ cateruis aduentare non contemnendis,ſpe proſperorũ erectior,Arintheum lectiſſimũ ducem occurſurũ hoſtibus miſit.qui ubi Dadaſtanam tetigit,in qua ſtatione periſſe diximus Iouianum,Hiperethium ſibi oppoſitũ repente uidit cũ copiis,antehac recte Gaſtrenſis apparitorem,id eſt,uentris miniſtrũ & gutturis. cui ut amico Procopius auxilia ductanda cõmiſit. Et dedignatus hominem ſuperare certamine deſpicabilem auctoritate & celſi fiducia corporis,ipſis hoſtibus iuſſit ſum uincire Rectorem. atque ita turmarũ anteſignanos umbratiles cõpreſſit ſuorũ manibus. Quidam hoc modo procedunt, Venuſtus quidã Largitionũ apparitor ſub Valente,multo ante Nicomediam miſſus, ut aurũ ſuſceptum ſtipendii nomine militibus per Orientem diffuſis uiritim tribueret, hac triſtitia cognita alienũ peruidens tempus, Cyzicum cũ his quæ ſuſceperat ſe citius contulit.ubi forte Serenianus repertus Domeſticorũ tum Comes miſſus ad theſauros tuendos,urbem inexuperabili mœnium ambitu,monumentis quoque ueteribus cognitã, fretus tumultuario præſidio cuſtodiebat. Ad quam expugnandã Procopius ut poſſeſſa Bithynia, ſibi etiam Helleſpontũ

iungeret,

iungeret, ualidam destinauerat manum. Morabantur autem effectum sagittis & glandibus, cæterisq; iaculis obsidentiũ, sepe globi confusi & propugnatorum solertia clausirorum per catenam ferream ualde robustam ori portus insertam. quæ ne rostratæ irruerent naues hostiles, erat altrinsecus colligata. Hanc post uarios militum labores & ducum fatigatorum acerrimis prælis, Alisso quidam Tribunus abscidit exertas bellatorum prudens, hoc modo. Conuinctis tribus nauigiis, testudinem hac specie superstruxit. densatis cohærentes super capita scutis, primi transtris instabant armati, alii post hos semet curuãtes humilius tertiis summisse gradatim inclinatis. ita ut nouissimi suffraginibus insidentes formã ædificii fornicati monstrarent. Quod machinę genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, ut missilium ictus atque saxorum per decursus cadentium labiles, instar imbrium euanescant. Itaq; coniectu telorum Alisso paulisper defensus, ingenti corporis robore supposito stipite, eandem catenam fortius bipenni confindens ita confregit, ut disiecta patefaceret aditũ latũ. Hocq; exitu ciuitas hostili impetu patuit improtecta. Qua causa extincto postea proteruiæ totius auctore, cum in factionis participes sæuiretur, hic idem Tribunus contemplatione facinoris clari uita cum militia retinens, diu post in Isauria oppetiit uastatoria manu confossus. Hoc marte Cyzico relata, Procopius ad eam propere festinauit, ueniaq; uniuersis, qui repugnauêre donatis, Serenianum solum iniectis uinculis iussit duci Niceam, seruandum arctissime. Statimq; Hormisdæ maturo iuueni, Hormisdæ regalis illius filio, potestatem proconsulis detulit, & ciuilia more ueterum & bella recturo. qui agens pro moribus leuius, aut militibus, quos per deuia Phrygiæ miserat Valens subito corripiendus incursu, tanto uigore euasit, ut Esensana usq; ad casus pararat ancipites sequentem, aut penè captam uxorem sagittarum nube diffusa, defensam auerteret secum, matronam opulentam & nobilem. cuius uerecundia & destinatio glorioſa abruptis postea discriminibus maritum exemit. Ea uictoria ultra homines Procopius sese efferens, & ignorans q; quiuis beatus uersa rota Fortunæ ante uesperum potest esse miserrimus, Arbetion cui domum, cui antea tanquã eandem sibi sentientis parcebat, ut proprium eius sit exinanire mobiles casus inæstimabilis pœnæ. ideo indignatus, q; uenire ad eum accitus aliquoties distulit, causatus incommoda senectutis & morbi. Et licet hac ex causa præsumptor momentum pertimescret graue, tamen cum obsistente nullo se in orientales prouincias effundere libenti cunctorum assensione iam licentius possit, auidius nouitatem quandam uisere, tædio asperioris Imperii, quo tunc tenebatur erga alliciendas quasdam ciuitates Asiæ, legendosq; eruendi peritos auri, sibi profuturos prælis, quæ magna expectabat & crebra, segnius commoratus, in modũ acuti mucronis obtusus est. ut quondam Pescennius Niger ad subueniendum spei rerum extremæ à populo Romano sæpe accitus, dum diu contatur in Syrias erucre, superatus in sinu Issico (qui est in Cilicia, ubi Dareum Alexander fudit) fugatusq;, in suburbano quodã Antiochiæ gregarii

manu militis interiit. Hæc adulta hyeme Valentiniano & Valente Coss. agebantur. Translato uero in Gratianum adhuc priuatum, & Dagalaiphum amplissimo magistratu, aperto iam uere suscitatis uiribus Valens iuncto sibi Lupicino cum robustis auxiliis Pessinunta signa propere tulit, Phrygiæ quondam, nunc Galatiæ oppidum. Quo præsidiis tutis cõmunito, ne quid inopinũ per eos emergeret tractus, præter radices Olympi montis excelsi, tramitesq; fragosos ire tendebat ad Lyciam, oscitantem Gomoarium aggressurus. cui pertinaci conspiratione multorum ac maxima consideratione resistebat, q; hostis eius, ut ante relatum est, Constantii filiam paruulã cum matre Faustina & in agminibus & cum propinqua acies staret, lectica circũferens secum ut pro imperiali germine, & ne uinceretur, pugnarẽt audentius, iras militum accendebat. Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis, adhuc infantem in cunis locauere post aciem. Cuius metu, ne traheretur captiuus, aduersos fortius oppressẽrũt. Contra has callidi tatis argutias sagaci opitulatione nutanti negocio consuluit Imperator, & Arbetionem ex consule agentem iãdudum in ocio ad se uenire hortatus est, ut Constantiani ducis uerecundia truces animi lenirentur. Neq; secus euenit. nam cũ omnibus prouectior natu & dignitate sublimior caniciem reuerendam ostenderet multis ad perfidiã inclinatis, publicũ grassatorem Procopiũ, milites uero sequutos eius errorem, filios & laborum participes pristinorum appellans, orabat ut se ac sui parentem magis sequerentur felicissime ductibus cognitũ publicum, q̃ profligato morem gererent nebuloni destituendo iam & casuro. Quibus cognitis Gomoarius cum clusis hostibus unde uenerat redire posset innoxius, ad castra Imperatoris oportunitatem interualli proximi captiui colore transiuit, uelut accursu multitudinis uisæ subito circũseptus. Qua successus alacritate Valens castra promouit ad Phrygiam propè collem collatis manibus per timidum in ancipiti iaculorum excursu prodidit repentino, eumq; sicuti complures iam pila quatientes & gladios ad Imperatorem transeunt, cum uexillis scuta peruersa gestantes, quod defectionis signum est apertissimum. Hoc prẽter spem omnium uiso, Procopius salutis intercluso suffugio uersus in pedes circũiectorum nemorum secreta & montium, Florentio sequente & Barchalba tribuno, quem per frequentissima bella iam inde Constantii temporibus notum necessitas in crimen traxerat, non uoluntas. Maiore itaque noctis parte consumpta, cum à uespertino ortu Luna prælucens in diem, metũ augeret, undique facultate euadendi exempta, cõsilioq; inops Procopius, ut in arduis necessitatibus solet, cũ Fortuna expostulabat luctuosa & graui. mersusq; multiformibus curis subito à Comitibus suis arctius uinctus, relato iam die ductus ad castra, Imperatori offert reticens atque defixus. Statimq; abscissa ceruice discordiarũ ciuilium gliscentes turbines sepeliuit & bella. ad ueteris Perpennæ exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtruncatũ, dominatione pauliſper potitus affectata sublatebat. extractus oblatusq; Pompeio, eius iussu est interfectus. Pariq; indignationis impetu Florentius & Barchalba,

qui eum

qui eum duxerunt, confestim non pensata ratione sunt interfecti. nam si principem legitimũ prodidissent, uel ipsa Iustitia iure cæsos pronunciaret. si rebellem, & oppugnatorem internæ quietis, ut ferebatur, amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes. Excessit autem uita Procopius anno quadragesimo, amplius mensibus decem. Corpore non indecoro, nec mediocris staturæ, subcuruus, humumq; intuendo semper incedens. perq; morum tristium latebras, illius similis Crassi, quem in uita semel risisse Lucillius affirmat & Tullius. & qđ est mirandum, q; uixerat incruentus. Isdem ferè diebus Protector Marcellus eiusdem cognatus, agens apud Niceam præsidiũ, proditione militum & interitu Procopii cognito, Serenianum intra palatiũ clausum medio noctis horrore incautum adortus occidit. Cuius mors saluti plurimis fuit. nã si uictoria superfuisset, incultis moribus homo & nocendi acerbitate conflagrans, Valentiq; ob similitudinem morum & genitalis patriæ in ciuitatem acceptus, occultas uoluntates principis introspiciens ad crudelitatem propensioris, multas innocentiũ ædidisset strages. Quo interfecto idem Marcellus occupata celeri cursu Calcedone concrepantibus paucis, quos uilitas & desperatio trudebat in scelus, umbram principatus funesti capessit, gemina ratione fallente, q; & Gothorum tria millia Regibus iam lenitis, ad auxilium erant missa Procopio, Constantianum prætendenti necessitudine ad societatem suam parua mercede traduci posse existimabat. q; q; gesta in Illyrico etiam tum latebant. Inter quæ iam tepida speculationibus ñdis Equitius doctus conuersam molem belli totius in Asiam digressus per Succos, Philippopolim clausam̃ præsidiis hostium, Eumulpiadam ueterem referare magna ui conabatur, urbem admodum opportunam, & impedituram eius aduentus Sipone relicta, adiumenta Valenti laturus (nondum enim apud Vocoliam gesta compererat) festinare ad eum motum cogeretur. Verum paulo postea cognita leui præsumptõe Marcelli, milites missi sunt audaces & prompti, qui eum raptum ut deditum noxæ mancipium in custodiam compegerunt. Vnde post dies productus, lateribus sulcatis acerrime, pariaq; perpessis consortibus, inter hoc fauorabilis solo q; abstulit Serenianum è medio crudelcũ. ut phalarim ille, & ille fidem ad doctrinarũ diritatem causis inanibus prætexebat. Extirpatis occasu ducis funeribus belli, sæuitum est in multos acrius q̃ errata flagitauerant uel delicta, maximeq; in Philippopoleos defensores, qui urbem seq; ipsos non nisi capite uiso Procopii, qđ ad Gallias portabatur, acerrime diuiserunt. Ad gratiam tamen precantium coërciti sunt aliqui lenius. inter quos eminebat Arax̃eus, in ipso rerum exustarum ardore adeptus ambitu Præfecturam, & Agilone intercedente genero, supplicio insulari mulctatus, breue post tempus euasit. Euphrasius uero itemq; Phronemius missi ad occiduas partes, arbitrio obiecti sunt Valentiniani. & absoluto Euphrasio, Phronemius Cheronesum deportatur, inclementius in eodem punitus negocio, ea re, q; diuo Iuliano fuit acceptus. cuius memorandis uirtutibus, ambo fratres principes obtrectabant, nec similes eius nec suppares.

His accedebant alia grauiora, & multo magis q̃ in prælijs formidanda. Carnifex enim, & unci, & cruentæ quæstiones, sine discrimine ullo ætatum & dignitatum, per fortunas omnes & ordines grassabantur, & pacis obtentu detestandum agitabatur, infaustam uictoriam execrantibus uniuersis, interneciuo bello quouis grauiorem. Nã inter arma & lituos conditionis æquatio leuiora facit pericula. & martiæ uirtutis potestas ausum, ad quod occupata nobilitate & mors si acciderit, nullũ ignominię continet sensum, finemq; secũ uiuendi simul & dolendi perducit. Vbi uero consiliis impijs iura qd̃ prætenduntur & Leges, & catonianæ uel cassianæ sententiæ super lite rescindenda iudice aguntur, aut qd̃ agitur ad uoluntatem prætumidę potestatis & eius libidine uitæ incidentiũ necisq; momenta pensant, ubi capitalis uertitur pernicies & abrupta. Nã ut quisque à potestate ob quãlibet ualuerat causam regio prope accidens & aliena rapiendi auiditate exustus, licet aperte insontem arcessens, ut familiaris suscipiebatur & fidus, ditandus casibus alienis. Imperator em̃ promptior ad nocendũ, criminantibus patens, & funereas delationes asciscens, per suppliciorũ diuersitates effrenatius exultauit, sententiæ illius tullianæ ignarus, docentis Infelices esse eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Hæc implacabilitas causæ quidem piissimæ, sed uictoriæ fœdioris, innocentes tortoribus exposuit multos, uel sub eculeo cepit incuruos, aut ictu carnificis torui substrauit. quibus (si pateretur natura) uel denas animas profundere præstabat in pugna, q̃ lateribus quati fodicatis omni culpa immunes fortunis gementibus uniuersis, quasi læsæ maiestatis luere penas, dilaniatis ante corporibus, qd̃ omni est tristius morte. Exin cum superata luctibus ferocia deflagrasset, proscriptiones, & exilia, & quæ leuiora quibusdã uidentur, quanq̃ sint aspera, uiri pertulere summates. & ut ditaretur alius genere nobilis & forte meritis locupletior actus patrimonio præceps trususq; in exilium cõsumabatur angore, aut stipe precaria uictitabat. Nec modus ullus exitialibus malis impositus, q̃diu principem & proximos opũ satietas cępit & cędis. Hoc nouatore adhuc superstite (cuius actus multiplices docuimus & interitum) diem duodecimũ Cal. Augustas Cos. Valentiniano primũ, cũ fratre, horrendi tremores per omnem Orbis ambitũ grassati sunt subito. quales nec fabulę, nec ueridicæ nobis antiquitates exponunt. Paulo enim post lucis exortũ, densitate pręuia fulgurũ, acrius uibratorũ, tremefacta cõcutitur omnis terreni stabilitas ponderis. mareq; dispulsum retro fluctibus euolutis abscessit. ut retecta uoragine ꝓfundorũ, species natantiũ multiformes limo cernerent hærentes. uallisq; uastitates & montiũ tunc, ut opinari dabatur, suspicerent radios Solis, quos primigenia rerum sub immensis gurgitibus amandauit. Multis etiam nauibus uelut arida humo connexis, & licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut pisces manibus colligerent, & similia. marini fluctus, uelut grauati repulsam, uersa uice consurgerent, perque uada feruentia insulis & continentis terrę porrectis spaciis uiolenter immissi, innumera quidem in ciuitatibus, & ubi reperta sunt, ædificia complanarunt.

Proinde,

Proinde,ut elementorum furente discordia, inuoluta facies mundi, miraculorum ſpecies oſtendebat. Relapſa enim æquorum magnitudo cum minime ſperaretur,millia multa necauit hominum & ſubmerſit.recurrentiumq; æſtuum incitata uertigine, quædam naues, poſtq̃ tumentis ſubſtantiæ conſenuit tumor, peſſundatæ uiſæ ſunt. exanimataq; naufragiis corpora ſupina iacebant aut prona.Ingentes aliæ naues extruſæ rapidis flatibus,culminibus inſidere tectorum,ut Alexandriæ contigit. & ad ſecundum lapidem ferè procul à litore contortæ ſunt aliquæ,ut Laconica propè Methonem oppidum nos tranſeundo conſpeximus, diuturna caric fatiſcentem.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM
LIBER VIGESIMVS SEPTIMVS

VM per Eoum Orbem hęc,quę narrauimus,diuerſi rerum expediunt caſus, Alamanni poſt erumnoſas iacturas & uulnera, quæ congreſſi ſæpe Iuliano Cæſari pertulerunt, uiribus tandem reſumptis,licet imparibus priſtinis ob cauſam expoſitam ſupra, gallicanos limites,formidati iam perſultabant.Itaq; poſt Cal.Ianuarias, cũ per glaciales tractus hyemis rigidum inhorreſceret ſidus, cuneatim egreſſa multitudo licentius uagabatur. Horũ portioni primæ Carietto,tunc per utrãq; Germaniam Comes occurſurus, cũ milite egreditur ad bella ineunda promptiſſimo,aſcitoq; in ſocietatem laboris Seuerano itidem Comite,inualido & longęuo, qui apud Calydona Diuitenſibus præſidebat, & tunc Græcanis. Proinde confertius agmine in unum coacto, ponteq; breuioris aquæ firma celeritate tranſmiſſo, uiſos eminus Barbaros Romani ſagittis aliiſq; leuibus iaculis inceſſebant.quæ illi reciprocis iactibus ualide contorquebãt. Vbi uero turmæ congreſſæ ſtrictis conflixere mucronibus,noſtrorum acies impetu hoſtium acriore concuſſa, nec reſiſtendi, nec faciendi fortiter copiam repperit, cunctis metu cõpulſis in fugam cum Seuerianum uidiſſent equo deturbatũ, miſſileq; telum per os fixum. Ipſe denique Carietto,dum cedentes obiectu corporis & uocis iurgatorio ſono audentius pertinet, pudendúq; diluere de-

decus fiducia deuitandi conatur,opperiit,telo letali confixus. Post cuius interitú,Herulorum Batauorumq; uexillum direptum, qd insultando tripudiantes Barbari crebro sublatum altius ostendebant,post certamina receptum est magna. Qua clade cum ultimo mœrore comperta, correcturus huiusmodi gesta Dagalaiphus à Parisiis mittitur.eoq; diu cunctante,causanteq; diffusos per uaria Barbaros se met adoriri non posse, accitoq; paulo post ut cum Gratiano etiam tum priuato susciperet insignia Consulatus, Iouinus Equitum magister accingitur. & instructus paratusq;, cautissime obseruans utrúq; sui agminis latus, uenit prope locum Scarponna. ubi inopinus,maiorem Barbarorum plebem,anteq̃ armaretur, temporis breui momento præuentã, ad internitionem extinxit. Exultantes innoxii prælii gloria milites ad alterius globi perniciem ducens, sensimq; incedens Rector eximius, speculatione didicit fida,direptis propius uillis,uastatoriam manum quiescere prope flumen.iáq; aduentans,aditusq; in ualle densitate arbustorum obscura,uidebat lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesq; nonnullos. Et nactus horam impendio tempestiuam,signo repente per lituos dato, latrocinalia castra perrupta,contraq; Germani nil præter inefficaces minas iactanter sonantes & fremitum, nec expedire arma dispersa,nec componere aciem, nec resurgere in uires permittebantur, urgente instanter uictore. Quocirca forati pilis & gladiis cecidere complures, absque his quos uersos in pedes texere flexuosi tramites & angusti.Hoc prospero rerum effectu, quem Virtus peregerat & Fortuna, aucta fiducia Iouinus militem ducens, diligenti speculatione præmissa, in tertium Cuneum qui restabat propere castra commouit. & maturato itinere omen prope Cathelaunos inuenit, ad congrediendum promptissimũ.& uallo oportune metato,suisq; pro temporis copia cibo recreatis & somno, primo auroræ exortu in aperta planicie composuit aciem, dilatatam arte solerti, ut spatiis amplioribus occupatis æquiperare Romani hostium multitudinem apparerent, inferiores numero, licet uiribus pares. Signo itaque per buccinas dato,cũ pede collato res agi cœpisset, insueta uexillorum splendentium facie territi stetere Germani. Quibus hebetatis parumper,reparatisq; confestim,ad usque diei extimũ concertatione protenta, ualidius imminens miles fructum rei bene gestæ sine dispendio quæsisset, ni Balcobaudes Armaturarũ Tribunus magniloquentia socordi eo altius propinquante iã uespera cessisset incondite. Quem si secutę residuę cohortes abissent,ad tristes exitus eo usq; negociũ uenerat, ut nec acta nunciaturus quisq̃ posset superesse nostrorum. Sed resistens animorum acri robore miles, ita lacertis eminuit,ut hostium quatuor millibus fauciis, & altera interficeret millia.ipse uero nõ amplius ducentis amitteret,ducentis tantũmodo uulneratis. Noctis itaque aduentu prælio iã dirempto,refectisq; uiribus fessis,prope cõfinia lucis ductor egregius in agminis quadrati figurã producto exercitu,cum comperisset occultantibus tenebris Barbaros lapsos, securus insidiarum per aperta cãpos; sequebatur & mollia,calcando semineces,sed constrictos.quos

uulneribus

uulneribus frigoꝛ aſperitate contractos dolorum abſumpſerat magnitudo. Exin progreſſus ulterius, reuertens ubi nullum reppererat, didicit Regem hoſtilium agminum cum paucis captum ab haſtatis, quos ipſe per iter aliud miſerat ad diripienda tentoria alamannica, ſuffixum patibulo. Ideoq; iratus, in Tribunum animaduertere ſtatuit, auſum hoc inconſulta poteſtate ſuperiore feciſſe. cumq; damnaſſet, ni militari impetu commiſſum facinus atrox, documentis euidentibus conſtitiſſet. Et poſt hæc redeunti Pariſios poſt claritudinem recte geſtorum Imperator lætus occurrit. cumq; poſtea Conſulem deſignauit. illo uidelicet ad gaudii cumulum accedente, q̃ iiſdem diebus Procopu ſuſceperat caput, a Valente tranſmiſſum. Præter hæc, alia multa narratu minus digna conſerta ſunt prælia per tractus uarios Galliarum. quæ ſuperfluum eſt explicare. cum neque operæprecium aliquod eorum habuere prouentus, nec hiſtoriam producere per minutias ignobiles decet. Hoc tempore, uel paulo ante, noua portenti ſpecies per Annonariam apparuit Thuſciam. idq; quorſum euaderet, prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Piſtorienſe prope horam diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus tribunali aſcenſo audiebatur deſtinatius rugiens. & ſtupefactis omnibus qui aderant, quiq; didicerant referentibus aliis, nulloq; coniectante uentura, poſtea quod portendebatur, euenit. Terentius enim humili genere in urbe natus & piſtor & ad uicem præmii, quia peculatus rerũ detulerat officium ex Præfecto, hanc eandem prouinciã Correctoris adminiſtrauerat poteſtate. Eaq; confidentia deinceps inquietius agitans, multa in Nauiculariorum negocio falſò admiſiſſe conuictus, ut ferebatur, perijt carnificis manu, regente Claudio Romã. Multo tamen antea q̃ hoc cõtingeret, Symmachus Apronianο ſucceſſit, inter præcipua nominandus exempla doctrinaꝛ atq; modeſtiæ. Quo inſtante Vrbs ſacratiſſima ocio copiiſq; abundantius ſolito fruebatur. Dedit ipſe, & magna ciuiũ lętitia dedicauit, ingratoꝛ ut res docuit aptiſſima. qui conſumptis aliquot annis, domũ eius in Tranſtiberino tractu pulcherrimam incenderunt. ea re perciti, q̃ uilis quidã plebeius finxerat illũ dixiſſe, ſine indice ullo uel teſte, Libentius ſe uino proprio calcarias extincturũ, q̃ id uendituꝛ pt̃iis quibus ſperabatur. Aduenit poſt hũc Vrbis moderator Lãpadius ex Prçfecto Prętorio, homo indignãter admodũ ſuſtineus, ſi etiã cũ ſpueret nõ laudaretur, ut id quoq; prudenter præter alios faciens. ſed nõnunq̃ ſeuerus & frugi. Hic cũ magnificos Prætor ederet ludos, & uberrime largiret, plebis nequiens tolerare tumultũ, indignis multa donari ſæpe urgentis, ut liberalẽ ſe & multitudinis oſtenderet contẽptorẽ, accitos à Vaticano quoſdã egentes opibus ditauerat magnis. Vanitatis autẽ eius exemplũ, ne latius euagemur, hoc unũ ſufficiet poni, leue quidẽ ſed cauendũ iudicibus. Per omnia em̃ ciuitatis mẽbra, quæ diuerſoꝛ Principũ exornarũt impenſæ, nomen propriũ inſcribebat, nõ ut ueteꝛ inſtaurator, ſed cõditor. Quo uitio laboraſſe Traianus dicit̃ Princeps. unde eum herbã parietinã iocando cognominarũt. Hic Præfectus exagitatus eſt motibus crebris. uno omniũ maximo, cũ collecta plebs infima

domum eius prope Constantianum lauacrum, iniectis facibus incenderat & malleolis, ni seruitiorum & familiarium ueloci concursu à summis tectorum culminibus petita saxis & tegulis abscessisset. Eaq; ui territus ipse primitus crebrescentis seditionis in maius, secessit ad Miluiũ pontem, quem struxisse superior dicitur Scaurus, adlenimenta ibidem tumultus operiens, quem causa concitauerat grauis. ædificia erigere exoriens noua, uel uetusta quædam instaurans, non ex titulis solitis parari iubebat impensas, sed si ferrũ quærebatur aut plumbũ aut æs aut quicq̃ simile, apparitores immitebantur. qui uelut ementes, diuersas raperent species, nulla pretia persoluendo. Vnde accensorũ iracundiã pauper̃ deflentiũ crebra damna ægre potuit celeri uitare digressu. Aduenit successor eius exquisitor Palatii Iuuentius, integer & prudens pannonius. cuius administratio quieta fuit & placida, copia rer̃ omniũ fluens. Et hunc quoq; discordantis populi seditiones terruere cruentę, quæ tale negociũ excitauere. Damasus & Vrsicinus supra humanũ modum ad rapiendã Episcopalem sedem ardentes, sciſſis studiis asperrime cõflictabãt, adusq; mortis uulnerũq; discrimina adiumentis utriusq; progressis. Quæ nec corrigere sufficiens Iuuentius nec mollire, ui magna coactus secessit in suburbanum. Et in concertatione superauerat Damasus, partęque eius fauebat instante. Constatq; in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conuenticulũ, uno die centũ triginta septem reperta cadauera peremptorum. efferatãq; diu plebem ægre postea delinitã. Neque ego abnuo, ostentationem rer̃ considerans urbanar̃, huius rei cupidos ob impetrandũ qd̃ appetunt, omni contentione laterũ iurgari debere. cum id adepti, futuri sint ita securi, ut ditentur oblationibus matronarũ. proceduntq; uehiculis insidentes circũspecte uestiti, epulas curantes profusas, adeo ut eorũ conuiuia regales superent mensas. qui esse poterant beati reuera, si magnitudine urbis despecta, quã uitiis opponunt, ad imitationem Antistitum quorundã prouincialiũ uiuerent. quos tenuitas edendi potãdiq; parcissime, uilitas etiã indumentor̃ & supercilia humũ spectantia, perpetuo numini uerisq; eius cultoribus ut puros commendant & uerecundos. Hactenus deuiasse sufficiet. nunc ad rerũ ordines reuertamur. Dum aguntur ante dicta per Gallias & Italiã, noui per Thracias exciti sunt procinctus. Valens enim, ut consulto placuerat fratri, cuius regebat̃ arbitrio, arma concussit in Gothos, ratione iusta permotus. q̃ auxilia misêre Procopio ciuilia bella cœptanti. Ergo conuenit pauca super har̃ origine regionũ & situ transcurrere per breuem excessum. Erat Thraciarũ descriptio facilis, si uetetes concinerent stili. quorũ obscura uarietas, quoniã opus ueritatem professum non iuuat, sufficiet ea, quæ uidisse meminimus, expedire. Has terras immensa quondã camporũ placiditate aggerũq; altitudine fuisse porrectas, Homeri perennis auctoritas docet, Aquilonem & Zephyrũ uentos exinde flare fingentis. Qd̃ aut fabulosum est, aut tractus antehac diffusissimi destinatiq; nationibus feris cuncti Thracarũ uocabulo censebantur. Et partem earũ habitauere Scordisci, longe nunc ab iisdem prouinciis disparati, sæui quondam & truces, ut

antiquitas

antiquitas docet, hostiis captiuorum Bellonæ litantes & Marti. humanisq; sanguinem in ossibus capitum cauis bibentes auidius. Quorú asperitate, post multiplices pugnarú erumnas, sæpe res Romana uexata, postremo omnem amisit exercitú cú Rectore. Sed ut nũc cernimus, eadem loca formata in cornuti sideris modũ, effingũt theatri faciem spetiosam. Cuius in summitate occidentali mõtibus præruptis Densele the, & Succos; patescũt angustiæ, Thracias dirimentes & Daciã. Partem uero sinistrã, arctois obnoxiã stellis, Hemimontanæ celsitudines claudunt. Et Ister qua Romanú cespitem lambit urbibus multis & castris cõtiguus est & castellis. per dextrũ, qd Australe est latus, scopuli tendunt Rhodopes. unde Eoũ iubar exurgit, finit in fretũ. Cui undosius ab Euxino ponto labenti, pergentiq; fluctibus reciprocis Ægeũ discidiũ panditur terrarú angustum. ex angulo tamen orientali macedonicis iungitur collimitiis, per arctas præcipitesq; uias, quę cognominantur Acontisma. Cui proxima Arethusa Curesuales est statio. in qua uisitur Euripidis sepulcrum tragœdiarum sublimitate conspicui. & Stagyra, ubi Aristotelem (ut Tullius ait) fundentem aureum flumen, natum accepimus. Hæc quoque priscis temporibus loca barbari tenuere, morum sermonumq; uarietate dissimiles. E quibus præter alios ut immaniter efferati memorantur Odrysæ, ita humanum fundere sanguinem assueti, ut cum hostium copia non daretur, ipsi inter epulas post cibi satietatem & potus, suis uelut alienis corporibus imprimerent ferrum. Verum aucta Repub. dum consulare uiueret Imperium, has gentes antehac semper indomitas uagantesq; sine cultu uel legibus, Marcus Didius ingenti destinatione pressit, Drusus intra fines continuit proprios, Minutius prope amnem Hebrum, à celsis Odrysarum montibus fluentem, superatos prælio strauit. Post quos residui ab Appio Claudio proconsule sunt infesta concertatione deleti. Oppida enim in Bosphoro sita et Propontide classes obtinuere Romanæ. Aduenit post hos Imperator Lucullus, qui cum audacissima gente Bessorum conflixit omnium primus. eodemq; impetu Hemimontanos acriter resistentes oppressit. Quo imminente, Thraciæ omnes in ditionem ueterum transiuere nostrorum. Hocq; modo post procinctus ancipites Reip. sex prouinciæ sunt quæsitæ. Inter quas prima, quæ ex fronte Illyriis est confinis, Thracia speciali nomine appellatur. quam Philippopolis Eumulpia uetus, & Berota amplæ ciuitates exornant. Post hanc Hemimontis Hadrianopolin habet, quæ dicebatur Vscuduma, & Anchialon, ciuitates magnas. Dein Mista. ubi Martianopolis est à sorore Traiani Principis ita cognominata, & Dorestorus, & Nicopolis, & Odrysus. Iuxtaq; Scythia. in qua celebriora sunt aliis oppida Dionysiopolis & Tomi & Calati. Europa omnium ultima præter municipia urbibus nitet duabus, Apris & Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic annexa, Maximianopolim habet & Maroneam & Ænum. post quã conditam & relictam Æneas Italiam auspiciorum prosperitate perpetua post diuturnos occupauit errores. Constat autem, ut uulgauere rumores assidui,

omnes

omnes penè agreſtes, qui per regiones prædictas montiũ circũcolunt altitudines, ſalubritate uiriũ & prærogatiua quadã uitæ longius propagandæ nos anteire. idq; inde contingere, q̃ colluuione ciborũ abſtinent, calidis & perenni uiriditate roris aſperginibus gelidis corpora conſtringente auræ purioris dulcedine potiuntur, radiosq; Solis ſuapte natura uitales primi omniũ ſentiunt, nullis adhuc maculis rerum humanarum infectos. His ita digeſtis, pedem referamus ad cœpta. Procopio ſuperato in Phrygia, internarúq; diſſenſionum materia conſopita, Victor magiſter Equitum ad Gothos eſt miſſus. cogniturus aperte, quã ob cauſam gens amica Romanis, fœderibusq; ingenuæ pacis obſtricta, ramorum dederat adminicula, bellum principibus legitimis inferenti. Qui ut factũ prima defenſione purgarent, literas eiuſdem obtulere Procopii, ut generis Conſtantiniani propinquo Imperium ſibi debitũ ſumpſiſſe cõmemorantis, ueniaq; dignũ aſſerentes errorem. Quibus eodem referente Victore compertis, Valens paruipendens excuſationem uaniſſimã, in eos ſigna commouit, motus aduentantis iã præſcios. & pubeſcente Vere, quæſito in unum exercitu, prope Daphnem nomine munimentũ eſt caſtra metatus. ponteq; contabulato ſupra nauiũ foros, flumen tranſgreſſus eſt Iſtrum reſiſtentibus nullis. Iãq; ſublatus fiducia, cũ ultro citroq; diſcurrens nullũ inueniret, quem ſuperare poſſet uel terrere (omnes enim formidine perciti militis, cum apparatu ambitioſo propinquantis, montes petiuere Succorũ arduos, & inacceſſos niſi perq̃ gnaris) ne æſtate omni conſumpta ſine ullo remearet effectu, Arintheo magiſtro Peditum miſſo cũ prædatoriis globis, familiarum rapuit partem, quæ anteq̃ ad dirupta uenirent & flexuoſa capi potuerunt, per plana camporum errantes. hocq; tantũ qd̃ Fors dederat impetrato, rediit cũ ſuis innoxius, nec illato graui uulnere nec accepto. Autumno ſequuto ingredi terras hoſtiles pari alacritate conatus, fuſius Danubii gurgitibus uagatis impeditus manſit immobilis, prope Corporum uicũ ſtatiuis caſtris aduſque Autumnũ locatis emenſum. Vnde quia nihil agi potuit dirimente magnitudine fluentorũ, Martianopolim ad hyberna diſceſſit. Simili pertinacia tertio quoque anno per Nouidunũ nauibus tranſmittendũ amnem connexis perrupta barbarico continuatis itineribus longis agentes Grutungos bellicoſam gentem aggreſſus eſt. Poſtq̃ leuiora certamina ad Athanaricũ ea tempeſtate iudicem potentiſſimũ auſum reſiſtere cum manu quam ſibi crediderat abundare, extremorum metu coegit in fugã. ipſeq; cum omnibus ſuis Martianopolim rediuit ad hyemem agendã, ut in illis tractibus, habilem. Aderant poſt diuerſos triennii caſus finiendi belli materiæ tempeſtiuæ. prima, q̃ ex principis diuturna permanſione metus augebatur hoſtilis. dein, q̃ cõmerciis uetitis, ultima neceſſariorũ inopia Barbari ſtringebantur adeo, ut Legatos ſupplices ſæpe mittentes, uenalem poſcerent pacem. Quibus Imperator rudis quidem, uerum ſpectator adhuc æquiſſimus rerum, anteq̃ adulationum pernitioſis illecebris captus, Remp. funeribus perpetuo deflendis affligeret, in commune conſultans, pacem dare oportere decreuimus, ſi quæ uiciſſim

Victor

Victor & Arintheus qui tunc equestrem militiã agerent cũ propositis conditionibus assentiri Gothos docuissent literis ueris. prçstituit cõponendę paci cõueniens locus. Et quoniã asserebat Athanaricus, sub timenda execratõe iurisiurandi se esse obstrictum, mãdatisq; prohibitũ patris, ne solũ aliquando calcaret Romanorũ, & adigi nõ poterat, indecorũq; erat & uile ad eũ Imperatorẽ transire, recte nescentibus placuit, nauibus remigio directis in mediũ flumen, quæ uehebãt cũ armigeris Principem gentisq; Iudicem, inde cũ suis fœderari (ut statutũ est) pacem. Hocq; cõposito & acceptis obsidibus, Valens Constantinopolim rediit. Vbi postea Athanaricus, proximorũ factione genitalibus terris expulsus fatali sorte decessit. & ambitiosis exequiis ritu sepultus est nostro. Inter hæc, Valentiniano magnitudine quatiato morborũ, agitanteq; extrema concitatione Gallorũ, qui aderant in cõmilitio Principis ad imperium rustici, Iulianus tunc Magister memoriæ poscebatur, quasi afflatu quodam furoris, bestiarũ more humani sanguinis auidus, ut ostenderat cum proconsulari potestate regeret Africam. In Præfectura enim Vrbana, quã adhuc administrans extinctus est, tempus anceps metuens tyrannidis, cuius arbitrio tanq; inter dignorum inopiam ad id descenderat columen, lenis uideri cogebatur & mollior. Contra hos nitebantur aliqui studiis altioribus in fauorem Seueri Magistri tunc peditum, ut apti ad hoc impetrandum. Qui licet asper esset & formidatus, tolerabilior tamen fuit & modis omnibus præferendus antedicto. Sed cum hæc cogitantur in cassum, Imperator febribus multiplicibus recreatus, uixq; se mortis periculo cõtemplans extractum, Gratianum filium suum adulto iam proximum insignibus Principatus ornare meditabat. & paratis omnibus, militeq; firmato ut animis id acciperet promptis, cũ Gratianus uenisset progressus in campum tribunal ascendit, splendoreq; nobilium circũdatus potestatum, dextra puerũ apprehensum productũq; in medium, oratione concionaria destinatum Imperatorem exercitui cõmendabat. Haustum erga me uestri fauoris indicium, hunc loci principalis circũferens habitum, quo potior aliis iudicatus sum multis & claris consiliorum sociis, uotorũq; auspicibus uobis, pietatis officiis aggrediar, tempestiuum propitio deo spondente. cuius sempiternis auxiliis stabit Romana res inconcussa. Accipite igitur, quæso, placidis mentibus, uiri fortissimi, desideriũ nostrum. id reputantes, q; hæc quæ fieri caritatis sanciunt iura, non tantum transire uolumus per conscientiam uestram, uerum etiam probata firmari, ut congrua nobis & profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem diu uersatum inter liberos uestros commune diligitis pignus, undique muniendæ tranquillitatis publicæ causa, in augustum sumere commilitium paro, si præcipua cœlestis numinis uestræq; maiestatis uoluntas parentis amorem inuerit præcuntem, non rigido cultu ab incunabilis ipsis nos educatum, nec tolerantia rerum coalitum asperarum, nec capacem adhuc Martis pulueris, ut uidetis. sed familiæ suæ laudibus, Maiorumq; factis præstantibus concinentem, paucioribus inuidię metum, ut dicitur, protinus surrepturum.

Vt enim

Vt enim mihi uideri ſolet, mens eius & appetitus licet nondum maturus ſępe prenſantum cunte adoleſcentia, quoniá humanitate & ſtudiis diſciplinarum ſolertium expolitus librauit ſuffragiis puris merita recte ſecuſue factorum, faciet ut ſciant ſe boni intelligi in pulchra facinora. procurſabit ſignis militaribus & Aquilis adhæſurus, ſolem niuesq; & pruinas & ſitim perferet & uigilias, caſtris ſi neceſſitas adegerit aliquoties propugnabit. ſalutem pro periculorũ ſociis obiectabit. & qđ pietatis ſummũ primũq; munus eſt, Remp. ut domũ paternã diligere poterit & auitã. Nondum finita oratione, dictis cum aſſenſu læto auditis, pro ſuo quiſque loco animo læto milites alius aliũ anteire feſtinans, tanq̃ utilitatis & gaudiorũ participes, Gratianum declararunt Auguſtum. claſſicoq; ampliſſimo ſono blandũ fragorẽ miſcentes armorum. Quo uiſo more fiducia Valentinianus exultans corona indumentisq; ſuprema fortuna ornatũ filiũ oſculatus, iãq; fulgore conſpicuũ alloquit, aduertentem quę dicebãtur. En, inquit, habes mi Gratiane amictus, ut ſperauimus omnes auguſtos, meo cõmilitonũq; noſtroq; arbitrio delatos ominibus fauſtis. Accingere igitur pro req; urgentium pondere, ut patris & patrui collega. & aſſueſce impauidus penetrare cũ agminibus peditũ gelu peruios Iſtrum & Rhenum, armatis tuis proximus ſtare, ſanguinem ſpirtũq; cõſiderate pro his impendere, quos regis. nihil alienũ putare quod ad Romani Imperii pertinet latus. Hæc pro tempore præcepiſſe ſufficiat. cætera monere non deſinam. Nam reliqui uos eſtis rerũ maximi defenſores. quos rogo & obteſtor, ut accreſcentẽ Imperatorem fidei ueſtræ cõmiſſum ſeruetis affectiõe fundata. His dictis ſolemnitate omni firmaſſe, ut Praxius Cęſarienſis Maurus magiſter ea tẽpeſtate Memoriæ proditũ, exclamauit. familia Gratiani hoc meret. Statimq; promotus quæſtor multa & prudentibus æmulanda bonæ fiduciæ reliquit exempla, nuſq̃ à ſtatu naturæ diſcedens intrepidæ, ſed conſtans ſemper legumq; ſimilis, quas omnibus una eademq; uoce loqui in multiplicibus aduertimus cauſis. Qui tunc magis in ſuſcepta parte iuſtitiæ permanebat, cum eum recta monentem exagitaret minax Imperator & nimius. Conſurrectum eſt poſt hæc in laudes maioris Principis & nouelli. maximeq; pueri, quẽ oculorum flagrantior lux cõmendabat, uultusq; & reliqui corporis iucundiſſimus nitor, & egregia pectoris indoles. quæ Imperatorem impleſſet, cũ ueterũ lectiſſimis comparandũ, ſi per fata proximosq; licuiſſet, & qui uirtutem eius etiam tum inſtabilem adnubilabant actibus prauis. In hoc tamen negotio Valentinianus morem inſtitutũ antiquitus ſupergreſſus, non Cæſares ſed Auguſtos, germanũ nuncupauit & filium. benenole ſatis. nec enim quiſq̃ antehac aſciuit ſibi pari poteſtate collegam, præter Principem Marcum, qui Verum adoptiuũ fratrem abſque diminutione aliqua maieſtatis imperatorię ſociũ fecit. His ex ſententia Rectoq; & militũ ordinatis, uix dies interceſſere pauci, cum Mamertinum Præfectum Prætorio ab urbe regreſſum, quo quędam perrexerat correcturus, Auicitianũ ex uicario peculatus detulerat reum. Cui ideo uulgatius ſucceſſit Rufinus, omni ex parte pfectus & uelut apicem

ſenectutis

ſenectutis honoratę prętendens,ſed lucrandi oportunas occaſiones occultationis ſpe nunq̃ prætermittens. quin nactus copiã principis officiũ ex Præfecto urbis oblatũ,exilio patrimonii, ſed integrata iactura remitti fecit in lares. Et quanq̃ Valentinianus, homo propalam ferus,inter imperitãdi exordia,ut aſperitatis opinionem molliret,impetus truces retinere nõnunq̃ in poteſtate animi nitebatur, ſerpens tamen uitium & dilatum aliquãdiu licentius erupit ad perniciem plurimorum, quod auxit ira acerbius efferueſcens. Hanc enim eſſe ulcus animi diuturnũ, interdũq; perpetuũ,prudentes definiunt, naſci ex mentis mollicie conſuetũ,id aſſerentes argumento probabili,q; iracundiores ſunt incolumibus languidi,& fœminæ maribus, & iuuenibus ſenes,& felicibus ærumnoſi. Eminuit tamen per id tempus inter alias humiliũ neces mors Dioclis ex Comite Largitionũ Illyrici.quẽ ob delicta leuia flãmis iuſſit exuri, et Diodori ex agente in rebus,triumq; apparitor; poteſtates uicariæ per Italiã id peccator; attrociter,qd̃ apud eũ geſtus eſt Comes Diodorũ quidem aduerſus ſe uelociter imploraſſe iuris auxiliũ, officialis uero iuſſu Iudicis auſus monere proficiſcentem ut reſponderet ex lege. Quorũ memoriã apud Mediolanum colentes nunc uſque Chriſtiani,locũ ubi ſepulti ſunt Ad Innocentes appellant. Dein cum in negocio Maxentii cuiuſdam Pannonii ab executione à Iudice recte maturari præcepta,trium oppidor; ordines mactari iuſſiſſet,interpellauit Eupraxius tũc Quæſtor.& parcius inquit agito piiſſime principũ. hos enim quos interfici tanq̃ noxios iubes,ut martyras,id eſt diuinitati acceptos, colit religio Chriſtiana. Cuius ſalutarem fiduciam Præfectus imitatus Florentius, cum in re quadam uenia digna audiſſet eum percitum ira iuſſiſſe itidem ternos per ordines urbiũ interfici plurimarum, Et quid agetur,ait, ſi oppidum aliquod curiales non haberet tantos? inter reliqua id quoque ſuſpendi debet, ut cum habuerit occidantur? Ad hanc inclementiam illud quoque accedebat, dictu dirũ & factu, q; ſi quis eum adiſſet iudicium pótentis inimici declinans,aliumq; ſibi poſtulans dari,hoc non impetrato, ad eundem quem metuebat, licet multa prætenderet iuſta, remittebatur. Itemq; aliud audiebatur horrendum,q; ubi debitor; aliquem egeſtate obſtrictũ nihil reddere poſſe dicebatur,interfici debere pronuntiabat. Hæc autem & ſimilia licenter ideo altiore faſtu quidam principes agunt,q; amicis emendandi ſecus cogitata uel geſta copiã negant, inimicos loqui terrent amplitudine poteſtatis.Nulla uacat quæſtio prauitatũ apud eos,qui qd̃ uel inefficaciſſimas putãt eſſe uirtutes. Profectus itaq; ab Ambianis Treuerisq; feſtinans,nuncio percellitur graui. qui Britannias indicabat barbarica conſpiratione ad ultimam uexatas inopiam uaſtari,Dumq; Comitem maritimi tractus occiſum,Effulofaudẽ ducem hoſtilibus inſidiis circũuentum. Quibus magno cum horrore cõpertis,Seuerum etiam tum Domeſticor; Comitem miſit, ſi Fors caſum dediſſet optatum, correpturum ſecius geſta q̃ paulo poſtea, reuocata Iouinus eadem loca profectus præuentus idem celeri gradu,permiſit adminicula petituris,exercitus ualidi,Id enim inſtantes neceſſitates flagitare,firmabant.

Postremo post multa & metuenda, quę super eiusdem insulæ rumores assidui perferebant, electus Theodosius illuc properare disponitur, officiis martiis feliciſſime cognitus, ascita animis legionũ & cohortiũ pube tendebat pręcun te fiducia speciosa. Et quanq̃ cũ Constantis Principis actus cõponerem, motus adolescentis & senescentis oceani, tũq; Britanniæ pro captu uiriũ explanaui, ad ea quę digesta sunt semel reuolui, superfluũ duxi. ut Vlysses homericus apud Pheacas ob difficultatem nimiam replicare formidat. Illud tamen sufficiet dici, q; eo tpe Pictũ duas gentes diuisi Dicalidonas & Vecturiones itemq; Aetacotti bellicosa hominũ natio, & Scotti per diuersa uagantes multa populabantur. Gallicanos uero tractus Franci & Saxones idem confines, quo quisque erumpere potuit, terram uel mare prædis acerbis incendiisq; & captiuoꝝ funeribus omniũ uiolabant. Ad hæc prohibenda, si copiam dedisset Fortuna prosperior, Orbis extrema dux efficacissimus petens, cum uenisset ad Bononiæ litus, qd Aſparo e controuerso terraꝝ angustiis reciproci distinguitur maris, attolli horrendis æstibus assueti, rursusq; sine ulla nauigantiũ noxa in speciem cõplanati camposꝝ. exinde transmeato lentius freto defertur Rutupias stationem ex diuerso tranquillã. Vnde cum cõsecuti Bataui uenissent, Etherũq; & uictoresq; fidentes uiribus muneris egressis tendentesq; ad Londinium uetus oppidum, qd Augustã posteritas appellauit, diuisis plurifariã globis, adortus est uagantes hostiũ uastatorias manus, graues onere sarcinarũ. & propere fusis qui uinctos homines agebãt & pecora, prædam excussit, quã tributarii perdidere miserrimi. Deniq; restituta omni pręter partem exiguã impensam militibus fessis, mersam difficultatibus suis antehac ciuitatem, sed subito qua salus sperari potuit recreatã, momentis specietenus lætissimus introiit. Vbi ad audenda maiora prospero successu elatus, totaq; scrutando consilia futuri morabatur ambiguus, diffusam uariarum gentium plebem, & ferocientem immaniter, non nisi per dolos occultiores & improuisos excursus superari posse, captiuoꝝ confessionibus & transfugarũ indiciis doctus. Denique edictis propositis, impunitateq; promissa, desertores ad procinctum uocabat, & multos per diuersa libero cõmeatu dispersos. Quo monitu rediere plerique incẽtiuo perciti rei & usque anxiis curis Ciuilẽ nomine recturũ, Britanniis profectis à se popoſcerat mitti uirũ acrioris ingenii, sed iusti tenacem & recti, itidemq; Dulcinum ducem scientia rei militaris insignem. Hæc in Britanniis agebantur. Africam uero iam inde ab exordio Valentiniani Imperii exurebat barbarica rabies, per procursus audentiores & crebris cædibus & rapinis intenta. Quam rem militaris agebat socordia, & aliena inuadendi cupiditas, maximeq; Romani nomine Comitis. qui uenturi prouidus, transferendæq; in alios inuidiæ artifex, sæuitia morum multis erat exosus, hac præcipue causa, q; superare hostes in uastandis prouinciis festinabat affinitate Remigii, tunc magistri Officiorum confisus. Quo praua & contraria referente Princeps præ se ferebat ipse cautissimus, lachrymosa dispendia diutius ignorauit Afrorum. Gestorum autem per eas regiones

seriem

ſeriem plenam, Æturici Præſidis Legatorumq; mortem, & cætera luctuoſa, cum adegerit ratio, diligentius explicabo. Et quoniã adeſt liber locus dicendi, quæ ſentimus, aperte loquamur. Hunc Imperatorem omniũ primũ in maius militares faſtus ad damna rerũ auxiſſe cõmunium, dignitates opesq; eorũ ſublimius erigentem, & qd erat publice priuatimq; dolendũ, indeflexa ſæuitia punientem gregariorum errata, parcentem potioribus. qui tanq̃ peccatis indulta licentia, ad labes delictorũ immaniũ conſurgebant. Qui ex eo anhelantes exitio ſuo indiſtanter putant omniũ pendere fortunas. Horũ flatus & pondera inuentores iuris antiqui mollientes, & inſontes quoſdã aliquoties ſuppliciis aboleri cenſuere letalibus. Qd ſæpe contingit, cum ob multitudinis crimina nõnulli Sortis iniquitate plectũtur innoxii. id enim nõnunq̃ ad priuatorum pertinuit cauſas. At in Iſauria globatim in peruicina digreſſi prędones, oppida uillasq; uberes libera populatione uexantes, magnitudine iacturarum Pamphiliam affligebant & Cilicas. Quos cum nullis arcentibus interneciue cuncta diſperdere Aſiæ Vicarius ea tempeſtate Muſonius aduertiſſet, Athenis atticis antehac magiſter rhetoricus, deploratis nouiſſimis rebus luxuq; adiumẽto militari marcente, adhibitis ſemiermibus paucis, quos Diocmitas appellant, unum graſſatorũ cuneum ſi patuiſſet facultas adoriri conatus, per anguſtum quendam tranſiens deuexitatis anfractum, ad ineuitabiles uenit inſidias. & ibi cum his confoſſus eſt quos ducebat. Tali ſucceſſu latrones prætumidos palantesq; per uaria confidentius, interfectis aliquibus, ad latebroſa animantium ſaxa, quæ incolunt, excitæ tandem copiæ contruſerũt. Vbi cum eis nec quieſcendi, nec inueniendi ad uictũ utilia, copia laxaretur, præter inducias pacem ſibi tribui popoſcerunt. Germanicopolitanis auctoribus, quoꝝ apud eos ut ſigniferæ manus ſemper ualuere ſententię. Obſidibusq; datis ut impatũ eſt, immobiles diu manſere, nihil audentes hoſtile. Hæc inter Prætextatus Præfecturã urbis ſublimius curans per integritatis multiplices actus & probitatis, quibus ab adoleſcentiæ rudimentis inclaruit, adeptus eſt id quod raro contingit, ut cũ timeretur, amorem non perderet ciuium minis firmari ſolitum, erga Iudices formidatos. Cuius auctoritate iuſtisq; ueritatis ſuffragiis tumultu lenito, quem Chriſtianoꝝ iurgia concitarunt, pulſoq; Vrſino, alta quies pari iam propoſito ciuium Romanorum aptiſſima adoleſcebat gloria clari Rectoris cõplura & utilia diſponẽtis. Nam & mœnia tranſtulit omnia fabricari Romæ priſcis quoque uti legibus. & diſcreuit priuatorum parietes ad ædibus ſacris, iiſdem inuerecunde connexos, ponderaque per regiones inſtitutum uerſas cum auiditate multorum ex libidine thermas componentium, occurri nequiret. In examinandis uero litibus ante alios id impetrauit (qd laudando Brutum Tullius refert) Vt cũ nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata uiderentur eſſe, quæ faciebat. Sub idem ferè tempus Valentiniano ad expeditionem caute, ut rebatur, profecto, Alamannus Regaliſrando nomine diu præſtruens qd cogitabat, Moguntiacum præſidiis uacuam cum expeditis ad latrocinandum latenter ir-

repſit. & quoniam caſu Chriſtiani ritus inuenit celebrari ſolẽnitatem impre-
pedite huiuſcemodi fortunatæ uirile & muliebre ſexus cum ſupellectile non
parua indefenſum abduxit. Paruo inde poſt interuallo, inopiam rei Roma-
næ ſpes lætiorum affulſit. Cum enim Vidicabius Rex Vadomarii filius ſpe-
cie quidem molliculus & morboſus, ſed audax fortis ardores in oſſa per ſuc-
cenderet bellicos, opera nauatur impenſior, ut qualibet comperta ſtrage. &
quia attentatus aliquoties nullo genere potuit ſuperari uel prædæ, fraude ci-
terioris uitæ miniſtris ſtudio ſollicitante noſtrorum occubuit. Cuius poſt ne-
cem aliquatenus hoſtiles torpuere diſcurſus. Interfector tamen præ metu pœ
narum, quas uerebatur ſi patuiſſet negotium, ad Romanum ſolum ſe ce-
leri tranſtulit gradu. Parabatur poſt hæc lentioribus curis & per copias
multiformes in Alamannos expeditio, ſolitis grauior, deſtinatius id publica
tutela poſcente. quia reparabilis gentis motus timebant infidi, milite nihilo-
minus accenſo. cui ob ſuſpectos eorum mores, nunc infirmorum & ſuppli-
cum, paulopoſt ultima minitantium, nullæ quieſcendi dabantur inducię.
Contracta igitur undique mole maxima cateruarum armis & ſubſidiis rei
cibariæ diligenter inſtructa, accitoque Sebaſtiano Comite cum Illyriis & Ita-
licis numeris quos regebat, anni tempore iam recente, Valentinianus cum
Gratiano Rhenum tramitibusq; Rheni diuiſis agminibus quadratis incede-
bat, Iouino & Seuero magiſtris rei Caſtrenſis altrinſecus ordinum latera ſer-
uantibus, ne repentino inuaderentur aſſultu. Protinusq; inde ductantibus iti
nerum callidis exploratis acceſſibus per regiones longo itu porrectas ſenſim
gradiens miles, irritatior ad pugnandum, uelut repertis Barbaris minaciter
infrendebat. Et quoniam aliquot diebus emenſis nullus potuit qui reſiſteret
inueniri, cuncta ſatorum & tectorum & quæ uiſebantur intecta cohortium
manu uorax flamma uaſtabat, præter alimenta quæ colligi dubius rerum
euentus adigebat & cuſtodiri. Poſt hæc lenior greſſu princeps ulterius ten-
dens, cum prope locum ueniſſet, cui Solicommo nomen eſt, uelut quodam
obice ſtetit, doctus procurſantium relatione ueriſſima Barbaros longe con-
ſpectos, qui nullam ad ſalutem tuendam uiam ſupereſſe cernentes, niſi ſe ce-
leri defendiſſent occurſu. Vnde locorum gnaritate confiſi, unum ſpirantibus
animis montem occupauere præcelſum, per confragoſos colles undique pre-
ruptum & inuium, abſque Septentrionali latere, unde facilem habet deuexi-
tatem & mollem. ſignis ilico fixis ex more, cũ undique ad arma conclamare-
tur, imperio Principis & Ductorum ſtetit regibilis miles, uexillũ operiens ex-
tollendum, quod erat oportune ſubeundæ indiciũ pugnæ. Ergo quia ſpaciũ
deliberandi aut exiguũ dabatur aut nullum, hinc impatientia militis perter-
rente, inde horrenda circũſonantibus Alamannis, id conſilium ratio celerita-
tis admiſit, ut arctoam montiũ partem, quam clementer diximus eſſe procli-
uem, Sebaſtianus cũ ſuis fugientes Germanos (ſi Fors ita tuliſſet) leui nego-
tio cõfoſſurus. qd' haud placuit Maturato, Gratianoq; apud ſigna Iouiano-
rum retrocedente, cuius ætas erat etiã tum præliorum impatiens & laborum.

Valentinianus

Valentinianus autem ut dux cunctator & tutus centurias & maniplos capite intecto consultans, nullo potentium in conscientiam arcani adhibito, remota multitudine stipatorum, speculatum radices aggerum aduolauit cum paucis, quorum industriam norat & fidem. prædicans, ut erat sui arrogans æstimator, inueniri posse aliam uiam ducentem ad arduos cliuos, præter eam quam inspexere proculcatores. Perignota itaque & palustres uligines deuius tendens, insidiatricis manus secutæ per abrupta subito oppetiisset accursu, ni necessitatis adiumento postremo per labilem limũ incitato iumento digressus limoq; se gremiis immersisset, post abruptũ periculũ. cui adeo proximus ut galeam eius cubicularius ferens auro lapillisq; distinctã cum ipso tegmine penitus interiret, nec postea uiuus reperiretur aut interfectus. Proindeq; interficiendis corporibus dato signo erectoq;, quod solet ad pugnã hortari, tubaq; minaciũ accedente clangore, fidentissimo impetu acies motas prompte ante alios præteriere duo iuuenes lecti in principiis adeundi discriminis Saluius & Lupicinus. scutarius unus, alteræ Scholæ gentiliũ fragore terribili cõcitantes, hastasq; crispando cum ad rupium obiecta ueniissent, trudentibusq; Alamannis euadere ad celsiora conantur. Aduenit huc omne pondus armoq; iis deniq; antesignanis per hirta dumis & aspera magno uirium nisu in æditas sublimitates erepsit. A cri igitur partium spiritu conflictus cuspidibus tentatur infensis etiã hinc arte belli doctior miles inde licet feroces sed incauti barbari dexteris coiere collatis. quos latius sese pandens exercitus infusis utrinque cornibus afflictabat. per fremitus territus & equorum hinnitus & tubas nihilominus tamen ipsi assumpta fiducia restiterunt. æquataq; parumper præliorum sorte haud parua mole certatum est, dum turmarum funeribus mutuis res gerebatur. Disiecti denique Romanorum ardore metuq; turbati miscent' ultimis primi. Dumq; in pedes uersi discedunt, uerutis hostilibus forabantur & pilis. Postremo dum anheli currunt & fessi, pandebant sequentibus poplites & suras & ossa. Stratis denique multis, lapsorũ partem Sebastianus, cum subsidiali manu locatus post montium terga, trucidauit ex incauto latere circũuentam. dispersi cæteri syluarum se latebris amandarunt.

In hac dimicatione nostri quoque oppetiere non contemnendi. Inter quos Valerianus fuit Domesticorum omnium primus, & Natuspardo quidã Scutarius, & Sextus ita bellator, ut Sicinio ueteri comparetur & Sergio. Hisq; tali casuum diuersitate peractis, milites ad hyberna, Imperatores Treueros reuerterunt. Per hæc tempora Vulcatio Rufino absoluto uita dum administrarat, ad regendã præfecturam Prætorianam ab Vrbe Probus accitus, claritudine generis & potentia & opum amplitudine cognitus Orbi Romano, per quem uniuersum penè matrimonia sparsa possedit, iuste an secus non iudicii id est nostri. Hunc quasi gemina quædam, ut poëtæ fingunt, Fortuna præpetibus pennis uehens, nunc beneficium ostendebat & amicos sublimius erigentem, aliquoties insidiatorem dirum & per cruentas noxium simultates, & licet potitus quoad uixit ingentia largiendo & interuallando pote-

ſtates aſſiduas, erat tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celſior. ut uideretur, cũ ſibi fideret de cothurno tragiciquo, & ubi paueret omni humilior ſocco. Atq; ut natantiũ genus elemento ſuo expulſum, haud ita diu ſpirat in terris, ita ille marcebat abſque Præfecturis, quas ob iurgia familiarũ ingentium capeſſere cogebatur nunq̃ innocentiũ per cupiditates immenſas. utq; multa perpetrarent impunem dñm ſuũ mergentia in Remp. Náq; fatendũ eſt, nunq̃ illa magnanimitate coalitus cliente uel ſeruo agere quicq̃ iuſſit illicitũ. ſed ſi eo; quenq̃ crimen ullum cõpererat admiſiſſe, uel ipſa repugnante iuſtitia, non explorato negotio, ſine reſpectu boni honeſtiq; defendebat. Quod uitium reprehendens ita pronuntiat Cicero. Quid enim intereſt inter ſuaſorem facti & probatorem? aut quid refert utrum uoluerim fieri, an gaudeã factum? Suſpitioſus tamen & munitus ſuopte ingenio fuit, & ſubamara arridens blandiensq; interdum ut noceat. Id autem perſpicuũ eſt in eiuſmodi moribus malũ, & tum maxime, cũ celari poſſe exiſtimatur. ita implacabilis & direptus, ut ſi lædere quenq̃ inſtituiſſet, nec exorari poſſet, nec ad ignoſcendum erroribus inclinari. Ideoq; aures eius non ceris, ut pluribus, uidebantur obſtructæ. in ſummis diuitiarũ & dignitatum culminibus anxius & ſolicitus. ideoq; ſemper leuibus morbis afflictus. Hæ per Occidentales plagas rerum ſeries fuere geſtarum. Rex uero Perſidis longeuus ille Sapor, & ab ipſis imperitandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, poſt Imperatoris Iuliani exceſſum, & pudendę pacis icta fœdera, cum ſuis pauliſper nobis uiſus amicus, calcata fide ſub Iouiano pactorum iniectabat Armeniæ manum. ut eam, uelut placitorum abolita firmitate, ditioni iungeret ſuę. Et primo per artes fallendo diuerſas, nationem hominũ tentem diſpendiis leuibus afflictabat ſollicitus quoſdã optimatũ & Satrapas, alios excurſibus occupãs improuiſis. Dein per exquiſitas periuriiſq; mixtas illecebras captũ Regẽ ipſum Arſacem, adhibitũq; in cõuiuiũ, iuſſit ad latentem trahi poſticã. cũq; effoſſis oculis, uinctũ cathenis argenteis, quod apud eos honoratis uanũ ſupplicio; eſtimatur eſſe ſolatiũ, exterminauit ad caſtellum Agabana nomine. ubi diſcruciatus ceciderat ferro pœnali. Deinde, ne quid intemeratũ pfidia pręteriret, Eſauromate pulſo, quem auctoritas Romana prefecit Iberiæ, Aſpauiri cuidã poteſtatem hiuſmodi detulit gentis diademate addito, ut arbitrio ſe monſtraret inſultare noſtro;. Quibus ita ſtudio nefando perfectis, Cylaci ſpadoni & Artabanni, quos olim ſuſceperit perfuſas, cõmiſit Armeniã. Ho; alter ante gentis Prefectus magiſter fuiſſe dicebatur Armeniorum. Iiſdemq; mandarat, ut Artogeraſſam intenſiore cura excinderent, oppidum muris & uiribus ualidum, quod theſauros & uxorem cũ filio Arſacis tuebatur. Iniere ut ſtatutũ eſt obſidium duces. & quoniam munimentũ poſt minas feritate montana rigentes tunc cœlo niuibus & pruinis, adiri nõ poterat, eunuchus Cylaces, aptusq; ad muliebria palpamenta Artabannes aſcito prope mœnia ipſa deinde non admittendæ ſaluti accepta propere uenit. & cũ ſocio ad interiora ſuſceptus ut poſtulauit, ſuadebat minaciter defenſoribus & Reginę, motũ Saporis inclemen

tiſſimi

tissimi omnium lenire deditione uoloci. Multis post hæc ultro citroq; dictitatis, ciulanteq; muliere truces mariti fortunas, proditores acerrimi cõpulsores in misericordiá flexi mutauere consiliũ, & spe potiorũ erecti secretis colloquiis ordinarunt hora præstituta nocturna reclusis subito portis ualida manu eorum pere, uallúq; hostile cędibus aggredi repentinis. ut lateant id tentantes sollicite se prodituros. Quibus religione firmatis, egressi biduúq; ad deliberandum quid capessere debeant id sibi concedi clarius petiisse asseuerantes in desidiam obsessores traduxerunt. & uigiliis quibus obscuritatem æternus somnus ciuitatis aditu reserato iuuentus exiluit uelox, passimq; in somnis resolutos expeditis mucronibus repens cum castra nihil metuentium inuasissent incentes multos nullis resistentibus trucidarũt. Hæc inopina defectio necesq; insperatæ Persarũ inter nos & Saporem discordiarũ excitauere causas immanes. illo etiá accedente, q; Arsacis filium Param suadente matre cum paucis è monumento digressum susceptumq; Imperator Valens apud Neocæsaream morari præcipitur, urbem Polemoniaci ponti notissimam, liberali uictu curandũ & cultu. Qua humanitate Cylaces & Artabannes illecti, missis oratoribus à Valente auxilium, eundemq; Param Regem sibi tribui, poposcerunt. Sed pro tempore adiumentis negatis, per Terentium ducem Para reducitur in Armeniá, recturus interim sine ullis insignibus gentem. Quod ratione iusta est obseruatum, ne fracti fœderis nos argueremur & pacis. Hoc comperto textu gestorum Sapor ultra hominem efferatus, concitus maioribus curis, Armenias aperta prædatione uastabat. Cuius aduentu territus Para itidemq; Cylaces & Artabannes nulla circũspectantes auxilia celsorum montium petiuere secessus, limites nostros disterminantes & Lazicá. ubi per syluarum profunda & flexuosos colles mensibus quinque delitescentes, Regis multiformes lusere conatus. Qui operam teri frustra contemplans sidere flagrante brumali pomiferis exustis arboribus, castellisq; munitis & castris quę cœperat superata cum omni pondere multitudinis Artogerassam circũseptá, & post uarios certaminum casus laxatis defensoribus patefactam incendit. Arsacis uxorem erutam inde cum thesauris abduxit. Quas ob causas ad eas regiones Arintheus cum exercitu mittitur Comes, suppetias laturus Armenius, si eos exagitare procinctu gemino tentauerint Persæ. Inter quæ Sapor immensum quantum astutus & cum sibi conduceret humilis & elatus, societatis futurę specie, Param ut incuriosum sui per latentes nuntios increpabat, q; maiestatis regiæ uelamento Cylaci seruiret & Artabanni. Quos ille præceps blanditiarum illecebris interfecit, capitaq; cęsorum ad Saporem ut ei morigerus misit. Hac clade late diffusa, Armenia omnis perisset. ni propugnatoris Arinthei aduentu territi Persæ eam incursare denuo distulissent. hoc solo contenti, q; ad Imperatorem misère Legatos, petentes nationem ob eandem ut sub Iouiano placuerat nõ defendi. Quibus repudiatis Sauromaces pulsus, ut ante diximus, Iberiæ regno cũ duodecim legionibus & Terentio remittit. & eum amni Cyro iá proximũ Aspacures orauit, ut socia potestate consobrini

regnarent, causatus ideo se nec cedere nec ad partes posse transire Romanas, q̃ ultra eius filius obsidis lege tenebatur adhuc apud Persas. Quæ Imperator doctus, ut concitandas ex hoc quoque negotio turbas consilio prudentiaq; molliret, diuisioni acquieuit Iberiæ, ut eam medius dirimeret Cyrus. & Sauromaces Armeniis finitima retineret & Lazis, Aspacures Albaniæ Persisq; contigua. His percitus Sapor pacis exclamans indigna, q̃ contra fœderum textum iuuarentur Armeniæ, & euanuerit Legatio quam super hoc miserat corrigendo, q̃q; se non assentiente nec conscio diuidi placuit Iberiæ regnum, uelut obseratis amicitiæ foribus, uicinarum gentium auxilia conquirebat, suumq; parabat exercitum. ut serenata cœli temperie subuerteret omnia, quæ ex re sua struxere Romani.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . VIGESIMVS OCTAVVS

DVM apud Persas (ut supra narrauimus) perfidia Regis motus agitat insperatos, & in Eois tractibus bella rediuiua consurgunt, anno sexto decimo & eo diutius post Nepotianæ exitiũ, sæuiens per Vrbem æternã urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades excita luctuosas. Quas obliterasset utinã iuge silentiũ. ne forte paria quandoque tententur, plus exemplis generalibus nocitura q̃ delictis. Ac licet ab hoc textu cruẽto gestorum exquisite narrando iustus me retraheret metus multa reportantem & uaria, tamen præsentis temporis modestia fretus carptim ut quæq; memoria digna sunt explanabo. nec pigebit q̃ ex his quæq; apud ueteres acciderit timuerim docere succincte. Bello medico primo, cũ dirupissent Asiam Persæ, obsidentes militũ molibus magnis, minantesq; defensoribus cruciabiles neces, iniecere clausis necessitatem. ut omnes magnitudine malorum afflicti peremptis caritatibus propriis, proiectoq; in ignem mobili censu, arsuros se certatim congererent in cõmunem pereuntis patriæ rogum. Hoc argumentũ paulo postea digestum tumore tragico Phrynicus in theatrum induxerat Athenarum, paulisperq; iucunde auditus cum cothurnarius

cothurnarius ſtilus procederet lachrymoſus, indignatione dãnatus & populi arbitratu nõ cõſolandi gratia, ſed probroſa monendi quæ pertulerat amabilis ciuitas nullis auctoꝝ adminiculis fulta, hos quoq; dolores ſcẽnicis annumeraſſe fabulis inſolenter, Miletũ relegatus eſt. Erat enim Athenienſiũ colonia Miletus, deducta inter Ionas alios per Neleũ filiũ Codri, qui ferẽ pro patria bello ſe Dorico deuouiſſe. Sed ad propoſita ueniamus. Maximinus regens quondã Romæ Vicariã Præfecturã, apud Sopianum Valerię opidũ obſcuriſſime natus eſt, patre Tubulatio Præſidialis officii, orto à poſteritate Carporum, quos antiquis excitos ſedibus Diocletianus tranſtulit in Pãnoniam. Is poſt mediocre ſtudium liberalium diſciplinarum, defenſionemq; cauſarum ignobilem & adminiſtratas Corſicam itidemq; Sardiniã, rexit deinde Thuſciam. unde morato in itinere diutius ſucceſſoribus greſſus ad curandã urbis annonã etiã prouinciæ moderamina retinebat. eritq; in conſideratione triplici inter exordia cautius. primo, q̃ recalebant in auribus eius parentis effata quid augurales alites uel cantus monerent oſcinũ apprime callentis aduſque ſublimia regimenta, ſed perituꝝ ferro pœnali. dein, q̃ nactus hominẽ Sardũ, quẽ ipſe poſtea per doloſas fallacias interemit ut circũtulit rumor, cliciẽdi animulas noxias & præſagia ſolicitare laruarum perq̃ gnaꝝ., dũ ſupereſſet ille timens ne proderet tractabilis erat & mollior. poſtremo, q̃ tanq̃ ſubterraneus ſerpens per humiliora reptando, nondũ maiores funeꝝ excitare poterat cauſas. Principiũ autẽ, unde latius ſe funditabat, emerſit ex negotio tali. Chilo ex uicario & coniux eius Maxima nomine, queſti apud Olybriũ ea tempeſtate urbi Præfectũ, uitáq; ſuã uenenis petitã aſſeuerantes, impetrarunt ut hi quos ſuſpectati ſunt ilico rapti cõpingerentur in uincula Organarius Sericus & Arbolius paleſtrita & aruſpex Campenſis. Veꝝ negotio tepeſcente propter diuturnã morboꝝ aſperitatẽ qua tenebaẽ Olybrius, morarũ impatientes hi qui rem detulerunt, libello petiuerunt oblato, ut examinandum iurgiũ Præfecto mandaretur annonæ. idq; ſtudio celeritatis conceſſum eſt. Accepta igitur nocendi materia, Maximinus effudit genuinam ferociam, pectori crudo affixam. ut ſæpe faciunt amphitheatrales feræ, diffractis tandem ſolutæ poſticis. Cumq; multiformiter quaſi in proludiis negotium ſpectaretur, & quidam ſulcatis lateribus nominaſſent nobiles aliquos tanq̃ uſos artificibus lædendi per clientes aliosq; humiles natos reos & iudices, ſupra plantã (ut dicitur) euagatus tartareus cognitor, relatione maligna docuit principem, nõ niſi ſuppliciis acrioribus permitioſa facinora ſcrutari poſſe uel uindicari, quę Romę perpetrauere cõplures. His ille cognitis efferatus, ut erat acer uitioꝝ animi cus magis q̃ ſeuerus, uno proloquio in huiuſmodi cauſas quas arrogant propoſito maieſtatis imminutæ miſcebat omẽs quos iuris priſci iuſtitia diuorũq; arbitria quæſtionibus exemere cruentis, ſi poſtulaſſet negotium ſtatuit tormentis affligi. utq; congeminata poteſtas erectaq; ſublatius altiores conſarcinaret erumnas, Maximino Romæ agere diſpoſito pro Præfectis ſociauit ad hæc cognoſcenda, quę in multorũ pericula ſtruebantur, Leonem Notarium,

poſtea

postea Officiorum magistrum, Bustuarium quendam latronem Pánonium efflantem ferino rictu crudelitatem & iam ipsum nihilominus humani sanguinis auidissimum, auxit obstinatum Maximini ingenium ad lædendũ aduentus collegæ similis & literarum cum ampla dignitate dulcedo. Ideoq; pedes huc & illuc exultando contorquens saltare non incedere uidebatur. dum studebat inter altaria celsius gradientes, ut quidam memorant, imitari Bracmanas. Iamq; lituis cladium concrepantibus, internarum rerũ atrocitate torpentibus cunctis, præter multa cruda & immitia, quorum nec diuersitas comprehendi nec numerus potest, mors Marini causas; defensoris eminuit. quem ut ausum Hispanillæ cuiusdam artibus prauis affectasse coniugium transeunter indiciorum fide discussa supplicio letali damnauit. Et quanq̃ existimo forsitan aliquos hæc lecturos exquisite scrutando notare, strepentes id actum esse prius non illud, aut ea quæ uiderint prætermissa hactenus. faciendum est satis, q̃ non omnia narratu sunt digna, quæ per squalidas transiere personas. nec si fieri fuisset necesse, instructões uel ex ipsis tabulariis suppeterẽt. publicis tot calentibus malis, & nouo furore sine retinaculis imis summa miscente. cũ iustitium esse qd timebatur, non iudicium aperte constaret. Tunc Cethegus Senator, adulterii reus delatus, ceruice periit abscissa. & Alypius nobilis adolescens ob leuem relegatus errorẽ. aliiq; humiles publica morte oppetiuerũt. In quorum miseriis uelut sui quisq; discriminis imaginem cernens, tortorem & uincula somniabat & diuersoria tenebrarum. Eodem tempore etiam Hymetii, pręclare indolis uiri, negotiũ est actitatũ. cuius hũc nouimus esse textũ. Cum Africam proconsule regeret, Carthaginensibus uictus inopia iã lassatis ex horreis Romano populo destinatis frumentum dedit. pauloq; postea cum prouenisset segetum inopia integre sine ulla restituit mora. Verum quia dedisset modios singulis solidis indigentibus uenũdatis emerat ipse tricenos interpretum compendium ad principis ærarium misit. Ideoq; Valentinianus per nundinationem suspicatus parum q̃ oportuerat missum, eum bonorum parte mulctauit. Ad cuius cladem exaggerandã id quoque iisdem diebus acciderat non minus exitiale. Amantius aruspex, ea tempestate præ cæteris notus, occultiore indicio proditus, q; ob praua quædam implenda ad sacrificandum ab eodem esset ascitus Hymetio, inductusq; in iudicium, quanq̃ incuruus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia. Quo inficiante, secretioribus chartis ab eius domo prolatis, commonitorium repertum est manu scriptum Hymetii, petentis ut obsecratores sacrorum solẽnium numina erga se Imperatoris delinirent. Cuius ex extima parte quædam inuectiua legebatur in principem ut auarum & truculentum. Hæc Valentinianus relatione indicum doctus, asperius interpretantium facta, uigore nemo in negotium iussit inquiri. Et quia Frontinus consutarius antedicti minister fuisse conceptę precationis arguebatur, concisus uirgis atque confessus ablegatus est in exilium ad Britannos. Amantius uero damnatus postea rerum capitalium interiit. Post hanc gestorum seriem Hymetius ad oppidum ductus Otriculum, audiendus

diendus ab Ampelio, urbi Præfecto & Maximino Vicario. confeſtimq; perdendus, ut apparebat, data ſibi copia rectius Imperatoris preſidiũ appellauit. nominisq; eius perfugio tectus ſeruabat incolumis. Super hoc Princeps conſultus Senatui negociũ dedit. Qui cum rem librata iuſtitia cõperiſſet, cũq; ad Boas Dalmatiæ locũ exterminaſſet, egre Imperatoris iracundiã tulit. peiti uehementer, q; hominẽ addictũ ut ipſe propoſuerat morti, clemẽtiori ſententia didicerat plexũ. Ob hæc & huiuſmodi multa, quæ cernebant, paucis nominibus timeri ſunt cœpta. & ne tot malis diſſimulatis paulatimq; ſerpentibus acerui creſcerent erumnarũ, nobilitatis decreto Legati mittunt Prætextatus ex urbi Prefecto, & ex Vicario Venuſtus, & ex Conſulari Mineruius. oraturi, ne delictis ſupplicia ſint grãdiora, neue Senator quiſq; inuſitate & illicito more tormentis exponeretur. Qui cũ intromiſſi in conſiſtoriũ hæc referrent, negantem Valentinianũ ſe id ſtatuiſſe, & calumnias perpeti clamitantẽ moderate. Sed arguit Quęſtor Eupraxius. hacq; libertate emendatum eſt crudele cœptũ, ſupergreſſum omnia diritatis exempla. Circa hos dies Lollianus primæ lanuginis adoleſcens, Lampadii filius ex Præfecto, exploratius cauſam Maximino ſpectante conuictus, codicem noxiarũ artium nondũ per ætatem firmatum conſilio deſcripſiſſe, exulq; mittendus, ut ſperabat, partis impulſu, prouocauit ad Principem. & iuſſus ad eius Comitatum duci, de fumo (ut aiunt) in flãmam traditus Flalangio Beticæ conſulari cecidit funeſta carnificis manu. Super his etiam Tarracius Baſſus poſtea urbi Præfectus, & frater eius Camenius, & Martianus quidã, & Euſafius, omnes Clariſſimi, arceſſiti in crimen, q; eiuſdẽ conſcii ueneficii aurigã fouere dicebant Auchẽniũ, documentis etiã tum ambiguis, ſuffragante abſoluti ſunt Victorino, ut diſperſus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino iunctiſſimus. Nec minus fœminæ quoque calamitatũ participes fuere ſimiliũ. Nam ex hoc quoq; ſexu peremptæ ſunt uirgines aliæ cõplures, adulterioq; flagitiis obnoxiæ uel ſtuproq;. Inter quas notiores fuere Claritas & Fluuiana. Quaq; altera cũ duceret ad mortẽ, indumento quo ueſtita erat abrepto, ne uelamen quidẽ ſecreto mẽbroq; ſufficiens, retinere permiſſa eſt. Ideoq; carnifex nefas admiſiſſe cõuictus immane, uiuus exultus eſt. Pafius quietiã & Cornelius Senatores ambo uenenorũ artibus polluiſſe cõfeſſi, eodẽ pnunciante Maximino ſunt interfecti. Pari ſorte etiã Procurator monetę extinctus eſt. Sericũ em̃ & Arboliũ ſupradictos cũ hortaret paſſim nominare quos uellent, adiecit & religione firmarat, nullũ igni uel ferro ſe puniri iuſſurũ, plumbi ualidis ictibus interemit. Et poſt hæc flãmis Cãpenſem aruſpicẽ dedit, in negotio eius nullo ſacramento conſtrictus. Oportunũ eſt, ut arbitror, explanare nũc cauſam, quæ ad exitiũ præcipitem Aginatiũ impulit, iã inde à priſcis maioribus nobilẽ, ut locuta eſt ptinacior fama. nec enim ſuper hoc illa documentorũ rara eſt fides. hanelans flatu ſuperbo Maximinus etiam tum Præfectus annonæ, nactusq; audaciã incitamenta non leuia, tendebat aduſque Probi contemptum, uiri ſummatum omnium maximi, iureq; Præfecturæ Prætorianæ regentis prouincias.

Quod

Quod Aginatius indigniſſime ferens, dolensq; in examinandis cauſis Maximinum ab Olybrio ſibi prælatum, cum eſſet ipſe Vicarius Romæ, familiari ſermone docuit Probum occulte, facile uanũ hominem recalcitrantem ſublimibus meritis poſſe opprimi, ſi ille id fieri cenſuiſſet. Has literas (ut quidã aſſeuerabant) Probus ad Maximinũ, eruditiorem iá in ſceleribus, cõmendatumq; principi pertimeſcens, nullo conſcio præter baiulum miſit. Hiſq; recitatis ita homo ferus exarſit, ut machinas omnes in Aginatium deinde cõmoueret. uelut ſerpens uulnere noti cuiuſdam attritus. Acceſſit his alia potior inſidiarum materia, quæ eundem Aginatium obruit. Victorinum cm̃ defunctum inſimulabat, ut Maximini actus dum ſupererat uenditantem. cuius ex teſtamento legata ipſe ſumpſerat non aſpernanda. Pariq; petulantia Anerſiæ quoque eius uxori lites minabatur & iurgia. Quæ hæc metuens, ut Maximini etiã muniretur auxilio, finxit maritum in uoluntate quam condiderat nuper argenti tria millia pondo eidem reliquiſſe. qui auiditate nimia flagrans, nec enim hoc quoque uitio caruit, petit hereditatis medietatem. Verum etiã hoc ut rarũ ſufficienti nequaq̃ contentus, aliud cõmentus eſt (ut arbitrabatur) honeſtum & tutum, & ne amitteret amplam ſibi oblatã lucrandi uberis patrimonii, Victorini priuignam Anepſiæ filiam petit filio coniugem. idq; aſſentiente muliere prompte firmatum eſt. Per hæc & alia ſimili mœrore deflenda, quæ decolorabant ſpeciem Vrbis æternæ, graſſabatur per ſtrages multiplices fortunarũ homo cum gemitu nominandus ultra forenſes terminos ſemet extentans. nãq; & reſticulam de feneſtra Prætoris quadã remota dicitur ſemper habuiſſe ſuſpenſam. eius ſummitas quædam uelut clam uſam colligaret nullis quidem indiciis fultas & nocitura inſontibus multis & Mutianum Barbarumq; apparitores aliquoties diſcretim trudi iubebat ad fallendum arctiſſimos. Hi tanq̃ eiulando caſus, quibus ſe ſimulabant oppreſſos, iudicis exaggeranda crudelitate remedium nullum aliud reis ad optinendam uitã ſupereſſe eadem replicando ſæpe aſſeuerabant, ne criminibus magnis petiſſent nobiles uiros, quibus ad ſui ſocietatem annexis facile eius abſolui poſſe firmabant. ob quæ impia uilitate ultra appoſita iam pergente, manus uinculis ſunt arctatę complurium. ortuq; nobiles inculti uidebantur & anxii. nec eorum culpari quiſq̃ debuit, cum ſalutantes humum penè curuatis contingentibus membris perſæpe clamantem audirent ſpiritus ferini latronem, nullum ſe inuito reperiri poſſe inſontem. Quæ uerba effectui propere iuncta terruiſſent profecto Numæ Pompilii ſimiles & Catonem. Prorſus enim ſic agebatur, ut nec in alienis malis quorundam exareſcerent lachrymę, quod in uariis & confragoſis actibus uitæ plerũq; contingit. à iure tamen iuſtitiaq; crebro diſcedens ferreus cognitor erat, uno quaſi præcipuo tolerabilis. interdum enim exoratus parcebat aliquibus, qd̃ prope uitium eſſe in hoc loco legitur apud Tullium. Nã ſi implacabiles iracundiæ ſunt, ſumma eſt acerbitas. ſin autem exorabiles, ſumma leuitas. quæ tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda eſt. Poſt hæc prægreſſo Leone, acceptoq; ſucceſſore ad

principis

Principis Comitatum Maximinus accitus, auctusq; Prefectura Pretoriana, nihilo lenior fuit, etiam longius nocens, ut basiliſci ſerpentes. In id tempus aut non multo prius, ſcopæ florere ſunt uiſæ, quibus nobilitatis curia mundabatur. Idq; portendebat extollendos quoſdam deſpicatiſſimæ ſortis ad gradus poteſtatum excelſos. Et quãlibet tempeſtiuum eſt ad ordinem redire cęptorum, tamen nihil impedituri tempoꝝ curſus immorauimus, paucis quæ per iniquitatem curantium Vicariã Præfecturã in Vrbe contra q̃ oportuerat geſta ſunt, quia ad nutum Maximini & uoluntatem iſdem miniſtris uelut apparitoribus gerebantur. Poſt hunc uenit Vrſicinus ad mitiora propenſior, qui quã cautus eſſe uoluit & ciuilis retulerat Eſaiam, cum aliis ob cõmiſſum adulterium in Rufinam detentis, Marcellum maritũ eius exagente in rebus reum imminutæ maieſtatis deferre conatis. ideoq; ut cunctator contemptus, & ad hæc fortiter exequenda parum conueniens quæ efficere teſtate diſceſſit. Huic ſucceſſit Hemonenſis Simplicius Maximini conſiliarius ex grãmatico poſt adminiſtratã, nec erectus nec timidus, ſed obliquo aſpectu terribilis. Qui compoſitis ad modeſtiã uerbis acerba meditabatur in multos. Et primo Rufinam cum uniuerſis auctoribus adulterii cõmiſſi uel conſcii interfecit, ſuper quibus Vrſicinum rettuliſſe prædiximus aliãs. deinde complures, nullo noxiorum diſcrimine uel inſontium. Marcente em̃ certamine, cum Maximino uelut antepilano ſuo contendens, ſuperare eum in ſuccidendis familiarũ nobilium neruis ſtudebat, Buſirim ueterem & Antæum imitatus & Phalarin uitæ truci ſolus deeſſe uiderctur agrigentinis. His in hunc modum ac talibus exactis, Heſycta quędam matrona ob intentatum crimen in domo apparitoris, cui cuſtodienda eſt tradita, multa pertimeſcens & ſęua, fulcro plumeo uultu contracto incubuit, & animam occluſo narium ſpiramento effudit. Adiunctum eſt his aliud haud mitius malum. Eumenius em̃ & Abienus, ambo ex cœtu ampliſſimo, infamati ſunt Maximino in Fauſianã fœminã non obſcuram poſt Victorini obitũ, quo iuuante uixere ſecurius Simplicii aduentu præterire facta non ſecus uolentes magna cũ nimis ad ſecreta receptacula ſe contulerunt. Sed Fauſiana damnata inter eos recepti uocatiq; edictis ſemet abſtruſius amandarunt. quorum Abienus apud Anepſiam diu deliteſcebat. Sed ut ſolent inſperati caſus aggrauare miſerabiles clades, Apaudulus nomine ſeruus Anepſię, uerberatę coniugis dolore perculſus, negotium ad Simplicium detulit nocte progreſſum. miſſiq; apparitores, indicatos è latebris abſtraxerunt. & Abienus quidem exaggerato crimine ſtupri, quod intuliſſe dicebatur Anepſiæ, morte mulctatus eſt. Mulier uero ut continendæ uitæ ſpem firmã dilecto poſſit habere ſupplicio, appetitam ſe nefariis artibus uim in domo Aginatii perpeſſam aſſeuerauit. Hæc ut geſta ſunt mugitus ad principem Simplicius reddidit. agensq; ibi Maximinus, infeſtus ob cauſam quam ſupra docuimus Aginatio, ſimultate unã cum poteſtate in maius accenſa impenſe ut reſcriberetur cum occidi. & impetrauit facile male ſanus incitator & potens, metuensq; grauioris inuidiæ pondus, ne pronuntiante Simplicio & con

filiario suo & amico periret homo patritiæ stirpis, retinuit apud se paulisper imperiale præceptum, hęrens & ambigens, quem nam potissimum executorem atrocis rei fidum inueniret efficacem. Tandemq; ut solent pares facile congregari cum paribus, Doriforianus quidam repertus est Gallus, audax adusque insaniam. cui hanc operam implere breui tempore pollicito differri prouidit Vicariam, & cõmonitorium cum Augusti literis tradidit, instruens hominem sæuũ quidem, sed rudem. qui celeritate Aginatium sine ullo dederet obstaculo, dilatione qualibet inuenta forsitan euasuro. Festinauit, ut mandatũ est, Doriforianus magnis itineribus Romã. & inter intrandi initia, magna quęritabat industria, q̃uis Senatorem perspicui generis interficere, iuuantibus nullis. Cognitoq; eũ iam pridem repertũ in uilla propria custodiri, ipse tanq̃ capita fortiũ perq; Anepsiã horrorem & tenebras audire disposuit. Quo tempore habitare solent obstrictam terroribus mentem. & inter innumera multa Aiax quoque homericus docet, optans perire potius luce, q̃ pati formidinis argumenta nocturnæ. Et quia iudex, quinimmo prædo nefandus, ad id solum qd promisit intentus, cuncta extollebat in maius, iusso sub Aginatio statui, agmina fecit introire carnificũ, cathenisq; sonãtibus triste, mancipia squalore diuturno marcentia in domini caput adusque ultimũ lacerabat exitium. qd in stupri quæstione uetuere fieri clementissimę Leges. Deniq; cũ iã contigua morti tormenta ancillæ uoces expressissent obliquas indiciis, fide pari iã plene discussa, Aginatius ad suppliciũ duci pnunciatur abrupte, nec auditur cũ magnis clamoribus appellaret nomina Principũ sublimis raptus occiditur. pari sententia Anepsia interfecta. Hæc agitante cũ adesset perquę emissarios cũ procul ageret Maximino, funera Vrbis deplorauit ęternæ. Sed ut cessarunt ultimæ diræ cæsoru. Nãq;, ut postea tempestiue dicetur, & idem Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio iugulatus est ferro, et Simplicius in Illyrico truncatus, & Doriforianũ pronunciatũ capitis reũ trusumq; rettuliano in matre cõsilio princeps exinde rapiũt, reuersumq; ad lares, is per cruciatus oppressit immensos. Nunc unde fluximus, reuertamur. Is urbanarum rerum status, ut ita dixerim, fuit. At Valentinianus magna animo concipiens & utilia, Rhenum omnem à Rhetiaru exordio adusque freta oceani magnis molibus commouebat. castra extollens altius & castella, turresq; assiduas puias per habiles locos & oportunos, qua Galliarum extenditur longitudo, nõnunq̃ etiã ultra flumen ædificiis positis subradens barbaros fines. Deniq; cum reputaret munimentum celsum & tutum, qd ipse à primis fundarat auspiciis, præterlabente Nicro nomine fluuio paulatim subuerti posse undaru pulsu immani, meatũ ipsum aliorsum uertere cogitauit. & quæsitis artificibus peritis quare rei, copiosaq; militis manu, arduũ est opus aggressus. Per multos enim dies compaginatæ formosæ roboribus coniectæq; in alueũ fixis refixisq; aliquoties prope ingentibus stilis, fluctibus erecti cõfigebant, auulsęq; ui gurgitis interna uice, tamen Imperatoris uehemẽtior cura & morigeri militis labor mentotenus dũ operaret sępe demersit.

Tandem

Tandem non ſine quorundam diſcrimine caſtra præſidiaria inquietudine ingentis amnis exempta nunc ualida ſunt, ac talibus lætus exultansq; pro animi & corporis tutela, conducens Reip. triduum ut operi Principis congruebat, ratusq; ad id aptiſſimos qđ deliberabat implendum, trans Rhenum in mõte Piri, qui barbaricus locus eſt, munimentũ extruere diſpoſuit raptim. utque celeritas effectũ negotii faceret tutum, per Syagrium tunc Notarium, poſtea Præfectũ & Conſulem, Oratorem monuit Ducem, ut dum undique actum eſſet ſilentiũ, id arripere conaretur. Tranſiit cum Notario Dux, ut iuſſum eſt ſtatim, fodereq; per militem quẽ duxit fundamenta exorſus, Hermogenem ſuſceperat ſucceſſorem. eodemq; puncto quidã optimates Alamanni uenere obſidium patribus, quos lege fœderis manſuræq; diutius pacis haud aſpernanda pignora tenebamus. Qui flexis poplitibus ſupplicabant, ne Romani ſecuritatis improuidi, quoꝝ fortunã ſempiterna fides cœlo contiguam fecit praue deficerent, ut pro re pactisq; calcatis redderentur ad ueniã. Verũ hæc & ſimilia loquentes incaſſum, cũ nec audiret, nec qui cũ aliquid uel mittere ferri ſentirent, filiorum flentes exitium diſceſſerunt. iiſdemq; aggreſſis ex abdito collis propinqui, in barbaricos proſiluit globos, optimatibus dũ danda reſponſa, ut intelligi dabatur operiens adortus multos ſeminudos humũ etiã tum ante ſe expeditũ agiliter gladiis occabant. Inter quos etiã duces ambo ſunt cęſi. Nec indicaturus geſta ſuperfuit quiſq̃, prẽter Syagriũ, qui deletis omnibus, ad tutũ reuerſum, irati ſententia principis, ſacramẽto exutus, abiit ad lares Icon meruiſſet & ſcæſo iudicatus arbitrio, q̃ euaſerit ſolus. Hæc inter per Gallias latrociniorũ rabies ſæua ſcatebat in pernitiem multorũ obſeruans celebres uias, fundensq; indubitanter quicquid inciderit fructus ſub deniq;, præter complures alios, quos aſſumpſerunt inſidiæ tales. Conſtantianus tribunus ſtabuli impetu eſt clandeſtino exceptus, moxq; interfectus Valentini affinis Cærealis & Iuſtinæ germanus. At procul tanq̃ horũ ſimilia ardentibus furiis per omne latus morato, Cupieni graſſatores acerrimi uagabantur uici huius nominis incolę in Syriã prope Apameam iã poſiti minimũ quantũ numero & exquiſitis fallaciis abundantes. ideoq; formidati, q̃ mercatorũ militũq; honoratoꝝ ſpecies in extremo illo die fuſi opimas domos & uillas & opes peruadabant. nec quiſq̃ aduentũ eoꝝ cauere poterat inopinũ, non deſtinata, ſed uaria petentiũ & longinqua, & quaq; uentus duxerat corrumpentiũ. Quã ob cauſam præcæteris hoſtibus ſaxaueſtumentur ut repentini. & tam libet coniuratus multoꝝ opes attribuerint, utroque concepti furoris exagitatis r eſe dedere luctificas ſanguinis nihilominus auidi q̃ prædarum reme per minutas geſta narrando enus, operis impediam curſum, id unum ſufficiet eoꝝ exitiale poni cõmertium. Quæſitus in unum impioꝝ hominũ globus imitus rationalis officiũ ipſumq; Iudicem ueſpertinis tenebris lugubre clamante precone, ciuitatẽ ingreſſi ambitioſam domum cuiuſdã primatis, ut proſcripti iuſſiq; interfici, cum gladiis obſederũt, raptaq; ſupellectili precioſa, quia ſubito perculſi familiares hebetatis ſenſi-

bus non defenderant dominum, cæsis pluribus ante reuolutam lucem gressu discessere ueloci. Verum cũ exuuiis reperti multos; pariendi dulcedine prętermitteret, at interceptã imperiali motu oppressérũt, interire omnes ad unum. eorũq; soboles praua etiã tum, ne ad parentum exempla succresceret, pari sorte deleta, & lares euersi, quos ambitiose luctuosis alios; dispendiis construxerunt. Et hęc quidem textu processere narrato. Theodosius uero dux non minus inclyto animo uigore collecto, ab Augusta profectus, quã ueteres appellauere Londiniũ, cũ milite industria cõparato solerti, uersis turbatisq; Britannorum fortunis, opem maximam tulit, oportuna ubique ad insidiandũ Barbaris præueniens loca. nihilq; gregariis imperans, cuius non ipse primitias alacri capesseret mente. hocq; genere cum strenui militis munia & præclari Ducis curas expleret, fusis uariis gentibus & fugatis, quas insolentia nutriente securitatem aggredi Romanas Res inflãmabat, in integrum restituit ciuitates & castra multiplicibus quidem damnis afflicta, & ad quietem temporis longi fundata. Euenerat autem eodem hæc agente facinus dirum, erupturum in periculum graue, ni inter ipsa conatus principia fuisset extinctũ. Valentinus quidem in Valeria Pannoniæ, superbi spiritus homo, Maximini illius exitialis Vicarii postea Præfecti, coniugis frater, ob graue crimen actus in Britannias exul, quietis impatiens malefica bestia ad res pernitiosas consurgebat & nouas. in Theodosium tumore quodã, quem solum resistere posse nefandis cogitationibus aduertebat, multo tamen clam palamq; circũspiciens, crescente flatu crudelitatis immensę exules solicitabat & milites, pro temporis captu ausorum illecebricas pollicendo mercedes. Iamq; propinquante temptatorum effectu, doctus hæc unde conuenerat, dux alacrior ad audendum, & corde celso ad uindictam compertorum erectus, Valentinum quidem, cum paucis arcta ei societate iunctissimis, lœtali pœna plectendos Dulcitio dediderat duci. militari scientia uero, qua superabat præsentes futura coniiciens, de coniuratis quæstiones agitari prohibuit. ne formidine sparsa per multos, reuiuiscerent prouinciarum turbines compositi. Hinc ad corrigenda plura conuersus & necessaria, periculo penitus dempto, cum aperte constaret nulla eius propitia deseruisse Fortunam, instaurabat urbes & præsidiaria (ut diximus) castra, limitesq; uigiliis tuebatur & prætenturis. recuperatamq; prouinciam, quæ in ditionem concesserat hostium, ita reddiderat statui pristino, ut eodem referente & Rectorem haberet legitimum & Valentia deinde uocaretur arbitrio principis uelut oua c tudio nuntiò inest. Hæc iam præcipua Arcanos, genus hominũ à ueteribus institutum, super quibus aliqua in actibus Constantis rettulimus, paulatim prolapsos in uitia, à stationibus suis remouit aperte conuictos acceptarum promissarũq; magnitudine prædarũ allectos, quæ apud nos agebantur aliquoties barbarico dedisse. Id enim illis erat officiũ ultro citroq; per longa spatia discurrentes, uicinas; gentiũ strepitus nostris ducibus intimarẽt. Ita spectatissime antedictis rebus, aliisq; administratis similibus, ad Comitatum accitus,

tripudian-

tripudiantesq; relinquens prouincias, ut Furius Camillus uel Cursor Papyrius, uictoriis crebris & salutaribus erat insignis. & fauore omniũ aduſq; fretum deductus, leni uento transgressus, uenit ad commilitium principis. cũq; gaudio susceptus & laudibus in locum Valentis Iouini successit, quo equorũ copias tuebatur. Diu multumq; à negotiis digressus urbanis, adigente cumulo foris gestorum, ad ea strictim exequenda regrediar, exorsus ab Olybrii Prę-fectura tranquilla nimis & leni. Qui nunq̃ ab humanitatis statu deiectus, solicitus erat & anxius, ne quod usq̃ factum eius aspex; inueniretur aut dictũ. calumniarum acerrimus insectator. fisci lucra unde poterat circũcidens. iustorumq; disiunctor & arbiter plenus. in subiectis admodũ temperatus. Sed obnubilabat hæc omnia uitium, parum quidem nocens rei cõmunis, sed in alto Iudice maculosum, qd̃ citeriorem uitam pene omnem u ingentem in luxum per argumenta cæca amoresq; peregerat, nec uetitos, nec incestos. Post hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque uoluptatum, Antiochiæ genitus, ex magistro Officiorũ ad Proconsulatũ geminum, indeq; multo postea ad Præfecturæ culmen euectus. & ad populi fauorem adipiscendũ aptissimus, nonnunq̃ tamen rigidus. atque utinam in proposito perseuerans. Correxisset enim ex parte, licet exigua, irritamenta gulæ & ganeas tetras, ni flexus in molliora amisisset gloriam diu uicturam. Náque statuerat, ne taberna uinaria ante horam quartam aperiretur, néue aquam uulgariũ calefaceret quisq̃, uel aduſque præstitutũ diei spacium lixæ coctam proponerent carnem, uel honestus quidã mãdens uideretur in publico. Quæ probra aliaq; his maiora, dissimulatione iugi neglecta, ita effrenatius exarserũt, ut nec Epimenides Idæ Cretensis, si fabularũ ritu ab Inferis excitatus rediſſet ad nostra, solus purgare sufficeret Romam. tanta plerosque labes insanabiliũ flagitiorum oppressit. Et primo nobilitatis, ut aliquoties pro locorũ copia fecimus, dein plebis digeremus errata, incidentia ueloci constringentes excessu. Præ nominum claritudine conspicui quidam, ut putant, in immensum semet extollunt. cum Reburri & Fabunii & Pagonii Gereonesq; appellentur ac Dalii. cum Tarracus & Perrasusq; ita decet sonantibus originũ insignibus multis. Nonnullos fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem, uel ut sine diritate omnes loquamur progressæ exercitu arma cogites manipulatim concitato fragore sequitur multi, dum seruorum talibus comitantibus singulos quinquaginta ministris tholos introierint balnearũ, ubi sunt nostrum minaciter clamant, apparuisse subito ignota compererint, m aut oppidanæ quondã prostibulũ plebis, uel meritorii corporis uetere lupa, certatim concurrunt. palpantesq; aduenam deformitate magna blanditiaq; ita extollunt, ut Semiramin Parthi, uel Cleopatrã Ægyptii, aut Artemisiam Cares, uel Zenobiam Palmyreni. Et hæc admittunt hi, quorum apud maiores censoria nota Senator afflictus est, ausus dum adhuc non deceret præsente cõmuni filia cõiugem osculari. Ex his quidam cũ salutari pectoribus oppositis cœperunt, osculanda capita in modum Taurorũ minacium obliquantes, adulatoribus

offerunt genua ſuauianda uel manus. id illis ſufficere ad beate uiuendū exiſti mantes, & abundare omni cultu humanitatis peregrinū putantes. cuius for te etiā gratia ſunt obligati. interrogatū, quibus thermis utatur aut aquis, aut ad quā ſucceſſerit domū. Et cū ita graues ſint & cultores uirtutū, ut putant, ſiuentoris undelibet, ne quos aut aurigas quendā didicerint nuntiaſſe Italos ter imminent uident & percunctantur, ut Tyndaridas fratres eos ſuſpexiſſes maiores cum priſcis illis uictoriis indicatu gaudio cuncta cōpleſſent. hos domus otioſi quidā garruli frequentant uariis aſſentandi figmentis ad ſingula interioris Fortunæ uerba ridentes paraſitorum in comœdiis etas affectando. Etenim illi ſufflant milites glorioſos obſidiones & pugnas uirum millia hoſtium iſdē ut heroicis æmulis aſſignantes. ita hi quoque calumniaſ con ſtructionibus alta fronte ſuſpenſas mirando atque parietes lapidum cirūſpectis coloribus nitidos ultra mortalitatem nobiles uiros extollunt. Poſcuntur etiā in connubiis aliquoties trutinæ, ut appoſiti piſces & uolucres ponerentur & glires. quorum magnitudo ſæpius licitata nō ſine tædio præſentium ut antehac inuſitata laudatur aſſidue. maxime cum hæc eadem numerantes notarii triginta prope aſſiſtentes cum thecis & pugillaribus tabulis ut deeſſe locus magiſter ludi literarii uideretur. Quidam deteſtantes ut uenena doctrinas, Iuuenalem & Marium Maximum curatiore ſtudio legunt, nulla uolumina præter hæc in profundo otio contrectantes. Quam ob cauſam non iudicioli eſt noſtri cum multa & uaria pro amplitudine gloriarum & generum lectitare debent, audientes deſtinatum pœnæ Socratem coniectumq; in carcerem perrogaſſe quondā excite lyrici carmen Steſichori modulantē, ut doceret id agere dum liceret. Interroganteq; muſico, quid ei poterit hoc prodeſſe morituro poſtridiē reſpondiſſe, ut aliquid ſciens amplius è uita diſcedā. Ita autē pauci ſunt inter eos ſeueri uindices tectoꝝ. ut ſi aquam calidā tardius attulerit ſeruus recenter afflictus uerberibus iubeatur, ſi hominē ſponte occiderat propria inſtante plurimis ut damnetur iremus dominus hactenus exclamat, quid faciat ma moſus & nequā. Et ſi quis di deinceps auſus fuerit cortu tis autem hoc apud eos eſt nunc quod expedit peregrinos rure interficere cuiuſlibet quanq̄ rogatus ad conuiuiū excuſare. defectum em̄ patrimoniis oppidi perpeti ſenator exiſtimat, ſi is defuerit, quē aliquoties libratis ſententiis inuitauerit ſemel. Pars eoꝝ ſi agros uiſuri proceſſerint lōgius, aut alienis laboribus uenaturi, Alexādri Magni itinera ſe putant æquiperaſſe uel Cæſaris. aut ſi à lacu Auerni lēbis inuecti pictis putcolos uelle certamen, maxime cum id uaporato audeant tempore, ubi ſi inter aurata flabella laciniis ſertis inſiderint muſcæ, uel per foramen umbraculi penſilis radiolus irruperit Solis, quæruntur q̄ non ſunt apud Cymericos nati. Dein, cum à Syluani lauacro, uel Mammeæ aquis ut dictitant ſoſpitalibus, ut quiſquā eorum egreſſus tenuiſſimis ſe terſerit linteis ſolitis preſſoriis ueſte luce nitentes arbitria diligenter explorant quæ unam p tur ſufficienter ad induendos homines undecim. tandemq; electis aliquot inuolutos

inuolutos receptis annulis quos ne uiolentus morbus famulo tradat digitis emetatis, ne id enimuero si quibus in mil principis regensdigressus rit m æ,ut pro uestibus tali præsente
inò lenii præsul existimatus cæteri taciturni dicta soli aspernarentur patersamilias tectu rant aliena & placentia referrent & utile pleraque fallendo quædã ex his, licet rari, aleatorum uocabulũ declinantes, ideoq; se cupientes appellari Inter quos tantum differt, quantum inter fures & latrones. Hoc tamen fatendum est, q; cum omnes amicitiæ Romæ tepescant, aleariæ solæ, quasi gloriosis quæsitæ sudoribus, sociabiles sunt & affectæ nimis, firmitate plena connixæ. Vnde quidam ex his gregibus inueniuntur ita concordes, ut Quintilios existimes fratres, ideoq; uidere licet, ignobilem artis tesserariæ, callentem arcana, ut Catonem Portium ob repulsam præturæ, nec suspectam antea, nec speratam incedere grauitate composita mœstiorem, q; & in maiore conuiuio uel consessu proconsularis quidam est antelatus, subrident aliqui curiosos homines, senes aut iuuenes, orbos uel cœlibes, aut etiam uxores habentes & liberos. Nec enim hoc titulo discrimen aliquod obseruatur ad uoluntates tondendas allicientes potest regiis miris. qui cũ postremis iudiciis ordinatis quæ bona reliquerint his, quibus morem gerendo testati sunt, ilico pereunt, ut id impleris horæ fato rem operiente, nec puteos nec facili potest ægritudo testament comitatu est his quisquàm cum dignitate licet
uice tumida gradiens notos antira obliquato contuetur affectu. ut post captas Syracusas existimes reuertimus Marcellum. Multi apud eos, negantes esse superas potestates in cœlo, nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lauari arbitrantur se cautius posse, anteq; ephemeride scrupulose scisciatata didicerint, ubi sit, uerbi gratia, signum Mercurii, uel quotam Cancri sideris partem polum discurrens obtineat Luna. Alius si creditorem suum flagitare illectuo aduerterit debitum, ad Aurigam confugit, audentem omnia prælicenter, eumq; ut beneficum curat urgeri. unde non nisi reddita cautione dispendioq; afflictus graui discedit, & additur huic, debitorem uoluntarium includit ut proprium negante eius profectionem absoluit. Parte alia, uxor (ut prouerbium loquitur uetus) eadem incude diu noctuq; tundendo maritum, testari compellit. hocq; idem ut faciat uxor, urget maritus instanter. Et periti iuris altrinsecus ascisciuntur, unus in cubiculo, alter eius æmulus in triclinio, repugnantia tractaturi. Iisdemq; subseruntur genitalium exteruit. hinc interpretes controuersi, hinc præfectus pal
profusius largientes & sepulturas diuitum matronarum inde ad exequias uirorum fama aduentantes necessaria parari oportere innuentes & testatura ancilla suapte natura pallidi aspirati pridie consumpta defuncta um Romaque, ut Tullius ait, nec in rebus humanis quicquàm hos norunt, nisi q; fructuosum sit amicos tanquàm pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus se sperant maximum fructum esse capturos.

Cũq; mutuum illi quid petunt, ſoccos & micaunas uidebis & Lachetas. cum adiguntur ut reddant, ita cothurnatos & turgidos, ut Heraclidas illos Creſſontem & Temenum putes. Hactenus de ſenatu. Nunc ad otioſam plebem ueniamus & deſidem. In qua nitent & nominibus cultis & quidam calceorũ expertes Cimeſſores Statarii Semicupa & Serapim & Cicimbricus cũ Gluturino & cum Trulla & Lucunucus cum Porclaca & Salſula, ſimilesq; innumeri. Hi omnes, qđ uiuunt, uino & teſſeris impendunt & luſtris & uoluptatibus & ſpectaculis. eisq; templũ & habitaculum & concio & compitorum ſpes omnes Circus eſt maximus. Et uidere licet per fora & compita & plateas & conuenticula circulos multos collectos in ſe controuerſis iurgiis ferri, alii aliud ut fit defendẽtibus. Inter quos hi, qui ad ſacietatem uixerunt potiores auctoritate longæua, per lanos & rogant uel amittant ſæpe Remp. ſtare non poſſe, ſi futura concertatione quem quiſque uindicat carceribus non exiluerit, prin nominabilis equis parum coërce & circum elegerit metam. & ubi negligentiæ tanta eſt caries, exoptato die Equeſtrium ludorũ illuceſcente, nondum Solis puro iubare, fuſius omnes feſtinãt præcipites, ut uelocitate currus ipſos anteeant in certamen ituros. Sup quorũ euentu diſciſſi uotor; ſtudiis anxii plurimi agunt peruigiles noctes. Vnde ſi ad theatralem uentum fuerit uilitatem, artifices ſcænarii per ſibilos explodunt, ſi quis ſibi ære humiliorem non conciliauerit plebem ſui, ſi defuerit ſtrepitus, ad imitationem Tauricæ gentis peregrinos uociferant pelli debere (quorum ſubſidiis ſemper niſi ſunt ac ſteterunt) & tetris uocibus & abſurdis. quæ lõge abhorrent à ſtudiis & uoluntate ueteris illius plebis, cuius multa facete dicta memoria loquitur & uetuſtas. Id enim nunc repertum eſt pro ſonitu laudum impenſiore, per applicatos homines ad loquendum & in omni ſpectaculo exodiario uenatori aurigæ & hiſtrionũ genere omni & Iudicibus celſis itidemq; minoribus, necnon etiã matronis clametur aſſidue parte ille diſcant. Quid autem debeat diſci, nemo ſufficit explanare. In his plerique diſtentioribus ſaginis addicti, præeunte nidoris indagine acutisq; uocibus fœminarum, à galliciniis ipſis, in modum pauonum hiẽnitare clangentium, humũ ſummis pedum unguibus cõtingentes, aulis aſſiſtunt, digitos prærodentes dum patinæ deferueſcunt. Alii nauſeam horridæ carnis, dum excoquitur, intentius deſpectantes. ut diſciſſarum pecudum exta rimari cum anatomicis Democritum putes. docentem quibus modis poſteritas mederi doloribus poſſit internis. Sit ſatis interim hæc digeſſiſſe ſuper rebus urbanis. Nunc redeamus ad cætera, quę per prouincias agitauere multiplices caſus. Erupit Auguſtis ter Coss. Saxonum multitudo, & oceani difficultatibus permeatis Romanũ militem gradu petebat inuento, ſæpe noſtrorum funeribus paſta. Cuius eruptionis primæ procellam Nannenus ſuſtinuit Comes regionibus iiſdem appoſitus, dum diuturno bellorum labore compertus, ſed tunc ad mortem deſtinatæ plebi congreſſus cũ milites quoſdam ruiſſe, & ſe uulneratũ imparem fore certaminibus aduerteret crebris, docto imperatore quid agi deberet, id eſt adeptus,

ut peditum

ut peditum magiſter Seuerus opitulatū rebus dubiis aduenirēt. Qui ducens militem rei ſufficientem, cū uenisſet ad loca diſcriminatis ordinibus per Barbaros ante colluctationem adeo terruit & turbauit, ut nec controuerſas oppo nerent manus. ſed ſignorum aquilarūq; fulgore prēſtricti uenialem poſcerent pacem. diuq; uariatis conſiliis, cū id Reip. cōducere uideretur, pactis induciis, & datis ex conditione propoſita iuuenibus multis habilibus ad militiā, diſcedere permiſſi ſunt Saxones, ſine impedimento unde uenerāt reuerſuri. Quibus omni iā formidine uacuis, ſe reditumq; parantibus, occulte pedites miſſi inſidias in abdita quadam ualle ſtruxerunt, unde prætereuntes aggredi negotio poterant leui. Sed longe ſecus accidit q̄ ſperabatur. Sonitu enim aduentantium perciti exiluere quidam intempeſtiue. uiſiq; ſubito, dum ſe firmare feſtinant, ululantibus lugubre Barbaris, uertuntur in pedes. Stetere tamen mox conglobati, extremaq; ſorte uires licet non integras ſuggerente, confligere cogebantur. multaq; cæde perculſi cōcidiſſent nullo relicto, ni cataphractorum equitum cuneus, ad inferendum periculum tranſeuntibus Barbaris ex alio latere prope diuortiū itineris pari modo locatus, clamore percitus triſti agiliter ſubueniſſet. Exin concurſum infeſtius, firmatisq; pectoribus hinc inde incumbentes Romani clauſos hoſtes eductis gladiis obtruncabant. Nec quiſq̄ eorum genitales reuiſere potuit lares, ne uno quidem cędibus concorporalium ſuperesſe permiſſo. Ac licet iuſtus quidā arbiter rei factum inculabit perfidum & deforme, penſato tamen negotio non feret indigne, manum latronū exitialem tandem copia data captam. Poſt hæc ita proſpere conſummata, Valentinianus uerſando ſentētias multiformes, anxia ſolicitudine ſtringebatur. reputans multa, & circūſpiciens quibus cōmentis Alamannorum & Macriani Regis frangeret faſtus, ſine fine uel modo Rem Romanā irrequietis motibus cōfundentes. Immanis ēn natio iam inde ab incunabulis primis uarietate caſuū imminuta, ita ſæpius adoleſcit, ut fuiſſe longis ſæculis ęſtimetur intacta. Seditq; conſiliū alia poſt alia Imperatori probanti, Burgundios in eorum excitare pernitiem, bellicoſos & urbis immenſæ uiribus affluentes, ideoq; metuendos finitimis uniuerſis. Scribebatq; frequenter ad eorum Reges per taciturnos quoſdam & fidos, ut iiſdem tempore præſtituto ſuperuenirent, pollicitus ipſe quoque tranſito cum Romanis agminibus Rheno occurrere pauidis, pondus armorum uitantibus inſperatum. Gratanter ratione gemina Principis acceptæ ſunt literæ. prima, q; iam inde temporibus priſcis ſobolem ſe eſſe Romanam Burgundii ſciunt. dein, q; ſalinarum finiumq; cauſa Alamannis ſæpe iurgabant, cateruas miſere lectiſſimas, quæ anteq̄ miles congregaretur in unum, aduſque ripas Rheni progreſſę Imperatorē ad trudenda munimenta deſtricto, terrori noſtris fuere uel maximo. Igitē pauliſper morati, cū neque Valentinianus, ut ſpoponderat die prædicto uenisſet, nec pmiſſoꝝ aliquid aduerterēt factū, ad Comitatū miſēre Legatos, poſcētes adminicula ſibi dari petituris ad ſua. ne nuda hoſtibus exponerent terga. Qđ ubi negari p ambages ſentirēt & moras, mœſti exinde diſceſſerūt & indignati.

Hocq;

Hocq; comperto, Reges ut ludibrio habiti sæuientes, captiuis omnibus interfectis, genitales repetunt terras. Apud hos generali nomine res appellatum Hendinos, & ritu ueteri potestate deposita, remouet sub eo fortuna tituba-uerit belli uel segetum copiá negauerit, ter flaui solent Ægyptii casus eiusmodi ius assignare rectoribus. Nam sacerdos apud Burgundios omnium maximus uocatur Sinistus, & est perpetuus, obnoxius discriminibus nullis ut Reges. Per hanc occasionem impendio tempestiuam Alamannos gentis antedictæ metu dispersos aggressus per Rhetias. Theodosius ea tempestate magister Equitum, pluribus cæsis, quoscũq; cepit ad Italiam iussu Principis misit. Vbi fertilibus pagis acceptis, iam tributarii circũcolunt Padum. Hinc tanq̃ in Orbem migrantes alium, ad Tripoleos Africanæ prouinciæ ueniamus ærumnas. quas, ut arbitror, Iustitia quoque ipsa defleuit. Quæ unde instrumenta exarsere flámarum, textus aperiet absolutus. Austuriani his contermini partibus, Barbari in discursus semper expediti, ueloces, uiuereq; assueti rapinis & cædibus, pauliſper pacati in genuinos turbines reuoluti sunt. hãc causam pretendentes ut seriam. Stachao quidã nomine, popularis eorum, uere nouo nostra peragrando licentius, agebat quædam uetita legibus. Inter quæ illud peius eminebat, q; prouinciã omni fallaciarũ uia prodere conabatur, ut indicia docuere uerissima. Quocirca supplicio flámarũ absumptus est. Huius necem ulcisci ut propinqui damnatiq; iniuste causantes, ferarum simi les rabie concitaq; exiluere sedibus suis, Iouiano etiá tum imperante. ueritiq; prope Leptim accedere ciuitatem muris & populo ualidá, suburbano cius uberrimo insidére per triduũ. Actatisq; agrestibus, quos inopinus hebetauerat pauor, uel confugere coëgerat ad spelúncas, incensa supellectili multa, quę uchi non poterat, reuersi rapinis inuerterunt ingentibus, trahentes captiuũ Siluam quoque casuũ feritatibus in agro inuentum ordinis sui primatem. Hac subita clade Leptitani perterriti, ante incrementa malorum, quæ intentabat barbaricus tumor, prę sidiũ imploraúere Romani Comitis per Africam recens prouecti. Qui cum uenisset militares copias ducens, ferreq; opem rebus rogaretur afflictis, non nisi abundanti cõmeatu aggesto, & camelorum quatuor millibus apparatis, castra firmabat esse motur̃. Hocq; responso miserandis ciuibus stupefactis, atq; negantibus sufficere se posse post uastationes & incendia ita enormibus instrumentis remedia quęrere damnor̃ immanium dissimulanter diebus ibi quadraginta consumptis nullo tentato idem discesserat Comes. Qua spe Tripolitani frustrati, formidantesq; extrema, allapso legitimo die concilii, quod apud eos est annuũ, Seuerũ & Elictianũ creauere Legatos, Victoriarũ aurea simulachra Valẽtiniano ob Imperii primitias oblaturos. obq; lachrymosas prouinciæ ruinas docerent intrepide. Quibus cõpertis Romanus misso equite uelocissimo, magistrum Officior̃ petit Remigium affinem suũ, uel rapinar̃ participem, ut prouideret Imperatoris arbitrio cognitionem huius negotii Vicario ibiq; differri. Venerunt in comitatũ Legati, aditoq; Principe, uerbis quæ perpessi sunt ostenderunt. Obtulerunt

decreta

decreta, textum continentia rei totius. Quibus lectis, cum neq; relationi Offi cioꝝ magistri fauentis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederet, promissa disceptatio plena dilata est, eo more quo solent inter potioꝝ occupationes ludi potestates excelsæ. Dum remedia quædã à cõmilitio principio expectant, suspensis Tripolitanis, diuq; anxiis, rursus globi superuenere Barbarici fiducia sublati præteritorum, Leptitanoq; agro & Censi interneciua populatione transcursis, expleti prædarũ aceruis ingentibus discesserunt, occisis decurionibus multis. inter quos Rusticianus sacerdotalis & Nicasius emitebat ædilis. Hæc autẽ eruptio ideo arceri non potuit, q; ad Legatorũ preces negotiorũ quoque militariũ cura Præsidi delata Ruricio, mox translata est ad Romanũ. Etiã recens inflictæ cladis nũtius missus ad Gallias, excitauit acrius Principẽ. ideoq; Tribunus & Notarius Palladius mittit, ut & disperso militi per Africam præberet stipendiũ debitũ, & gesta per Tripolim fide congrua scrutaretur. Inter tales tamen consulendi moras, expectandiq; responsa, Austoriani successu gemino insolentes, ut rapaces alites auolarunt, irritamento sanguinis atrocius efferatæ. cunctisq;, nisi quos fuga discriminibus eximeret, interemptis, prædas quas ante hac reliquerant arboribus exectis & uitibus. Tunc Mycon quidã nobilis oppidanus & potens, captus in suburbano, lapsusq; antequam uinciretur, quia pedibus æger euadere penitus uetabatur, in puteum aquis uacuum sese coniecit. unde costa diffracta leuatus à Barbaris, ductusq; prope portas, coniugis miseratione redemptus est, & ad pinnas muri fune sublatus, post biduum interiit. Vnde elati in pertinaciam sæuissimi grassatores ipsa pulsauere mœnia Leptitana, funestis plangoribus resonantia fœminarum, quas nunquam antea hostiliter clausas pauor exanimabat insolitus. Obsessaq; urbe per octo continuos dies, cum quidam oppugnatores sine ullo uulnerarentur effectu, redierunt ad propria tristiores. Ob quæ super salute dubii ciues, ultimaq; tentantes, profectis ante Legatis nondum reuersis, Iouinum mittunt atque Pancratium, quæ uiderint, quæq; ipsi perpessi sint, Imperatorem fida relatione docturos. Qui Seuerum apud Carthaginem inuentũ & Flaccianum superiores illos Legatos percontando quid egerint, cognouerũt eos audiri à Vicario iussos & Comite. è quibus Seuerus ilico periit, uexatus acerbitate morboꝝ. nihilominus tamen properarũt ad Comitatũ magnis itineribus antedicti. Ingresso post hæc Palladio Africã, Romanus quas ob res uenerat ante præstructus, ut securitatem suam in tuto locaret, numerorum principiis per quosdam secretorum mandauerat conscios, ut ei tanquam potenti & palatii summatibus proximo, stipendii quod pertulerant, præstarent maximam partem. & ita est factum. Confestimq; ille dictatus perrexit ad Leptim. utq; ad ueritatis perueniret inda[illegible]iem, Erechthium & Aristomenem facundos municipes & insignes, libere suas ciuiumq; & finitimorum retexentes ærumnas, ad loca uastata secum eduxit. Quibus aperte cuncta monstrãtibus, luctuosis prouinciæ cineribus uisis, reuertit. Romanumq; ut desidem increpans, relaturum se cuncta uerissime, quæ uiderat,

minabatur

minabatur ad Principem. atq; ille ira percitus & dolore se quoque mox referre firmauit, q̃ missus ut Notarius incorruptus, donatiuum militis omne in quæstus aduerterit proprios. Qua gratia, flagitiorum arbitra cõscientia, cũ Romano deinde Palladius consortia conciliabat. reuersusq; ad Comitatum, arte mendaciorũ impia Valentinianum fefellerat, Tripolitanos frustra quæri cõmemorans. ideoq; rursus ad Africam cum Iouino postremo omniũ Legatorum remittitur. Pancratius enim decesserat apud reuersos, ut cum Vicario ipse merita legationis quoque secundæ spectaret. Præter hæc linguas Erechti & Aristomenis præcidi iusserat Imperator. quos inuidiose quædam locutos idem Palladius intimarat. Secutus, ut statutũ est, Vicarium Notarius uenit ad Tripolim. Hocq; comperto Romanus Domesticum suum illuc uelociter misit, & Cæcilium consiliarium in ea prouincia genitum. per quos incertum precio an fallaciis circũuenti, municipes omnes grauabant Iouinum, destinatius asserentes, nihil eorum mandasse, quæ docuerat Principem. eoq; iniquitate grassante, ut ipse quoque Iouinus ad salutis suæ discrimen, confiteretur se Imperatori mentitum. Quibus per Palladium regressum cognitis, Valentinianus ad acerbitatem procliuior, Iouinum quidem ut auctorem, Cælestinum uero Concordiumq; & Lucium ut falsi conscios & participes puniri supplicio capitali præcepit. Ruricium autem Præsidem, ut mendacem morte mulctari. hoc quoque accidente, q̃ in relatione eius uerba quędam, ut uisum est, immodica legebantur. At Ruricius quidem apud Sitifim cæsus. reliqui apud Vticam sententia Vicarii Crescentis addicti. Flaccianus tamen ante Legatorum interitum, cum à Vicario audiretur & Comite, constanter saluti suę propugnans, acclamationibus iratorum militum impetuq; cum conuitiis pene cofossus est, obiicientium ideo Tripolitanos non potuisse defendi, q̃ ipsi ad expeditionales usus præbere necessaria detrectarunt. & ob hæc trusus in carcerem, diu consultus super eo, quid cõueniret agi decerneret Imperator. solicitatis ut dabatur opinari custodibus, in urbem Romam abierat profugus. ibiq; delitescens, fatali lege discessit. Hoc memorando fine externis domesticisq; cladibus uexata conticuit Tripolis, nõ indefensa. quia uigilauit Iustitiæ oculus sempiternus, ultimæq; Legatorum & Præsidis diræ. diu enim postea huiusmodi casus emersit. Solutus sacramento Palladius, destitutusq; fastu quo tumebat, discessit ad otiũ. Et cum Theodosius, ductor exercituum ille magnificus, oppressurus Firmum permitiosa cœptantem, uenisset in Africam, præscripti Romani rem nobilẽ, ut iussum est, scrutaretur, inter chartas eius inuenta est Meteri cuiusdã epistola, id continens, Domino patrono Romano Meterius. & in fine post multa nihil ad rem pertinentia, Salutat te Palladius protectitius, qui non aliam ob causam dicit se prolectũ, nisi q̃ in causa Tripolitanorũ apud aures sacras mentitus est. His literis ad Comitatum missis & lectis, Valentiniani iussu Meterius raptus suam esse confiteretur epistolam. ideoq; Palladius exhiberi præceptus, cogitans quas criminum coxerit moles, in statione primis tenebris obseruata custodum absentia, qui festo

die

die Christiani ritus in ecclesia pernoctabãt, innodato gutture laquei nexibus interiit. Hoc Fortunæ secundioris indicio plene comperto, deleroq; tristium concitore turbaꝝ, exiluerunt Erechthius & Aristomenes è latebris. Qui cum sibi iussas abscidi linguas didicissent ut prodigas ei à longe remota declinarũt & abdita. doctoq; super nefanda fraude Gratiano Imperatore fidentius (Valentinianus enim obierat) ad Hesperium Proconsulem, & Flauianum Vicarium audiendi sunt missi. quorum æquitas auctoritate mixta iustissima, torto Cæcilio aperta cõfessione cognouit, ipsum suasisse ciuibus grauarent mentiendo Legatos. Hæc acta secuta est relatio gestorum pandens plenissimam fidem, ad quã nihil responsum est. Et ne quid cothurni terribilis fabulæ relinquerent intentatum, hoc quoque post depositũ accessit aulęum. Romanus ad Comitatum profectus, secum Cæcilium duxit, cognitores accusaturum, ut inclinatos in prouinciæ partem. Isq; Merobaudis fauore susceptus necessarios sibi plures petierat exhiberi. Qui cum Mediolanum uenissent, frustraq; se tractos obsimulatis documentis probabilibus ostendissent, absoluti redierũt ad lares, Valentiniano tamen superstite. Post superiora, quæ narrauimus, Remigius quoque digressus ad otium, laqueo uitam elisit. ut congruo docebimus loco.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM
LIBER VIGESIMVS NONVS

EXACTA hyeme, Rex Persarum gentium Sapor, pugnarum fiducia pristinarum immaniter arrogans, suppleto numero suorum abundeq; firmato, erupturos in nostra cataphractos & sagittarios & conductã misit plebem. Contra has copias Traganus Comes & Vadomarius ex rege Alamannoꝝ cum agminibus perrexere perualidis. hoc obseruare principis iussu appositi, ut arcerent potius, quàm lacesserent Persas. Qui cum uenissent Vagabanta legionibus nobilem locum, rapidos turmaꝝ procursus hostilium in se ruentiũ acriter exceperunt inniti, oraq; consulta retrucidantes, ne ferro uiolarent aduersorum quenq̃ primi, & iudicarentur discissi fœderis rei. ultima tradente necessitate congressi sunt, confossisq; multis

discessere uictores. Inter moras tamen, utrinq; secus tentatis aliquoties leuibus pręliis, uarioq; finitis euentu, pactis induciis ex cõsensu, æstateq; cõsumpta, partium discessere ductores, etiã tum discordes. Et Rex quidem parthus hyemem Ctesiphonte acturus redit ad sedes, & Antiochiam Imperator Romanus ingressus. Qui dum ibi moratur securus interim hostiũ externorum, intestinis pene perierat fraudibus, ut aperiet series delata gestoꝝ. Procopius quidem, inquies homo, turbaꝝ cupiditati semper addictus, Natolium detulerat & Spudasiũ palatinos, exigiq; de ęrario interceperant iussos insidiari Comiti Fortunatiano molesto illi flagitatori. qui animi asperitate confestim ad insanũ percitus modum, pro potestatis auctoritate quam regebat, Palladium quendam obscurissime natũ ut uenificũ à memoratis conductũ, & Heliodoꝝ Fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere quę scirent, Prętoria nę iudicio tradidit pręfecturę. Cũq; ad facti uel tentati quæstionem acrius ueniretur, exclamabat Palladius confidenter, leuia esse hæc, de quibus agitur, & prætereunda, alia (si licuerit dicere) monstraturum metuende potiora, quæ ingenti molimine iam præstructa, nisi prospectũ fuerit, uniuersa confundent. Iussusq; dicere fidenter q̃ norat, rudentem explicuit immensum, affirmans Fidustium præsidialem & cũ Hereneo Pergameum nomen Imperatoris post Valentem detestandis præsagiis didicisse secretũ. Et correptus Fidustius ilico (nãq; aderat forte) occultoq; inductus, uiso indice, nulla inficiatione obumbrare iam publicata conatus, rei totius calamitosum aperit textum. absolute confessus, se cum Hilario patricio uaticinandiq; peritis, quorũ Hilarius militauerat in palatio, de Imperio consuluisse futuro. motasq; secretis artibus sortes, & nuncupationem Principis optimi, & ipsis consultoribus luctuosos exitus prædixisse. Atq; cunctantibus quis nã ea tempestate omnibus uigore animi antestaret, uisus est aliis excellere Theodorus, secundũ inter Notarios adeptus iam gradũ. Et erat re uera ita, ut opinati sunt. Náq; antiquitus claro genere in Galliis natus & liberaliter educatus à primis pueritiæ rudimentis, modestia, prudẽtia, humanitate, gratia, literis ornatissimus, semp officio locoq; quẽ retinebat supior uidebat, altis humilibusq; iuxta acceptus. solusq; penè omniũ erat, cuius linguã nõ infrenem, sed dispicientem quæ loquerẽt, nullius claudebat periculi metus. His addebat idem Fidustius excarnificatus iam ad interitũ, omnia quę prædixit se indicante Theodoro per Euseriũ didicisse, uiꝝ pręstabili scientia literaꝝ abundeq; honoratũ. Asiã quippe paulo ante rexerat Propręfectus. quo in custodia condito, gestorũq; uolumine Imperatori recitato de more, prodigiosa feritas in modũ ardentissimę facis fusius uagabat, relata turpi adulatione multorũ, maximeq; omniũ pręfecti Prætorio tunc Modesti. qui dum formidine successoris agitaretur, indies obumbratis blandiciarum concinnitatibus cauillãdo, Valentem subrusticum hominem sibi uarie commulcebat, horridula eius uerba & rudia floseulos tullianos appellans, & ad extollendam eius uanitiem, sidera quoq; si iussisset exhiberi posse promittens. Igit' & Theodorus à Constantinopoli, quã ex negotio familiari petierat,

rapi celeri

rapi celeri iubetur effectu. Et dum ille reducitur, ex præiudiciis uariis, quæ diebus exercebantur & noctibus, plures à disiunctissimis regionibus trahebantur, dignitatibus & nobilitate conspicui. Cúq; nec carceres publici iam distenti inclusorum iam cateruas, nec priuata domicilia sustinerent constipatione uaporata confertas, quia uinculis maxima pars eorum attinebatur, & suam & proximi cuiusq; uicem omnes horrebant. Aduenit aliquando tamen ipse quoque Theodorus prę̃mortuus & atratus. quo in deuia territorii parte abscondito, paratis omnibus quæ indagines futurę poscebant, internarú clamium litui iam sonabant. Et quia fallere non minus uidetur qui gesta præterit sciens, q̃ ille qui nunq̃ facta fingit, non abnuimus (neque enim ambigit) salutem Valentis, & antea sæpius per occultas coitiones, & tunc in extrema demersam. ferrumq;, ad iugulum eius prope addictú à militaribus, Fato reflectente depulsum, quem lachrymosis in Thracia discriminibus destinarat. Nãq; & in nemoroso quodam inter Antiochiam & Seleuciam loco, leni quiete post meridiem consopitus, à Sallustio tunc Scutario & sæpe aliãs appeten- appetitus
ter insidiantibus multis, uitæ terminis à primigenio ortu ascriptis ausa immania frenantibus euadebat. ut sub principibus Commodo & Seuero nõnunq̃ acceptum accidebat item Octauianum ex proconsule

offensarum auctore (licet tardius)

redire ad sua permisso, Cõstantianus stratos paucos militares equos ex his ausus mutare ad quos probandos missus erat in Sardiniã, eodem iubente lapidum ictibus oppetiit crebris. Athanasius fauorabilis tũc auriga, suspectus cú uulgari leuitate uiuus incendi iubetur. si quid temptasset huiusmodi, nõ multo postea ueneficiis usum merebatur nulla delata uoluptatum artifici uenta ignibus aboleri præceptus est. Africanus causaq; in urbe defensor assiduus, post administratam prouinciam ad regendam aliã aspirauit. cuius suffragatori magistro Equitum Theodosio, id petenti, subagresti uerbo pilis respondérat, Abi (inquit) Comes, & muta ei caput, qui sibi mutari prouinciam cupit. & hoc elogio periit homo disertus, ad potiora festinans ut multi. Cladiú & Sallustium ex Iouianorũ numero adusque tribunatus dignitates progressos, accusabat quidam uilitate ipsa despectus. q;, cum Imperium Procopius affectasset, aliqua pro eo locuti sunt bona. Cúq; nihil quæstiones reperirent assiduę, mandare magistris Equitum auditoribus princeps, ut agerent in exiliú, & Sallustium pronunciarent capitis reum. pollicitus, q; eum reuocauit ad suppliciú raptũ. Hacq; ita ut statutũ est obseruatione, Sallustius morte exemptus est. Nec Cladius, nisi post eiusdem Valentiniani exitium, deportationis mœstitia liberatus

longe recusauerit, cum illi sæpissime torquerentur.

Replicatis igitur quæstionibus de iis, & quibusdam ui nimia tormentorú absumptis, ne uestigia quidem ulla delatorum reperta sunt criminú. In hoc negocio protectores ad exhibendas missi personas de fustibus præter solitum cæsi. Horresc it animus recensere, simulq; reformidat, ne professio quæsisse

uideatur in uitia principis, aliâs cõmodiſſimi. Illa tamen nec prꝛteriri eſt ęquú, nec ſileri, qꝛ cũ duas haberet urſas ſæuas, hominũ ambeſtrices, mitam auream & innocentiam cultani accelerabat enixe, ut coꝛ caueas prope cubiculum ſuum locaret, cuſtodesqꝛ adderet fidos, uiſuros ſollicite, ne quo ea ſuperarũ debetur luctificus calor innocentiã. Denique poſt multas, quas eius laniatu cadaueꝛ uiderat ſepulturas, ut benemeritã in ſyluas abire dimiſit innoxiam. exop ſimile ſedit Et hæc quidem morũ eius & propoſito cruenta ſunt documenta ueriſſima. Solertis uero circa Remp. nuſq̃ digredientis, nec quo eũ uelo iure uator peruicax incuſabit, illud contemplabo, qd̃ maius prꝛtium opere forticen regendus uerius milite Barbaris quo pellendis. Et cum dediſſet

peculis, ſiquis hoſtium

ſe commouiſſet deſuper uiſus obruebatur. Agitabatur autem inter multiplicis curas & omniũ prima de potiſſimum, ut Macrianum Regem auitum, inter mutationes crebras ſententiarum, iãqꝛ in noſtros adultis uiribus exurgentem, ui ſuperſtitem raperet, uel inſidiis, ut multo ante Vadomarium Iulianus, & prꝛuium negocium poſcebat & tempus, cognitoqꝛ tranſfigurarum indiciis, ubi comprehendi nihil periens poterit antedictus Rex quantum conceſſit facultas nequi conſerendo officeret ponti iunxit nauibus Rhenum, & antegreſſus contra Matuſiacas aquas primus Seuerus, qui pedeſtrem curabat exercitum, perpenſa militum paucitate territus ſtetit, timens ne rei ſterne queis irruentium opprimeretur hoſtilium agminum mole. Et quia ſuſpicabatur uenalia ducentes mancipia ſcurras caſu illic repertos id quod uiderat ex curſu celeri nunciare iunctos mercibus direptis occidit. Aduentu itaque plurium copiarum animati Iudices, caſtriſqꝛ ad tempus breuiſſimum fixis, quia nec farcinale iumentum quiſq̃, nec tabernaculum habuit prꝛter principem, cui tapetæ ſuffecerat pro tentorio, parumper ob tenebras morati nocturnas exiliente procincti pergebant ulterius itinerum gnari diſcentibus fre equitatu cum Theodoſio Rectore prꝛ diſpoſito equi ret erat

tempore iaceat extento

ſtrepitu ſuorum eſt impeditus. quibus aſſidue mandans, ut rapinis & incendiis abſtinerent, impetrare non potuit. ignium enim crepitu, diſſonisqꝛ clamoribus ſatellites exciti, idqꝛ, quod acciderat, ſuſpicati, carpento ueloci impoſitum Regem anguſto aditu circumfractis collibus abdiderunt. Hac Valentinianus gloria defraudatus, nec ſua culpa, nec ducum, ſed intemperantis militis, qui diſpendiis grauibus ſæpe Rem Romanã afflixit, aduſque quinquageſimũ lapidẽ terris hoſtilibus imflãmatis, redit Treueros mœſtus. Vbi tanq̃ leo ob ceruum amiſſum uel capream morſus uacuos concrepans, dum cum hoſtiũ diſiecta frangeret timor in Macriani locũ buccinobantibus quæ contra Moguntiacum gens eſt, Alamanna Regem Fraomarius ordinauit. Quæ paulopoſtea, quomã recens excurſus eundem penitus uaſtauerat pagũ,

in Bri-

in Britannias latum poteſtate tribuni Alamannoꝝ præceperat numero multitudo uiribusq; ea tempeſtate florenti. Bitheridus uero & Hortarius, nationis eiuſdem primates item regere milites iuſſit. E quibus Hortarius proditus deſperatione florenti Germania caducis, contra Remp. quæ Macrianũ ſcripſiſſe Barbarosq; opti ueritate tormentis expreſſa, conflagrauit flãma pœnali ab hinc inter

proximo. Hæc narratione differi continua placuit, ne dũ negociis longe diſcretis & locis alia ſubſeruntur, cognitio multiplex neceſſaria confundat. Nubel uelut regulus, per nationes Mauricas potentiſſimus, uita digrediens, & legitimos & natos de concubinis reliquit filios. E quibus Zamnac, Comiti nomine Romano acceptus, latenter à fratre Firmo peremptus, diſcordias excitauit & bella. Eius em̃ necem ulciſci impenſiore ſtudio properans Comes, ad inſidiatoris pernitiẽ multa ciebat & formidanda. utq; rumores detulerunt aſſidui, nauat opera diligens in palatio. Romani quidem relationes multa & aſpera cõgerentes in Firmũ libenter ſuſcipere, Cathariq; principi in eorum fauorem continentibus multis. Ea uero quæ contra Firmus ſalutis tuendæ gratia docebat crebro per ſuos accepta diutius occultari, Remigio tunc Officioꝝ magiſtro, affine amicoq; Romani, inter potiores Imperatoris neceſſitates hæc uelut minima & ſuperflua non niſi oportune legi poſſe aſſeuerante. Quæ cũ ad obruendã defenſionem ſuam agitari animaduerteret maurus, ultimorum metu iam trepidans, ne amandatis quæ prætendebat ut pernicioſus & contumeliæ condemnatus occideretur, ab Imperii ditione deſciuit. & adiumenta tium ad uaſtandum hoſtis implacabilis, incrementis uiriũ adoleſcerent, abolendũ cum Comitatenſis auxilio militis pauci, Theodoſius magiſter Equitũ mittit. cuius uirtutes, ut impenetrabilis, ea tẽpeſtate prę cęteris nitebant, Domitii Corbulonis & Lucii ueterum ſimillimi. quoꝝ prior ſub Nerone, alter Traiano Rem regente Romanã pluribus inclaruere fortibus factis. Proinde ab Arelate ſecundis egreſſus auſpiciis, remeatoq; mari cũ claſſe quã ductabat, nullo de ſe rumore prægreſſo, defertur ad Sitiphenſis Mauritaniæ litus, qd appellant accolæ Gilgitanum. Ibiq; inuentũ caſu Romanũ leniter allocutus, miſit ad uigilias ordinandas & prætenturas. paꝝ ſuper his quæ uerebat increpitũ. Quo ad Cæſarienſem digreſſo, Gildonem Firmi fratrem, & Maximũ miſit, correcturos Vincentiũ. qui curam Romani uicem inciuilitatis eius erat particeps & futurũ. Recepto itaque tardius milite, quem amplitudo maris retinuit, properans Romanum cum domeſticis cuſtodiendum pro tutoribus cõmitti mandauit. agensq; in opido, ſolicitudine deducebatur ancipiti. multa cum animo uerſans, qua uia, quibuſue cõmentis, per exuſtas caloribus terras inaſſuetũ duceret militem, uel hoſtem caperet diſcurſatorem & repentinum, inſidiisq; potius clandeſtinis, q̃ proprioꝝ ſtabilitate confiſum. Qd ubi Firmo leui rumore, dein apertis eſt indiciis cognitũ, ſpectatiſſimi Ducis aduentu pręſtrictus, ueniã confeſſionis præteritorũ miſſis erat uiribus poſcebat & ſcriptis. docentibus cũ non

ſponte ſua ad id rupiſſe, qđ norat ſceleſtum, iniquitate graſſante licentius, ut monſtrare pollicebatur. Quibus lectis, paceq; obſidibus acceptis promiſſa, dux ad recenſendas legiones, quæ Africá tuebátur, ire pergebat ad Pancharianam ſtationem. quò conuenire præceptę ſunt. Ibi magnificis uerbis atque prudentibus ſpe cunctorum erecta, reuerſus Sitiphim, cóciliato indigena milite cũ eo quem ipſe perduxerat, ægre perpetiens moras, ad procinctus ire ocyus feſtinabat. Inter reſidua autẽ multa & clara id amorem eius auxerat immenſum, qp à prouincialibus cõmeatũ exercitui prohibuit dari menſis, & cõdita hoſtiũ uirtutis noſtrorũ horrea eſſe, fiducia memorans ſpecioſa. His ita cũ lætitia poſſeſſoꝝ diſpoſitis, ad Tubuſyptum progreſſus oppidũ, Ferrato contiguũ monti, legationẽ ſecundam Firmi repudiauit. quæ obſides, ut ante ſtatutum eſt, non erat ſecuta. Vnde omnibus pro loco & tempore cautius exploratis, concito gradu Tyndeſium gentem & Maſiniſſenſiũ petit, leuibus armis inſtructas. quas Maſcizel & alius frater Firmi ductabat. Cũ eſſent hoſtes iam in contuitu mẽbris omnibus celeres, poſt miſſilia hinc inde crebrius iacta cõmittitur certamen aſperrimũ. Interq; gemitus mortis & uulnerꝝ, audiebãtur Barbaroꝝ ululabiles fletus captorũ & cæſoꝝ. Pugnaq; dirempta, plures agri populati ſunt & incenſi. inter quos clades eminere fundi Petrenſis exciſi radicitus. quem Salmaces dominus, Firmi frater, in modũ urbis extruxit. Hoc ſucceſſu uictor elatus mira uelocitate Lamphoctenſe oppidũ occupauit inter gentes poſitũ antedictas. ubi abunde rei cibariæ copiá condi effecit. ut ſi pergens interius alimentoꝝ offendiſſet penuriá, iuberet ex propinquo conuectari. Quæ dum ita procedunt, Maſcizel reparatis uiribus, nationũ confiniũ ad minicula ductans, conſerta manu cũ noſtris, fuſus cũ parte ſuoꝝ pluribus cęſis, ipſe equi pernicitate ægre diſcrimine mortis exemptus eſt. Feſſus erumnis gemini prælii Firmus, imoq; æſtuans corde, ne quid ultimæ rationis omitteret, Chriſtiani ritus Antiſtites oraturos pacem, cum obſidibus miſit. Qui quoniã ſuſcepti lenius, pollicitiq; uictui congrua militibus, ut præceptũ eſt, læta retulere reſponſa, præmiſſis muneribus, maurus ipſe fidentius ad Romanũ perrexerat ducem, equo inſidens apto ad ancipites caſus. Cũq; prope ueniſſet, fulgore ſignoꝝ & terribili uultu Theodoſii præſtrictus, iumento deſiliit. curuataq; ceruice humi pene affixus, temeritatem ſuã flebiliter incuſabat, pacẽ obſecrando cũ uenia. ſuſceptusq; cũ oſculo, quoniã id Reip. conducebat, bonæ ſpei iam plenus ſufficientia præbuit alimenta, & quibuſdá propinquis ſuis ad obſidũ uicẽ relictis, abſceſſit, captiuos ut ſpoponderat redditurus, quos primis turbarũ exordiis rapuit. Biduoq; poſt, Icoſiũ oppidũ, cuius ſupra docuimus conditores, militaria ſigna & coronã ſacerdotalẽ, cum cęteris quæ interceperat, nihil cunctatus reſtituit, ut præceptũ eſt. Exinde cũ diſcurſis itineribus magnis, Tiporã noſter dux introiret, Legatis Mazicum, qui ſe conſociauerant Firmo, ſuppliciter obſecrãtibus ueniã, animo elato reſpondit, ſe in eos ut perfidos arma protinus cõmotuꝝ. Quibus imminentis periculi metu defixis, reuertiq; iuſſis ad ſua, Cæſareá ire tendebat, urbem opulentá quondam.

cuius

cuius itidem originem in Africæ situ digessimus plene. Eamq; ingressus cum omnem penè incendiis late dispersis uidisset exustã, horridasq; canities, ilicet Primã & Secundam legionem ad tẽpus ibi locari dispositi, ut fauillarũ egerentes aceruos agitarent ibi præsidiũ, ne repetito Barbarorũ impetu uastaretur. Quæ cũ rumores ueros sustulissent, & Curii prouinciæ Rectores Tribunusq; Vincentius, è latibulis quibus se se cõmiserant egressi, tandem intrepidi ad ducem ocyus peruenerunt. Quibus ille gratanter uisis atque susceptis, agens etiã apud Cæsareã fide rerũ diligentius explorata, cõperit Firmum persperiem fauentis supplicis, tectiore concilio id moliri, ut nihil hostile metuentem exercitũ, in modũ tẽpestatis subitæ, conturbaret. Quãobrem conuersus hinc, uenit ad municipiũ Sugabarritanũ, Transcellensi monti accliue. ubi inuentos equites Quartæ sagittariorum cohortis, quę ad rebellem defecerat, ut contentum se supplicio leniori monstraret, omnes contrusit ad infimũ militię gradũ, eosq; & Constantinioꝝ peditũ partem Tigauias uenire iusserat cum tribunis. è quibus unus torquem pro diademate capite imposuit Firmi. Dũq; hæc aguntur, reuerterunt Gildo & Maximus, Hellenem principem Mazicũ, & Fericiũ gentis præfectũ ducentes, qui factionem iuuerãt quietis publicę turbatoris.

producerent iunctos. Quo ita ut statutũ est facto, lucis primo exortu ipse egressus, cum inuenisset eos in exercitu circũseptos, Quid de istis nefariis (inquit) proditoribus fieri oportere, contubernales deuoti censetis? secutusq; acclamationẽ rogãtiũ sanguine uindicari eos, qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos. Sagittarioꝝ uero primoribus manus incidit, residuos supplicio capitali mulctauit. ad æmulationem Curionis acerrimi illius ducis. qui Dardanoꝝ ferociã, inmodũ Lernęę serpentis aliquoties renascẽtem, hoc genere pœnaꝝ extinxit. Sed obtrectatores maleuoli, uetus factũ laudantes, hoc ut dirũ uituperant & asperrimũ, Dardanos hostes memorantes interneciuos & iuste quę sustinuere perpessos. hoc uero subsignanos milites debuisse lenius corrigi ad unũ prolapsos errorem. quos scientes forsitan admonemus hunc cohortẽ & facto & exẽplo aduersum antedictos Hellenem & Fericiũ, quos duxerat Gildo, tribunũq; sagittarioꝝ Curandiũ ea re iussit occidi, q̃ nec ipse unq̃ cũ hostibus congredi uoluit, nec suos ut pugnarent hortari. Agebat autem hæc, tullianũ illud aduertens, q̃ salutaris rigor uincit inanem speciem clementiæ. Exin profectus fundum, nomine Galonatis, muro circũdatum ualido, receptaculũ Mauroꝝ tutissimũ, arietibus admotis euertit. & cæsis omnibus incolis, mœnibusq; cõplanatis, ad Tingitanũ castellũ progressus per Ancorariã montem Mazicas in unum collectos inuasit, iam tela reciprocantes uolitantia grandinis ritu. Et cũ esset utrinq; discursum, agmina uiris armisq; incitata nostroꝝ nõ perferentes Mazices, licet bellicosum genus & durũ, diuersis stragibus implicati, fœdo diffluxere terrore. ruentesq; in fugam cæsi sunt, absque his, qui reperta copia discedendi, supplici prece ueniam, quã dari tẽpus flagitauerat, impetrarunt.

Suggeneorum ductore,

Romano ſucceſſerat, in Sitiphenſem Mauritaniam ire diſpoſito, ad agitanda præſidia ne prouincia peruaderetur. Ipſe præteritis elatior caſibus gentem petit Muſonum. quam conſcientia rapinarum & cædium actibus congregauerat Firmus, ut ſperabatur maiora mox adepturus. progreſſusq; aliquantũ iuxta Addeſemũ campũ, cõperit diſſonas cultu & ſermonum uarietate nationes plurimas, unum ſpirantibus animis immanium exordia concitare bellorũ, adigente hortanteq; maxima ſpe præmiorũ ſorore Firmi, nomine Cyria. quæ abundãs diuitiis & deſtinatione fœminea, niſibus magnis inſtituit iuuare germanũ. Quocirca Theodoſius ueritus, ne marti ſi ſe cõmitteret impari, congreſſusq; multitudini immenſæ cum paucis (tria enim armatorũ millia ductabat atque quingentos) amitteret uniuerſos, inter pudorem cædendi pugnandiq; ardorem, gradiens retro paulatim trudente pondere plebis abſceſſit. Hocq; euentu Barbari nimium quantum ſequentesq; pertinaciter

certare neceſſitate ſus, ſemetipſum & ad internetionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concuſſio, procul Mazicum uiſis auxiliis quos anteibant quidam Romani, arbitrata in ſe impetum agminũ ferri cõplurium, uerſa in pedes aperuiſſet noſtris exitus antehac interſeptos. Exinde cum militem ducens incolumem Theodoſius ad fundũ ueniſſet, nomine Mazucanũ, exuſtis deſertoribus paucis, aliisq; ad ſagittariorũ exemplũ, quibus manus ademptæ ſunt, contruncatis, Stipará menſe Februario uenit. Vbi diutius agẽs, ut antiquus ille Cũctator, pro negocio cõſultabat, cõmentis potius & prudentia, q̃ periculoſis congreſſibus hoſtem pugnacem & impenetrabilem iactu teloꝝ, ſi Fors copiã dederit, oppreſſurus. Mittebat tamen aſſidue ſuadendi quoſdã peritos ad gentes circũſitas, Baiuras, Cantaurianos, Auaſtomates, Caſaues, Dauaresq; & finitimos alios. nũc timore, nunc minis eos ad ſocietatẽ alliciens, ueniãq; petulantiæ interdũ promittendo, cum

cultorius per ambages & moras hoſtem frangentem, ſuos impetus oppreſſurus, ut quondã Pompeius Mithridatem. Qua cauſa declinans pernitiem proximã Firmus, licet præſidiorũ magnitudine cõmunitus, relicta plebe quã coegerat magna mercede (quoniã latendi copiam nocturna quies dedit) Caprarienſes montes longe remotos penetrauerat & diruptis rupibus inacceſſos. Cuius abitu clandeſtino multitudo diſperſa, ſine Rectore particulatim diffluens, inuadendi eius caſtra noſtris copiam dedit. Hisq; direptis, & interfectis qui reſiſtebant uel in deditionem acceptis, regionum maxima parte uaſtata, gentibus per quas tranſibat Dux conſultiſſimus appoſuit fidei cõpertæ Præfectos. Hac inopia, ſequendi confidentia territus perduellis, ſeruis comitantibus paucis, digreſſu celeri conſulturus ſaluti, ne quo præpediretur obſtaculo, abiecit precioſarum ſarcinas ſpecierum, quas aduexerat ſecum. Vxorem nanque feſſam labore continuo & peraucipiti

Theodosius.

nullique ad eum tium parcens mundiore uictus, stipendioque milite recreato, Caprarienſibus Abannisque eorum uicinis, prælio leui ſublatis, ad municipium properauit, enſe, ueris nunciis doctus, Barbaros occupaſſe iam tumulos per anfracta undique ſpacia in ſublime porrectos nulliq; peruios, niſi indigenis locorum perquam gnaris, repetendo dedit hoſtibus facultatem, per inducias, licet breues, Æthiopum iuxta gentium adminiculis augeri uel maximis. Qui concateruatis copiis, fremituque minaci, ſine ſui reſpectu ruentes in pugnam, auerterunt eum inæſtimabilium turmarum ſpecie dira, perterrefactum, ſtatimque redintegratis animis commeatus uehens abunde reuertit, & conglobatis ſuis, ſcutaque in formidabilem mouentibus geſtum, controuerſas iiſdem oppoſuit manus. Quanquam igitur immite quoddam Barbaricis concrepantibus, ab his manipuli furentium imminebant. ipſi quoque parmas genibus illidentes, tamen ut pugnator ille cautus & prudens militis paucitate diffiſus, audacter agmine quadrato incedens ad ciuitatem nomine Contenſem flexit iter intrepide. quorum ſumma ui ſalus crebro oppugnabatur, adeo ut poſt inteſtina pericula multa & uaria, alter in Amphitheatrali cauea, cum affuturus ſpectaculis introiret, à Quintiniano ſenatore illicitæ cupidinis homine ad debilitatem pene pugione uulneraretur, Alter inopinabili impetu tempore ætatis extremo à Saturnino Centurione conſilio Pautiani Præfecti, in cubiculo iacens confoderetur, ni tuliſſet ſuppetias filius adoleſcens. Quocirca etiam Valens erat uenia dignus, uitam, quam ereptum ire perfidi properabant, omni cautela defendens. Sed inexpiabile illud erat, q; regaliter turgidus, pari eodemque iure nihil inter ſe diſtantibus meritis, nocentes innocentesq; maligna inſectatione uolucriter perurgebat. & dum adhuc dubitaretur de crimine, Imperatore non dubitante de pœna, damnatos ſe quidam prius diſcerent quàm ſuſpectos. Adoleſcebat autem obſtinatũ eius propoſitum admouente ſtimulos auaritia, & ſua & eorũ, qui tunc in regia uerſabantur, nouos hiatus aperientium. & ſi qua humanitatis fuiſſet mentio rara, hanc appellantium tarditatem, qui cruentis adulationibus inſtitutã hominis mortem in acie linguæ portantis, ad partem peſſimã deprauantes omnia turbine intempeſtiuo perflante, uerſum ire funditus domos opulentiſſimas feſtinantes. Erat enim expoſitus acceſſu inſidiantiũ & recluſus uitio gemino pernicioſe implicitus, qđ intolleranter iraſcebat tunc magis cũ eũ puderet iraſci, & quæ taciturnitate priuati apertis ſuſurris audierat an uera eſſent excutere, tumore principis ſuperſidens pro ueris accipiebat & certis. Inde factum eſt, ut dementię ſpecie pœnatibus multi protruderentur inſontes, precæps in exiliũ acti, quorũ in ærario bona coacta, & ipſe ad queſtus proprios redigebatur, ut damnati cibo precario uictitarent, anguſtiis formidandæ paupertatis attriti, cuius metu uel in mare nos ire præcipites ſuadet Theognis poëta uetus & prudens. quæ etiam ſi recta fuiſſe conceſſerit quiſquam, erat tamen ipſa nimietas odioſa.

Vnde

Vnde animaduerſum eſt recte hoc definitum, nullam eſſe crudeliorẽ ſententiam ea, quæ eſt cum parcere uidetur aſperior. Igitur cum Præfecto Prætorio ſummatibus quæſitis in unũ, quibus cognitiones cõmiſſæ ſunt, interkuduntur eculei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis & uerberibus. reſultabant omnia truculentę uocis horroribus inter cathenarũ ſonitus, tene, claude, cõprime, abde, miniſtris officiorũ triſtium clamitantibus. Et quoniã addi poſt cruciabiles pœnas uidimus multos, ut in tenebroſis rebus confuſione cuncta miſcentes, ſummatim (quia nos penitiſſima geſtorũ memoria fugit) quæ recolere poſſumus, expeditius abſoluemus. Primo intro uocatur poſt interrogatiunculas leues Pergamius, à Palladio (ut dictũ eſt) proditus quædam imprecationibus præſtitiſſe nefariis. ſicut erat impendio eloquentior & in uerba periculoſa proiectus, inter ambigentes Iudices, quid prius quæri debebat, quidue poſterius, dicere audacter exorſus, multa hominum millia quaſi conſciorum ſine ſtrependo fundebat modo, non ut extremo Atlante magnorum criminũ arguendos poſcens aliquos exhiberi. Quo, ut conſarcinante nimis ardua, morte mulctato, aliisq; gregatim poſt illum occiſis, ad ipſius Theodori cauſam, quaſi ad Olympici certaminis puluerẽ, perueniretur. Eodem die, inter complura alia, hoc quoque uenerat triſte. q; Salia, theſaurorum pauloante per Thracias Comes, cum de uinculis educitur audiendus, & calceo inſerit pedem, quaſi ruina incidentis immenſi terroris repente perculſus, animã inter retinentiũ manus efflauit. Conſtituto itaque iudicio, & cognitoribus præſcriptis oſtentantibus legem, ſed ex uolũtate dominantis moderãtibus momenta cauſarũ, horror peruaſerat uniuerſis. Totus eñ deiuus ab æquitate dilapſus, iãq; eruditior ad lędendum, in modũ harenarię ferę, ſi admotus quiſquam fabricę diffugiſſet, ad ultimam rabiem ſæuiebat. Inducti itaq; Patritius & Hilarius, ordinemq; replicare iuſſi geſtorum, cum inter exordia uariarent, fodicatis lateribus, illato tripede quo utebantur, adacti ad ſummas anguſtias, aperiunt negocii fidem, ab ipſis exordiis replicatam. Et prius Hilarius, Conſtruximus (inquit) magnifici Iudices, ad cortinæ ſimilitudinem delphicæ, diris auſpiciis de laureis uirgulis infauſtam hanc menſulam, quam uidetis. & imprecationibus carminum ſecretorum, choragiisq; multis ac diuturnis ritualiter conſecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis. Collocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis undique. lance rotunda pure ſuperpoſita, ex diuerſis metallicis materiis fabrefacta. Cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum uiginti quatuor ſcriptiles formæ inciſæ, perite diſiungebantur, ſpatiis examinatæ dimenſis. Hac linteis quidã indumentis amictus, calciatusq; itidem linteis ſoccis, torolo capite circũflexo, uerbenas Felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus numine præſcitiorum auctore, cærimoniali ſcientia ſuperſiſtit, cortinales ——— penſilem anulum librans, ſarctum ex carphathio filo perquã leui, myſticis diſciplinis initiatum. qui per interualla diſtincta retinentibus ſingulis literis incidens ſaltuatim, heroos efficit

roos efficit uersus, interrogationibus consonans ad numeros & modos plene concluſos, quales leguntur Pythici uel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præſenti ſuccedet Imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur. & aſſiliens anulus duas perſtrinxerat ſyllabas, & cum adiectione literæ poſtrema, exclamauit præſentium quidam, Theodorũ præſcribente fatali neceſſitate portendi. Nec ultra ſuper negotio eſt exploratum. ſatis enim apud nos conſtabat, hunc eſſe qui poſcebatur. Cũq; totius rei notitiam ita ſignatæ ſub oculis Iudicum ſubieciſſet, adiecit beneuole id Theodorum penitus ignorare. Poſt hæc interrogati, an ex fide ſortium, quas agitabant, ea præſcierint quæ ſuſtinerent? uerſus illos notiſſimos ediderunt, clare pronunciantes capitalem eis hanc operam ſcrutandi ſublimiora cito futuram, nihilominus tamen ipſi quoque cum cognitoribus Principi cædis incendia atque flagrantes Furias imminere. quorum tres ponere ſufficiet ultimos. ΟΥΜΑΝΗΤΙΟΙΝΙΓΕΓΟΝΕΣΣΒΤΑΙΜΜΚΑΙ ΔΥΤΟΙΣΤΙΣΙΦΩΝΗΒΑΡΤΜΗΝΙΣΕΘΟΠΑΗΣΕΙΚΑΚΟΝΟΙΤΟΝΕΝΠΕΑΙΟ ΙΣΙΜΙΜΑΝΤΟΣΑΙΣΟΜΕΝΟΚΑΡΗΟΣ. Quibus lectis unguibus male mulctati ſeparantur exanimes. Poſtea ut cogitati ſceleris officina pateret, aperte Honoratorum inducitur globus, uertices ipſos continens rerum. Cũq; nihil præter ſe, quiſque cernens ruinam ſuam, impelleret ſuper alium permiſſo quæſitorum, cœptans dicere Theodorus, primo in pacem uenialem proſtratus, dein altius reſpondere compulſus. oſtendit, ſe cognita per Euſerium, ne ad Imperatorem referret, ut conatus eſt aliquoties, ab eo prohibitum. aſſerente, non appetitu Regni occupandi illicito, ſed ratione quadam indeclinabilis Fati, id quod ſperabatur, ultro uenturum. Deinde hac eadem Euſerio ſub cruenta quæſtione confeſſione confutabant Theodorũ literæ ſuę, per ambages obliquas ad Hilarium ſcriptæ. Quibus ſpe iam firma concepta ex uatibus, de re non cunctabatur, ſed tempus patrandæ cupidinis quæritabat. Quibus poſt hæc cognita ſequeſtratis, Eutropius Aſiam proconſulari tunc obtinens poteſtate, ut factionis conſcius arceſſitus in crimen, abſceſſit innocuus, Parſiphilo eximente philoſopho. qui ut eum mendacio inuſto peruerteret crudeliter tortus, de ſtatu robuſtæ mentis non potuit deturbari. His acceſſit philoſophus Simonides, adoleſcens ille quidem, uerum noſtra memoria ſeueriſſimus. Qui cũ audiſſe negociũ per Fiduſtiũ deferretur, & cauſam nõ ex ueritate, ſed ex unius nutu penſari ſciuiſſet, didiciſſe ſe dixit prędicta, & cõmiſſa pro firmitate animi tacuiſſe. Quibus omnibus perſpicaciter inquiſitis, Imperator cognitorũ conſultatione reſpõdens, ſub uno proloquio cunctos iubet occidi. & uix ſine animorũ horrore funeſtum ſpectaculũ multitudine innumera contuente, & onerante queſtibus cœlum (nãq; ſingulorũ mala omnium eſſe communia credebantur) ducti uniuerſi flebiliter iugulantur, præter Simonidem, quem ſolum ſæuus illę ſententiæ lator efferatus ob conſtantiam grauem, iuſſerat flammis exuri. Qui uitam ut dominam fugitans rabidam, ridens ſubitas momentorum ruinas, immobilis conflagrauit.

peregrinum

peregrinum illum imitatus, Protea cognomine, philoſophum clarum. qui cũ mundo digredi ſtatuiſſet, Olympiæ quinquennali certamine ſub Græciæ conſpectu totius aſcenſo rogo, quem ipſe conſtruxit, flãmis abſumptus eſt. Et poſt hunc, diebus ſecutis, omnium ferè ordinum multitudo, quam nominatim recenſere eſt arduũ, in plagas calumniarum coniectã, percuſſorũ dexteras fatigauit, tormentis & plumbo & uerberibus ante debilitata. Sumptũq; eſt de quibuſdam ſine ſpiramento uel mora ſupplicium, dum quæritur an fumi deberet. & ut pecudum ubique trucidatio cernebatur. Deinde congeſti innumeri codices & acerui uoluminum multi, ſub conſpectu Iudicum concremati ſunt, ex domibus eruti uariis, ut illiciti ad leniendam cęſorum inuidiam, cum eſſent plerique liberalium diſciplinarum indices uariarum & iuris. Neq; ita multo poſt maximus ille philoſophus, uir ingenti nomine doctrinarum (cuius ex uberrimis ſermonibus ad ſcientiam copioſus Iulianus extitit Imperator) oraculi ſupradicti uerſus audiſſe inſimulatus, ſeq; cõperiſſe aſſenſus, ſed reticenda profeſſionis conſideratione non effudiſſe, uerum ultro prædixiſſe conſultores ipſos ſuppliciis pœnalibus perituros, Epheſum ad genuinam patriam ductus, ibiq; capite truncatus, ſenſit (docente periculo poſtremo) quæſitoris iniquitatem omnibus eſſe criminibus grauiorem. Conſtrictus etiam Diogenes laqueis impiæ falſitatis, uir nobili proſapia editus, ingenio, facundia, fortis, ſuauitateq; pręſtans, dudum Bithyniæ Rector, ut opimum patrimonium eius diriperetur, capitali eſt pœna affectus. Ecce autem Alypius quoq; ex Vicario Britanniarum, placiditatis homo iucundæ, poſt ociosam & repoſitam uitam (quoniam hucuſque iniuſtitia tetenderat manus) in ſqualore maximo uolutatus, ut ueneficiis reus citatus eſt, cum Hieroglyphio adoleſcente indolis bonæ, urgente Diogene quodam & uili & ſolo. omniq; laniena excruciato, ut uerba placentia principi uel potius accerſitori loquereť, quocũq; pœnis non ſufficerent membra, uiuo exuſto. Ipſe quoque Alypius poſt mulctationem bonorum exulare præceptus, filium miſerabiliter ductum ad mortem caſu quodam proſpero reuocatum excepit. Per id omne tempus Palladius ille coagulum omnium ærumnarum, quem captum à Fortunatiano docuimus primum, ipſa ſortis infirmitate ad omnia preceps, clades alias ſuper alias cumulando, lachrymis uniuerſa perfuderat luctuoſis. Nactus enim copiam nominandi infortunarum diſtantia quos uoluiſſet, ut artibus interdictis imbutos, ita ut ferarũ occulta ueſtigia doctus obſeruare uenator, multos intra caſſes lugubres includebat, quoſdam ueneficiorum notitia pollutos, alios ut appetitores imminuendæ conſcios maieſtatis. Et ne uel coniugibus maritoq; uacaret miſerias flere, immittebantur confeſtim, qui ſignatus domibus inter ſcrutinia ſupellectilis patris addicti, nec cantamenta quædam anilia, uel ut ebrioſa ſubderent amatoria ad inſontium pernitiem concinnata. Quibus in iudicio excitatis, ubi non lex, non religio, non æquitas ueritatem à mendaciis dirimebat, indefenſi bonis ablatis, nulli contacti delicto, promiſſe iuuenes, aliiq; membris omnibus capti ad ſupplicia ſellis geſto-

riis duce-

riis ducebantur. Inde factum est per Orientales prouincias ad omnis metus similiũ exurerentur libraria omnia. tantus uniuersos inuaserat terror. Nãq; ut pressius loquar, omnes ea tempestate uelut in Cymeriis tenebris reptabamus. paria conuiuis siculi Dionysii pauitantes. qui cum epulis omni tristioribus fame saginarentur, ex summis domorum laquearijs, in quibus discumbebant, setis nexos equinis, & occipitiis incumbentes gladios perhorrebant. Tunc & Bassianus Procero generatus Notarius, militans inter primos, quasi prænoscere altiora conatus, licet ipse de æqualitate partus uxoris consuluisse firmaret, ambitioso necessitudinum studio, quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio opimo exutus est. Inter fragores tot ruinarum, Heliodorus tartareus ille malorum omnium cum Palladio fabricator, mathematicus ut memorat uulgus, colloquiis ex aula regia præpigneratus abstrusis, iam funebres aculeos excitabat, omni humanitatis inuitamento ad prodendum quæ sciret uel fingeret lacessitus. nam & pollicitus cibo mundissimo foueba-tur, & ad largiendum pellicibus merebat æs collatitiũ graue. & incedebat passim ac late os circũferens uultuosum, omnibusq; formidatus, ea fiducia sublatior, q̃ ad lupanar, quo sicut ipse coluit liberius seruabatur, cubicularijs officijs præpositus, assidue propalam uenditabat elogia parentis publice perferens, futura pluribus luctuosa, per quæ cum ut forensium causarum patronũ, quid in primis orationis partibus collocaret, ut proficere possit facilius & ualere, quibusue figurarum cõmentis splendida loca attentare debeat, prę-monebat. Et quoniam longum est, quæ cruciarius ille conflauit, hoc unum edisseram, quanq̃ præcipiti confidentia patriciatus columina ipsa pulsauit. Qui ex clandestinis (ut dictum est) regionum confabulationibus immaniter arrogans, & ipsa uilitate ad facinus omne uenalis, egregiũ illud par Consulũ Eusebium & Hypatium germanos fratres, Constantij principis quondam affines, ad cupidinem altioris fortunę erectos, & consuluisse & agitasse quę-dam super Imperio detulit, addens itineri ad mendacium ficte constructo, q̃ Eusebio etiam Principalia indumenta parata sint. Quibus hausti aueriter fremebundus & minax, cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere etiã iniusta existimabat, irremisse ab externis regionũ, interuallis exhibitis omnibus, quos solutus legibus accusator perduci debere profunda securitate mandarat, suscipi quæstionem criminose præcepit. Cũq; nodosis coarctationibus æquitate diu iacta, & uix uili asseueratione perditi nebulonis durante, nullam confessionem exprimere tormenta grauia potuissent, ablegatosq; ab omni huiusmodi conscientia ipsa uiros ostenderet claros, calumniator quidem ita ut antea honorabiliter colebatur. Illi uero exilio & pecuniarijs afflicti dispendijs, paulopostea reddita sibi mulcta sunt reuocati dignitatibus integris & splendore. Nec tamen post hæc tam pœnitenda, repressius actum est uel prudenter. non reputante alta nimium potestate, q̃ recte institutis ne cum inimicorum quidem incommodis in delicta conuenit ruere uoluntaria. nihilq; sit tam dirum, q̃ ad ardua Imperij supercilia etiã acerbitatem naturæ adiungi.

Sed Heliodoro (incertum morbo, an quadam excogitata ui) mortuo, nolui dicere, utinam nec ipsa res loqueretur, funus eius per uespillones elatum, palliati processere honorati complures. inter quos & fratres iussi sunt Consulares, ibi tunc Rectores Imperii, caries tota stoliditatis apertius est profanata. Qui cum abstinere inconsolabili malo rogaretur obnixe, inflexibilis mansit. ut uideretur aures occlusisse cæris, quasi scopulos Syrenios transgressurus. Superatus tamen precibus destinatis, tandem nudatis capitibus, infaustam bustuarii Libitinam aduſque sepulcrum incedentes pedibus, quosdam etiam complicatis articulis præire mandauit. Horret animus reminiſci, quo iusticio humiliati tot rerum apices uisebantur, & præcipue consulares, post Scipiones & trabeas & fastorum monumenta mundana. Inter quos omnes adolescentiæ uirtutum pulchritudine commendabilis noster Hypatius præminebat, uir quieti placidiq; consilii, honestatem lenium morum uelut ad perpendiculum librans. qui & maiorum claritudini gloriæ fuit, & ipse posteritatem mirandis actibus præfecturæ geminæ decorauit. Accesserat hoc quoque eodem tempore ad Valentis cæteras laudes, q̃ cum in aliis ita sæuiret infeste, ut pœnarum maturis ferret finiri cum morte dolens, Numium tribunum, malitia quendam exuperantem, iisdem diebus conuictum confessumq;, q̃ excepto uiuę mulieris uentre, atque intempestiuo partu extracto, infernis Manibus excitis de permutatione Imperii consulereausus est, familiaritate eius contuitu, ordine omni mussante abire iussit illæsum, salutem & inuidendas opes & militiæ statum integrum retenturum. O præclara informatio doctrinarum, munere cœlesti indulta felicibus, quæ uel uitiosas naturas sæpe excoluisti, quanta in illa caligine temporum correxisses, si Valenti scire per te licuisset, nihil aliud esse Imperium (ut sapientes definiunt) nisi curam salutis alienæ. boniq; esse moderatoris restringere potestatem, resistere cupiditati omnium rerum & implacabilibus iracundiis. nosseq; (ut Cæsar dictator aiebat) miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis. ideoq; de uita & spiritu hominis (qui pars mundi est, & animantium numerum complet) laturum sententiam, diu multumq; cunctari oportere. nec præcipiti studio ubi irreuocabile factum est agitari. ut exemplum est illud antiquitati admodum notum. Apud proconsulem Asiæ Dolabellam Smyrnæa sobolem propriam & maritum uenenis necasse confessa, q̃ filium ex alio marito ab eis comperit necatum. ad quod res ex more dilata est, anceps quid inter ultionem & scelus statui debeat hæsitaret, ad Areopagitas missa est Athenienses, ludices tristiores. quorum æquitas deorum quoque iurgia dicitur distinxisse. Hi causa cognita, centesimo post anno cum accusatore mulierem adesse iusserunt. ne aut absoluerent ueneficam, aut ultrix necessitudinum puniretur. Ira nunquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum. Post cõmissa iniquitatibus uariis antedicta & impressus fide corporibus liberisq; superuixerant notas inconniuens Iustitiæ oculus arbiter & uindex perpetuus rerum uigilanti. Attente nãq; cæsoꝝ ultimæ dirę,

perpetuum

perpetuum numeratione querelarum iustissima cõmouentes, Bellonæ accen derant faces. ut fides oraculi firmaretur, qđ nihil impune prædixerat perpe trari. Dum hæc, quæ supra digesta sunt, Antiochiæ parthico fragore ces sante per intestinas dilatantur ærumnas, cætus Furiarum horrificus post in conuolutos multiplices casus ab eadem urbe digressus, ceruicibus Asiæ to tius insedit, hoc modo. Festus quidã Tridentinus ultimi sanguinis & igno ti, in nexum germanitatis à Maximino dilectus, ut sodalis & contogatus, dis cernentibus Fatis ad Orientem transgressus est. ibiq; administrata Syria ma gisterioq; Memorię peracto, bona lenitudinis & reuerentię reliquit exempla. Vnde regere Asiam proconsulari potestate exorsus, uelificatione tranquilla (ut aiunt) ferebatur ad gloriam. Audiens autem Maximinũ, optimo cuique exitialem, obtrectabat subinde actibus eius, ut pernitiosis & fœdis. Sed cũ impie peremptorum exequiis suffragantibus, ad Præfecturam uenisse homi nem comperisset immeritum, exarsit ad agenda sperandaq; similia. & histrio nis ritu, mutata repente persona, studio nocendi concepto, incedebat oculis intentis ac rigidis, Præfecturam autumans affore propediem, si ipse quoque se contaminasset insontium pœnis. Et quanquã sint multa & uaria, quæ ut leuius interpretemur, egit asperrime. pauca tamen dici sufficiet, quæ sunt no ta peruulgataq;, ad æmulationem eorum cõmissa, quæ facta sunt Romæ. Ratio enim eadem est ibi recte secusue gestorum, etiam si magnitudo desit dissimilis rerum. Philosophum quendam Coheraneum, haud exilis meriti uirum, ea causa tormentorum immanitate ultum occidit, q; ad coniugem suam familiariter scribens, sermonẽ addiderat græce ΣΟΙ ΑΘΗΝΟΘΙ ΚΑΙ ΣΤΕΘΒΤΗΝ ΤΤΑΗΝ. quod dici prouerbialiter solet, ut audiens altius aliquid agendũ agno scat. Anum quandam simplicem, interuallatis febribus mederi leni carmine consuetam, occidit ut noxiam, postquam filiam suam ipso conscio curauit ascita. In chartis cuiusdam municipis clari, scrutari ex negotio iussis, genitu ra Valentis cuiusdam inuenta est. repellensq; calumnias is, cuius intererat, cum obiectaretur ei quam ob rem constellationem Principis collegisset, fra trem suum fuisse Valentem. dudũq; obiisse, documentorum plena fide mon strare pollicito, inexpectato ueritatis indicio laniatus, lacer trucidatus est. Visus adolescens in balneis admouere marmori manus utriusque digitos al ternatim, & pectoris septem uocales literas numerasse, ad stomachi reme dium prodesse id arbitratus, in iudicium tractus, perculsus est gladio post tor menta. His & mihi uertendi stilum in Gallias confunditur ordo seriesq; ge storum. Inter multa & sæua Maximinum reperiens iam profectum, qui po testate late diffusa sæuum Imperatori accesserat incentiuum, maiestati Fortu na miscente licentiam grauem. Quisquis igitur dicta considerat, perpendat etiam cætera quæ tacentur. ueniam daturus, ut prudens, si cuncta comple ctimur, quæ consiliorum prauitas crimina in maius exaggerando commisit. Adolescente enim acerbitate rationum inimica rectarum, trux suopte inge nio Valentinianus post eiusdem Maximini aduentum, nec meliora monente

ullo, nec retentante, per aſperos actus uelut æſtu quodam fluctuum ferebatur & procellarum, adeo, ut irascentis sæpe uox & uultus inceſſus mutaretur & color. Quam rem indicia uaria teſtantur & certa, è quibus pauca ſufficiet poni. Adultus quidam ex his, quos Pædagogianos appellant, ad obſeruandam uenatitiam prædam ſpartanum canem retinere diſpoſitus, ante prædictum tempus abſoluit, aſſultu eius euadere conantis appetitus & morſu, ideoq; necatus ad exitium fuſtibus, eadem necatus eſt die. Præpoſitum fabricæ, oblato thorace polito faberrime, præmiumq; ideo expectantem, ea re præcepit occidi, q̃ pondus paulominus habuit ſpecies ferrea, quàm ille formarat.

Epiroten aliquem ritus Chriſtiani preſbyterum noſtros Firmus, ut in monumento obſtruſo locarat & celſo, cunctisq; recens in proditoris ſatellitisq; memorati animaduertit acriter, ut ſolebat. Hoc ei magni nominis adiumento gerenti proſperrime, uerus indicat explorator, confugiſſe ad Iſaflenſium populum Firmum. Ad quem repoſcendum una cum fratre Mazuca cæterisq; neceſſitudinibus illuc ingreſſus, cum adipiſci non poſſet, genti bellum indixit. & prælio atroci commiſſo, ferocientibus Barbaris ultra modum, aciem in rotundo habitu figuratam opponit. adeoq; Iſaflenſes pondere caterua-rum ingentium inclinati ſunt, ut plurimi caderent, & ipſe Firmus ferox & ſæpe in ſuam pernitionem præceps, quo auferretur in fugam per ſaxa & rupes diſcurrere citus aſſueto. Mazuca uero frater eius caperetur letaliter ſaucius. Qui Cæſaream mitti diſpoſitus, ubi ſæua inuſſerat monumenta facinorum peſſimorum, dilatato uulneris hiatu diſceſſit. Caput tamen eius, auulſum reſiduo in corpore, cum magno uiſentium gaudio urbi illatum eſt antedictæ. Poſt hæc, Iſaflenſium gentem quæ obſtitit ſuperatam, dux nobilis incõmodis multis, ut æquitas poſcebat, afflixit. Ibi Euaſium potentem municipem, Florũq; eius filium, & quoſdam alios, per ſecretiora conſilia temeratorem quietis iuuiſſe confutatos aperte, flãmis abſumpſit. Exindeq; pergens interius, nationem Iubalenam ſpiritu aggreſſus ingenti, ubi natum nobilem patrem dederat Firmi, repulſus altitudine montium & flexuoſis anguſtiis ſtetit. Et quanlibet facto in hoſtem impetu pluribusq; peremptis aperuerit uiã, formidans tamen ſublimia colliũ ad inſidiandũ aptiſſima, ducens ſuos incolumis reuertit ad Audienſe caſtellum. ubi Ieſalenſium gens fera ſe met dedit, uoluntaria auxilia præſtare ſpondens & commeatus. His & eiuſmodi glorioſis actibus exultans ampliſſimus ductor, ipſum ocii turbatorem petebat ualido uirium niſu. ideoq; prope munimentũ, nomine Medianum, diu conſiſtens, per multas prudentesq; ſententiarum uias eundem ſibi prodi poſſe ſperabat. Hæcq; cogitationibus anxiis altioreq; proſpiciens cura, rurſus ad Iſaflenſes hoſtem comperit reuertiſſe. quos nihil moratus, ut antea, agminibus adoritur incitatis. Cui Rex Igmazen nomine, ſpectatus per eos tractus, opibusq; inſignis, progreſſus obuiam confidenter, Cuius loci es tu, inquit,

uel quid

uel quid acturus huc ueniſti? reſponde. Quem Theodoſius fundata mente intuens toruum, Comes ait Valentiniani ſum, Orbis terrarũ domini, ad opprimendum latronem funereum miſſus. quem niſi ſtatim reddideris, ut inuictus ſtatuit Imperator, peribis funditus cum gente quam regis. Quo audito, Igmazen, poſt conuitia multa quæ congeſſit in ducem, ira doloreq; perculſus abſceſſit. Et ſecutæ principio lucis utrinq; occurſuræ ſibi ad confligendũ proceſſerunt acies minaciſſimæ, & Barbarorum uiginti penè millia in ipſis locata ſunt frontibus, occultatis pone terga ſubſidialibus globis, ut aſſurgentes paulatim noſtros multitudine clauderent inſperata. Hiſq; Ieſalenſes auxiliares acceſſere quáplures, quos adiumenta & cõmeatus noſtris docuimus promiſiſſe. Contra Romani quãuis admodum pauci, tamen fortibus animis uictoriisq; antegreſſis elati, deſectis lateribus ſcutisq; in teſtudinis formam coherenter aptatis reſtiterunt gradibus fixis. & à Sole orto uſque dici extimũ pugna protenta, paulo ante ueſperam uiſus eſt Firmus equo celſiori inſidens, ſago puniceo porrectius panſo, milites clamoribus magnis hortari, ut dedant Theodoſium oportune (truculentum eum appellans & dirum & ſuppliciorum ſæuum repertorem) ſi diſcriminibus eximi uellent, quæ perferebant. Hæ inſperatæ uoces ad dimicandum quoſdam acrius incitarunt, alios inferere prælium illexerunt. Proinde ubi noctis aduenit quies prima, partibus tenebrarum obuolutis errore, dux reuerſus ad Audienſe caſtellum, militesq; recognoſcens eos, quos à pugnandi propoſito pauore uerba detorſerant Firmi, diuerſo genere pœnarum extinxit, alios ademptis dexteris, quoſdam uiuos combuſtos. excubiasq; agens cura peruigili, Barbarorum aliquos auſos, cum apparere non poſſent poſt occaſum Lunæ, caſtra ſua tentare ſtudit, uel irruentes audentius cepit. Digreſſus exinde paſſibus citis, Veſſalienſes ut ambiguæ fidei per tramites adortus obliquos, unde parum ſperari potuit, ad penuriam uaſtauit extremam. perq; Cæſarienſis Mauritaniæ oppida reuerſum Sitiphim, Caſtorem & Martinianũ, rapinarum flagitiorúq; Romani participes, ad interitum tortos incendit. Redintegratur poſt hæc cum Iſaflenſibus bellum. primoq; conflictu Barbarorum pluribus pulſis & interfectis, Rex eorum Igmazen uincere antehac aſſuetus, terrore fluctuans mali præſentis, nihilq; cõmerciis uetitis ad uitam ſpei ſibi reſtare, ſi obſtinatius egerit arbitratus, quantum caute fieri potuit & occulte prorupit ex acie ſolus, uiſumq; Theodoſium ſuppliciter petit, ut Miſſillam Mazicum optimatem ad ſe uenire iuberet. per quem (ut rogauerat) miſſum, clandeſtinis colloquiis monuit ducem, ſuopte ingenio pertinacem, ut ad præbendam ſibi copiam agendi quæ uellet, popularibus uiis acriter immineret, eosq; aſſiduitate pugnandi mutaret in metum, promptos quidem ad duellis fauorem, ſed iacturis multiplicibus feſſos. Paruit Theodoſius dictis. & crebritate certaminum Iſaflenſes ita protriuit, ut iiſdem labentibus pecudum ritu Firmus latenter euaderet, & ab iis & diuturnis lachrymis amendandus, inibi dum de fuga conſultat tentus ab Igmaze cuſtodiretur. Et quoniam obſcurius geſta

didicerat per Maſſillam, in extremis rebus unum remedium ſupereſſe contemplans, calcare uiuendi cupiditatem uoluntaria ſtatuit morte. uinoque conſulto diſtentus, & crapulentus ſilenti nocte, oppreſſis altiore ſomno cuſtodibus, peruigil ipſe impendentis crumnæ terrore inſomnis, grauibus relicto cubili manibus repens & pedibus longius ſeſe diſcreuit. repertumq; funiculũ, quem finendæ uitæ parauere caſus, de clauo parieti affixo ſuſpendit. ubi collo inſerto, animam abſque morte cruciabili exhalauit. Quod dolenter ferens Igmazen, ereptamq; ſibi gloriam gemens, quia non contigerat ad caſtra Romana uiuum ducere perduellem, interpoſita fide publica per Maſſillam, ipſe carmelo necati cadauer impoſitum ferens, cum tentoria exercitus aduentaret, ad Subicarenſe caſtellum locata, in iumentum tranſtulit in ſarcinale, & Theodoſio obtulit exultanti. Qui conuocatis armatis ſimul atque plebe, interrogatiſq; an agnoſcerent uultum. eiuſdem eſſe, cum fine ulla didiciſſet ambage, ibi pauliſper moratus, Sitiphim triumphanti ſimilis redit. ætatum ordinumq; omnium celebrabili fauore ſuſceptus. Dum hoc puluere per Mauritanniam dux antedictus anhelat & Africam, Quadorum natio motu eſt excita repentino, parq; nunc formidanda, ſed immenſum quantum antehac bellatrix & potens, ut indicat properata. quoniam raptim procliuia, obſeſſaq; ab iiſdem Marcomnanis Aquileia diu, Opitergiũq; exciſum, & cruenta complura per celeres acta procinctus uix reſiſtente perruptis alpibus Iuliis Primicerius, quem ante docuimus marito & erat ut Barbaris ratio iuſta querelarum. Valentinianus enim ſtudio muniendarum limitum, glorioſo quidem, ſed nimio, ab ipſo principatus initio flagrans, trans flumen Iſtrum in ipſis Quadorum terris, quaſi Romano iuri iam uindicatis, ędificari præſidiaria caſtra mandauit. Quod accolæ ferentes indigne, ſuiq; cautiores, legatione tenus interimit, ſufurris arcebant. Sed Maximinus in omne auidus nefas, & genuinos mitigare nequiens flatus, quibus Præfecturæ acceſſerat tumor, increpabat Equitium, per Illyricum eo tempore magiſtrũ Armorum, ut peruicacem & deſidem, nec dum opere qđ maturari diſpoſitum eſt, conſumato. addebatq; ut conſulens in commune, q; ſi paruo ſuo Martelliano deferretur poteſtas per Valeriam, ducis munimentum ubique ulla cauſatione conſurgeret. utrũque mox eſt impetratum. Qui promotus profectusq; cum uenifſet ad loca, intempeſtiue turgens ut filius, nullis affatibus delinitis his, quos nunquã tentatæ cupiditatis figmenta regionum ſuarum faciebant extortes, opus pauloante inchoatum aggreditur, admiſſæ copia fraganti ſuſpenſum. Denique Gabinium Regem, ne quid nouaretur modeſte poſcentem, ut aſſenſurus humanitate ſimulata cum aliis ad conuiuium corrogauit. Quem digredientem poſt epulas, hoſpitalis officii ſanctitate nefarie uiolata, trucidari ſecurum effecit. Cuius rei tam atrocis diſſeminatus rumor ilico per diuerſa, & Quados & gentes circũſitas efferauit, Regisq; flentes interitum in unũ coactæ miſere uaſtatorias manus. quæ Danubium tranſgreſſæ, cum nihil expectaretur hoſtile, occupatam circa meſſem,

agreſtem

agreſtem adortæ ſunt plebem. maioreq; parte truncata, quicquid ſuperfuit domum cum multitudine uarii pecoris abduxerunt. Euenisſet profecto tunc inexpiabile ſcelus, numerandum inter probroſas Rei Romanę iacturas. paulo enim abfuit, quin filia caperetur Conſtantii, cibum ſumens in publica uilla, quam appellant Piſtrenſem, cũ duceretur Gratiano nuptura, ni fauore propitii numinis præſens Meſſala, prouinciæ Rector, eam iudiciali carpento impoſitam, ad Sirmiam uicesimo ſexto lapide diſparatam curſu reduxiſſet effuſo. Hoc caſu proſpere regia uirgine periculo miſerę ſeruitutis exempta. cuius, ſi potuiſſet impetrari, redẽptio captæ magnas inuſſiſſet Reipublicę clades. Latius ſe cum Sarmatis Quadi pandentes, ad raptus & latrocinia gentes aptiſſimæ, prędas hominum uirile & muliebre ſexus agebant & pecorum, uillarum cinęribus exuſtarum, cæſorumq; incolentium exultantes erumnis, quos nec opinantes ſine ulla parſimonia deleuerunt. Per omnia itaque propinqua malorũ ſimilium diſperſa formidine, præfectus Prætorio agens tunc apud Sirmium Probus, nullis bellorũ terroribus aſſuetus, rerum nouarum lugubri uiſu præſtrictus, oculosq; uix attollens, hærebat diu quid capeſſeret ambigens. & cum paratis uelocibus equis noctem proximã deſtinaſſet in fugam, monitus tutiore conſilio, manſit immobilis. Didicerat enim omnes ſecuturos confeſtim, qui mœnibus claudebantur, tegendos latebris oportunis. Quod ſi contigiſſet, impropugnata ciuitas ueniſſet in manus hoſtiles. Proinde parumper lenito pauore, ad arripienda quæ urgebãt acri animo aſſurgens, reterſit obrutas ruderibus foſſas, murorũq; maximam partem pacis diuturnitate contemptam, & ſubuerſas aduſque celſarum turrium minas expetit ſtudio ædificandi coalitus. Hac ratione opere uelociter abſoluto, q; impenſas ędificandi cauſa theatri dudum congeſtas, ſufficientes ad id quod efficere maturabat, inuenit. Atque huic ſpectato conſilio ſalutare addidit aliud, & ſagittariorũ cohortem ex ſtatione proxima affuturam, obſidio ſi ueniſſet, acciuit. His uelut obicibus Barbari ab oppugnanda urbe depulſi, parum ad has calliditates dimicandi ſolertes, ſarcinisq; impediti prædarum, ad Equitii uertuntur indaginem. Et cum ad Valeriæ ſpatia longe remota ſeceſſiſſe, raptorum didiciſſent indiciis, illuc properato petierant gradu frendentes, hacq; ex cauſa iugulo eius intenti, q; per ipſum circũuentum Regem exiſtimabãt inſontem. Quibus cognitis, curſu ruentes infeſtius, obuiã legiones motę ſunt duæ Pannonica & Męſiaca ualida præliis manus. quæ, ſi conſpiraſſet, abierat procul dubio uictrix. Sed dum diſcretim graſſatores adoriri feſtinant, ortis inter ſe diſcordiis impediti, de honore certabant & dignitate. Quo intellecto Sarmatę ſagaciſſimi, nõ expectato certandi ſigno ſolenni, Mœſiacã primã inceſſunt. Dũq; milites arma tardius per tumultũ expediunt, interfectis plurimis, aucti fiducia aciem perrupere Pãnonicam, diſiectaq; agminis mole, geminatis ictibus omnem penè deleſſent, ni periculo mortis aliquos citũ extraxiſſet effugium. Inter hæc Fortunæ diſpendia triſtioris, dux Mœſiæ Theodoſius Iunior, prima etiã tum lanugine iuuenis, Princeps poſtea perſpectiſſimus, Sarmatas

liberos ad discretionem seruorum rebellium appellatos collimitia nostra ex alio latere inuadentes aliquoties expulit & afflixit, congressibus densis attritos. adeoq; obsistentes fortissime turbas confluentes oppressit, ut cæsorum plurium alites iuste sanguine satiaret & feras. Vnde residui tumore iam deflagrante, metuentes ne idem dux uirtutis ut apparuit expeditæ, in primo finium aditu incursantes cuneos sterneret aut fugaret, uel insidias per syluarum locaret occulta, post multos perrumpendi conatus subinde tentatos in cassum, abiecta pugnandi fiducia concessionem petiuere præteritorum & ueniam. Victiq; ad tempus indultæ fœderibus pacis, nihil egere contrarium. eo maxime timore perculsi, q; ad tutelam Illyrii Gallicani militis ualidum accesserat robur. Dum hæc tot ac talia per turbines agitantur assiduos, Claudio regente Vrbem æternam, Tiberis, qui media intersecans mœnia cloacis & fluuiis abundantius multis Tyrrheno mari miscetur, effusione imbrium exuberans nimia, & supra amnis speciem pansus, omnia penè contexit. & stagnantibus ciuitatis residuis membris, quæ tenduntur in planiciem molliorem, montes soli & quicquid insularum celsius eminebat, à præsenti metu defendebatur. & ne multi inedia contabescerent, undarum magnitudine nusquã progredi permittente, lembis & scaphis copia suggerebatur abunde ciborum. At uero ubi tempestas molliuit, & flumen ruptis retinaculis rediuit ad solitum cursum, abstersо metu, nihil postea molestum expectabatur. Hic ipse Præfectus egit admodum quietem, nullam seditionem super querela iusta perpessus. & instauravit uetera plurima. inter quæ porticum excitauit ingentem, lauacro Agrippæ contiguam, Euentus Boni cognominatam, ea re, q; huius nominis prope uisitur templum.

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM · GESTARVM
LIBER · TRIGESIMVS

IN has turbarum difficultates, quas per caducis Regę Quadorum excita, ut occiſo per ſcelus, dirum in Oriente cõmittitur facinus, Para Armeniorum Rege clandeſtinis inſidiis obtruncato. Cuius materiæ, impio conceptæ conſilio, hanc primordialem fuiſſe nouimus cauſam. Conſarcinabant in hunc etiam tum adultum crimina quædã apud Valentem exaggerantes male ſolertes homines, diſpendiis ſæpe cõmunibus paſti. Inter quos erat Terentius dux, demiſſe ambulans, ſemperq; ſubmœſtus, ſed quoad uixerat acer diſſenſionum inſtructor. Qui aſcitis in ſocietatem gentibus paucis, ob flagitia ſua ſuſpenſis in metum, ſcribendo ad Comitatum aſſidue Gylacis necem replicabat. & Artabannus reſpondens, eundem iuuenem ad ſuperbos actus elatum, ne miſiſſe in ſubiectos immanem, unde quaſi futurus particeps ſuſcipiendi tunc pro inſtantium rerum ratione tractatus, idem Para regaliter uocatus, & apud Tarſum Ciliciæ obſequiorum ſpecie cuſtoditus, cum neque ad Imperatoris caſtra accipi, ne ſurgentis aduentus cauſam ſcire cunctis reticentibus poſſet, tandem ſecretiore indicio cõperit per literas Romani Rectoris uadem Terentium mittere propediem alterum Armeniæ Regem, ne diu Para ſpeq; qđ reuertitur nationibus oportuna deficeret, ad iura Perſarum eam rapere ui uel metu uel adulatione flagrantium. Quæ reputans ille impendére ſibi præſagiebat exitium graue. Et doli iam prudens, neque aliam, niſi cito diſceſſu, ſalutis reperiens uiam, ſuadentibus his, quibus fidebat, conglobatis trecentis Comitibus, ſecutis eum è patria cũ equis uelociſſimis, ut in magnis ſolet dubiisq; terroribus, audacter magis q̃ conſiderate pleraque dici parte emenſa, egreſſus cuneatim properabat intrepidus. Cũq; cum prouinciæ moderator apparitoris qui portam tuebatur impercitus, feſtinato ſtudio reperiſſet in ſuburbano, ut remaneret enixius obſecrabat. & parum hoc impetrato, mortis auerſus eſt metu. Nec minus paulopoſtea legionem ſecutam, iãq; aduentantem ipſe cũ promptiſſimis retrorſus excurrens, fundensq; in modum ſcintillarum ſagittas. ſed uoluntate errans, hanc in fugam compulit, ut cum tribuno milites uniuerſi perterrefacti, uiuidius q̃ uenerãt, remearent ad muros. Exin ſolutus omni formidine, biduo & binoctio exanclatis itinerum laboribus magnis, cum ad flumen

men uenisset Euphraten, & inopia nauiũ uoraginosum amnem uado transire nõ posset, nandi imprudentia pauentibus multis, ipse omniũ maxime cunctabatur. & remansisset, ni cunctis uersantibus uaria, id reperire potuisset effugium, in necessitatis abrupto tutissimũ. lectulos in uillis repertos, his utribus suffulserunt, quoq; erat abundans prope in agris uinariis copia. Quibus singulis proceres insidentes & Regulus ipse, iumenta trahentes præruptos undarum occursantium fluctus obliquatis meatibus declinabat. Hocq; commento tandem ad ulteriorem ripam post extrema discrimina peruenerunt. residui omnes equis inuecti natantibus & circũluente flumine sæpe demersi, iactiq; infirmati periculoso morbo, expelluntur ad contrarias margines. ubi paulisper refecti expeditius q̃ diebus præteritis incedebant. Hoc nuntiato Princeps antedictus fuga perculsus, quem elaqueatum fidem rupturum existimabat, cum sagittariis mille succinctis & leuibus Danielum mittit & Barzimerem, reuocaturos eum, Comitem unum, alterũ Scutariorũ tribunum. Hi locorum gnaritate confisi, quæ ille properans ut peregrinus & insuetus meandros faciebat & gyros, cõpendiosis uallibus eius itinera præuenerunt. & diuisis inter se copiis, clausere uias proxima duas trium millium interuallo distinctas, ut transiturus per utrãuis caperetur improuidus. Sed euanuit cogitatu hoc casu. Viator quidam ad citeriora festinans, cum uiuum armato milite uidisset oppletum, per posterulam tramitem medium squalentem fructetis & sentibus uitabundus excedens, in Armenios incidit fessos. eductus ad Regem, arcano sermone solum quæ uiderat docet, ac retinetur intactus. Moxq; metu dissimulato, eques mittitur clandestinus ad dextrum itineris latus, diuersoria paraturus & cibum. Quo paulum progresso, in lęuum tractum item alius talia facturus ire iubetur, occasum alterum aliorsum nescius missum. Quibus ita utiliter ordinatis, Rex ipse cum suis dumeta per quę uenerat relegens, & rursus monstrante quæ hispidam & iumento onusto exiguam callem post terga relictis militibus euolauit. Qui captis eius ministris missis ad mentes obseruantium præstringendas, quasi uenatitiam prędam, modo non porrectis brachiis expectabant. Tandemq; hi uenturum operiuntur. Ille Regno incolumis restitutus, & cum gaudio populariũ summo susceptus, fiderandi ne mansueti mobilis, iniuriis quas pertulerat omnibus demussatis. Daniclus post hæc & Barzimeres cum lusi iam iam reuertissent, probrosis lacerati conuiciis ut inertes & desides, ut hebetatę primo aspectu uenenatæ serpentes ora exacuere letalia, cum primum potuissent lapso prouirium copia nocituri, & leniendi causa flagitii sui uel fraudis quam meliore consilio pertulerunt apud Imperatoris aures rumoq; omniũ tenacissimas incessebãt falsis criminibus Parã, intentione scire as inuertendis debilitandisq; corporibus, miris modis eũ callere fingentes, addentes q; huiusmodi artibus offusa sibi caligine mutatas, uasorũq; forma trãsgressus tristes solicitudines, huic irrisioni superfuerit excitauit. Hinc illũ inexplicabile auctum principis odium & doli struebantur indies, ut per uim uel clam uita adimeretur Paræ.

Agentiq;

Agentiq; tunc in Armenia Traiano & rem militarem curanti ad ſecretis committitur ſcriptis, quæ illecebroſis Regem inſidiis ambiens, & modos ſerenæ mentis Valentis indices ut terram tradens modo ipſe ſe ſe eius conuiciis ingerens ad ultimum compoſita fraude ad prandium uerecundius inuitauit, qui nihil aduerſum metuens uenit, conceſſoq; honoratior diſcubuit loco. Cumq; apponerentur exquiſitæ cupediæ, & ædes amplæ neruorum & articulato flatiliq; ſonitu reſultarent, iam uino incaleſcente ipſo conuiuii domino, per ſimulationem naturalis cuiuſdam urgentis egreſſo, gladium diſtrictum intentans toruo lumine ferociens quidam immittitur Barbarus aſper, ex his, quos Supras appellant, confoſſurus iuuenem exilire poſſet, etiam tum impræpeditus. Quo uiſo Regulus forte prominens ultra torum expedito dolone aſſurgens, ut uitam omni ratione defenderet, perforato Rectore deformis procubuit uictima multiplicatis fœde conciſa. Hocq; figmento nefarie de certa crudelitate inter epulas, quæ reuerendæ ſunt uel in Euxino Ponto, hoſpitali numine contuente, peregrinus cruor in ambitioſa iam & conſperſus ſpumantes ante ſocietati ſuperfuit cõuiuarum horrore maximo diſperſorum. Ingemiſcat (ſiquis uita digreſſis eſt dolor) huius arrogantiam facti Fabritius ille Lucinus, ſciens qua animi magnitudine Timocharem (uel ut quidam ſcribunt Nitiam) miniſtrum reppulerit regium, colloquio occultiore pollicitum, q; Pyrrhum, Italiam tunc bellis ſæuiſſimis exurentem, ueneno poculis necabit infectis, ſcripſeritq; ad Regem, ut ab interiore caueret obſequio. Tantũ reuerentiæ locum apud priſcam illam Iuſtitiam uel hoſtilis menſę genitalitas obtinebat. Verum excuſabatur recens inuſitatũ facinus & pudendũ necis exemplo Sertorianæ, adulatoribus forſitan ignorantibus, q; (ut Demoſthenes perpetuũ Græciæ decus affirmat) nunq; ſimilitudine aut impunitate alterius criminis diluitur id quod contra ac liceat arguitur factum. Hæc per Armeniam notabiliter geſta ſunt. Sapor uero poſt ſuorum priſtinam cladem comperto interitu Paræ, quem ſociare ſibi impendio conabatur, mœrore graui perculſus, augenteq; noſtri exercitus alacritate formidinem, maiora ſibi præſeminans, Arrace Legato ad Principem miſſo, perpetuam erumnarũ cauſam deleri penitus ſuadebat, Armeniam ſubdi, ſi placuiſſet, aliquot poſcens, ut Iberiæ diuiſione ceſſante, remotisq; inde partis Romanæ præſidiis, Aſpacures ſolus regnare permitteretur, quem ipſe præfecerat genti. Ad quæ Valens in hãc reſpondit ſententiam, Nihil derogare ſe poſſe placitis, ex conſenſu firmatis. ſed ea ſtudio curatiore defendere glorioſo propoſito. Contrariæ Regis literæ hyeme iã extrema perlatæ ſunt, uana cauſantes & tumida. Aſſeuerat enim nõ poſſe ſemina radicitus amputari diſcordiarum, niſi interueniſſent conſcii uotis fœderatæ cũ Iouiano, quos aliquos uita didicerat abſceſſiſſe. Ingraueſcente poſt hęc altius cura, Imperator eligere conſilia, q̃ inuenire ſufficiens, id conducere rebus exiſtimans, Victorem magiſtrũ Equitum & Vrbitiũ Meſopotamię ducem oræ properare iuſſit in Perſas, reſponſum abſolutũ & unius modi perferentes, q; Rex iuſtus & ſuo cõtentus, ut iactitabat,

ut iactitabat, ſceleſte concupiſcat Armeniam, ad arbitrium ſuũ uiuere cultoribus eius permiſiſſet, ni Sauromaci præſidia militum impertita principio ſequentis anni, ut diſpoſitũ eſt, imprępedità reuerterint, inuitus ea cõpleuit quę ſponte ſua facere ſuperſedit. Quæ legatio rectà quidem & libera, ni deuiaſſet in eo, qđ abſque mandatis oblatas ſibi regiones in eadem Armenia ſuſcepit exiguas. qua regreſſa aduenit Surena poteſtatis ſecũdæ poſt Regem has eaſdem Imperator offerens partes, quas audacter noſtri ſumpſere Legati. Quo ſuſcepto liberaliter & magnifice, ſed parum impetrato qđ poſcebat remiſſo, parabantur magna inſtrumenta bellorũ. ut mollita hyeme Imperator ei trinis agminibus perrupturo Perſidem, ideoq; Scytharum auxilia feſtina celeritate mercante. Proinde parum adeptus ea, quæ ſpe uana conceperat Sapor, ultraq; ſolitum aſperatus, q; ad expeditionem accingi Rectorem compererat noſtrum, iram eius conculcans Surenæ dedit negotiũ, ut ea quæ Victor Comes ſuſceperat & Vrbitius armis repeteret, ſi quiſquã repugnaret, & milites Sauromacis præſidio deſtinati malis affligerentur extremis. Hæcq; ut ſtatuerat maturata confeſtim, nec emendari potuerunt, nec uindicari. quia Rem Romanam alius circũſteterat metus totius Gothiæ, Thracias licentius perrumpentis. quæ funera tunc explicari poterunt carptim, ſi ad ea quoq; uenerimus. Hæc per Eoos agitata ſunt tractus. Quorum inter ſeriem, Africanas clades & Legatorum Tripoleos manes, inultos etiã tum & errantes, ſempiternus uindicauit Iuſtitiæ uigor, aliquoties ſerus, ſed ſcrupuloſus quæſitor geſtorũ recte uel ſecus, hoc modo. Remigius, quem populanti prouincias retulimus Comitem fuiſſe Romano, poſtq; Leo in eius locũ magiſter eſſe cœpit Officiorũ, à muneribus Reip. iam quieſcens, negotiis ſe ruralibus dedit prope Moguntiacum in genitalibus locis. Quem ibi morantem ſecurius præfectus Prætorio Maximinus reuerſum ad otiũ ſpernens, ut ſolebant dirę luis ritu graſſari per omnia, lędere modis quibus poterat, affectabant. utq; rimaretur plura, quæ latebant, Cęſarium ante hæc eius Domeſticum poſtea Notarium Principis raptum, quæ Remigius egerit, uel quantum acceperit, ut Romani iuuaret actus infandos, per quæſtionem cruentam interrogabat. Quibus ille cognitis, cum eſſet (ut dictum eſt) in receſſum conſcientia malorum urgente uel ratione formidinem ſuperante calumniæ, innodato gutture laqueis nexibus interiit, ſecuturos Thecanno Grauiano aſcito in trabeæ ſocietatem Æquitio Conſule. Valentiniano poſt uaſtatos aliquos Alamannię pagos munimentum ædificanti prope Baſileam, qđ appellant accolæ Robur, offertur Præfecti relatio, prouido gentis Illyricæ clades. Quibus ille (ut cunctatorem decuerat ducem) examinatius lectis, attonitus cogitationibus anxiis, Paterniano Notario miſſo, negocium ſcrupuloſa quæſiuit indagine, moxq; ueris per eum nunciis geſtorum acceptis, euolare protinus feſtinaret, auſos temerare limitem Barbaros, primo fragore (ut mente conceperat) oppreſſurus armorum. Quia igitur, abeunte autumno, multa impediebant & aſpera, annitebantur omnes per regiam optimates, ut aduſque principium

Veris

Veris oratum eum perciperent & exoratum. primum durata pruinis itinera (ubi nec adultę in paſtum herbæ reperirentur, nec cætera ſui congrua) penetrari nō poſſe firmantes. dein uicinorum Galliis Regum immanitatem, maximeq; omnium Macriani, ut formidati tunc prætendentes, quem conſtabat impacatum relictum etiam ipſa urbium mœnia tentatuq;. Hæc memorantes, addentesq; utilia, reduxere eum in meliorem ſententiam. ſtatimq; (ut conducebat rei cōmuni) prope Mogontiacum Blandus Rex antedictus accitur, procliuis ipſe quoque ad excipiendū fœdus, ut apparebat. & uenit immane quo quantoque flatu diſtentus ut futurus arbiter ſuperior pacis. dieq; prædicto colloqui ad ipſum marginem Rheni caput altius erigens ſtetit. hinc inde ſonitu ſcutorum intonante gentilium. Contra Auguſtus extenſis amnicis lembis, ſeptus ipſe quoque multitudine caſtrenſiū ordinum totus, propere ripas acceſſit, ſignorum fulgentiū nitore conſpicuus. & immodeſtis geſtibus murmureq; barbarico tandem ſedato, poſt dicta & audita ultro citroq; uerſu, amicitia media ſacramenti fide firmatur. Hiſq; perfectis diſceſſit turbarum Rex artifex delinitus, futurus nobis deinceps ſocius. & dedit poſtea aduſque uitæ tempus extremum conſtantis in concordiam animi facinorum documentum pulchrorum. Periit autem in Francia, poſteaq; dum internecine uaſtando perrupit auidius, oppetit Mellobaudis bellicoſi Regis inſidiis circūuentus. Poſt fœdus tamen ſolenni ritu impletū Treueros Valentinianus ad hiberna diſceſſit. Hæc per Gallias & latus agebantur Arctoum. At in Eois partibus, alto externoq; ſilentio inteſtina pernicies augebatur per Valentis amicos & proximos. apud quos honeſtate utilitas erat antiquior. Nauabatur enim opera diligens, ut homo rigidus audire cupiens lites, à ſtudio iudicandi reuocaretur metu. Ne ita ut Iuliani temporibus defenſione innocentia reſpirante frangeretur potentiū. tumq; ſumpta licentia latius ſolitus euagari. Ob hæc & ſimilia concordi conſenſu dehortantibus multis, maximeq; Modeſto præfecto Prætorio regiorum arbitrio ſpadonū expoſito, & ſubagreſte ingeniū nullius uetuſtatis lectionibus expolitum, coacto uultu fallente, & aſſerente q; infra imperiale columen cauſarum eſſent minutiæ priuatarū. Ille ad humilitandā celſitudinem poteſtatis, negociorū examina ſpectanda inſtituiſſe arbitratus, ut monebat, abſtinuit penitus, laxauitq; rapinas plures, quæ roborantur indies Iudicum Aduocatorūq; prauitate ſentientium paria. qui tenuiorum negotia militaris rei Rectoribus uel intra palatium ualidis uenditantes, aut opes aut honores quæſiuere præclaros. Hanc profeſſionem oratorum forenſi iure πολιτικῆς μοχίας εἴδωλον, id eſt ciuilitatis particulæ umbrā, uel adulationis partem quandā eſſe definit amplitudo Platonis. Epicurus autem κακοτεχνίαν nominans inter artes numerat malas. Cteſias ſuaſionis opificem eſſe memorat, aſſentiente Leontino Gorgia. quā à ueteribus ita determinatā, Orientaliū quorundam uerſutia aduſque bonos extulit odium. Vnde etiam retinaculis temporis præſtituti frenatur. Ergo abſolutis ſuper eius indignitate paucis, quā in illis partibus agens expertus ſum, ad cœptorū curſum

regrediar inſtitutum. Florebant elegantiæ priſcæ patrociniis tribunalia, cum oratores concitæ facundiæ attenti ſtudiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis, ornamentisq; dicendi pluribus, eminebant. ut Demoſthenes. quo dicturo, cõcurſus audiendi cauſa ex tota Græcia fieri ſolitos, monumentis Atticis continetur. & Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam (qui locus in Eubœa eſt) perorantem, idem Demoſthenes Academia cum Platone relicta ſectatus eſt. ut Hyperides, & Æſchines, & Andocides, & Dinarchus, & Antiphon ille rhamnuſius, quem ob defenſum negotium omnium primum antiquitas prodidit accepiſſe mercedem. Nec minus apud Romanos Rutilii & Galbę & Scauri, uita moribus frugalitateq; ſpectati, & poſtea per uarias ætui ſequentis ætates cenſorii & conſulares multi & triumphales, Craſſi & Antonii & cum Philippis Scæuolæ, aliiq; numeroſi, poſt exercitus proſperrime ductos, poſt uictorias & trophæa ciuilibus ſtipendiorum officiis floruerunt. laureasq; foris ſpecioſis certaminibus occupantes, ſummis gloriæ honoribus fruebantur. Poſt quos excellentiſſimus omnium Cicero, orationis imperioſæ fluminibus ſæpe depreſſos aliquos iudiciorum eripiens flammis, non defendi homines ſine uituperatione fortaſſe poſſe, negligenter defendi ſine ſcelere non poſſe, firmabat. At nunc uidere eſt per eos omnes tractus uiolenta & rapaciſſima genera hominũ per fora omnia uolitantium & ſubſidentium diuites domus, ut Spartæ canes aut Cretæ, ueſtigia ſagacius colligendo ad ipſa cubilia peruenire cauſarum. In his primus eſt cœtus eorum, qui ſeminando diuerſa iurgia per uadimonia mille iactantur, uiduarum poſtes & orborum limina deterentes, & aut inter diſcordantes amicos aut propinquos uel affines ſimultatũ leuia inferi in receptacula, odia ſtruentes infeſta. in quibus ætatis progreſſu non aliorum uitia intepeſcunt, ſed magis magisq; robo rantur. inter rapinas inſatiabiles, inopes ad capiendam uerſutis orationibus Iudicum fidem (quorum nomen ex Iuſticia natum eſt) ſitam ingenii diſtringentes. Horum obſtinatione libertatem temeritas, conſtãtiam audacia præceps, eloquentiam inanis quædam imitatur fluentia loquendi. Quarum artium ſçeuitate (ut Tullius aſſeuerat) nefas eſt ad religionem decipi iudicantes. Ait enim, Cũq; nihil tam incorruptum eſſe debeat in Repub. q̃ ſuffragium, q̃ ſententia, non intelligo cur qui ea, pecunia corruperit, pœna dignus ſit. qui eloquentia, laudem etiã ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere uidetur qui oratione, q̃ qui pretio Iudicem corrũpit. q; pecunia corrũpere prudentem, nemo poteſt. dicendo, poteſt. Secũdũ eſt genus eorũ, qui iuris profeſſi ſcientiã, quam repugnantiũ ſibi legũ aboleuere diſcidia, uelut uinculis ori impoſitis reticente iugi ſilentio umbraꝝ ſint ſimiles propriarũ. Hi uelut fata natalicia præmonſtrantes, aut Sibyllę oraculoꝝ interpretes, uultus grauitate ad habitũ cõpoſita triſtiorem, ipſum quoq; uenditant qd̃ oſcitantur. Hi ut altius uideant̃ iura callere, Trebatiũ loquunt̃ & Caſtelliũ & Alphenũ, & Aruncorũ Sicanorũq; iam dici leges ignotas, cũ Euandri matre ab hinc ſęculis obrutas multis. & ſi uoluntate matrem tuam finxeris occidiſſe, multas tibi ſuffragii abſolutione

absolutione lectiones reconditas pollicentur, si te senserint esse nummatum. Tertius eorum est ordo, qui ut in professione turbulenta claresçant, ad expugnandã ueritatem ora mercenaria procudentes, per prostitutas frontes, uiesq; latratus, quo uelint aditus sibi patefaciunt crebros. qui inter solicitudines Iudicũ, per multa distentas, irresolubili nexu uincientes negocia, laborant ut omnis quies litibus implicetur, & nodosis quæstionibus de industria iudicia circũscribant. Quæ cum recte procedunt, delubra sunt æquitatis. cum deprauantur, foueæ fallaces & cæcæ. in quas si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, adusque ipsas medullas exuctus. Quartum atque postremum est genus impune peruicax & indoctum, eorum qui cum immature a literariis eruperint ludis, per angulos ciuitatum discurrunt, mimiambos non causarum remediis congrua commentantes, fores diuitum deterendo, cœnarum ciborumq; aucupantes delitias exquisitas. Qui cũ semel umbraticis lucris & inhiandę undiq; pecuniæ se dediderint, litigare frustra quoslibet innocentes hortantur. Et ad defendendã causam admissi (qd' raro contingit) suscepti, nomen & uim negocii sub ore disceptatoris inter ipsos conflictuũ articulos instruuntur, circũlocutionibus indigestis ita scatentes, ut colluuiones teterrimas audire existimes ululabili clamore Thersiten. Cum autem ad inopiam muniendarum uenerint allegationum, ad effrenatã deflectunt cõuitiandi licentiã. Quo nomine ad assidua in personas honorabiles probra diebus & noctibus dictis aliquoties sunt damnati. E quibus ita sunt rudes nonnulli, ut nunq̃ se codices habuisse meminerint. & si in circulo doctorum auctoris ueteris inciderit nomen, piscis aut edulii peregrinum esse uocabulum arbitrantur. Si uero aduena quisquam, inusitatum sibi antea Marcianum, uerbotenus quæsierit oratorem, omnes confestim Marcianos appellari se fingunt. Nec iam fas ullum præ oculis habent. sed tanquã auaritiæ uenundati & usu capti, nihil præter in se innatam petendi licentiam norunt. Et si quem semel intra retia ceperint, cassibus mille impedicant per morborum simulationem uicissim inconsulto cessantes. utq; peruulgati iuris proferatur lectio uana, septem uendibiles introitus præparant, dilationum examina longissima contexentes. Et cum nudatis litigatoribus dies cesserint & menses & anni, tandem obtrita uetustate controuersia intromissa ipsa capita splendoris ingressa, alia secum Aduocatos; simulachra inducunt. Cumque intra cancellorum uenerint septa, & agi cœperint alicuius fortunæ uel salus, atque laborari debeat, ut ab insonte gladius uel calamitosa detrimenta pellantur, corrugatis hincinde frontibus, brachiisq; histrionico gestu formatis, ut concionaria Gracchi fistula post occipitium desit, consistitur altrinsecus diu. Tandemq; ex præmeditato colludio, per eum qui est in uerba fidentior, suaue quoddam principium dicendi capitur, Cluentianæ uel pro Ctesiphonte orationũm æmula ornamenta promittens. & in eam conclusionem cunctis finem cupientibus desinit, ut nondum se patroni post speciem litis triennium editam causentur instructos. spacioq; prorogati temporis im-

perato, quasi cum Anteo uctere colluctati perseueranter flagitant puluerís pe riculosi mercedes. Veruntamen hæc cum ita sint, nō desunt Aduocatis in commoda plurima, parum sustinenda recte uicturo. Nāq; sellulariis quæsti bus inescāt. inter se hostiliter dissident. & rupta maledicendi ferocia, ut dictū est, multos offendunt. quam tunc effugiunt, cum cōmissarum sibi causarum infirmitatem orationibus ualidis conualere non possunt. & Iudices patiun tur interdum doctos ex Philistionis aut Æsopi cauillationibus, q̄ ex Aristidis illius iusti uel Catonis disciplina productos. qui ære graui mercati publicas potestates, ut creditores molesti opes huiusce modi fortunæ rimantes, alienis gremiis excutiunt prædas. Ad ultimum id habet causidicina cum cæteris metuendum & graue, q; hoc ingenitum est penè litigantibus cunctis, ut cum iurgia mille casibus cadant occidentia sectis, in potestate esse existiment pa tronorum, & omnem certaminum exitum iisdem solent assignare, & non ui tiis rerum aut iniquitati aliquoties disceptantium, sed solis defensantibus ira scantur. Verum unde hinc declinauimus, reuertamur. Pubescente iam Ve re, Valentinianus à Treueris motus, per nota itinera gradu celeri contende bat. eiq; regiones aduentanti, quas petebat, legatio Sarmatarum offerre, pe dibusq; eius prostrata orabat pacifica prece, ut propitius ueniret & lenis, nul lius diri facinoris participes populares suos inuenturus aut conscios. Quibus sæpe eadem iterantibus, hactenus perpensa deliberatione respondit, Hæc in locis, ubi dicuntur admissa, quærenda uerissimis documentis & uindican da. Cūq; exinde Carnūtum Illyriorum oppidum introisset, desertum qui dem nunc & squalens, sed Ductori exercitus perquam oportunum, ubi fors copiam dedisset, aut ratio, è statione proxima reprimebat barbaricos appe titus. Et quanquam terrori cunctis erat, dum sperabatur ut ageret uehe mens, mox Iudices damnari iussurus, quorum perfidia uel secessione Pan noniarum nudatum est latus. cum illuc uenisset, ita intepuit, ut neque in Gabinii Regis inquireret necem, neque inusta Reipublicæ uulnera, quo si nente uel agente segnius euenissent, ut curatius uestigaret. Eo uidelicet mo re, quo erat seuerus in gregariis corrigendis, remissior erga maiores for tunas uel uerbis asperioribus incessendas. Solum tamen incitato petebat odio Probum, nunquam ex quo eum uiderat, minari desinens uel mitescens. Cuius rei causæ nec obscuræ fuerunt, nec leues. Hic præfecturam Prætorio tunc primitus nactus, eamq; multis atque utilibus probabilibus modis in longum proferre gestiens, non ut prosapiæ suę claritudo monebat, plus adu lationi quàm uerecundiæ dedit. Contemplatus enim propositum princi pis, quærendæ undique pecuniæ uias absque iustorum iniustorumq; discre tione scrutantis, errantem non reducebat ad æquitatis tramitem, ut sæ pe moderatores fecere tranquilli. sed ipse quoque flexibilem sequebatur at que transuersum. Vnde graues obedientium casus, exitialia prouisorum no mina titulorum, iuxta opulentas & tenues eneruatas succidêre fortunas, argumentis aliis post ualidioribus aliis, usu lædendi reperiente longæuo.

Denique

Deniq; tributorum onera, uectigaliumq; augumenta multiplicata. optimatum quoſdam, ultimorum metu exagitatos, mutare compulit ſedes. efflagitantiũ miniſtroꝝ amaritudine quidã expreſſi, cum nõ ſuppeteret quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini. è quibus aliquos, cum uitæ iam tæderet & lucis, ſuſpendiorum exorta remedia conſumpſerunt. Hæc ita illecebroſius atque inhumanius agi, loquebatur quidem pertinax rumor, Valentinianus uero, tanquam auribus cæra illitis, ignorabat. indifferenter quidem lucrandi uelut ex rebus minimis auidus, idq; tantum cogitans qđ offerebatur. parſurus tamen fortaſſe Pannoniis, ſi hæc ante ingemiſcenda compendia comperiſſet, quæ nimium ſero tali didicit caſu, ad prouincialium reſiduorum exemplum. Etenim Epirotæ acturos ſibi gratias à præfecto mittere compulſi Legatos, Iphidem quendam philoſophum, ſpectatum robore pectoris hominem, adegere non ſponte propria pergere ad id munus implendum. Qui cum Imperatorem uidiſſet, agnitus, aduentusq; ſui cauſam interrogatus, græcę reſpondit. atque, ut philoſophus ueritatis profeſſor, quærente curatus principe, ſi hi, qui miſêre, ex animo bene ſentiunt de præfecto, gementes, inquit, & inuiti. Quo ille uerbo tanquam telo perculſus, actus eius ut ſagax beſtia rimabatur, genuino percunctãdo ſermone, quod noſcitabat, ubi nam ille eſſet (uerbi gratia) honore ante ſuos cellens & nomine? uel ille diues? aut alius ordinis primus? Cũq; diſceret, periſſe aliquem laqueo, abiiſſe alium trans mare, conſciuiſſe ſibi alium mortem, aut plumbo uita erepta extinctum, in immenſum excanduit. urente irarum nutrimenta tunc Officiorum magiſtro Leone (prò nefas) ipſo quoque præfecturam, ut è celſiore ſcopulo caderet, affectante. quam ſi adeptus rexiſſet, præ his quæ erat auſurus, adminiſtratio Probi ferebatur in cælum. Agens itaque apud Carnuntum Imperator per continuos tres menſes æſtiuos arma parabat & alimenta, ſi qua Fors ſecũdaſſet peruaſurus oportune Quados, tumultus atrocis auctores. In quo oppido Fauſtinus filius ſororis Viuentii præfecti Prætorio notarius militaris, Probo ſpectante negotium, carnificis manu peremptus eſt. poſt tormenta uocatus in crimen, q̃ aſinum occidiſſe dicebatur ad uſum artium ſecretarum, ut aſſerebant quidam urgentes. et cauillorum alio quoque in eum pernitioſe compoſito, q̃ petente per iocum quodam Nigrino, ut eum notarium faceret, exclamauit ille hominem ridens, fac me Imperatorem, ſi id uolueris impetrare. Hocq; ludibrio inique interpretato, & Fauſtinus ipſe & Nigrinus & alii ſunt interfecti. Præmiſſo igitur Merobaude cum militari peditum manu, quam regebat, ad uaſtandos cremandosq; barbaricos pagos, Comite adiũcto Seualtigiano, Valentinianus Acincum prope, caſtra commouit. Nauigiisq; ad repentinum caſum coniunctis, & contabulato celeri ſtudio ponte, per partem aliam tranſiit in Quados, ſpeculantes quidem ex diruptis montibus eius aduẽtum (quo plerique, ancipites incertiq; accidentium, cum ſuis caritatibus receſſerant) ſed ſtupore defixos, cum in regionibus ſuis, contra q̃ opinabantur, auguſta cernerent ſigna.

Progressus ergo coacto gradu inquantum res tulit, iugulataq; ætate promiscua, quá etiam tum palantem subitus occupauit excursus, & tectis cõbustis, redit cũ incolumibus cunctis quos duxerat secũ. Itidẽq; apud Acincũ moratus, autumno præcipiti per tractus, conglaciari frigoribus assuetos, cõmoda quærebat hyberna. nullaq; sedes idonea reperiri præter Sabariã poterat, quáuis eo inualidã tẽpore assiduisq; malis afflictã. Vnde hoc (etiã si magni intererat) pualisper sequestrato, impigre motus peragrata fluminis ripa castrisq; præsidio cõpetenti munitis atque castellis, Bregitionem peruenit. Ibiq; diu cõpositũ ad quietem principis Fatũ, sortem denunciabat ei suprema prodigiis ingerentibus multis. Nãq; diebus ante pauciſſimis, ruinas fortunarũ indicantia celsarũ, arsere crinita sidera cometarũ. quorũ originem supra docuimus. Ante apud Sirmiũ repentino fragore nubiũ fulmen excussum Palatii & Curiæ partem incendit & Fori. Et apud Suariã eodem adhuc constituto, bubo culminibus regii lauacri insidens, occentansq; funebria, nulla iacientiũ sagittas & lapides contẽplabili dextera cadere potuit, certatim licet ardenti studio petebatur. Item cum ab urbe prædicta tenderet ad procinctũ, per portã uoluit unde introïit exire, ut omen colligeret, q; cito remeabit ad Gallias. Cúq; locus aggestis ruderibus neglectus, purgatus, lapsam forem ferratũq; exitum obseruauit, multitudo remouere non potuit uiribus magnis enixa. & idem frustra terere diem coactus, per aliam egressus est portam. Nocteq;, quam lux, creptura eum uita, secuta est, ut per quietem solet, uidebat coniugem suam absentem sedere passis capillis amictúque Valenti contectam. quam æstimari dabatur fortunam eius esse, cum tetro habitu iam discessuram. Progressus deinde matutinis contractiore uultu subtristis, cum eum oblatus nõ susciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in sublime, innata feritate concitus ut erat immanis, dexteram stratoris militi iussit abscidi, quæ eum insilientem iumento pulserat consueto. periſſetq; cruciabiliter innocens iuuenis, ni tribunus stabuli Cerealis dirum nefas cum sui periculo distuliſſet. Post hæc Quadorum uenere Legati, pacem cum præteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes. quá ut adipisci sine obstaculo possent, & tyrocinium & quædã utilia Rei Romanæ pollicebantur. Quos quoniam suscipi placuit & redire, induciis quæ poscebantur indultis (quippe eos uexari diutius, nec ciborum inopia, nec alienum tempus anni patiebantur) Equitio in consistorium uadente sunt intromissi. Cúq; membris incuruatis starent metu debiles & præstricti, docere iussi quæ ferebant, usitatas illas causationum species, iurandi fidem addendo, firmabãt, nihil ex communi mente procerum gentes delictum asseuerantes in nostros. sed per eximios quosdam latrones amniq; confines cueniſſe, quæ inciuiliter gesta sunt. etiam id quoque addendo, ut sufficiens ad facta purganda firmantes, q; munimentum extrui cœptum nec iuste nec oportune, ad ferociam animos agrestes accendit. Ad hæc Imperator ira uehementi perculsus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat uerborum obiurgatorio sono nationem

omnem,

omnem, ut beneficiorum immemorem & ingratam. paulatimq; lenitus propensior, tanq̃ ictus è cælo, uitaliq; uia uoceq; simul obstructa, suffectus igneo lumine cernebatur. erumpente subito sanguine, lœtali sudore perfusus, ne laberetur spectantibus exulibus, concursu ministrorum uitæ secretius ad conclaue ductus est intimum. ubi locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trahens, nondũ intelligendo minuto uigore cunctos agnoscebat astantes, quos cubicularii, ne quis eum necatũ suspicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam uiscerum flagrante compage laxanda erat necessario uena, nullus inueniri potuit medicus. hanc ob causam, q; eos per uaria sparserat, curaturos militem pestilentiæ morbo tentatum. Vnus tamen repertus uenam eius iterum sępiusq; pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambustis. uel ut quidam existimabant arefactis ideo membris, q; meatus aliqui, quas hęmoroidas, obseratæ sunt gelidis frigoribus concrustatæ. Sensit immensa ui quadam urgente morborum, ultimæ necessitatis adesse præscripta. dicereq; conatus aliqua uel mandare (ut singultus ilia crebrius pulsans, stridorq; dentium & brachiorũ motus, uelut cæstibus dimicantium, indicabat) iam superatus, liuentibusq; maculis interfusus, animam diu colluctatam efflauit. ætatis quinquagesimo anno & quinto, Imperii minus centum dies, secundo & decimo. Replicare nunc est oportunum, ut aliquoties fecimus, & ab ortu primigenio patris huiusce principis, adusque ipsius obitum actus eius discurrere per epilogos breues. nec uitiorum prætermisso discrimine, uel bonorum, quæ potestatis amplitudo monstrauit, nudare solita semper animorum interna. Natus apud Cibalas Pannoniæ oppidum Gratianus Maior ignobili stirpe, cognominatus est à pueritia prima Funarius, ea re, q; nondum adultus uenalem circũferens funem, quinque militibus eum rapere studio magno conatis, nequaquam cessit. æmulatus crotoniatem Milonem, cum ala sæpe cohærente, leua manu retinente uel dextra, nulla unquam uiuium fortitudo abstraxit. Ob ergo ualidi corporis robur, & peritiam militum more luctandi, notior multis, post dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei castrensi per Africam. Vnde futurorum suspitione contactus, digressusque multo postea pari potestate Britannum rexit exercitum. Tandemq; honeste sacramento solutus, reuertit ad larem. & agens procul à strepitu mulctatione bonorum afflictus est à Constantio, hoc nomine, q; ciuili flagrante discordia, hospitio dicebatur suscepisse Magnentium, per agrum suum ad proposita festinantem. Cuius meriti Valentinianus, ab ineunte adolescentia commendabilis, contextu suarum quoque suffragante uirtutum, indutibus Imperatorię maiestatis apud Niceam ornatus in Augustum, collegam fratrem Valentem asciuit, ut germanitate ita concordia sibi coniunctissimum, inter probra medium & præcipua. quæ loco docebimus competenti. Igitur Valentinianus post periculorum molestias plures, dum esset priuatus emensas, imperitare exorsus, ut arces prope flumina sitas & turbines

& Gallias petit alamannicis patentes excursibus, reuiuiscentibus erectis cognito principis Iuliani interitu, quem post Constantem solũ omniũ formidabant. Ideo autem etiã post Valentinianũ merito timebatur, q; auxit & exercitus ualida suppleméta, & utrobique Rhenũ celsioribus castris muniuit atq; castellis, ne latêre usquã hostis ad nostra sæpe proripiens possit. Vtque multa prætereamus, quæ egit moderatoris auctoritate fundati, quæq; per se uel Duces correxit industrios, post Gratianum filiũ in societatem suæ potestatis assumptũ, Vithigabiũ Regem Alamãnor; Vadomario genitũ, adolescentem in flore primo genarũ nationes ad tumultus cientem & bella, clam (quia non potuit aperte) confodit. & Alamannis congressus prope Solicinium locũ, ubi insidiis pene perierat circũuentus, ad extitum ultimũ delere potuit uniuersos, ni paucos uelox effugium tenebris amendasset. Inter hæc tamen Cautegrauiam conuersus ad metuendam rabiem Saxonas semper quolibet

inexplorato ruentes, delatosq; tunc restrictus, quorum spoliis pene redierat tetes malefido quidem, sed utili commento permit. preda raptoribus ut fractis excussa. itidemq; Britannos, cateruas superfusorum hostium non ferentes, sæpe meliorem assumpta in libertatem & quietem restituit placidam, nullo penè redire permisso grassatorum ab suo officio pari. Valentinum quoque Pannonium exulem, per has prouincias molientem otium turbare cõmune, anteq; negotium efferuescat oppressit. Africam deinde, malo repentino perculsam, discriminibus magnis exemit. cum uoraces militarium fastus ferre nequiens, Firmus ad omnes dissentionum motus perfiabiles gentes Mauricas concitasset. Similiq; fortitudine clades ingemiscendas Illyrici uindicasset, ni morte præuentus reliquisset rei seriem imperfectam. Ac licet opera præstabilium Ducum, hæc quæ rettulimus, consumata sunt, tamen ipsum quoque satis constat, ut erat expeditæ mentis, usuq; castrensis negocii diuturno firmatus, egisse complura. inter quæ illud elucere clarius potuit, si Macrianum Regem ea tempestate terribilem uiuum capere potuisset. ut industria magna tentarat, postquam cum euasisse Burgundios, quos ipse admouerat Alamannis, mœrens didicisset & tristis. Hæc super actibus principis breui sunt textu percursa. Nunc confisi, q; nec metu, nec adulandi fœditate constricta, posteritas incorrupta præteritorum solet esse peccatrix, summatim eius numerationis uitio post & præterita narraturi ad bit nonnunquam clementiæ speciem, cum esset in acerbitatem naturæ calore propensior. oblitus profecto, q; regenti Imperium omnia nimia, uelut prærupti scopuli, sunt deuitanda. Nec enim usquam reperitur militi coercitione contentus, sed aliquoties quæstiones multiplicari iussisse cruentas, post interrogationes funestas nonnullis adusque discrimina uitæ uexatis. Et ita erat effusior ad nocendum, ut nulli aliquando damnatorum capitis, eriperet morte subscriptiones elogio leni. cum id etiam principes interdum fecere sæuissimi. Atqui potuit exempla multa contueri maiorum & imitari, peregrina atque interna, humanitatis & pietatis, quas

tatis,quas ſapientes conſanguineas uirtutum eſſe definiunt bonas. Equibus hæc ſufficiet poni. Artoxerxes Perſarum ille Rex potentiſſimus,quem Macrochira membri unius longitudo cõmemorauit,ſuppliciorum uarietates, quas natio ſemper exercuit cruda,lenitate genuina caſtigans, tiaras ad uicem capitum quibuſdam noxiis amputabat. & ne ſecaret aures more regio pro delictis,ex galeris fila pendentia præcidebat. Quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & uerecundum, ut annitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret,græcis ſcriptoribus celebratos. Preneſtino Prętore, qui bello quodam Samnitico properare iuſſus ad præſidium uenerat ſegnius, ad crimen diluendum exhibito,Papyrius Curſor ea tempeſtate Dictator,ſecurem per lictorem expediri, hominęq; abiecta purgandi ſe fiducia ſtupefacto, uiſam prope radicem iuſſit abſcidi. hocq; ioci genere

tum eum auſo latere, non ideo contemptus bella diuturna parum ſuperauit & gra ſolus ad reſiſtendum aptus, Alexandro Magno, ſi calcaſſet Italiam,æſtimatus. Hæc forſitan Valentinianus ignorans, minimeq; reputãs afflicti ſolatio ſtatutã prętęſſe lenitudinẽ principũ,pœnas per ignes augebat & gladios.quod ultimũ in aduerſis rebus remediũ pictas repperit,animorũ (ut Iſocrates memorat) pulchritudo.cuius uox eſt perpetua,docentis ignoſci debere interdum armis ſuperato Rectori, ẽ iuſtũ quid ſit ignoranti. Vnde motũ exiſtimo Tullium pręclare pronuntiaſſe cũ defenderet Oppium. Etenim multum poſſe ad ſalutem alterius,honori multis, parum potuiſſe ad exitium, probro nemini unq; fuit. Auiditas plus habendi ſine honeſti prauiq; differentia,& indagandi quęſtus uarios per alienæ uitæ naufragia, exundauit in hoc principe flagrantius adoleſcens.quã quidem,prętendentes Imperatorem Aurelianũ,purgare tentabant.id affirmando, q; utile poſt Gallienum, & lamentabilis Reip. caſus, exinanito ærario,torrentis ritu ferebatur in diuites. ut adhuc quoque poſt procinctus Parthici clades magnitudine indigens impenſaq;,ut militu ſupplementa ſuppetterent.& impendiũ crudelitates cupiditatem opes nimias congerendo miſcebat. diſſimulãs ſcire,q; ſunt aliqua,quæ fieri nõ oportet,etiã ſi licet. Themiſtoclis illius uerſimilis. qui cũ poſt pugnã agminaq; deleta Perſaq; licenter obambulans, armulas aureas uidiſſet humi proiectas & torquem, Tolle inquit hæc ad comitũ quendam prope aſtantem uere,quia Themiſtoclis non eſt quodlibet ens in duce magnanimo lucrum huic exempla continentiæ ſimilia plurima inanis exuberãt ducibus. Quibus omiſſis,quoniã non ſunt perfectæ uirtutis indicia (nec enim aliena nõ rapere laudis eſt) unũ ex multis conſtans innocentiæ uulgi ueteris ſpecimen ponam. Cum proſcriptoq; locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dediſſet & Cinna, tamen uulgi rudes animi, & humana ſoliti reſpectare alienis laboribus pepercerunt.ut nullus egens reperiret aut infimus,qui de ciuili luctu fructum contrectare pateretur ſibi conceſſum. Inuidia præter hęc antedictus medullitus urebatur.& ſciens pleraq; uitiorum imitari ſolere uirtutes,memorabat aſſiduc liuorem ſęueritatis, recte poteſta-

tis eſſe

tis esse inuidiam sociam. utque sunt dignitatum apices maximi, licere sibi cuncta existimantes, & ad supplicandum contrarias, exturbandosq; meliores pronius inclinati. Bene uestitos oderat & eruditos & opulentos & nobiles. & fortibus detrahebat, ut solus uideretur bonis artibus eminere. quo uitio exarsisse principem legimus Hadrianum. Arguebat hic idem princeps timidos sæpius, maculosos tales appellans & sordidos, & infra sortem humilem amendandos. ad pauores irritos aliquoties abiectius pallens, & qđ nusquam erat imaginamenta formidans. Quo intellecto magister Officiorum Remigius, fumiũ ex incidentibus ira feruere sentiet fieri motus quosdã barbaricos inter alia subserebat. Hocq; ille audito, quia timore mox frangebatur ut Antoninus Pius, erat serenus & clemens. nunq̃ consulto malignos elegit, sed si semel promotos ageret dedi immaniter, Lycurgos inuenisse prouoca

Cassios columina iustitiæ prisca scriberet, quæ hortabantur assidue, ut noxas uel leues acerbius uindicarent, ne afflictis si fors ingrueret perfugium, sed inferior erat ullum in principis benignitate perfugium, qđ semper ut agitato mari iactatis portus patuit exoptatus. Finis enim iusti Imperii, ut sapientes docent, utilitas obedientium æstimatur & salus. Consentaneum est uenire post hæc ad eius actus, sequendos recte sentientibus & probandos. Si reliqua temperasset, uixerat ut Traianus & Marcus. in prouinciales admodum parcus tributorum. ubiq; molliens sarcinas oppidorum & limitum conditor tempestiuus. militaris disciplinæ censor eximius. in hoc tantum deerrans, q; cum gregariorum etiam leuia puniret errata, potiorum ducum flagitia progredi sinebat in maius, ad querelas in eos motas aliquoties obsurdescens. Vnde Britannici strepitus & Africanæ clades & uastitas emersit Illyrici. Omni pudicitiæ cultu domi castus & foris, nullo contagio conscientiæ uiolatus obscęne, nihil incestum. Hancq; ob causam tanquam retinaculis petulantiam frenarat aulæ regalis. qđ custodire facile potuit, necessitudinibus suis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat, aut mediocriter honorauit, absque fratre, quem temporis compulsus angustiis in amplitudinis suæ societatem assumpsit. scrupulosus in deferendis potestatibus celsis. nec imperante eo prouinciam nũmularius rexit, aut administratio uenundata, nisi inter (ut solent) occupationes spe uel impune quædam scelestę cõmitti. Ad inferenda propulsandaq; bella solertissime cautus, æstu martii pulueris induratus. boni prauiq; suasor & dessuasor admodum prudens. militaris rei ordinum scrutantissimus. scribens decore, uenusteq; pingens, & fingens. & nouorum inuentor armorum: memoria sermoneq; incitato quidem, sed raro facundiæ proximo. ingens amator munditiarum, lætusq; non profusis epulis, sed excultis. Postremo hoc moderamine principatus inclaruit, q; inter religionum diuersitates medius stetit. nec quenquam inquietauit, neque ut hoc colcretur imperauit, aut illud. neque interdictis minacibus subiectorum ceruicem ad id, quod ipse uoluit, inclinabat. sed intemeratas reliquit has partes, ut repperit. Corpus eius lacertosum & ualidum. capilli fulgori colo-

gorì colorisq; nitor cum oculis cęsiis semper obliquum intuentis & toruum. atque pulchritudo staturæ, liniamentorumq; recta compago, maiestatis regiæ decus implebat. Post conclamata Imperatoris suprema, corpusq; conditum ad sepulturam, ut missum Constantinopolim inter diuorum reliquias humaretur, suspenso instante procinctu, anceps rei timebatur euentus cohortibus Gallicanis, quæ nō semper dicatæ legitimoꝝ principum fidei, uelut imperiorum arbitræ ausurę nouum quoddam in tempore sperabantur. hoc tentandę nouitati res aduentæ, q̄ gestorum ignarus etiam tum Gratianus agebat tum apud Treueros, ubi profecturus cum morari disposuerat pater. Cum negotium in his esset angustiis, & tanquā in eadem naui futuri periculorum si accidisset participes, omnes eadem formidarent, sedit summatum consilio auulso ponte, quem compaginarat ante necessitas inuadens terras hostiles, ut superstitiis Valentiniani mandato Merobaudes protinus accireꝛtur. Hocq; ille, ut erat solertis ingenii, qđ euenerat ratus, aut forte doctus ab eo per quem uocabatur, rupturum concordiæ iura gallicanum militem suspicatus, missam ad se tesseram fixit redeundi cum eo ad obseruandas Rheni ripas, quasi furore barbarico crudescente. utque erat secrete mandatum, Sebastianum principis adhuc ignorantem excessum, longius amendauit quietum quidem uirum & placidum, sed militari fauore sublatum, in eo maxime tunc cauendum. Reuerso itaque Merobaude, altiore cura prospectum, expedito consilio Valentinianus puer defuncti filius tum quadrimus uocaretur, in Imperium cooptandus, centesimo lapide disparatus, degensq; cum Iustina matre in uilla quam Murocinctam appellāt. Hocq; continenti omnium sententia confirmato, Cerealis auunculus eius ocyus missus, eundem puerum lectica impositum duxit in castra. sextoq; die post parentis obitum Imperator legitime declaratus, Augustus nucupatur more solenni. Et licet cum hæc agerentur, Gratianum indigne laturum existimarent, absque sui permissu Principem alium institutum, postea metu solicitudine discussa uixere securius, q̄ ille ut erat beneuolus & peritus, consanguineum pietate nimia dilexit & educauit.

AMMIANI

AMMIANI · MARCELLINI
RERVM . GESTARVM
LIBER . TRIGESIMVS PRIMVS

INTEREA & Fortunæ uolucris rota, aduerſa proſperis ſemper alternans, Bellonam furiis in ætatem aſcitis armabat, mœſtoſque tranſtulit ad Orientem euentus, quos aduentare præſagiorũ fides clara monebat & portentorum. Poſt multa enim quæ uates augures q; prædixere ueridice, reſultabant canes ululantibus lupis, & querulum quoddam nocturnæ uolucres gemebant & flebile, & ſqualidi Solis exortus hebetabant matutinos diei candores, & Antiochię per rixas tumultusq; uulgares id in conſuetudinem uenerat, ut quiſque uim ſe pati exiſtimaret, unus ardeat Valens, licentius clamitaret. uocesq; præconum audiebantur aſſidue, mandantiũ congeri ligna ad Valentini lauacri ſuccenſionẽ ſtudio ipſius principis conditi. Quæ hunc illi impendere exitum uitæ modo non aperte loquendo monſtrabant. Super his laruale ſimulacrum Armeniæ Regis, & miſerabiles umbræ pauloante in negotio Theodori cæſorũ, per quietem ſtridendo carmina quædã nimirũ horrenda multos diris terroribus agitabant tragulá Gurgullione cõfecto exanimis uiſa eſt iacens, cuius mors publicos; funerum ærumnas indicabat amplas & peruulgatas. Denique cũ Chalcedonos ſubuerterentur ueteres muri, ut apud Conſtantinopolim ędificaretur lauacrum, ordine reſoluto ſaxorũ, in quadrato lapide, qui ſtructura latebat in media, hi græci uerſus inciſi reperti ſunt, futura plene pandentes ΑΛΛ' ὁπόταρ νύμφαι δροσερὰς κατὰ ἄσυλος τιτρώμυιαι σφοφωντις ἐυσιφιας κατὰ γυιὰς ηὲ τύχοις. ΑΟΓΓΡΟΙΟΠΩ ΑΥΣΤΟΝΟΝΕΣΣΙ ΚΑΡΔΝΠΟΤΕΔΝΙΑΘΥΜΑΠΟΔΥΣΠΕΡΜΟΝΑΝΟΡΩΠΩ ΠΙΣΤΟΡΟΥΚΑΜΙΡΟΟΙΟΤΙΟΡΟΝΤΑΣΥΝΕΧΜΗΚΑΙΣΚΥΒΙΚΗΝΟΔΕΤΙΧΟ ΡΗΝΚΑΙΜΥΣΔΑΓΑΗΝΡΑΙΟΝΗΣΔΕΤΙΙΒΑΤΑΣΥΝΕΛΑΤΙΣΙΜΑΙΝΟΜΕΝ ΗΣΤΑΥΤΟΥΚΑΙΒΙΟΤΟΙΟΤΕΛΟΣΚΑΙΔΝΡΕΙΝΘΕΘΕΙ. Totius autem ſementem exitii & cladium originem diuerſarum, quas martius furor incendio ſolito miſcendo cuncta conciuit, hanc cõperimus cauſam. Hunnorum gens, monumentis ueteribus leuiter nota, ultra paludes Meoticas glacialem oceanum accolens, omnem modũ feritatis excedit. Vbi quoniã ab ipſis naſcendi primitiis infantum ferro ſulcantur altius genę, ut pilorum uigor tempeſtiuus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, ſenęſcunt imberbes abſque ulla uenuſtate, ſpadonibus ſimiles. cõpactis omnes firmisq; membris, & opimis ceruicibus

ceruicibus prodigiose deformes & pandi, ut bipedes existimes bestias, uel quales in commarginandis pontibus effigiati stipites dolantur incompte. In hominum autem figura, sic & in sua uita uisi sunt asperi, ut neque igni, neque saporatis indigeant cibis, sed radicibus herbarũ agrestium & semicruda cuiuslibet pecoris carne uescãtur. quam inter femora sua equorum terga subsertam, fotu calefaciunt breui. Ædificiis nullis unq̃ tecti, sed hæc uelut ab usu cõmuni discreta sepulcra declinant. Nec enim apud eos uel arundine fastigiatum reperiri tugurium potest. Sed uagi montes peragrantes & syluas, pruinas famem sitimq; perferre ab incunabilis assuescunt. Peregre tecta, nisi adigente maxima necessitate, non subeunt. nec enim apud eos securos existimant esse sub tectis. Indumentis operiuntur linteis, uel ex pellibus syluestrium murum consarcinatis. nec alia illis domestica uestis est, alia forensis. sed semel absoleti coloris tunica collo inserta non ante deponitur aut mutatur, q̃ diuturna carie in pannulos defluxerit defrustata. Galeris incuruis capita tegunt. hirsuta crura coriis munientes hędinis. eorũq; calcei formulis nullis aptati, uetant incedere gressibus liberis. qua causa ad pedestres parũ acõmmodati sunt pugnas, uerum equis prope affixi duris quidem sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnunq̃ insidentes, funguntur muneribus consuetis & ipsi. Quiuis in hac natione pernox & perdius emit & uendit, cibũq; sumit & potum, & inclinatus ceruici angustæ iumenti, in altum soporem adusque uarietatem effunditur somniorum. Et deliberatione super rebus proposita seriis, hoc habitu omnes in cõmune consultant. Aguntur autem nulla scueritate regali, sed tumultuario primatum ductu contenti, perrumpunt quicquid inciderit. Et pugnant nõnunq̃ lacessiti, sed ineuntes prędia cuneatim uariis uocibus sonantibus toruum. utq; ad pernicitatem sunt leues & repentini, ita subito de industria dispersi lugescunt, & impositа acie, cum cęde uasta discurrunt, nec inuadentes uallũ, nec castra inimica pilantes præ nimia parte decernuntur. Eoq; omnium acerrimos facile dixeris bellatores, q; procul missilibus telis, acutis ossibus pro spiculorum acumine arte mira coagmentatis, sed distinctis cominus ferro sine ui respectu con hostisq; dum mucronum noxiis obserua contortis laciniis illigant, ut laqueatis resistentium membris equitãdi uel gradiendi adimant facultatem. Nemo apud eos arat, nec stiuam aliquando contingit. Omnes enim sine sedibus fixis absque lare uel lege aut ritu stabili dispalantur, semper fugientium similes cum carpentis in quibus habitant. ubi coniuges ex uillis uestimenta contexunt, & coeunt cũ maritis, & pariunt, & adusque pubertatem nutriunt pueros. Nullusq; apud eos interrogatus, respondere unde oritur potest, alibi conceptus, natusq; procul, & longius educatus. Per inducias infidi, inconstantes, ad omnem auram incidentes, spei nouę perq̃ mobiles, totum furori incitatissimo tribuentes. inconsultorũ animalium ritu, qd honestum inhonestumne sit, penitus ignorantes. flexiloqui & obscuri. nullius religionis uel superstitionis reuerentia aliquando districti. auri cupidine immensa flagrantes. adeo permutabiles,

& irasci faciles, ut eodem aliquoties die à sociis nullo irritante sæpe desciscant, itidemq; propitientur nemine leniente. Hoc expeditum indomitúq; hominum genus, externa prædandi auiditate flagrans immani, per rapinas finitimorum grassatum & cædes, adusque Achaiam peruenit. Restant Massagetæ. qui unde sint, uel quas incolant terras (quoniam huc res prolapsa est) consentaneum est demonstrare. geographica perplexitate monstrata, quæ diu multa luda & uaria, tandem repperit ueritatis interna

ad Ister aduenarum magnitudine fluenti Sauromatas prætermeat adusque amnem Tanaim pertinentes, quas iam terminat ab Europa. Hoc transito in immensum extentas Scythiæ solitudines Halani inhabitant, ex montium appellatione cognominati, paulatimq; nationes conterminas crebritate uictoriarum attritas ad gentilitatem sui uocabuli traxerunt ut Persæ. Inter hos Nerui mediterranea incolunt loca, uicini uerticibus celsis, quos præruptos geluq; torpentes aquilones astringunt. Post quos Vidini sunt & Geloni perq̃ feri. qui detractis peremptorum hostium cutibus indumenta sibi, equisq; tegmina conficiunt. bellatrix gens. Gelonis Agathyrsi collimitant, interstincto colore cæruleo corpora simul & crines. & humiles quidem minutis atque raris, nobiles uero latis fucatis & densioribus notis. Post hos Melanchlænas & Anthropophagos palari accepimus per diuersa, humanis corporibus uictitantes. quibus ob hæc alimenta nefanda desertis, finitimi omnes longa petiere terrarum. Ideoq; plaga omnis Orienti æstiuo obiecta usq; dum uenitur ad Seras inhabitabilis mansit. Parte alia prope Amazonú sedes Halani sunt Orienti accliues, diffusi per populos. Has gentes & amplas, Asiaticos uergentes in tractus, quas dilatari adusq; Gangen accepi, fluuium intersecantem terras Indorum, mareq; inundantem australe. ibi partiti per utrãq; mundi plagam Halani (quos; gentes uarias nunc recensere nõ refert) licet diremptí spatiis lõgis per pagos, ut Nomades, uagantur immensos. qui tamen progressu ad unú concessere uocabulú, & summatim omnes Alani cognominantur. mores & media & efferatá uiuendi sed iã immaturã. Nec em̃ ulla sunt illisce tuguria, aut uersandi uomeris curę. sed carne & copia uictitant lactis: plaustris supersidentes, quę operimẽtis curuatis corticú per solitudines cõferunt sine fine distentas. Cúq; ad graminea uenerint in orbiculatá figurá locatis sarriculis ferino ritu uescuntur. absumptisq; pabulis uelut carpentis ciuitates impositas uehút. mares q; supra cú fœminis coëunt. & nascuntur in his & educuntur infantes. & habitacula sunt hęc illis perpetua. & quocúq; ierint, illic genuinú existimát larem. armenta prę se agentes cũ gregibus pascunt. maximeq; equini pecoris est eis solicitior cura. ibi cãpi & perherbescunt, interfitis pomiferis locis. atq; ideo transeuntes quolibet nec alimentis, nec pabulis indigent. qđ efficit humectú solum & crebris fluminú prætermeantiũ cursus. Omnis igit' ętas & sexus imbellis circa uehicula ipsa uersat'. munus distringit' mollibus. iuuentus uero equitandi usu à prima pueritia coalescens, incedere pedibus existimat uile. & omnes multiplici plena prudentes sunt bellatores.

Vnde etiam

Vnde etiam Perſæ, qui ſunt originitus Scythæ, pugnandi ſunt peritiſſimi. Proceri autē Halani penè ſunt omnes & pulchri, ſic crinibus mediocriter flauis, oculoq; temperata toruitate terribiles, & armorū leuitate ueloces, Hunniſq; per omnia ſuppares, uerum uictu mitiores & cultu. la nando & uenando, aduſque Meotica ſtagna & Cymerium Boſphoron, itidemq; Armenias diſcurrentes & Mediam. Vtq; hominibus quietis & placidis otiū eſt uoluptabile, ita illos pericula iuuant & bella. Iudicatur ibi beatus, qui in prelio profuderit animā. ſeneſcentes enim & fortuitis mortibus mundo digreſſos, ut degeneres & ignauos, conuitiis atrocibus inſectantur. nec quicq̄ eſt, qd̄ elatius iactēt, q̄ homine quolibet occiſo. proq; exuuiis glorioſis, interfectorum nudis capitibus detractas pelles, pro phaleris iumentis accomodant bellatoriis. Nec tēplum apud eos uiſitur, aut delubrum, ne tuguriū quidem culmo tectum cerni uſq̄ poteſt. ſed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eūq; ut Martem, regionum quas circueunt pręſulem, uerecundius colunt. Futura miro præſagiunt modo. nam rectiores uirgas fęminæ colligentes, easq; cū incantamentis quibuſdā ſecretis præſtituto tēpore diſcementes, aperte quid portetur, norunt. Seruitus quid ſit ignorabant omnes generoſo ſemine procreati. Iudicesq; etiam nunc eligunt, diuturno bellandi uſu ſpectatos. Sed ad reliqua textus propoſiti reuertamur. Igitur Hunni peruaſis Halanorū regionibus, quos Geuthungis cōfines Tanaitas conſuetudo nominauit, interfectisq; multis & ſpoliatis, reliquos ſibi cōcordandi fide pacta iunxerunt, eisq; adiūctis cōfidentius Ermenrichi late patentes & uberes pagos repentino impetu perruperunt bellicoſiſſimi Regis, & per multa uariaq; fortiter facta uicinis nationibus formidati. Qui ui ſubitæ procellæ perculſus, quāuis manere fundatus & habilis diu cunctatus eſt, impendentium tamen diritatē augente uulgatius fama magnorum diſcriminum metum uoluntaria morte ſedauit. Cuius poſt obitum Rex Vithimiris creatus reſtitit aliquantiſper Halanis, Hunnis aliis fretus, quos mercede ſociauerat partibus ſuis. Verum poſt multas, quas pertulit clades, animam effudit in prelio, ui ſuperatus armorum. Cuius parui filii, Viderichi nomine, curam ſuſceptam Alatheus tuebatur & Saphrax, Duces exerciti & firmitate pectoris noti. qui cum tēpore arcto præuenti abieciſſent fiduciam repugnādi, cautius diſcedentes ad amnem Danaſtum peruenerunt, inter Iſtrum & Boriſthenē, per camporū ampla ſpatia diffluentē. Hæc ita præter ſpem accidiſſe doctus Athanaricus Theruingorum Iudex (in quē, ut ante relatum eſt, ob auxilia miſſa Procopio dudū Valens cōmouerat ſigna) ſtare gradu fixo tentabat. ſurrecturus in uires, ſi ipſe quoque laceſſeretur, ut cæteri. Caſtris denicq; prope Danaſti margines aggere ut ungorii uallē longius oportune metatis, Munderichum ducē poſtea limitis, per Arabiam collagari manu & optimatibus aliis, aduſque uiceſimū lapidem miſit, hoſtiū ſpeculaturos aduētum. ipſe aciē nullo turbante interim ſtruens. Verum longe aliter q̄ rebatur, euenit. Hunni enim (ut ſunt in coniectura ſagaces) multitudinē eſſe longius aliquā ſuſpicati, prætermiſſis quos uiderant,

in quietem tanq̃ nullo obſtante compoſitis, rumpente noctis tenebris Luna uado fluminis penetrato, id quod erat potiſſimũ elegerunt. & ueriti, ne præcurſorius index procul agentes abſterreat, Athanaricũ ipſum ictu petiuere ueloci. eũq; ſtupentem ad impetũ primum, amiſſis quibuſdã ſuoꝝ coëgerunt ad effugia properare montium præruptoꝝ. Qua rei nouitate maioreq; uenturi pauore conſtrictus à ſuperciliis Gerazi fluminis aduſque Danubiũ Taifalorum terras præſtringens, muros altius erigebat. hac lorica diligentia celeri conſumata, in tuto locandam ſecuritatem ſuam exiſtimans & ſalutem. Dumq; efficax opera ſuſcitatur, Hunni paſſibus eum citis urgebant. & iam oppreſſerant aduentantes, ni grauati prædarum onere deſtitiſſent. Fama tamen late ſerpente per Gothorũ reliquas gentes, q; inuſitatũ antehac hominũ genus modo ruens ut turbo montibus celſis, ex abdito ſinu coortum appoſita quæq; conuellit corrumpit, populi pars maior, quæ Athanaricum attenuata neceſſarioꝝ penuria deſeruerat, quęritabat domicilium remotum ab omni notitia Barbarorum. diuq; deliberans quas eligeret ſedes, cogitauit Thraciæ receptaculum gemina ratione ſibi conueniens, q; & ceſpitis eſt feraciſſimi, & amplitudine fluentorum Iſtri diſtinguitur ab aruis petentibus eam peregrini fulminibus martis. hoc quoque idem reſidui uelut mente cogitauere communi. itaque uiuo ripas occupauere Danubii. miſſisq; oratoribus ad Valentem, ſuſcipi ſe humili prece poſcebant, & quiete uicturos ſe pollicentes & daturos, ſi res flagitaſſet, auxilia. Dum aguntur hæc in externis, nouos maioresq; ſolitiś caſus uerſare gentes Arctoas, rumores terribiles diffuderunt. per omne quicquid ad pontũ a Marcomannis prætenditur Quadis, multitudinem barbará abditarũ nationũ, ui ſubita ſedibus pulſam, circa flumen Iſtrũ uagari cum caritatibus ſuis, diſſeminantes. Quæ res aſpernanter à noſtris inter initia ipſa accepta eſt, hanc ob cauſam, q; illis tractibus non niſi peracta aut ſopita audiri procul à gentibus conſueuerunt bella. Verum pubeſcente iam fide geſtorũ, cui rumor aduentus gentilium addiderat Legatorum, precibus & obteſtatione petentiũ circa flumen ſuſcipi plebem extorrem, negotium lætitiæ fuit, potius q̃ timori, eruditis adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus, q; ex ultimis terris tot tyrocinia Thracenſes nec opinanti offerrent, ut collatis in unũ ſuis & alienigenis uiribus inuictum haberet exercitũ, & pro militari ſupplemento quod prouinciatim annuum pendebatur theſauris accederet auri cumulus magnus. Hacq; perſuaſione mittuntur diuerſi, qui cũ uehiculis plebem tranſferant truculentam. & nauabatur opera diligens, ne qui Romanam Rem euerſurus derelinqueretur uel quaſſatus morbo letali. Proinde permiſſu Imperatoris tranſeundi Danubium copiam colendiq; adepti Thraciæ partes, tranſfretabantur in dies & noctes, nauibus ratibusq; & cauatis arborum alueis agminatim impoſiti. atque per amnem longe omnium difficilimum imbriumq; crebritate tunc auctum ob denſitatem nimiam contra ictus aquarum nitentes quidam, & natare conati, hauſti ſunt plures. Ita turbido inſtantiũ ſtudio orbis Romani pernicies ducebatur.

Illud ſanè

Illud sanè neque obscurum est neque incertum, infaustos transuehendi bárbaram plebem ministros, numerum eius comprehendere calculo sæpe tentantes, conquieuisse frustratos. quem qui scire uelit (ut eminentissimus memorat uates) Libyci uelit æquoris idem discere, q̄ multæ zephyro turbentur harenæ. Respiscant tandem memoriæ ueteres, Medicas acies ductantes ad Græciam. quæ dudum Hellespontum occupantes, & discidio quoddam fabrili maris, ubi montonis pede quæsitum exponuntur & turmatim apud Doriscum exercitus recensetur, concordante omni posteritate, ut fabulosę sunt lectæ. Nam postq̄ innumeræ gentium multitudines per prouincias circúfusę, pandentesq; se in spatia ampla camporum, regiones omnes & cuncta oppleuere montiú iuga, fides quoq; uetustatis recenti documẽto firmata est. Et primus cum Alauuo suscipitur Fritigernus, quibus & alimenta pro tempore & subigendos agros tribui statuerat Imperator. Per id tempus nostri limites reseratis obicibus, atq; ut ętneas fauillas armatoꝝ agmina diffundente Barbaria, cum difficilibus necessitatũ articulis Correctores rei militaris poscerent aliquos claritudine gestarꝝ rerum notissimos, quasi lęuo quodam numine deligente, in unum quęsiti potestatibus præfuere castrensibus homines maculosi. quibus Lupicinus antestabat & Maximus. alter per Thracias Comes, dux alter exitiosus. ambo æmuli temeritatis. Quoꝝ insidiatrix auiditas materia maloꝝ omniú fuit. Nam (ut alia omittamus, quæ memorati, uel certe sinentibus iisdem, alii perditis rationibus in cõmeantes peregrinos adhuc innoxios deliquerunt) illud dicetur (qd̄ nec apud sui periculi iudices absoluere ulla poterat uenia) triste & inauditũ. cum traducti Barbari uictus inopia uexarent, turpe cõmercium duces inuisissimi cogitarũt. & quantos undique insatiabilitas colligere potuit canes pro singulis dederat mancipiis. inter quę ducti sunt optimatũ. Per hos dies interea etiam Vithericus Greuthungorum Rex, cum Alatheo & Aphrace, quoꝝ arbitrio regebatur, itẽq; Farnabio, propinquans Istri marginibus, ut simili susciperetur humanitate obsecrauit Imperatorem, Legatis propere missis. quibus ut cõmuni rei conducere uidebatur repudiatis, & quid capesserẽt anxiis, Athanaricus parumper timescẽs abscessit, memor Valentem dudum cum fœdaretur concordia despexisse, affirmantem se religione deuinctum, ne calcaret solum aliquando Romanũ. hacq; occasione principem firmare pacem in medio flumine coẽgisse, quã simul tamen ueritus ut adhuc durantem ad Caucalandensem locũ altitudine syluarũ inaccessum & montiũ, cum suis omnibus declinauit, Sarmatis inde extrusis. At uero Theruingi iãdudum transire permissi, prope ripas etiã tum uagabantur, duplici impedimento astricti, q; Ducum dissimulatione pernitiosa ne hoc uictui congruis sunt adiuti, & tenebantur consulto nefandis nundinãdi commerciis. Quo intellecto ad perfidiam instantiú maloꝝ subsidium uertere dissimulabant. & Lupicinus ne iam deficerent petimescens, eos admotis militibus adigebat ocyus proficisci. Id tempus oportuum nacti Greuthungi, cum alibi militibus occupatis, nauigia ultro citroq; discurrere solita, transgressum

eorum prohibentia quieſcere perſpexiſſent, ratibus tranſiere male contextis, caſtraq; à Fritigerno locauere longiſſime. At ille genuina præuidendi ſolertia uenturos muniens caſus, ut & imperiis obediret & Regibus ualidis iungeret, incidit ſegnius, Martianopolim tarde peruenit itineribus lentis. Vbi aliud acceſſit atrocius, quod arſuras in cõmune exitium faces furiales accendit. Ala uiuo & Fritigerno ad conuiuiũ corrogatis, Lupicinus latenti nuntio doctus ab oppidi mœnibus Barbaram plebem oppoſito milite procul arcebat, introire ad comparanda uictui neceſſaria, ut ditioni noſtræ obnoxiam & concordem, per preces aſſidue poſtulantem. ortisq; maioribus iurgiis inter habitatores & uetitos, aduſque neceſſitatem pugnandi eſt uentũ. Efferatiq; acrius Barbari, cum neceſſitudines hoſtiliter rapi ſentirent, ſpoliarunt interfectã militum magnam. Quæ accedentibus idem Lupicinus latenti nuncio doctus, dum in nepoſtali menſa ludicris concrepantibus diu diſcumbens, uino marcebat & ſomno, futuri coniiciens exitum ſatellites omnes, qui pro prætorio honoris & tutelæ cauſa duces præſtolabantur, occidit. Hocq; populus qui muros obſidebat dolenter accepto, ad uindictam detentorum Regum ut opinabatur paulatim augeſcens, multa minabatur & ſæua. Vtq; erat Fritigernus expediti conſilii, ueritus ne teneretur obſidis uice cum cæteris exclamauit, grauiore pugnandum exitio, ni ipſe ad leniendum uulgus ſineretur exire cum ſociis. qđ arbitratum humanitatis ſpecie ductores ſuos occiſos in tumultum exarſit. Hocq; impetrato, egreſſi omnes, exceptiq; cum plauſu & gaudiis, aſcenſis equis uolarunt, moturi incitamenta diuerſa bellorum. Hæc ubi Fama rumorum nutrix maligna diſperſit, urebatur dimicandi ſtudio Theruingorum natio omnis, & inter metuenda multa, periculorũq; præuia maximorum, uexillis de more ſublatis, auditisq; triſte ſonantibus claſſicis, iam turmæ prædatoriæ concurſabant, pilando uillas & incendendo, uaſtisq; cladibus quicquid inueniri poterat permiſcentes. Aduerſus quos Lupicinus properatione tumultuaria coactis militibus temere magis q̃ conſulte progreſſus, in nono ab urbe milliario ſtetit paratus ad decernendum. Barbariq; hoc contemplato, globos irrupere noſtrorum incautos, & parmas ſuppoſitis corporibus illidendo obuios haſtis perforabant & gladiis. furoreq; urgente cruento, & tribuni & pleraq; pars armatorum periere ſignis ereptis. præter ducem infauſtũ. qui ad id ſolum inuentus ut confligentibus aliis proriperet ipſe ſemet in fugã, urbem curſu concito petit. Poſt quæ hoſtes armis induti Romanis, nullo uetante per uaria graſſabantur. Et quoniã ad has partes poſt multiplices uentũ eſt actus, id lecturos (ſi qui erũt unq̃) obteſtamur, ne quis a nobis ſcrupuloſe geſta uel numerũ exigat peremptorũ, qui cõprehendi nullo genere potuit. Sufficiet enim, ueritate nullo uelata mẽdacio, ipſas rerũ digerere ſummitates. cũ explicandæ rerũ memoriæ, ubique debeatur integritas fida. Negant antiquitatũ ignari tantis malorũ tenebris obfuſam aliquando fuiſſe Remp. ſed falluntur malorũ recentium ſtupore confixi. Nãq; ſi ſuperiores uel recens præteritæ reuoluantur ætates, tales tãq; triſtes rerũ motus ſæpe

tus ſæpe contigiſſe monſtrabunt. Inundarunt Italiam exabditis oceani partibus Teutones repente cũ Cymbris, ſed poſt inflictas Rei Romanæ clades immenſas, ultimis prælijs per duces ampliſſimos ſuperati, quid poteſtas martia de habitu prudentiæ ualeat, radicitus extirpati diſcriminibus didicere ſupremis. Marco itidem moderante Imperium, in unũ ſpirando ueſania gentium diſſonarum, poſt bellorũ fragores immenſos poſteri urbiũ captarum & direptarũ & peſſum concitas proratoris interitus partes eorũ exiguas reliquiſſet intactas. Verum mox poſt calamitoſa diſpendia res in integrum ſunt reſtitutæ, hac gratia, ꝙ nondum ſolutio reſtitutæ mollicie, ſobria uetuſtas infecta, nec ambitioſis menſis, nec flagitioſis queſtibus inhiabat. ſed unanimanti ardore ſummi & infimi inter ſe congruentes, ad ſpecioſam pro Repub. mortem tanq̃ ad portum aliquem tranquillum properabant & placidum. Duobus nauium millibus perrupto Boſphoro & litoribus Propontidis Scythicarum gentium cateruæ tranſgreſſæ, ediderunt quidem acerbas terra mariq; ſtrages. ſed amiſſa ſuorum parte maxima reuerterunt. Ceciderunt dimicando cum Barbaris Imperatores Decii pater & filius. Obſeſſæ Pamphiliæ ciuitates, inſulæ populatæ complures, inflammata Macedonia omnis diu multitudo Theſſalonicam circũſedit, itidemq; Cyzicum. Anchialos capta. & tempore eodem Nicopolis, quam indicium uictoriæ contra Dacos Traianus condidit Imperator. Poſt clades acceptas illatasq; multas & ſæuas, exciſa eſt Philippopolis, centum hominum millibus (niſi fingunt annales) intra mœnia iugulatis. Vagatiq; per Epirum Theſſaliãq; & omnem Græciam licentius hoſtes externi. Sed aſſumpto in Imperium Claudio glorioſo ductore, & eodem honeſta morte prærepto, per Aurelianum acrem uirum & ſeueriſſimum noxarũ ultorem pulſi per longa ſęcula ſiluerunt immobiles. niſi ꝙ poſtea patrocinales globi uicina cum ſui exitio acrius incurſabãt. Verum ea perſequar unde diuerti. Hoc geſtorum textu circũlato nuntiis denſis, Sueridus & Colias, Gothorum optimates, cum populis ſuis longe ante ſuſcepti, & curare apud Hadrianopolim hyberna diſpoſiti, ſalutem ſuam ducentes antiquiſſimam omnium, ocioſis animis accidentia cuncta contuebantur. Verum Imperatoris literis repente perlatis, quibus tranſire iuſſi ſunt in Helleſpontum, uiaticum cibos biduiq; dilationem tribui ſibi ſine tumore poſcebant. Qđ ciuitatis magiſtratus ferens indigne (ſuccenſebat enim iiſdem ob rem ſuam in ſuburbano uaſtatam) uiam plebem omnem cum fabrecenſibus, quorum illic ampla eſt multitudo, productam, in eorum armauit exitium. iuſſiſq; bellicũ canere buccinis, ni abirẽt ocyus, ut ſtatutũ eſt, pericula omnibus minabatur extrema. Quo malo præter ſpem Gothi perculſi, & concito q̃ cõſiderato ciuiũ aſſultu perterriti, ſteterunt immobiles. laceratiq; ad ultimum deteſtatione atque conuitiis, & tentati miſſilium iactibus raris, ad defectionem erupere confeſſam. & cæſis plurimis, quos impetus deceperat petulantior, auerſiſq; reſiduis & telorum uarietate confixis, habitu iam Romano cadaueribus ſpoliatis armati, uiſo propius Fritigerno

nomine tenus. quarũ pars pleraq; deferuerat (ut iactauere quidã) Merobaudis ſuaſu, ueriti ne deſtitutę adminiculis Gallię uaſtarent, licenter Rheno perrupto. Veꝝ articulorũ dolore Frigerido prępedito, uel certe (ut obtrectatores finxere maleuoli) morbũ cauſante ne feruẽtibus præliis intereſſet, uniuerſos regens ex cõmuni ſentẽtia Richomeres Profuturo ſociat & Contraiano, tendẽtibus ꝓpe opidũ Salices. unde haud lõgo ſpatio ſeparatũ uulgus inęſtimabile Barbarorũ, ad orbis rotũdi figurã multitudine digeſta plauſtrorũ, tanq̃ intramuranis cohibita ſpatiis, otio fruebat & ubertate prędarũ. Prouia igit ſpe melioꝝ Romani Duces, ſi fors copiã attuliſſet auſuri aliquid glorioſum, Gothos quicquid molirent ſagaciter obſeruabãt. id ſcilicet ꝑſtruentes, ut ſi alioꝝ caſtra mouiſſent, qd fecere creberrime, terga ultimorũ adorti plures ꝓderẽt cõfiſi, magnáq; ſpoliorũ auerterẽt partem. Hoc intellecto hoſtes, uel tranſfugarũ indicijs docti, per quos nihil latebat incognitũ, in eodem loco diu manſerũt. ſed oppoſiti exercitus metu pręſtricti, aliorũq; militũ, quos affluere iã ſperabant, teſſera data gentili, per diuerſa prope diffuſas acciuere uaſtatorias manus. quę optimatũ acceptis, ſtatimq; incenſi malleoli ad Carraginem, quã ita ipſi appellant, aliti uelocitate regreſſæ, incentiuũ audendi maiora popularibus addiderũt. Nihil poſt hęc inter partes, pręter inducias, laxatũ eſt breues. Reuerſis em̃ his, quos neceſſitas euocarat, plebs omnis intra ſeptorũ ambitũ etiã tum contruſa immaniter fremens, animisq; cõcita truculentis, experiri poſtrema diſcrimina, nec principibus gentis qui aderãt renuentibus, cruditate feſtinabat. Et quoniã hęc Sole agebant extremo, noxq; aduentans ad quietẽ inuiſos retinebat & mœſtos, capto per otiũ cibo ſomni manſerũt expertes. Contra Romani his cognitis, ipſi quoq; exſomnes uerebant hoſtes. & male ſanos eorũ ductores, ut rabidas feras, euentũ (licet ancipitem) ut numero ſatis inferiores, proſperũ tñ ob iuſtiorem ſui cauſam mentibus expectantes impauidis. Cadente itaq; protinus die, ſigno ad arma capienda ex utraque parte per lituos dato, Barbari poſtq̃ inter eos ex more iuratum eſt, tumuloſos locos appetere tentauerũt. quo exinde per procliue rotarũ modo obuios impetu cõuoluerẽt acriore. Hocq; uiſo ad ſuos quiſq; manipulos ꝓperãs miles, ſtabili gradu cõſiſtẽs, nec uagabat, nec relictis ordinibus ꝓcurſabat. Ergo ubi utrinq; acies cautius incedentes greſſu ſteterũt immobili, toruitate mutua bellatores luminibus ſe cõtuebant obliquis. & Romani quidẽ uoce undiq; martia cõcinentes, à minore ſolita ad maiorẽ ꝓtolli, quã gentilitate appellãt barritũ, uires ualidas erigebãt. Barbari uero maiorũ laudes clamoribus ſtridebant inconditis. interq; uarios ſermones diſſoni ſtrepitus leuiora prædia tentabant. lãq; ueruꝫ & ſimilibus aliis utrinq; ſemet eminus laceſſentes, ad conſerendas coiere minaciter manus. & ſcutis in teſtudinum formã coagmentatis, pes cũ pede collatus eſt, Barbariq; ut reparabiles ſemper & celeres, ingentes clauas in noſtros coniicientes ambuſtas, mucronesq; acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt. qd inclinatum ſubſidialis robuſtiſſimus globus, propinquo latere fortiter excitus, hærente iã cohorte ceruicibus ſuſtentauit.

Feruente

Feruente igitur denſis cędibus prędio, in confertos quiſque promptior ruens, ritu grandinis undique uolitantibus telis oppetebat & gladiis. & ſequebantur equites hinc inde, fugientium occipitia lacertis ingentibus præcidentes & terga. itidemq; altrinſecus pedites lapſorum, timore impeditorum, ſecantes ſuffragines. Et cum omnia cæſorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam ſemianimes ſpem uitę inaniter uſurpando. alii glande fundis excuſſa, uel harundinibus armatis ferro, confixi. quorundā capita, per medium frontis & uerticis mucrone diſtincta, in utrũque humerum magno cum horrore pendebant. & pertinaci concertatione non dum laſſatæ æquo marte partes ſemet altrinſecus afflictabant. nec de rigore genuino quiſq; remittebat, dum uires animorũ alacritas excitaret. Diremit tamen interneciua certamina cedens ueſpero dies, & cunctis qua quiſque potuit incõpoſite diſcedentibus, reſidui omnes repetunt tentoria triſtiores. Humatis denique pro locorum & temporis ratione honoratis quibuſdam inter defunctos, reliqua peremptoꝝ corpora dirę uolucres conſumpſerunt, aſſuetæ illo tempore cadaueribus paſci, ut indicant nunc uſque albentes oſſibus campi. Conſtat tamen in numero lõge minore Romanos, cum ea copioſa multitudine colluctatos, funerea multa perpeſſos, nõ tamen ſine deflendis ęrumnis exagitaſſe barbaram plebem. His caſibus prędioꝝ ita luctuoſe finitis, noſtri proximos Martianopoleos petiuere receſſus. Gothi intra uehiculoꝝ anfractus ſponte ſua contruſi, nunq; exinde per dies ſeptem egredi uel uideri ſunt auſi. ideoq; opportunitatem milites nacti immenſas alias Barbaroꝝ cateruas inter Hemimontanas anguſtias clauſerunt, aggerum obiectu excelſorũ. hac ſpe nimirum, ut Iſtrum & ſolitudines pernicioſa hoſtium multitudo compacta, nullosq; repe riens exitus, periret inędia, cunctis utilibus ad uiuendum in ciuitates ualidas comportatis. quarũ nullam etiã tum circũſedere conati ſunt, hæc & ſimilia machinari penitus ignorantes. Poſt quæ repetiuit Gallias Richomeres, ob maiorem prędiorum fremitũ, qui ſperabatur, inde adminicula perducturus. Hęc Gratiano quater & Merobaude Conſulibus agebantur, anno in autumnum uergente. Inter quæ Valens audito lugubri bellorũ direptionũq; euentu, Saturnino equeſtris exercitus ad tẽpus cura cõmiſſa, ſuppetias Contraianum offerentem miſit & Profuturũ. Forteq; iiſdem diebus per Scythiæ regiones & Mœſiæ omnibus quę poterant mandi conſumptis, feritate urgente pariter & inopia, Barbaricq; molibus magnis ardebant. hocq; ſæpe tentato cũ obruerentur uigore noſtroꝝ, per aſperitates ſcrupoſas ualide reſiſtentium, adacti neceſſitate poſtrema Chunorum & Halanorũ aliquos ad ſocietatem ſpe prędarũ ingentiũ aſciuerunt. Quo cognito Saturninus (iam enim aderat & prætenturas ſtationesq; diſponebat agrarias) paulatim colligens ſuos, digredi parabat conſilio non abſurdo. ne ſubita multitudo, ut immanis pulſus undarum obicibus ruptis emiſſus, conuelleret leui negotio cunctos, ſuſpecta loca acutius obſeruantes. Deinde poſt reſeratas anguſtias, abitumq; militis tempeſtiuũ, incõpoſite qua quisq; clauſorum potuit, nullo uetante

tante turbandis incubuit rebus. & uastabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impune, ab ipsis tractibus quos præternicat Ister exorsi, aduſque Rhodopen & fractum, qđ immensa disterminat maria, rapinis & cædibus sanguineq; & incendiis & liberorum corporum corruptelis omnia fœdissime permiscentes. Tunc erat spectare cum gemitu facta dictu uisuq; prædira, attonitas metu fœminas flagris concrepantibus agitari, fœtibus grauidas adhuc immaturis anteq̃ prodirent in lucem, impia tollerantibus multa. implicatos alios matribus paruulos, & puberum audire lamenta puellarũq; nobilium, quarum stringebat fera captiuitas manus. Postq; adulta uirginitas, castitasq; nuptarum ore affecto flens ultima ducebatur, mox profanandum pudorem optans morte (licet cruciabili) præuenire. Inter quæ cum beluæ ritu traheretur ingenuus pauloante diues & liber, de te Fortuna, ut incle menti quærebatur & cæca, quæ cum puncto temporis breuioris extortum & dulcedine caritatum domoq; extorrem, quam concessisse uidit in cinerem & ruinas, aut lacerandum membratim, aut seruiturum sub uerberibus & tormentis crudo deuouisti uictori. Barbari tamen, uelut defractis cateis bestiæ, per spatiorum amplitudines fusius incitati, oppidum petiuere nomine Dibaltum. ubi Tribunum Scutariosq; Barzymerem inuentũ cum suis cornitisq; & aliis peditũ numeris castra ponentem affiliunt. eruditum puluere militari Rectorem. Qui confestim (ut adigebat necessitas instantis exitii) iussa canere bellicũ tuba lateribus firmatis, prærupit cũ promptis accinctis ad prœliũ. fortiterq; resistendo pari pugnãdi sorte discessisset, ni cũ equitũ accursus q̃plurimũ anhelum circũuenisset & fessum. & ita cecidit interfectis Barbarorũ nõ paucis, quorũ clades copiarũ magnitudo celabat. Re in hunc modũ peracta, Gothi quid postea molirentur incerti, quæritabãt Frigeridum tanq̃ obicem ualidum ubi reperirent excisuri. & cultiore uictu somnoq; parumper assumpto, eum sequebãtur ut ferę. docti q; Gratiani monitu reuersus in Thracias, & prope Beroëam uallo metato, euentus rerum speculabatur ancipites. Et hi quidem ad patrandum propositũ discursione rapidâ maturabant. ille uero regendi conseruandiq; militis non ignarus, id quod cogitatum est suspicatus, uel exploratoq; relatione quos miserat aperte instructus, per montiũ celsa siluarũq; densitates ad Illyricum redit. erectus prosperitate nimia, quã ei Fors obtulit insperata. Repedando enim, cõgregatosq; in cuneos sensim progrediens, Gothoq; optimatem Farnobium cũ uastatoriis globis uagantem licentius occupauit, ducentẽq; Taifalos nuper in societatem adhibitos. qui si dignũ est duci, nostris ignotarũ gentiũ terrore dispersis, transire flumen direpturi uacua defensoribus loca, corũ cæteruis subito uisis certare cominus dux cautissimus parans, adortusq; nationes, ut priusq̃ grassatores minantes etiã tũ acerba, trucidasset q; omnes ad unũ, ne nuntius quidem cladis post appareret, ni cũ aliis multis perempto Farnobio, metuendo ante hac incensore turbaq;, obtestatus prece impensa superstitibus pepercisset. uiuosq; omnes circa Mutinam Regiumq; & Parmam, italica oppida, rura culturos exterminauit.

Hanc

Hanc Taifalorum gentem ac turpem obſcęnæ uitæ flagitiis ita accepimus merſam, ut apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes, ætatis uiriditatem in eorum pollutis uſibus conſumpturi. porro ſi qui iam adultus aprum exceperit ſolus, uel interemerit urſum immanem, colluuione liberatur inceſti. Hęc autumno uergente in hyemem funeſti per Thracias turbines conuerrebant. Et qua temporum rabies, uelut cuncta cientibus Furiis, ad regiones quoq; longinquas progrediens late ſerpebat. & iam Lentienſis alamannicus populus, tractibus Retiarũ confinis, per fallaces diſcurſus, uiolato fœdere dudum concepto, collimitia noſtra tentabat. Quæ clades hinc exitiale primordium ſumpſit. Ex hac natione quidam inter Principis armigeros militans, poſcente negotio reuerſus in larem, ut erat in loquendo effuſior, interrogantes multos quid ageretur in palatio, docet accerſitu Valentis patrui Gratianum Orientem uerſus mox ſigna moturũ. ut duplicatis uiribus repellantur plagarũ terminaliũ accolæ, ad Romanos; uerum excidiũ cõiurati. Quibus auide Lentienſes acceptis, ipſi quoq; hęc quaſi uicini cernentes, ut ſunt ueloces & rapidi, cõferti in prędatorios globos, Rhenũ gelu peruium pruinis Februario menſe tendentes, prope cũ Petulãtibus Celtę, non ſine ſui iactura afflictos, grauiter adultis uiribus auerterunt. Verũ retrocedere coacti, Germaniq; noſcentes exercitus pleráq; partem in Illyricum, ut Imperatorẽ mox affuturũ pręgreſſam, exarſere flagrantius. maioraq; conceptantes, pagorũ omniũ incolis in unũ collectis, cum quadraginta armatorũ millibus uel ſeptuaginta, ut quidã laudes extollendo principis iactitarunt, ſublati in ſuperbiã noſtra confidentius irruperunt. Quibus Gratianus cum formidine magna compertis, reuocatis cohortibus quas pręmiſerat in Pannonias, conuocatisq; aliis quas in Galliis retinuerat diſpoſitio prudens, Nannieno negotium dedit uirtutis ſobriæ Duci. eiq; Mallobaudem iunxit pari poteſtate collegam Domeſticos; Comitem, Regemq; Francorũ uirum bellicoſum & fortem. Nannieno igitur penſante fortunarũ uerſabiles caſus, ideoq; cunctandum eſſe cenſente, Mallobaudes autẽ pugnandi cupiditate raptatus, ut conſueuerat ire in hoſtem, differendi impatiens, angebatur. Proinde horrifico aduerſum fragore terrente, primũ apud Argentariam ſigno per cornicines dato, concurri eſt cęptũ. ſagittarum uerutorũq; miſſiliũ pulſibus crebriores hinc indeq; ſternebantur. Sed in ipſo præliorũ ardore infinita hoſtiũ multitudine milites tuſa, uitantesq; aperta diſcrimina, per calles conſitas arboribus & anguſtas ut quiſque potuit diſperſi, paulo poſtea ſtetere fidentius, & ſplendore conſimili, proculq; nitore fulgentes armorũ, Imperatorii aduentus iniecere Barbaris metum. Qui repente uerſi in terga, reſiſtentesq; interdum, ne quid ultimæ rationis omitterent, ita ſunt cæſi, ut ex prædicto numero non plus q̃ quinque millia, ut æſtimabatur, euaderent, denſitate nemorum tecti. inter complures alios audaces & fortes Rege quoq; Priario interfecto, exitialium concitore pugnarum. Hac læti ſucceſſus fiducia Gratianus erectus, iãq; ad partes tendens Eoas, læuorſus flexo itinere latenter Rheno tranſito, ſpe inci-

tatior

tatior bona, uniuersam (si id temptanti Fors affuisset) delere statuit malesidam & turbarũ auidam gentem. Hocq; urgentibus aliis super alios nuntiis cognito, Lentienses erumnis populi sui ad internitionem penè deleti, & repentino principis aduentu defixi, quid capesserent ambigentes, cum neque repugnandi neque agendi aliquid aut moliendi laxamentum possent inuenire uel breue, impetu celeri obsessos petiuerunt inuiis cautibus colles. abruptisq; per ambitum rupibus insistentes, rebus caritatibusq; suis quas secum duxerant omni uirium robore propugnabant. Qua difficultate perpensa, uelut murorum obicibus opponendi per legiones singulas quingenti milites leguntur armati, usu prudenter bellandi cõperti. Qui ea re animorum aucta fiducia, q; uersari inter antesignanos uisebatur acriter princeps, montes scandere nitebantur, tanq̃ uenaceas prædas si calcassent editiora confestim sine certamine ullo rapturi. Exorsumq; prælium uergente in meridiem die tenebrę quoque occupauere nocturnę. Quippe magno utriusque partis pugnabatur exitio. cædebant, cadebantq; nostrorum non pauci, simul arma Imperatorii comitatus auro colorũq; micantia claritudine, iaculatione ponderum densa confringebãtur. Et inde diu reputante Gratiano cum optimatibus, pernitiosum apparebat & irritum, contra asperitates aggerum prominentium intempestiua contendere pertinacia. multis (ut in tali negotio) uariatis sententiis, ocioso milite circũuallari placuit Barbaros inedia fatigatos, qui à locorum iniquitate defenditur. Verum cum obstinatione simili renitentes Germani peritiq; regionum petissent alios montes, his quos ante insiderant altiores, conuersus illuc cum exercitu Imperator, eãdem qua antea fortitudine semitas ducentes ad ardua quæritabat. Quem Lentienses intentum iugulis suis omni perseuerandi studio contemplantes, post deditionem, quam impetrauere supplici prece, oblata (ut præceptum est) iuuentute ualida nostris tyrociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt. Hanc uictoriam opportunam & fructuosam, quæ gentes hebetauit Occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quantoq; cum uigore exerto celeritate aliorsum properans expediuit. Præclarę indolis adolescens, facundus & moderatus & bellicosus & clemens, ad ęmulationem lectorum progrediens principum dum etiã tum lanugo genis inserperet speciosa, ni uergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis, semet ad uana studia Cæsaris Commodi conuertisset. licet hic incorruentes. Vt enim ille quia perimere iaculis plurimas feras spectante consueuerat populo, & centum leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum uario genere nullo geminato uulnere contruncauit, ultra hominem exultauit: ita hic quoque intra septa, quę appellant uiuaria, sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias, incidentia multa parui ducebat & seria. eo tempore quo etiam si Imperium Marcus regeret Antoninus, ægre sine collegis similibus & magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos Reipub. poterat casus. Dispositis igitur quæ pro temporum captu per Gallias res nationesq; poscebant. & punito scuta-

rio proditore, qui festinare Principem ad Illyricum, Barbaris indicarat. Gratianus exinde digressus per castra, quibus Felicis Arboris nomen est, per inaudreatū opitulanda, dum oppressę parti porrectis itineribus ire tendebat. Iisdēq; diebus Fngerido multa atque utilia pro securitate cōmuni solertissime cogitanti, munireq; properanti Succorum angustias, ne discursatores hostes & leues, tanq̄ exæstuares ut in torrentes per Septentrionales prouincias fusius uagarentur, successor Maurus nomine mittitur Comes, uenalis ferociæ speciē & ad cunctam obuiasset incertus. is est, quem præteritorum textu rettulimus, ambigenti super corona capiti imponanda Iuliano Cæsari, dum inter eius armigeros militaret, arrogantia custodiret, torquem obtulisse collo abstractam. remotusq; in ipsa uertigine percuntiū rerum dux cautus & diligens, cum etiā si dudū discessisset in otium, ad procinctū reduci, negotioq; magnitudine poscente deberet. His forte diebus Valens tandem excitus Antiochia, longitudine uiarum emensa uenit Constantinopolim. ubi moratus pauciss imos dies, seditioneq; populariū leui pulsatus, Sebastiano paulo ante ab Italia ut petierat misso, uigilantiæ notæ ductori, pedestris exercitus cura cōmissa, quem regebat antea Traianus, ipse ad Melanthiada uillam cæsarianā profectus, militem stipendio fouebat & alimentis & blanda crebritate sermonum. Vnde cū itinere edicto per tesserā Nicem uenisset, quę statio ita cognominatur, relatione speculatoq; didicit, refertos opima Barbaros prēda à Rhodope is tractibus prope Hadrianopolim reuertisse. Qui motu Imperatoris cū abundanti milite cognito, populanbus iungere festinat, circa Beroiam & Nicopolim gentibus prēsidiis fixis, atq; ilico ut oblatę occasionis maturitas postulabat, cū trecentenis militibus per singulos numeros lectis, Sebastianus properare dispositus est, cōducens rebus publicis aliquid (ut promittebat) acturus. Qui itineribus celebratis cōspectus prope Hadrianopolim, obseratis inde portis iuxta adire prohibebat. ueritis defensoribus, ne captus ab hoste ueniret & suburbanus, atq; contingeret aliquid in ciuitatis perniciem, quale per aliū acciderat Comitem. Quo per fraudem Magnentiacis militibus capto, claustra patefacta sunt alpiū Iuliaq;. Agnitus tandē (licet sero) Sebastianus, & urbē introire permissus, cibo & quiete curatis pro copia quos ducebat, secuta luce impetu clandestino erupit. uesperaq; intendente, Gothoq; uastatorius cuneus prope flumen Hebrū subito uisus, paulisper opertus aggeribus & fructetis obscura nocte suspensis passibus cōpositos aggressus est. Id quoq; prestauit, ut prēter paucos quos morte uelocitas exemerat pedū, interirēt reliqui omnes, prędāq; retraxit innumerā, quā nec ciuitas cœpit, nec planicies lata cāpoq;. Qua causa percitus Fritigernus extimescens, ne dux ut sępe audierat impetrabilis dispersos licenter suoq; globos, raptuiq; intentos cōsumeret, improuisos adoriens, reuocatis omnibus prope Cabylem oppidum, cito discessit, ut agentes in regiōnibus patulis, nec inædia, nec occultis uexarentur insidiis. Dum hęc aguntur in Thraciis, Gratianus docto literis patruo, qua industria superauerit Alamannos, pedestri itinere prætmissis impedimentis & sarcinis, ipse cum

ipſe cum expeditiore militum manu permeato Danubio, delatus Bononiam, Sirmium intrauit. & quadriduum ibi moratus, per idem flumen ad Martis caſtra deſcendit, febribus interuallatis afflictus. in quo tractu Halanorum impetu repentino temptatus amiſit ſequentium paucos. Iiſdem diebus exagitatus ratione gemina Valens, q̃ Lentienſes compererat ſuperatos, q̃q̃ Sebaſtianus ſubinde ſcribens facta dictis exaggerabat, è Melanthiade ſigna commouit, æquiperare facinore quodam egregio adoleſcentem properans filium fratris, cuius uirtutibus urebatur. ducebatq̃ multiplices copias nec contemnendas, nec ſegnes: quippe etiam ueteranos iiſdem iunxerat plurimos. Inter quos & honoratiores alii, & Traianus procinctus eſt, pauloante magiſter Armorum. Et quoniam exploratione ſolicita cognitum eſt, cogitare hoſtes fortibus præſidiis itinera claudere, per quæ commeatus neceſſarii portabantur, accurſum eſt huic conatui cõpetenter ad retinendas oportunitates anguſtiarum, quæ prope erant, peditibus ſagittariis & equitum turma citius miſſa. triduoq̃ proximo cum Barbari gradu incederent leni, & metuentes eruptionem per deuia quindecim millibus paſſuum à ciuitate diſcreti ſtationem peterent Nicen, incertum quo errore prȩcurſatoribus omnem illam multitudinis partem quam uiderant in numero decem millium eſſe firmantibus, Imperator procaci quodam calore perculſus iiſdem occurrere feſtinabat. Proinde agmine quadrato incedens prope ſuburbanum Hadrianopoleos uenit, ubi uallo ſudibus foſſaq̃ firmato, Gratianum impatienter operiens, Richomerem Comitem Domeſticorũ ſuſcepit, ab eodem Imperatore præmiſſum cum literis, ipſum quoque uenturum mox indicantibus. Quarum textu oratus ut prȩſtolaretur pauliſper periculorum participem, nȩue abruptis diſcriminibus temere ſemet committeret ſolum, adhibitis in conſilium poteſtatibus uariis, qd̃ facto opus eſſet, deliberabat. & cum Sebaſtiano auctore, quidam protinus eundũ ad certamen urgerent, Victor nomine magiſter Equitum armatus, ſed cunctator & cautus, eadem ſentientibus multis, Imperii ſocium expectari cenſebat. ut incrementis exercitus gallicani aſcitis, opprimeretur leuius tumor barbaricus flammans. Vicit tamen funeſta Principis deſtinatio, & adulabilis quorundam ſententia regio%. qui ne penè iam partæ uictoriæ (ut opinabantur) conſors fieret Gratianus, properari curſu celeri ſuadebant. Et dum neceſſaria parabantur ad decernendum, Chriſtiani ritus prȩſbyter (ut ipſi appellant) miſſus à Frigiterno Legatus cum aliis humilibus uenit ad Principis caſtra. ſuſceptusq̃ leniter, eius denique ductoris obtulit ſcripta, petentis propalam ut ſibi ſuisq̃, quos extorres patriis laribus rapidi ferarum gentium exercere diſcurſus, habitanda Thracia ſola cum pecore omni concederetur & frugibus. hoc impetrato, ſpondentis perpetuã pacem. Præter hæc idem chriſtianus, ut conſcius arcanorum & fidus, ſecretas alias eiuſdem Regis obtulit literas, qui aſtu & ludificandi uarietate nimium ſolers docebat Valentem, quaſi mox amicus futurus & ſocius, aliter ſe populariũ ſæuitiam mollire non poſſe, uel ad conditiones Rei Romanæ profuturas alli-

cere. nisi subinde armatum iisdem iuxta monstraret exercitum, & timore imperatorii nominis intentato, eos à pernitioso pugnandi reuocaret ardore. Et Legati quidem ambigui frustra habiti discesserunt. Exoriente uero aurora dici, quem quintum Iduum Augustas numerus ostendit annalis, signa præpropere cómouentur, impedimentis & sarcinis prope Hadrianopoleos muros cum legionum tutela congrua collocatis. Thesauri enim & principalis fortunæ insignia cætera, cum Præfecto & Consistorianis ambitu mœnium tenebantur. Decursis itaque uiarum spatiis confragosis, cum in medium torridus procederet dies, octauo tandem hostium carpenta cernuntur, ad speciem rotunditatis detornata digestaq;, exploratorum relatione affirmabantur. Atque, ut mos est, ululante barbara plebe ferú & triste, Romani duces aciem struxere, & antepositio dextero cornu equitum, primo peditatus pars maxima subsidebat. Cornu autem equitum læuum disiectis adhuc per itinera plurimis, summa difficultate conductum properabat passibus citis. Dumq; idem cornu, nullo etiamnum interturbante extenditur, horrendo fragore simulantibus armis, pulsuq; minaci scutorum territi Barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo & Safrago procul agens, & accito, non dum fœderaturos pacem misere Legatos. Eorum dum uilitatem despicit Imperator, ut firma fierent paciscenda, optimates poscens idoneos mitti, illi de industria cunctabantur. ut inter fallaces inducias equites sui redirent, quos affore iam sperabant. & miles feruore calefactus æstiuo, siccis faucibus cõmarceret, reducente amplitudine camporũ incendiis, quos lignis, nutrimentisq; aridis subditis ut hoc fieret, iidem hostes urebant. Cui malo aliud quoq; accedebat exitiale, q; homines & iumenta cruciabat inedia grauis. Inter quę Fritigernus, callidus futuri coniector, martéq; pertimescens ancipitem, uelut caduceatorem unũ è plebe, suo misit arbitrio, impetens nobiles quosdã & electos ad se propediẽ obsides mitti, impauidus ipse mini militare laturus & necessaria. Laudato pbatoq; formidati Ducis proposito, tribunus Equitius, cui tũc erat cura Palatii credita, Valentis ꝓpinquus, assentientibus cunctis ire pignoris loco mature disponit. Quo renitente, quia semel captus ab hoctibus, lapsusq; à Dibalto, uerebat cor irrationabiles motus, Richomeres se sponte obtulit propria ire. qui ꝓmiserat libens, pulchrũ hoc quoq; facinus & uiro conuenire existimans forti. iãq; pergebat indicia dignitatis & nataliũ daturus. Eo ad uallũ hostile, tendente sagittarii & scutarii, quos Baturius Iberus quidã tũc regebat & Cassio, auidius impetu calenti progressi, iãq; aduersis cõnexi, ut immature proruperant, ita inerti discessu primordia belli fœdarũt. Hocq; impedimento conatus intempestiui & Richomeris alacritas fracta est nusquã ire permissi, & equitatus Gothorũ cum Alatheo reuersus & Safrago Alamannorũ manu permixta, ut fulmen prope mõtes celsos excussus, quoscũq; accursu ueloci inuenire cominus potuit, incitata cæde turbauit. Cũq; arma ex latere omni concuterentur & tela, lituosq; Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito immanius furens, cedentes nostri, multis inter clamantibus restiterunt.

& prælium

& prælium, flámarum ritu acres absterrebat militum animos, confixos quibusdam rotatis ictibus iaculorum & sagittarum. Deinde collisæ in modum rostratarum nauium acies, trudentesq; se uicissim, undarum specie motibus sunt reciprocis agitatæ. Et quia sinistrum cornu adusque plaustra ipsa accessit, ultra (qui tulissent suppetias) processurum à reliquo equitatu desertum multitudine hostili urgente, sicut ruina aggeris magni, oppressum atq; deiectum est, steterunt improtecti pedites, ita cõcateruatis manipulis, ut fixi nec mucronem exerere, aut manus reducere quisq; posset. Nec iam obiectu pulueris cœlum patere potuit ad prospectum, clamoribus resultans horrificis. Qua causa tela undiq; mortem uibrantia destinata cadebant & noxia, q; nec prouideri poterant, nec caueri. Verum ubi effusi immensis agminibus Barbari iumenta conterebant & uiros, & neque ad receptum confertis ordinibus laxari usq; poterat locus, & euadendi copiam constipatio densior adimebat, nostri quoq; ultimo cadendi contemptu occurrantes receptis gladiis obtruncabant, & mutuis securium ictibus galeæ perfringebantur atque loricæ. uidereq; licebat, celsum ferocia Barbarum, genis stridore constrictis, succiso poplite aut abscissa ferro dextera, uel confosso latere, inter ipsa quoque mortis confinia minaciter circũferentem oculos truces. ruinaq; confligentium mutua ad humum corporibus stratis, campi peremptis impleti sunt. & morientium gemitus profundisq; uulneribus transfixorum cum timore audiebantur ingenti. In hoc tanto tamq; confusæ rei tumultu exhausti labore & periculis pedites, cum deinceps neq; uires illis, neq; mentes suppeterent ad consilium, diffractis hastarum plensq; collisione assidua, gladiis contenti districtis in confertas hostium turmas mergebantur, salutis immemores, circũspectantes ademptum esse omne euadendi suffugium. Et quia humus riuis operta sanguineis gressus labiles euertebat, conabantur modis omnibus uitam impendere non inultam, adeo magno animorum robore oppositis incumbentibus, ut etiam telis quidam propriis interirent. Atra denique cruoris facie omnia conturbante, & quocũq; se inflexerant oculi aceruis cęsorum aggestis, exanimata cadauera sine parsimonia calcabantur. Solq; sublimior decurso Leone ad domicilium cœlestis Virginis transiens, Romanos magis attenuatos inędia sitiq; confectos, etiam armorum grauantibus sarcinis exuperabat. Ad ultimum incumbente Barbarorum pondere, acies inclinatæ nostrorum, quod solũ postremis malis habuere subsidium, incondite (qua quisque poterat) uertuntur in pedes. Dũq; omnes dispersi per ignotos tramites cędunt, Impetator diris pauoribus circũseptus, paulatimq; insiliens funerum moles ad Lancearios confugit & Mattiarios. qui dum multitudo tolerabatur hostilis, fixis corporibus steterant inconcussi. Eoq; uiso Traianus exclamat, spem omnem absumptam, ni desertus ab ormigeris princeps saltem aduentitio tegeretur auxilio. Hocq; audito Victor nomine Comes, Batauos in subsidiis locatos haud procul, ad Imperatoris præsidium raptim cogere properans, cum inuenire neminem posset, gradiens retro discessit. Pariq; modo Richo-

meres periculo ſemet exemit & Saturninus. Sequebantur itaque furore ex oculis lucente Barbari noſtros iam linquente uenarũ calore torpentes. quorum aliqui percuſſoribus cadebant incertis, non nulli ponderibus ſolis urgentium obruti, ictuq; ſuorum aliqui trucidati. nec enim ſæpe renitentibus cædebatur, aut parcebat cædentibus quiſq̃. Super his obſtruebant itinera iacentes multi femineces cruciatus uulnerum in conferentes. cum quibus aggeres quoque equorum conſtrati cadaueribus campos implerunt. Diremit hæc nunquam penſabilia damna (quæ magno rebus ſtetere Romanis) nullo ſplendore lunari nox fulgens. Primaq; caligine tenebrarum, inter gregarios Imperator, ut opinari dabatur (neque enim ſe quiſquam uidiſſe, uel præſto fuiſſe aſſeuerauit) ſagitta pernitioſe faucius ruit. ſpirituq; mox conſumpto deceſſit, nec poſtea repertus eſt uſquam. Hoſtium enim paucis, ſpoliandi gratia mortuos per ea loca diuerſatis, nullus fugatorum uel accolarum illuc adire eſt auſus. Simili clade Cæſarem accepimus Decium, dimicantem cum Barbaris acriter, equi lapſu proſtratum, quem feruentem retinere non ualuit, abiectumq; in paludem nec emergere potuiſſe, nec inueniri. Alii dicunt, Valentem animam non exhalaſſe confeſtim, ſed cum Candidatis & ſpadonibus paucis prope ad agreſtem caſam relatum, ſecunda cognitione fabre munitam, dum fouetur manibus imperitis circũſeſſum ab hoſtibus qui eſſet ignorãtibus, dedecore captiuitatis exemptum. Cum enim oppeſſulatas ianuas perrumpere conati, qui ſecuti ſunt, aperte penſilis domus ſagittis inceſſerentur, ne per moras inexpedibiles populandi amitterent copiam, congeſtis ſtipulæ faſcibus & lignorum, flammaq; ſuppoſita, ædificium cum omnibus torruerunt. Vnde quidam de Canditatis per feneſtram lapſus, captusq; à Barbaris prodidit factum, & eos mœrore afflixit, magna gloria defraudatis, q; Romanæ rei Rectorem non cepere ſuperſtitem. Is ipſe iuuenis occulte poſtea reuerſus ad noſtros, hæc ita accidiſſe narrauit. Pari clade, recuperatis Hiſpaniis, Scipionum alterum cremata turri, in quam confugerat, abſumptum incendio hoſtili, comperimus. Illud tamen certum eſt, nec Scipioni, nec Valenti ſepulturam (qui ſupremitatis honor eſt) contigiſſe. In hac multiplici uirorum illuſtrium clade, Traiani mors eminuit & Sebaſtiani. cũ quibus triginta quinque oppetiuere tribuni Vacantes, & numeros; Rectores, & Valerianus atq; Equitius. quorũ alter Stabulum, alter curabat Palatium. Inter hos etiã Promotorum tribunus Potentius cecidit in primæuo ætatis flore, bono cuique ſpectatis meritis Vrſicini patris magiſtri quondam Armorum ſuisq; commendabilis. Conſtatq; uix tertiam euaſiſſe exercitus partem, Nec ulla annalibus, præter Cannenſem pugnam, ita ad internitionem res legitur geſta. quanq̃ Romani aliquoties reflectente Fortuna fallaciis luſi bellos; iniquitati ceſſerunt ad tempus. & certamina multa fabuloſæ neniæ fleuere Græcos; cõmendabiles, conſtatq; Periit aũt hoc exitu Valens, quinquageſimo anno contiguus, cũ per annos quatuor imperaſſet & decẽ paruo minus. Cuius bona, multis cognita, dicemus & uitia.

Amicus

Amicus fidelis & firmus. ultor acer ambitionum. ſeuerus militaris & ciuilis diſciplinæ corrector. peruigil ſemper & anxius, ne propinquitatem eius prætendens, altius ſemet ferret. erga deferendas poteſtates uel adimendas nimium tardus. prouinciarum æquiſſimus tutor. quarum ſingulas, ut domum propriam, cuſtodiebat indemnes. tributorũ onera ſtudio quodam molliens ſingulari. nulla uectigalium admittens augumenta. in requirendis reliquorum debitis non moleſtus. furibus & in peculatu deprenſis iudicibus inimicus aſper & uehemens. Nec ſub alio principe in huiuſmodi negociis melius ſecum actũ eſſe meminit Oriens. Super his omnibus liberali erat animi moderatione. Cuius rei licet abundent exempla, unum tamen ſufficiet poni. Vt ſunt in palatiis nonnulli alienarum rerum auidi, ſi qui caducum uel aliud periſſet ex uſu, cum magna iuſtorum diſtinctione contradictoris copia ſeruata, donabat ei qui petierat tres uel quatuor. alios abſentes aliquoties imperatorum participes iungens, ut caſtigatius agerent inquieti lucra quibus inhiabant hoc minus cõmento cernentes. Super ædificiis autem, quæ per diuerſas urbes & oppida uel inſtaurauit, uel à primis inſtruxit auſpiciis (ne ſim longior) taceo, potioribus ipſis id apertius monſtrare concedens. Hæc bonis omnibus æmulanda ſunt, ut exiſtimo. Nunc eius uitia percurramus. Magnarum opum intemperans appetitor. laborum impatiens. duritiamq; magis affectans immanem. in crudelitatem procliuior. ſubagreſtis ingenii. nec bellicis, nec liberalibus ſtudiis eruditus. alienis gemitibus libenter emolumenta fructusq; conquirens. tuncq; magis intolerabilis, cum incidentia crimina ad contemptam uel læſam Principis amplitudinem trahens, in ſanguinem ſæuiebat & diſpendia locupletum. Illud quoque ferri non poterat, q; cum legibus lites omnes quæſtiones committere ueteres uellet, deſtinatisque uelut lectis iudicibus negocia ſpectanda mandabat, nihil agi contra libidinem ſuam patiebatur. iniurioſus aliàs & iracundus, & criminantibus ſine differentia ueri uel falſi facillime patens. quæ uitiorum labes etiam in his priuatis quottidianisq; rationibus impendio eſt formidanda. ceſſator & piger. nigri coloris pupula oculi unius obſtructa, ſed ita ut non eminus appareret. figura bene compacta membrorum, ſtaturæ nec proceræ, nec humilis. incuruis cruribus, extanteq; mediocriter uentre. Hæc ſuper Valente dixiſſe ſufficiet. quæ uera eſſe, æqualis nobis memoria plene teſtatur. Illud autem præteriri non conuenit, q; cum oracullo Tripodis, quem mouiſſe Patricium docuimus & Hilarium, tres uerſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt, ΕΝ ΡΑΙΔΙΟΙΣΙ ΜΙΜΑΝΤΟΣ ΑΙΑΛΙΑΟΜΕΝΟΙΟΡ, hoc (ut erat inconſumatus & rudis) inter initia contemnebat, proceſſu uero luctuum maximorum, obiecta etiam timidus eiuſdem ſortis recordatione Aſiæ nomen horrebat. ubi Erichtheo oppido ſuppoſitum montem Mimanta & Homerum ſcripſiſſe & Tullum, doctis referentibus, audiebat. Denique poſt interitum eius diſceſſumq; hoſtilem, prope locum in quo cæciderit exiſtimatus eſt, inuentus dicitur ſaxeus monumenti ſuggeſtus, cui lapis affixus

inciſis literis græcis, ſepultum ibi nobilem quendam Mimanta ueterem indicabat. Poſt exitialem pugnam, cum iam tenebris nox terras impleſſet, his qui ſuperfuere, dextra pars, alii læua, uel quo metus traxerat, ferebatur quiſq; proximos quærens. cum præter ſe nihil ſinguli licere poterant, occipitiis propriis ferrum arbitrantes hærere. Audiebantur tamen, licet longius, eiulatus miſerabiles relictorum, ſingultusq; morientiũ, & uulneratorum cruciabiles fletus. Luce uero cęptante uictores, ut beſtiæ ſanguinis irritamento atrocius efferatæ, ſpei inanis illecebris agitati Hadrianopolim agminibus petiuere denſatis, eam uel cum diſcriminibus exciſuri poſtremis, docti per proditores & tranſfugas, poteſtatum culmina maximaq; & fortunæ principalis inſignia theſaurosq; Valentis illic ut arduo in monumento conditos. Et ne interuallatis ardor intepeſceret moras, hora diei quarta, ambitu cincto murorum infeſtiſſime certabatur. oppugnatoribus genuina ferocia ad præceps exitium feſtinantibus, contraq; defenſorum uigore ualidis uiribus incitato. Et quia militum calonũq; numerus magnus ciuitatem cum iumentis introire prohibitis affixus parietibus mœnium ædibusq; continuis pro loci humilitate fortiter decernebat, ſuperaratq; rabies imminentium aduſque horam diei nonam, ſubito pedites noſtri trecenti ex his, qui prope ipſas ſtetere loricas conferte in cuneum deſciuerunt ad Barbaros. coſq; illi auide raptos, confeſtim (incertum quo conſilio) trucidarunt. Et ex eo deinceps obſeruatũ eſt, neminem huiuſmodi aliquid uel in deſperatione rerũ ultima cogitaſſe. Feruente itaq; tot malorum congerie, repente cum fragore cœleſti himbres nubibus atris effuſi diſperſere circũfrementium globos. reuerſiq; ad uallũ dimenſum tereti figuræ plauſtrorum immanes ſpiritus latius porrigentes, iubebant noſtris per minaces literas & Legatum ętatem, fide retinendæ ſalutis accepta. Verum introire non auſo quo miſſus eſt, per chriſtianum quendam portatis ſcriptis & recitatis, utq; dicebat contemplatis, parandis operibus diei, & nox omnis aſſumpta. Nam intrinſecus ſilicibus magnis obſtruſę ſunt portæ, & mœnium intuta firmata, & ad emittenda undique tela uel ſaxa tormenta per locos aptata ſunt habiles, aggeſtaq; prope ſufficiens aqua. Pridie enim dimicantium quidã ſiti aduſque ipſa uitæ diſcrimina uexati ſunt. Contra Gothi reputantes difficiles martis euentus, anxiiq; cum ſterni & fauciari cernerent fortiores, & particulatim uires ſuas conuelli, aſtutũ iniere conſilium, qđ ipſa indicante iuſtitia publicatum eſt. partis enim noſtræ, Canditatos aliquos, qui die præterito ad eos defecerant, pellexere, ut ſimulata fuga uelut ad propria remeantes, intra muros ſuſcipi ſe curarent, ingreſſiq; latenter quandam incenderẽt partem. ut tanq̃ ſigno erecto occultius, dum circa exigendũ incendium diſtringitur multitudo clauſorum, ciuitas perrũperetur impropugnata. Perrexere ut ſtatutum eſt Candidati. cũq; prope foſſas ueniſſent, manus tendentes oranteſq; ut Romanos ſemet admitti poſcebãt. & recepti (quia nulla erat ſuſpitio quæ uetaret) interrogatiq; ſuper conſiliis hoſtium, uariarunt. unde factum eſt, ut cruenta quęſtione uexati ceruicibus perirent abſciſis, quid acturi uenerant aperte confeſſi.

confessi. Omni itaq; bellandi apparatu præstructo, aduentante uigilia tertia, Barbari abolito præteritoq; uulnerum metu, in urbis obseratos aditus multiplicatis ordinibus inundarũt, & obstinatione magnatiũ maiore. At cũ armatis prouinciales & palatini ad obruendos eos excitatius exurgebãt, & huiusce modi tela, in multitudine tanta uel temere missa, cadere sine noxa non poterant, nimaduersum est à nostris iisdem telis Barbaros uti, à quibus petebantur. Ideoq; mandatum est, ut neruis ferrum lignumq; connectentibus ante iactum incisis, emitterentur arcu sagittę, quæ uolitantes, uires integras inseruabant. infixæ uero corporibus, nihil uigoris perdebant, aut certe si cecidissent in uanum ilico frangebantur. Dedit autem rebus ita flagrantibus graue momentum casus admodum inopinus. Scorpio, genus tormenti, quem Onagrum sermo uulgaris appellat, è regione contra hostium aciem densam locatus, lapidem contorsit ingentem. qui licet humo frustra illisus est, uisus tamen ita eos metu exanimauit, ut stupore spectaculi noui cedentes è medio, abire tentarent. sed buccinis, optimatum monitu occinentibus, instauratum est prælium, & pari modo Res Romana superior stetit, nullo ferme alio telo uel fundæ amento incassum excusso. Agmina enim præeuntium Ductorum, quos rapiendi Valentis malis lucubrationibus quæsti cupiditas incendebat, secuti cæteri præ se ferebant æquiperasse discrimina potiorum. nanque femineces aliqui, aut magnis obtriti ponderibus, uel confixi iaculis pectora, uoluebantur. non nulli scalas uehendo, ascensusq; innumeros ex latere omni parantes, sub oneribus ipsis obruebãtur, contusis per pronum saxis & columnarum fragmentis & cylindris. Nec quenquam furentium cruoris horrenda species ad ferum usque diem ab alacritate faciendi fortiter auertebat. Hoc incitante, q; etiam defensorum plurimos cadere diuersis ictibus uidentes eminus, lætabantur. Ita sine requie ulla uel modo, pro mœnibus & contra mœnia ingentibus animis pugnabatur. Et quia nullo ordine iam sedere procursus pugnabatur & globos, quod desperationis erat signum extremæ, flexo in uesperam die digressi omnes rediere ad tentoria tristes, inconsideratæ dementiæ alter alterum arguentes, q; non ut suaserat antea Fritigernus, obsidionales ærumnas ubique declinarunt. Conuersi post hæc per omne tempus noctis (ut æstiuæ, non longum) ad uulnerum curas artesq; medendi gentiles, reddita luce in uarias consiliorum uias deducebantur, quorsum tenderent ambigentes. multisque dictatis & controuersiis occupare st atuunt Perinthum. exinde quæq; diuitiarum referta, docentibus omnia perfugis, etiam domorum nedum urbium interna noscentes. Hanc secuti sententiam, quam utilem existimarunt, itineribus lentis, miscentes cuncta populationibus & incendiis, nullo renitente pergebant. Obsessi uero apud Hadrianopolim, post eorum abitum, perdito cum uacare hoste loca proxima, compertæ fidei nuntiassent exploratores, egressi media nocte uitatis aggeribus publicis, per nemorosa & deuia trans Philippopolim, exindeq; Serdicam aliam Macedoniç urbem, cum intemeratis opibus

tis opibus quas habebant, omni ſtudio properandum excogitato, currebant uelut in regionibus illis reperiendo Valente. quem inter medios certaminum turbines oppetiiſſe, uel certe ad tuguriũ confugiſſe (ubi exiſtimatus eſt ui periiſſe flãmarum) penitus ignorabant. At Gothi Hunnis Halanisq; permixti nimium bellicoſis & fortibus, rerũq; aſperarũ difficultatibus induratis, quos miris præmiorum illecebris ſibi ſociarat ſolertia Frigiterni, fixis iuxta Perinthum caſtris, ipſam quidem urbem (cladium memores priſtinarum) nec adire, nec tentare ſunt auſi. agros uero fertiles, late diſtentos & longe, ad extremũ uaſtauere penuria, cultoribus cæſis aut captis. Vnde Conſtantinopolim, copiarum cumulis inhiantes ampliſſimis, formas quadratorum agminum inſidiarum metu ſeruantes, ire ocyus feſtinabant, multa in exitium urbis inclytæ molituri. Quos inferentes ſe ſe immodice, obicesq; portarũ penè pulſantes, hoc caſu cœleſte reppulit numen. Sarracenorum cuneus (ſuper quorũ origine moribusq;, diuerſis in locis rettulimus plura) ad ſortem magis expeditionalium rerum, q̃ ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc accerſitus, congreſſurus Barbarorum globo repente conſpecto à ciuitate fidenter erupit, diuq; extento certamine pertinaci, equis partes diſceſſere momentis. Sed orientalis turma nouo neque ante uiſo ſuperauit euentu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia præter pubem, ſubraucum & lugubre ſtrepens, educto pugione agmini ſe medio Gothorum inſeruit. & interfecti hoſtis iugulo labra admouit, effuſumq; cruorem exuxit. Quo monſtruoſo miraculo Barbari territi, poſtea non ferocientes more cum agendum appetterent aliquid, ſed ambiguis greſſibus incedebant. Proceſſu dein audaciæ fracto, cum murorum ambitum, inſularum ſpatiis immenſis oblongum, & inacceſſas pulchritudines urbis, & incolentiũ plebem conſiderarent immenſam, iuxtaq; fretum, qd̃ Pontum diſterminat & Ægeum, diſiectis bellorum officinis, quas parabant, poſt accepta maiora funera q̃ illata exinde digreſſi ſunt effuſorie per Arctoas ꝓuincias, quas peragrauere licẽter, aduſq; radices alpiũ Iuliarũ, quas Venetas appellabat antiquitas. His diebus efficacia Iulii magiſtri militiæ trãs Tauũ enituit ſalutaris & uelox. Cõperta enim Fatorũ ſorte per Thracias, Gothos antea ſuſceptos, diſperſosq; per uarias ciuitates & caſtra, datis tectioribus literis ad eorũ Rectores Romanos omnes, qd̃ his tẽporibus raro cõtingit, uniuerſos tanq̃ uexillo erecto, uno eodẽ die mãdauit occidi, expectatione promiſſi ſtipendi ſecuros ad ſuburbana productos. Quo cõſilio prudenti ſine ſtrepitu uel mora cõpleto, Orientales ꝓuinciæ diſcriminibus ereptæ ſunt magnis.

Hæc ut miles quondam & Græcus à principatu Cæſaris Neruæ exorſus, aduſque Valentis interitum, pro uirium explicaui menſura. opus ueritatem profeſſum nunq̃ (ut arbitror) ſciens ſilentio auſus corrumpere uel mendacio. Scribant reliqua potiores ætate, doctrinis florentes. Quos id (ſi libuerit) aggreſſuros, procudere linguas ad maiores moneo ſtilos.

AMMIANI. MARCELLINI. RERVM. GESTARVM
LIBRI. XXXI. ET. VLTIMI. FINIS.

Pagnæ facie. 1, uersu, 23. Honoratum tum Consulem. 9.5. multitudo. 18.31. urbem hemimontanam, 29.3. Iapc. 42.38, eruditus, 46.15. tanquam. 48.4, receptaq;. 53.1. propeliere, 70.13, Limigantes Sarmataq;. 89.7. implicitas, 110.19. stipendium, id quoq;. 114.34. percursis, 31, Succos, 143.1, conuoluentes. 159.18, Helepolim, 176.10. Helepolis, 191.39. appetitor. 203.25. annat. 205.21, commusisse. 22, confutatus, 218.14. abditaq;. 230. 35, ueteres. 233.14. diripuissent. 248.8, Erechthij. 253.42, missis oratoribus poscebat. 291.29. Traianum. 291.5, Traiano. 294 31, Traianum. 299.4. Iisdemq;. 34. Frugerno. 300.30. bostibus. 305.6. animaduersum. Item. uri, quibus. 306.6, Frugerni. Hæc sunt præcipua, quæ perperam excusa morari lecturos queant. Multa et antea q̄ imprimerentur, quemadmodū emendari fere posse uiderentur, subsignauimus. consulto tamen ancipitia uitare, neq; asteriscis (quod iam passim faciunt) indicare est usum. neq; interualla sæpius q̄ in manuscripto codice haberentur laxare. neq; rursus græca quantlibet corrupta prætermittere. q; sciam, quantum illis coniecturæ, & si codex alius accedat, auxilij afferre soleant, nec ignorem, nullum integrum inuentum esse hactenus uetustum codicem. nullum uero non integritati redditum ex depranatis, modo pluribus, & quos acri quis iudicio multaq; lectionis excusserit. Ita præter quinq; millia, quæ nos pepulisse opinamur, trecenta pene quæ supersunt adhuc monstra (de prioribus tredecim uoluminibus tantum loquor) confusendi locus diligentioribus, fortasse & audentioribus, aliquādo fuerit, modo caueant, ne quedā temere uel commutentur uel iungantur. quod indignissime commissum toto erat opere, & indignius libro uigesimo sexto, ubi integram ferme pagnam reddidimus, idq; tam bians uicus, paucis literis mutatis coire adeo compulerant, ut deesse nihil prorsus crederetur.

AVGVSTAE. VINDELICORVM. IN. AEDIBVS
SILVANI, OTMAR. MENSE. MAIO
M. D. XXXIII

Digitized by Google

Digitized by Google